KÖLEYE MUSAHABE VE MUAMELE ÂDÂBI

* HİZMETÇİNİN DÖVÜLMESİ VE KAZFI

ـ4156 ـ1ـ عن أبي سعيد الخدري رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إذَا ضَرَبَ أحَدُكُمْ خَادِمَهُ فَذَكَرَ اللّهَ تَعالى فَارْفَعُوا أيْدِيكُمْ عَنْهُ[. أخرجه الترمذي .

1. (4156)- Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Biriniz hizmetçisini dövünce, hizmetçi Allah'ın ismini zikrede(rek Allah aşkına vurma diye)cek olursa derhal elinizi kaldırın." [Tirmizî, Birr 32, (1951).][1]

AÇIKLAMA:

1- Tîbî, te'dib maksadıyla dövme sırasında Allah'tan yardım dilemek kasdıyla ismi anıldığı takdirde Allah'ı tazimen dövmeyi bırakmak gerektiğini, ancak hadd cezası tatbik edilirken, Allah'a sığınacak olursa dinlememek gerektiğini söyler.
2- Kritik durumlarda Allah'ın adına müracaat etmek, Kur'ânî bir irşaddır. Binaenaleyh, mü'min kişi sıkışık anlarında O'na başvurduğu gibi, kendisine karşı başvurulduğu takdirde, onun hakkını vermeli, Allah'a tazimen isteneni yerine getirmeli, davranışından vazgeçmelidir. Âyet şöyle:
"Ey insanlar, sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte

bulunduğunuz Allah'ın ve akrabanın haklarına riayetsizlikten de sakının" (Nisa 1).[2]

ـ4157 ـ2ـ وعن معاوية بن سويد بن مقرن قال:]لَطَمْتُ مَوْلىً لَنَا فَهَرِبْتُ، ثُمَّ جِئْتُ قُبَيْلَ الظُّهْرِ فَصَلَّيْتُ خَلْفَ أبِي. فَدَعَاهُ وَدَعَانِي، ثُمَّ قَالَ لِلْخَادَمِ: أمْتُلْ مِنْهُ، فَعَفَا. ثُمَّ قَالَ: كُنَّا بَنِي مُقَرِّنٍ عَلى عَهْدِ رَسُولِ اللّهِ #. لَيْسَ لَنَا خَادِمٌ إلاَّ وَاحِدَةٌ فَلَطَمَهَا أحَدُنَا. فَبَلَغَ ذلِكَ رَسولَ اللّهِ # فقَالَ: أعْتِقُوهَا، فَقيلَ لَهُ: لَيْسَ لَهُمْ خَادِمٌ غَيْرُهَا قَالَ: فَلْيَسْتَخْدِمُوهَا فَإذَا اسْتَغْنَوْا عَنْهَا فَلْيُخَلُّوا سَبِيلَهَا[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.ومعنى »امْثُلْ مِنْهُ« اقتصّ مثل ما فعل بك.و»الخَادِمُ« الذى يخدمك ذكراً كان أو أنثى .

2. (4157)- Muâviye İbnu Süveyd İbni Mukarrin anlatıyor: "Bizim bir âzadlımıza bir tokat attım ve kaçtım. Sonra öğleden az önce döndüm, babamın arkasında namaz kıldım. Babam âzadlıyı da beni de çağırdı. Sonra hizmetçiye: "Misilleme (onun sana yaptığının mislini) yap!" dedi. Hizmetçi affetti. Bunun üzerine babam anlattı: "Biz Benî Mukarrin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında tek bir hizmetciye sahiptik. Ona birimiz bir tokat vurdu. Bu hadise Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı: "Onu âzad edeceksiniz!" emir buyurdular. Kendisine: "Ondan başka hizmetçileri yok!" dendi. Bunun üzerine: "Öyleyse onu hizmetlensinler. Ancak ne zamandan ondan müstağni olurlarsa, derhal yol versinler!" buyurdular." [Müslim, Eymân 31, (1658); Tirmizî, Nüzûr 14, (1542); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5166, 5167).][3]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, hizmetçi ve kölelere iyi muameleyi, gönül alıcı davranmayı emretmektedir. Hadiste geçen "misilleme yap" cümlesini bazı âlimler "kısas olarak sana yapılanın aynını yap" diye açıklamışlardır. Ancak buradaki kısas şerî kısas değildir. Çünkü, kısas hudûd'a giren ağır suçlarda muteberdir. Halbuki atılan bir tokat, şerî kısas olmaz. Bu çeşit

cezalar tâzirdir. Öyleyse "misilleme yap" emri hizmetçinin gönlünü almaya râcidir, vecibe değildir. Ayrıca tokat vurana da bir derstir.

2- Bazı rivayetlerde Süveyd'in yedi kardeş oldukları, tokadın yüze atıldığı, yüze vurmanın haram edilmiş olduğu vs. bazı teferruat daha gelmiştir.

3- Rivayetlerde mevlâ, hâdim aynı ma'nâda kullanılmaktadır. Köle demektir. Hâdim erkek ve kadın her ikisi için kullanılır. Rivayetten tokatlanan hâdim'in kadın olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen hâdime diye ifade edilmemiştir, çünkü Araplar hâdime şeklini kullanmazlar, kadın içinde hâdim derler. [4]

ـ4158 ـ3ـ وعن أبي مسعود البدري رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]كُنْتُ أضْرِبُ غُماً لِي بِالسَّوطِ فَسَمِعْتُ صَوْتاً مِنْ خَلْفِى يَقُولُ: اعْلَمْ أبَا مَسْعُودٍ. فَلَمْ أفْهَمِ الصَّوْتَ مِنَ الغَضَبِ. فَلَمَّا دَنَا مِنِّي إذَا هُوَ رَسُولُ اللّهِ #: يَقُولُ: اعْلَمْ أبَا مَسْعُودٍ، اعْلَمْ أبَا مَسْعُودٍ فَألْقَيْتُ السَّوْطَ مِنْ يَدِي. فَقَالَ: اعْلَمْ أبَا مَسْعُودٍ أنَّ اللّهَ أقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلى هذَا الْغُمِ. قَالَ فَقُلْتُ: َ أضْرِبُ مَمْلُوكاً بَعْدَهُ أبَداً[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

3. (4158)- Ebu Mes'ud el-Bedrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben köleme kamçıyla vuruyordum. Arkamdan bir ses işittim. "Ebu Mes'ud, bil!" diyordu. Öfkeden sesi tanıyamadım. Bana yaklaşınca onun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) olduğunu gördüm.

"Ebu Mes'ud bil! Ebu Mes'ud bil!" diyordu. Kamçıyı elimden attım.

"Ebu Mes'ud bil! Allah senin üzerinde senin bunun üzerindekinden daha fazla muktedir" dedi. Ben: "Bundan sonra ebediyen köle dövmeyeceğim" dedi. [Müslim, Eyman 34, (1659); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5159, 5160); Tirmizî, Birr 30, (1949).][5]

ـ4159 ـ4ـ وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسولُ اللّهِ #: مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ وَهُوَ بَرِئٌ مِمَّا قَالَ جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إ َّ أنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ[. أخرجه الخمسة إ النسائي.»الْقَذْفُ« الرمي بالزنا ونحوه .

4. (4159)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kölesine kazıf'ta bulunursa (zina isnadı yaparsa) kölesi bu iftiradan beri ise, Kıyamet günü celde uygulanır. Dediği doğru ise o başka." [Buhârî, Hudûd 45; Müslim, Eyman 77, (1660); Ebu Dâvud, Edeb 133, (5165); Tirmizî, Birr 30, (1948).] [6]

AÇIKLAMA:

1- Kazf, iftira demektir. Öncelikle zina iftirasına denir ise de, başka çeşit suçların iftirası için de kullanılabilir. Şeriatımızda zina suçu isnad etmenin cezası ağırdır. Kâzıfa yani iftiracıya seksen sopa vurulur.

2- Bu rivayet, kölesini zina ile suçlayan efendiye dünyada celde cezası verilmeyeceğini ifade eder. Çünkü, dünyada da ceza verilecek olsaydı, Resulullah'ın onu belirtmesi gerekirdi. "Resulullah bunu, hürle köleyi ayırmak için beyan buyurmuştur" denmiştir. Zira köle kazıfta bulunsa cumhura göre celde cezasının yarısı tatbik edilir.

Mühelleb: "Hür kimse, köleye kazıfta bulunsa celde tatbik edilmeyeceği hususunda icma var" demiş ise de icma iddiası hatalı bulunmuştur. Zira, İbnu Ömer, Hasan Basrî, Ehl-i Zâhir bir başkasının ümmü veledine zina iftirasında bulunan kimseye hadd vurulacağı görüşündedirler.

Nevevî der ki: "Hadiste, köleye kazıfta bulunan kimse dünyada hadd tatbik edilmeyeceğine işaret edilmiştir, bu hususta icma vardır. Ancak, yine de kâzıf, tâ'zir edilir. Çünkü köle, muhsan kabul edilmez. O isterse tam köle, isterse hürriyet şâibesi bulunan köle olsun, müdebber, mükâteb veya ümme veled olsun farketmez, hepsi böyledir (gayr-ı muhsan kabul edilirler.)" İmâm Mâlik ve Şâfiî rahimehümullah: "Köle zannıyla hür kimseye kazıfta bulunana hadd cezası gerektiğine hükmetmişlerdir.

Müdebber; Efendisinin "Ben öldükten sonra hür olsun" dediği köledir.

Mükâteb: Efendisiyle anlaşarak hürriyetini satın almak üzere ödeme yapan köledir.

Ümmü Veled: Efendisinden çocuk doğuran köle. Bu artık satılamaz, efendisi ölünce hür olur, kimse ona vâris olamaz.[7]

* KÖLENİN TESMİYESİ

ـ4160 ـ1ـ عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسولُ اللّهِ #:َ يَقُولَنَّ أحَدُكُمْ عَبْدِي وَأمَتِي. وَ يَقُولُ الْمَمْلُوكُ رَبِّي وَرَبَّتِي. لِيَقُلِ الْمَالِكُ: فَتَايَ وَفَتَاتِي وَلْيَقُلِ الْمَمْلُوكُ: سَيِّدِي وَسَيِّدَتِي. فإنَّكُمْ الْمَمْلُوكُونَ، والرَّبُّ هُوَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

1. (4160)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sizden kimse "kölem", "cariyem" demesin. Köle de Rabbî (sahibim), rabbetî (sahibem) demesin. Mâlik (efendi) "Oğlum" "kızım" desin. Memluk (köle) de Seyyidî (efendim), seyyidetî desin. Zira hepiniz memluklersiniz. Rabb de aziz ve celil olan Allah'tır." [Buhârî, Itk 17; Müslim, Elfâz 14, (2249); Ebu Dâvud, Edeb 83, (4975, 4976).][8]

ـ4161 ـ2ـ وفي رواية:]ٍ يَقُولَنَّ أحَدٌ: أطْعِمْ رَبَّكَ، وَضِّئْ رَبَّكَ، اسْقِ رَبَّكَ، وَلْيَقُلْ: سَيِّدِي وَمَوْيَ، وَ يَقُلْ أحَدُكُمْ: عَبْدِي وَأمَتِي، وَلْيَقُلْ: فَتَايَ وَفَتَاتِي وَغُمِي[.

2. (4161)- Bir rivayette şöyle gelmiştir: "Hiç kimse "Rabbini (efendini) doyur; "Rabbine abdest suyu dök"; "Rabbine su ver" demesin. Bilakis "Seyidim"; "efendim" desin.
Sizden kimse abdî (kulum), emetî (cariyem) de demesin. Bilakis "oğlum", "kızım, "yavrum"desin." [Müslim, Elfaz 15, (2249).][9]

ـ4162 ـ3ـ وفي أخرى لمسلم:]ٍ يَقُولَنَّ أحَدُكُمْ عَبْدِي وَأمَتِي. كُلُّكُمْ عَبِيدُ اللّهِ وَكُلُّ نِسَائِكُمْ إمَاءُ اللّهِ[.

3. (4162)- Müslim'in bir diğer rivayetinde: "Sizden kimse "kölem!" "cariyem!" diye söylemesin. Hepiniz Allah'ın kölelerisiniz, bütün

kadınlarınız da Allah'ın kullarıdır." [Müslim, Elfaz 13, (2249).][10]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerde köle ve hizmetçilerle efendiler arasında birbirlerine hitab etme edebini öğretmektedir.

Efendinin büyüklenme havası taşıyan kölem, cariyem, hizmetçim gibi tabirlerle hitabını Resulullah yasaklamaktadır. Bu tabirler efendide büyüklenme ifade ettiği gibi, muhatab tarafta da eziklik meydana getirir. Buhârî, hadisi "Köle üzerine büyüklenme (tetâvül)'ün mekruh olması adını verdiği bir babta kaydeder. Böylece, her çeşit büyüklenme tavrının mekruh olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Bu durumda büyüklerin en uygun ifade tarzı "oğlum", "kızım" "yavrum", "evladım" gibi şefkat, sevgi ve merhamet ma'nâlarını beraberinde getiren kelimelerin kullanılması uygun olmaktadır. Bu kelimeler muhatapta da saygı ve hürmet hislerini uyandırır.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), köle ve hizmetçilerin, aynı zamanda Allah için de kullanılan Rabb kelimesini, efendileri için kullanmamalarını emretmektedir. Rabb arapçada sahip, evin büyüğü, terbiyecisi gibi ma'nâlara gelir. Rabb kelimesi Allah için kullanılır. Rabbülâlemîn, Alemlerin sâhibi, idarecisi, terbiyecisi ma'nâsında Allah için kullanılmaktadır. Bu kelimenin Arapçada kullanılışı günlük olarak çok yaygın da olsa, Resulullah, efendi ma'nâsında insanlar için köleler ve hizmetçiler tarafından kullanılmasını hoş karşılamıyor.

İbnu Hacer, nehyin sebebini "Rububiyyetin hakikatı Allah'a mahsustur, zira gerçek rabb (sahip) mâlik olan ve eşyaya kıyam verendir. Bunun hakikatı ise ancak Allah'da bulunur" diyerek açıklar. Hattâbî der ki: "Yasağın sebebi, insan merbub (terbiye edilen, sahip olunulan)dır ve Allah'a karşı her çeşit şirki terkederek tam bir tevhidle kulluk yapmak zorundadır. Bu yüzden O'na, isimde bile benzerlik mekruhtur, ta ki en küçük bir şirk ma'nâsına düşmesin. Bu hususta hür ile köle arasında fark yoktur. Ancak, diğer hayvanlar ve cansızlar arasında ibadete mahal olmayan şeyler için, izafet (tamlama) ile birlikte kullanılmasının bir

mahzuru yoktur. Rabbu'ddar (ev sahibi), rabbu'ssevb (elbise sahibi) gibi."
Haliyle bu ruhsat Araplar için. Bizim dilimizde eşya için de kullanılması münasebet almaz.
İbnu Battal der ki: "Allah'tan başka hiç kimse için rabb kelimesinin kullanılması caiz değildir. Tıpkı ilah kelimesinin kullanılması gibi..."
İbnu Hacer, bu yasağın kelimenin izafetsiz ve mutlak kullanılışı ile ilgili olduğunu, izafetli olunca mahzurun kalkacağını, Kur'an'dan da bir delil kaydederek açıklar: Hz. Yusuf, meşhur kıssasında: "Efendinin yanında beni an" (Yusuf 42) demiştir. Hadiste ise Kıyamet alametleri sayılırken: "Câriyenin efendisini doğurduğu zaman" buyurulmuştur. [11]

ـ4163 ـ4ـ وعن جرير رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أيُّمَا عَبْدٍ أبِقَ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ وَ تُقْبَلُ لَهُ صَةٌ حَتّى يَرْجِعَ[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي .

4. (4163)- Hz. Cerîr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hangi köle kaçarsa, bilsin ki ondan zimmet (garanti) kalkmıştır, dönünceye kadar namazı kabul edilmez." [Müslim, İmân 122-124, (68, 69, 70); Ebu Dâvud, Hudûd 1, (4360); Nesâî, Tahrimu'd-Dem 12, (7, 102).][12]

AÇIKLAMA:

İslam, köleye iyi muamele yapılmasını emrederken, efendinin de hukukunu ihmal etmemiştir. Kölelerde efendilerine sadakatlı olmak, üzerlerine düşen hizmeti hakkıyla yapmak zorundadır. Sadedinde olduğumuz hadis, kaçmayı yasaklamaktadır. Kaçan köleden zimmetin kalkması, şeriatın ona tanıdığı koruma garantisinin kalkmasıdır. Hadisin Ebu Dâvud'daki vechi bu hususta daha açıktır: "Köle dar-ı harbe kaçarsa kanı helal olur." Yani böyle birisi öldürülecek olsa katiline herhangi bir ceza terettüp etmez. Hele bir de irtidad etmiş ise. Tîbî der ki: "Dinden dönmemiş de olsa hüküm böyledir, çünkü, kanını heder edecek işler

yapmıştır. İslam diyarını terketmek, müşriklerin himayesine (civâr) girmek gibi. Nesâî'nin bir rivayetinde "Köle efendilerinden kaçarsa namazı kabul edilmez, (dönmeden) ölürse kâfir olarak ölür" buyurulmuştur." [13]

ÜÇÜNCÜ BAB - AZAD ETME

ـ4164 ـ1ـ عن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسول اللّه #: مَنْ أعْتَقَ عَبْداً بَيْنَهُ وَبَيْنَ آخَرَ قُوِّمَ عَلَيْهِ فِي مَالِهِ قِيمَةَ عَدْلِ َوَكْسَ وَ شَطَطَ ثُمَّ عَتَقَ عَلَيْهِ فِى مَالِهِ إنْ كَانَ مُوسِراً، وَإَّ فَقَدْ عَتَقَ مِنْهُ مَا عَتَقَ[. أخرجه الستة، وهذا لفظ الشيخين.»اَلْوَكْسُ« النقصان.و»الشَّطَطَ« مجاوزة الحد والمقدار .

1. (4164)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim, kendisi ile bir başkası arasında (ortak) olan bir köle(deki kendine mahsus hisse)yi âzad ederse, köleye onun malından adilane bir kıymet biçilir, ne eksik nede fazla. Sonra, eğer zenginse, onun malından [Ortaklara hisseleri verilerek] köle âzad edilir. Değilse köleden âzad ettiği kısım âzad olmuştur." [Buhârî, Şirket 5, 14, Itk 4, 17; Müslim, Itk 1, (1501); Muvatta, Itk 1, (2, 772); Ebu Dâvud, Itk 6 (3940, 3941, 3942, 3943, 3944, 3945, 3946, 3947); Tirmizî, Ahkâm 14 (1346, 1347); Nesâî, Büyû 106, (7, 319).][14]

AÇIKLAMA:

Birkaç kişi arasında ortak olan bir köleyi, ortaklardan biri, kendi hissesini âzad edecek olursa, imamlar farklı hükümler beyan etmiştir. Rivayette görüldüğü üzere, âzad eden zengin ise, köleye adilane bir değer biçildikten sonra öbür ortaklarının hisselerini de verir ve köle onun adına âzad edilmiş olur. Mâlik ve Şâfiî hazretleri böyle hükmeder. Adam fakirse ondan geri kısmın parası taleb edilmez. Ebu Hanîfe'ye göre ortağı muhayyerdir, dilerse hissesini âzad eder veya hizmet mukabili

köleyi âzad eder. Her iki durumda velâ hakkı ortakların olur. Veya âzad eden, zenginse, kendi hissesinin kıymetini tazmin eder. Veya tazmin ettiği hisseyi köleden bilahare alır, bu durumda velâ hakkı âzad edenindir.
Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre, zengin olma halinde âzad eden, diğer borcu tazmin eder, fakirse köleden hizmet ister ama köleden geri para isteyemez, velâ her iki halde de âzad edene aittir.[15]

ـ4165ـ2ـ وعن أبي الدرداء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَثَلُ الَّذِى يَعْتِقُ عِنْدَ الْمَوْتِ كَمَثَلِ الَّذِى يُهْدِى إذَا شَبَعَ[. أخرجه أبو داود .

2. (4165)- Ebu'd-Derda (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Köleyi ölme anında âzad edenin misâli, doyduğu zaman hediyede bulunan adam gibidir." [Ebu Dâvud, Itk 15, (3968); Tirmizî, Vesâya 7, (2124).][16]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, başta köle âzadı olmak üzere her çeşit bağış ve hayrın, nefsin hırsına, şahsî arzusuna rağmen yapılmasını teşvik etmektedir. Doymuş olan değil, aç adamın, yani yemeye ihtiyaç ve iştahı olan adamın yapacağı bağış daha kıymetlidir. Böylesi bağışlar, Allah rızası içindir veya ahiretin dünyaya, nefsin bencilliğine tercih edilerek yapılan bağıştır. Bu çeşit bağıştan ferdin istifadesi çok olur.
İnsanlar, şahsi arzularını tatminden sonra bağışta bulunmayı esas almaya başlasalar, bağışlar gerçekten son derece azalır. Çünkü, dünya hırsı tatmin olmak bilmez. Çoğu insanın bugünyarın derken, eceli beklenmedik bir anda geliverir, bağış yapmaya fırsat da bulamaz. Hülasa hangi açıdan bakarsak bakalım hadis gerçekten hikmetlidir.[17]

ـ4166ـ 3ـ وعن عمران بن حصين رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]أنَّ رَجُ أعْتَقَ سِتَّةً مَمْلُوكِينَ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرَهُمْ. فَدَعَاهُمْ رسولُ

اللّهِ # فَجَزَّأهُمْ أثَلاَثاً ثُمَّ أقْرَعَ بَيْنَهُمْ فَأعْتَقَ اثْنَيْنِ وَأرَقَّ أرْبَعَةً. وَقَالَ لَهُ قَوْلاً شَدِيداً[. أخرجه الستة إ البخاري .

3. (4166)- İmran İbnu Husayn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bir adam, öleceği sıra, kendine ait altı köleyi âzad etti. Onlardan başka malı da yoktu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onları çağırdı. Onları üç gruba ayırdı, sonra aralarında kur'a çekti. İkisini âzad etti, dördünü köle olarak bıraktı. Adamı da şiddetle azarladı." [Müslim, Eyman 56, (1668); Muvatta, Itk 3, (2, 774) Tirmizî, Ahkam 27, (1364); Ebu Dâvud, Itk 10, (3958, 3959, 3960, 3961); Nesâî, Cenâiz 65, (4, 64).][18]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, ölüm anında yapılan bağış hibe, vasiyet gibi tasarrufların, ölüme muallak tasarruflar gibi olduğunu göstermektedir.
2- Şeriatımız, maldan üçte bir nisbetinde vasiyeti meşru kılmış ise de fazlasına müsaade etmemiştir. Üçte iki varislerin hakkıdır, o vasiyet edilemez, bağışlanamaz. Bu sebeple Resulullah bütün malı altı köleden ibaret olduğu halde onları da âzad ederek, vârislere hiç mal bırakmayan adama kızıyor ve bu gayr-ı meşru bağışı bozarak meşru şekle sokuyor.
3- Nevevî, bu hadiste, İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed, İshak, Dâvud-ı Zâhirî, İbnu Cerîr ve cumhur'un kura hakkındaki görüşlerne delil olduğunu belirtir. Onlara göre, bu çeşit durumlarda âzad edilecek olanların tesbitinde kur'a esastır. Ebu Hanîfe merhum: "Kur'a bâtıldır, bu işte onun medhali yoktur, her bir köle, hissesi nisbetinde âzad edilmiş olur, mütebâki kısmını hizmetle ödeyerek hürriyetine kavuşur" demiştir. Şabî, Nehâî, Şureyh, Hasan Basrî ve İbnu Müseyyeb de Ebu Hanîfe gibi düşünmüşlerdir.[19]

ـ4167 ـ4ـ وعن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما أن عمر بن الخطاب رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]أيُّمَا وَلِيدَةٍ وَلَدَتْ مِنْ سَيِّدِهَا فَإنَّهُ َ يَبِيعُهَا وَ يُهبُهَا وَ يُوَرِّثُهَا وَهُوَ يَسْتَمْتِعُ مِنْهَا فَإذَا مَاتَ فَهِيَ حُرَّةٌ[. أخرجه مالك .

4. (4167)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyor ki: "Hangi cariye, efendisinden bir çocuk dünyaya getirirse, artık efendi bu cariyeyi satamaz, hibe edemez, miras da kılamaz. Hayatta oldukça ondan istifade eder, öldü mü artık cariye hür olur." [Muvatta, Itk 6, (2, 776).] [20]

AÇIKLAMA:

Efendisinden çocuk doğuran cariyeye ümmü veled denir. Ümmü veled artık sıradan bir köle değildir. İbnu Ömer'in belirttiği gibi, satılamaz, hibe edilemez, ona varis de olunamaz. Efndisinin vefatından sonra hürriyetine kavuşur. Bu hususta icma vardır. Bütün imamlar böyle hükmetmiştir.[21]

ـ4168 ـ5ـ وعن سمرة بن جندب رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسولُ اللّهِ #: مَنْ مَلَكَ ذَا رَحِمٍ مُحْرَمٍ فَهُوَ حُرٌّ[. أخرجه أبو داود والترمذي.»وذُو ا'رحَام« هم ا'قارب وكل من يجمع بينك وبينه نسب. ويطلق في الفرائض على ا'قارب من جهة النساء، والمحرم من ذوي ا'رحام من يحلّ نكاحه كا'م والبنت وا'خت، ومذهب الشافعي أنه يعتق عليه ا'صول والفروع دون ا'خوة .

5. (4168)- Semüre İbnu Cündeb (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim zûrahm mahrem birisine mâlik olursa o hürdür." [Ebu Dâvud, Itk 7, (3949); Tirmizî, Ahkâm 28, (1365); İbnu Mâce, Itk 5, (2524).][22]

AÇIKLAMA:

Zûrahm, ebediyen nikah edilmesi haram olan yakınlar, akrabalar demektir. en-Nihâye'de Feraiz bahsinde, kadın tarafından akrabalara zûrahm dendiği belirtilir: Anne, kız, kızkardeş, teyze, hala gibi nikahlanması haram olanlar. Muhrim (veya mahrem veya muharrem) denmesi, diğerlerinden tefrik içindir.

Hadis, yakın akraba, şu veya bu şekilde kişinin mülkiyetine geçmesi halinde onların hür olacaklarını, yakınların köle statüsünde tutulmayacağını beyan etmektedir. İbnu'l-Esir, Sahâbe ve Tâbiînden ehli ilmin ekseriyetinin buna hükmettiğini belirtir. Ebu Hanîfe, Ashabı, Ahmed İbnu Hanbel, hep bu görüştedirler.

***** İmam Şâfiî ve diğer bazı selef ülemâsı ise evladın, babaların, annelerin âzad edileceğine, diğer yakınların âzad edilmeyeceğine hükmederler.

***** İmam Mâlik, "evlad, ebeveyn ve kardeşler hür olur, başkaları olmaz" diye hükmetmiştir.[23]

ـ4169 ـ6ـ وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]جَاءَ رَجُلٌ مُسْتَصْرِخٌ الى رسولِ اللّهِ # فقَالَ: جَارِيَةُ لَهُ يَا رسُولَ اللّهِ. فقَالَ: وَيْحَكَ، مَالَكَ؟ قَالَ شَرّاً. أبْصَرَ لِسَيِّدِهِ جَارِيَةً فَغَارَ فَجَبَّ مَذَاكِيرَهُ. فقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: علي بِالرَّجُلِ. فَطُلِبَ فَلَمْ يُقْدَرْ عَلَيْهِ. فَقَالَ رسولُ اللّهِ #: اذْهَبْ فَأنْتَ حُر. فقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ # على مَنْ نُصْرَتِي؟ فقَالَ: نُصْرَتُكَ عَلى كُلِّ مُسْلِمٍ[. أخرجه أبو داود.»الجَبُّ« القطع. و»المَذَاكِيرُ« جمع ذكر على غير قياس .

6. (4169)- Amr İbnu Şu'ayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yardım taleb etmek üzere bir adam gelip: "Ey Allah'ın Resulü! (Efendim) falana ait şu cariye var ya (onun yüzünden efendim bana sıkıntı veriyor)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm "Vah! Neyin var?" deyince adam: "Bela hâsıl oldu. Köle (ben demek istiyor) efendinin cariyesine bakmıştı, efendi kıskançlıkla erkeklik uzvunu burdu (hadım etti)" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Adamı bana getir!" emretti. Efendi çağırıldı ama getirilemedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse git, sen hürsün!" ferman buyurdu. Adam: "Ey Allah'ın Resûlü! (Efendimin kölesi olmamda direnmesi halinde) kim bana yardımcı olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Sana yardımcı olmak bütün müslümanlara

terettüp eder" cevabını verdi." [Ebu Dâvud, Diyât 7, (4519); İbnu Mâce, Diyât 29, (2680).][24]

AÇIKLAMA:

Hadis, görüldüğü üzere, efendisi tarafından, cariyesine baktığı için, erkeklik uzvu burularak hadım edilen bir kölenin şikayetine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın verdiği hükmü aksettiriyor.
***** Köle hür olacak.
***** Bu hükmün uygulanmasında bütün müslümanlar kölenin yardımcısı olacaklar.[25]

ـ4170 ـ7ـ وعن سفينة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]كُنْتُ مَمْلُوكاً ُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها. فقَالَتْ: أَعْتقُلكَ وَأشْتَرِطُ عَلَيْكَ أنْ تَخْدُمَ رسولَ اللّهِ مَا عِشْتَ. فَقُلْتُ: وَلَوْ لَمْ تَشْتَرِطِي عَلَيَّ لَمْ أفْعَلْ غَيْرَهُ، فَأعْتَقَتْنِي وَاشْتَرَطَتْ عليَّ [. أخرجه أبو داود .

7. (4170)- Sefîne (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın kölesi idim. Bir gün bana: "Seni âzad ediyorum, ancak yaşadığın müddetçe Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hizmet etmeni şart koşuyorum dedi. "Sen bu şartı koşmasan da başka bir şey yapacak değilim!" dedim. Beni âzad etti ve bana bu şartı koştu." [Ebu Dâvud, Itk 3, (3932); İbnu Mâce, Itk 6, (2526).][26]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Bu, şart adıyla ifade edilen bir vaaddir. Bu vaade uymak gerekli değildir. Fakihlerin çoğu, âzad ettikten sonra şart koymayı sahih kabul etmiyorlar. Zira âzadlık başkasının mülkiyetini kabul etmeyen bir şarttır. Hür kimsenin hâsıl edeceği menfaatlere, kendisinden başka kimse, ücret karşılığı ve benzeri bir durum olmadan, mâlik olamaz."
Begavî'nin Şerhu's-Sünne'sinde denir ki: "Bir kimse, kölesine: "Bana bir ay hizmet etmen şartıyla seni âzad ettim" dese, o da kabul etse, derhal

hür olur ve ona bir aylık hizmet terettüp eder. Eğer: "Bana ebediyyen hizmet etmen şartıyla" deseydi veya "Bana hizmet etmen şartıyla" deyip mutlak bıraksaydı, o da kabul etseydi, derhal hür olur, efendisine kölelik kıymetini borçlanırdı. Bu şart âzad olmaya makrun olursa, köleye kıymetini ödeme borcu terettüp eder, hizmet terettüp etmez. Ama âzad olduktan sonra bu şart koşulursa, bu şarta uymak gerekmez, köle üzerine bir borç da terettüp etmez, fukaha çoğunluk itibariyle böyle hükmetmiştir."

Neylü'l-Evtâr'da: "Bu hadisle, bir şarta muallak (bağlı) âzad etmenin sıhhatine istidlal edilmiştir" denir ve İbnu Rüşd'ün: "Köleyi efendisi, senelerce hizmet şartıyla âzad etse, onun âzadlığı hizmet etmedikçe tahakkuk etmeyeceği hususunda ihtilaf edilmemiştir" dediği kaydedilir.

İbnu Raslân da şunu söyler: "Bu meselede ihtilaf edildi. İbnu Sîrîn, buna emsal meselelerde şartı sabit görürdü. Ahmet İbnu Hanbel'e aynı mesele soruldu. "Bu hizmeti köle, onu kendine şart kılan sahibinden satın alır" cevabını verdi, "parayla mı?"denince, "evet" dedi.[27]

ـ4171 ـ8ـ وعن مالك أنه بلغه أن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]سُئِلَ عَنِ الرَّقَبَةِ الْوَاجِبَةِ تُشتَرى بِشَرْطِ الْعِتْقِ، فقَالَ:َ [.

8. (4171)- İmam Mâlik'e ulaştığına göre, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e âzad etme şartıyla satın alınan rakabe-i vâcibe'den sorulmuştu. "Hayır, olmaz" cevabını verdi." [Muvatta, Itk 12, (2, 778).][28]

AÇIKLAMA:

Rakabe-i vâcibe, kişiye, dinî bir vecibe olarak âzad etmesi gereken köledir. Yani, Kur'an-ı Kerim'de zikri geçen hallerin birinde âzad edilmesi gereken köleye denir. Sözgelimi yemin kefâreti, katl kefâreti, zıhâr kefâreti olarak zikredilen köle âzadları vacib olan âzadlardır. Bunlara rakabe-i vâcibe denmiştir. Bir de tetavvu âzadlar vardır; Resulullah'ın vaadettiği sevabı elde etmek üzere köle âzadı. Şu halde bu

iki âzad mahiyetce farklı olduğu gibi, âzad edilecek kölelerde aranacak şartlar da farklı olabilecektir.
İşte İbnu Ömer'e sorulan husus şu olmaktadır: "Üzerinde köle âzad etme borcu bulunan bir kimse, bunu yerine getirmek üzere, bir başkasından bazı şartlarla kayıtlı olarak bir köle satın alıp onu âzad edebilir mi?" İbnu Ömer (radıyallahu anh) buna "Hayır!" diye cevap veriyor.
Öyle ise, rakabe-i vâcibe'nin tam bir köle âzadı olması gerekmektedir. Bir başkasının ortak olduğu, bir başkasına biraz borç ödemek, hizmet etmek gibi herhangi bir şartla kayıtlı olan kimsenin âzad edilmesi, o vâcib âzad etme borcunu yerine getirmiyor.
İmam Mâlik, İbnu Ömer'in "Hayır!" cevabını şöyle açıklar: "Çünkü, bu tam bir rakabe (köle) değildir. Zira satıcı, âzad etmek şartıyla satın alana, fiyatından bir miktarını eksik tutmuştur."
İmam Mâlik devamla der ki: "Kişinin tetavvu niyetiyle âzad edeceği köleyi âzad etme şartıyla satın almasında bir beis yoktur."
Yine der ki: "Rakabe-i vâcibe'de hristiyan, yahudi köleyi, mükâteb köleyi, müdebber köleyi, ümmü veled'i, birkaç yıl sonraya hürriyetine kavuşma şartına sahip köleyi, âmâ köleyi âzad etmek caiz değildir."
Şu halde rakabe-i vâcibenin hem müslüman hem de rakabe-i tâmme (tam köle) olması gerekir. Tetavvu olarak, nasranî, yahudi, mecusi âzad edilebilir.
İmam Mâlik, Muvatta'da rakabe-i vâcibe'nin rakabe-i mü'mîne olması gerektiğini söyledikten sonra, kefâret olarak yedirilmesi gereken yemeğin de mutlaka müslüman fakirlere yedirilmesi gerektiğini ilave eder.
***** Şunu belirtmede fayda var; İmam Mâlik'i rakabe-i vâcibe'nin müslüman köleden olma şartını koymaya sevkeden husus Kur'an-ı Kerim'deki katl kefaretiyle ilgili âyetten çıkarılmıştır. Orada âzad edilecek kölenin mü'min olması şart koşulur (Nisa 92). Diğer kefaretlerde ise bu şart görülmez. Ancak mutlakın mukayyede hamli umumî bir prensip olması haysiyetiyle mezkur âyetin hükmü diğer mutlaklara teşmil edilmiştir.[29]

ـ4172 ـ9ـ وعن فضالة بن عبيد ا‘نصاري رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّهُ سُئِلَ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ عَلَيْهِ رَقَبَةٌ، هَلْ يَجُوزُ لَهُ أنْ يَعْتِقَ وَلَدَ زِنىً؟ قَالَ: نَعَمْ[. أخرجه مالك .

9. (4172)- Fudâle İbnu Ubeyd el-Ensârî (radıyallahu anh)'tan anlatıldığına göre Fudâle'ye, "üzerinde bir köle âzad etme borcu bulunan kimsenin veled-i zina'yı âzad etmesi caiz olur mu?" diye sorulmuş, o da "Evet" demiştir. [Muvatta, Itk 11, (2, 777).][30]

AÇIKLAMA:

Burada da rakabe-i vâcibe hakkında sorulmakta ve zina mahsûlü bir kölenin âzad edilmesinin caiz olup olmadığı mevzubahis edilmektedir. Bu soru Ashab'tan Fudâle'ye sorulmuş, o da "caiz olur" demiştir.

Zürkânî, bilhassa katl kefaretinin edasında bu kölenin mü'min olması gereğinde icma ve nass olduğunu kaydeder. Zıhâr kefareti ihtilaflıdır.

Önceki hadisle ilgili açıklamamıza da bakılmalıdır. [31]

ـ4173 ـ10ـ وعن عبدالرحمن بن أبي عمرة ا‘نصاري رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ أُمَّهُ أرَادَتْ أنْ تَعْتِقَ فَأخَّرَتْ ذلِكَ إلى أنْ تُصْبِحَ. فَمَاتَتْ. فَقُلْتُ لِلْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ: يَنْفَعُهَا أنْ أعْتِقَ عَنْهَا؟ فقَالَ الْقَاسِمُ: إنَّ سَعْدَ بْنِ عُبَادَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أتَى رسولَ اللّهِ # فقَالَ: إنَّ أُمِّي هَلَكَتْ، فَهَلْ يَنْفَعُهَا أنْ أعْتِقَ عَنْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ[. أخرجه مالك .

10. (4173)- Abdurrahman İbnu Ebî Amra el-Ensârî rahimehullah'ın anlattığına göre "annesi, bir köle âzad etmek istemiş ve bunu sabaha tehir etmiş, annesi de bu sırada ölmüştür. Abdurrahman Kâsım İbnu Muhammed'e: "Ben anneme bedel bir köle âzad etsem, anneme faydası olur mu (sevabı ulaşır mı)?" diye sorar. Kâsım: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Annem vefat etti, ben onun adına bir köle âzad etsem ona faydası olur mu?" diye sormuştu. "Evet!" cevabını aldı" dedi. [Muvatta, Itk 13, (2, 779).][32]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, Zürkânî'nin açıkladığı üzere muhtelif vecihlerden gelmiştir. Rivayetlerin çoğunda Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh)'ın, Resulullah'tan annesi adına tasaddukta bulunmanın annesine bir faydası olup olmayacağını sorduğu rivayet edilmiştir; bazılarında da burada olduğu gibi, köle âzad etmenin bir faydası olup olmayacağını sormuş olmalıdır. Her hal ve kârda ülemâ ölü adına tasaddukta bulunmanın da, köle âzad etmenin de caiz olduğunda icma eder.

Bu durumda âzad edilen kölenin velâ'sına gelince:

***** İmam Mâlik ve ashâbına göre, kimin adına âzad edildi ise ona aittir.

***** İmam Şâfiî ve ashâbına göre, âzad edene aittir.

***** Kûfîlere göre, Ölenin emri (vasiyeti) ile yapılmışsa ölene ait, değilse âzad edene aittir. [33]

ـ4174 ـ11ـ وعن يحيى بن سعيد قال:]تُوفّي عَبْدُ الرَّحْمنِ بنُ أبي بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما في نَوْمَةٍ نَامَهَا فَعَتَقَتْ عَنْهُ أخْتُهُ عَائِشَةُ رَضِيَ اللّهُ عَنْها رِقَاباً كَثِيرَةً[. أخرجه مالك .

11. (4174)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Abdurrahman İbnu Ebî Bekr (radıyallahu anhümâ), uyuduğu bir uykuda vefat etti. Kız kardeşi Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) onun adına birçok köle âzad etti." [Muvatta, Itk 14, (2, 779).][34]

ـ4175 ـ12ـ وعن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قَالَ رسولُ اللّهِ #: مَنْ أعْتَقَ عَبْداً وَلَهُ مَالٌ فَمَالُ الْعَبْدِ لَهُ إلاَّ أنْ يَشْتَرِطَ سَيِّدُهُ[. أخرجه أبو داود.وقوله »فَمَالُ الْعَبْدِ لَهُ« اَخَرَجُوا هذا على وجه الندب واستحباب إ أن سمح المالك له بذلك إذا كان العتق منه إنعاماً ومعروفاً فندب كانَ إلى مسامحته بما في يده من المال إتماماً للنعمة والمعروف .

12. (4175)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim malı olan bir köle âzad

ederse, kölenin malı kendisinin olur, yeter ki efendisi bu hususta bir şart koşmamış olsun." [Ebu Dâvud, Itk 11, (3962); İbnu Mâce, Itk 8, (2529).] [35]

AÇIKLAMA:

1- Normal olarak kölenin kazancı efendisine aittir. Öyleyse, köleye mal nisbet edilerek, malı olan köle denmesi, kölenin mal sahibi olduğu ma'nâsında değildir. Öyleyse bu, "elinde mal bulunan ve kesbiyle hâsıl" ma'nâsına gelir.
2- "Kendisine aittir" ifadesinde kendisi ile kim kastediliyor? Köle mi efendi mi; ikisine de râci olabilmektedir. Âlimler ihtilaf etmiştir. Çoğunluk, âzad eden efendi demiştir. Şu halde ma'nâ "Kölenin elindeki malı, efendi köleye bağışlarsa onun olur, değilse efendinindir" demektir. [36]

ـ4176 ـ13ـ وعن ربيعة بنِ أبي عبدالرحمن:]أنَّ الزُّبَيْرَ بنَ الْعَوَّامِ اشْتَرى عَبْداً فَأعْتَقَهُ ولذلِكَ الْعَبْدِ بَنُونَ مِنْ امْرَأةٍ حُرَّةٍ فقَالَ الزُّبَيْرُ: إنَّ بَنِيهِ مَوالِيَّ. وَقَالَ مَوالِي أُمِّهِمْ؛ بَلْ هُمْ مَوَالِينَا، فَاخْتَصَمُوا إلى عُثْمَانَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، فَقَضى لِلزُّبَيْر بِوَئِهِمْ[. أخرجه مالك .

13. (4176)- Rebîa İbnu Ebî Abdirrahmân anlatıyor: "Zübeyr İbnu'l-Avvâm (radıyallahu anh) bir köle satın aldı ve onu âzad etti. Bu kölenin, hür bir kadından oğulları vardı. Hz. Zübeyr: "Oğulları benim mevâlimdir" dedi. Annesinin efendileri: "Hayır, onlar bizim mevâlimizdir" dediler. Bunun üzerine dâvaları Hz. Osman (radıyallahu anh)'a intikal etti. O, velâ'nın Hz. Zübeyr'e ait olduğuna hükmetti." [Muvatta, Itk 21, (2, 782).][37]

AÇIKLAMA:

Velâ, daha öncede geçtiği üzere, lügat açısından tasarruf, muâvenet, muhabbet demek olup kurb (yakınlık) ma'nâsına olan velî kelimesinden

alınmadır. Ancak fıkıh tabiri olarak, verâsete sebep olan hükmî bir akrabalığı ifade eder. Bu akrabalık bazan akidle teessüs eder ki, buna velâ-i müvâlât denir, bazanda âzad etme sonucu efendi ile âzadlı arasında teessüs eder ki, buna da velâ-i ataka denir. Şu halde, bu hadiste geçen velâ' dan murad velâ-i atakadır. Mevlâ, bir ma'nâda, arada velâ-i ataka bağı bulunan hükmi akraba demektir. Daha âmiyane tabiriyle âzad edilmiş köle diyoruz.

Mevlâ'nın bir diğer ma'nâsı, köle âzad etmiş efendi demektir. Sahip ma'nâsına, Allah için de kullanıldığı malumdur.[38]

ـ4177 ـ14ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]سُئِلَ رَسُول اللّهِ # عَنِ الرِّقَابِ أَيُّهَا أفْضَلُ فَقَالَ: أغْهَا ثَمَناً وَأنْفَسُهَا عِنْدَ أهْلِهَا[. أخرجه مالك .

14. (4177)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Hangi köleyi âzad etmek efdaldir?" diye sorulmuştu."

Fiyatça yüksek olanı ve efendisinin nazarında en nefis olanıdır!" cevabını verdi." [Muvatta, Itk 15, (2, 779); Buhârî, Itk 2; Müslim, İman 136 (84).][39]

AÇIKLAMA:

1- Buhârî'nin rivayetinde soru sâhibinin Ebu Zerr el-Gıfarî (radıyallahu anh) olduğu tasrih edilmiştir.

2- Hadis'te en efdal âzad için iki ölçü verilmiştir:

1) Pahası yüksek olan.

2) Sahibinin yanında nefîs olan.

Ülemâ, meselenin tahlilinde bazı farklı neticeler ileri sürmüştür:

Nevevî der ki: "Allah bilir ya, bu hadis tek bir köle âzad edecek kimse içindir. Amma, bir kimsenin, mesela bir dirhemi olsa, bununla bir köle satın almak ve âzad etmek istese, derken bu paraya nefîs bir köle veya değerce düşük iki köle alabilecek olsa, iki köleyi alıp âzad etmesi

efdaldir." Devamla der ki: "Bu, kurbanlığın hilafınadır. Şişman bir kurbanlık daha efdaldir, çünkü bunda matlub olan etin iyi olması, öbüründe köle âzadıdır."
İbnu Hacer der ki: "Bana zâhir olan şudur: "Bu meseledeki hüküm, şahsa göre değişir. Bazı tek şahsın âzad edilmesi ile, âzad eden, çok sayıda kimseyi âzad etmekten daha fazla istifadede bulunur. Bazısı güzel etten ziyade, daha fazla dağıtabilmek için miktarca çok olan ete muhtaçtır, çünkü ete muhtaç olanlar çoktur. Şu halde bunda esas olan, azlıkçokluktan ziyade (içinde bulunulan şartlara göre) en çok faydalılıktır."
Hadisten hareketle: "Bir kimsenin müslüman köleden daha pahalı olan kâfir kölesini âzad etmesi efdaldir" diye hükmedilmiştir. Ancak bu hükme, Esbağ ve başka âlimler muhalefet ederek: "Murad müslümanlar arasında kıymetce üstün olandır" demişlerdir.
Kâdî İyaz der ki: "Kafiri âzad etmenin câiz olduğunda ihtilaf yok, ancak tam fazilet mü'minin âzad edilmesindedir."
İmam Mâlik'in: "Fiyatca yüksek olanın âzad edilmesi, kafir de olsa efdaldir" diye, hadisin zahirine göre hükmettiği rivayet edilmiştir. Ancak, ashabından olan-olmayan pek çok âlim ona bu meselede muhalefet etmiştir. Esahh olan da muhalif görüştür. Hatta Kurtubî demiştir ki: "Müslimi âzad etmenin efdal olması, hem müslümanın hürmeti, hem de şehâdet, cihad (kaza, zekât gibi kafire câiz olmadığı halde hür müslümana caiz olan ammeye faydalı hizmetler) sebebiyledir." Bir kısım hadisler, ayrıca erkeği âzad etmenin, kadını âzad etmekten efdal olduğunu ifade eder.
Tirmizî'nin bu hususa açıklık getiren bir rivayeti şöyle: "Hangi müslim, iki müslüman köle kadını âzad ederse, bunlar onun ateşten kurtuluşuna sebep olur..." (Hadisi 4151 numaralı hadisin şerhinde tam olarak kaydettik). Bu rivayette bir erkeğin âzad edilmesi, iki kadının âzad edilmesine denk tutulmuştur. Bunun sebebi, fayda açısından bakınca, erkeğin içtimâî faydası kadından fazladır. Dediğimiz gibi cihada katılabilir, kadılık yapabilir, zekat verebilir, şehadette bulunabilir vs. Ayrıca erkeğin hizmeti daha çok aranan bir hizmettir, verimlidir. Bu sebeple geçmiş devirlerde erkek köleler daha çok görülmüştür. Âlimler,

bir kısım cariyelerin âzad edilmesine, onların ziyan olması gözüyle bakmışlardır, korunmalarının devamı için âzad edilmemelerini haklarında hayırlı bulmuşlardır.

Bazı âlimler, meseleye bir başka noktadan yaklaşarak: "Koca hür de olsa, köle de olsa kadından doğanlara hürriyetin daha çok sirayet edeceğini söylerek kadının âzad edilmesinin efdal olacağını söylemiş ise de, böyle söyleyenlere erkekleri âzad etmedeki yukarıda zikredilen umumî menfaatlerle, kadınların zâyi olma durumları hatırlatılarak âzad edilmesinin efdal olduğunu söylemişlerdir.

Şu halde, sadedinde olduğumuz hadisin zâhiriyle hüküm vermezden önce, nazar-ı dikkate alınması gereken başka rivayetler ve bir kısım izâfi durumları bilmek gerekmektedir; ülemâmız bunu yapmıştır. [40]

DÖRDÜNCÜ BÂB - MÜDEBBER KILMA, MÜKÂTEBE YAPMA

ـ4178 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَجُ اعْتَقَ غُماً لَهُ عَنْ دُبُرٍ فَاحْتَاجَ فَأخذَهُ النَّبِيُّ # فقَالَ: مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي؟ فَاشْتَرَاهُ نُعَيْمُ بْنُ عَبْدِ اللّهِ بن النَّحَّامِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه بِكذَا وَكَذَا فَدَفَعَهُ إلَيْهِ[. أخرجه الخمسة .

1. (4178)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam, kölesini "benden sonra hür olsun" diye âzad etmişti. Sonradan ona ihtiyacı doğdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) köleyi alarak: "Bunu benden kim satın alacak?" dedi. Nuaym İbnu Abdillah İbni'n-Nehhâm (radıyallahu anh) şu şu miktar fiyata satın aldı. Resulullah o parayı (köle sahibine) verdi." [Buhârî, Büyû 59, 110, İstikrâz 16, Husumât 2, Itk 9, Kefâretu'l-Eymân 7, İkrâh 4, Ahkâm 32; Müslim, Eymân 41, (997); Ebu Dâvud, Itk 9, (3955, 3956, 3957); Tirmizî, Büyû 11, (1219); Nesâî, Büyû 84, (7, 304).][41]

AÇIKLAMA:

1- Kölesi olan bir kimse: "Kölem, ben öldükten sonra hürdür" derse, bu köleye müdebber denir. Çünkü, hürriyeti ölme şartına bağlanmıştır. Kelime geri, arka ma'nâsına gelen dübürden gelir.
2- Sadedinde olduğumuz hadis, müdebber kölenin, ihtiyaç halinde satılabileceğini, bunun cevazını göstermektedir. Çünkü rivayet, müdebbirin kölenin parasına muhtaç duruma geldiğini ifade ediyor. Rivayette yok ise de, adam durumu Resulullah'a arzetmiş, Aleyhissalâtu vesselâm da bizzat satış işiyle ilgilenerek cevazı göstermiştir. Buhârî'nin bir rivayetinde ise, "Başka hiçbir malı bulunmayan bir kimsenin yegâne mülkü olan tek kölesini müdebber kıldığı Resulullah'ın kulağına gelmiş, Resulullah da köleyi sekizyüz dirheme satıp, parasını adama göndermiştir."
3- Tariklerin çoğunda, kölenin sekizyüz dirheme satıldığı belirtilir.
4- Bazı rivayetlerde adamın borçlu olduğu, diğer bazılarında muhtaç olduğu, diğer bazılarında başka malı bulunmadığı açıklanır. Aslında bunların hepsi bir kapıya çıkarak müdebberin satılmasını meşrû kılan gerekçeyi gösterir. Çoğunluğun ittifak ettiği husus, müdebberin, sahibinin sağlığında satılmış olmasıdır. Sadece Seleme İbnu Küheyl'den Şerîk'in rivayetinde "Bir adam öldü, geriye bir müdebber ve borç bıraktı, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emriyle, borçlarının ödenmesi için müdebber satıldı" denir. Hadisi kaydeden Dârakutnî, Şerîk'in bu rivayette hata ettiğini şeyhi Ebu Bekr en-Neysâburî'den kaydetmiştir.
Alaeddin Mağoltay, Telvîh'de der ki: "Ülema, müdebberin satılıp satılamayacağı hususunda ihtilaf etmiştir:
***** Ebu Hanîfe, Mâlik ve bir grup Ehl-i Kûfe, efendinin müdebberini satamayacağına hükmetmiştir.
***** Şâfiî, Ahmed, Ebu Sevr, İshâk ve Ehl-i Zâhir câiz demiştir. Hz. Âişe, Mücâhid, Hasan Basrî, Tâvus da bu görüştedir.
***** İbnu Ömer, Zeyd İbnu Sabit, Muhammed İbnu Sîrîn, İbnu Müseyyeb, Zührî, Şâ'bî, Nehâî, İbnu Ebî Leyla, Leys İbnu Sâd mekruh olduğuna hükmetmişlerdir.
***** Evzâ'î, "âzad etmek isteyen satın alabilir" demiştir.

* Ahmed İbnu Hanbel de "efendisi borçlu olmak kaydıyla câizdir" demiştir.

* Mâlik "ölüm sırasında satabilir, hayatta iken satamaz" demiştir."[42]

ـ4179 ـ2ـ وعن نافع أن ابنَ عمرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]دَبَّرَ جَارِيَتَيْنِ لَهُ فَكَانَ يَطَؤُهمَا وَهُمَا مُدَبَّرَتَانِ[. أخرجه مالك .

2. (4179)- Nâfi anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kendine ait iki cariyeyi müdebber kıldı. Onlar müdebber oldukları halde İbnu Ömer onlara temasta bulunuyordu." [Muvatta, Müdebber 4, (2, 814).][43]

ـ4180 ـ3ـ وعن عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ كَتَبَ عَبْدَهُ عَلى مِائَةِ أُوْقِيَّةٍ فَأَدَّاهَا إِّ عَشْرَ أَوَاقٍ فَهُوَ عَبْدٌ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (4180)- Amr İbnu Şuayb an ebîhi an ceddihî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim kölesi ile yüz okiyye üzerinden mükâtebe yapsa da, kölesi bunun on okiyyesi hariç hepsini ödese, yine de köledir." [Ebu Dâvud Itk 1, (3927); Tirmizî, Büyu' 35, (1260); İbnu Mâce, Itk 3, (2519).][44]

ـ4181 ـ4ـ وِ ٔبِى داود:]المُكَاتَبُ عَبْدٌ مَا بَقِىَ عَلَيْهِ مِنْ كِتَابَتِهِ دِرْهَمٌ[.

4. (4181)- Ebu Dâvud'un bir rivayetinde şöyle buyurulur: "Mükâteb, üzerinde bir dirhemlik borç kaldığı müddetçe köledir." [Ebu Dâvud, Itk 1, (3926).][45]

AÇIKLAMA:

Mükâtebe veya kitâbet, efendi ile köle arasında cereyan eden hürriyetini satın alma anlaşmasıdır. Köle, varılacak mütabakatla tesbit edilen belli

bir meblağı kazanarak, efendisine ödemek karşılığında hürriyetini satın almak isteyebilir. Bu antlaşmayı yapan köleye mukâteb, efendiye de mükâtib denir.
Yukarıdaki rivayetler, kölenin, borcunu son kuruşuna kadar ödemedikçe kölelikten kurtulamayacağını ifade eder. İbnu't-Tîn mükâtebe akdinin İslam'dan önce de mevcut olduğunu, İslam'ın bunu ikrar ettiğini belirtir. Mesele üzerine selef ihtilaf etmiştir:
***** Abdullah İbnu Sâbit, Hz. Zübeyr, Süleyman İbnu Yesâr, Zeyd İbnu Sâbit, Hz. Âişe, İmam Mâlik mukâtebin az bir borcu da olsa köle olmaya devam ettiği kanaatinde idiler.
***** Hz. Ali: "Yarısını ödedi mi artık kölelikten çıkar, borçlu durumuna geçer" demiştir. Hz. Ali'nin, "ödediği nisbette hürriyete kavuşur" dediği de rivayet edilmiştir.
***** İbnu Mes'ud: "Köle ikiyüz dirheme mükâtebe yapmış ve fakat gerçek değeri yüz dirhem ise, yüz dirhemi ödedi mi hür olur" demiştir.
***** Atâ: "Mükâteb kitabetinin dörtte üçünü ödedi mi hür olur" demiştir.
***** İbnu Abbâs, merfûan, "mukâteb ödediği miktarca âzad edilir" hadisini rivayet etmiştir (Nesâî).
Zürkânî'nin kaydına göre, bu meselede cumhurun delili, Berîre ile ilgili rivayettir. Mukâtebe yapmış olmasına rağmen borcunu ödeyemediği için satılmıştır. Onun hakkında Zeyd İbnu Sâbit'le Hz. Ali (radıyallahu anhümâ) tartışmışlardır. Zeyd: "Zina yapacak olsa recmeder, şehâdette bulunacak olsa şâhidliğini kabul eder misin?" der.
Hz. Ali "Hayır!" deyince, Zeyd: "Öyleyse, üzerinde borç kaldıkça o köledir" der. Hattabî: "Bu hadis, mükâtebin satılması caizdir" diyenlere delildir, çünkü o köle ise memluktur, asıl vasfı olan mülk olma durumunda devam edince, onda bir başkasının mülkü meydana gelmez. Böylece satılması yasaklanamaz. Hadiste ayrıca, mükâteb taksidlerini tam olarak ödemeden ölürse, âzadlığına hükmedilemez, hatta borcunu karşılayacak mal bırakmış da olsa. Çünkü, köle olarak ölünce ölümden sonra da hür olamaz. Efendisi malı alır, evladları varsa efendiye köle olurlar. Bu hüküm Ömer İbnu'l-Hattab ve Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anhümâ)'dan rivayet edilmiştir. Ömer İbnu Abdilaziz, Zührî, Katâde de

bu görüşü benimsemiştir. İmam Şâfiî ve Ahmed İbnu Hanbel de bu görüştedirler."

***** el-Erdebili, el-Ezkâr'da der ki: "Çoğunluk, "Mukâteb taksidlerini ödemezden önce ölse, kalan az da olsa çok da olsa, borcunu ödeyecek mal bıraksa da bırakmasa da, geride çocuğu kalsa da kalmasa da, bu hadise göre köle olarak ölür" diye hükmetmiştir.

Ebu Hanîfe der ki: "Mükâteb, geriye borcunu karşılayacak mal bırakarak ölmüşse âzad edilir, bırakmamışsa âzad edilmez."

İmam Mâlik der ki: "Geriye evlad bırakmışsa âzad edilir, değilse edilmez."

Hadiste, mükâtebin bütün taksitlerini ödemedikçe âzad edilmeyeceği hususuna delil vardır. Sahâbe, Tâbiîn ve Etbâuttâbiîn'den çoğunluk böyle hükmetmiştir. [46]

ـ4182 ـ5ـ وعن ابن عباس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إذَا أصَابَ الْمُكَاتَبُ جدّاً أوْ مِيراثاً وَرِثَ بِحِسَابِ مَا عَتَقَ مِنْهُ، وَقَالَ النَّبِىُّ # يُؤَدِّى الْمَكَاتَبُ بِحِصَّةِ مَا أدَّى دِيَةَ حُرٍّ، وَمَا بَقَى دِيَةَ عَبْدٍ[. أخرجه أبو داود والترمذي واللفظ للترمذي .

5. (4182)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mükâtebe karşı bir hadd işlenir, (diyet almaya hak kazanırsa) veya mirasa mazhar olursa, (borcunu ödeyerek) hürriyetinden kazandığı miktarca onlara vâris olur." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Mükâteb, ödediği hisse nisbetinde hür diyeti öder, geri kalanı köle diyetinden öder." [Tirmizî, Büyû' 35, (1259); Ebu Dâvud, Diyât 22, (4582); Nesâî, Kasâme 36, (8, 45, 46).][47]

AÇIKLAMA:

Hadis şunu demek istemektedir: Mükâteb için bir diyet veya mirâs sabit olursa, diyet ve mirastan, hürriyetten kazandığı miktarca hak alır. Mesela kitabetinin yarısını ödemiş, o sırada babası hür olarak vefat etmiş ise

mükâtebden başka vârisi de yoksa, ondan malın yarısına varis olur veya mükâtebe karşı bir cinayet işlenmiş ise, o da mükâtebe borcundan bir miktar ödemiş ise, câni, öldürülen mükâteb'in vârislerine, diyet olarak, ölenin mükâtebe karşılığı olarak ödediği miktarın karşılığını hür diyetinden, efendisine de mütebâkisini köle diyetinden öder. Mesela, efendisiyle bin dirhem üzerine mukâtebe yapan kimsenin kıymeti yüz dirhem ise ve beş yüz dirhemi ödemiş olsa ve öldürülse, kölenin vârislerine, diyetin yarısı binden beşyüz, efendisine de kıymetinin yarısı olan elli dirhem verilir (Mirkât'dan).[48]

ـ4183 ـ6ـ وعن أم سلمة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]قَالَ لَنَا النَّبِيُّ # إذَا كَانَ عِنْدَ مُكَاتَبِ إحْدَاكُنَّ مَا يُؤَدِّى فَلْتَحْتَجِبْ مِنْهُ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

6. (4183)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurdular ki: "Sizden birinin mükâtebetinin size hala ödeyeceği borcu varsa da, ona karşı örtünsün." [Ebu Dâvud, Itk 1, (3928); Tirmizî, Büyû' 35, (1261); İbnu Mâce, Itk 3, (2520).][49]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, mükâtebe yapan kadına kölesi ödemeye devam ederken, artık hürriyetine kavuşmuş yabancı gibi davranmasını emretmektedir. Zira, artık onun üzerindeki mülkiyetinin kalkması yakındır, bir şey yaklaştı mı, onun hükmü verilir. Bunun ma'nâsı, mükâteb kölenin artık kadın efendisinin yanına önceden olduğu şekilde serbestçe girmesini yasaklamaktadır.

Bu hüküm 4180'de Amr İbnu Şuayb'dan kaydedilen hadisin hükmüne muhalefet etmektedir. Çünkü orada ödenmemiş son kuruşa kadar, mükâteb köle addedilmektedir. İmam Şâfiî bu iki rivayeti şöyle cem eder: "Bu son rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerine hastır, böylece ümmehâtu'lmü'minîn, mükâteblerine karşı

örtünmelidirler, onlar borçlarını tamamen ödememiş olsalar da: "Mevzuun bazı teferruatı var ise de günümüzde tatbikatı olmadığından bu kadarını yeterli görüyoruz.[50]

ـ4184 ـ7ـ وعن موسى بن أنس بن مالك رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]سَألَ سِيِرينُ أنَساً الْمُكَاتَبَةَ وَكَانَ كَثِيرَ الْمَالِ فَأبَى، فَانْطَلَقَ سِيرِينُ إلى عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَدَعَاهُ عُمَرَ. فقَالَ لَهُ: كَاتِبْهُ فَأبَى، فَضَرَبَهُ بِالدِّرَةِ. وَتَ: فَكَاتِبُوهُمْ إنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْراً، فَكَاتَبَهُ[. أخرجه البخاري .

7. (4184)- Musa İbnu Enes İbn-i Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sîrîn, Hz. Enes'e mükâtebe yapma talebinde bulundu. Hz. Enes çok zengindi, mükâtebe yapmayı reddetti. Sîrîn Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a başvurdu. Hz. Ömer, Enes (radıyallahu anhümâ)'yı çağırarak: "Sîrîn'le mükâtebe yap!" emretti. Enes (radıyallahu anh) yine kabul etmedi. Hz. Ömer, çubuğuyla Enes'e vurdu. Ve şu âyeti okudu: "Kölelerinizden hür olmak için bedel vermek (mukâtebe yapmak) isteyenlerin, -onlardan bir iyilik görürseniz- bedel vermesini kabul edin" (Nur 33). Bunun üzerine Hz. Enes mükâtebe yaptı." [Buhârî, Mükâteb 1.][51]

AÇIKLAMA:

1- Sîrîn, meşhur fakih Muhammed İbnu Sîrîn'in babasıdır. Aynu't-Temr esirlerindendi. Hz. Enes (radıyallahu anh), onu Hz Ebu Bekr'in hilafeti zamanında satın almıştı. Hz. Ömer ve başkalarından hadis rivayet etmiştir. Sîkalardandır. Hz. Enes'le 40 bin dirhem üzerinden mükâtebe yaptığı rivayetlerde gelmiştir.
2- Mükâtebe yapmanın bu hadise göre vacib olduğu anlaşılmaktadır. Zira, Sîrîn'in talebini Hz. Enes reddedince, Sîrîn Hz. Ömer'e şikayet eder ve Hz. Ömer, Hz. Enes'i buna mecbur eder. Bilhassa çubuk vurma hadisesini bazı alimler vücuba delil kılmışlardır. Atâ, İshak (rahimehümullah) vacib olduğuna hükmedenlerdendir. İmam Şâfiî ve Zahirîler de bu görüştedirler. İbnu Cerîr'in tercihi de böyledir.

Bir kısım âlimler de âyette geçen: "Onlarda bir hayır görürseniz" kaydını gözönüne alarak gayr-ı vâcib olduğuna hükmetmiştir.[52]

ـ4185 ـ8ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّ بَرِيرَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها جَاءَتْ تَسْتَعِينُهَا فِى كِتَابَتِهَا الْحَدِيثَ[.وَقدْ تَقَدَّمَ بِتَمَامِهِ فِي كَتابِ الْبَيْعِ مِنْ رواية الستة .

8. (4185)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Berîre mükâtebe bedelini ödemede yardım istemeye geldi..."

Bu rivayet Bey' bölümünde tam olarak Kütüb-i Sitte rivayeti olarak kaydedildi (281. hadis, 1. cilt, s. 495).[53]

ـ4186 ـ9ـ وزاد النسائي:]كَاتَبْتُ بَرِيرَةُ عَلى نَفْسِهَا فِي تِسْعِ أوَاقٍ فِي كُلِّ سَنَةٍ أُوقِيَّةٌ. فَخَيَرَها رَسُولُ اللّهِ # مِنْ زَوْجِهَا وَكَانَ عَبْداً فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا. قَالَ عُرْوَةُ: وَلَوْ كَانَ حُرّاً مَا خَيَّرَهَا[.

9. (4186)- Nesâî'nin rivayetinde şu ziyade mevcuttur: "Berîre (radıyallahu anhâ) kendi nefsinin hürriyete kavuşması için dokuz okiyye üzerine mükâtebe yaptı. Her sene bir okiyye ödeyecekti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu, (hürriyetine kavuştuğu zaman) kocası ile beraberliğe devam etme veya boşanma hususunda muhayyer bıraktı. Kocası köle idi. Berîre kendini (kocadan ayrılmayı) tercih etti. Urve der ki: "Kocası hür olsaydı, Aleyhissalâtu vesselâm Berîre'yi muhayyer bırakmazdı."[54]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis 281 numarada (1. cilt, s. 495) ve 4077-4078 numaralı hadislerde açıklandı ve kaynakları da gösterildi. Oralara müracaat edilsin.

2- Burada şunu ilave edelim: Bazı rivayetler, İslamî dönemde cariyelerden ilk mükâtebeyi yapanın Berîre olduğunu söyler. Erkeklerden de ilk mükâteb Selman Fârisî veya Ebu'l-Müemmil (radıyallahu anhüm) olmalıdır.
İbnu Hacer'in kaydına göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra ilk defa mükâtebe yapan Ebu Umeyye Mevlâ Ömer'dir, onu da Sîrîn Mevla Enes takip etmiştir. Hadise çok yaygın olmasa bile, halifeye başvurup zorla bu hakkı kullanacak derecede hükmünün kölelerce bilinmesi, kölelerin kültür seviyesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. [55]

İDDET VE İSTİBRA BÖLÜMÜ

(Beş fasıldır)

*

BİRİNCİ FASIL

MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

VEFAT İDDETİ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

İSTİBRA

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

SÜKNA VE NAFAKA

*

BEŞİNCİ FASIL

İHDÂD (MATEM)

UMUMÎ AÇIKLAMA

İddet, boşanma veya ölümden sonra geri kalan nikah âsârının ortadan kalkması için şer'an belirlenen muayyen bir müddete denir. Bu müddet dolmadan, erkek veya kadın bir başkasıyla ve bazı hallerde birbirleriyle tekrar evlenemezler.

Şu halde iddet hem erkek için, hem de kadın için gerekli olabilir. Fakat kadınlarda cereyanı asıldır. Bu sebeple yapılan açıklamalar esas itibariyle kadınlarla ilgilidir.

İddeti gerektiren husus, öncelikle neseb karışmasını önlemektir. Bu maksadla kadın-erkek beraberliğini ifade eden durumlardan sonraki ayrılmalar iddet gerektirir. Sözgelimi duhûl veya halvet veya ölüm ile kuvvet bulan sahih nikah iddeti gerektirdiği gibi şibh-i nikah veya şübhe-i nikah ile mukarenet de iddet gerektirir. [56]

İDDETİN ÇEŞİTLERİ

Üç çeşit iddet vardır: Hayız, şühur ve haml-i vaz' denen doğumdur. Bazan talak ile vefat iddetlerinin hangisi daha uzunsa ona uyulur.

* Hayız ile iddet: Sahih bir nikahla evlenmiş bulunan bir kadın takarrübden veya sahih yahut fâsid halvetten sonra kocasından ric'iyyen veya bâinen talak ile veya kadın-erkek arasında denkliğin bulunmayışı gibi bir sebeple fesh ve tefrik ile ayrılan henüz âyise olmamış[57] ve hayızdan kesilmemiş bulunan hür kadınların iddet müddeti tam üç hayızdır. Cariye olan zevcelerin iddet müddeti tam iki hayızdır. Talak veya fesh veya mütâreke hayız sırasında vukû bulmuşsa, bu sayılmaz. Bundan sonra gelecek üç hayız -veya cariye için- iki hayız müddeti beklemek gerekir.
Teferruat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.
* Şühur (aylar) ile iddet: Sahih bir nikâhla evlenen bir kadın takarrüb veya halvetten sonra kocasından talâk ile veya fesh ile ayrılan veya ayrılmazdan önce iyâs çağına girmiş bulunan bir kadının iddet müddeti, ayrıldığı tarihten itibaren üç aydır. Cariyelerin iddeti birbuçuk aydır.
Sahih nikahla evlenmiş olan fakat gebe olmayan kadınların kocaları vefat ederse, iddetleri dört ay on gündür. Bunların hayız görüp görmemeleri, aralarında takarrüb ve halvet vuku bulup bulmaması birdir, bu hükme tesir etmez.
Bu müddet, cariye olan zevceler hakkında iki ay beş gündür.
* Vaz-ı haml ile olan iddet: Sahih nikahla evlenen kadın, gebe iken kocası vefat eder veya kocasından talak veya feshle ayrılan bir kadının iddeti, hamlini yani karnındaki yükünü vaz etmekle nihayet bulur. Vaz-ı haml, doğum veya düşük gibi bir hadise ile karnındakini atmasıdır. Şu halde bu hadise, ölüm veya boşanma vak'asından hemen sonra vukûa gelse iddet derhal sona erer. Çünkü bununla rahmin önceki kocadan temizliğine yakîn hâsıl olur. İddetten de zaten maksad budur.
Kadın birden fazla çocuğa yüklü ise, son çocuğun da doğmasıyla iddet sona erer.
Düşük halinde, tamamen veya kısmen hilkat belli ise vaz-ı hamle hükmolunur, değilse onunla iddet sona ermez.
Dolayısiyle kadın, boşanmış olup hayız görmekte ise hayız ile, hayızdan kesilmiş veya iyâs devresine girmiş ise ay ile; kocası ölmüş ise şühur ve eyyam ile (dört ay on gün) iddet bekler. [58]

BİRİNCİ FASIL

MUTALLAKA VE MUHTELEA'NIN İDDETLERİ

ـ4187 ـ1ـ عن أسماء بنت يزيد بن السكن ا٬نصارية رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّهَا طُلِّقَتْ عَلى عَهْدِ رسولِ اللّهِ #، وَلَمْ يَكُنْ لِلْمُطَلَّقَةِ عِدَّةٌ. فَأنْزَلَ اللّهُ تَعالى حِينَ طُلِّقَتْ أسْمَاءُ بِالْعِدِّةِ لِلطَّلِقِ. فَكَانَتْ أَوَّلَ مَنْ نَزَلَ فِيهَا الْعِدَّةُ لِلْمُطَلَّقَاتِ[. أخرجه أبو داود .

1. (4187)- Esmâ Bintu Yezîd İbni's-Seken el-Ensâriyye (radıyallahu anhâ)'nın anlattığına göre, "Esmâ, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında kocasından boşanmıştır. Ve o sıralarda boşanan kadın için henüz iddet bekleme hükmü yoktu. İşte bu sebeple, Esmâ boşanınca, Allah Teâlâ Hazretleri, boşanan için iddet bekleme emrini indirdi." [Ebu Dâvud, Talâk 36, (2281).][59]

AÇIKLAMA:

Rivayet, talakla ilgili ilk vahyin Esmâ Bintu Yezîd hakkında indiğini ifade etmektedir. Burada zikri geçen âyet şudur: "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ahiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal değildir" (Bakara 228).][60]

ـ4188 ـ2ـ وعن ابن عباس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قَالَ اللّهُ تَعالى: وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأنْفُسِهِنَّ ثَلَثَةَ قُرُوءٍ؛ وَقَالَ اللّهُ تَعالى: وَالَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَثَةُ أشْهُرٍ... فَنَسَخَ مِنْ ذلِكَ وَقَالَ: وَإنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَالَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا[. أخرجه أبو داود والنسائي .

»التربَّصُ« المكث وانتظار.و»القُروءُ« جمع قرء بفتح القاف، وهو الطهر عند الشافعي، والحيض عند أبي حنيفة رحمهما اللّه تعالى .

2. (4188)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Allah Teâlâ Hazretleri: "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler" (Bakara 228) buyuruyor. Yine Allah Teâlâ hazretleri: "Kadınlarınız arasında ay hali görmekten kesilenler ile ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilin ki, onların iddet beklemesi üç aydır..." (Talak 4). (Önceki âyet) bu ikinci ile neshedilmiş oldu. Keza Allah Teâlâ hazretleri (birinci âyetten bazı hükümleri neshederek) buyurmuştur ki: "Mü'min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda, artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın" (Ahzâb 49). [Ebu Dâvud, Talâk 10, (2195), 37, (2282); Nesâî, Talâk 54, (6, 187), 74, (6, 212).][61]

AÇIKLAMA:

İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), Nesâî'nin bir rivayetinde nesh hadisesini açıklarken, örnek olarak, talakta vâki olan neshi gösterme zımnında, yukarıdaki beyanatta bulunmuştur.

Hadiste söylenmek istenen, Sindî'nin açıklamasına göre şudur:

a) Önce Bakara suresindeki 228 numaralı âyet nâzil olmuş, bu âyetle boşanan kadınların iddetleri üç aybaşı hali müddeti olarak takrir etmiştir. Arkadan nâzil olan Talak suresinin 4. âyeti ile boşanma ile ilgili bazı surelerde nesih vâki olmuştur, yani âyise olan kadının iddeti ile henüz ay hali girmeyenlerin iddetleri, "üç aybaşı hali" yerine, "üç ay" olarak tadil edilmiştir. Keza İbnu Abbâs üçüncü bir âyetle yani, Ahzâb suresinin 49. âyeti ile gelen neshe dikkat çekmiştir. Temasta bulunmadan boşanmış olan kadınlara iddet gerekmeyeceği beyan edilmiştir.

İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), Bakara suresindeki "boşanan kadınlar" şeklinde mutlak ifadenin, müteakip âyetlerle çeşitli boşanma şekillerine ve her bir şekille ilgili farklı iddet hallerine yer verildiğine dikkat çekiyor ve müteâkip âyetlerde gelen tavzihatı, önceki âyetle ilgili "nesih" olarak değerlendiriyor. [62]

ـ4189 ـ3ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه في قوله تعالى:]وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأنْفُسِهِنَّ ثَلثَةَ قُرُوءٍ وَ يَحِلُّ لَهُنَّ أنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّهُ فِى أرْحَامِهِنَّ إنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ، إلى قوله: إنْ أرَادُوا إصْحاً؛ وذلِكَ أنَّ الرَّجُلَ كَانَ إذَا طَلَّقَ امْرَأتَهُ فَهُوَ أحَقُّ بِهَا يُرَاجِعُهَا، وإنْ طَلَّقَهَا ثَثاً فَنَسَخَ ذلِكَ فقَالَ: الطَّقُ مَرَّتَانِ فَإمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أوْ تَسْرِيحٌ بِإحْسَانِ[. أخرجه النسائي .

3. (4189)- Yine İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), "Boşanan kadınlar kendi kendilerine üç aybaşı hali beklerler, eğer Allah'a ve âhiret gününe inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl değildir, kocaları bu arada barışmak isterlerse, karılarını geri almakta daha çok hak sahibidirler" (Bakara 223) âyeti için der ki: "Bu âyete göre, erkek hanımını üç kere de boşasa ona dönmeye hakkı vardı. Bu hüküm şu âyetle neshedildi. "Boşanma iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır" (Bakara 229). [Nesâî, Talâk 74, (6, 212).][63]

ـ4190 ـ4ـ وعن سليمان بن يسار:]أنَّ اْ'حْوَصَ هَلَكَ بِالشَّامِ حِينَ دَخَلَتِ امْرَأتُهُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ، وَقَدْكَانَ طَلَّقَهَا. فَكَتَبَ مُعَاوِيَةُ بن ابي سُفْيَانَ إلى زَيْدِ بن ثَابِتٍ يَسْألُهُ عَنْ ذلِكَ فَكَتَبَ إلَيْهِ زَيْدٌ: إنَّهَا إذَا دَخَلَتْ في الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ وَبَرِئَ مِنْهَا، وَيَرِثُهُ وَ يَرِثُهَا[. أخرجه مالك .

4. (4190)- Süleyman İbnu Yesâr rahimehullah anlatıyor: "el-Ahvas, hanımını boşamıştı. Hanımı üçüncü hayızın kanama müddetinde iken Şam'da öldü. Hz. Muâviye (radıyallahu anh), Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'a yazarak bunun hükmünü sordu. Zeyd cevaben şöyle yazdı: "Eğer kadın, üçüncü hayz'ın kanama devresine girmiş idiyse, kocadan tamamen ayrılmış, koca da ondan ayrılmıştır. Ne kadın, kocaya, ne de koca, kadına vâris olamaz." [Muvatta, Talâk 56, (2, 577).] [64]

AÇIKLAMA:

1- Ahvas İbnu Abd İbni Ümeyye, Hz. Muâviye'nin Bahreyn'deki âmili idi, bazı rivayetlere göre sahâbî olmalıdır.
2- Bu rivayet, Kur'anda geçen kuru kelimesi ile tuhûr anlaşıldığının bir delili olmaktadır. Daha önce de temas edildiği üzere, bu Kur'ânî tabir ezdâd'dandır, hem temizlik, hemde kanama devresi ma'nâlarına gelmektedir. Ülemânın bir kısmı "temizlik" bir kısmı da "hayız" hali olarak anlamıştır. Şâfiî ve Ehl-i Hicaz, "tuhur = temizlik" kabul edenlerdendir. Ebu Hanîfe ve Ehl-i Irâk ise "hayız" kabul edenlerdendir. Kelimenin zıt ma'nâda kullanılış sebebini İbnu'l-Esir, kar' kelimesinin asıl itibariyle malum vakit ma'nâsına gelmesiyle izah eder.[65]

ـ4191 ـ5ـ وعن الربيع بنت معوذ رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّهَا اخْتَلَعَتْ عَلى عَهْدِ رسولِ اللّهِ # فَأمَرَهَا النبيُّ # أوْ أُمِرَتْ أنْ تَعْتَدَّ بِحَيْضَةٍ[. أخرجه الترمذي والنّسائِي.»اختِعُ في ألفاظِ الفِقْهِ« وهو أن يطلقها على عوض، وفائدته إبطال الرجعة إ بِنِكَاحٍ جديد .

5. (4191)- Rebî Bintu Muavvız (radıyallahu anhâ)'nın anlattığına göre, "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, kocasından muhâla'a yoluyla ayrılmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da ona bir hayız müddetince iddet beklemesini emretmiştir (veya kadına... emredilmiştir)." [Tirmizî, Talâk 10, (1185); Nesâî, Talâk 53, (5, 186).] [66]

AÇIKLAMA:

1- Muhâla'a veya hul' elbise, ayakkabı gibi eşyayı bedenden soyup çıkarma ma'nâsına gelen hall' kelimesinden alınmadır. Âyette kadının erkek için, erkeğindekadın için bir elbise olduğu ifade edilmesine (Bakara 187) mebni, boşanmaya da hul' veya muhâla'a denmiştir. Bu suretle boşanan kadına da muhteli'a denir. Ancak bu boşanma, kadının erkeğe bir karşılık ödeyerek elde ettiği boşanmadır. Bu, bazan mehirden vazgeçmekle gerçekleşir. Bazan da ilave bir şeyler ödeyerek. İslâm, esas

itibariyle boşama yetkisini erkeğe tanımıştır, ama kadınında boşanma hakkını tamamen ortadan kaldırmamıştır. Nikahın gerçekleşmesinde, kadının razı olacağı bir meblağda mehir ödeme işini erkek yaptığı için, nikah akdinin bozulması, erkek tarafını maddi zarara uğratır. Şu halde kadının boşanma isteği karşısında erkeğin bu zararı telafi edilmelidir. İslam muhala'a yoluyla boşanmayı tecviz ederek bu zararı kaldırmıştır. Kadının ödeyeceği ivazın miktarı karşılıklı mutabakata bırakılmıştır.

2- "Muhâla'a yoluyla boşanan kadının iddeti bir hayız müddetidir" diyenler bu hadisle istidlal etmiştir. Hattâbî, muhala'aya iddet olarak bir hayız müddetinin belirlenmesini delil kılarak, bunun bir boşanma değil, nikah akdinin feshi olduğunu söyler. "Çünkü der, Cenâb-ı Hakk boşananların üç kuru' müddeti beklemelerini (Bakara 228) emretmektedir, muhala'a boşanma olsaydı bunun için tek kuru' ile yetinilmezdi."

Tirmizî, hadisin sonunda şu bilgiyi verir: "Resulullah'ın ashabından ve diğerlerinden ilim ehlinin çoğuna göre muhtelia'nın iddeti, mutallaka'nın iddeti gibidir. Süfyan-ı Sevrî, Kûfe ülemâsı, Ahmed İbnu Hanbel, İshak bu görüştedir. Ashab ve diğerlerinden bazıları da muhteli'a'nın iddeti bir hayız müddetidir" demiştir. İshak bu görüş için: "Bunu benimseyen çıksa, bu sağlam bir görüştür" demiştir." [67]

İKİNCİ FASIL

VEFAT İDDETİ

ـ4192 ـ1ـ عن أم سلمة رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّ امْرَأةً مِنْ أسْلَمَ يُقَالُ لَهَا سُبَيْعَةُ تُوفِّي عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حُبْلى فَخَطَبَهَا أبُو السَّنَابِلِ بْنِ بَعْكِكٍ مِنْ بَنِي عَبْدِ الدَّارِ. فَأبَتْ أنْ تَنْكِحَهُ، فقَالَ: واللّهِ مَا يَصْلحُ أنْ تَنْكِحي حَتّى تَعْتَدِّي آخِرَ ا٬جْلَيْنِ. فَمَكَث قَريباً مِنْ عَشْرِ لَيَالٍ ثُمَّ نُفِسَتْ ثُمَّ جَاءَتِ النّبيّ # فقَالَ: انْكِحِي[. أخرجه الستة إ أبا داود، وهذا لفظ البخاري .

1. (4192)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Benî Eslem'den Sübey'a adında bir kadın hamile iken kocası ölmüştü. Benî Abdi'ddâr'dan Ebu's-Senâbil İbn Ba'kik, kadınla evlenmek istedi. Kadın onunla evlenmekten imtina etti. Adam: "Vallahi, iki müddetin sonuncusuna kadar iddet beklemedikçe evlenmen caiz değil!" dedi. Kadın yirmi gün kadar bekledi, derken nifas oldu. Sonra da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek durumu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evlen!" buyurdu." [Buhârî, Talâk 39, Tefsir, Talak 2; Müslim, Talâk 57, (1485); Muvatta, Talak 83, (2, 589, 590); Tirmizî, Talâk 17, (1193); Nesâî, Talak 56, (6, 190, 191).][68]

ـ4193 ـ2ـ ولفظ مسلم]أنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ: إنَّ سُبَيْعَةَ نُفسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ وَأنَّهَا ذَكَرْتَ ذلِكَ لِرَسُولِ اللّهِ # فَأمَرَهَا أنْ تَتَزَوَّجَ[
.

2. (4193)- Müslim'deki rivayet şöyledir: "Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Sübey'a, kocasının vefatından birkaç gece sonra nifas oldu. Kadın, durumunu Resulullah'a zikretti, Aleyhissalâtu vesselâm evlenmesini söyledi." [Müslim, Talâk 57, (1485).] [69]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz rivayette bazı teferruata yer verilmemiş. Başka rivayetlerdeki ziyadelere göre, kocası ölen Sübey'a (radıyallahu anhâ)'ya biri genç, diğeri yaşlı iki talip çıkar. Sübey'a gence evet der ve yaşlıyı reddeder. Kadının bu esnada ailesi Medine'de değildir.
Evlenmesi biraz geciktiği takdirde, yakınları gelecek. Yaşlı zatın ümidi bu gecikmede... Ailesi döndükleri takdirde, onlar vasıtasıyla Sübey'a'yı kendisiyle evlenmeye razı edebilecek. Bu sebeple, onun derhal evlenemeyeceğini, "iki müddet"in sonunu beklemesi gerektiğini söyler. Kadın, bunun üzerine Resulullah'a gidip durumunu arzeder. Aleyhissalâtu vesselâm, evlenebileceğini söyler. Hikayede zikredilen

yaşlının, hadisin sadedinde olduğumuz vechinde ismi geçen Ebu's-Senâbil olduğu anlaşılmaktadır.

2- Hadiste geçen "iki müddetinin sonuncusunu bekleyeceksin" tabiri şu demektir: "Eğer dört ay on gün geçmeden önce doğurursa bu müddetin dolmasını bekleyecek; sırf doğumla kadın helal olmaz, eğer doğumdan önce dört ay on günlük müddet dolarsa doğuma kadar bekleyecektir."

3- Selefin cumhuru ve fetva veren imamlar, "Hâmile kadın çocuğunu doğurur doğurmaz iddetini tamamlamış olur ve evlenebilir" demekte ittifak ederler.

Sahabe ve diğer selef büyüklerinden bazıları: İki müddetin sonuncusuna kadar iddet bekler demiştir. Bunun ne demek olduğunu açıkladık. Hz. Ali ve İbnu Abbâs'ın bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.

Şârihler, önceki görüşün esahh olduğunu, muhalif görüş sahiplerine, sadedinde olduğumuz rivayetlerin ulaşmamış olabileceğini söylerler.[70]

ـ4194 ـ3ـ وعن أبي سلمة بن عبدالرحمن قال:]بَيْنَا أنَا وَأبُو هُرَيْرَةَ عِنْدَ ابنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهم. جَاءَتْهُ امْرَأةٌ فَقَالَتْ: تُوفِى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حَامِلٌ فَوَلَدَتْ ،دْنَى مِنْ أرْبَعَةِ أشْهُرٍ مِنْ يَوْمِ مَاتَ. فَقَالَ ابنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما: آخِرُ ا،جَلَيْنِ. فقَالَ أبُو سَلَمَةَ: أخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ أصْحَابِ رسولِ اللّهِ # أنَّهُ أمَرَ مِثْلَ هذِهِ أنْ تَتَزَوَّجَ. قالَ أبُو هُرَيْرَة: وَأنَا أشْهَدُ عَلى ذلِكَ[. أخرجه النسائي.

3. (4194)- Ebu Seleme İbnu Abdurrahman anlatıyor: "Ben ve Ebu Hüreyre, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüm)'ın yanında iken, bir kadın gelerek: "Ben hamileyken kocam öldü, çocuk da kocamın ölmesinden dört ay geçmeden doğdu. (İddetim dolmuş sayılır mı)?" diye sordu. İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ): "İddetin, iki müddetin sonuncusudur" dedi. Ebu Seleme: "Bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'ından bir adam, böyle bir durumda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın evlenmeyi emrettiğini haber verdi" dedi. Ebu Hüreyre der ki: "Buna ben de şehâdet ederim." [Nesâî, Talâk 56, (6, 194).][71]

ـ4195 ـ4ـ وعن نافع قال:]سُئِلَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما عَنِ الْمَرْأةِ يَتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ حَامِلٌ. فقَالَ: إذَا وَضَعَتْ فَقَدْ حَلَّتْ. وَقَالَ عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْه: لَوْ وَضَعَتْ وَزَوْجُهَا على السَّرِيرِ لَمْ يُدْفَنْ بَعْدُ حَلَّتْ[. أخرجه مالك .

4. (4195)- Nâfi rahimehullah anlatıyor: "Hz. İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e hamile iken kocası ölen kadından sorulmuştu. "Çocuğu doğurunca helal olur, (evlenebilir)" cevabını verdi. [Orada bulunan bir adam ilave etti]: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) de: "Kocası yatakta, henüz defnedilmemiş iken doğum yapsa da kadın (evlenmeye) helaldir" demişti." [Muvatta, Talâk 84, (2, 589).][72]

ـ4196 ـ5ـ وعن عمرو بن العاص رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]َ تُلْبِسُوا عَلَيْنَا سُنَّةَ نَبِيِّنَا #. عِدَّةُ الْمُتَوَفِّي عَنْهَا زَوْجُهَا أرْبَعَةُ أشْهُرٍ وَعَشْرٌ، يَعْنِي فِي أمِّ الْوَلَدِ[. أخرجه أبو داود .

5. (4196)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) dedi ki: "Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetini bize çarpıtmayın. Kocası ölen kadının iddeti dört ay on gündür yani ümmü veled hakkında." [Ebu Dâvud, Talâk 48, (2308).][73]

ـ4197 ـ6ـ وعن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]أنَّهُ كَانَ يَقُولُ: عِدَّةُ أُمِّ الْوَلَدِ إذَا تُوفِّيَ عَنْهَا سَيِّدُهَا حَيْضَةٌ[. أخرجه مالك.

6. (4197)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) diyordu ki: "Efendisi olan ümmü veledin iddeti bir hayız devresidir." [Muvatta, Talâk 92, (2, 593).][74]

AÇIKLAMA:

Son iki rivayet ümmü veledin, yani efendisinden çocuk doğuran cariyenin iddeti hakkındadır. Görüldüğü üzere, bu mesele ihtilaflıdır:

* Evzaî, İshak İbnu Râhûye, İbnu'l-Müseyyeb, Saîd İbnu Cübeyr, İbnu Sîrîn, Hasan Basrî gibi bir kısım ülemâ Amr İbnu'l-Âs hadisini (4196) esas alarak ümmü veled'in iddetini hür kadınların iddetiyle bir tutarak dört ay on gün kabul etmiştir.
* Süfyan Sevrî, Ashab-ı rey, Atâ, Nehâî, Ali İbnu Ebî Tâlib, İbnu Mes'ud gibi bir kısım selef de "ümmü veled'in iddeti üç hayız müddetidir" demiştir.
* İmam Mâlik, Şâfiî, Ahmed İbnu Hanbel, İbnu Ömer, Urve İbnu Zübeyr, Kasım İbnu Muhammed, Şâbî, Zührî gibi bir kısım selef de "ümmü veled'in iddeti bir hayız müddetidir" demiştir. [75]

ÜÇÜNCÜ FASIL

İSTİBRA

İstibra بَرِءَ (berî olmak)'dan gelir. Burada, kadının rahminin hamile olup olmadığının açıklık kazanması ma'nâsınadır. Bu kelime, küçük abdestten sonra, idrar yolundaki son sızıntıdan halas olma ma'nâsına da kullanılır.[76]

ـ4198 ـ1ـ عن أبي سعيد رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ# يَوْمَ حُنَيْنٍ جَيْشاً إلى أوْطَاسٍ فَلَقِيَ عَدُوّاً فَقَاتَلُوهُمْ فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا فَكَأَنَّ نَاساً مِنْ أصْحَابِ النّبيِّ # تَحَرَّجُوا مِنْ غِشْيَانِهِنَّ مِنْ أجْلِ أزْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. فَأنْزَلَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ في ذلِكَ: وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أيْمَانُكُمْ: أيْ فَهُنَّ لَكُمْ حَلٌ إذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ[. أخرجه الخمسة إ البخاري .

1. (4198)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn seferi sırasında Evtâs'a bir ordu gönderdi. Ordu düşmanla karşılaştı ve çarpıştılar. Müslüman askerler onlara galebe çaldı, bir miktar kadını da esir etti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın Ashabından bir kısımları, ele geçirilen

cariyelere teması, müşrik kocaları sebebiyle sanki günah addettiler. Bunun üzerine azîz ve celîl olan Allah şu âyeti inzal buyurdu. (Meâlen): "Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Mâliki bulunduğunuz cariyeler müstesna..." (Nisa 24) Yani "bunlar (esir aldıklarınız) iddetlerini doldurunca size helaldir." [Müslim, Radâ' 33, (1456); Tirmizî, Nikâh 36, (1132); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2155, 2157) Nesâî, Nikah 59, (6, 110).][77]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, savaşta elde edilen esirlerin, müslüman erkeklere helal olduğunu ifade etmektedir. Esaret, kadınların kocalarıyla olan nikah akidlerini feshetmektedir. Öyleyse, kadının istibrası ile müslüman erkeklere helal olmaktadır. Bu durumdaki kadınların istibrası:

***** Hamile ise, doğumla hâsıl olur.

***** Hamile değilse, hayız olmakla hâsıl olur.

Hattâbî der ki: "Hadîs şunu beyan etmektedir: "Eğer karıkoca birlikte esir edilecek olsa, aralarında ayrılık hâsıl olur. Sanki birisi tek başına esir edilmiş gibi... İmam Mâlik, Şâfiî, Ebu Sevr bu görüştedirler. Derler ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) esirleri taksim edip şöyle emretti: "Hamileye doğuruncaya kadar, hâmile olmayana da hayız oluncaya kadar temas etmeyin" Bu meyanda onların kocalı olanı olmayanı, kocasıyla beraber esir edileni veya tek başına esir edileni hiç mevzubahis etmedi."

Hattâbî açıklamasına devam eder:

***** "Ebu Hanîfe der ki: "Karıkoca beraber esir edilirlerse, onlar eski nikahları üzere devam ederler."

***** Evzaî der ki: "Taksimde beraber olanlar eski nikahları üzeredirler. Kadını bir erkek satın almışsa, dilerse kocasıyla birleştirir, dilerse aralarını ayırır ve istibradan sonra kadını kendisi câriye yapar."

***** İbnu Abbâs, âyeti: "satın alınan ve kocası olan cariye hakkındadır" diye te'vil etti ve dedi ki: "Onun satışı, talâkıdır. Müşteri kendisine

ayırabilir." Ancak bu söz, ülemânın sözüne aykırı düşmektedir. Berîre hadisi bunun hilafına delalet eder."

4201 numaralı hadîste bazı ilave açıklama görülecektir.[78]

ـ4199 ـ2ـ وعن العرباض بن سارية رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]نَهى رسولُ اللّهِ # أنْ تُوطَأَ السَّبَايَا حَتّى يَضَعْنَ مَا فِى بُطُونِهِنّ[. أخرجه الترمذي .

2. (4199)- İrbâz İbnu Sâriye radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), karınlarındaki yükü vaz' etmedikçe (doğurmadıkça) esîrelere temasta bulunmayı yasakladı." [Tirmizî, Siyer 15, (1564).][79]

ـ4200 ـ3ـ وعن رويفع بن ثابت ا٭نصاري رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: َ يَحِلُّ ِ مْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ أنْ يَسْقِي مَاءَهُ زَرْعَ غَيْرِهِ: يَعْنِى إتْيَانَ الْحَبَالَى، وَ يَحِلُّ ِ مْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ أنْ يَقَعَ عَلى امْرَأةٍ مِنْ سَبْيٍ حَتّى يَسْتَبْرِئَهَا، وَ يَحِلُّ ِ مْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمَ اŒخِرِ أنْ يَبِيعَ مَغْنَماً حَتّى يُقْسَمَ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (4200)- Ruveyfi' İbnu Sâbit el-Ensârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyunu başkasının ekinine dökmesi, yani hâmile (esîre)ye teması helal değildir. Keza Allah'a ve ahirete inanan mü'min kişiye, istibra hâsıl olmazdan önce esîre kadına temas helal olmaz. Keza Allah'a ve âhirete inanan kimseye, taksim edilmezden önce ganimet malından satması helal değildir." [Ebu Dâvud, Nikâh 45, (2158, 2159); Tirmizî, Nikah 35, (1131).][80]

ـ4201 ـ4ـ وعن أبي الدرداء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]نَظَرَ رسولُ اللّهِ # فِى بَعْضِ أسْفَارِهِ إلى امْرَأةٍ مَجِحٍّ بِبَابِ فُسْطَاطٍ فَسَألَ عَنْهَا. فَقِيلَ أمَةُ فُنٍ. فقَالَ: لَعَلَّهُ يُرِيدُ أنْ يُلِمَّ بِهَا. فَقَالُوا نَعَمْ. قَالَ: لَقَدْ هَمَمْتُ أنْ ألْعَنَهُ لَعْناً يَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ. كَيْفَ يُوَرِّثُهُ وَهُوَ َ يَحِلُّ لَهُ؟ أوْ كَيْفَ

يَسْتَخْدِمُهُ وَهُوَ يَحِلّ لَهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود.»المجِحَّ« بجيم ثم حاء مهملة: المرأة الحامل إذا دنا وقت ودتها.و»الفُسطَاطٍ« الخيمة الكبيرة.و»ألَمْ بِهَا« يلم إذا قاربها والمراد به هنا الجماع؛ والضمير في يورثه ويستخدمه راجع إلى الولد الذي في بطنها. والمعنى أن أمرها مشكل، إن كان ولده لم يحل له استعباده، وإن كان ولد غيره لم يحل له توريثه .

4. (4201)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtuvesselâm) seferlerinin birinde, bir çadırın kapısında, doğumu yakın olan hâmile bir kadın gördü. Kadın hakkında sual etti:
"Falancının câriyesi!" dediler.
Aleyhissalâtu vesselâm: "Herhalde o, câriyeye temas etmek istiyor!" buyurdu. Muhatapları "Evet!" deyince: "Ona, kabre kadar onunla beraber olacak bir lânetle lanet etmek içimden geldi. O nasıl olur da kendine helal olmadığı halde (kadının karnındaki çocuğu) kendine vâris kılar veya nasıl olur da kendine helal olmayan (bebeği) hizmetçi kılar?" buyurdular." [Müslim, Nikah 139, (1441); Ebu Dâvud, Nikah 45, (2156).][81]

AÇIKLAMA:

Resûllullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadîslerde, savaş sırasında esîr alınan kadınlara temasla ilgili temel prensibi vaz' etmektedir:
* Hamile olanlarına, doğumlarına kadar temas haramdır. Allah'a ve âhirete inanan mü'min bunu asla yapmamalıdır. 4201 numaralı rivayette, hâmileye teması, "Helal olmadığı halde çocuğu mirasçı yapmak, haram olduğu halde çocuğu hizmetçi yapmak" olarak tavsif etmektedir. Bu ne demektir? Nevevî bunu şöyle açıklar: "Kadının, çocuğu doğurması altı ay gecikebilir. Bu durumda çocuğun, kadını esir alan bu adamdan olması da muhtemeldir, kendisinden önceki kocasından olması da muhtemeldir. Çocuğun kendinden olması halinde, çocuk onundur ve baba-oğul birbirine vâris olurlar. Çocuğun eski kocadan olması halinde, aralarında karâbet olmadığı için bunlar birbirlerine vâris olamazlar. Bilakis, adamın çocuğu istihdam etme hakkı vardır, zira onun kölesidir. Bu esas

anlaşılınca hadîsi şöyle takdir etmek gerekir: "Adam, çocuğu kendi evladı sayarak onu kendine vâris kılabilir, halbuki, çocuğun kendinden olmaması sebebiyle bunu yapması ona helal değildir. Öte yandan, çocuğun kendine ait olmasına rağmen, onu eski kocadan sayarak köle addetmesi de mümkün. Bu durumda helal olmadığı halde, hür insanı köleleştirmiş olacak, köle muamelesi yapmış bulunacaktır. Öyleyse, kadın, çocuğun her ikisinden de olması ihtimaline imkan verecek bir müddet içerisinde doğurması hâlinde, bu kargaşa araya gireceği için, câriye sâhibine, ona temastan imtina etmesi vâcib olur. Hadîsin zâhirinden çıkan ma'nâ budur."

Kâdî İyaz, hadîse bir başka te'vil getirmiştir: "Hadisin ma'nâsı, bu çocuğun, kadını elinde tutan efendinin menîsiyle büyüyeceğine, böylece çocuğun iki kişiye birden ait olmak gibi orta bir durum taşıyacağına ve istihdamdan kaçınmasına bir işarettir." Kâdî İyaz devamla bu hadîsin, muhteva itibariyle, (4200 numarada kaydedilmiş olan) "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye, suyuyla başkasının çocuğunu sulaması helal olmaz" mealindeki hadîsin bir nazîri olduğunu söyler.

Nevevî, Kâdî'nin bu te'vilini makul bulmaz.

Hamile olan esîre'ye, doğum yapıncaya kadar temas edilmeyeceği hususunda Şâfiîler, Hanefîler, Nehâî, Mâlik ittifak ederler.

***** Hadislerin vaz'ettiği diğer prensip, hamile olmayan esîrelerle ilgili. Bunlarla da temas yapabilmek için istibranın hâsıl olması lazım. Yani, hamile olup olmadıklarının tebeyyün etmesi ve açıklık kazanması gerekir, bu da bir hayız müddetinin geçmesi ile olur. Çünkü, kadın hayız gördü mü, bu, onun hâmile olmadığının delilidir.

***** Burada şunu da belirtelim, ülemâ bâkire olan esîrelere temas hususunda ihtilaf etmiştir. Bazıları hadîslerin zâhirine bakıp, bâkirelerle ilgili bir istisnanın olmayışına binaen, onlar için de istibra gerekir demiş ve bu maksadla bir hayız müddetince beklemeye hükmetmiştir. Nitekim iddet meselesiyle ilgili kıyas da bu hükmü te'yîd eder. Çünkü, rahmin beraeti bilindiği halde iddet müddeti geçmeden kadın yeni evlilik yapamaz.

Ancak, bazı âlimler, "İstibra, rahmi hamilelikten berî olup olmadığı bilinmeyenler hakkında gereklidir. Bu husus bilinen kadın hakkında

istibra yoktur. Öyle ise bâkire hakkında istibra olmamalıdır" demiştir. Buhârî de, İbnu Ömer'den yapılan bir rivayete göre "Cariye bâkire ise, sahibi isterse istibra aramaz" demiştir.

Mevzu üzerine bazı ilave açıklamalar 4198 numaralı hadîste geçti.[82]

4202 ـ5 ـ وعن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]إذَا وُهِبَتِ الْوَلِيدَةُ الَّتِي تُوطَأُ أوْ بِيعَتْ أوْ أُعْتِقَتْ فَلْيَسْتَبِرئْ رَحِمَهَا بِحَيْضَةٍ، وَ تُسْتَبْرَا الْعَذْرَاءُ[. أخرجه رزين. قلت وعلقه البخاري، واللّه أعلم .

5. (4202)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) demiştir ki: Ô"Temas edilmiş bulunan bir cariye hediye edilir veya satılır veya azad edilirse onun rahmi bir hayız müddetince istibra edilsin. Bâkirenin istibrası aranmaz." [Rezîn tahric etmemiştir. Buhârî, bu rivayeti muallak olarak zikretmiştir. (Büyû 111).] [83]

AÇIKLAMA:

İbnu Hacer, bu rivayetin açıklaması sadedinde, önceden kaydettiklerimiz meyanında yer vermediğimiz bazı farklı nakillere yer verir. Onların mühimlerini zikrediyoruz:
***** Hasan Basrî Hazretleri, istibra'dan önce câriyeyi öpme ve mübâşerette bulunma da bir beis olmadığı kanaatindedir ve ferci dışında cariyenin her tarafına dokunabileceğini söylemiştir. Ancak İbnu Sîrîn bunu mekruh addetmiştir.
***** İbnu Ömer, "Bâkirede istibra aranmaz" görüşünü, bekâretin hâmileliğe mani olacağı veya hamileliğin bulunmadığına veya temasta bulunulmamış olduğunu delil teşkil ettiği kanaatine dayandırmıştır. [84]

DÖRDÜNCÜ FASIL

SÜKNÂ VE NAFAKA

ـ4203 ـ1ـ عن فاطمة بنت قيس رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّ زَوْجَهَا طَلّقَهَا أَلْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأرْسَلَ إلَيْهَا وَكِيلُهُ بِشَعِيرٍ فَسَخِطَتْهُ. فَقَالَ: وَاللّهِ مَالِكِ عَلَيْنَا مِنْ شَوْءٍ فَجَاءَتْ رسولَ اللّهِ # فَذَكَرَتْ ذلِكَ لَهُ. فَقَالَ: لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ، وَأمَرَهَا أنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ ا'نْصَارِيَّةِ رَضِيَ اللّهُ عَنْها. ثُمَّ قَالَ: تِلْكَ امْرَأةٌ يَغْشَاهَا أصْحَابِي. اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإنَّهُ رَجُلٌ أعْمى، تَضَعِينَ ثِيَابَكِ. فَإذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي. فَلَمَّا حَلَلْتُ ذكَرْتُ لَهُ أنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أبِى سُفْيَانٍ وَأبَا جَهْمٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما خَطَبَانِي. فَقَالَ #: أمَّا أبُو جَهْمٍ فَ يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ، وَأمَّا مُعَاوِيَةُ: فَصُعْلُوكٌ َ مَالَ لَهُ. أنْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما. فَكَرِهْتُهُ؛ ثُمَّ قَالَ: أنْكِحِي أُسَامَةَ. فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيْراً وَاغْتَبَطْتُ بِهِ[. أخرجه الستة إ البخاري.قوله: »يَغْشَاهَا أصْحَابِي« أي يأتون منزلها كثيراً.وقوله: »فآذنيني« أي أعلميني.وأراد بقوله: »َ يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ« التأديب والضرب، وقيل أراد به كثرة ا'سفار عن وطنه .

1. (4203)- Fâtıma Bintu Kays radıyallahu anhâ'nın anlattığına göre, "kocası kendisini talâk-ı bette ile boşamıştır. Kocası ortalıkta olmadığı halde, vekilini (bir miktar) arpa ile Fatıma'ya göndermiş, Fatıma da bunu pek az bulmuştu. (Veya vekile kızmıştı.) Vekil: "Vallahi bizim üzerimizde (nafaka hakkı olarak) bir şeyin yok!" demiştir. Fatıma da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek durumu anlatmış. Aleyhissalâtu vesselam da : "Senin onun üzerinde nafakan yok" buyurmuş ve Ümmü Şerik el-Ensâriyye radıyallahu anhâ'nın yanında iddetini geçirmesini emretmiştir. Sonra, Fatıma'ya: "Bu kadın, ashâbımın çokça uğradıkları birisidir. Sen iddetini İbnu Ümmi Mektûm'un yanında geçir. Zira o, âmâ birisidir, örtünü de (onun yanında) çıkarabilirsin. (İddetin bitip) helal oldun mu bana haber ver!" buyurdu. (Fatıma der ki): "Helal hale geldiğim zaman, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip Muâviye İbnu Ebî Süfyân ve Ebu Cehm (radıyallahu anhümâ)'nın benimle evlenmek istediklerini haber verdim. Aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki "Ebu Cehm, sopasını omuzundan indirmez. Muâviye ise fakirdir, parası yoktur. Sen Üsâme İbnü Zeyd radıyallahu anhümâ ile evlen!"

Üsame hoşuma gitmedi. (Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunu seçmiş olacak ki tekrar): "Sen Üsame'yle evlen!" buyurdu. Ben de onunla evlendim. Allah Teâlâ Hazretleri onu bana hayırlı kıldı. Onunla mes'ud oldum." [Müslim, Talâk 36, (1480); Muvatta, Talâk 23, (2, 580, 581); Ebu Dâvud, Talâk 39, 40, (2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291); Tirmizî, Nikâh 38, (1135), Talâk 5, (1180); Nesâî, Nikâh 21, (6, 74); Talâk, 69, (6, 207), 71, 72, (6, 210).][85]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, kocası tarafından boşanan Fatıma Bintu Kays radıyallahu anhâ'ya, kocasının nafaka vermediğini, vekille gönderilen arpanın pek az olması üzerine Fatıma radıyallahu anhâ'nın durumu Resûlullah'a şikayet ettiğini, ancak Aleyhissalâtu vesselâm'ın da Fatıma'nın nafakaya hakkı olmadığını söylediğini görüyoruz. Aleyhissalâtu vesselam, onu, iddeti tamamlanıncaya kadar, önce Ümmü Şerîk radıyallahu anhâ'nın yanına göndermek istemiş, ancak oranın sıkça uğranılan bir ev olduğunu hatırlayınca gözleri âmâ olan İbnu Ümmi Mektum'un yanına göndermiştir. Zengin bir Ensârî olan Ümmü Şerîk radıyallahu anhâ'nın evi, misafirlerin ağırlandığı bir merkez durumunda idi: Fatıma Bintu Kays' ın, âmânın yanında kalabilmesine ruhsat veren bu rivayete dayanan bazı âlimler, kadının erkeğe bakabileceği, bunun haram olmayacağını söylemiş, ancak Cumhur bu görüşü reddetmiştir. Şöyle derler: "Erkeğin yabancı kadına bakması haram olduğu gibi kadının da yabancı erkeğe bakması haramdır. Çünkü âyette kadına bakmak erkeğe yasaklandığı gibi, erkeğe bakmak da kadına yasaklanmıştır" (Nur 30-31), Keza Ümmü Seleme hadîsinde de "(Âmâ sizi görmüyorsa) siz de mi onu görmüyorsunuz, (madem ki siz onu görüyorsunuz, öyleyse âmâ'nın yanında örtünün)" buyurulmuştur. Keza bu hadîste Fatıma'ya âmâya bakma ruhsatı yoktur. Bilakis, kadının onun yanında yabancı nazardan emniyette olacağı ifade edilmiştir. O zaten gözünü, ondan sakınmakla emredilmiştir.
2- Ebu Cehm'le ilgili olarak "sopasını omuzundan indirmez" tabiri iki ma'nâya muhtemel görülmüştür:

***** Çok seyahat yapar.
***** Çok döver. Bu ma'nâ esahh kabul edilmiştir, çünkü başka rivayette "kadınları çok döven kimse" olduğu tasrîh edilmiştir.
3- Nevevî: "Bu hadîs, istişare sırasında bir insanın kusurunu söylemenin, nasîhat taleb etmenin cevazına delildir. Bu, haram olan gıybet değildir, vacib olan nasîhattendir" der.
4- Resûlullah, Üsame'nin mümtaz vasıflarını yakînen bildiği için Fatıma'ya onu tavsiye etmiştir. Üsame, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın terbiyesinde yetişme şerefine eren nadir bahtiyarlardan biridir, radıyallahu anh. Nitekim, Fatıma da ondan hayır ve berekete ve saadete mazhar olduğunu kendisi itiraf etmiştir.
5- Hadîs üç talakla boşanan kadınların iddet esnasında, nafaka ve süknâ hakkı bulunmadığını söyleyenlere delil olmaktadır. Nevevî der ki:[86] "Bâin talakla boşanan, hâmile olmayan kadınlar hakkında ülemâ ihtilaf etmiştir: Bunların nafaka ve süknâ hakkı var mı yok mu?" diye...
***** Ömer İbnu'l-Hattâb, Ebu Hanîfe ve başka bazı selef: "Kadın, nafaka ve süknâ hakkına sahiptir" demiştir.
***** İbnu Abbâs ve Ahmed: "Nafaka hakkı da yok, süknâ hakkı da yok" demiştir.
***** İmam Mâlik ve Şâfiî ve başkaları, "Süknâ gerekir, nafaka gerekmez" demiştir.
Süknâ ve nafaka, her ikisi de var diyenler, "Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde, kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın" (Talâk 6) âyetiyle ihticac ederler, "burada süknâ emri var" derler. Onlara göre kocanın yanında mahpus durumda olunca, nafaka verme gereği de anlaşılır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu meselede şöyle demiştir:
"Biz bilmeyen yahut unutmuş bulunan bir kadının sözüyle Rabbimizin Kitabını, Peygamberimizin sünnetini bırakacak değiliz." Âlimler, "Rabbimizin kitabındaki" ile süknâ'nın kastedildiğini söylerler.
"Süknâ ve nafaka vacib değildir" diyenler de sadedinde olduğumuz Fatıma Bintu Kays hadisiyle amel etmişlerdir.
Nafaka olmaksızın süknâ'ya vacib diyenler, az yukarıda kaydettiğimiz âyetin zâhiriyle amel ederler, çünkü orada kocanın beraberinde ikamet

ettirilmesi emredilmektedir.

Fatıma hadîsinden başka, "Boşadığınız, fakat iddeti dolmamış kadınları gücünüz nisbetinde kendi oturduğunuz yerde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin..." (Talâk 6) mealindeki âyet de kadınlar hâmile olmadıkları takdirde nafaka verilmeyeceğini ifâde etmektedir.

***** Hâmile kadın, bâin talakla boşandığı takdirde (iddet sırasında) hem süknâ, hem nafaka vâcib olur.

***** Ric'i talakta her ikisinin de vacib olduğu bi'l-icma sâbittir. Kocası ölene de nafaka bi'l-icma vacib değildir.

"Bize (Şâfiîlere) göre esahh olan, kadına süknânın vacib olmasıdır, kadın hâmile de olsa meşhur görüşe göre nafaka yoktur, tıpkı gayr-ı hâmileye olmadığı gibi. Ancak nafaka da vacibtir diyen olmuş ise de, bu galattır." (Nevevî)[87]

ـ4204 ـ2ـ وعن نافع:]أنَّ بِنْتَ سِعِيدِ بنِ زَيْدٍ كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِاللّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ فَطَلَّقَهَا ألْبَتَّةَ. فَانْتَقَلَتْ. فَأنْكَرَ ذلِكَ عَلَيْهَا عَبْدُاللّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[. أخرجه مالك .

2. (4204)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: "Saîd İbnu Zeyd'in kızı Abdullah İbnu Amr İbnu Osmân'ın nikahı altında idi. Kadını, kocası talâk-ı bette ile boşadı. Kadın, kocasının evini (iddeti dolmadan) terketti. Onun bu davranışını Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) hoş karşılamadı." [Muvatta, Talâk 64, (2, 579).][88]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer radıyallahu anhümâ kadının evini terketmesini ayet-i kerime'ye muhalif bulduğu için hoş karşılamamıştır. Çünkü önceki hadîsin açıklamasında kaydettiğimiz üzere, Talâk sûresinin altıncı âyetinde, boşanan kadınların (iddet boyunca) kocalarının yanlarında iskan

ettirilmeleri emredilmiştir. Bu âyete dayanarak, çoğunlukla âlimlerimiz boşanan kadının süknâ hakkını kabul ederler (Önceki hadîste Nevevî'den kaydettiğimiz açıklama görülmelidir).[89]

ـ4205 ـ3ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]طُلِّقَتْ خَالِتِي فَأرَادَتْ أنْ تَجُدَّ نَخْلَهَا فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أنْ تَخْرُجَ. فَأتَتِ النَّبِيِّ #. فقَالَ: بَلَى، فَجُدِّي نَخْلَكِ، فَعَسى أنْ تَتَصَدّقِي أوْ تَفْعَلِي مُعْرُوفاً[. أخرجه مسلم وأبو داود والنسائي.»جَدَّ النَّخَلَ« إذا قطع ثمرها .

3. (4205)- Hz. Câbir radıyallahu anh anlatıyor: "Teyzemi kocası [üç talakla] boşamıştı. Teyzem hurmalarının meyvesini kesmek istedi Bir adam onu evden çıkmaktan men etti. Teyzem de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip durumunu arzetti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Tabiî, hurmalarını devşir, ondan dilersen tasadduk eder, dilersen ma'ruf üzere tasarruf edersin!" buyurdu." [Müslim, Talak 55, (1483); Ebu Dâvud, Talâk 41, (2297); Nesâî, Talak 70, (6, 209).][90]

AÇIKLAMA:

Hattâbî der ki: "Hadisin hükmü şudur: "Boşanma iddeti bekleyen bir kadın gündüzleyin evden dışarı çıkabilir. Zira, hurma toplama işi, örfte ancak gündüzleri yapılabilir. Gece toplaması yasaklanmıştır." Ensâr'ın hurmalıkları evlerine yakındı. Kadın sabah erkenden bu maksadla çıktı mı, mesafenin yakınlığı sebebiyle akşama evinde olması mümkündü. Bu hüküm üç talakla boşanan kadınlar hakkındadır. Eğer talak ric'î ise, gece de çıkamaz, gündüz de." Ebu Hanîfe rahimehullah der ki: "Mebtûte[91] olan kadında, tıpkı ri'ciyye gibi gecegündüz de çıkamaz." Şâfiî hazretleri ise; "Hadisin zahirine göre, gündüz çıkar, gece çıkamaz" demiştir.

Aliyyu'l-Kâri der ki: "Hadiste zikredilen illet ya çıkmak içindir- böylece anlaşılır ki: "Eğer tasadduk olmasaydı, kadının çıkması da caiz olmayacaktı- ya da tenvî içindir. Bu ikinci durumda farz olan

tasadduktan (zekât), farz olmayan hayır, hediye, komşuya ihsan gibi nafile tasaddukların arzu edilmiş olması esastır. Yani Aleyhissalâtu vesselâm, "Malın nisaba ulaşmışsa zekatını öde, değilse tasadduk, ihsan, hediye gibi iyilikler yap(mak kaydıyla çık)" demiş olur. Hadiste, malın muhâfazasına, onun hayırda harcanması için el altına alınmasına ruhsat verilmiş olmaktadır."

Talâk-ı bâinle boşanan kadının gece de gündüz de evinden çıkamayacağını söyleyen Hanefîler şu mealdeki âyete dayanırlar: "Onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar, ancak âşikar bir kötülük yapmışlarsa o başka" (Talâk 1).

Âyette temas edilen âşikar kötülük için "zina" denmiştir. Zâniye, hadd-ı şer'înin tatbiki için evden çıkarılır. Bazı hükümler: "Bundan murad "kadının itaatsizliği"dir, itaatsiz kadınlar süknâ (mesken) hakkını kaybederler" demiştir. Bununla "ağzı bozukluk" kastedildiğini söyleyen de olmuştur.

Şu halde kötülük hali olmadıkça kadın evinden çıkamaz, zaten nafakası kocasına aittir, çıkmaya ihtiyacı yoktur. Ancak, önce de belirtildiği gibi vefat iddetinde nafaka olmadığı için çıkabilir, geçimliğini temin eder. Bu maksadla çıkınca günün erken saatinden gecenin ilk saatlerine kadar dışarıda kalabilir.

Geceyi iddetini beklediği evde geçirmesi şarttır.[92]

ـ4206 ـ4ـ وعن مجاهد في قوله تعالى:]وَالَّذِينَ يُتَوفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أزْوَاجاً اŒية. قالَ: كَانَتْ هذِهِ الْعِدَّةُ، تَعْتَدُّ عِنْدَ أهْلِ زَوْجِهَا وَاجِباً فَأنْزَلَ اللّهُ تعالى: وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أزْوَاجاً وَصِيَّةً ‘زْوَاجِهِمْ مَتَاعاً إلى الحَوْلِ غَيْرِ إخْرَاجٍ فَإنْ خَرَجْنَ فَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ في
أنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ. قَالَ: جَعَلَ اللّهُ تَعالى لَهَا تَمَامَ السَّنَةِ، سَبْعَةَ أشْهُرٍ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً وَصِيَّةً، إنْ شَاءَتْ سَكَنَتْ فِي وَصِيَّتِهَا، وَإنْ شَاءَتْ خَرَجَتْ. وَهُوَ قَوْلُهُ تَعالى غَيْرَ إخْرَاجٍ فَإنْ خَرَجْنَ فَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ. فَالْعِدَّةُ كَمَا هِيَ وَاجِبٌ عَلَيْهَا. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما: نَسَخَتْ هذِهِ اŒيَةُ عِدَّتَهَا عِنْدَ أهْلِهَا فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ. قَالَ عَطَاءٌ: ثُمَّ جَاءَ الْمِيرَاثُ فَنَسَخَ السُّكْنَى فَتَعْتَدُّ حَيْثُ شَاءَتْ وَ سُكْنى لَهَا[. أخرجه البخاري وأبو داود والنسائي .

4. (4206)- Mücâhid rahimehullah, "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler" (Bakara 234) mealindeki âyetle ilgili olarak demiştir ki: "Kadının, bu iddeti, kocasının yanında beklemesi vacibtir. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu âyeti inzal buyurdu: "İçinizden ölüp, eşler bırakacak olanlar, evlerinden çıkarılmaksızın senesine kadar eşlerinin geçimini sağlayacak şeyi vasiyet etsinler. Eğer kadınlar çıkarlarsa kendilerinin meşru olarak yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur" (Bakara 240).
Mücahid devamla der ki: "Allah Teâlâ Hazretleri böylece kadına tam bir yıl (iddet) kıldı, bunun yedi ay yirmi günü vasiyet yoluyla tanınacak. Kadın dilerse bu vasiyet müddetinde kocasının evinde kalacak, dilerse terkedecek. Âyette geçen "evlerinden çıkarılmaksızın... Eğer çıkarlarsa... size sorumluluk yoktur" ibaresinin ma'nâsı budur. Esas iddet ise, onu beklemesi kadına vacibtir."
İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) der ki: "Bu âyet, kadının kocası yanında iddet geçirme mecburiyetini neshetmiştir, kadın dilediği yerde iddetini geçirir."
Atâ der ki: "Sonra miras âyeti geldi, o da, süknâyı neshetti. Böylece kadının, koca yanındaki süknâsı kalktı, artık dilediği yerde iddetini geçirir." [Buhârî, Tefsir, Bakara 41, Talâk 50; Ebu Dâvud, Talâk 42, 45, (2298, 2301); Nesâî, Talâk 60, (6, 200).][93]

AÇIKLAMA:

1- Görüldüğü üzere ülemânın ihtilaf ettiği bir mesele ile karşı karşıyayız. İbnu Hacer, Mücahid'in görüşüne ne müfessir ne fakih hiç kimsenin katılmadığını ve benzeri bir anlayışa hiç kimsenin yer vermediğini belirtir.
İddet meselesinde esas olan, bir yıllık iddetin mensuh olmasıdır. Ölen kocanın ailesinden kadının nafaka istemesi de mevzubahis olmamaktadır, çünkü miras âyeti, kocanın malına kadını da varis kıldığı için ayrıca birde nafakaya gerek kalmamıştır.

Esasen bir yıllık nafaka vasiyet etmeyi âmir olan 240 numaralı âyet, zevceye mirasın gelmediği ilk yıllara ait olmalıdır. Çünkü, miras âyeti inince hem "ölenin hanımını mirasa iştirak ettirip vâris kılmış, hem de varislere vasiyette bulunmayı yasaklamıştır." Öyleyse kocasının evinde bir yıllık iddetle ilgili âyet mensuhtur. Mezkur âyeti nesheden muahhar âyet de iddet müddetini dört ay on gün olarak tesbit eden âyettir.

2- Atâ'nın "miras âyeti süknâyı kaldırdı" demesi, miras âyetiyle nafaka kalktı demektir. Süknâ nafakanın bir parçası sayılmıştır. Miras hakkının verilmesiyle nafaka kalkınca, süknâ da kendiliğinden kalkmış oluyor. Sadece İmam Şâfiî nafaka ile süknâyı ayrı mütâlaa etmiş ise de, bu dirayeten zayıf görülmüştür. Keza bu meselede, yukarıda kaydettiğimiz Mücahid'in münferid kavlinin esas alınmış olması sebebiyle rivayeten de zayıf addedilmiştir.[94]

ـ4207 ـ5ـ وعن يحيى بن سعيد قال:]جَاءَتِ امْرَأةٌ إلى ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما فَذَكَرتْ لَهُ وفَاةَ زَوْجِهَا وَذَكَرَتْ حَرْثاً لَهُمْ بِقَنَاةٍ، وَسَألَتْهُ: هَلْ يَصْلُحُ لَهَا أنْ تَبِيتَ فِيهِ فَنَهَاهَا عَنْ ذلِكَ. وَكَانَتْ تَخْرُجُ إلَيْهِ سَحَراً فَتَظَلُّ فِيهِ. ثُمَّ تَدْخُلُ الْمَدِينَةَ فَتَبيتُ في بَيْتِهَا[. أخرجه مالك .

5. (4207)- Yahya İbnu Saîd rahimehullah anlatıyor: "Bir kadın, İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'e gelip kocasının öldüğünü ve kendilerinin (Medine'nin) Kanât nam mevkiinde bir ekinlerinin olduğunu söyledi ve geceyi orada geçirmesinin kendisi için caiz olup olmadığını sordu.

"İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) kadını bundan nehyetti. Bu sebeple kadın, erkenden oraya gider, orada gölgelenir, sonra akşama Medine' ye döner, evinde gecelerdi." [Muvatta, Talâk 88, (2, 592).] [95]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet kocası ölen bir kadının iddeti içerisinde, ihtiyaçlarını görmek üzere, gündüzleri kocasının evinden çıkabileceğini ifade etmektedir. [96]

BEŞİNCİ FASIL

İHDÂD (MATEM)

ـ4208 ـ1ـ عن حميد بن نافع قال: أخبرتني زينب أبي سلمة بهذه احاديث الثثة. قالت:]دَخَلْتُ عَلى أُمِّ حَبِيبَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ # حِينَ تُوُفِّيَ أبُوهَا أبُو سُفْيَانَ ابْنُ حَرْبٍ فَدَعَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِطِيبٍ فيهِ صُفْرَةٌ، َخَلُوقٌ أوْ غَيْرَهُ، فَدَهَنَتْ مِنْهُ جَارِيَةً ثُمَّ مَسَّتْ بِعَارِضَيْهَا. ثُمَّ قَالَتْ: وَاللّهِ مَالِي بِالطِّيبِ مَنْ حَاجَةٍ، غَيْرَ أنِّى سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ:َ يَحِلُّ مْرَأةٍ تُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ أنْ تَحِدَّ عَلى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَثِ لَيَالٍ إَّ عَلى زَوْجٍ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وعَشْراً. قَالَتْ زَيْنَبُ: فَدَخَلْتُ عَلى زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حِينَ تُوُفِّيَ أخُوهَا فَدَعَتْ بِطِيبٍ فَمَسَّتْ مِنْهُ. ثُمَّ قَالَتْ: أمَا وَاللّهِ مَالِي بِالطِّيبِ مِنْ حَاجَةٍ غَيْرِ أنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ:َ يَحِلُّ "مْرَأةٍ تُؤْمِنُ باللّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ، وَذَكَرَتْ نَحْوَهُ. قَالَتْ زَيْنَبُ: وَسَمِعْتُ أمِّي أمَّ سَلَمَةَ تَقُولُ: جَاءَتِ امْرَأةٌ إلى النَّبِيِّ # فَقَالَتْ: إنَّ ابْنَتِي تَوَفِّي عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدِ اشْتَكَتْ عَيْنَهَا أفَنَكْحُلُهَا؟ فقَالَ #َ، مَرَّتَيْنِ أوْ ثَثاً. كُلُّ ذلِكَ يَقُولُ َ. ثُمَّ قَالَ: إنَّمَا هِيَ أرْبَعَةُ أشْهُرٍ وَعَشْرٌ. وَقَدْ كَانَتْ إحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرةِ عَلى رَأسِ الْحَوْلِ. قَالَتْ زَيْنَبُ رَضِيَ اللّهُ عَنْها كَانَتِ الْمَرْأةُ إذَا تُوُفِّي زَوْجُهَا دَخَلَتْ حِفْشاً وَلَبِسَتْ شَرَّ ثِيَابِهَا وَلَمْ تَمَسَّ طِيباً حَتّى تَمُرَّ بِهَا سَنَةٌ. ثُمَّ تُؤْتى بِدَابَّةٍ، حِمَارٍ أوْ شَاةٍ أوْ طَيْرٍ،
فَتَفْتَضُّ بِهِ، فَقَلَّمَا تَفْتَضُّ بشَىْءٍ إَّ مَاتَ. ثُمَّ تَخْرُجُ فَتُعْطى بَعْرَةً فَتَرْمِي بِهَا. ثُمَّ تُرَاجِعُ بَعْدُ مَا شَاءَتْ مِنْ طِيبٍ أوْ غَيْرِهِ[.قَالَ مَالك: »تَفْتَضُّ« تَمْسَحْ بِهِ جلدهَا أخرجه الستة.»الحِفْشُ« بيت صَغِير قَصِير سُمِّيَ خفشاً لضيقه .

1. (4208)- Humeyd İbnu Nâfi' anlatıyor: "Bana Zeyneb Bintu Ebî Seleme şu üç hadisi haber verdi:

Dedi ki: "Babası Ebu Süfyan İbnu Harb vefat edince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Ümmü Habîbe'nin yanına girdim. (Ben yanında iken) Ümmü Habîbe içerisinde sarı renk bulunan bir sürünme maddesi (tîyb) getirtti, bu halûk veya bir başkası idi. Ondan bir cariyeye sürdü, sonra da yanaklarına süründü. Sonra dedi ki: "Vallahi

benim sürünüp süslenmeyi ihtiyacım yok. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına, bir ölü üzerine üç geceden fazla mâtem tutması helal olmaz. Fakat kocası müstesna, ona dört ay on gün mâtem tutar."
Zeyneb dedi ki: "Kardeşi öldüğü zaman Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)'nın yanına girdim. O da bir tîyb istedi ve ondan süründü. Sonra dedi ki: "Doğrusu, vallahi sürünmeye bir ihtiyacım yok. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim: "Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kadına..." diye başlayan önceki hadisi aynen zikretti."
Zeyneb (üçüncü rivayetinde) dedi ki: "Annem Ümmü Seleme'yi işittim, diyordu ki: "Bir kadın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Kızımın kocası öldü. Gözünden de hasta, gözüne (ilaç niyetiyle) sürme çekebilir miyiz?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hayır!" dedi. Kadın iki veya üç sefer aynı talebte bulundu. Aleyhissalâtu vesselâm her seferinde "Hayır!" dedi ve sonuncuda ilave etti: "Onun mâtem müddeti dört ay on gündür. Cahiliye devrinde sizden biri, sene başına mayıs atardı."
[Ravi Humeyd der ki: "Zeyneb'e "Senenin başına mayıs atma" nedir?" diye sordum] Zeyneb (radıyallahu anhâ) dedi ki: "Kocası ölen bir kadın hıfş (denen hücre)'ına çekilir, en kötü elbisesini giyer, üzerinden bir yıl geçmedikçe tîyb sürünmez (yıkanmaz, tırnak kesmez, hiçbir temizlik ameliyesinde bulunmaz, sonra bir yıl tamam olunca berbat bir manzara ile çıkar)dı. Sonra ona bir hayvan getirilirdi. Bu eşek veya koyun veya bir kuş olabilirdi. Bu (hayvanı önüne sürmek suretiyle iddet halini) kırardı. İddetini kırmada kullandığı hayvan hemen hemen ölürdü. Sonra (iddetten) çıkardı, kendisine mayıs verilirdi, o da bunu [önüne] atardı. (Böylece evlenmeye helal olurdu.) İşte bundan sonra tîyb ve diğer (süslenme ve başka) şeylere müracaat ederdi." [Buhârî, Talâk 46, 47, 50, Cenâiz 31; Müslim, Talâk 58 (1486-1489); Muvatta, Talâk 101, (2, 596-598); Ebu Dâvud, Talâk 42, (2299) Tirmizî, Talâk 18, (1195, 1196, 1197); Nesâî, Talâk 61, (6, 201), 60, (6, 205).][97]

AÇIKLAMA:

1- İhdâd: Mâtem olarak tercüme ettiğimiz bu kelime, İbnu'l-Esir'in, en-Nihaye'de açıklamasına göre, daha çok kadınlar için kullanılır: Kocası ölen kadının, bu ölüme üzülmesi, üzüntüsünü üzüntü elbisesi giyerek izhar etmesidir. Bu halde olan kadına muhidd veya hâdd denmiş olması, yani ism-i failin müzekker sîga ile gelmesi bu kelimenin sadece kadınların mâtem halini ifade için kullanıldığını gösterir. Bu haliyle dilimizde tam karşılığı olmayan bir kelimedir. Zira mâtem kelimesini erkek ve kadın için de kullanırız. Diğer taraftan yas tutmak da ihdâd'ı tam karşılamaz. Çünkü yas, ölenin arkasından ilk günlerde ağlayıp sızlayarak; onun iyiliklerini, hâtıralarını, ölümüyle maruz kalınacak zararları, acıları ifade zımnında acıklı sözler söyleyerek sesli surette yapılan mâteme denir.
İhdâd ise, kadının, kocasını kaybetmiş olmanın alâmeti olarak, her çeşit süslenmeyi, normal giyimi terkedip, mâtem alameti taşıyan bir kıyafete girmesidir. Sadedinde olduğumuz rivayetin son kısmı, cahiliye devrinde İhdâd'ın örfen bir yıl sürdüğünü, sağlık kaidelerine, insan haysiyetine uymayan bir mahiyet taşıdığını ifade etmektedir. Bir yıl boyu -en-Nihaye'nin ifadesiyle- tavanı son derece basık, dar ve adi bir hücreden ibaret hıfş'a çekilip, yıkanma, tıraş, tırnak kesimi, çamaşır değişmesi gibi her çeşit temizliği terketmek, sonra da berbat bir manzara ile çıkmak... İslam bu haysiyet kırıcı işi kaldırıp, mahiyetini de değiştirerek ihdâd'ı dört ay on güne indirmiştir. Üstelik İslam'ın kadınlardan talebi, süslenmenin terkinden ibarettir. Bundanda maksad, kadının o esnâda evlenemeyecek durumda olduğunun ilânıdır. Zira süslendi, tîybini süründü mü evlenebilecek durumda demektir.
Burada, esasen Kur'anî bir tesbit olan bu dört ay on gün rakamı nereden çıkmış hangi mülâhaza ile bu rakam tesbit edilmiş olabilir? diye hatıra gelebilecek bir sorunun da cevabını verelim. İbnu Kesir, tefsirinde ilgili âyeti açıklarken der ki: "Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Ebu'l-Âliye ve başkalarının zikrine göre, ölüm iddetini dört ay on gün kılmadaki hikmet, kadının rahminde, hamilelik ihtimalinin bulunmasıdır. Kadın bu müddet esnasında bekledi mi, hamileliğin olup olmadığı ortaya çıkar. Nitekim

Sahîheyn'de İbnu Mes'ud ve başkalarınca da rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Sizden birinizin yaratılışı anne rahminde ilk kırk günde (azayı esasiyeyi muhtevî bir rüşeym halinde) bütünlenen bir nutfe olur. Bundan sonra aynı müddette alaka (rahmin cidarına asılmış bir parça), sonra da bu kadar zamanda mudga (et parçası) olur, sonra da bir melek gönderilerek ona ruh üflenir."

Bu hadiste üç tane kırk zikredilir ki tam dört ay yapar. Bazı aylar eksik olduğu ve bir de ruh üflenmesinden sonra hareketin zuhuru için on gün de ihtiyat payı ilave edilmiş, dört ay on gün olmuştur. Gerçeği Allah bilir. İbnu'l-Esir, müteakiben "Ongün"ün hikmeti hususunda muhtelif âlimlerin yorumlarını kaydeder. Aşağı yukarı hepsi bu müddeti ruhun üflenme vakti olarak değerlendirirler.

Şunu da ilave edelim: İbnu Kesir'in kaydettiği üzere, âlimler çoğunluk itibâriyle cariyelerin iddetini, hürre'lerin iddetinin yarısı olarak değerlendirdiği halde meseleyi yukarıda açıkladığımız fıtrî durum açısından değerlendiren Muhammed İbnu Sîrîn ve bazı Zâhirî alimler hür ve köle herkesin aynı fıtrî kanunlara tabi olduklarını ileri sürerek arada fark görmemiş, cariyelerinde hürler gibi aynı müddet esnasında iddet beklemeleri gerektiğini söylemiştir.

2- Hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mâtem halinde olan kadına, tedavi maksadıyla da olsa, sürme çekilmesine izin vermiyor. Âlimler, bu hususu münakaşa etmiş, bazıları mutlak haram olarak değerlendirirken, diğer bazıları da İslam'ın kolaylık dini olmasından hareketle, tedavi için sürme kullanmanın haram olmayacağını söylemiş ve hadisin Muvatta'da gelen bir vechini de delil olarak göstermiştir. O vecihte, Aleyhissalâtu vesselâm: "Sürmeyi geceleyin çek, gündüz olunca sil" buyurmuştur. Nihâî hüküm şöyle olmaktadır: "İddetli kadın, normalde sürme çekemez, sıhhî gerek olursa gündüz silmek kaydıyla gece çekebilir." Şu halde hadisteki nehiy tahrim değil, kerâhet-i tenzihiyye ifade etmektedir.

Nevevî, kocası ölen kadının, bir sene iddet bekleyeceğinden bahseden âyetin bu hadisle sarahaten neshedildiğini de söyler.

3- Hadiste geçen mayıs atma'nın ne olduğu da farklı yorumlara sebep olmuştur.

***** İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayete göre, "Kadın bir koyun veya deve mayısını atardı. Mayısı önüne atar, bu onun iddetten çıkışı olurdu."
***** İbnu'l-Vehb'in rivayetinde: "Koyun mayısını arkasına atardı" diye açıklanmıştır.
***** Bazı âlimler: "İddeti, hayvan mayısı atar gibi attığına işarettir" demiştir.
***** "Kadının tezeği tefe'ül için yani bir daha böyle bir hal başıma gelmesin" ma'nâsında attığını söyleyen de olmuştur. Bir cahiliye âdeti olması sebebiyle hurâfemsi ma'nâlar da mümkündür, nitekim başka yorumlar da yapılmıştır.
4- Mâtem halinin hayvanla kırılması tabiri de farklı yorumlara bâis olmuştur. فَتَفَتَضُّ بِهِ tabiri Hattâbî'ye göre, "Kadın, içinde bulunduğu mâtem halini bu hayvanla kırardı" demektir. Zira kelimenin aslı olan فضى kırmak, dağıtmak ma'nâsına gelir. Ahfeş'e göre, "Kadın o hayvanla temizlenirdi" demektir. Ona göre, kelime gümüş demek olan فِضَّةٌ 'dan alınmadır, temizlik de beyazlığı, saflığı temsil eden gümüşle ifade edilmiştir.
İbnu Kuteybe der ki: "Ben bu kelimeyi Hicazlılara sordum. Dediler ki: "Cahiliye devrinde iddet bekleyen kadın koku sürünmez, yıkanmaz, tırnak kesmez, hiç bir temizlik yapmaz. Bir sene sonunda çok berbat bir halde çıkar, sonra içinde bulunduğu hali, önüne sürdüğü bir kuş ile kırar ve kuşu atardı. Kuş da artık hemen hemen yaşayamazdı." Ezherî, İmam Şâfiî'nin فَتفتصى kelimesini فَتقصى şeklinde rivayet ettiğini yazmıştır. Bu durumda bir şeyi parmaklarıyla yakalardı ma'nâsına gelir.
İmam Mâlik'in kelimeyi "Kadın hayvanla cildini silerdi" diye anladığı, İbnu Vehb'in: "Kadın eliyle hayvana ve onun sırtına dokunurdu" diye anlattığı rivayet edilmiştir. Bazı âlimler de "Kadın hayvana dokunur, sonra temiz su ile gümüş gibi bembeyaz oluncaya kadar paklanırdı" şeklinde anlamıştır.
Şu halde bunlar cahiliye adeti olması hasebiyle farklı yorumlara açık hurafelerdi.
İslam bunlara hâtime çekmiştir.[98]

ـ4209 ـ2ـ وعن أم عطية رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]كُنَّا نُنْهى أنْ نُحِدَّ

عَلى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَثٍ إِّ عَلى زَوْجٍ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وَعَشْراَ. وَ نَكْتَحِلُ، وَ نَتَطَيِّبُ، وَ نَلْبَسُ ثَوْباً مَصْبُوغاً إِّ ثَوْبَ عَصْبٍ، وَقَدْ رُخِّصَ لَنَا عِنْدَ الطُّهْرِ إذَا اغْتَسَلَتْ إحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا في نُبْذَةٍ مِنْ كُسْتِ أظْفَارٍ، وَكُنَّا نُنْهى عَنْ اِتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.»النُّبْذَةُ« القدر اليسير من الشئ.»والكُسْتُ« لغة في القسط وهو معروف.»وَا٘ظْفَارُ« ضرب من العطر .

2. (4209)- Ümmü Atiyye (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Biz, kocalarımız hâriç, herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla mâtem tutmaktan men edilmiştik. Kocalarımız için dört ay on gün mâtem tutmalıydık. Bu esnada ne sürme çekerdik, ne tîyb sürünürdük, ne de boyalı elbise giyerdik. Giyebildiğimiz, sadece asb (denen daha dokunmazdan önce boyanmış kumaşlardan mâmul) elbise idi. Mâtemli kadına, hayız halinden çıkıp temizlik dönemine girince, yaptığı yıkanmada azıcık koku kullanmasına izin verildi." [Buhârî, Talâk 48, 49, Hayız 12, Cenâiz 30, 31; Müslim, Cenâiz 34, (938), Talâk 66, (938); Ebu Dâvud, Talâk 46, (2302, 2303); Nesâî, Talâk 63-64, (6, 203, 204).][99]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet de kadınların kocaları dışındaki yakınlarının ölüleri için üç günden fazla mâtem alameti taşımalarının yasaklandığını, mâtemin kocaları için de dört ay on gün olarak sınırlandığını belirtir. Ayrıca hadiste mâtem âdâbı da açıklanmaktadır: Sürme, tîyb, koku, renkli elbise yasağı.

Ruhsat verilen koku, hayızdan çıkarken yapılan gusülde azıcık kust veya za'fer kokusudur. Kust (küst veya küşt de denir). Bedevilerce kullanılan bir nevi buhurdur. İbnu Baytar buna isin de dendiğini söylemiştir.

Ezfâr da bir nevi siyah buhurdur. Parçası tırnağa benzediği için bu ismi almış olmalı.

Nevevî, bu maddelerin kullanılmasına, kokulanmak için değil, hayız kanının bıraktığı pis kokunun bastırılıp giderilmesi için ruhsat

tanındığını belirtir. İbnu Battâl der ki: "Hayız gören kadına gerek iddetli olsun ve gerek olmasın, hayızdan yıkanırken kanın kokusunu gidermek için kust ile buhurlanmasına ruhsat verilmiştir. Bunu, namaz kılmak ve kanın eseri olarak devam edecek olan pis kokudan melekleri korumak için yapar."

Hadiste, iddet sırasında renkli elbiseler de yasaklanmakta, sadece asb denen bir kumaşa izin verildiği belirtilmektedir. Asb Yemen'de yapılan bir kumaştır. Daha iplikken boyandığı belirtilir. Bazı âlimler bunu çizgili kumaş olarak açıklar. Şöyle de tarif edilmiştir: "İpliği toplanır, sımsıkı bağlanır, sonra boyanır, sıkı bağlanması sebebiyle bazı yerlerinde boya işlemez, dokununca tabiî bir desen, bir nevi çizgiler hâsıl eder." Âlimler mâtem döneminde siyah renkli kumaşın meşru ve helal olduğunu da belirtirler.[100]

ـ4210 ـ3ـ وعن أم سلمة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ تَلْبَسُ الْمُتَوَفِّى عَنْهَا زَوْجُهَا الْمُعَصْفَرَ مِنَ الثِّيَابِ، وَ الْمُمَشَّقَةَ، وَ الْحُلِّي، وَ تَخْتَضِبُ، وَ تَكْتَحِلُ، وَ تَمْشِطُ بِشَئْءٍ إَّ بِالسِّدْرِ تُغَلِّفُ بِهِ رَأسَهَا[. أخرجه ا‘ربعة إ الترمذي، وهذا لفظ أبي داود.»الْمُمَشَّقَةُ« ما صبغ بالمشق، وهي المغرة بسكون الغين .

3. (4210)- Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kocası ölen kadın sarıya boyanmış veya kırmızıya boyanmış elbise giymez, zinet takınmaz, kına yakınmaz, sürmelenmez, başını tararken kokulu madde kullanmaz, başını sidre ile kaplar." [Ebu Dâvud, Talâk 46, (2304); Nesâî, Talâk 65, (6, 203); Muvatta, Talâk 104-108, (2, 598, 600).][101]

AÇIKLAMA:

Hadisin Ebu Dâvud'da gelen bir vechi, iddet bekleyen kadınların durumu ile ilgili olarak daha bir açıklık getirmektedir. Şöyle ki: "Muğîre İbnu'd-Dahhâk anlatıyor: "Ümmü Hakîm Bintu Esîd, annesinden bana nakletti ki, kocası ölmüştü, kendisi iddet bekliyordu. Bu sırada gözleri hastalandı

ve (ilaç niyetiyle) gözlerine cila sürmesi'nden çekti. Bir hizmetçisini de Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'ya gönderdi ve cila sürmesinden sordu. Bu halde gözüne çekmesi caiz mi? diye. Ümmü Seleme: "Sana sıkıntı veren ciddi bir sebep olmadıkça çekme! Bu durumda da gece çeker gündüz silersin" diye cevap verdi. Ayrıca bu sırada Ümmü Seleme dedi ki: "(Eski kocam) Ebu Seleme öldüğü sıralarda ben iddette iken, (bir gün) yanıma Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) girdi. O sırada gözüme sabır çekmiştim. Bana: "Bu da ne ey Ümmü Seleme?" buyurdu. "Ya Resulallah, bu sabırdır içerisinde tîyb (koku) yoktur!" dedim. "Ama, dedi, o yüze tazelik verir, sakın sürünmeyesin. Ancak, gündüz kaldırman şartıyla gece sürebilirsin. Saçlarını ne tîyb ne de kına ile tara. Zira kına boyadır."

Ümmü Seleme der ki: "Ey Allah'ın Resûlü, öyleyse ne ile taranayım? dedim de şu cevabı aldım: "Sidr ile, onunla başını kapla!."

Sübülü's-Selam'da bu hususla ilgili olarak şu açıklama dermeyan edilir: "Cumhur, Mâlik, Ahmed, Ebu Hanîfe ve Ashâbı, iddet bekleyen kadına iddeti içerisinde (ihtiyaç halinde) ismid sürmesi çekebileceğine hükmetmiştir. Bu hükme giderken -yukarıda kaydettiğimiz- Ebu Dâvud'da gelen Ümmü Seleme hadisine dayanmışlardır." İbnu Abdilberr der ki: "Benim nazarımda da cevaz esastır, hatta bu, Ümmü Seleme'nin, gözden endişe edilmesine rağmen sürme çekmeyi yasaklayan bir diğer rivayetine[102] muhalif olsa da. Ancak her iki muhalif rivayeti cem etmek mümkündür. Şöyle ki: Aleyhissalâtu vesselâm, yasakladığı durumda, gözün sürmeye olan ihtiyacının ciddi ve zarurî olmadığını bildi. Onun için mevcut rahatsızlığa rağmen müsaade etmedi. Geceleyin çekmeye izin verdiği durumda ise, gözdeki rahatsızlık ciddi idi, sürmeye olan ihtiyaç şiddetli ve zaruri idi."[103]

ـ4211 ـ4ـ وعن ابنِ المُسَيِّبِ وَسليمانِ بن يسار:]أنَّ طُلَيْحَةَ ا‘سَدِيَةَ كَانَتْ تَحْتَ رَشِيدِ الثَّقَفِيِّ فَطَلَّقَهَا فَنَكَحَتْ فِي عِدَّتِهَا. فَضَرَبَهَا عُمَرُ وَزَوْجَهَا بِالْمَخْفَقَةِ ضَرَبَاتٍ، وَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا ثُمَّ قَالَ: أَيُّمَا امْرَأةٍ نَكَحَتْ فِى عِدَّتِهَا، فَإنْ كَانَ زَوْجُهَا الَّذِى تَزَوَّجَ بِهَا لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فُرِّقَ بَيْنَهُمَا، وَاعْتَدَّتْ بَقِيَّةَ عِدَّتِهَا مِنَ ا‘وَّلِ، ثُمَّ كَانَ اŒخِرُ خَاطِباً

مِنَ الخُطّابِ. فَإنْ دَخَلَ بِهَا فُرِّقَ بَيْنَهُمَا، ثُمَّ اعْتَدَّتْ بَقِيَّةَ عِدَّةِ ا٬وَّلِ، ثُمَّ اْعَتدَّتْ مِنَ اŒخِرِ. ثُمَّ َ يَجْتَمِعَانِ أبَداً. قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَلَهَا مَهْرُهَا كَامً بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْهَا[. أخرجه مالك .

4. (4211)- İbnu'l-Müseyyeb ve Süleymân İbnu Yesâr rahimehumullah anlatıyor: "Tuleyhâ el-Esediyye, Reşîd es-Sakafî'nin nikahı altında idi. Reşîd, Tuleyhâ'yı boşadı. Kadın, iddeti içerisinde iken evlendi. Hz. Ömer (radıyallahu anh), ona da kocasına da değnekle çokça vurdu ve aralarını ayırdı. Sonra şunu söyledi: "İddeti içerisinde hangi kadın evlenirse, onun evlenen kocası, gerdek yapmamış bile olsa araları ayrılacak ve kadın, önceki iddetinden geri kalan kısmı tamamlayacak. Sonra ikincisi, taliblerden bir talib olacak. Eğer erkek; kadınla gerdek yapmış idiyse, araları ayrılır, kadın önceki iddetini tamamlar. Sonra ikinciden dolayı yeniden iddet bekler. Bunlar ebediyyen evlenemezler."

İbnu'l-Müseyyeb der ki: "Erkek, kadını kendine helal addettiği için ona tam mehir öder." [Muvatta, Nikah 27, (2, 536).][104]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, iddeti içerisinde kadınla evlenmenin haram olduğunu göstermektedir. Gerdek yapmamış olanların nikahları bozulmakta, kadın iddetini tamamlayınca, önceki nikah akdi erkeğe hiçbir rüçhan hakkı tanımaksızın, kadınla evlenebilme imkanı doğmaktadır. Kadın, dilerse onunla, dilerse bir başkasıyla evlenmektedir.

İddeti dolmadan nikah akdi yapan erkek, kadınla gerdek yapmışsa, nikah yine bozulmakta, kadın önceki iddete yeni bir iddet daha ekleyip, iddetini tamamlamakta, ama bu sefer, erkek, kadına mehrini tam olarak ödemekle birlikte, onunla ebediyyen evlenememektedir.[105]

ـ4212 ـ5ـ وعن نافع:]أنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ أبِي عُبَيدٍ اشْتَكَتْ عَيْنَيْهَا وَهِيَ حَادٌّ عَلى زَوْجِهَا ابْنِ عُمَرَ فَلَمْ تَكْتَحِلْ حَتّى كَادَتْ عَيْنَاهَا تَرْمَصَانِ[. أخرجه مالك.»الرَّمصُ« البياض الذي تقذفه العين رطبا.

5. (4212)- Nâfi anlatıyor: "Safiyye Bintu Ebî Ubeyd, kocası İbnu Ömer'den iddet beklerken gözlerinden hastalandı. Gözleri nerdeyse çapaklanıyordu, yine de sürme çekmedi." [Muvatta, Talâk 107, (2, 599).] [106]

ـ4213ـ6ـ وعن ابن مسعود رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّهُ تَ قَولَهُ تَعالى: وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأنْفُسِهِنَّ ثَثَةَ قُرُوءٍ، وَقَوْلَهُ تَعالى: إذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأحْصُوا الْعِدَّةَ؛ وَالَّŒئِى يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسآئِكُمْ إنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَثَةَ أشْهُرٍ، وَالَّŒئِي لَمْ يَحِضْنَ. فَقَالَ هذِهِ عِدَدُ الْمُطَلَّقَاتِ وَاسْتَثْنى اللّهُ تَعالَى مِنْ ذلِكَ غَيْرَ الْمَدْخُولِ بِهَا بَقَوْلِهِ: يَا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عَدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا. وَقَالَ تَعالى: وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أزْواجاً يَتَرَبَّصْنَ بِأنْفُسِهِنَّ أرْبَعَةَ أشْهُرٍ وَعَشْراً. ثُمَّ أنْزَلَ اللّهُ رُخْصَةَ الْحَوَامِلِ مِنْهُنَّ بِقَوْلِهِ وَأُوَتُ ا‘حْمَالِ أجَلُهُنَّ أنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ مِنْ مَطَلَّقَةٍ أوْ مُتَوَفّى عَنْهَا زَوْجُهَا[. أخرجه رَزِين .

6. (4213)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), kendi anlattığına göre, şu âyeti okumuştu (Meâlen): "Boşanan kadınlar, kendi kendilerine, üç aybaşı hali beklerler..." (Bakara 228). Ve şu âyeti (meâlen): "Ey peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'tan sakının. Onları, -apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana- evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmasınlar. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından (gönlünüzde sevgi gibi) bir hal meydana getirir. Kadınların iddet süreleri biteceğinde, onları ya uygun şekilde alıkoyun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın; içinizden de iki adil şâhid getirin, şahidliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve âhiret gününe inananan kimseye verilen öğüttür. Allah kendisine karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir. Allah'a güvenen kimseye O yeter. Allah buyurduğunu yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü var etmiştir. Kadınlarınız içinde ay hali görmekten kesilenler ile, henüz

ay hali görmemiş olanların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz, bilinki, onların iddet beklemesi üç aydır..." (Talâk 1-4).
Ve dedi ki: "Bu, boşanan kadınların iddetleridir. Allah Teâlâ hazretleri bundan henüz temas edilmemiş olan kadınları, "Ey iman edenler, mü'min kadınlarla nikahlanıp, onları, temasta bulunmadan boşadığınızda artık onlar için size iddet saymaya lüzum yoktur. Kendilerine bağışta bulunarak onları güzellikle serbest bırakın" (Ahzab 49) meâlindeki âyetle istisna etmiştir.
Yine Allah Teâlâ buyurur ki, (meâlen): "İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler; müddetleri sona erdiğinde, onların kendi haklarında uygun şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur" (Bakara 234). Sonra Allah Teâlâ Hazretleri, kadınlardan hamile olanların ruhsatını şu âyetle indirmiştir. (Meâlen): "(Boşanan veya kocası ölen kadınlardan) gebe olanların iddeti doğumları ile tamamlanır." (Talâk 4). [Rezîn tahric etmiştir.] [107]

ARİYET BÖLÜMÜ

***UMUMÎ** AÇIKLAMA:*

Âriyet, dinimizin, müslümanlar arasında yardımlaşmayı sağlamak için meşru kıldığı bir müessesedir. Bir malın menfaatinden geçici olarak istifade etmek için sahibinden istenebilir. Bu malı, sahibi herhangi bir menfaat beklemeden vermişse buna iâre denir. Verilen mal âriyet'tir. Veren muîr'dir, alana da müsteîr denir. Şu halde müste'îr, âriyetin menfaatine meccânen mâlik olur. Bir menfaat araya girse bu iâre değil, icâre olur. İâre akdinin tahakkuku icab ve kabule veya teâtiye bağlıdır. Dolayısiyle bir kimse bir şahsa: "Şu malımı sana iâre ettim" veya "âriyet verdim" deyince, o şahıs da "kabul ettim" dese sarahaten iâre yapılmış olur. O şahıs bir şey söylemeden o malı kabzetse sarahaten icab, delâleten kabul bulunmuş olur. İârede

mal sahibinin sükûtu, akdin tahakkuku için yeterli sayılmamıştır. Mesela birisi bir şahsın bir malını âriyeten istese, mal sahibi sükut etse, isteyen aldığı takdirde gâsıb olur. Şu halde mal sahibinin sarih rızası gerekmektedir. Rızasını işaretle de bildirse geçerlidir. Ancak, muîr mükreh (zor altında) olmamalıdır. Başka teferruatı olan bu bahis için fıkıh kitaplarına başvurulmalıdır. [108]

ـ4214 ـ1ـ عن صفوان بن أمية رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # استَعارَ مِنْهُ أدْرَاعاً يَوْمَ حُنَيْنٍ. فقَالَ: أغَصْباً يَا مُحَمَّدُ؟ قَالَ:َ، بَلْ عَارِيَةٌ مَضْمُونَةٌ[. أخرجه أبو داود .

1. (4214)- Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn savaşı sırasında benden bir miktar zırhı âriyet olarak istedi. Ben de: "Zorla (gasbederek) mi almak istiyorsun?" dedim. "Hayır!" dedi, "garantili olarak taleb ediyorum!" [Ebu Dâvud, Büyû' 90, 3562).][109]

AÇIKLAMA:

1- Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh) Mekkeli ve Kureyşlidir. Babası Ümeyye İbnu Halef Bedir'de kâfir olarak öldürülenlerdendir. Safvân da Mekke'nin fethinden sonra müslüman olanlardandır. Mekke fethedilince Cidde'ye kaçmış idi. Safvân'ın amca oğlu Umayr İbnu Vehb, oğluyla birlikte Resulullah'a gelip Safvân için emân taleb ederler. Aleyhissalâtu vesselâm şefaatlerini kabul eder, emân verir. Emân nişanı olarak ridasını veya bürdesini veya Mekke'ye girişte başındaki sarığını gönderir. Vehb İbnu Umayr, gidip Safvân'ı bulur. Beraber dönerler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna, bir kalabalık esnada çıkar. Kalabalık arasında durarak seslenir.

"Ey Muhammed! Bak şu Vehb İbnu Umayr var ya! Bu, senin bana iki aylık bir emân tanıdığını söylüyor!" der.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), "Ebu Vehb'e misafir ol!" der.
Safvân: "Sen bana açık cevap vermezsen hayır!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm: "Sen ona misafir ol, sana dört ay mühlet verdim" buyurur. Oraya inen Safvân, henüz müslüman değildir. Müslümanlarla birlikte Huneyn seferine katılır. İşte bu sırada Resulullah ondan, sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan silah talebinde bulunur. Rivayette de görüldüğü üzere, Resulullah, silahları satın alma teklifinde bulunmuyor, âriyeten istiyor.
Safvân, henüz müslüman olmadığı, üstelik kendisine tanınan bir emânla ikamet edebildiği ve Aleyhissalâtu vesselâm da Mekke'nin fatihi ve hâkimi olmak haysiyetiyle o silahları, dilediği takdirde müsadere de edebilecek bir vaziyet ihraz etmesi sebebiyle, Safvân bu talebin mahiyetini öğrenmek ister: Bu taleb, zorla alma talebi mi, yoksa mülkiyet hakkına saygı içerisinde cereyan eden normal bir taleb mi, sorar "Gasben mi istiyorsun?" diye. Bir rivayette "Zorla mı, gönül rızasıyla mı?" dediği kaydedilir. Şüphesiz, nebevî bir talebe böyle bir karşılık, mü'min bir kimseden sâdır olsaydı nezâketsizlik olurdu. Ama Safvân henüz kâfirdir. Aleyhissalâtu vesselâm sükûnetle cevap verir: "Bilakis, gönül rızasıyla âriyet olarak ve garantili olarak." Safvân, Huneyn'e kâfir olarak katılır. Hatta, seferin ilk safhasında müslümanlar hezimete uğrayınca Safvân'ın anne bir kardeşi Kelede İbnu'l-Hanbel, "Sihir bozulmadı mı?" deyince, Safvân: "Sus, çenesi kırılasıca! Vallahi, bana Kureyş'ten birinin hâkim olması, Hevâzin'den birinin hâkim olmasından iyidir!" der. Huneyn seferi zaferle tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safvân'a ganimetten müellefe-i kulûb faslından hisse ayırmıştır. Bilahare Safvân demiştir ki: "Huneyn gününde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana da pay verdi. O ana kadar en çok nefret ettiğim insan olagelmişti. Bana verdikçe sevgim arttı ve nihayet, en çok sevdiğim insan oldu."
Resulullah'ın cömertliği, Safvân (radıyallahu anh) üzerinde ziyade te'sir etmiş olmalı ki, "Böylesine (bol bağışa) ancak bir peygamber nefsi razı olabilir" diyerek müslüman olur. Rivayetler Resulullah'ın ona yüz deve verdiğini belirtir.

Ebu Dâvud'un bir rivayeti, Safvân'ın Huneyn gününde Resulullah'a 30-40 arası zırh verdiğini, savaş sırasında bir kısmının kaybolduğunu belirtir. Hz. Peygamber, Safvân'a: "Zırhlarından bazılarını kaybettik. Onları sana borçlanalım mı?" diye sorar. Safvân: "Hayır ey Allah'ın Resulü, Çünkü bu gün kalbimde olan, o gün yoktu!" der.
Safvân (radıyallahu anh) İslam'a girmiş, samimiyetle bağlanmıştır. Kendisine: "Hicret etmeyen helak olmuştur, hicreti olmayanın müslümanlığı da yoktur"[110] denmiş, o da hemen hicret ederek Medine'ye gelmiş. Abbas İbnu Abdu'l-Muttalib'in yanına inmiştir. Onun durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilince: "Mekke'nin fethinden sonra hicret yoktur" buyurur. Mekke'ye dönmesini irşad buyurur. Safvân bunun üzerine Mekke'ye döner ve ölünceye kadar orada ikamet eder.
Safvân (radıyallahu anh) cahiliyye döneminde Mekke'nin ileri gelenlerinden biridir. Fesâhatı ile meşhurdur. Mut'im yani insanlara yemek yedirmesiyle de meşhurdur. İki göbek gerideki ecdadından iki göbek ilerdeki ahfadına, hepsi mut'im olarak şöhret yapmıştır. Yani şu zincirde yer alan bütün isimler mut'imdir: Amr İbnu Abdillah İbni Safvân İbni Ümeyye İbni Halef...
Safvân İbnu Ümeyye hicretin 42. yılında Hz. Muaviye'nin hilafetinin başlarında vefat etmiştir, radıyallahu anhüm (Usdü'l-Gâbe).
2- Hadiste geçen ve garantili diye tercüme ettiğimiz "mazmûne" tabirini âlimler iki farklı şekilde anlamışlardır:
1) Mazmûne kelimesi, âriyet'in hakikatını ortaya koyan bir sıfattır. Yani, âriyetin şe'ni garantili olmaktır, garantisiz âriyet olmaz. Bu anlayışta olanlara göre "âriyet garantilidir."
2) Mazmûne kelimesi, âriyet tahsis eden bir sıfattır. Yani Resulullah, Safvân'ın sorusu üzerine: "Ben, zırhları senden "garantisi olan âriyet" şeklinde alıyorum. Garantiden mücerred olan, garantisi olmayan âriyet olarak değil" demiş olmaktadır. Bu anlayışa göre âriyet olarak alınan mallar esas itibariyle garantili değildir, gayr-ı mazmûne'dir. Garantili olması için, alış sırasında, sadedinde olduğumuz hadisteki gibi, bunu belirleyici bir ifade olması gerekir.
el-Kâdî der ki: "Bu hadis, âriyet mal, bunu âriyet olarak alanın (yani müsteîr'in) üzerine garantilenmiştir. Şayet bu mal elinde telef olsa, onu

tazmin etmesi, ödemesi gerekir." İbnu Abbâs, Ebu Hüreyre (radıyallahu anhümâ) böyle söylemişlerdir. Atâ, Şâfiî, Ahmed bu görüşü benimserler.
Hz. Ali, İbnu Mes'ud, Şureyh, Hasan Basrî, Nehâî, Ebu Hanîfe, Sevrî (radıyallahu anhüm) ise, âriyetin, müsteîr'in elinde emanet olduğuna, teaddî (haddi aşan bir durum) olmadıkça tazmine mecbur kalmayacağına hükmetmişlerdir.[111]

ـ4215 ـ2ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسولَ اللّهِ #: استَعارَ قَصْعَةً فَضَاعَتْ عَلَيْهِ فَضَمِنَهَا لَهُمْ[. أخرجه الترمذي .

2. (4215)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir tabak istiâre etmişti, kap ziyana uğradı. Sahiplerine tazmin etti." [Tirmizî, Ahkâm 23, (1360).][112]

AÇIKLAMA:

1- Tirmizî, bu hadisin bir başka vechini daha kaydeder ve senet bakımından onun daha sıhhatli (esahh) olduğunu belirtir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevcelerinden biri [yani Zeyneb Bintu Cahş (radıyallahu anhâ)] Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir tabak içerisinde yemek hediye etti. Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) tabağa eliyle vurdu. İçerisinde bulunanları attı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Yemeğe yemek, kaba kab (tazmîn edilecek)" buyurdu."
Buna yakın başka rivayetler de gelmiştir. Kimisinde bu hadiseyi, Hz. Âişe'nin, Ümmü Seleme'ye karşı icra ettiği, bazılarında ise Hz. Hafsa veya Hz. Safiyye'ye karşı icra ettiği zikredilir. Ayrıca, yemeğin dökülmekle kalmayıp, tabağın da kırıldığı, gelen tasrihat arasında İbnu Hacer, sadedinde olduğumuz hadisteki mübhem kimsenin Hz. Zeyneb Bintu Cahş olduğunu belirttikten sonra diğer rivayetlerin başka hadiselere delalet ettiğini söyler.
2- Bu hadis istiâre edilen malın ziyana uğraması hâlinde tazmin edileceğine delildir. Tazmin işi, misli varsa misliyle yapılacak, misli

yoksa kıymeti üzerinden yapılacaktır. Buhârî'nin bir rivayetinde, tabağı kırılana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait sağlam bir tabak verilir.
***** Şâfiî ve Hanefîler bu hükümle ihticac ederler.
***** İmam Mâlik: "Kıymet biçilenler mutlak surette kıymetiyle tazmîn edilir" demiştir. Mamafih İmam Mâlik'ten yapılan bir rivayette, önceki görüşte olduğu, bir başka rivayette de: "İnsanlar tarafından yapılan şey misliyle hayvan ise kıymeti üzerinde tazmîn edilmelidir" demiştir. Bir başka rivayette de: "Mevzun (tartıyla satılan) ve mekîl (hacimle satılan) olanlar kıymetle, böyle olmayanlar misliyle tazmîn edilir" demiştir.
İkinci görüşü benimseyenler, sadedinde olduğumuz hadis ve aynı ma'nâdaki diğer rivayetlerle ilgili şöyle bir yorumda bulunurlar: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki zevcesinin hücrelerinde birer tane olmak üzere iki tabağı vardı. Resulullah, kıranı cezalandırmak üzere, kırığı onun hücresine, sağlamı da diğerinin hücresine koydu. Dolayısıyla, ortada bir tazmin mevcut değildir." Ancak bu tevil İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde gelen "Kim bir şey kırarsa, kırdığı şey kendisinin olur, ona da bir mislini tazmin etmek terettüp eder" buyurduğu belirtilir.[113]

ـ4216ـ 3ـ وعن سمرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسولُ اللّهِ #: عَلى الْيَدِ مَا أخَذَتْ حَتّى تُؤَدِّيَهُ. قَالَ قَتَادَةُ: ثُمَّ نَسِيَ الْحَسَنُ. فَقَالَ: هُوَ أمِينُكَ ضَمَانَ عَلَيْهِ. يَعْنِى الْعَارِيَةَ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

3. (4216)- Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Aldığı şeyi sahibine ödemek "el'e vecîbedir." Katâde der ki: "Hasan (bunu rivayet ettiğini) unuttu ve dedi ki: "O, [yani âriyet] emânetindir. (Zayi olması halinde) sana tazmîn gerekmez." [Ebu Dâvud, Büyû' 90, (3561); Tirmizî, Büyû' 39, (1266).][114]

AÇIKLAMA:

1- Âlimler, hadisi: "El"e, yani kişiye, aldığı şeyi sahibine eda etmek vacibtir" diye anlamıştır. "Alınan şey" râvi tarafından her ne kadar âriyet

olarak açıklanmış ise de, bu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a nisbet edilen ibârede mevcut değildir. Bu sebeple "el"in aldığı şeyin cinsi "gasb", "âriyet", "emânet" gibi mülkiyeti başkasına ait olan şey olarak açıklanmıştır. "Gasb ise, sâhibi istemeden vermesi: âriyet ise, sahibi istemese bile önceden tesbit edilmiş müddeti varsa, dolar dolmaz vermesi; vedîa (emanet) ise, sahibi isteyince vermesi "ele vacibtir" denmiştir. İbnu'l-Melek'in kaydettiği bu açıklamayı Aliyyu'l-Kârî güzel bulmuştur.

2- Katâde, Hasan Basrî hazretlerinin bu hadisi Resulullah'tan rivayet ettiğini, zaman içinde unutarak, âriyetle ilgili bir başka kanaate vardığını söyler. Muahhar olan bu görüşüne göre, âriyet mal, emanet gibidir; müsteîr de emânetci durumundadır. Öyleyse emânetin zâyiinden emânetci sorumlu olmadığı gibi âriyet malın zayiinden de müsteîr sorumlu değildir, zâyii halinde tazmîn etmez.

3- Şevkânî, Hasan Basrî'nin rivayetiyle ameli arasındaki ihtilafla ilgili olarak bir usül kaidesini hatırlatır: "Böyle durumlarda rivayetle amel edilir, reyle değil" der.

4- Hadis, vedî' (emanet malı elinde tutan) ve müsteîr'in ellerindeki şey zâyi olduğu takdirde tazmin edeceklerini söyleyen ülemânın delili olmuştur.

Ancak Resulullah'tan rivayet edilen "Güvenilen kimseye tazmîn yoktur" veya aynı ma'nâda olmak üzere, "Hiyânete girmeyen müsteîr'e tazmin yoktur" hadisini esas alan bazı âlimler, elinde başkasının malını -emanet, âriyet, icâret gibi bir surette- bulunduran kimse emin olduğu ve şahsî bir taksir ve ihâneti olmadan, tabii bir âfet, çalınma, gasbedilme, kaybolma, yağmalanma gibi iradesi dışı bir sebeple zayi olan malı tazmîn etmeyeceği hükmüne varmıştır. Şâfiîler ve Hanbelîler gibi.[115]

ـ4217 ـ4ـ وعن أبي أمامة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رسولُ اللّهِ #: الْعَارِيَةُ مُؤدَّاةٌ، وَالْمِنْحَةُ مَرْدُودَةٌ، وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ، وَالدَّيْنُ مَقْضِيٌّ[.
أخرجه أبو داود والترمذي.»الزعيمُ« الضمين والكفيل .

4. (4217)- Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Âriyet (sahibine) verilecektir.

Kefil borçludur, borç ödenmelidir." [Tirmizî, Büyû 39, Vesâyâ 5, (2121), (1265); Ebu Dâvud, Büyû' 90, (3569).] [116]

AÇIKLAMA:

Bu hadisle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ticari hayatta gerekli bazı müesseselerin kanununu vaz'etmektedir: Âriyet olarak alınan mal sahibine (ziyanı halinde) ödenmelidir. Nasıl ödeneceği hususundaki ihtilaf daha önce açıklandı.
Keza kefil (zaîm), üzerine aldığı, garanti verdiği borcu ödemelidir.
Keza borç kaza edilmeli, ödenmelidir.[117]

ـ4218 ـ5ـ وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قال رسولُ اللّهِ #: نِعْمَ الْمَنِيحَةُ اللِّقْحَةُ، الصَّفِيُّ، وَالشَّاةُ الصَّفِيُّ مِنْحَةٌ تَغْدُو بِإنَاءٍ وَتَرُوحُ بِإنَاءٍ[. أخرجه الشيخان.»المَنيحةُ« الناقة أو الشاةٌ يعطيها صاحبها غيره لينتفع بها ثُمَّ يعيدها.و»اللِّقْحَةُ« الناقة ذات اللبن.»وشاةٌ صَفيٌّ« إذا كانت غزيرة اللبن كريمة .

5. (4218)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Başkasına sütünden istifade etmesi için verilecek bir hayvan olarak, sütlü deve ve bol sütlü koyun ne muvafıktır. Sabah bir kap, akşam bir kap süt verir." [Buhârî, Hibe 35, Eşribe 14; Müslim, Zekât 73, (1019).][118]

AÇIKLAMA:

Menîha, esas itibariyle atiyye ma'nâsına gelir. Ancak Araplar deve, koyun gibi hayvanı bir kimseye sütünden ve yününden istifade etmesi için bir müddet için vermeye menîha demişlerdir. Bir bakıma âriyetin bir çeşididir. Sadedinde olduğumuz hadiste sütlü hayvanların âriyeti ma'nâsına gelir. el-Kazzâz menîha diye öncelikle deve ve koyunun âriyetine dendiğini belirtilir.
Lakha, doğumu yakın sütlü deve demektir.

Safiy, değerli, sütü bol ma'nâsına gelir, safiyye de denir. Müslim'in rivayetinde şöyle denir: "Haberiniz olsun! Bir aileye sabah bir kap, akşam bir kap süt veren bir deveyi menîha olarak veren kimse var ya, onun ecrî gerçekten büyüktür." [119]

UMRÂ VE RUKBA BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- en-Nihâye'de açıklandığına göre, cahiliye devrinde, bir adama hayatı boyunca istifade etmesi için ev, tarla gibi şeyler bağışlanıyor, adam öldükten sonra o bağış eski sahibine geri dönüyormuş. Mesela اَعْمَرْتُهُ الدَّارَ عُمْرَى
demek "Ona bu evi ömür boyu bağışladım, ölünceye kadar evde oturacak" demektir. Adam ölünce evin mülkiyeti asıl sahibine dönecektir. İşte buna umrâ denmekte idi. Rukbâ'ya gelince, bu da umrâ'ya benzer, ancak burada bağışlayan: "Eğer ben evvel ölürsem o senindir, sen evvel ölürsen mal bana geri dönecektir" diyerek malı vermiştir. Rukbâ kelime olarak murâkebeden gelir. Bu akde rukbâ denmesi, her iki tarafın ve hatta varislerin birbirlerinin ölümünü murakebe etmeleri (gözetlemeleri) sebebiyledir.
Şunu da belirtelim ki, İmam Mâlik ve ashabı bu aktin bağış ma'nâsına gelen başka kelimelerle de ifade edilebileceğini söylemişlerdir. Mesela i'timar, süknâ, iğtilâl, irfâk, inhâl vs. gibi.
2- Umrâ ve rukbâ akidlerinin hükmü ve bazı meseleleri ihtilaflıdır:
***** Cumhur, bu akdin sıhhatine kâildir.
***** Bazı âlimler böyle bir bağışı temlik kabul ederken, bir kısmı âriyet kabul etmiştir. İbnu Hacer cumhur'un umrâ vâki olduğu takdirde, malın, sarih olarak şart kılınmadıkça onu alana mülk olacağına, bir daha ilk sahibine dönmeyeceğine hükmettiğini belirtir.
***** Ülemâ şu hususta da ihtilaf etmiştir: "Temlik neye teveccüh edecektir? Menfaate mi, yoksa rakabe hibesinde olduğu gibi mi? Cumhur, diğer hibeler gibi bunun da rakabe hibesi gibi, ayn'a teveccüh edeceğine

hükmetmiştir. Öyle ki, bu suretle hibe edilen mal, köle ise, bunu kendine hibe edilmiş olan azâd etse infaz edilir hibe eden âzad etse infaz edilmez. Ancak bazı âlimler rakabeye değil, mülkün sağlayacağı menfaate teveccüh ettiğini söyler. İmam Mâlik ve kadim görüşünde Şâfiî bu kanaattedir.

***** Bunda vakıf muamelesi mi âriyet muamelesi mi takip edilecek, bu da bir diğer ihtilaf noktasıdır. Hanefîlere göre, umrâ'da temlik, rakabe'ye; rukbâ'da ise menfaate teveccüh eder. Mâlikîler iki farklı görüş beyan etmişlerdir.

***** Umrâ meselesinde, ülemâ bazı ihtilaflara düşmüş ise de, Cumhur, bu yolla, bağışlanan malın geri dönmeyeceği kanaatindedir. Aradaki ihtilaflar, hükme esas teşkil eden hadislerdeki farklılıklardan kaynaklanır. İbnu Hacer, bu meseleyi bazı rivayetleri de kaydederek tahlilde bulunur. Biz mevzuun anlaşılması için özetleyerek sunmayı faydalı mülâhaza ediyoruz:

Onun zikrettiği rivayetlerden biri, Ma'mer tarikiyle Zührî'den kaydettiği şu rivayettir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın caiz kıldığı umrâ, kişinin "bu ev sana ve senin arkandan gelecek ahfâdınadır"[120] diyerek yaptığı umrâdır. Ancak kişi: "Bu ev, yaşadığın müddetce senindir" diyerek umrâ kılarsa bu, onun ölümüyle sahibine rücû eder." Ma'mer Zührînin böyle fetva vermekte olduğunu kaydeder. Hz. Câbir (radıyallahu anh)'tan gelen bir rivayete göre, demiştir ki: "Ensar (radıyallahu anhüm), muhacirlere mallarından umrâ kılıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı kendinize saklayın, onları ifsad etmeyin, zira kim bir malı umrâ kılarsa, bu mal, hayatta olsa da, ölse de umrâ kılınan kimsenin ve onun ahfâdının olur."

İbnu Hacer, üç ayrı rivayet kaydettikten sonra bunlardan üç durum çıktığını belirtir.

1) Kişinin: "Bu, sana ve ahfadına ait" diyerek kıldığı umrâ. Burada, bağışın bağış yapılan kimseye ve ahfadına ait olduğu açıktır.

2) Kişinin: "Bu, hayatta olduğun müddetçe sana aittir, ölünce bana dönecektir" diyerek umrâ kılmasıdır. Bu muvakkat bir âriyettir. Bu umrâ akdi de sahihtir. Adam ölünce mal, verene geri döner. Bunu ve önceki

durumu Zührî'nin rivayeti beyan etmiştir. Ülemânın çoğu buna hükmetmiştir. Şâfiîlerden bir grup da bu görüşü tercih etmiştir. Ancak çoğunluğun nezdindeki esahh görüş, malın, hibe edene dönmeyeceğine dairdir. Bunlar, geri dönme şartının fasid bir şart olduğunu ileri sürerek görüşlerini ortaya koymuşlardır.

3) Kişinin mutlak bir ibare ile "Onu sana umrâ kıldım" diyerek akidde bulunmasıdır. Hz. Câbir'den kaydedilen rivayet, böyle bir akde terettüp edecek hüküm, kaydettiğimiz birinci haldeki hükmün aynıdır. Bunun esası da hibe edilen malın eski sahibine dönmeyeceğidir. Cumhur'un ve kavl-ı cedidinde Şâfiî'nin görüşü bu merkezdedir. Şâfiî hazretleri kavl-i kadiminde: "Akid, aslı itibâriyle bâtıldır" demiştir. Ancak ondan İmam Mâlik'in görüşü gibi bir görüş de rivayet edilmiştir: "Onun kadim görüşü de cedid görüşü gibidir" de denmiştir. Nesâî, Katâde'nin Süleyman İbnu Hişam İbni Abdi'l-Melik'in fukahaya mutlak surette yapılan umrâ akdi hakkında sorup, "caizdir" cevabını aldığını hikaye ettiğini kaydeder... Zührî ülemânın fetvalarını özetleyerek şöyle demiştir: "Caiz olan umrâ, kişi ve kendinden sonra da ahfâdı için yapılan umrâdır. Eğer, kendinden sonra ahfadına yapılmamışsa, mal, şartı koyan kimse içindir."

Müteakip hadisler bu açıklama çerçevesinde anlaşılmalıdır.[121]

ـ4219 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قال رسولُ اللّهِ #: مَنْ أعْمَرَ رَجُ عُمْرَى هِيَ لَهُ وَلِعَقِبِهِ، فَقَدْ قَطَعَ قَوْلُهُ حَقَّهُ دُونَهَا، وَهِيَ لِمَنْ أُعْمِرَ وَعَقِبِهِ[. أخرجه الستة.وفي أخرى: للشيخين: »قَضى النَّبِىُّ # بِالْعُمْرَى لِمَنْ وُهِبَتْ لَهُ«.وفي أخرى: »الْعُمْرى جَائِزَةٌ«.ولمسلم: »الْعُمْرى مِيرَاثٌ ‘هْلِهَا« .

1. (4219)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir başkasına hayat boyu ev bağışında bulunursa, artık bu ev onun ve vârislerinin olur. Bu söz, o maldaki hakkını keser. Ev, kendine ömür boyu bağışlanana ve onun vârislerine aittir." [Buhârî, Hibe 32, Müslim Hibât 21, (1625); Muvatta, Akdiye 43, (2, 752); Ebu Dâvud, Büyû' 87, 88, 89, (3550-3558); Tirmizî, Ahkâm 15, (1350); Nesâî, Umrâ 2, 3, 4, (6, 272-278).]

Sahîheyn'de gelen bir diğer hadiste: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) umrâ hakkında "kendisine bağışlananın lehinde hükmetti" şeklinde gelmiştir.
Bir başka rivayette: "Umrâ caizdir" denmiştir.
Müslim'in rivayetinde: "Umrâ onun ehline mirâstır" denmiştir. [122]

ـ4220 ـ2ـ وعن زيد بن ثابت رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ أعْمَرَ شَيْئاً فَهُوَ لِمُعْمَرِهِ، مَحْيَاهُ وَمَمَاتَهُ. وَ تُرْقِبُوا فَمَنْ أرْقَبَ شَيْئاً فَهُوَ سَبِيلُهُ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»العُمْرَى« أن يعطى ا“نسان آخر داراً أو أرضاً ويقول له: هي لكل عمري أو عمرك فإذا متَّ رجعت إليَّ.وَ»الرُّقبى« أنْ يُعْطِيَعُ إياها على أنْ تكون للباقي منها، فيقول إن متُّ قبلك فهى لك وإن متَّ قبلي فهي لي. ‘ن كل واحد منهما يرقب موت صاحبه .

2. (4220)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kim bir şeyi umrâ kılarsa o şey artık mu'mer'e (umre kılınan şahsa) aittir, hayatta iken de ölmüş iken de. Malı rukbâ kılmayın. Kimde rukbâ kılarsa [bu mal miras] yolundadır." [Ebu Dâvud, Büyû' 89, (3559); Nesâî, Rukbâ 1, (6, 269).][123]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadiste umrâ ve rukba beraber zikredilmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bunlar birbirine pek yakın, benzer akidlerdir. Umrâ'da: "Evimi sana bağışladım, eğer benden önce ölürsen ev bana dönecek, ben senden önce ölürsem o senin olacak" diyerek bağış yapmasıdır.
Bazı âlimler rukba ile umrâ arasında fark gözetmiş, sadedinde olduğumuz hadisi esas alarak umrâyı tecviz etmiş, fakat rukbâ'yı tecviz etmemiştir. Zürkânî, tecviz etmeyenler arasında Ebu Hanîfe ve Mâlik'i zikreder ve "Bir cemaat" der. Ayrıca ekseriyetin câiz gördüğünü belirtir. Öte yandan Ahmed İbnu Hanbel ile İshak İbnu Râhûye "rukbâ umrâ'nın mislidir, verilen şey, alan kimsenindir, verene dönmez" demiştir.

2- Sadedinde olduğumuz hadiste gelen rukbâ'dan nehiy, gerçek bir nehiy olmayıp, "uygun değildir" ma'nâsınadır. Yani "maslahatınız açısından muvafık değil, buna rağmen yaparsanız akid sahihtir" ma'nâsında bir nehiydir. Zaten hadisin sonunda: "Kim, bir şeyi rukbâ akdiyle hibe ederse, bu, (miras) yolundadır" denmektedir. Ebu Dâvud'un Hz. Câbir' den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Umrâ ehline (yani kendisine umrâ yapılana), rukbâ da ehline caizdir" buyurmuştur. Bu rivayet rukbâ ile umrâyı bir tutanlara delil olduğu gibi, rukbâ'nın da gerçek ma'nâda nehyedilmediğine delildir.[124]

ـ4221 ـ3ـ وعن اب عباس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قالَ رسولُ اللّهِ #: َ تُرْقِبُوا أمْوَالَكُمْ فَمَنْ أرْقَبَ شَيْئاً فَهُوَ لِمَنْ أرْقِبَهُ[.

3. (4221)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Mallarınızı rukbâ kılmayın. Kim rukbâ kılarsa mal artık rukbâ kılınan kimsenin olur."[125]

ـ4222 ـ4ـ وفي رواية:]الْعُمْرى جَائِزَةٌ لِمَنْ أُعْمِرَهَا. وَالرُّقْبى جَائِزَةٌ لِمَنْ أرْقِبَهَا وَالْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْعَائِدِ فِي قَيْئِهِ[. أخرجه النسائي .

4. (4222)- Bir başka rivayette: "Umrâ, umrâ kılınan şahıs için caizdir. Rukbâ da rukbâ kılınan kimse için caizdir. Hibesinden dönen, kusmuğuna dönen gibidir" buyurulmuştur.[126]

ـ4223 ـ5ـ وله في أخرى. قال ابن عباس:] تَحِلُّ الرُّقْبى وَ الْعُمْرى، فَمَنْ أعْمَرَ شَيْئاً فَهُوَ لَهُ، وَمَنْ أرْقَبَ شَيْئاً فَهُوَ لَهُ[.

5. (4223)- Yine Nesâî'nin bir diğer rivayetinde İbnu Abbâs der ki: "Ne rukbâ ne de umrâ helâl değildir. Kime bir şey umrâ kılınmışsa bu onundur, kime de bir şey rukbâ kılınmışsa o şey onundur." [Nesâî, Rukbâ 1-2, (6, 269).][127]

ـ4224 ـ6ـ وعن نافع:]أنَّ ابْنَ عُمَرَ وَرِثَ مِنْ أخْتِهِ حَفْصَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما دَاراً كَانَتْ قَدْ أسْكَنَتْ فيهَا بِنْتَ زَيْدٍ بْنِ الْخَطَّابِ مَا عَاشَتْ فَلَمَّا تُوُفِّيَتْ بِنْتُ زَيْدٍ قَبَضَ ابْنُ عُمَرَ الْمَسكَنَ، وَرَأى أنَّهُ لَهُ[. أخرجه مالك.

6. (4224)- Nâfi' rahimehullah anlatıyor: "İbnu Ömer (radıyallahu anhüm)'e, kız kardeşi Hafsa (radıyallahu anhâ)'dan bir ev tevarüs etti. Hafsa (radıyallahu anhâ), bu eve hayatı boyunca olmak kaydıyla Zeyd İbnu'l-Hattab'ın kızını oturtmuştu. Zeyd'in kızı ölünce İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) meskeni kabzetti. O bu evin kendine ait olduğu reyinde idi." [Muvatta, Akdiye 45, (2, 756).][128]

AÇIKLAMA:

Yukarıda nazarî olarak anlatılan umrâ meselesine fiilî bir örnek görmekteyiz: İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ), kız kardeşi Hz. Hafsa validemizin, umrâ yoluyla bağışladığı evin, kullanıcısı vefat edince evin kendisine geri döndüğü kanaatine varmıştır. Şöyle ki: "Burada iskân, umrâ ma'nâsındadır. Umrâ ise, mu'mir'in [yahut müskin'in] vârisine rücu etmektedir." [129]

GAZVELER BÖLÜMÜ

UMUMÎ AÇIKLAMA

1- Gazve kelimesi, lügat olarak kasdetmek ma'nâsına gelir. Mesela mağza'lkelam demek, kelamdan kasdedilen ma'nâ, maksad demektir. Resulullah'ın siyerine giren bir tabir olarak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın şahsen veya tarafından hazırlanmış bir ordu ile küffâra karşı "kasd"ını ifade eder. Cemi olarak gazavât ve meğâzî kelimeleri kullanılır. Megâzî, yine aynı asıldan olan mağza'nın cem'idir.

Gazve ile küffar'ın şahıslarının kastedilmesi, memleketlerinin veya Uhud, Hendek gibi indikleri yerlerin kastedilmesinden daha âmmdır.

2- Müslümanlar, hicretten önce, kâfirlere karşı savaşmaktan men edilmişlerdi. Öyle ki, Kureyş müşriklerinin, işkence, hakaret ve zulümlerinden çok çeken müslümanlar, zaman zaman yapılanlara tahammül edemeyerek, silahla mukabele için Resulullah'tan ısrarlı müsaade istemişler fakat Aleyhissalâtu vesselâm her seferinde talebi reddedip müsaade etmemiş, mesele üzerine gelen âyetler de hep sabır tavsiye etmiştir.[130]

Megâzî müellifleri ve hatta müfessirler, küffârla silahlı mücadeleye izin veren ilk âyetin "Haksızlığa uğratılarak kendilerine savaş açılan kimselerin karşı koyup savaşmasına izin verilmiştir" (Hacc 39) olduğunu söyler.

Burada dikkat edilirse, savaşın izni sınırlı bir izindir. Bütün Müslümanlara değil, "kendilerine savaş açılmış olan ve zulme uğratılanlar"adır; yâni Mekkeli müslümanlara. Bu âyetin Medine'de nâzil olduğu kabul edildiğine göre hicretten sonra savaş izni verilmişse de, izin sadece muhacirleredir. Nitekim, Bedir gazvesine kadar, çıkarılan ilk seriyyelere katılanlar ismen bellidir ve incelendiği zaman hepsinin Mekkeli muhacir oldukları görülür. Gerçi bu hususa siyer ve megâzî müellifleri de dikkat çeker.

Bilahare nâzil olan şu âyet mutlak bir cihad emri vermektedir:

"İsteyen, istemeyen hepiniz savaşa çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihad edin. Bilirseniz bu sizin için hayırlıdır" (Tevbe 41).

Bu hususta belli bir tedriçle gelen vahiyleri Hicret bahsinin sonunda göstereceğimiz için burada teferruata girmeyeceğiz.

İbnu Hişam'ın Sire'sine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'de gerçekleştirdiği ilk gazve, ilk askerî çıkış, Hicretin birinci yılı Safer ayının onikinci gününde yaptığı Veddân seferidir. Kureyşle karşılaşmak için çıkılmışsa da karşılaşma olmadan geri dönülmüştür. Bu sefere çıkarken yerine Sa'd İbnu Ubâde'yi halef bırakmıştır.

Buhârî'nin İbnu İshak'tan kaydettiğine göre ise Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ilk gazvesi Ebvâ'ya olmuştur. İbnu Hacer, bu iki rivayet arasında ihtilaf olmadığını söyler. "Çünkü der, Ebvâ ile Veddân birbirine

yakın olan iki yerdir, ikisi arasında altı veya sekiz millik mesafe var, bu sebeple Sa'd İbnu Cüsâme hadisinde "İlk gazve Ebvâ'ya veya Veddân'a idi" diye gelmiştir." İbnu Hacer, tahliline devamla, Megâzî'l-Ümevî'de: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsen gazveye çıktı ve Veddân'a kadar geldi, burası Ebvâ'dır" dendiğini belirterek, bazı müelliflerin Veddân ile Ebvâ'yı, iki ayrı ismi olan aynı yer olarak anladıklarına dikkat çeker.

Musa İbnu Ukbe gibi başka müelliflerin de Resulullah'ın ilk gazvesinin Ebvâ'ya olduğunu söylediklerini kaydeden İbnu Hacer, İbnu Abbâs'tan rivayet edilen şu açıklamayı kaydeder:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebvâ'ya varınca, Ubeyde İbnu'l-Hâris'in komutasında altmış kişiyi gönderdi. Bunlar bir grup Kureyşli ile karşılaştılar. Birbirlerine ok attılar. Bu sırada Sa'd İbnu Ebî Vakkas bir ok attı. Allah yolunda ilk ok atan o idi." İbnu Hacer, Ümevî'nin Megâzî'sinde ilk ok atanın Hamza İbnu Abdilmuttalib'in olduğunun yazılı bulunduğunu, hatta "Kendisine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tarafından ilk sancak verilen kimsenin de Hamza olduğunun" yazıldığını, Musa İbnu Ukbe, Ebu Ma'şer, ve el-Vâkidî gibi diğer megâzî sahiplerinin de bu hususta cezm ettiklerini belirtir. Bu husustaki rivayetleri aynen şöyledir: "Hz. Hamza (radıyallahu anh)'ın sancağını taşıyan Hamza'nın halîfi olan Ebu Mürsed idi. Hadise Hicretin birinci senesi Ramazan ayında cereyan etti. Bu sefere katılanların sayısı otuz kişi idi, gayeleri Kureyş'in ticaret kervanını kesmek idi. Büyük bir kalabalığın [Üçyüz kişi] başında olan Ebu Cehil'le karşılaştılar..."[131]

BAZI TEKNİK BİLGİLER:

* İbnu Sa'd, Tabakât'ında Resulullah'ın bizzat katıldığı gazvelerin 27 olduğunu, gönderdiği seriyyelerin ise 47 olduğunu, Hz. Peygamber'in savaştıklarının bi'l-icma gazve olduğunu; Bedir, Uhud, Müreysi, Hendek, Kureyza, Hayber, Mekke Fethi, Huneyn, Taif, ayrıca Benî

Kureyza, Hayber dönüşü Vâdi'il-Kura'da el-Gâbe'de de savaştığının rivayet edildiğini belirtir.[132]

*** İLK SERİYYELER:**

Bedir gazvesi dahil, çıkarılan ilk askeri seriyyelerin gayesi, siyer kitaplarının belirttiği üzere, her defasında, Şam'a gitmekte veya Şam'dan dönmekte olan Kureyş tüccarlarını karşılamak idi. İbnu Sa'd, Bedir Gazvesine kadar şu seriyyelerin yapıldığını kaydeder:[133]

Hz. Hamza Seriyyesi: Ebu Cehil'in başkanlığında üçyüz kişinin himayesindeki bir kervana karşı yapılmıştı. Her iki tarafa da müttefik olan Mecdî İbnu Amr el-Cühenî araya girer, savaşı önler.

Ubeyde İbnu'l-Hâris Seriyyesi: Hicretin 8. ayında Şevvalde altmış kişilik bir kervana karşı gönderilir. Batn-ı Râbığ'da kılıç çekilmeyen karşılaşmada karşılıklı ok atmalar olur. İlk oku bu seferde Sa'd İbnu Ebî Vakkas atar.

Sa'd İbnu Ebî Vakkâs Seriyyesi: Hicretin 9. ayında 20 kişilik bir grupla iyi bir kervana karşı yapılır.

Ebvâ Gazvesi: Hicretin 12. ayında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsen katıldığı bir gazvedir.

Buvat Gazvesi: Hicretin 13. ayında Rebiülevvelde Resulullah'ın katıldığı bir gazvedir.

Kürz İbnu Câbir'i Takip Gazvesi: Yine hicretin 13. ayında Rebiül-evvel'de adı geçen kişiyi takip için bizzat Resulullah'ın katıldığı bir seferdir. Bu kâfir, Medine civarında talanda bulunup kaçmıştı.

Zü'l-Uşeyre Gazvesi: Hicretin 16. ayında Cemâdiye'l-Ahire'de Resulullah'ın katıldığı bir gazvedir.

Abdullah İbnu Cahş Seriyyesi: Hicretin 17. ayında Receb ayında 12 kişi ile yapılan bir seriyyedir. Bedir öncesi yapılan seriyyelerin en

ehemmiyetlisi budur. Bu seriyyede hem mukatele olmuş, müşrik öldürülmüş, hem de azımsanamayacak miktarda ganimet elde edilmiştir. Bu sefer dahil, Bedir öncesi bütün seferlere sâdece muhâcirler iştirak ettiği halde, bu seferde elde edilen ganimet, Ensârîleri de kendi istekleriyle seriyyelere katılmaya müşevvik olmuş, Bedir seferine çok sayıda Medinelinin katılmasına zemin hazırlamıştır.
***** İlk mücahidler: Ensârî'dir. İbnu Sa'd'ın tebarüz ettirdiği bir diğer nokta, Bedir savaşı'na kadarki bütün seriyyelerde yer alan mücâhidlerin muhâcir olmasıdır. İbnu Sa'd: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) der, Ensâr'dan hiç kimseyi Bedir Gazvesi'ne kadar seriyyelere dahil etmedi. Böyle davranışının sebebi, (Hicretten önce, onlarla yaptığı antlaşmada) kendisini, beldelerinde himaye etmeyi şart koşmuş olması, (Mekkelilerle savaşma şartını koşmamış olması) idi."
Resulullah'ın yukarıda kaydedilen ilk seferlerinin gayesi, anlaşılacağı üzere, geçim kaynakları -Kur'an'ın ifadesiyle "Ziraate elverişsiz bir vadi"de (İbrahim 37) yaşadıkları için- ticarete dayanan Mekkelilerin Şam'la olan ticarî bağlarını keserek ekonomik ablukaya almaktı. Bu siyaset gerçekten başarılı olacak ve Kureyş kâfirlerini, -İslam intişar tarihi açısından Feth-i Mübîn sayılan- Hudeybiye antlaşmasını yapmaya hazırlayacaktır.
Resulullah'ın gazveleri, askeri tabya açısından askerî- siyasî gözle tahlil edilmeye ziyadesiyle layık ve gereklidir. Kur'an'ın, Resulullah'ta varlığını haber verdiği en güzel örnek bu sahaya da şâmil olmalıdır: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ (Ahzâb 21).[134]

ـ4225 ـ1ـ عن بريدة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]غَزَا رسولُ اللّهِ # سِتَّ عَشْرَةَ غَزْوَةً[. أخرجه الشيخان .

1. (4225)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onaltı gazve yapmıştır." [Buhârî, Megâzî 89, 1, 77; Müslim, Hacc 218, (1254), Cihad 147, (1814); Tirmizî, Cihâd 6, (1676).][135]

ـ4226 ـ2ـ وعند مسلم:]أنَّهُ غَزَا مَعَ النَّبِيِّ # سِتَّ عَشْرَةَ غَزْوَةً[.

2. (4226)- Müslim'in rivayetinde: "(Büreyde (radıyallahu anh)) Resululluh'la birlikte onaltı gazveye katıldığını söyler." [Müslim, Cihad 146, 147, (1814).] [136]

ـ4227 ـ3ـ وفي رواية له:]غَزَا # تِسْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً، قَاتَلَ فِي ثَمَانٍ مِنْهَا[.

3. (4227)- Yine Müslim'in bir rivayetinde: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ondokuz gazve yaptı, bunlardan sekizinde savaştı" denmektedir. [Müslim, Cihad 146, (1819); Buhârî, Megâzî 87.][137]

ـ4228 ـ4ـ وعن سلمة بن ا'كوع رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]غَزَوْتُ مَعَ رَسُولِ اللّهِ # سَبْعَ غَزَوَاتٍ وخَرَجْتُ فِيمَا بَعَثَ مِنَ الْبُعُوثِ تِسْعَ غَزَواتٍ، مَرَّةً عَلَيْنَا أبُو بَكْرٍ وَمَرَّةً عَلَيْنَا أُسَامَةُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[. أخرجه الشيخان .

4. (4228)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yedi gazve yaptım. Ayrıca çıkardığı seferlerden de dokuzuna katıldım. Bir defasında başımıza Ebu Bekr (radıyallahu anh) bir defasında da Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) vardı." [Buhârî, Megâzî, 87; Müslim, Cihad 148, (1815).][138]

AÇIKLAMA:

Bu dört hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yaptığı seferlerin sayısını vermekten başka, bizzat katılmadığı seferlerin varlığına da dikkat çekmektedir. Bunlarla ilgili umumî rakamları, daha önce kaydettik. [139]

* BEDİR GAZVESİ

ـ4229 ـ1ـ عن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:] شَاوَرَ رَسُولُ اللّهِ # حِينَ بَلَغَهُ إقْبَالُ أبِي سُفْيَانَ. فَتَكَلَّمَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، فَأعْرَضَ عَنْهُ. ثُمَّ تَكَلَّمَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، فَأعْرَضَ عَنْهُ فَقَامَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، فَقَالَ: إيَّانَا تُرِيدُ يَا رَسُولَ اللّهِ؟ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أمَرْتَنَا أنْ نُخِيضَهَا الْبَحْرَ ،َخَضْنَاهَا، وَلَوْ أمَرْتَنَا أنْ نَضْرِبَ أكْبَادَهَا إلى بَرْكِ الْغِمَادِ لَفَعَلْنَا. قَالَ: فَنَدَبَ # النَّاسَ. فَانْطَلَقُوا حَتّى نَزَلُوا بَدْراً وَوَرَدَتْ عَلَيْهِمْ رَوَايَا قُرَيْشٍ وَفيهِمْ غُمٌ أسْوَدُ لِبَنِي الْحَجَّاجِ فَأخَذُوهُ. فَكَانَ أصْحَابُ رَسُولِ اللّهِ # يَسْألُونَهُ عَن أبِي سُفْيَانَ وَأصْحَابِهِ. فَيَقُولُ: مَالِي عِلْمٌ بَأبِي سُفْيَانَ، وَلكِنْ هذَا أبُو جَهْلٍ، وَعُتْبَةُ، وَشَيْبَةُ، وَأمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ، فإذَا قَالَ ذلِكَ ضَرَبُوهُ. فَقَالَ: نَعَمْ أنَا أُخْبِرُكُمْ. هذَا أبُو سُفْيَانُ فإذَا تَركُوهُ فَسَألُوهُ. قَالَ: مَالِي بِأبِي سُفْيَانَ عِلْمٌ. وَلكِنْ هذَا أبُو جَهْلٍ، وَعُتْبَةُ، وَشَيْبَةُ، وَأمَيَّةُ بْنُ خَلَفٍ فِي النَّاسِ. فإذا قَالَ هذَا أيْضاً ضَرَبُوهُ، وَرَسُولُ اللّهِ # قَائِمٌ يُصَلِّي. فَلَمَّا رَأى ذلِكَ انْصَرَفَ. قَالَ: وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لِتَضْرِبُوهُ إذَا صَدَقَكُمْ، وَتَتْرُكُوهُ إذَا كَذَبَكُمْ؟ قَالَ: فَقَالَ رسولُ اللّهِ # هذَا مَصْرَعُ فُنٍ. قَالَ: وَيَضَعُ يَدَهُ عَلى ا'رْض هَاهُنَا وَهَاهُنَا. قَالَ: فَوَاللّهِ مَا مَاطَ أحَدٌ مِنْهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رسولِ اللّهِ #[. أخرجه مسلم وأبو داود.»الرَّوَايَا« جمع رواية وهي المزادة، والمزاد هنا الجمال التي تحمل الرواي.و»المَصرعُ« موضع القتل.وقوله: »مَا مَاطَ« أي ما مال وعدل .

1. (4229)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine Ebu Süfyan'ın gelmekte olduğu haber verilince, ashabıyla istişare etti. Önce Ebu Bekr (radıyallahu anh) konuştu. Ondan yüzünü çevirdi (iltifat etmedi). Sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) konuştu. Ondanda yüzünü çevirdi. Derken Sa'd ibnu Ubâde (radıyallahu anh) (Resulullah'ın maksadı sezerek) ayağa kalktı ve "Ey Allah'n Resulü, biz (Ensârîler)i mi kastediyorsunuz? Nefsimi kudret elinde tutan zâta yemin ederim, eğer bize bineklerimizi denize sürmemizi emredecek olsanız, mutlaka (gözümüzü kırpmadan) daldırırız. Bize onlara binip Berkı'l-Gımâd'a gitmemizi emretseniz onu da yaparız!"

dedi. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı hazırladı. Yola çıktılar ve Bedr'e kadar gelip indiler.
Orada, Kureyş'in su almaya gönderdiği kimselerle karşılaştılar. İçlerinde Benî Haccâc'a ait siyâhî bir köle vardı. Onu yakaladılar. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı Ebu Süfyan ve arkadaşları hakkında bilgi soruyorlardı. Köle:
"Ebu Süfyan hakkında bilgim yok. Ancak (burada) Ebu Cehil, Utbe, Şeybe ve Umeyye İbnu Halef var!" dedi. O böyle söyleyince ashab onu dövdü. O da: "Evet, ben size haber veriyorum. Bu Ebu Süfyan'dır!" dedi. Onu bıraktıkları zaman başkaları sordular. O yine:
"Ben Ebu Süfyân hakkında bir şey bilmiyorum, lakin burada halkın içinde Ebu Cehil, Utbe, Şeybe, Umeyye İbnu Halef var!" dedi. Böyle söyleyince onlarda aynı şekilde dövdüler. Bu esnada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılıyordu. Bu hali görünce namazı bıraktı ve: "Nefsimi kudret elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, size doğruyu söyleyince onu dövüyorsunuz! Yalan söyleyince de bırakıyorsunuz" dedi.
Râvi der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) elini koyarak "burası falancanın öldürüleceği yer, şurası feşmekancanın öldürüleceği yer" diye teker teker gösterdi."
Râvi der ki: "Allah'a yemin olsun onlardan hiçbiri, Aleyhissalâtu vesselâm'ın elini koyduğu yerin dışına sapmadan, gösterdiği yerlerde öldürüldüler." [Müslim, Cihad 83, (1779); Ebu Dâvud, Cihâd 125, (2681).][140]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın istişâre yaparken Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'i dinleyip onların konuşmalarına fazla iltifat etmemesi, bunların muhacir olmasından ileri gelmiş olabilir. Zira, umumî açıklama kısmında belirttiğimiz üzere, bidayette yapılmış olan antlaşma mucibince, Medineliler gazvelere iştirak etmek mecburiyetinde değildi. Ancak bu sefer Aleyhissalâtu vesselâm Kureyş müşriklerinin karşısına

daha güçlü çıkabilmek için Medinelilerin de gazveye katılmasını arzu ediyor olmalıdır. Ancak istiyordu ki, bu teklif onlardan gelsin.
Ensâr (radıyallahu anhüm)'ın iki liderinden biri olan Sa'd İbnu Mu'âz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tavrından, Onun gerçek maksadını sezmiş olmalı ki, "Galiba bizi kastediyorsunuz" diyerek söz alır ve lideri olduğu kitle adına, Resulullah'a her hususta itaate hazır olduklarını -önceki antlaşmaya rağmen- askerî bir sefere, mukateleye de hazır olduklarını beyan eder. 4231 numaralı rivayette de görüleceği üzere Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın savaşa can-u gönülden katılacağını işittiği zaman, sevincinden yüzü parlayacak derecede memnun kalacaktır.
Hadisenin, daha teferruatlı bir vechini İbnu İshak'tan takip edelim: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Safvâ nâm mevkiye gelince, Kureyş'in Bedr'e yöneldiği, Ebu Süfyân'ında beraberindeki (kervanla) paçayı kurtardığı haberi ulaştı. Bunun üzerine (kervanın önünü kesmek gayesiyle yola çıkmış olan Resulullah, durumun değiştiğini, Mekkelilerle savaşmak icabedeceğini anlayarak yanındaki) halkla istişare etti. Ebu Bekr kalkıp konuştu, güzel şeyler söyledi. Sonra Ömer kalktı, o da öyle yaptı. Sonra Mikdad İbnu'l-Esved kalkıp: "Biz sana Hz. Musa'nın kavminin ona söylediği gibi: "Sen ve Rabbin gidin savaşın, biz burada oturucularız" demiyoruz. Fakat diyoruz ki "Senin sağında, solunda, önünde yer alıp seninle birlikte küffara arşı savaşacağız. Seni hak ile gönderen Zât'a yemin olsun bizi Berki'l-Gımâd'a da sevketsen önünde savaşacağız" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bana fikir beyan edin!" buyurur." Râvi der ki: "Bu sözü üzerine anladılar ki, Ensarı(n fikir beyan etmesini) arzu etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm onların muvafakat etmeyeceğinden endişe duyuyordu. Çünkü onlar kendisine, sadece şahsına kastedenlere karşı yardımcı olmak şartıyla bey'at etmişlerdi, düşman üzerine beraber yürümek şartıyla değil. Bunun üzerine Sa'd İbnu Muaz:
"Ey Allah'ın Resulu! Sen emredildiğin şeye hükmet, biz seninle beraberiz!" dedi. Onun bu sözü, Resulullah'ı sürûra ve memnuniyete garketti.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu endişeye sevkeden bazı tereddütlerin kendisine intikal etmiş olabileceğini ifade eden bir rivayeti İbnu Hacer, İbnu Ebî Hâtim'den kaydeder: Buna göre, Resulullah Medine'de iken kervanın yolunu kesmek gayesiyle halkı yola çıkarmış idi, durum değişip savaş ihtimali mevzubahis edilince, "Biz hazır değiliz, savaşa tâkatımız yok" itirazı yükselir. Rivayet aynen şöyle: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) biz Medine'de iken bize dedi ki:

"Ben Ebu Süfyan'ın kervanının haberini aldım. Onun önünü kesmeye gelir misiniz? Allah onu bize ganimet kılabilir."

Biz bu teklife: "Evet! dedik ve yola çıktık. Bir veya iki gün yürüdükten sonra: "Bizim haberimizi almışlar, savaş için hazırlık yapın!" buyurdu. Biz:

"Hayır, vallahi bunlarla savaşacak mecalimiz yok" dedik. Resulullah, önce söylediğini tekrar etti. Bunun üzerine Mikdâd:

"Biz sana Benî İsrail'in Hz. Musa'ya söylediğini söylemeyiz. Bilakis: "Biz seninle beraber mukatele edeceğiz" diyoruz" dedi.

Ebu Eyyub der ki: "Biz Ensar takımı: "Keşke biz de Mikdad gibi söyleseydik" temennisinde bulunduk. Bunun üzerine Allah Teâlâ hazretleri şu âyeti indirdi. "Nitekim Rabbin seni hak uğrunda evinden savaş için çıkarmıştı. Halbuki, müslümanların birtakımı bundan hoşlanmamıştı." (Enfal 5).

Bazı rivayetler, Mikdâd (radıyallahu anh)'ın söylediği sözleri Sa'd İbnu Mu'âz'a söyletir ise de mahfuz ve makbul olanı Mikdâd'ın söylemiş olmasıdır.[141]

ـ4230 ـ2ـ وعن ابن عباس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]حدثني عمر بن الخطاب رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال: لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ نَظَرَ رسولُ اللّهِ # إلى الْمُشْرِكِينَ وَهُمْ ألْفٌ، وَأصْحَابُهُ ثَثُمِائَةٍ وَتِسْعَةَ عَشَرَ رَجُ. فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ ثُمَّ مَدَّ يَدَيْهِ. فَجَعَلَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ: اللَّهُمَّ أنْجِزْلِي مَا وَعَدْتَنِي. اللَّهُمَّ آتِنِي اللَّهُمَّ إنْ تَهْلِكَ هذِهِ الْعِصَابَةُ مِنْ أهْلِ ا“سْمِ َ تُعْبَدُ فِى ا‘رْضِ. فَمَا زَالَ يَهْتِفُ بِرَبِّهِ مَادّاً يَدَيْهِ حَتّى سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ مَنْكِبَيْهِ. فَأتَاهُ أبُو بَكْرٍ فَأخذَ رِدَاءَهُ فَألْقَاهُ عَلى مَنْكِبَيْهِ. ثُمَّ الْتَزَمَهُ مِنْ وَرَائِهِ وَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللّهِ كَفَاكَ مُنَاشَدَتُكَ رَبَّكَ، فَإنَّهُ سَيُنْجِزُ لَكَ مَا وَعَدَكَ. فَأنْزَلَ اللّهُ تَعالى: إذْ تَسْتَغِيُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أنِّي

مُمِدُّكُمْ بِألْفٍ مِنْ المَئِكَةِ مُرْدِفِينَ: فَأمَدَّهُ اللّهُ تَعالى بِالْمَئِكَةِ].
أخرجه مسلم والترمذي.   »العِصَابَةُ« الجماعة من الناس .
و»الْمُنَاشَدةُ« المسألة والطلب وابتهال إلى اللّه تعالى، وهي تفسير فجعل يهتف بربه.و»مُرْدِفِينَ« أي متتابعين يتبع بعضهم بعضاً .

2. (4230)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Bana Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) anlattı. Dedi ki: "Bedir günü olunca, Aleyhissalâtu vesselâm müşriklere bir baktı. Onlar bin kişiydiler. Halbuki ashabı üçyüzondokuz kişi. Hemen kıbleye yönelip, ellerini kaldırdı. Rabbine sesli olarak şöyle dua etmeye başladı:
"Ey Allahım! Bana vaadettiğin (zaferi) yerine getir. Allahım! Bana zafer ver! Ey Allahım, eğer ehl-i İslam'ın bu bölüğünü helak edersen artık yeryüzünde sana ibadet edilmeyecek!"
Ellerini uzatmış olarak yakarmalarına öyle devam eti ki, rıdası omuzundan düştü. Bunu gören Ebu Bekr (radıyallahu anh) yanına gelerek rıdâsını aldı omuzuna attı, sonra arkasından yaklaşıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Rabbine olan yakarışın yeter. Allah Teâlâ Hazretleri sana vaadini mutlaka yerine getirecek!" dedi. O sırada azîz ve celîl olan Allah şu vahyi inzal buyurdu: "Hani siz Rabbinizden imdâd taleb ediyordunuz da, O da: "Muhakkak ki ben size meleklerden birbiri ardınca bin(lercesi ile) imdad ediciyim" diyerek duanızı kabul buyurmuştu" (Enfâl 9). Gerçekten Hak Teâlâ Hazretleri o gün meleklerle yardım etti." [Müslim, Cihâd 58, (1763); Buhârî, Megâzî 4; Tirmizî Tefsîr, Enfâl (3081); Ebu Dâvud, Cihad 131, (2690).][142]

AÇIKLAMA:

Burada Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın Allah'a güveni Resulullah'ınkinden fazla gözükmektedir. Bu ise muvafık olmayan bir ma'nâ. Hattâbî şu açıklamayı yapar: "Hiç kimseye, Hz. Ebu Bekr'in Allah'a güveninin, bu halde Reslullah'tan fazla olduğu vehmine kapılması caiz olmaz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bu hale

sevkeden husus, O'nun ashabına olan şefkatidir. Kalplerini takviye etmek istemiştir. Zira bu, Resulullah'ın onlarla yaptığı ilk ciddi savaştır. Burada teveccüh, dua ve yakarmalarda onların nefislerini teskin için mübâlağaya yer vermiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'ın duasının müstecab olduğunu biliyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ebu Bekr'in, kendisine gelip artık yakarmayı bırakmasını söyleyince bırakmıştır. Zira Hz. Ebu Bekr'in itminan bulup mâneviyatının kuvvetlendiğini görünce, duasının kabul edildiğini anlamış oldu. İşte bundan dolayı Resulullah "Yakında o cemiyet bozulacak, onlar arkalarını dönüp kaçacaklar" (Kamer 45) diyerek duadan çıktı."[143]

ـ4231 ـ3ـ وعن ابن مسعود رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]شَهِدْتُ مِنَ الْمِقْدَادِ بْنِ ا‘سْوَدِ مَشْهَداً ‘نْ أكُونَ صَاحِبَهُ أحَبُّ إلىَّ مِمَّا عُدِلَ بِهِ. أتَى النبيَّ # وَهُوَ يَدْعُو عَلى الْمُشْرِكِينَ يَوْمَ بَدْرٍ. فقَالَ: يَا رسولَ اللّهِ، إنَّا َ نَقُولُ كَمَا قَالَتْ بَنُوا إسْرَائِيلَ: اذْهَبْ أنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِ إنَّا ههُنَا قَاعِدُونَ وَلكِنْ امضِ وَنَحْنُ مَعَكَ عَنْ يَمِينِكَ وَعَنْ شِمَالِكَ وَبَيْنَ يَدَيْكَ وَخَلْفَكَ فَرَأيْتُ رسولُ اللّهِ # أشْرَقَ وَجْهُهُ وَسَرَّهُ[. أخرجه البخاري .

3. (4231)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mikdâd İbnu'l-Esved'in ağzından gayet kesin bir söz söylediğine şahid oldum ki, o sözün sahibi olmak, bana (sevabca) ona denk olabilecek her kıymetli sözden daha sevimlidir. O (Resulullah) bu sırada halkı müşriklere karşı Bedr'e katılmaya davet ediyordu. Resulullah'a gelerek dedi ki:
"Ey Allah'ın Resûlü! Biz, Benî İsrâil'in, (Hz. Musa'ya): "Sen ve Rabbin ikiniz gidin savaşın, biz burada otururucularız!" dediği gibi diyecek değiliz. Bilakis, "Sen hükmet! Biz sağında, solunda önünde ve arkanda seninle beraberiz!" diyoruz."
Bu söz üzerine Resulullah'ın yüzünün parladığını ve sevinçle dolduğunu gördüm." [Buhârî, Megâzî 4, Tefsîr, Mâide 4.][144]

AÇIKLAMA:

Babın ilk hadisi (4229) ile ilgili olarak kaydedilen açıklama bu hadisteki bazı noktaları vuzuh kazandıracaktır, oraya bakılsın. [145]

ـ4232 ـ4ـ وعن ابن عباس رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قالَ رَسولُ اللّهِ # يَوْمَ بَدْرٍ: هذَا جِبْرِيلُ آخِذُ بِرَأسِ فَرَسِهِ عَلَيْهِ أدَاةُ الْحَرْبِ[. أخرجه البخاري.»أدَاةُ الْحَرِبِ« آلتها وأراد بها السح .

4. (4232)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir günü buyurdular ki: "İşte Cebrâil aleyhisselam! Atının başından tutmuş, üzerinde de savaş teçhizâtı var, (yardımımıza gelmiş durumda)!" [Buhârî, Megâzî 11.][146]

AÇIKLAMA:

Bedir savaşı, bazı müelliflerce menba-ı mucizat olarak tavsif edilecek kadar pek çok mucizenin yaşandığı, müşâhede edildiği bir gazvedir. İşte bu mucizelerden biri Cenab-ı Hakk'ın mü'minlere meleklerden ordularla yardım etmesidir. Bu husus, daha önce kaydettiğimiz âyetle de tescil edilmiştir (Enfâl 9).

Sadedinde olduğumuz hadis bu savaşa Cebrail aleyhisselam'ın da katıldığını göstermektedir. İbnu İshak, Ebu Vâkid el-Leysî'nin şu şehâdetini kaydeder: "Bedir günü ben müşriklerden bir adamın peşine düşüyordum, boynunu uçurmak için. Ancak kılıcım daha ona ulaşmadan kellesi uçuyordu." Hz. Ali (radıyallahu anh)'tan da şu şehâdet rivayet edilmiştir: "Şiddetli bir rüzgar esti, böylesini hiç görmemiştim. Sonra şiddetli bir rüzgar daha esti. -Ravi der ki: "Zannederim bir üçüncü esintiden daha bahsetmişti."- Birincisi Cebrâil aleyhisselam idi. İkincisi Mikâil aleyhisselam idi, üçüncüsü de İsrafil aleyhisselam. Mikâil aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağında idi. Orada Ebu Bekr de vardı. İsrâfil de solunda idi. Ben de orada idim."

Takıyyüddin Sübkî der ki: "Bana: "Cebrâil aleyhisselamın tek bir tüyü ile küffârı defetmeye kâdir olmasına rağmen, Resulullah (aleyhissalâtu

vesselâm) ile birlikte çok sayıda melaikenin savaşmasının hikmeti nedir?" diye soruldu. Şu cevabı verdim:

"Bu yapılan işin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabının olması, meleklerin de ordularda cari olan destek kuvvet gibi destek olmaları isteğine binaen böyle vâki olmuştur. Böylece zâhirî esbaba ve Cenâb-ı Hakk'ın kullarına tatbik ettiği sünnete burada da uyulmuş oldu."[147]

ـ4233ـ5ـ وعن ابن عمرو بن العاص رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]خَرَجَ رسولُ اللّهِ # يَوْمَ بَدْرٍ في ثَلِثمِائَةٍ وَخَمْسَةَ عَشَرَ رَجُ مِنْ أصْحَابِهِ فَلَمَّا انْتَهى إلَيْهَا قَالَ: اللَّهُمَّ إنَّهُمْ جِيَاعٌ فَأشْبِعْهُمْ. اللَّهُمَّ إنَّهُمْ حُفَاةٌ فَاحْمِلْهُمْ. اللَّهُمَّ إنَّهُمْ عُرَاةٌ فَاكْسُهُمْ. فَتَحَ اللّهُ لَهُ يَوْمَ بَدْرٍ فَانْقَلَبُوا حِينَ انْقَلَبُوا، وَمَا مِنْهُمْ رَجُلٌ إ وَقَدْ رجَعَ بِجَمَلٍ أوْ جَمَلَيْنِ، وَاكْتَسَوْا وَشَبِعُوا[. أخرجه أبو داود .

5. (4233)- İbnu Amr İbni'l-Âs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bedir günü, ashabından üçyüzonbeş kişi ile yola çıktı. Bedir'e gelince:

"Allahım bunlar açtır, doyur! Allahım bunlar ayakkabısızdır, bindir! Allahım bunlar çıplaktır giydir!" diye dua etti. Allah Bedir günü fetih ve zafer müyesser etti. Savaş bitince döndüler. Savaşa katılanlardan her biri bir veya iki deve ile döndüler. Elbiseler giydiler, doydular da." [Ebu Dâvud, Cihâd 157, (2747).][148]

ـ4234 ـ6ـ وعن علي رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَمَّا كَانَ يَوْمُ بَدْرٍ قَاتَلْتُ شَيْئاً. ثُمَّ أتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ # أنْظُرُ مَا صَنَعَ فَإذَا هُوَ سَاجِدٌ يَقُولُ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أسْتَغِيثُ. ثمَّ ذَهَبْتُ فَقَاتَلْتُ شَيْئاً. ثُمَّ جِئْتُ وَهُوَ عَلى حَالِهِ سَاجِدٌ يَقُولُ: يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أسْتَغِيثُ. ثُمَّ رَجَعْتُ فَقَاتَلْتُ. ثُمَّ جِئْتُ فَإذَا هُوَ كَذلِكَ حَتّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ[. أخرجه رزين .

6. (4234)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bedir savaşı başlayınca bir miktar savaştım. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına

geldim. Ne yaptığına bakmak istiyordum. Secde etmiş, şöyle diyor buldum:
"Ey hayy (diri) olan, ey kayyûm olan (kainatı ayakta tutan) Allahım, rahmetinle sana sığınıyor yardımını taleb ediyorum!"
Oradan ayrılıp tekrar bir miktar daha savaştım, tekrar geldim, o hâlâ secde halinde idi ve:
"Ey hayy olan, kayyûm olan Allahım, rahmetinle sana sığınıyor, yardımını taleb ediyorum!" diyordu. Ben tekrar döndüm savaşmaya gittim. Bir müddet sonra yine geldim. Hâlâ aynı halde devam ediyordu. Allah zafer verinceye kadar bu halde devam etti." [Rezîn tahric etmiştir. İbnu Hacer, Hâkim ve Nesâî'nin rivayet ettiğini belirtir. (Fethu'l-Bari 8, 291).][149]

AÇIKLAMA:

Bedir Harbinin rivayetlere intikal etmiş dikkat çeken bir yönü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıdır. Alınması gereken bütün maddî, beşerî tedbirler alındıktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm Rabbine yönelip dualar yapıyor, yalvar yakar oluyor, secdelere kapanıyor. Bu hali o kadar dikkat çekicidir ki, dualarının, muhtelif rivayetlerde farklı şekillerde yer aldığını görmekteyiz. 4230 numaralı hadiste, İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ), daha düşmanın çokluğunu görür görmez, omuzundan ridası düşecek derecede ellerini kaldırıp yakarmaya başladığını, aralıksız devam ettiğini, Hz. Ebu Bekr'in gelerek teselli ettiğini anlatmıştı. Bazı tariklerde iki rek'at namaz kıldıktan sonra o yakarışları yaptığı belirtilir. Râviler Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu esnada farklı dualar okuduklarını rivayet ederler:

* "Allahım beni yardımsız bırakma!"

* "Allahım beni mahrum kılma, Allahım beni terketme, Allahım va-adettiğin nusreti diliyorum."

* "Allahım işte Kureyş! Kibir ve azametle gelmiş, mücadele ediyor, Resûlünü tekzib ediyor. Allahım (bunlara karşı) vaadettiğin yardımı diliyorum."

Sadedinde olduğumuz rivayette ise, Resulullah'ın uzun müddet secde hâlinde kalarak yakardığını, yalvardığını görmekteyiz.

Süheylî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duaya durup ısrarla devam ve gayretinin sebebi şudur: Çünkü o meleklerin savaşa giriştiklerini, ensarın da ölümü ararcasına düşmana saldırdıklarını görmüştü. Cihad ise bazan silahla olur, bazan da dua ile. Savaşın sünneti de, imamın, ordunun gerisinde yer almasıdır. O, burada nefsinin rahatı için değil, askerlerle birlikte savaşmak üzere bulunduğuna göre, onun da iki savaş şeklinden biriyle meşgul olması gerekirdi. O da böyle yaptı. İkinci şekli, duayı iltizam etti."[150]

ـ4235 ـ7ـ وعن ابن مسعود رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:] مَرَرْتُ فَإذَا أبُو جَهْلٍ صَرِيعٌ قَدْ ضُرِبَتْ رِجْلُهُ. فَقُلْتُ: يَا عَدُوَّ اللّهِ، قَدْ أخْزى اللّهُ Œاخِرَ. قَالَ: وَ أهَابَهُ عِنْدَ ذلِكَ. قَالَ: أبْعَدُ مِنْ رَجُلٍ قَتَلَهُ قَوْمُهُ. فَضَرَبْتُهُ بِسَيْفٍ غَيْرِ طَائِلٍ. فَلَمْ يُغْنِ شَيْئاً حَتّى سَقَطَ سَيْفُهُ مِنْ يَدِهِ. فَأخَذْتُهُ فَضَرَبْتُهُ حَتّى بَرَدَ فَنَفَّلَنِي رَسولُ اللّهِ # سَيْفَهُ[. أخرجه البخاري وأبو داود.قوله: »فنفلني« إلى آخره من زيادة رزين.قوله: »أبعدُ« قال الخطابي: هو خطأ وإنما هو أعمد بالعين قبل الميم، وهي كلمة للعرب معناها: هل زاد على رجل قتله قومه؟ هوّن على نفسه ما حل به من الهك، ويجوز أن يكون خطأ: يعنى أنك استعظمت أمري واستبعدت قتلي فهل هو أبعد من رجل قتله قومه.وقوله »بَرَدَ« أي سكن، وأراد به الموت.وقوله »فنفَّلنِي سيفه« أي أعطانيه زيادة على نصِيبي .

7. (4235)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Bedir günü savaş meydanından) geçiyordum. Ebu Cehl'in ayağından isabet alarak yıkılmış olduğunu gördüm.

"Ey Allah'ın düşmanı! Ey Ebu Cehil, nihayet Allah seni de böyle rüsvay etti!" dedim (ve ilaveten): "Bu halde ondan korkacak değilim!" dedim. (Ebu Cehil):

"Kavminin öldürdüğü kimseden daha şereflisi var mıdır?" diye cevap verdi. Ben, keskin olmayan bir kılıçla vurdum. Bu, bir işe yaramadı. Kendi kılıncı elinden düşünceye kadar vurdum. Onu alıp, onunla vurup geberttim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun kılıncını bana (ganimet hissemden fazla olarak) verdi." [Buhârî, Megâzî, 8, Ebu Dâvud, Cihâd 142. (2709).][151]

AÇIKLAMA:

Burada, İslâm'ın en azılı düşmanı Ebu Cehl'in ölümü anlatılmaktadır. Ebu Cehil bidayetten beri İslam'ın ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın en sistemli, en ısrarlı ve en merhametsiz düşmanı olmuştur. Bedir savaşını hazırlayan, hatta buna katılmak istemeyen Ümeyye İbnu Halef gibilerini de zorla dahil eden kimse idi.

Ebu Cehl'i yaralayıp yıkan kimselerin Afrâ adında bir kadının Mu'az ve Muavvız adlarında iki oğlu olduğu Buhârî rivayetinde gelmiştir. İbnu Mes'ud'un onu öldürüşü, ölüm anında ona söyledikleri Ebu Cehl'in verdiği cevap muhtelif rivayetlerde gelmiştir. Esas olan şu ki İbnu Mes'ud onu ölümüne yakın yakalamış ve kellesini koparıp Resulullah'a getirmiştir.

Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Cehl'in öldürüldüğünü görünce: "İslam'ı ve müslümanları aziz kılan Allah'a hamdolsun!" demiş ve bunu üç kere tekrar etmiştir.

Allah'ın dinine düşman olan kimin izzeti baki kalmıştır? Firavunlar, Nemrudlar, Şeddâdlar, Karunlar, Karl Markslar, Leninler, Maolar... Hepsinin sonucu hüsranla, kapanmış insanlık onları lanetle anmakta ittifak etmiştir. Hayırlı son, müttakîlere![152]

ـ4236 ـ8ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]لَمَّا بَعَثَ أهْلُ مَكَّةَ في فِدَاءِ أسْرَاهُمْ بَعَثَتْ زَيْنَبُ فِي فِدَاءِ زَوْجِهَا أبِي الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ

بِمَالٍ. وَبَعَثَتْ فِيهِ بِقَدَةٍ لَهَا كَانَتْ عِنْدَ خَدِيجَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها أدْخَلَتْهَا بِهَا عَلى أبي الْعَاصِ. فَلَمَّا رَآهَا رسولُ اللّهِ # رَقَّ لَهَا رِقَّةً شَدِيدَةً. ثُمَّ قَالَ: إنْ رَأيْتُمْ أنْ تُطْلِقُوا لَهَا أسِيرَهَا وَتَرُدُّوا عَلَيْهَا الَّذِي لَهَا؟ فقَالُوا: نَعَمْ. وَكَانَ # أخَذَ عَلَيْهِ أوْ وَعَدَهُ أنْ يُخْلِّي سَبِيلَ زَيْنَبَ إلَيْهِ، وبَعَثَ # زَيْدَ بْنَ حَارِثَةَ وَرَجُُ مِنْ ا٭نْصَارِ فقَالَ لَهُمَا: كُونَا بِبَطْنِ يَأجِجَ حَتّى تَمُرَّ بِكُمَا زَيْنَبُ فَتَصْحَبَاهَا حَتّى تَأتِيَا بِهَا]. أخرجه أبو داود .

8. (4236)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Mekke halkı, esirlerinin fidye-i necatlarını gönderdikleri zaman, (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kerîmeleri) Zeyneb de kocası Ebu'l-Âs İbnu'r-Rebî'in fidye-i necâtı olarak mal gönderdi. Bunun gönderdikleri arasında Hz. Hatice (radıyallahu anhâ)'nin Ebu'l-Âs'la evlenmesi sırasında Zeyneb'e vermiş olduğu bir kolye de vardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kolyeyi görünce son derece duygulandı ve:

"İsterseniz Zeyneb'in esirini serbet bırakın ve kolyesini de ona iade edin!" buyurdular. Ashab: "Baş üstüne!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebu'l-As'dan Zeyneb'i kendine göndermesi [hicretine izin vermesi] hususunda söz aldı -veya Ebu'l-Âs... vaadetti- Aleyhissalâtu vesselâm ensar'dan bir zatla Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anhümâ)'yi, Zeyneb'i getirmek üzere gönderdi ve onlara: "Batn-ı Ye'cic'e gidin. Orada, size Zeyneb uğrayacak, buraya gelinceye kadar ona refakat edin" emir buyurdu." [Ebu Dâvud, Cihad 131, (2692).][153]

AÇIKLAMA:

Bedir esirlerinin bir kısmından fidye-i necat alınmış, bir kısmı meccânen serbest bırakılmış bir kısmı da müslüman çocuklara okuma yazma öğretme mukabilinde serbest bırakılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın damadı olan Ebu'l-Âs de meccânen serbest bırakılanlar arasında yer almıştır. Buna da, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çok sevdiği merhume zevcesi Hz. Haticeye ait bir kolyenin fidye-i necât olarak gönderildiğini görmesi sebep olmuştur. Bu kolyeyi görünce fevkalâde duygulanan Hz. Peygamber, kolyenin sahibine iadesini ve Ebu'l-Âs'ın meccânen serbest bırakılmasını teklif ediyor ve Ashab bunu

kabul ediyor. Resulullah, Ebu'l-Âs'dan zevcesi Zeyneb'in Medineye hicretine izin verilmesi hususunda söz alır.
Ebu'l-Âs sözünde duracak, Zeyneb (radıyallahu anhâ)'ya Medine'ye gelmesi için müsaade edecektir. Ancak Mekkeli müşriklerden bazıları, hicreti sırasında önünü kesip mani olmak isteyecekler ve bu arbede sırasında devesinden düşen hamile Zeyneb, düşük yapacaktır.[154]

ـ4237 ـ9ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]خَرَجَ رسولُ اللّهِ # قِبَلَ بَدْرٍ فَلَمَّا كَانَ بِحَرَّةِ الْوَبَرَةِ أدْرَكَهُ رَجُلٌ قَدْ كَانَ يُذْكَرُ مِنْهُ جُرْأةٌ وَنَجْدَةٌ. فَفَرِحَ أصْحَابُ رَسُولِ اللّهِ # حِينَ رَأوْهُ. فَلَمَّا أدْرَكَهُ قَالَ لِرَسُولِ اللّهِ #: جِئْتُ ‘تَّبِعَكَ وَأُصِيبَ مَعَكَ. فقَالَ #: تُؤْمِنُ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ:َ. قَالَ: فَارْجِعْ، فَلَنْ أسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ. قَالَتْ: ثُمَّ مَضى حَتّى إذَا كَانَ بِالشَّجَرَةِ أدْرَكَهُ الرَّجُلُ. فقَالَ: كَمَا قَالَ أوَّلَ مَرَّةٍ. فقَالَ لَهُ # كَمَا قَالَ أوَّلَ مَرَّةٍ. قَالَ ارْجِعْ فَلَنْ أسْتَعِينَ بِمُشْرِكٍ. ثُمَّ رَجَعَ فَأدْرَكَهُ بِالْبَيْدَاءِ. فقَالَ لَهُ كَمَا قَالَ أوَّلَ مَرَّةٍ؛ وَقَالَ: هَلْ تُؤْمِنُ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَانْطَلِق فَانْطَلَقَ مَعَهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي .

9. (4237)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir cihetine yola çıktı. Harratu'l-Vebere'ye varınca arkasından cüret ve Şecaatiyle tanınan bir adam ona yetişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabı onu görünce sevindiler. Adam kavuşunca Resulullah'a: "Ben sana uymak ve seninle birlikte yaralanmak için geldim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Allah ve Resûlüne inanıyor musunuz?" diye sordu. Adam: "Hayır!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Öyleyse dön. Ben müşrikten yardım taleb etmem" buyurdu.
Hz. Âişe devamla der ki:
"Adam gitti sonra bir ağacın yanında Aleyhissalâtu vesselâm'a yine yetişti ve önceki söylediğini yine söyledi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da önceki sözünü aynen tekrar etti:
"Geri dön, ben müşrikten yardım taleb etmem" dedi. Adam döndü. Ancak Beyda'da tekrar yetişti. Önceki söylediğini aynen yine söyledi. Resulullah da:

"Allah'a ve Resûlüne inanıyor musun?" dedi. Adam bu sefer: "Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Öyleyse yürü!" buyurdu. Adam orduya katıldı." [Müslim, Cihad 150, (1817); Tirmizî, Siyer 10, (1558); Ebu Dâvud, Cihad 153, (2732).][155]

AÇIKLAMA:

1- Vebere: Medine'ye dört millik uzaklıkta bir yer adıdır.
2- Burada Resulullah "Müşrikten yardım istemem" buyurmaktadır. Ancak daha önce 4214 numaralı hadiste geçtiği üzere Aleyhissalâtu vesselâm, henüz müşrik olan Safvân İbnu Ümeyye (radıyallahu anh)'tan kırk kadar zırh almıştır. Bunu esas alan hadisler, kâfirden yardım almanın câiz olduğunu söylemişlerdir. Üstelik Safvân'la ilgili rivayet buna nazaran muahhardır, yani nasih durumundadır. Âlimler, "kâfir yardım hususunda iyi niyetli ise, yardımına ihtiyaç da varsa, yardım almak caizdir, değilse, mekruhtur" demişlerdir.
İbnu Sa'd'ın Uhud savaşına çıkarken "Abdullah İbnu Ubey'in halîfi" olarak orduya katılmak isteyen bir grup yahudinin teklifini Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın reddederken ifade buyurdukları gerekçe, bu meseleye bir başka buud kazandıracağı için kaydediyoruz: " Şirk ehline karşı şirk ehlinden yardım almayın."
Cevaz esas olsa da kâfirden yardım almamaya çalışmayı esas ittihaz etmelidir. Müslüman alınan yardımın, yardım yapana karşı bağımlılık, boynu eğrilik yapacağını bilerek, her hususta müstağni kalmanın gayreti içerisinde olmalıdır. Hele askerî ve iktisadî sahalarda! Bu, en nâzik durumlarda mahrumiyete, musibete dönebilir.
Ayrıca, hadisten hareketle, kâfir savaşa alınsa bile, ganimetten hisse verilmeyip, atiyye nevinden bahşiş verileceğine hükmedilmiştir. Ebu Hanîfe, Şâfiî Mâlik ve ülemânın cumhuru bu görüştedir. Zührî ve Evzâî onlara hisse verileceği görüşündedir.[156]

ـ4238 ـ10ـ وعن أبي الطفيل رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ حَذِيفة بن اليمان رَضِيَ اللّهُ عَنْهما ماَ مَنَعَنِي أنْ أشْهَدَ بَدْراً إَّ أنِّي خَرَجْتُ أنَا

وَأبِي الْحُسَيْلِ فَأخَذَنَا كُفَّارُ قُرَيْشٍ فَقَالَوا: إنَّكُمْ تُرِيدُونَ مُحَمَّداً. فَقُلْنَا: مَا نُرِيدُ إلاَّ الْمَدِينَةَ. فَأخذُوا مِنَّا عَهْدَ اللّهِ وَمِيثَاقَهُ أنْ نُقَاتِلَ مَعَهُ. فَلَمَّا أتَيْنَا الْمَدِينَةَ ذُكِرَ ذلِكَ لَهُ #. فقَالَ: انْصَرِفَا. نَفِي لَهُمْ وَنَسْتَعِينُ بِاللّهِ تَعالى عَلَيْهِمْ[. أخرجه مسلم .

10. (4238)- Ebu't-Tufeyl (radıyallahu anh) anlatıyor: "Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anhümâ) dedi ki: "Benim Bedr'e katılmama mani olan şey şudur: Ben ve babam el-Hüseyl ikimiz beraber yola çıkmıştık. Kureyş kâfirleri bizi tuttular ve:

"Siz muhakkak Muhammed'in yanına gitmek istiyorsunuz!" dediler. Biz de:

"Hayır, ona gitmiyoruz, Medine'ye gitmek istiyoruz!" dedik. Bunun üzerine bizden, Muhammed'in safında yer alıp beraber savaşmayacağımız hususunda Allah'a ahd ve misak aldılar. Biz Medine'ye gelince, durumu Resulullah'a arzettik.

"Haydi gidin. Biz onlara verdiğiniz sözü tutar, onlara karşı Allah'tan yardım dileriz!" buyurdular." [Müslim, Cihâd 98, (1787).][157]

AÇIKLAMA:

Ülemadan bir kısmı verilen sözün tutulmasına kanidir. İmam Mâlik bu görüştedir. Hadisin zâhiri de bunu âmirdir. Ancak çoğunluk harp şartlarında verilen sözün tutulmaması gerektiğine kânidir. Hanefî ve Şâfiî ülemâ böyle hükmeder. Ayrıca bir hadiste Aleyhissalâtu vesselâm, ailenin dirliği için kocanın hanımına, insanların arasını bulmak, küsleri barıştırmak için ve bir de harpte yalan söylemeye cevaz vermiştir. Huzeyfe ve babasına (radıyallahu anhüma) Resulullah'ın, sözlerini tutmayı tavsiye etmesi "Ashab'ın verdikleri sözde durmadıkları şüyû bulmasın diyedir" şeklinde tevil edilmiştir.[158]

*** BENÎ NADÎR GAZVESİ***

ـ4239 ـ1ـ عن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # قَطَعَ نَخْلَ بَنِى النَّضِيرِ وَحَرَّقَ، وَهِيَ الْبُوَيْرَةُ وَفِيهَا يَقُولُ حَسَّانُ بن ثَابِتٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:وَهَانَ عَلى سَرَاةِ بَنِى لُؤَىٍّحَرِيقُ بِالْبُوَيْرَةِ مُسْتَطِيرُفَأجَابَهُ أبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَارِثِ يَقُولُ:أدَامَ اللّهُ ذلِكَ مِنْ صَنِيعٍوَحَرَّقَ في نَوَاحِيهَا السَّعِيرُسَتَعْلَمُ أيُّنَا مِنْهَا بِنُزْهٍوَتَعْلَمُ أيَّ أرْضَيْنَا تَضِيرُأخرجه الخمسة إ النسائي.وزاد في رواية لمسلم، وفيها نزلت: »مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلى أُصُولِهَا فَبِإذْنِ اللّهِ«

»السَّرَاةُ« جمع سرّي وهو النفيس الشريف.و»المُسْتطيرُ« المتفرق المتسع.وقوله: »بنُزِهٍ« أي ببعد، وفن يتنزه عن كذا: أي يبتعد عنه. و»اللّينةُ« نوع من النخل .

1. (4239)- İbnu Ömer anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beni'n-Nadîr hurmalığını kesti ve yaktı. Bu hurmalığa el Büveyre deniyordu. Büveyre hakkında Hassân İbnu Sâbit (radıyallahu anh) şöyle demişti:
"Büveyre'de tutuşan yangın, Benî Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi."
Ebu Süfyân İbnu'l-Hâris İbni Abdilmuttalib ona şöyle cevap verdi: "Allah bu yapılanı (yangını) devam ettirsin. -Büveyre'nin etrafını da cehennem yaksın, Yangından hangimizin uzakta olduğunu bileceksin.- Mekke, Medine'den hangisinin zarardîde olduğunu göreceksin."
Müslim'in rivayetinde şu ziyade var: "Şu âyet bu hadise hakkında nazil olmuştur: "İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir. Allah yoldan çıkanları böylece rezilliğe uğratır" (Haşr 5). [Buhârî, Megâzî 14, Hars 6, Cihâd 154, Tefsîr, Haşr; Müslim, Cihad 29, (1746); Tirmizî, Tefsir, Haşr, (3298); Ebu Dâvud, Cihâd 91, (2615).] [159]

AÇIKLAMA:

1- Benî Nadîr Medine'de yaşayan üç büyük yahudi kabilesinden biri idi. Bunlar daha ziyade ziraat ve bilhassa hurmalıkları ile tanınmışlardı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), aralarındaki antlaşma gereğine, Bi'r-i Mâûna katliamından paçayı kurtaran Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî'nin yanlışlıkla öldürdüğü Beni Kilab'tan iki kişinin diyetine ortak olmalarını teklif için onların yurduna uğramıştı. Bunlar Resulullah'ın birkaç sahâbesiyle yurtlarına gelmiş olmasını, bir suikast tertibi için iyi bir fırsat bildiler. "İstediğini verir, meseleyi hallederiz" dedikten sonra, sohbete tutup konuşurken, damdan üzerine bir değirmen taşı atmak üzere harekete geçtiler. Cenâb-ı Hakk vahyen, hazırlıklarını bildirince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir işi varmış gibi sür'atle kalkıp Medine'ye gider. Beraberindekiler de bir müddet sonra Resulullah'a yetişirler. Onlara yahudilerin hazırlıklarını haber veren Aleyhissalâtu vesselâm, ani kalkışının sebebini açıklamış olur.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Muhammed İbnu Mesleme'yi göndererek "Beldemi terkedin. Burda artık benimle beraber yaşayamazsınız. Siz bana malumunuz olan suikast teşebbüsünde bulundunuz. Size on günlük mühlet tanıyorum. Bundan sonra kim görülürse boynu vurulacaktır" der.

Yahudiler göçmek için gerekli hazırlığa başlarlar. Bu esnada münafıkların lideri Abdullah İbnu Übey İbni Selül adam göndererek: "Memleketinizi terketmeyin, kalelerinizde kalın. Benim ikibin adamım var, kalelerinize girip sizi müdafaa ederler, gerekirse sizinle beraber ölürler. Ayrıca size Benî Kureyza (diğer bir yahudi kabilesi) ve Gatafanlı müttefikleriniz de yardımcı olur" der.

Benî Nadîr şefi bu vaade aldanıp Resulullah'a adam göndererek: "Biz yurdumuzu terketmiyoruz, elinden geleni arkaya koyma" der.

Resulullah: "Allahuekber!" der. Müslümanlar da tekbir getirirler. Aleyhissalâtu vesselâm: "Yahudiler harab oldu!" der.

Resulullah ve Ashab, hemen gidip Benî Nadîr'i kuşatırlar. Onlara ne diğer yaudilerden, ne Gatafan ve ne de Abdullah İbnu Übey'den hiç bir yardım ve destek gelmez.

Resulullah kuşatmayı daraltır ve hurmalarını yakar. Neticeden me'yus olan Benî Nadîr sulh teklif eder. Resulullah, silahları hariç, bineklerinin taşıyabileceği kadar eşya götürmelerine müsaade eder. Onlar bunu kabul ederler. Altıyüz deveye yükledikleri eşyalarıyla Hayber'e giderler.

Böylece onbeş günlük muhasara sonunda Medine Benî Nadîr yahudilerinden temizlenmiş olur. Müslümanlara bol mal ve silah kalır: Elli zırh, elli kalkan, üçyüzkırk kılıç, silah yönüyle müslümanları fevkalâde güçlendirmiş olmalıdır.

2- Hassân İbnu Sâbit'in şiirinde geçen "Büveyre'de tutuşan yangın Beni Lüey reislerine ehemmiyetsiz geldi" beyti Kureyş'i kınamadır. Çünkü Kirmânî'nin dediğine göre, Kureyza'nın şefi Ka'b İbnu Esed'in Resulullah'la akdini bozarak Hendek harbine ihanet etmelerine Kureyş sebep olmuştu. Kureyş, müslümanlara muhalefet eden her hareketin destekçesi idi. Resulullah kendilerine yönelecek olursa, yardım etmeyi vaadetmişlerdi.

3- Hassân'a cevap veren Ebu Süfyan İbnu'l-Hâris, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcaoğludur, henüz kâfirdir. Mekke fethinden sonra müslüman olmuştur.

Verdiği cevapta, yangının devamını Büveyre'nin etrafının da -yani Medine'nin- yanmasını diler. Ve böyle olunca "yangından siz mi uzaktasınız, biz mi? Yani bu yangından Mekke mi yoksa Medine mi zarar görecek görürsün!" der.

Esasen, yangın kâfire zarar veren bir eylem olmasına rağmen, o zaman için kafir olan Ebu Süfyan'ın, kâfirlerin aleyhine olan bir şeyi dilememesi gerekir diye hatıra gelir. Ancak Büveyre'nin etrafına sirayet eden bir yangının temenni edilmesi, Medine'nin yanmasını dilemektir. Bu ise müslümanların aleyhinedir.

4- Rivayetin Müslim'den kaydedilen vechinde hadise üzerine Haşr suresinin 5. âyetinin indiği belirtilmektedir. Aslında, Benî Nadîr yahudilerinin Medine'den sürülüşü, onların bu gidiş esnasında evlerini kendi elleriyle yıkışlarıyla ilgili muhtelif âyetler nazil olmuştur. Tefsir Bölümü'nde onlara temas ettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (3. cilt 194. sayfa. 822 numaralı hadis; keza 823, 827 numaralı hadislere bakılmalıdır.)[160]

ـ4240 ـ2ـ وعن بنت محيصة عن أبيها قال:]لَمَّا أعْلَمَ اللّهُ تَعالى رسولَهُ # بِمَا هَمَّتْ بِهِ الْيَهُودُ مِنَ الْغَدْرِ. قَالَ #: مَنْ ظَفِرْتُمْ بِهِ مِنْ رِجَالِ يَهُودَ فَاقْتُلُوهُ. قَالَتْ: فَوَثَبَ أبِي مُحَيِّصَةُ عَلى شَبِيبَةَ، رَجُلٌ مِنْ

تُجَّارِ يَهُودَ فَقَتَلَهُ، وَكَانَ عَمِّي حُوَيِّصَةُ إذْ ذَاكَ لَمْ يُسْلِمْ وَكَانَ أسَنَّ مِنْ أبِي. فَجَعَلَ يَضْرِبُهُ وَيَقُولُ: أيْ عَدُوَّ اللّهِ، أمَا وَاللّهِ لَرُبَّ شَحْمٍ في بَطْنِكَ مِنْ مَالِهِ. قَالَتْ: فَقَالَ لَهُ أبِي قَتَلْتُهُ ‘نَّهُ أمَرَنِى بذلِكَ مَنْ لَوْ أمَرَنِي بِقَتْلِكَ مَا تَرَكْتُكَ. قَالَتْ: فَأسْلَمَ عَمِّي عِنْدَ ذلِكَ[. أخرجه أبو داود .

2. (4240)- Bintu Muhayyisa, babasından naklediyor: "Allah Teâlâ Hazretleri, Peygamberine, yahudilerin tasarladıkları suikasdı bildirince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Yahudi erkeklerden kimi yakalarsanız onu hemen öldürün!" ferman buyurdu. Bunun üzerine babam Muhayyısa (radıyallahu anh), yahudi tüccarlarından biri olan Şebîbe'nin üzerine atılıp öldürdü. Amcam Huvayyısa o sırada henüz müslüman değildi ve babamdan daha yaşlıydı. Babama hem vuruyor ve hem de:

"Ey Allah'ın düşmanı! (onu nasıl öldürürsün?) Karnındaki yağ belki de onun malından!" diyordu. Babam şu cevabı verdi:

"Bana onu yapmamı öyle bir zat emretti ki, eğer seni öldürmemi emretse seni de sağ bırakmazdım." Amcam o esnada müslüman oldu." [Ebu Dâvud, Harac 22, (3002).][161]

ـ4241 ـ3ـ وعن ابن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]حَارَبَتِ النَّضِيرُ وَقُرَيْظَةُ رسولَ اللّهِ # فَأجْلَى بَنِي النَّضِيرِ وَأقَرَّ قُرَيْظَةَ، وَمَنَّ عَلَيْهِمْ حَتّى حَارَبَتْ قُرَيْظَةُ بَعْدَ ذلِكَ فَقَتَلَ رِجَالَهُمْ وَقَسَّمَ نِسَاءَهُمْ وَأمْوَالَهُمْ وَأوْدَهُمْ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»الجَءُ« النفي عن ا‘وطان .

3. (4241)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Nadîr ve Kureyza yahudileri Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm ile savaştılar. O da Beni'n-Nadîr'i sürdü. Kureyza'yı yerinde bıraktı. Kureyza'ya ihsanda dahi bulundu. Sonradan onlar da Resulullah'la savaştılar. Aleyhissalâtu vesselâm da erkeklerini öldürdü, kadınlarını, mallarını, çocuklarını müslümanlar arasında taksim etti." [Buhârî, Megâzî 14, Müslim; Cihad 62, (1766); Ebu Dâvud, İmâret 23, (3005).][162]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, daha önce hikayelerini kaydettiğimiz Beni'n-Nadîr yahudilerinden başka, diğer büyük bir kitleyi teşkil eden Kureyza yahudilerinin akibetini haber vermektedir. İhanetlerinin cezası olarak erkeklerin katli; kadın, mal ve çocuklarının müslümanlar arasında taksim edilmesi.

Bunların hikâyesi şöyle gelişmiştir:

a) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hicretle Medine'ye gelir gelmez, Medine'de yaşayan muhtelif gruplarla aralarındaki münasebetleri düzenleyen yazılı bir vesika tanzim etmişti. Günümüzün tabiriyle Kanun-i esasî (veya Anayasa) olarak vasıflandırılan bu antlaşmanın[163] 25. maddesinin a bendinde yahudilerin müslümanlarla tek bir ümmet (camia) teşkil ettikleri, dinlerinde hür oldukları belirtilmiş, 43. ve 44. maddelerde Kureyş'e ve onlara yardım edenlere arka çıkılmayacağı, onlardan gelecek saldırıya karşı Medine'nin elbirliğiyle müdafaa edileceği açık bir dille belirtilmişti.

b) Benî Kureyza, Hendek savaşı sırasında bu ahdi bozmuş şehri kuşatanların teşvik ve iğvalarına kapılarak savaşın en kritik bir anında Medine'yi kuşatan İslam düşmanlarıyla işbirliği yapmıştı. Bilhassa Kureyza'nın o tarafa geçişi, müslümanların durumunu fevkalade sarsmış, halkın moralini bozup direnme gücünü kırmış, insanların içine korku hâkim olmaya başlamıştı. Hususen cephe gerisinde kalan kadın ve çocuklar hakkında korku büyüktü. Müslümaların bu nazik devresini Kur'an-ı Kerim şöyle tasvir eder: "Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada mü'minler denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı" (Ahzab 10).[164]

Benî Kureyza'nın ihaneti, müslümanların durumunu sadece maddî değil, manevî bakımdan da sarsmıştı.

c) Ahzâbın içine giren nifak, beklenen zaferin gecikmesi, çıkan fırtınalar şeklinde tecelli eden ilahi nusret sonucu, Mekkelilerin bir gece âniden çekilmeleriyle atlatılan beladan sonra sıra Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasına gelmişti.
İbnu Sa'd'ın kaydına göre, Resulullah savaş yerinden dönüp Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)'nın hücresine girer girmez. Cebrâil aleyhisselam gelerek:
"Allah sana Benî Kureyza yahudilerine yürümeni emrediyor. Ben onların üzerine gidiyorum. Tepelerine kalelerini sarsacağım!" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), derhal Ashab'a dellal çıkararak:
"Allah'ın Resûlü ikindi namazınızı Benî Kureyza yurdunda kılmanızı emrediyor!" duyurusunu yapar. Abdullah İbnu Ümmi Mektum'u Medine'ye halif bırakıp kendisi de cepheye koşar. Otuzaltı atlı, üçbin piyade ile Benî Kureyza kuşatılır. Resulullah seslenir: "Ey maymunların ve hınzırların kardeşleri! Benim, ben!"
Bu gazve hicretin beşinci yılında Zilkade ayının son haftasında bir çarşamba günü başlar. Onbeş gün sıkı bir muhasaradan sonra, Resulullah'a elçi gönderip:
"Bize Ebu Lübâbe İbnu Abdi'l-Münzir'i gönder!" derler.
Resulullah gönderir. Ancak bununla istişare ettikleri zaman onlara eliyle "kesileceksiniz" ma'nâsında boğazlanma işareti yapar. Ebu Lübâbe bu davranışına pişman olur ve "Allah ve Resulüne ihanet ettim" diye oradan ayrılıp Resulullah'a da uğramadan mescide gidip kendini bir direğe bağlar ve tevbesinin kabul edildiğine dair âyet gelmedikçe mescidden ayrılmamaya nezreder. 15 gün kadar yemeyi terkeder, bir ara düşüp bayılır, sonunda tevbesinin kabulüne dair Tevbe suresinin 102. âyeti nâzil olur. Resulullah gelip elleriyle çözünceye kadar bağlarını çözmez.
d) Hendek savaşı sırasında omuzundan yara alan ve mescidde tedavi görmekte olan Sa'd İbnu Muaz için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allahım, Benî Kureyza'ya karşı içimde yanan öfke ateşi sönmeden ruhumu kabzetme!" ma'nâsında duada bulunur.
Sad İbnu Mu'az (radıyallahu anh) onların eskiden beri halifi (müttefiki) olması haysiyetiyle hakemliğini kabul ederler. Sad, "Allahın hükmü"ne muvafık olarak "Mukâtillerin öldürülmesine, kadın ve çocukların

köleleştirilmesine ve mallarının taksimine hükmeder. Resulullah hükmün Allah'ın hükmüne muvafık olduğunu söyler. Eli kılıç tutan 600-700 arası Kureyzalı tesbit edilir. Evleri muhacirlere taksim edilir. Silah olarak 1500 kılınç, 300 zırh, 1000 ok, 1500 kalkan tesbit edilir.
Esirler arasında Reyhâne Bintu Amr'ı Resulullah kendisine cariye olarak alır.[165]

* BENÎ KAYNUKA

Yahudi kabilelerinin büyüklerinden biri de Benî Kaynuka idi. Kitabımızda bunlarla ilgili bir rivayet konmamıştır. Ancak, mevzuun bütünlüğü açısından burada kısaca bilgi vermede fayda var: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunların meselesini, daha erken devirde, Hicretin yirminci ayında, Şevval ortalarında halletmiştir.
Kaynukalılar münafıkların şefi Abdullah İbnu Übey'in halîfi idiler. Kuyumculuk ve sarraflıkla meşgul olurlardı, zengin kimselerdi. Müslümanların Bedir'de zafer elde etmeleri bunların hasedlerini kabartmış, kinlerini artırmıştı. Her fırsatta husumetlerini izhar ediyorlardı.
İbnu Sa'd'ın kaydettiğine göre, bunlar yahudiler arasında, savaşmayı bilen en cesur grubu teşkil ediyordu. Bedir'den sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bir gün onları: "Ey yahudiler Allah'tan korkun, Kureyş'in başına gelen bir belanın size de gelmesinden sakının, müslüman olun. Zaten anladınız ki ben hak peygamberim. Bunu kendi kitabınızda da görüyorsunuz. Üstelik Allah, bana tabi olmanız için sizden ahid de aldı!" mealinde sözlerle uyarmak isteyince biraz küstahça bir cevap vermişlerdi:
"Ey Muhammed! Galiba bizi kendi kavmin gibi zannettin. Harbetmeyi bilmeyen bir grupla karşılaşıp zafer kazanman sakın seni aldatmasın! Eğer seninle savaşacak olursak bizim nasıl insanlar olduğumuzu öğrenirsin!"
Resulullah'la aralarındaki antlaşmayı ilk bozan yahudi cemaati bunlar oldu. Belki de herkesçe bilinen -ve hatta İbnu Sa'd'ın rivayetinde ifade

edilen doğru ise, Resulullah'ı bile üzerlerine gitmede teenniye sevkeden- şecaatleri, onları daha pervasız davranışlara sevkediyordu.

Bir gün, bir müslüman kadın Kaynuka çarşısına inmiş, bazı şeyler satarak, alış veriş yapmak üzere bir kuyumcuya girmişti. Dükkanda, kadının yüzünü açtırmaya çalışmışlar, muvaffak olamamışlardı. Bunun üzerine kadın farkına varmadan, çarşafının bir kenarını oturduğu yere rabtettiler. İşi bitip, çıkmak üzere kalkınca kadının çarşafı düştü ve avreti açıldı. Orada bulunan yahudiler gülüp eğlenerek kadınla dalga geçtiler. Bunun üzerine kadın imdat çığlığı atar. Bunu işiten bir müslüman koşup kuyumcuyu öldürür. Diğer yahudiler de müslümanı öldürürler.

Hadise büyür ve müslümanlarla Benî Kaynuka yahudileri arasında kopma hâsıl olur. Nâzil olan âyet, Resulullah'ı onlara karşı sert olmaya davet eder (Enfal 58). Kaleleri kuşatılır. Bir müddet dayanırlarsa da 15 gün kuşatma sonunda Resulullah'a istediği şart üzere sulh teklif etmek zorunda kalırlar. Resulullah bunları öldürmek istiyordu. Ancak tam bu sırada araya giren meşhur münafık Abdullah İbnu Übey:

"Ey Muhammed mevâlime iyilikte bulun" diye ısrar etti ve elini zırhının aralığına sokarak istediğini kopartıncaya kadar salmadı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bırak beni!" diye Abdullah'a, yüzünden okunacak kadar öfkelenip, bağırmasına rağmen: "Hayır, mevâlime iyilik yapıncaya kadar salmıyacağım!" diye ısrar etti. Benî Kaynuka, Hazreçlilerin Halîfi idi. Bu sebeple Abdullah onlara arka çıkıyordu. Dörtyüz zırhsız, üçyüz zırhlı için şefaatçi oluyordu.

Sonunda Resulullah, onların Medine'yi terketmelerine izin verdi. Bunlardan bol ganimet kaldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) humus aldı. İlk humusun buradan alındığı söylenir.[166]

İbnu'l-Esir, el-Kâmil'de hadisenin tarifinde ihtilaf edildiğini belirtir.[167]

* KA'B İBNU EŞREF'İN KATLİ

"' "'

ـ4242 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ لِكَعْبِ ابْنِ ا،شْرَفِ، فَإنَّهُ قَدْ آذَى اللّهَ وَرَسُولَهُ؟. فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَة رَضِيَ اللّهُ عَنْه: أتُحِبُّ أنْ أقْتُلَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: اَتَأذَنُ لِي فِي الْقَوْلِ فِيكَ؟ قَالَ: قُلْ . فَأتَاهُ فَقَالَ لَهُ: وَذَكَرَ مَا بَيْنَهُمَا وَقَالَ: إنَّ هذَا الرَّجُلَ قَدْ أرَادَ الصَّدَقَةَ وَقَدْ عَنَانَا. فَلَمَّا سَمِعَهُ قَالَ: وَأيْضاً واللّهِ لَتَمُلَّنَّهُ. قَالَ: إنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاهُ اŒنَ وَنَكْرَهُ أنْ نَدَعَهُ حَتَّى نَنْظُرَ إلى أيِّ شَيْءٍ يَصِيرُ أمْرُهُ. ثُمَّ قَالَ: وَقَدْ أرَدْتُ أنْ تُسْلِفَنِي سَلَفاً. قَالَ: فَمَا تَرْهَنُنِي؟ قَالَ: مَا تُرِيدُ؟. قَالَ تَرْهَنُنِي نِسَاءَكُمْ. فَقَالَ: أنْتَ أجْمَلُ الْعَرَبِ، أنَرْهَنُكَ نِسَاءَنَا؟ قَالَ: فَتُرْهَنُونِي أوْدَكُمْ قَالَ: يُسَبُّ ابْنُ أحَدِنَا، فَيُقَالُ رُهِنَ فِى وَسْقٍ أوْ وَسْقَيْنِ مَنْ تَمْرٍ. وَلكِنْ نَرْهَنُكَ الَّمَةَ، يَعْنِى السَّحَ. قَالَ: نَعَمْ؛ وَوَاعَدَهُ أنْ يَأتِيَهُ بِالْحَارِثِ بْنِ أوْسٍ وَأبِي عَبْسٍ ابْنِ جَبْرٍ وَعَبَّادِ بْنِ بِشْرٍ. قَالَ: فَجَاءُوا فَدَعَوْهُ لَيًّ. فنَزَلَ إلَيْهِمْ فَقَالَتْ لَهُ اِمْرَأتُهُ: إنِّي ،سْمَعُ صَوْتاً كَأنَّهُ صَوْتُ الدَّمِ. فَقَالَ: إنَّمَا هُوَ مُحَمَّدٌ بْنُ مَسْلَمَةَ وَرَضعِى أبُو نَائِلَةَ، إنَّ الْكَرِيمَ لَوْ دُعِى إلى طَعْنَةٍ لَيًّ ،جَابَ. قَالَ مُحَمَّدٌ: إذَا جَاءَ فَسَوْفَ أمَدُّ يَدِي إلى رَأسِهِ، فإذَا اسْتَمْكَنْتُ مِنْهُ فَدُونَكُمْ. قَالَ: فَنَزَلَ وَهُوَ مُتَوَشِّحٌ. فَقَالُوا: نَجدُ مِنْكَ رِيحَ الطِّيبِ؟ فقَالَ نَعَمْ: تَحْتِي فُنَةُ أعْطَرُ نِسَاءِ الْعَرَبِ؛ قَالَ مُحَمَّدٌ: فَتَأذَنَ لِي أنْ أشُمَّ مِنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ فَشُمَّ، فَتَنَاوَلَ فَشَمَّ. ثُمَّ قَالَ: أتَأذَنُ لِي أنْ أعُودَ؟ قَالَ: فَاسْتَمْكَنَ مِنْهُ، ثُمَّ قَالَ: دُوَنَكُمْ فَقَتَلُوهُ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»الوَسْقُ« بفتح الواو ستون صاعاً.»والَّمَةُ« مخففة: الدرع وجمعها م، آلة الحرب.»والمُتوشِّحُ بالرداء« هو الذي يجعله في وسطه كالوشاح الذي تجعله المرأة على خصرها .

1. (4242)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):

"Ka'b İbnu'l-Eşref'in hakkından kim gelecek? Zira bu Allah ve Resûlüne ezâ veriyor!" buyurdular. Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) atılarak: "Onu öldürmemi istermisiniz?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Evet!" deyince Muhammed İbnu Mesleme: "Hakkınızda menfi şeyler söylememe de izin veriyor musunuz? [Güvenini kazanmamız için buna gerek olacak]" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"[İstediğinizi] söyle[yin]" buyurdu.

Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme (radıyallahu anh) Ka'b-İbnu'l-Eşref'e gelip onunla konuştu, aralarındaki (eski) dostluğu hatırlattı ve:
"Şu adam var ya, sadaka istiyor ve bize sıkıntı oluyor!" dedi.
Ka'b bunu işitince: "Ha şöyle! Vallahi ondan daha da çekeceksiniz!" dedi.
Muhammed İbnu Mesleme:
"Biz ona şimdi gerçekten tâbi olduk. Onu büsbütün terkedip sonunun ne olacağını seyretmekten de korkuyoruz" dedi.
Ka'b: "Söyle bana dedi, içinde ne var, ne yapmak istiyorsunuz?"
Muhammed: "Onu yalnız bırakmak, ondan ayrılmak istiyoruz" deyince, Ka'b: "Şimdi beni mesrur ettin" dedi.
Muhammed ilave etti: "Bana biraz ödünç vermeni talebediyorum.." dedi. Ka'b da: "Bana rehin olarak ne bırakacaksın?" diye sordu. Muhammed İbnu Mesleme: "Ne istersin?" dedi. Ka'b: "Kadınlarınızı bana rehin bırakmalısın!" dedi.
"Ama sen Arapların en yakışıklısısın. Sana kadınlarımızı nasıl rehin bırakalım? [Şu yakışıklılığın sebebiyle hangi kadın nefsini senden men edebilir?]" dedi. Ka'b: Öyleyse çocuklarınızı rehin bırakırsınız!" dedi.
"Ama nasıl olur, birimizin çocuğuna hakaret edip: "Bir veya iki vask hurma karşılığında rehin edildin" diye başına kakarlar. Ama sana zırhları yani silahı rehin bırakalım" dedi. (Kab bu teklifi makul bulup:)
"Pekala, bu olur!"dedi. Bunun üzerine Muhammed İbnu Mesleme, ona el Hâris İbnu'l-Evs, Ebu Abs İbnu Cebr ve Abbâd İbnu Bişr ile birlikte gelmek üzere randevulaştı.
Bunlar geceleyin gelip onu (dışarı) çağırdılar. Ka'b yanlarına indi. Kadını: "Ben bazı sesler işitiyorum, bu sanki kan sesidir (gitme!)" dedi.
Ancak O: "Hayır, bu gelen Muhammed İbnu Mesleme ile süt kardeşi ve Ebu Nâile'dir. Mert kişi geceleyin yaralanmaya bile çağırılsa icabet eder!" dedi.
Muhammed İbnu Mesleme arkadaşına: "Gelince, ben elimi başına uzatacağım. Onu tam yakaladım mı göreyim sizi!" dedi. Ka'b kılıncını kuşanmış olarak indi.
"Sende tîyb kokusu hissediyoruz!" dediler. Ka'b: "Evet! nikahımda falan kadın var. Arap kadınlarının (sevdiği) kokuyu sürüyorum" dedi.

Muhammed İbnu Mesleme: "Ondan koklamama müsaade eder misin?" dedi.
Ka'b: Tabi ederim, kokla!" dedi. Muhammed yakalayıp kokladı. Sonra:
"Bir kere daha koklamama müsaade eder misin?" dedi. Sonra onu yakaladı.
"Göreyim sizi!" dedi ve orada öldürdüler." [Buhârî, Megâzî 15, Rehn 3, Cihâd 158, 159; Müslim, Cihad 119, (1801); Ebu Dâvud, Cihad 169, (2768).][168]

AÇIKLAMA:

Ka'bu'l-Eşref aslen Araptır. Babası, Benî Tay Kabilesinin bir kolu olan Nebhânlıdır. Bir kan davasına karıştığı için Cahiliye devrinde Medine'ye gelip yerleşmiştir. Medine'de Beni'n-Nadîr'e dost olmuş, onlardan kız alarak evlenmiştir. Ka'b bu evliliğin mahsûlüdür. Ka'b uzun boylu, cüsseli bir insandı. Kafası iri, karnı iriydi. Annesi Akîle Bintu Ebi'l-Hukayk, yahudi olması ve yahudi kültürü üzerine yetişmesi sebebiyle Ka'b Arap değil, yahudi biliniyordu. Şâir bir insandı. Bedir savaşından sonra müslümanlar aleyhine hicviyeler yazdı. Mekke'ye gitti. İbnu Vedâ'ti's-Sehmî'nin yanına indi. Bu zat, el-Muttalib'in babası idi. Hassan İbnu Sâbit bunu ve karısı Atîke Bintu Üseyd'i hicvetti. Bunun üzerine kadın Ka'b'ı tardetti. Ka'b tekrar Medine'ye döndü. Müslüman kadınları üzerine aşk şiirleri yazdı. Müslümanlar bu şiirlerden fevkalâde rahatsız oldular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı da hicviyeler düzüyor, Kureyşli kâfirleri aleyhte tahrik ediyordu. Resulullah Medine'ye geldiğinde halk karışıktı. Hepsiyle sulh içerisinde yaşamak istiyordu. Ancak yahudi ve müşrik olanlar müslümanlara fazlaca eziyet veriyorlardı. Cenâb-ı Hakk başlangıçta Resûlüne ve müslümanlara sabır emrediyordu. Ka'b bu eza işinden vazgeçmeyip, dozajını artırınca, Aleyhissalâtu vesselâm bir grup göndererek Ka'b'ı öldürtmesini Sa'd İbnu Mu'âz'a emretti.
Kab'ın öldürülmesi Hicretin üçüncü senesinin Rebiyyülevvel ayına rastlar.

Rivayetler onun Mekke'ye gidince Ka'be'nin örtüsünün yanında Mekkelilerle, müslümanlara karşı mücadele etmek üzere antlaşma yaptığını belirtir. Bu sırada Mekkeliler: "Onun dini mi,yoksa bizim dinimiz mi daha hakka yakın?" diye sorarlar. Ka'b "Sizin dininiz!" cevabını verir.

İbnu Hacer Ka'b'ın öldürülmesine bir başka sebep daha kaydeder. Buna göre: "Ka'b bir yemek hazırlar. Yahudilerden bir gruba da: "Muhammed'i bir ziyafete çağıracağım, gelince siz bir punduna getirip öldürün" dedi. Ziyafet hazırlandı. Resulullah da çağrıldı. Birkaç ashabıyla gelmişti. Oturduktan sonra Cebrâil aleyhisselam, heriflerin planını haber verdi. Resulullah kalktı ve Cebrail'in kanatlarıyla örtünerek dışarı çıktı. Resulullah'ı kaybedince onlar da dağıldı. Aleyhissalâtu vesselâm, işte bu sırada "Ka'b'ı bana kim halledecek?" demiştir.

Şu halde Ka'b'ın öldürülmesi sadece hicvedici şiirler yazması sebebiyle değildir. Daha başka muzır faaliyetleriyle bu cezaya müstehak olmuştur.

Rivayetler onun öldürülmesini üzerine alan Muhammed İbnu Mesleme'nin, Ka'b'ın kız kardeşinin oğlu yani yeğeni olduğunu belirtir. Keza bu işte adı geçen Ebu Nâile de Kab'ın süt kardeşidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Eğer yapacaksan acele etme, (planını iyi hazırla), hatta Sa'd İbnu Muazla da istişâre et" buyurur. Sa'd'la istişare eder. Sa'd, kendisine "Ona git, ihtiyacını aç ve veresiye olarak yiyecek iste!" tavsiyesinde bulunur.

***** Başka rivayetler, Muhammed İbnu Mesleme'nin Resulullah'tan, kendisinden şikayette bulunma, fikrini ve sözlerini kınama hususunda izin isteyip Ka'b'a: "Bu adamın gelişi bize bir bela olmuştur, bütün Araplar bizimle savaştı ve tek bir yaydan ok attılar" dediğini; Resulullah'ın, öldürme ekibini, Bakîu'l-Garkad'a kadar uğurladığını, onları gönderip: "Allah'ın ismi üzere gidin. Allahım bunlara yardımcı ol!" dediğini kaydeder.

***** Hadise üzerine, ertesi gün, "efendimiz öldürüldü" diyerek, yahudiler Resulullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm, bir bir onun yaptıklarını, müslümanlara verdiği eziyetleri anlatarak ölümü hakettiğini açıklar. Yahudiler itiraz etmeye, cevap vermeye mecal bulamazlar.

Bu vak'adan sonra büyük bir korkuya düşen yahudiler, sinerler ve yıkıcı faaliyetlerden ellerini çekerler.

Süheylî Ebu Hanîfe'ye muhalif olarak:

"Ka'b'ın öldürülme hadisesi, muâhid (sulh antlaşması yapan) kimse, Şâri'e sebbettiği, hakarette bulunduğu takdirde katlinin caiz olduğunu ifade eder" demiştir.

İbnu Hacer Süheylî'ye hak vermez. Bu hadisenin harp haline giren bir hadise olduğuna dair deliller kaydeder ve "Kıssada, müşrikin -umumî davet kendisine ulaşmış ise- İslam'a davet edilmeden öldürülebileceğine delil vardır" der.

***** Hadis, savaş sırasında, ihtiyaç duyulan her şeyin söylenebileceğine delildir.[169]

* EBU RAFİ ABDULLAH İBNU EBİ'L-HUKAYK'IN ÖLDÜRÜLMESİ

ـ4243 ـ1ـ عن البراء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # رَهْطاً إلى أبِي رَافِعٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ عَبْدُاللّهِ بْنُ عُتَيْكٍ بَيْتَهُ لَيْ وَهُوَ نَائِمٌ فَقَتَلَهُ[.

1. (4243)- Hz. Bera (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Râfi'e bir heyet gönderdi. Abdullah İbnu Atîk, geceleyin evine girerek, onu uyurken öldürdü."[170]

ـ4244 ـ2ـ وفي رواية قال:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # إلى أبِى رَافِعٍ الْيَهُودي رِجَا مِنَ ا‘نْصَارِ وَأمَّرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَاللّهِ بْنَ عُتَيْكٍ، وَكَانَ أبُو رَافِعٍ يُؤْذِي رسولَ اللّهِ # وَيُعِينُ عَلَيْهِ. وَكَانَ أبُو رَافِعٍ فِي حِصْنٍ لَهُ بِأرْضِ الْحِجَازِ. فَلَمَّا دَنَوْا مِنْهُ وَقَدْ غَرَبَتِ الشَّمْسُ وَرَاحَ النَّاسُ بِسَرْحِهِمْ. قَالَ عَبْدُاللّهِ ‘صْحَابِهِ: إجْلِسُوا مَكَانَكُمْ فَإنِّي مُنْطَلِقٌ ومُتَلَطِّفٌ لِلْبَوَّابِ لَعَلِّي أنْ أدْخُلَ. فَأقْبَلَ حَتّى دَنَا مِنْ الْبَابِ. ثُمَّ تَقَنَّعَ بِثَوْبَهِ كَأنَّهُ يَقْضِي حَاجَةً، وَقَدْ دَخَلَ النّاسُ. فَهَتَفَ بِهِ الْبَوابُ يَا عَبْدَاللّهِ إنْ كُنْتَ تُرِيدُ أنْ تَدْخَلَ فَادْخُلْ. فإنِّي أُرِيدُ أنْ أُغْلِقَ الْبَابَ. فَدَخَلْتُ فَكَمَنْتُ. فَلَمَّا دَخَلَ النَّاسَ أغْلَقَ الْبَابَ ثُمَّ عَلّقَ ا‘غَالِيقَ عَلى

وَتَدٍ. قَالَ: فَقُمْتُ إلى ا׳قَالِيدِ فَأخَذْتُهَا فَفَتَحْتُ الْبَابَ، وَكَانَ أبُو رَافِعٍ يُسْمَرُ عِنْدَهُ. وَكَانَ فِي عَلِيٍّ لَهُ. فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْهُ أهْلُ سَمَرِهِ صَعِدْتُ إلَيْهِ فَجَعَلْتُ كُلَّمَا فَتَحْتُ بَاباً أغْلَقْتُ عَلي ّ مَنْ دَاخِلٍ. قُلْتُ: إنِ القَوْمُ نَذِرُوا لِي لَمْ يَخْلُصُوا إلَيَّ حَتّى أقْتُلَهُ. فَانْتَهَيْتُ إلَيْهِ فَإذَا هُوَ فِي بَيْتٍ مُظْلِمٍ وَسْطِ عِيَالِهِ، َ أدْرِي أيْنَ هُوَ مِنَ الْبَيْتِ. فَقُلْتُ: أبَا رَافِعٍ: فَقَالَ: مَنْ هذَا؟ فَأهْوَيْتُ نَحْوَ الصَّوْتِ فَأضْرِبُهُ ضَرْبَةً بِالسَّيْفِ وَأنَا دَهِشٌ، فَمَا أغْنَيْتُ شَيْئاً، وصَاحَ! فَخَرَجْتُ مِنَ
الْبَيْتِ. فَأمْكُثُ غَيْرَ بَعِيدٍ. ثُمَّ دَخَلْتُ إلَيْهِ فَقُلْتُ: مَا هذَا الصَّوْتُ: يَا أبَا رَافِعٍ. فَقَالَ: ׳مِّكَ الْوَيْلُ، إنَّ رَجُ فِي البَيْتِ ضَرَبَنِي قَبْلُ بِالسَّيْفِ. قَالَ: فَأضْرِبُهُ ضَرْبَةً أثْخَنَتْهُ وَلَمْ أقْتُلْهُ. ثُمَّ وَضَعْتُ صَبِيبَ السَّيْفِ في بَطْنِهِ حَتّى أخَذَ فِي ظَهْرِهِ، فَعَرَفْتُ أنِّي قَتَلْتُهُ. فَجَعَلْتُ أفْتَحُ ا׳بْوَابَ بَاباً بَاباً حَتّى انْتَهيتُ إلى دَرَاجَةٍ لَهُ. فَوَضَعْتُ رِجْلِى، وَأنَا أرَى أنِّى قَدِ انْتَهَيْتُ إلى ا׳رْضِ، فَوَقَعْتُ فِي لَيْلَةٍ مُقْمِرَةٍ فَانْكَسَرَتْ سَاقِى فَعَصَبْتُهَا بِعِمَامَتِى. ثُمَّ انْطَلَقْتُ حَتّى جَلَسْتُ عَلى الْبَابِ. فَقُلْتُ: َ أخْرَجُ اللَّيْلَةَ حَتّى أعْلَمَ أقْتَلْتُهُ؟ فَلَمَّا صَاحَ الدّيكُ قَامَ النَّاعِى عَلى السُّورِ. فقَالَ: أنعِي أبَا رَافِعٍ تَاجِرَ أهْلِي الْحِجَاز. فَانْطَلَقْتُ إلى أصْحَابِي. فَقُلْتُ: النَّجَاءَ، فَقَدْ قَتَلَ اللّهُ أبَا رَافِعٍ. فَانْتَهَيْتُ إلى النَّبِيِّ # فَحَدَّثْتُهُ. فقَالَ لِي: اُبْسُطْ رِجْلَكَ فَبَسَطْتُ رِجْلِى فَمَسَحَهَا فَكَأنَّهَا لَمْ أشْتَكِهَا قَطُّ]. أخرجه البخاري، وأسقط في التجريد الرواية الثانية.و»صَبِيبُ السَّيْفِ« بالصاد المهملة: طرفه .

2. (4244)- Bir başka rivayette şöyle der: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yahudi Ebu Râfi'e, Ensar'dan bir grup adam gönderip, başlarına da Abdullah İbnu Atîk'i koydu.

Ebu Rafi', Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a eza veriyor ve aleyhinde çalışmalar yapıyordu. Ebu Râfi', Hcaz bölgesindeki kendine has bir kalede oturuyordu. Kaleye yaklaştıkları zaman güneş batmıştı. Halk artık sürüleriyle dönüyordu.

Abdullah arkadaşlarına: "Siz burada oturun ve yerinizden ayrılmayın. Ben gidip, kapıcılara biraz iltifat edip, içeri girme imkânı arayacağım" dedi ve ilerledi. Kapıya kadar geldi. Kazayı hâcet yapıyormuş gibi elbisesini toparladı. İnsanlar içeri girmişti. Kapıcı seslendi.

"Ey Allah'ın kulu, girmek istiyorsan gir. Kapıyı kapatacağım (çabuk ol)!" dedi.

Ben de girdim ve (bir köşeye) gizlendim. Halk tamamen girince kapıyı kapattı. Sonra da anahtarları bir kazığa taktı.

Ben (müsait bir anda) kalkıp anahtarları alıp kapıyı açtım. Ebu Râfi evinde gece sohbeti yapıyordu. Ve hususi bir köşkte idi.

Sohbet arkadaşları dağılınca, yanına çıktım. Her bir kapıyı açıp girdikçe içeriden üzerime kapadım. "Eğer halkın haberi olur da beni öldürmeye azmederlerse, ben Ebu Râfi'î öldürmeden ona ulaşamasınlar" diye böyle yaptım. Sonunda yanına kadar geldim. Köşkün ortasında yer alan karanlık bir odadaydı. Ancak, odanın neresinde olduğunu bilemiyordum.

"Ebu Râfi" diye seslendim.

"Kim o?" dedi. Sese doğru yöneldim. Heyecan içerisinde bir kılıç darbesi indirdim, ama boşa gitti. Adam bir çığlık attı. Hemen odadan çıktım. Azıcık bekleyip tekrar girdim. [sesimi değiştirip, yardıma gelmiş gibi:]

"O ses de ne? ey Ebu Râfi" dedim.

"Kahrolası, odada biri var az önce bana kılıç vurdu" dedi.

(Yerini iyice keşfetmiştim), bir darbe daha indirdim. Yaraladım, fakat öldürümedim. Sonra kılıcın ucunu karnına sapladım, sırtına kadar dayandı. Öldürdüğümü anladım. Geri dönüp, kapıları teker teker açmaya başladım. Merdivene kadar geldim. Ayağımı bastım. Yere kadar ulaştığımı zannettim. Ay ışığıyla aydınlık bir gecede düştüm. Bacağım kırıldı. Sarığımla sardım. Sonra gidip kapının önüne oturdum. Onu gerçekten öldürdüm mü, öğreninceye kadar bu gece kaleden dışarı çıkmayacağım" dedim.

Horozlar ötünce, surların üzerinden ölüm ilan edildi. Ölüm habercisi:

"Hicaz ahalisinin tüccarı Ebu Râfi'in ölümünü duyuruyorum!" diye bağırıyordu. Ben hemen arkadaşlarımın yanına gittim.

"Zafer! dedim, Allah Ebu Râfi'in canını aldı!"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim, olup biteni anlattım. Bana:

"Uzat ayağını!" buyurdular. Ben de ayağımı uzattım. Meshediverdi. Sanki hiçbir şey olmamış gibi hiçbir rahatsızlık kalmadı." [Buhârî, Megâzî 16, Cihad 155.][171]

ـ4245ـ 3ـ وعن عبدالرحمن بن كعب:]أَنَّ النَّبِيَّ #: نَهى الّذِينَ قَتَلَوا اِبن أبِي الْحُقَيْقِ عَنْ قَتْلِ النِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ. فقَالَ رَجُلٌ مِنْهُمْ: لَقَدْ بَرَّحَتْ امْرَأتُهُ عَلَيْنَا بِالصِّيَاحِ فَأرْفَعُ السَّيْفَ عَلَيْهَا فَأذْكُرَ النَّهى فَأكُفُّ، وَلَوْ ذلِكَ سَتَرَحْنَا منْهَا[. أخرجه مالك.

3. (4245)- Abdurrahman İbnu Ka'b (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) İbnu Ebi'l-Hukayk'ı öldürenleri, (bu işe giderken) kadın ve çocukları öldürmekten nehyetmişti. Onlardan bir adam dedi ki: "Karısı bağırmalarıyla bize sıkıntı olmuştu. Kılıncı sıyırıp tepesine kaldırdım. (Vuracağım sırada) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (n tenbihini) hatırladım ve kendimi tuttum. Bu tenbih olmasaydı ondan da rahata erecektik." [Muvatta, Cihad 8, (2, 447).][172]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Rafi' Abdullah İbnu Ebi'l-Hukayk'a Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk da denmektedir. İbnu İshak'ın anlattığına göre, "Evs'e mensub olanlar Ka'bu'l-Eşref'i öldürünce, Hazrecliler de Sellâm İbnu Ebi'l-Hukayk'ın öldürülmesi için izin istediler. Bu herif Hayber'de oturuyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da izin verdi." Abdullah İbnu Ka'b İbni Mâlik (radıyallahu anhümâ) şöyle anlatır: "Allah'ın, Resûlü (aleyhissalâtu vesselâm)'a yatpığı lütuflardan biri şu idi: "Evs ve Hazrec daima birbirine rakib iki pehlivan gibiydiler. Evs her ne zaman hayırlı bir iş yaptı mı, Hazrec mutlaka şöyle derdi: "Vallahi, onlar bu amelleriyle fazilette bizi geçtiler!" Evs de böyleydi. Evs, Ka'b İbnu'l-Eşref'i öldürünce Hazrecliler (biraraya gelip) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ka'bu'l-Eşref kadar düşmanlıkta ileri giden bir başka şahıs hakkında müzakerede bulundular. Hayber'de ikamet etmekte olan Ebu'l-Hukayk'ı hatırladılar."

2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Ebu Râfi'in verdiği eza, onun, müslümanların aleyhinde çalışanlara maddi destek sağlamasından ileri geliyordu. Bir rivayette: "Arap müşriklerinden Gatafan ve diğerlerine, "Resulullah'a karşı bol mal veriyordu denmiştir. Bazı rivayetlerde de,

müslümanlara karşı, -aynen Hendek savaşında olduğu gibi- müşrik Arapları tek bir ittifakta birleştirmeye çalıştığı belirtilir.

3- Hadisten Çıkarılan Bazı Hükümler

***** Kendisine davet ulaştığı halde küfürde ısrar eden müşrikleri aldatıp, âni baskında bulunmak caizdir.

***** Resulullah aleyhinde, eli, malı, dili ile çalışanların öldürülmesi caizdir.

***** Ehl-i harb'e karşı casusluk caizdir.

***** Müşriklere savaşta şiddetli davranmak caizdir.

***** Maslahat için sözü mübhem tutmak caizdir.

***** Az sayıda müslümanın çok sayıda müşriğe saldırması caizdir.

***** Delil ve alâmete dayanarak hüküm vermek caizdir. Çünkü İbnu Atik, sesine dayanarak Ebu Râfi'e hükmetmiş, ölüm ilanına dayanarak onun öldüğüne hükmetmiştir. (Her şeyde görerek hükme gitmek imkansızdır.) [173]

** UHUD GAZVESİ*

ـ4246 ـ1ـ عن زيد بن ثابت رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَمَّا خَرَجَ النَّبِيُّ # إلى أحُدٍ رَجَعَ نَاسٌ مِمَّنْ كَانَ خَرَجَ مَعَهُ، وكَانَ أصْحَابُ النَّبِيِّ # فِيهِمْ فِرْقَتَيْنِ. قَالَتْ فِرْقَةٌ: نُقَاتِلُهُمْ؛ وَقَالَتْ فِرْقَةٌ:َ نُقَاتِلُهُمْ. فَنَزَلَتْ: فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ؛ وَقَالَ #: إنَّهَا طَيْبَةُ تَنْفِي الدَّجَّالَ كَمَا يَنْفِي الْكِيرُ خَبَثَ الحَدِيدِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4246)- Zeyd İbnu Sâbit (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud'a çıktığı zaman, (bir müddet sonra) O'nunla beraber çıkanlardan bir kısmı geri döndü. [Bunlar hakkında] Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı ikiye ayrıldı. Bir grup: "Bunları öldürelim" diyordu. Öbür grup ise: "Hayır onları öldürmeyelim" diyordu. Bu ihtilaf üzerine şu âyet nâzil oldu:

"(Ey Müslümanlar!) Münafıklar hakkında iki fırka olmanız da niye? Allah onları yaptıklarından dolayı baş aşağı etmiştir. Allah'ın saptırdığını siz mi yola getirmek istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimseye sen hiç yol bulamayacaksın" (Nisa 88).

Resulullah da şöyle buyurdu: "Burası Taybe'dir. Deccâl'ı sürer çıkarır, tıpkı körüğün, demirin pasını çıkardığı gibi." [Buhârî, Megâzî 17, Fedâilu'l-Medine 10, Tefsir, Nisa 15; Müslim, Münafıkun 6, (2776); Tirmizî, Tefsir, Nisa (3031).][174]

AÇIKLAMA:

1- Uhud savaşını en sonda anlatacağız. Sadedinde olduğumuz hadiste geçen bir-iki noktayı kısaca açıklamamızda gerek var:
2- Burada temas edilen geri dönenler, bakşa rivayetlerde tasrih edildiği üzere, meşhur münafık Abdullah İbnu Ubey ve onun etrafındaki adamlarıdır. Abdullah da Resulullah gibi şehrin içinde kalınması reyinde idi. Ancak dışarı çıkmak isteyenler ağır basınca Resulullah, çıkma istikametinde karar almış, düşmanı Uhud'da karşılama emrini vermişti. İşte bunu bahane eden münafıkların lideri, adamlarına: "Muhammed onlara uydu, bana isyan etti, kendimizi niye öldürtelim?" diyerek muhariblerin üçte birini peşine takarak ordudan ayrıldı.
3- Hadiste medar-ı bahs edilen iki fırkadan maksad, Abdullah İbnu Ubey'le birlikte geri dönenler hakkında verilecek hüküm hususunda ortaya çıkan iki görüş sahipleridir. Rivayetten de anlaşıldığı üzere, bir grup, en kritik anda cepheyi terkeden münafıkların öldürülmesi traftarıydı. Diğer grup ise buna karşı idi. Münakaşa büyüyünce, mesele üzerine, kaydettiğimiz âyet nâzil olmuştur.Ancak âyetin iniş sebebiyle ilgili başka rivayetler de var. Burada o teferruata girmeyeceğiz.
4- Medine için, hadiste Taybe ismi kullanılmaktadır. Bazı hadislerde eski adı Yesrib olan Medine-i Münevvere'nin Resulullah tarafından Taybe, Tâbe diye tesmiye edildiği belirtilir. Her ikisi de güzel koku ma' nâsına gelen tıyb kökünden gelir. Medine şehrinin sürüp çıkması, kötülükleri içerisinde barındırmaması demektir. Buharî'nin bir rivayetinde "O Taybe'dir günahı sürüp çıkarır"; Tirmizî'de "Hubsu, yani pisliği sürer çıkarır" denmiştir.
Bu, Medine'de kalbinde kötülük olanların barınamayacağını ifade eder. Nitekim demirci de madenin cevherinden curufunu ateş yardımıyla

temizler.[175]

ـ4247 ـ2ـ وعن البراءِ بن عازب رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]لَقِينَا الْمُشْرِكِينَ يَوْمِئذٍ وَأجْلَسَ النَّبِيُّ # جَيْشاً مِنَ الرُّمَاةِ وَأمَّرَ عَلَيْهِمْ عَبْدَاللّهِ بْنَ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه؛ وقَالَ:َ تَبْرَحُوا، إنْ رَأيْتُمُونَا ظَهَرْنَا عَلَيْهِمْ فَ تَبْرَحُوا، وَإنْ رَأيْتُمُوهُمْ ظَهَرُوا عَلَيْنَا فَ تُعِينُونَا. فَلَمَّا لَقِيْنَاهُمْ هَرَبُوا، حَتّى رَأيْتُ النِّسَاءَ يَشْدُدْنَ في الْجَبَلِ قَدْ رَفَعْنَ عَنْ سُوقِهِنَّ قَدْ بَدَتْ خَخِلُهُنَّ فَأخَذُوا يَقُولُونَ: الغَنِيمَةَ الْغَنِيمَةَ. فقَال عَبْدُاللّهِ بْنُ جُبَيْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَهِدَ رَسُولُ اللّهِ #: أنْ َ تَبْرَحُوا. فَأبَوْا فَلَمَّا أبَوْا صُرِفَتْ وُجُوهُهُمْ. فَأُصِيبَ سَبْعُونَ قَتِيً. فَأشْرَفَ أبُو سُفْيَانَ. فقَالَ: أفِي الْقَوْمِ مُحَمَّدٌ؟ فقَالَ:َ تُجِيبُوهُ. فقَالَ: أفِى الْقَوْمِ ابْنُ أبِي قُحَافَةَ؟ فقَالَ:َ تُجِيبُوهُ فقَالَ: أفِي الْقَوْمِ ابْنُ الْخَطّابِ؟ فَلَمْ يُجِيبهُ أحَدٌ. فقَالَ: إنَّ هؤُءِ قَتِلُوا، وَلَوْ كَانُوا أحْيَاءً َجَابُوا. فَلَمْ يَمْلِكْ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه نَفْسَهُ. فقَالَ: كَذَبْتَ يَا عَدُوَ اللّهِ، أبْقَى اللّهُ لَكَ مَا يُحْزِنُكَ قَالَ أبُو سُفْيَانَ: اعْلُ هُبَلُ. فقَالَ #: أجِيبُوهُ. قَالُوا مَا نَقُولُ؟ قَالَ، قُولُوا: اللّهُ أعْ وَأجَلُّ. قَالَ أبُو سُفْيَانَ: لَنَا الْعُزَّى وَ عُزَّى لَكُمْ. فَقَالَ #: أجِيبُوهُ. قَالُوا مَا نَقُولُ؟ قَالَ قُولُوا: اللّهُ مَوْنَا وَ مَوْلى لَكُمْ. قَالَ أبُو سُفْيَانَ: يَوْمٌ بِيَوْمٍ، وَالْحَرْبُ سِجَالٌ؛ وَتَجِدُونَ مُثلةً لَمْ آمُرْ بِهَا وَلَمْ تَسُؤْنِي. فقَالَ # أجِيبُوهُ. قَالُوا: مَا نَقُولُ؟ قَالَ قُولُوا:َ سَواءَ، قَتْنَا في الْجَنَّةِ وَقَتْكُمْ فِى النَّارِ[. أخرجه البخاري وأبو داود، إلى قوله لَمْ تُسُؤنِى وَأخْرَجَ باقيه رزين.»الشَّدُّ« العدو.وقوله »اعلُ« أمر بالعلو.»وهُبَلُ« اسم صنم.»الحَرْبُ سِجَالٌ« أي تكون لنا مرة ولكم مرة، كما يكون للمستقين بالدلو وهو السجل، ولهذا دلو ولهذا دلو.و»المُثْلَةُ« تشويه خلقة القتيل بقطع أو جدع .

2. (4247)- Bera İbnu Âzib (radıyallahu anh) anlatıyor: "O gün müşriklerle karşılaştık. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ok atıcılarından müteşekkil [elli kişilik] bir grup askeri ayırıp, başlarına Adullah İbnu Cübeyr (radıyallahu anh)'ı tayin etti. Ve şu tenbihte bulundu."

"Hiç bir surette yerinizden ayrılmayın! Hatta bizim onlara galip geldiğimizi görseniz bile yerinizden ayrılmayın. Onların bize galebe çaldıklarını [ve kuşların cesetlerimize üşüştüklerini] görseniz dahi [ben size adam göndermedikçe] bize yardıma gelmeyin."

Müşriklerle karşılaştığımız zaman [Allah onları hezimete uğrattı ve] kaçtılar. Hatta dağa hızla kaçan kadınların eteklerini topladıklarını gördüm. (Ayak bileklerindeki) halkaları bile gözüküyordu. (Bizimkiler) şöyle demeye başlamışlardı: "Ganimet, ganimet!"
Abdullah İbnu Cübeyr (radıyallahu anh):
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)[ın size ne söylediğini unuttunuz mu?] "yerlerinizi terketmeyin" diye tenbihledi!" dedi ise de (okçular) dinlemediler. ["Vallahi, biz de arkadaşlarımızın yanına gdip, ganimet alacağız" dediler.] Onlar bu emre itiraz edince, yüzleri ters çevrildi, (ne yapacağını bilemeyen şaşkınlara döndüler ve) [mağlup oldular]. Yetmiş ölü verildi. Ebu Süfyan ortaya çıkıp: "Aranızda Muhammed varmı?" diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm "Ona cevap vermeyin!" dedi. Ebu Süfyan tekrar sordu: "Aranızda İbnu Ebî Kuhâfe var mı?"
Resulullah yine: "Cevap vermeyin" buyurdu. Ebu Süfyan:
"Aranızda İbnu'l-Hattâb varmı?" diye sordu.Hiç kimse ona cevap vermedi. O zaman Ebu Süfyan: "Bunların hepsi öldürüldüler. Eğer sağ olsalardı cevap verirlerdi!" dedi. Bu söz karşısında Hz. Ömer (radıyallahu anh) kendini tutamadı: "Ey Allah düşmanı yalan söyledin. Sana üzüntü verecek şeyleri Allah ibkâ etsin!" dedi. Ebu Süfyan: "(Şanın) yüce olsun Ey Hübel!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buna cevap verin!" emretti. Ashab:
"Ne diyelim?" diye sordu.
"Allah mevlamızdır, sizin mevlanız yoktur!" deyin" dedi. Ebu Süfyan:
"Güne gün! [Uhud Bedir'e karşılıktır.] Harb (elden ele geçen) kova gibidir! Müsleye uğramış (uzuvları koparılmış) kimseler bulacaksınız. Bunu ben emretmedim, [Buna memnun olmadım, kızmadım da, yasaklamadığım gibi emir de etmedim] beni kötülemeyin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Buna cevap verin!" emrettiler. Ashab: "Ne söyleyelim?" diye sordu:
"Hayır eşitlik yok! Bizim ölülerimiz cennette, sizinkiler cehennemde! deyin!" buyurdular. [Buhârî, Megâzî 17, 9, 20, Cihâd 164, Tefsir, Âl-i İmrân 10, Ebu Dâvud, Cihad 116, (2662), "Beni kötülemeyin" den sonrasını Rezîn ilave etmiştir.[176]

ـ4248 ـ3ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]غَابَ عَمِّي أنَسُ بْنُ النَّضْرِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَنْ قِتَالِ بَدْرٍ. فقَالَ: غِبْتُ عَنْ أوَّلِ قِتَالِ النَّبِيِّ # المُشْرِكِينَ لَئِنْ أشْهَدَنِيَ اللّهُ مَعَ النَّبِيِّ # قِتَالَ الْمُشْرِكِينَ لَيَرَيَنَّ اللّهُ مَا أصْنَعُ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ أحُدٍ انْكَشَفَ الْمُسْلِمُونَ. فقَالَ: اللّهُمَّ إنِّي أَعْتَذِرُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هؤُءِ، يَعْنِي الْمُسْلِمِينَ. وَأبْرَأُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ هؤُءِ، يَعْنِي الْمُشْرِكِينَ. ثُمَّ تَقَدَّمَ بِسَيْفِهِ فَاسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ فقَالَ: يَا سَعْدُ بْنَ مُعَاذٍ الْجَنَّةَ وَربِّ النَّضْرِ إنِّي ‘جِدُ رِيحَهَا مِنْ دُونِ أُحُدٍ. قَالَ سَعْدٌ: فَمَا اسْتَطَعْتُ يَا رسولَ اللّهِ مَا صَنَعَ ثُمَّ تَقَدَّمَ. قَالَ أنَسٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:فَوَجَدْنَا بِهِ بِضْعاً وَثَمَانِينَ، مَا بَيْنَ ضَرْبَةٍ بِالسَّيْفِ وَطَعْنَةٍ بِالرُّمْحِ وَرَمْيَةٍ بِسَهْمٍ. وَوَجَدْنَاهُ وَقَدْ مَثَّلَ بِهِ الْمُشْرِكُونَ. فَمَا عَرَفَهُ إًّ أُخْتُهُ بِشَامَةٍ أوْ بِبَنانِه. قَالَ أنَسٌ: كُنَّا نَرَى أنَّ هذِهِ اŒيَةَ نَزَلَتْ فِيهِ وَفي أشْبَاهِهِ: مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّهَ عَلَيْهِ اŒية[. أخرجه الشيخان والترمذي .

3. (4248)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Amcam Enes İbnu'n-Nadr (radıyallahu anh) Bedir savaşında bulunamadı. Bu sebeple: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın müşriklere karşı yaptığı ilk savaşta yoktum. Eğer Allah, bana Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte müşriklerle savaşmak nasib ederse, Allah ne yapacağımı görecektir!" dedi.

Uhud günü müslümanlar (bozulup) dağılınca:

"Ey Allahım, bunların -yani müslümanların- yaptığından dolayı özürlerinin kabulünü dilerim. Ben onların -yani müşriklerin- yaptığından da sana sığınıyorum!" dedi ve kılıncını çekip ilerledi. Karşısına Sa'd İbnu Mu'âz çıkmıştı:

"Ey Sa'd İbnu Mu'âz! Cenneti istiyorum! Nadr'ın Rabbine yemin olsun ben Uhud'un önünde(n gelen) cennetin kokusunu duyuyorum!" dedi.

(O günü anlatan) Sa'd İbnu Mu'âz, (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a):

"Ey Allah'ın Resûlü, (o gün) onun yaptıklarını (bir bir anlatmaya) muktedir değilim! İlerledi (diyeyim o kadar)" dedi. Enes İbnu Mâlik, (Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'ı te'yiden) dedi ki:

"Biz (Enes İbnu Nadr'ın) cesedinde seksen küsür darbe izi bulduk, kimisi kılıç, kimisi mızrak, kimisi ok yarasıydı. Ayrıca biz onu müşrikler

tarafından müsle edilmiş (gözü oyulup, burnu, kulakları koparılmış) olarak bulduk. Öyle ki onu kimse tanıyamamıştı. Kızkardeşi (halam Rübeyyi') -bedenindeki bir ben'inden veya- parmağının ucundan tanıdı.
Enes (radıyallahu anh) devamla dedi ki: "Biz şu âyetin, Enes İbnu Nadr ve benzerleri hakkında indiğine inanırdık: "Mü'minlerden Allah'a verdiği ahdi yerine getiren adamlar vardır. Kimi bu uğurda canını vermiş, kimi de beklemektedir, ahdlerini hiç değiştirmemişlerdir" (Ahzab 23). [Buhârî, Megazî 17, Cihad 12; Müslim İmâret 148, (1903); Tirmizî, Tefsir, (3198).][177]

ـ4249 ـ4ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَجُلٌ يَوْمَ أُحُدٍ لِلنِّبيِّ # أرَأيْتَ إنْ قُتِلْتُ، أيْنَ أنَا يَا رسُولَ اللّهِ؟ قَالَ: في الْجَنَّةِ. فَألْقى تَمَرَاتٍ كُنَّ فِي يَدِهِ ثُمَّ قَاتَلَ حَتّى قُتِلَ[. أخرجه الشيخان والنسائي .

4. (4249)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü bir adam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordu:
"Öldürülecek olsam, nereye gideceğim Ey Allah'ın Resulü?"
"Cennete! cevabını alınca elindeki hurmaları fırlatıp attı. (Kafirlerin içine dalıp) öldürülünceye kadar savaştı." [Buhârî, Megâzî 17; Müslim, İmâret 143, (1899); Nesâî, Cihad 31, (6, 33).][178]

ـ4250 ـ5ـ وعن ابن المسيب قال:]سمعتُ سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللّهُ عَنْه يقول: نَثَلَ لِي رسولُ اللّهِ # يَوْمَ أُحُدٍ كِنَانَتَهُ. فقَالَ: ارْمِ
فَدَاكَ أبِي وَأُمِّي، وكَانَ رَجُلٌ مِنَ المُشْرِكِينَ قَدْ أحْرَقَ الْمُسْلِمِينَ فَنَزَعْتُ لَهُ بِسَهْمٍ لَيْسَ فِيهِ نَصْلٌ. فَأصَبْتُ جَنْبَهُ فَسَقَطَ وَانْكَشَفَتْ عَوْرَتُهُ فَضَحِكَ رَسُولُ اللّهِ # حَتّى نَظَرْتُ إلى نَوَاجِذِهِ[. أخرجه الشيخان إلى قوله: فداك أبي وأمي. وأخرج باقيه مسلم.»الكِنَانَةُ« الجعبة التي فيها النشاب. و»نَثَلَ« ما فيها ألقاه ونثر .

5. (4250)- İbnu'l-Müseyyeb rahimehullah anlatıyor: "Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)'ı işittim, demişti ki: "Uhud gününde resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sadakının içerisindeki okları bana bir bir verip:

"At! diyordu, at annem babam sana feda olsun!"
Müşriklerden biri müslümanları(n canlarını) yakmıştı, ona kanatsız bir ok attım. Yan tarafından isabet ettirdim. Herif yere yıkıldı ve avret yerleri de açıldı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) güldüler, o kadar ki yan dişlerini gördüm." [Buhârî- Megâzî 18, 15; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 41, (2411, 2412).][179]

ـ4251 ـ6ـ وعن سعد بن أبي وقاص رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ عَلى يَمِينِ رسولِ اللّهِ # وَعلى شِمَالِهِ يَوْمَ أُحُدٍ رَجُلَيْنِ عَلَيْهِمَا ثِيَابٌ بِيضٌ يُقَاتِلانِ كَأشَدِّ الْقِتَالِ مَا رَأيْتُهُمَا قَبْلُ وَ بَعْدُ، يَعْنِى جِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ عَلَيْهِمَا السَّمِ[. أخرجه الشيخان .

6. (4251)- Sa'd İbnu Ebî Vakkâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uhud günü, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağ ve sol iki tarafında beyaz elbiseli iki adam görüyordum. Bunlar,şiddetli birşekilde savaşıyorlardı. Onları ne daha önce görmüştüm ne de daha sonra gördüm. -Yani bunlar Cibril ve Mikâil aleyhimâsselam idiler-" [Buhârî, Megâzî 18, Libâs 24; Müslim Fedâil 46, (2306).][180]

ـ4252 ـ7ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]أُصِيبَ أبِي يَوْمَ أُحُدٍ فَجَعَلْتُ أكْشِفُ عَنْ وَجْهِهِ وَابْكِي وَجَعَلُوا يَنْهَوْنِى وَالنَّبِيُّ # َ يَنْهَانِي. وَجَعَلْتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ عَمْرو بْنِ حَرَامٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْها تَبْكِيهِ فَقَالَ #: تَبْكِيهِ أوْ تَبْكِيهِ، مَازَالَتِ الْمَئِكَةُ تُظِلهُ بِأجْنِحَتِهَا حَتّى رَفَعْتُمُوهُ[. أخرجه الشيخان والنسائِي .

7. (4252)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Babam Uhud günü şehid oldu. Yüzünü açıp ağlamaya başladım. Bana mâni oldular. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mani olmuyordu. Fatıma Bintu Amr İbni Haram (radıyallahu anhâ) ona ağlamaya başladı. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:
"Ona ağlasan da ağlamasanda melekler onu, siz (cenazesini) kaldırıncaya kadar, kanatlarıyla gölgelemektedirler buyurdular." [Buhârî, Cenâiz 3,

34, Cihâd 20, Megâzî 26; Müslim, Fedailu's-Sahâbe 130, (2471); Nesâî, Cenâiz 13, (4, 13).][181]

ـ4253 ـ8ـ وعن السائب بن يزيد عن رجل سماه]أنَّ رسولَ اللّهِ # ظَاهَرَ يَوْمَ أُحُدٍ بَيْنَ دِرْعَيْنِ[. أخرجه أبو داود.»ظَاهَرَ« أي لبس إحداهما فوق اخرى .

8. (4253)- Sâib İbnu Yezîd, -ismini söylemiş olduğu- bir adamdan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud günü (üst üste giyilmiş) iki zırhdan (destek) gördü." [Ebu Dâvud, Cihâd 75, (2590); İbnu Mâce, Cihad 18, (2806).][182]

ـ4254 ـ9ـ وعن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رسولُ اللّهِ # يَوْمَ أُحُدٍ: اشْتَدَّ غَضَبُ اللّهِ عَلى قَوْمٍ فَعَلُوا بِنَبِيِّهِ هكَذَا، وَيُشِيرُ إلى رَبَاعِيَتِهِ. اشْتَدَّ غَضَبُ اللّهِ عَلى رَجُلٍ يَقْتُلُهُ رسولُ اللّهِ # فى سَبِيلِ اللّهِ[. أخرجه الشيخان .

9. (4254)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud günü: "Peygamberine böyle yapan bir kavme Allah'ın öfkesi arttı" dedi ve (kırılan) dişine işaret etti. Ve ilave etti: "Allah'ın gadabı, Resulullah'ın Allah yolunda öldürdüğü kişiye de Allah'ın öfkesi şiddetlendi." [Buhârî, Megazî 24; Müslim, Cihad 106, (1793).] [183]

ـ4255 ـ10ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ #: كُسِرَتْ رَبَاعِيَّتُهُ يَوْمَ أُحُدٍ وَشُجَّ فِي رَأسِهِ. فَجَعَلَ يَسْلِتُ الدَّمَ عَنْ وَجْهِهِ وَيَقُولُ: كَيْفَ يُفْلِحُ قَوْمٌ شَجُّوا نَبِيَّهُمْ وَكَسَرُوا رَبَاعِيَّتَهُ، وَهُوَ يَدْعُوهُمْ إلى اللّهِ؟ فَأنْزَلَ اللّهُ: لَيْسَ لَكَ مِنَ ا'مْرِ شَىْءٌ اŒية[. أخرجه مسلم والترمذي.»شُجَّ رَأسُهُ« إذا شق وخرج دمه.و»سَلَتَ الدَمَ عَنِ الْجُرحِ« إذا مسحه .

10. (4255)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud günü dişi kırıldı, başından yaralandı.

[Yüzüne akan] kanı, yüzünden siliyor ve:
"Allah, kendilerini Allah'a davet eden peygamberlerinin (başını) yarıp, dişini kıran [ve yüzünü kana bulayan] bir kavmi nasıl iflâh eder?" diyordu. Bunun üzerine Allah şu âyeti indirdi:
"Allah'ın onların tevbelerini kabul veya onlara azab etmesi işiyle senin bir ilgin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir. Göklerde olanlarda yerde olanlar da Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah bağışlayandır, merhamet edendir" (Âl-i İmran 128-129). [Müslim, Cihâd 104, (1791); Tirmizî, Tefsir, Âl-i İmran, (3005, 3006); Buhârî, muallak olarak kaydetmiştir. (Megazî, 21).][184]

AÇIKLAMA:

1- Son rivayette (4255), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Uhud' da yaralar aldığı belirtilmektedir. İbnu Hişâm'ın Ebu Saîdi'l-Hudrî (radıyallahu anh)'tan kaydına göre, Uhud'da Utbe İbnu Ebî Vakkas Resulullah'ın sağ alt rebaiyye dişini[185] kırmış, alt dudağını da yaralamıştır. Abdullah İbnu Şihâb ez-Zührî de alnından yaralamıştır. Abdullah İbnu Kami'e elmacık kemiğinden yaralamış, buraya miğferinden iki halkanın saplanmasına sebep olmuştur. Hatta, bir rivayette, Sa'd İbnu Ebî Vakkas: "Ömrümde, Uhud'da Resulullah'ı yaralayan kardeşim Utbe'yi öldürmek istediğim kadar hiç bir zaman insan öldürme hırsı duymadım" demiştir.
Bunlardan Utbe İbnu Ebî Vakkas'ın sonradan İslam'a girdiğini İbnu Merde söylemiş ise de, diğer müellifler onu reddederler ve kâfir olarak öldüğünü belirtirler. Abdullah İbnu Kami'e'nin Resulullah'ın: "Allah seni zelil kılsın" bedduasını aldığı ve bilahare bir dağ keçisinin, param parça oluncaya kadar boynuzlarıyla vurduğunu kaydederler.
Abdullah İbnu Şihâb ez-Zührî'nin, sahabeler arasında ismi geçer. Sonradan İslam'la müşerref olup Mekke'de öldüğü, meşhur muhaddis Muhammed İbnu Şihâbî'z-Zührî'nin ceddi olduğu belirtilir, (radıyallahu anh).[186]

* UHUD HARBİ

Uhud: Medine'ye bir fersahtan daha yakın yeralan bir dağınadıdır. Günümüzde genişleyen Medine, neredeyse Uhudun eteklerine ulaşmıştır.
Uhud savaşı, Hicretin üçüncü yılı içerisinde şevval ayında -tam olarak söylemek gerekirse Medine'ye gelişin 32. ayında- cereyan etmiştir. Bedir'den 13 ay sonra.
Bedir'de büyük bir yenilgiye uğrayan Mekkeli müşrikler, müslümanlara karşı büyük, bir kinle dolmuştular. Medineli yahudilerin tahrikkâr faliyetleri onların kinlerini daha da artırmış olmalıdır.
Müslümanların böyle bir savaşa hiç ihtimal vermeyip, hazırlıksız yakalandıkları söylenemez. Her hal-u kârda Hz. Peygamber Mekke'den ciddi bir intikam saldırısı olacağını tahmin etmiş olmalıdır. Zaten Bedir savaşından döner dönmez, Mekkeliler, Ebu Süfyan'ın müslümanlardan kaçırmaya muvaffak olduğu kervanın kârına hiç dokunmayıp, onunla intikam ordusu hazırlama kararı almışlardı. Hz. Peygamber Mekke'de olup bitenleri takip ediyor, bilhassa amcası Abbas'ın mektuplarıyla günü gününe haber alıyordu. Bu kervan ellibin dinarlık bir mala sahipti. İbnu Sa'd'ın "Bir dinar bir dinarlık kâr sağladı" demesine göre sahiplerine iade edilen sermayeden geriye elibin dinarlık servet savaş hazırlığına ayrılmış oldu. "O küfredenler şüphe yok ki mallarını, (halkı) Allah yolundan alıkoymaları için sarfederler..." (Enfâl 36) âyetiyle bunun kastedildiği belirtilir.
Mekkeliler, bununla da yetinmeyip, müttefikleri olan diğer Arap kabilelerine de adamlar gönderip onlarında yardımlarını sağladılar.
Hem Bedir hatıralarını canlı tutmaları hem de teşvikkar davranışlarıyla daha dinamik, daha cansiperâne savaşmak için kadınlarıda beraberlerinde almaya karar verdiler.
Mekke'den yola çıkan ordu üçbin kişilikti. Bunlardan yediyüzünde zırh vardı. İkiyüz at, üçbin de develeri mevcuttu; 15 tane de kadın. Resulullah, Mekke'den çıkış haberlerini alır almaz, hareketlerini takip etmek üzere farklı ekipler halinde muhtelif casuslar gönderdi. Şehre gece nöbetçileri çıkardı. O sırada kendisi de bir rüya görmüştü: "Sanki sağlam bir zırh içerisindeydi, kılıncı Zülfikâr'ın demiri çatlamıştı. Bir öküz

kesilmişti arkadan da bir koç kesilmişti." Rüyayı ashabına anlattı. Ve şöyle tevil etti: "Sağlam zırh Medine'dir. Kılıncımın çatlaması, nefsime gelecek bir musibet, [Âl-i Beytimden birinin ölmesidir.] Kesilmiş sığır, ashabımdan katldir. Koçun ilavesine gelince, koç bir gruptur, inşallah Allah öldürecektir."

Bu rüya'ya göre, Resulullah Medine'den çıkmama görüşünde idi. Görüşüne muvafakat almak istiyordu. Bu maksatla istişare etti. Abdullah İbnu Übey İbni Selül de çıkmamak gerektiğini söyledi. [O şöyle diyordu: "Ey Allahın Resûlü! Medne'de kal, onlara çıkma. Allah'a kasem olsun, Medine'den düşmana karşı her çıkışta musibetle karşılaştık. Bize girince de onlar musibetle karşılaştılar. Eğer girerlerse, erkekler karşılarında çarpışır, kadın ve çocuklar tepelerinden taş atarlar..."] Medine'den çıkmamak, Muhacir ve Ensâr'dan büyüklerin müşterek görüşü idi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Şehrin içinde kalın. Kadın ve çocukları âtâmlara (şatovari surlu) evler) yerleştirin, (biz de düzensiz olarak şehre girecek muhariplerle savaşırız)" diyordu. Bedr'e katılmamış olan gençler, Resulullah'tan düşmana karşı çıkmayı taleb ettiler, şehid olmak arzularını beyanettiler. ["Bizi düşmanın karşısına çıkarın, bizi kendilerinden korkmuş, zayıflar olarak görmesinler dediler."] İstişârede bu görüş galebe çaldı.

Resulullah halka cuma namazı kıldırdı. Sonra onlara vazetti, gayret ve cihad emretti. Sabrettikleri takdirde zafer elde edileceğini müjdeledi. Düşmana karşı çıkma hazırlığı yapılmasını emretti. İkindi namazını da kıldırdıktan sonra şahsen hazırlanmak üzere evine girdi. Bu esnada Medine ve Âvali ahalisi de hazırlanmış, toplanmış idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çıkmasını bekliyorlardı. Sa'd İbnu Muâz ile Üseyd İbnu Hudayr, halka: "Siz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dışarı çıkmaya zorladınız. Halbuki, O'na emir semadan gelir, kararı ona bırakın!" dediler. Resulullah da çıktı. Üst üste iki zırh giymiş, beline kayıştan mamul kılıç hamalini bağlamış, kılıcını takmış, başına miğferini geçirmiş, kalkanını da sırtına atmış idi.

Bekleyen halk (Sa'd İbnu Muaz ve Üsyed'in konuşmaları üzerine dışarı çıkmadaki ısrarlarına) toptan pişman olmuşlardı:

"Sana muhalefet bizim neyimize! Siz nasıl muvafık görüyorsanız öyle yapın!" dediler. Ancak, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bir peygamber zırhını bir kere giydi mi düşmanlarıyla onun arasında Allah hükmedinceye kadar, onu atmak ona yakışmaz! Verdiğim emre dikkat edin, onu Allah'ın adına yapın; sabrettiğiniz takdirde zafer sizindir" der. Üç sancak bağlar. Evslilerin sancağını, Üseyd İbnu Hudayr'a; Hazreclilerin sancağını Hubâb İbnu Münzir'e; Muhâcirlerinkini de Ali İbnu Ebî Talib'e verir, (radıyallahu anhüm), Medine'ye de Abdullah İbnu Ümmi Mektum'u halef bırakır.
Atına biner ,yayını takar, eline de bir ok alır. Geri kalan müslümanlarda silahlarını kuşanırlar. Yüz tanesi de zırhlıdır. Yola çıkarlar. Geceyi Benî Neccar yurdunda geçirirler. Düşman da Uhud'a inmiştir. Müslümanları takip etmektedir.
Sabahleyin Kantara bölgesine gelinir. Burada Ubey İbnu Ka'ab adamlarıyla ayrılır.
Resulullah orduyu tanzim eder. Sağ cenahı sol cenahı ayırır; yüzlerini Medine'ye, sırtlarını Uhud dağına vererek savaş düzenine girer. Geri taraflarını kollamak üzere elli kişilik bir okçu birliği ayırır. Başlarına Abdullah İbnu Cübeyr'i koyar: "Burada kalın arkamızı koruyun. [Oklarınızla bizden atları defedin, arkamızdan gelmesinler]. Bizim kazandığımızı ve ganimet toplamaya başladığımızı da görseniz sakın bize iştirak etmeyin. Bizim öldürüldüğümüzü görecek olsanız asla yardım etmeyin" tenbihinde bulunur.
Müşrikler de tertibat alır. Sağ cenaha Halid İbnu Velid, sol cenâha İkrime İbnu Ebî Cehl, yan cenahlara ikiyüz atlı birliği koyarlar. Atlı birliğe Safvân İbnu Ümeyye komutan olur.
İki ordu yaklaşır. Ebu Süfyan, Ensar'a bir elçi göndererek: "Bizimle, amcamızın oğlunun arasından çekilin. Biz size dokunmayız. Sizinle savaşmaya niyetimiz yok" der. Ancak teklif reddedilir. Önce Medine'den kaçan Ebu Âmir er-Râhib, elli kişilik adamıyla ortaya çıkarsa da derhal dağıtılır.
Teke tek mübareze başlar, Mekkeli sancaktarlar birer birer katledilir. Bu hal müşriklerin bozulup dağılmasına sebep olur. Müslümanlar peşlerine düşer, silahlarını rahatça diledikleri yerlerine vururlar. Müşrikler savaş

meydanını terkederler. Müslümanlar onların bıraktığı ganimeti yağmalamaya geçerler. Bu esnada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın geri tarafı beklemek üzere bıraktığı okçular arasına ihtilaf girer. Bir kısmı yağmaya katılmak ister. Komutanlarını dinleyip yerinde sebat edenler on kişiden aşağı düşer, gerisi yerlerini terkeder. Bunlar hakkında şu âyet nâzil olmuştur: "Andolsun ki, Allah size verdiği sözde durdu. Onun izniyle kâfirleri kırıp biçiyordunuz. Ama Allah size arzuladığınız zaferi gösterdikten sonra gevşeyip bu hususta çekiştiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyayı, kimi ahireti istiyordu, derken denemek için Allah sizi geri çevirip bozguna uğrattı" (Âl-i İmran 152).

Dağın, korumadan boşaldığını gören Halid İbnu Velid ve peşinden İkrime, arkadan çevirme yaparlar. Gediği bekleyen az sayıdaki okuçuyu şehid edip hücuma geçerler.

Savaşın istikameti değişir. Arkalarından, atlıların hücumuna uğrayan müslümanlar şaşkına döner. Derken önden kaçan müşrikler de geri dönerler. Bozgun müslümanların arasına girer; merkezi planlı savaş kaybedilme noktasına gelir. Resulullah'ın etrafında az sayıda kimse kalır. Herkes kendi canının derdine düşer. Hatta İbnu Sa'd'ın bir cümlesine göre "Karmakarışık olan, acele ve dehşetten parolasız (şiarsız) savaşan müslümanlar ne yaptığının şuuruna varmadan birbirlerine vurmaya başlarlar."

Bu kritik anda, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde savaşan ve aynı zamanda Resulullah'a koruyuculuk ve sancaktarlık yapan Mus'ab İbnu Umeyr'i, İbnu Kamie el-Leysi şehid eder ve Resulullah'ı öldürdüğünü zannederek Kureyş'e: "Muhammed'i öldürdüm" diye müjde götürür. Herkes bu sözü tekrarlar. Bu haber müslümanlardaki bozgunu iyice artırır.

Bir kısım müslümanlar savaş meydanını terkeder. Resulullah az kimseyle sebat eder; yaralar alır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Hamza, Abdullah İbnu Cahş, Mus'ab İbnu Umeyr gibi bir kısım büyük zatlar şehid olurlar. İbnu Sa'd, Ensardan 70 kişinin şehid düştüğünü kaydeder. Mekkelilerin kaybı da 23'dür.

İbnu Hacer'in tahkikine göre, İslam ordusu bu savaşta üç gruba ayrılmıştır:

1) Bir grup, Medine yakınlarına kadar kaçmış, savaş bitinceye kadar geri dönmemiştir. Bunlar sayıca azdır. Bunlar hakkında: "İki topluluğun karşılaştığı gün, içinizden yüz çevirenlerin yaptıklarının bir kısmından ötürü şeytan ayaklarını kaydırıp yoldan çıkarmak istemişti. Allah, andolsun ki onları affetti..." (Âl-i İmrân 155) âyeti nâzil olur.
2) Bir grup: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öldürüldüğü haberini işitince şaşkına dönerler. Bunlardan her biri kendi nefsini kurtarma gayretine düşer. Bunlar öldürülünceye kadar savaşma azmini yitirmediler. Bunlar Ashabın ekseriyetini teşkil ediyordu.
3) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte sebat edenler. Bilahare ikinci grup da yavaş yavaş bunlara iltihak etti. Resulullah'ın etrafında sebat edenlerin sayısı hakkında farklı rakamların gelmiş olması da bundan ileri gelir: Panik anında az sayıda kimse kalmış, sonradan, yavaş yavaş toparlanan müslümanlar, Resulullah'ın sağlık haberini aldıkça birer ikişer tekrar etrafında çoğalmaya başladılar. Bu farklı rivayetlerden birine göre Resulullah'la birlikte o gün "beş Ensar" kalmıştır. Bir diğerine göre yedi Ensâr, Kureyş'ten iki kişi Talha ve Sâd; bir başkasına göre, "Oniki Ensâr", bir diğerinde "Onbir Ensâr, -ve Talha"; bir beşinci rivayette yedisi Ensâr, biri Hz. Ebu Bekr olmak üzre-yedisi Muhacir ondört sahabî" kalmıştır. Taberî'nin Süddî'den bir kaydına göre yapılan çağrı üzerine otuz kişi toplanmıştır.
O dehşetli günde Aleyhissalâtu vesselâm'ın etrafında sabit kalanların ismini Vâkidî, Megazî'de şöyle serdeder: "Muhacirlerden şu yedi kişi: Hz. Ebu Bekr, Hz. Ali, Abdurrahman İbnu Avf, Sa'd İbnu Ebî Vakkas, Talha, Zübeyr, Ebu Ubeyde radıyallahu anhüm ecmâîn: Ensardan: Ebu Dücâne, Hubâb İbnu'l-Münzir, Âsım İbnu Sâbit, Hâris İbnu's-Sımme, Sehl İbnu Huneyf, Sa'd İbnu Mu'az, Üseyd İbnu Hudayr radıyallahu anhüm ecmâîn."
Mekkeliler, 4247 numaralı hadiste teferruatlı olarak anlatıldığı üzere, bazı büyükleri teker teker sayarak hayatta olup olmadıklarını sorar. Resulullah cevap vermemelerini tenbih eder. Onların öldüğüne hükmederler. Ancak Hz. Ömer, en sonunda dayanamayıp hepsinin hayatta olduğunu söyler.

Ebu Süfyan, Medine'yi yağmalamayı düşünmeden Mekke'ye dönme kararı verir. Yola çıkar. Resulullah derhal toparlanıp Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı peşlerinden takibe yollar. "Develerine binerlerse Mekke'ye gidiyorlar, atlara binerlerse Medine'ye. Nefsimi kudret eliyle tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, eğer Medine'ye yönelecek olurlarsa mutlaka onlarla savaşacağım" der. Hz. Ali sessizce takip eder, "develerine bindikleri" haberini getirir. Resulullah kendi yarasını sarar, diğer yaralılarla meşgul olunur. Şehidler namaz kılmadan defnedilir. Bir kabre iki-üç tanesi birden konur. Kur'an'dan daha çok bilen, kıble cihetine, öne konur.
Ebu Süfyan'ın Medine'ye girmeyi düşünmeden Mekke'ye çekilmesinin sebebi hala bir muamma olarak kalmaktadır.
***** Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Uhud savaşının ertesi günü, -ki Şevvalin 16'sıdır- müezzini vasıtasıyla Medine'de ilan ederek, düşmanı takibe çıkacaklarını, hazırlık yapılmasını emreder. Ve ilave eder: "Dün savaşa katılanlar dışında kimse bu sefere katılmayacak!" İbnu Hişam, Resulullah'ın bu takip seferini düşmanları korkutmak ve onlara kendilerini takip etmek üzere çıktıkları haberinin ulaşması, böylece Resulullah'ın güçlü olduğu, savaşta uğranılan musibetin, müslümanları zayıflatmadığı hususunda kanaat sahibi olmaları için yaptığını belirtir. Bunda, mü'minlerin moralini takviye gayesinin de güdüldüğü açık bir durumdur.
***** Uhud'la ilgili bazı hadiseleri, müteakip hadisini açıklama kısmında kaydedeceğiz.[187]

Uhud Yenilgisinin Sebebi

Uhud savaşı, görüldüğü üzere iki safhada cereyan etmiştir. Birinci safhada müslümanlar zafer kazanmışlar, Mekkelileri bozguna uğratmışlardır.
Ancak, okçuların Resulullah'ın çok sıkı tenbihine rağmen yerlerini terketmiş olmaları kesin zaferle noktalanmasına ramak kalan bir savaşın kaderini tersine çevirmiştir.

Şu halde bozgunun görülen zahir sebebi Resulullah'ın emrinin dinlenmemesi, yani okçuların mevzilerini terketmeleridir. Okçuları bu davranışa itende "ganimet toplama hırsı"dır.
Askerlikte emre itaat esastır, başarının sırrı burada yatar. Emre itaati ihlal eden mühim bir husus da madde hırsı, bencillik gözükmektedir. Resulullah, insandaki maddi hırsın fıtrîliğini bilmekte ve insan ne kadar yaşlansa da, o zaafının, iki vadi dolusu altını olsa bile altın dolu bir üçüncü vâdi isteyecek kadar canlı ve berdevam olduğuna dikkat çekmektedir. Ganimetlerin taksimiyle ilgili ahkâm Bedir seferi sırasında gelmiş ise de, taksimden önce ganimet malı üzerinde yapılacak tasarrufun haram olduğu hususu Hayber seferinden sonra teşri edilmiştir. Belki de bu Uhud bozgununun dersiyle olacak Aleyhissalâtu vesselâm, taksimden önce ganimetten alınacak tek bir "iğne"nin, bir "ayakkabı bağı"nın dahi şehid olmaya mani bir cürüm olduğu hususunu ısrarla işlemiş, takrir etmiştir. Ne var ki, başta Puvatya olmak üzere birçok mühim savaşlarda bu ganimet hırsı mağlubiyetlerin sebebi olmaya devam edecektir.[188]

Bir başka sebep

Uhud savaşına kader-i ilâhî açısından bakan Bediüzzaman, müslümanların oradaki yenilgisine bir başka yorum getirir:
Mühim Bir Sual: "Fahru'l-Âlemîn ve Habib-i Rabbü'l-Âlemin Hazret-i Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sahabelerinin, müşrikîne karşı Uhud'un nihayetinde ve Huneyn'in bidayetinde mağlubiyetinin hikmeti nedir?"
el-cevap: "Müşrikler içinde o zamanda saff-ı sahabede bulunan ekâbir-i sahabeye istikbalde mukabil gelecek Hazret-i Halid gibi çok zâtlar bulunduğundan, şanlı ve şerefli olan istikballeri nokta-i nazarından bütün bütün izzetlerni kırmamak için, hikmet-i ilahiyye, hasenât-ı istikbaliyelerinin bir mükâfaat-ı muaccilesi olarak mâzide onlara vermiş, bütün bütün izzetlerini kırmamış. Demek mazideki sahabeler, müstakbeldeki sahabelere karşı mağlub olmuşlar. Tâ o müstakbel

sahabeler berk-i süyuf korkusuyla değil, belki bârika-i hakikat şevkiyle İslamiyet'e girsin ve o şehameti fıtriyeleri çok zillet çekmesin."[189]

* RECİ GAZVESİ

ـ4256 ـ1ـ عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَ النَّبِيُّ # سَرِيَّةً عَيْناً وَأمَّرَ عَلَيْهِمْ عَاصِمَ بْنَ ثَابِتٍ، وَهُوَ جَدُّ عَاصِمِ بْنِ عمر بْنِ الخَطَّابِ. فَانْطَلَقُوا حَتّى إذَا كَانُوا بَيْنَ عُسْفَانَ وَمَكَّةَ، ذُكِرُوا لِحَىٍّ مِنْ هُذَيْلٍ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو لِحْيَانَ. فَتَبِعُوهُمْ بَقَرِيبٍ مِنْ مِائَةِ رَامٍ فَاقْتَصُّوا آثَارَهُمْ حَتّى أتَوْا مَنْزِلاً نَزَلُوهُ فَوَجَدُوا فِيهِ نَوَى تَمْرٍ تَزَوَّدُوهُ مِنَ الْمَدِينَةِ. فَقَالُوا: هذَا تَمْرُ يَثْرِبَ. فَتَبِعُوا آثَارَهُمْ حَتّى لَحِقُوهُمْ فَلَمَّا أحَسَّ بِهِمْ عَاصِمٍ وَأصْحَابُهُ لَجَئُوا إلى فَدْفَدٍ، وَجَاءَ الْقَوْمُ فَأحَاطُوا بِهِمْ فَقَالُوا: لَكُمْ الْعَهْدُ وَالْمِيثَاقُ إنْ نَزَلْتُمْ إلَيْنَا أنْ َ نَقْتُلْ منْكُمْ رَجُ. فَقَالَ عَاصِمٌ: أمَّا أنَا فَ أنْزِلُ فِى ذِمة كَافِرٍ. اللَّهُمَّ أخْبِرْ عَنَّا رَسُولَك.، فَقَاتَلُوهُمْ حَتّي قَتَلُوا عَاصِماً فِي سَبْعَةِ نَفَرٍ بِالنَّبْلِ وَبَقى خُبَيْبٌ وَزَيْدٌ وَرَجُلٌ آخَرُ. فَأعْطَوْهُمْ الْعَهْدَ وَالْمِيثَاقَ. فَنَزَلُوا إلَيْهِمْ. فَلَمَّا اسْتَمْكَنُوا مِنْهُمْ حَلُّوا أوْتَارَ قِسِّيهِمْ فَرَبَطُوهُمْ بِهَا. فَقَالَ الرَّجُلُ الثَّالِثُ الَّذِى مَعَهُمَا: هذَا أوَّلُ الْغَدْرِ. فَأبَى أنْ يَصْحَبَهُمْ فَجَرَّرُوهُ وَعَالَجُوهُ عَلى أنْ يَصْحَبَهُمْ. فَأبِي أنْ يَفْعَلَ فَقَتَلُوهُ. وَانْطَلَقُوا بِخُبَيْبٍ وَزَيْدٍ حَتّى بَاعُوهُمَا بِمَكَّةَ فَاشْتَرَى خُبَيْباً بَنُو الْحَارِثِ بْنِ عَامِرِ بْنِ نَوْفَلٍ. وَكَانَ خُبَيْبٌ هُوَ قَتَلَ الْحَارِثَ يَوْمَ بَدْرٍ. فَمَكَثَ عِنْدَهُمْ أسِيراً حَتّى أجْمَعُوا قَتَلَهُ. فَاسْتَعَارَ مُوسى مِنْ بَعْضِ بَنَاتِ الْحَارِثِ لِيَسْتَحِدَّ بِهَا. فَأعَارَتْهُ. قَالَتْ: فَغَفَلْتُ عَنْ صَبىٍّ لِى فَدَرَجَ إلَيْهِ حَتّى أتَاهُ فَوَضَعَهُ عَلى فَخْذِهِ فَلَمَّا رَأيْتُهُ فَزِعْتُ فَزْعَةً حَتّى عَرَفَ ذلِكَ مِنّى، وفِى يَدِهِ الْمُوسى. فقَالَ: أتَخْشَيْنَ أنْ أقْتُلَهُ؟ مَا كُنْتُ ،فْعَلَ ذلِكَ إنْ شَاءَ اللّهِ. وَكَانَتْ تَقُولُ: مَا رَأيْتُ أسِيراً قَطُّ خَيْراً مِنْ خُبَيْبٍ، وَلَقَدْ رَأيْتُهُ يَأكُلُ مِنْ قُطْفِ عِنَبٍ، وَمَا بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ ثَمَرةٌ، وَإنَّهُ لَمُوثَقٌ بِالْحَدِيدِ، وَمَا كَانَ إّ رِزْقاً رَزَقَهُ اللّهُ خَبِيباً. فَخَرَجُوا بِهِ مِنَ الْحَرَمِ لِيَقْتُلُوهُ فَقَالَ: دَعُونِى أُصَلّى رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ انْصَرَفَ إلَيْهِمْ فَقَالَ: لَوْ َ أنْ تَرَوْا أنَّ مَابِي جَزَعٌ مِنَ الْمَوْتِ لَزِدْتُ. فَكَانَ أوَّلَ مَنْ سَنَّ الرَّكْعَتَيْنِ عِنْدَ الْقَتِلِ هُوَ. وَقَالَ: اللَّهُمَّ احْصِهِمْ عَدَداً. ثُمَّ قَالَ:مَا أُبَالى حِينَ أُقْتَلُ مُسْلِماً عَلى أىِّ شِقٍّ كَانَ فِي اللّهِ مَصْرَعِي وذلِكَ فِي ذَاتِ ا“لهِ وإنْ يَشَأ يبَارِكْ عَلى أوْصَالِ شِلْوِ مُمَزِّع ثُمَّ قَامَ إلَيْهِ عُقْبَةُ بْنُ الْحَارِثِ فَقَتَلَهُ. وَبَعَثَتْ

قُرَيْشٌ إلى ٍعَاصِمَ لِيُؤْتُوا بِشَىْءٍ مِنْ جَسَدِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ، وَكَانَ قَتَلَ عَظِيمًا مِنْ عُظَمَائِهِمْ يَوْمَ بَدْرٍ. فَبَعَثَ اللّهُ عَلَيْهِ مِثْلَ الظَّلَّةِ مِنَ الدَّبْرِ. فَحَمَتْهُ مِنْ رُسُلِهِمْ فَلَمْ يَقْدِرُوا مِنْهُ عَلى شَىْءٍ[. أخرجه البخاري وأبو داود.

»الْفَدْفدُ« الموضع الغليظ المرتفع.ومعنى »عالجوهُ« أى ما رسوه، وأراد به أنهم خدعوه ليتبعهم فأبي.»وَا“سْتحدادُ« حلق العانة.و»القطفُ« العنقود، وهو اسم لكل ما يقطف.و»الشَّلْوُ« العضو من أعضاء انسان.و»الْمُمَزَّعُ« المفرق.»الظّلّةُ« الشئ المظل من فوق.»الدَّبْرُ« جماعة النحل .

1. (4256)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gözcü seriyye gönderdi. Başına Âsım İbnu Sâbit'i komutan tayinetti. Bu zât Amr İbnu Âsım İbni'l-Hattâb'ın ceddi idi. Usfân ile Mekke arasında bulunan bir yere kadar gittiler. Huzeyl Kabilesi'nin Beni Lihyan denen bir koluna haber verdiler. Bunları yüz okçu yakından takibe aldı. İzlerini takiben onların inmiş bulunduğu yere kadar geldiler. Onların azık olarak Medine'den beraberlerine almış oldukları hurmanın çekirdeğini buldular.

"Bu Yesrib (Medine) hurmasıdır!" dediler ve izlerini takibe devam ederek, Ashab'a kavuştular. Âsım ve ashâbı onları hissedince sarp bir yere sığındılar. Takipçiler gelip onları kuşattılar.

"Eğer bize teslim olursanız size ahd ve misakımız var, sizden kimseyi öldürmeyeceğiz!"dediler. Âsım:

"Ben bir kâfirin zimmetine teslim olmam. Allahım, Resûlüne bizden haber ver!" dedi. Aralarında mukatele (vuruşma) çıktı. Takipçiler ok attılar. Âsım (radıyallahu anh) yedi kişiyle birlikte şehid oldu. Geriye Hubeyb, Zeyd ve bir kişi daha kaldı.Takipçiler, bunlarada ahd ve misak teklif ettiler. Bunlar, onlara teslim oldular. Ele geçirir geçirmez, derhal yaylarının kirişlerini çözerek, bunları onlarla bağladılar.

Hubeyb ve Zeyd'in yanındaki üçüncü şahıs:

"Bu verdikleri söze birinci ihânetleri" deyip, onlarla beraberliği reddetti. Onu sürüyüp braberliğe zorladılar. O yine de direndi. Onu da şehid ettiler, Hubeyd ve Zeyd'i Mekke'ye götürüp orada sattılar. Hubeyb'i Beni'l-Hâris İbni Âmir İbni Nevfel satın aldı. Hubeyb, Bedir günü el-

Hâris'i öldürmüştü. Yanlarında esir olarak kaldı. Sonunda öldürmeye karar verdiler. (Bir ara) el-Hâris'in kızlarından birinden etek traşı olmak için ustura istedi, kız getirdi. Kadın der ki: "Bir çocuğum vardı, gafil davrandım. Hubeyb'in yanına kadar çıktı. Hubeyb onu dizine oturttu. O vaziyette görünce çok korktum. Benim korktuğumu Hubeyb farketti, ustura de elindeydi."

"Çocuğu öldüreceğimden mi korkuyorsun? İnşaallah böyle bir şey yapmam" dedi. Yine o kadın şunu anlatmıştı:

"Ben Hubeyb'ten daha hayırlı bir esir görmedim. Bir gün onun, salkımdan üzüm yediğini gördüm. Halbuki o sırada Mekke'de hiç bir meyve yoktu. Üstelik demir zincirlerle bağlı idi. Demek ki o, Allah'ın Hubeyb'e lutfettiği bir rızıktı.

Öldürmek üzere onu, Harem bölgesinden çıkardılar. Orada:

"Beni bırakın iki rek'at namaz kılayım!" dedi. (Bıraktılar namazını kılınca) geri geldi.

"Eğer ölümden korktu demiyecek olsaydınız daha fazla kılacaktım!" dedi. İdâm sırasında namaz kılmayı ilk sünnet kılan kimse Hubeyb idi.

"Allahım, onların hepsini say, [dağınık dağınık öldür]" dedi. Sonra şu beyitleri terennüm etti:

"Müslüman olarak öldürüldükten sonra gam yemem,

Nerede olursa olsun Allah için ölüyorum.

Bu ölüm O'nun zâtı(nın rızası) yolundadır. Dilerse O, darmadağınık uzuvların eklemleri üzerine bereket verir.

[Sonra Hubeyb: "Alahım, Resulüne selamımı götürecek kimse bulamıyorum, sen duyur" der.][190]

Sonra Ukbe İbnu'l-Hâris kalkıp Hubeyb'i öldürdü.

Kureyş Bedir'de pek çok büyüklerini öldürmüş bulunan Âsım'ın cesedinden bir parça getirtmek için, onun ölümünden sonra, ölüsüne adamlar gönderdi. Allah Teâlâ Hazretleri de onun üzerine arı oğulu nevinden bir gölgelik gönderdi. Bu, Kureyş'in gönderdiklerine karşı onun cesedini korudu, hiç bir şey alamadılar." [Buhârî, Megâzî, 38, 9, 170, Tevhid 14; Ebu Dâvud, Cihad 115, (2660, 2661), Cenâiz 16, (3112).][191]

AÇIKLAMA:

1- Reci vak'ayı ciğersuz'u, İbnu'l-Esire göre hicretin dördüncü senesinin başlarında, Safer ayında, Uhud Gazvesinin akabinde vukûa gelir. İbnu İshak'ın nakline göre, Uhud'dan sonra Adel ve el-Kâre kabilelerinden gelen bir heyet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a başvurarak: "Ey Allah'ın Resulü! Aramızda İslam yayılmaktadır. Bizimle birlikte ashabından bazılarını gönder de bize dini öğretsinler" diye talebte bulunurlar. Resulullah da onlarla birlikte altı kişi gönderir. Başlarına Âsım İbnu Sâbit'i -bir rivayete göre de Mersed İbnu Ebî Mersed- (radıyallahu anhümâ)'yı koyar.
Hadisenin tasvirinde rivayetler arasında bazı farklılıklar var. Mesela sadedinde olduğumuz rivayet 10 kişi derken, İbnu İshak'ın rivayeti altı kişiden bahseder. İbnu Hacer, üç kişinin bunlara tabi olan kimseler olabileceği, -bu yüzden- onlar üzerinde ciddi durulmamış olabileceği tahminini yürütür.
Bu grup el-Hed'e nâmmevkiye gelince ihânete uğrarlar. Bunları götürenler orada Hüzeyl'e mensub bir kabileden yüz kadar okçu te'mini ile sadedinde olduğumuz hadiste tafsil edilen vukuatı tezgahlarlar.
2- Rivayette Âsım'ın cesedinden bir parça getirmek üzere ölüsüne adam gönderildiği kaydedilir. Başka rivayetlerde "kafasını getirip Sülâfe Bintu Sa'd'a satmak için" adam gönderildiği mevzubahistir. Çünkü, Âsım, Bedir'de bu kadının iki oğlunu öldürmüştü. Kadın, Âsım (radıyallahu anh)'ın kafatasında şarap içmeye nezretmişti. Ama Cenâb-ı Hakk onu arılarla koruyarak gündüz yanaşmalarını mâni olur. İşi geceye bırakırlar, gece ise cesedi, Rabb Teâlâ kaybeder, boş dönerler.
Mekke'ye getirilen ikinci şahıs Zeyd İbnu'd- Desinne'yi Safvân İbnu Ümeyye satın alır. Bedir'de öldürülen iki oğluna bedel, öldürülmek üzere Harem'den Hıll bölgesine çıkarılır. Ten'ime gelirler. Orada Safvân'ın cellâd oğlu sorar:
"Allah adına söyle, şu anda Muhammed'in senin yerinde olmasını, sana bedel onu öldürmemi, seninde ailene dönmeni istemez misin?"
Zeyd şu tarihi cevabı verir:

"Vallahi, Muhammed'in değil burada olmasını, şu anda bulunduğu yerde onu rahatsız edecek bir dikenin ayağına batmasını, evimde olmama tercih edemem." Bu manzara karşısında Ebu Süfyan:

"Ben, Muhammed'in ashabının onu sevdiği kadar, bir kimsenin bir başkasını öylesine sevdiğini ömrümde görmedim!" der.

Ashab'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a olan sevgisini aksettiren birçok vak'a Uhud savaşı sırasında geçer. Burada zikrine münasebet düştüğü için kaydediyoruz. Bunlar bize, zulümle, katille, terörle, zorbalıkla, zâlimâne kanunların baskısıyla yarım asırdan fazla bir zamandan beri vicdanlarda dikilmeye çalışılan beşerî putların yıkılmaya başladığı günümüzde (1989-1990 ve bu vetirenin tamamlanacağı ileriki birkaç yılda), İslam'ın hakiki büyüklüğü, kısa zamandaki başarısındaki sır, asırlar geçmesine rağmen dimdik capcanlı ayakta oluşunun gerçek sebebi hususunda mesaj verecektir:

Enes İbnu'n-Nadr, Uhud'da herkesin şaşkın hale düştüğü bir anda tek başına ilerler, bu şaşkınlığın şoku içinde olan muhacirlerden bir gruba rastlar.

"Sizi böyle hareketsiz kılan nedir?" der.

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öldürülmüş!" cevabını verirler. Enes İbnu'n-Nadr:

"Ondan sonra yaşamayı ne yapacaksınız? Onun öldüğü dava uğruna siz de ölün!... Ey kavm! Muhammed öldü ise, Muhammed'in Rabbi (davası) ölmedi. Muhammed'in kavga verdiği şey adına siz de kavga verin!"

* Safiyye Bintu Abdilmuttalib, Hz. Hamza'nın müsle'ye maruz kaldığını, karnının deşilip ciğerlerinin bile çıkarıldığını işitince, görmek üzere savaş yerine gelir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Safiyye'nin oğlu Zübeyr (radıyallahu anh)'a: "Anneni geri çevir, kardeşi Hamza'yı o halde görmesin!" emreder. Zübeyr, Safiyye (radıyallahu anhâ)'yı karşılar ve Resulullah'ın "geri dönmesi" emrini tebliğ eder. İşte Safiyye validenin de o anda sarfettiği söz, İslam davasına inanmış bir ağızdan çıkan tarihi bir sözdür:

"Bana, kardeşime müsle yapıldığı haberi geldi. Allah yolunda bu azdır! Biz daha fazlasına da razıyız! Allah'tan ücret bekleyeceğim ve sabredeceğim!"

Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) bu sözleri Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse bırak gitsin" buyurur. Kadın, Hz. Hamza'nın yanına gelir, sükûnet içinde ruhuna dua okur ve innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciun deyip ayrılır.
* Savaş sonrası, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabıyla birlikte Medine'de Benî Dinâr'dan bir kadına uğrar. Savaşta kocası, oğlan kardeşi ve babası şehid düşmüştür. Ashab birer birer bu kayıplarını haber verir. Kadın:
"Resulullah'a ne oldu onu söyleyin!" der. Ashab:
"Elhamdülillah! O sağdır, selâmettedir, arzu edeceğin gibidir!" derler.
"Bana gösterin, gözlerimle göreyim!" der. Resulullah burada denir. İşaret edilerek kadına gösterilir. Kadın Resulullah'ı görünce:
"Sen sağ olduktan sonra her musibet küçüktür, hiçtir!" der.[192]
3- Hadisten Çıkarılan Bazı Faideler:
* Esir, düşmanın emanını kabul etmeyebilir, caizdir.
* Emanı kabul etmesine de ruhsat tanınmıştır, ancak eman istememesi azimettir. Hasan Basrî hazretleri "Eman istemede bir beis yok" demiş ise de Süfyan Sevrî "mekruh addederim" demiştir.
* Müşriklere verilen ahde uymaya, onların çocuklarını öldürmekten kaçınmaya, kendisini öldüreceklere iyi davranmaya örnek var.
* Velilerin kerâmeti haktır.
* Kâfirlere âmmeten beddua caizdir.
* İdam edilirken namaz kılınır.
* İdam sırasında şiir inşadı caizdir.
* Hubeyb'in dinindeki kuvvet ve yakîni gözükmektedir.
* Allah müslüman kullarını da her çeşit musibetle imtihan eder.
* Müslümanın duasına diri veya ölü iken de Allah'ın icabet ettiğine örnek var. Cenâb-ı Hakk, öldükten sonra onun cesedini himaye etmiş, müşriklerin dokunmasını önlemiştir. Ancak şehidlik ikramıyla şereflendirmek için, katletmelerine mâni olmamıştır. [193]
4- Kerâmet Meselesi:

Sadedinde olduğumuz rivayette Hubeyb (radıyallahu anh)'ın üzüm salkımından üzüm yemesi hadisesi, Sahâbe'nin mazhar olduğu keramete bir örnek olmaktadır. Bu vesile ile, kerametin sübutu kabul edilir mi edilmez mi hususundaki münakaşaya yer veren İbnu Hacer, bazılarının kerameti inkâr ettiklerini belirttikten sonra, İbnu Battal'ın bir açıklamasını kaydeder. Onun, inkâr edenlerle kabul edenler arasında orta bir yol tuttuğunu belirttikten sonra derki:

"Ehl-i sünnet ve'lcemaatten meşhur olan görüş şudur: "Mutlak olarak kerâmetin sübutu haktır. Ancak, Ebu'l-Kâsım el-Kuşeyrî gibi bazıları "Bir kısım peygamberlere tahaddi ile gelen çeşitten harikaların keramet olarak velilere verilmesini istisna kıldılar. Mesela babasız olarak çocuk hâsıl etmek gibi hârikalar ortaya koyamazlar. Bu, keramet meselesindeki görüşlerin en doğrusudur. Zira, ânında duânın icabet görmesi, yiyecek ve içeceğin duanın bereketiyle çoğalması, gözle görülmeyen şeylerin keşfedilmesi, vukua gelecek hâdisenin önceden haber verilmesi gibi kerametler gerçekten o kadar çoktur ki bunların vukûunu salâh ehline nisbet etmek bir adet, (normal bir hal) hâlini aldı. Şimdilerde, hârikulâde denen şey Kuşeyrî'nin söylediği hususa inhisar etti. "Bir peygamberde mu'cize olarak görülen her bir şeyin bir velide de kerâmet olarak vukûu câizdir" diye mutlak konuşan kimsenin sözünü kayıtlamak gereği anlaşıldı. Bütün bu münakaşa ve açıklamaların gerisinde, halkta yerleşen yanlış bir inanç yatmaktadır. Buna göre, "Kimin elinde hârikulâde bir hadise zuhur ederse o kimse veliyullahtandır." Halbuki bu inanç yanlıştır. Zira, harikulâde hadise bazan kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda giden insanların eliyle de zuhur etmektedir. Öyleyse, hârikulade hâdisenin zuhurunu, evliyaullahın velayetine delil kılan kimsenin, kerâmetle diğer hârikulade hadiseler arasında bir tefrik yapması, ayırdedici bir ölçü koyması gerekmektedir. Bu hususta söylenenin en güzeli, "Böyle bir hadiseye mazhar olan kimsenin hâli tedkik edilir, eğer dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı birisi ise, bu hârikulâde hadise onun velâyetine delil olur; kimde bu hal yoksa, veli değildir" diyenlerin sözüdür. Tevfik Allah'tandır."

İslam âlimleri, hakiki veli olmayan, İbnu Hacer'in ifadesiyle "Kâhin, sâhir, râhib gibi yanlış yolda gidenlerin" elinde zâhir olan hârikalara

istidrac der. Bu meseleye temas ihtiyacını duyan Bediüzzaman istidracla keramet arasındaki farkı şöyle açıklar: "Keramet ile istidrac mânen birbirine mütebayindir (zıddır). Zira kerâmet, mucize gibi Allah'ın fiilidir ve o kerâmet sahibi de kerametin Allah'tan olduğunu bilir ve Allah'ın kendisine hâmi ve rakîb (murâkabe eden) olduğunu da bilir.Tevekkül ve yakîni de fazlalaşır. Lâkin, bazan Allah'ın izniyle kerâmetlerine şuunu olur. Bazan olmaz evla ve eslemi de bu kısımdır.

İstidrâc ise, gaflet içinde iken eşyayı gaybiyyenin inkişafından ve garib fiilleri izhar etmekten ibarettir. Fakat, bu istidrâc sahibi, nefsine istinad ve iktidarına isnad etmekle enaniyeti, gururu öyle fazlalaşır ki, "Bu bana, benden olan bir ilim sebebiyle verilmiştir" (Kasas 78) âyetini okumaya başlar.[194] Lakin o inkişaf tasfiye-i nefs ve tenevvür-ü kalb neticesi olduğu takdirde, ehl-i istidrâc ile ehl-i kerâmet arasında tabaka-i ûlâda fark yoktur. Tam ma'nâsıyla fenaya mazhar olanlar ise, onlara da Allah'ın izniyle eşyayı gaybiyye inkişaf eder. Ve onlar da o eşyayı fenâfillah olan havâslarıyla görürler. Bunun istidractan farkı pek zâhirdir. Zira, zâhire çıkan bâtınlarının nuraniyeti mürâilerin zülumâtıyla iltibas olmaz."

Kerameti Bediüzzaman iki kısma ayırır:

1- Kişinin iradesi karışmadan, hiç farkında olmadan hâsıl olan kerâmet. Sözgelimi birinin soracağı şeyi, daha o sormadan cevaplamak, sonra da onun soracağı şey olduğunu bilmek.

2- Kişinin iradesiyle husûl bulan keramet.

Bediüzzaman, bu ikinci kısmın zaruret olmadan izharının zararlı olduğunu belirtir. Kendisi iradesi olmadan hâsıl olan kerâmet bir nevi ikram-ı ilâhîdir. Onda insan kesbi yoktur, nefis karışmaz. Bunun söylenmesi zarar vermez, Allah'ın nimetini söylemek yerine geçer.

"Eğer der, kerâmet ile müşerref olan bir şahıs bilerek hârika bir emre mazhar olursa, o halde, eğer nefs-i emmaresi bâki ise, kendine güvenmek ve nefsine ve keşfine itimad etmek ve gurura düşmek cihetinde istidrâc olabilir." Fahr için, kasden kerâmet izhar etmenin pek zararlı olduğunu belirten Bediüzzaman "Çünki, orada zahiren insanın kesbinin bir medhali bulunduğundan nefsine nisbet edebilir" der.[195]

* Bİ'R-İ MÂUNA GAZVESİ

ـ4257 ـ1ـ عن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَ رسولُ اللّهِ #: قَوْماً مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ إلي عَامِرٍ. وَفي رواية: بَعَثَ خَالي حَرَاماً أخاً ُمِّ سُلَيْمٍ في سَبْعِينَ رَاكِباً. فَلَمَّا قَدِمُوا قَالَ لَهُمْ خَالِي: أتَقَدَّمُكُمْ. فَإنْ أمَّنُونِي حَتّى أبَلِّغَهُمْ عَنْ رَسولِ اللّهِ #، وَإَّ كُنْتُمْ مِنِّي قَرِيباً. فَتَقَدَّمَ فَأمَّنُوه. فَبَيْنَمَا هُوَ يُحَدِّثُهُمْ عَنْ رسولِ اللّهِ # إذْ أوْمَوْا إلى رَجُلٍ مِنْهُمْ فَطَعَنَهُ فَأنْفَذَهُ. فَقَالَ: اللّهُ أكْبَرُ، فُزْتُ وَرَبِّ الْكَعْبَةِ. ثُمَّ مَالُوا عَلى بَقِيَّةِ أصْحَابِهِ فَقَتَلُوهُمْ. فَأخْبَرَ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّمُ النَّبيَّ # أنَّهُمْ قَدْ لَقَوْا رَبَّهُمْ فَرَضِيَ عَنْهُمْ وَأرْضَاهُمْ. فَقَنَتَ # شَهْراً يَدْعُو في الصُّبْحِ عَلى أحْيَاءِ مِنْ الْعَرَبِ ، عَلى رِعْلٍ وَذَكْوَانَ وَعُصَيَّةَ وَبَنِي لِحْيَانَ[. أخرجه الشيخان .

1. (4257)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Süleym'den bir grubu Benî Âmir'e gönderdi. -Bir rivayette: (annem) Ümmü Süleym'in kardeşi dayım Harâm'ı yetmiş süvari içerisinde gönderdi.- (Bi'r-i Mâuna'ya) vardıkları zaman dayım onlara:"Ben sizden önce gideyim. Eğer bana Resulullah'tan tebliğde bulunmam için emân verilirse (tebliğde bulunurum). Eman vermezlerse, sizler bana yakın bir yerde bulunmuş olursunuz" dedi. Ve ilerledi. Gerçekten dayıma önce emân verdiler. O, kendilerine Resulullah Aleyhissalâtu vesselâm'dan bahsederken, kendilerinden bir adama imâ ile işaret ettiler. O da dayıma ansızın mızrak sapladı. Dayım:

"Allahu ekber, Ka'benin Rabbına yemin olsun, (şehidlik) kazandım!" dedi. Sonra dayımın diğer arkadaşlarına yönelip (dağa kaçan iki kişi hariç) hepsini öldürdüler. Cibril aleyhisselam Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onların Rablerine kavuştuğunu, Allah'ın onlardan razı olup onları da razı ettiğini haber verdi.

Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm bir ay boyu, Arap kabilelerinden Ril, Zekvan, Usayye ve Beni Lihyân'a sabah namazında beddua etti." [Buhârî, Megazî 38, Vitr 7, Cihâd 9; Müslim, Mesâcid 297, (677).] [196]

AÇIKLAMA:

1- Bi'r-i Mâuna "Mâ'una kuyusu" demektir. Bu isim altında tarihe geçen hadise, İbnu'l-Esir'e göre Hicretin dördüncü yılında cereyan eder. Benî Âmir İbnu Sa'sa'a'nın başı Ebu Berâ İbnu Âzib İbni Âmir İbni Mâlik Medine'ye gelip Resulullah'a bazı şeyler hediye eder, Aleyhissalâtu vesselâm kabul etmez:

"Ey Ebu Berâ! Ben müşriğin hediyesini kabul etmem!" der, kendisine İslam'ı arzeder. Fakat Ebu Bera müslüman olmaz. Ancak:

"Senin bu emrin güzel, Necid ahalisine bir adam göndersen de insanları emretiğin şeye çağırsa. Ümid ederim sana icabet edecekler!" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Necid ahalisinden göndereceğim kimseler hakkında korkarım" der. Ebu Berâ:

"Ben garanti veriyorum (himaye edeceğim)!" der. Bu garanti üzerine Aleyhissalâtu vesselâm, Ehl-i Suffe'den yetmiş kişiyi gönderir.

Bunlar Benî Âmir yurdu ile Benî Süleym Harra'sı arasındaki Bi'r-i Mâuna nâm mevkiye inerler. Ve Harâm İbnu Milhân Resulullah'ın mektubunu Âmir İbnu Tufeyl'e götürür. Âmir, mektuba bile bakmadan, Harâm (radıyallahu anh)'ı öldürür. Âmir, Benî Âmir'i çağırır fakat "Ebu Berâ onlara civâr (himaye) verdi" diye çağrısını kabul etmezler. Beni Süleym'den Üseyye, Rı'lân ve Zekvân'ın kabilelerini çağırır. Onlar icabet ederler. Müslümanların etrafını çevirip öldürürler. Bu katliamdan sadece Ka'b İbnu Zeyd el-Ensârî ile, Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî kurtulurlar.

Amr İbnu Ümeyye ed-Damrî dönüşte Karkara nam mevkide Benî Âmir'den iki kişiye rastlar. Bunlar Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la akid yapmış iki kişi idi. Amr bunu bilmediği için arkadaşlarının intikamını almak için bunları öldürür. Durumu Resulullah'a anlatınca Aleyhissalâtu vesselâm onların diyetini öder. Bu hadisenin yahudi kabilesi Beni'n-Nadir'in sürülmesini netice veren hadiselerin çekirdeğini teşkil ettiğini daha önce belirtmiştik.

Rivayetler bir müddet okunup bilahare lafzen dahi neshedilen şu ibarenin Kur'ânî bir vahiy olduğunu belirtir: "Kavmimize bizden haber

verin ki biz Rabbimize kavuştuk. Rabbimiz bizden memnun oldu. Biz de O'ndan memnunuz."

2- Hassân İbnu Sâbit, bazı şiirler yazarak Benî Ebu Bera'yı Âmir İbnu Tufeyl'e karşı tahrik edici beyitler düzdü. Şiir, Rebî'a İbnu Ebî Bera'ya ulaşınca gider, Âmir İbnu Tufeyl'i yaralar ve atından düşürür.

3- Sadedinde olduğumuz rivayet ayrıca cinayete karışan kabileler aleyhine kunut okunduğunu belirtir. Bu mevzu namaz bahsinde açıklandı. (2612-2621. Hadisler, 8. cilt 465-470. sayfalar)[197]

* FEZARE GAZVESİ

ـ4258 ـ1ـ عن سلمة بن ا'كوع رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]غَزَوْنَا فَزَارَةَ وَعَلَيْنَا أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، أمَّرَهُ رَسُولُ اللّهِ # عَلَيْنَا. فَلَمَّا كَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ المَاءِ سَاعَةٌ أمَرَنَا أبُو بَكْرٍ فَعَرَّسْنَا. ثُمَّ شَنَّ الْغَارَةَ. فَورَدَ الْمَاءَ فَقُتِلَ مَنْ قُتِلَ عَلَيْهِ وَسُبِيَ مِنْ سُبِيَ، وَأنْظُرُ إلى عُنُقٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِمُ الذَّرَارِى فَخَشِيتُ أنْ يَسْبَقُونِي إلى الْجَبَلِ فَرَمَيْتُ بَسَهْمٍ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ فَلَمَّا رَأوا السَّهْمَ وَقَّفُوا. فَجِئْتُ بِهِمْ أسُوقُهُمْ وَفِيهِمُ امْرَأةٌ مِنْ بَنِى فزَارَةَ عَلَيْهَا قَشْعٌ مِنْ أدَمٍ. قَالَ الْقَشْعُ: النَّطْعُ. مَعَهَا ابْنَةٌ مِنْ أحْسَنِ الْعَرَبِ. فَسُقْتُهُمْ حَتّى أتَيْتُ بِهِمْ أبَا بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَنَفَّلَنِي أبُو بَكْرٍ بِنْتَهَا فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ، ومَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْباً. فَلَقِيَنِي رسُولُ اللّهِ # في السُّوقِ. فَقَالَ: يَا سَلَمَةَ، هَبْ لِي الْمَرْأةَ. فَقُلْتُ: يَا رسُولَ اللّهِ: واللّهِ لَقَدْ أعْجَبَتْنِي ، وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْباً. ثُمَّ لَقِيَنِي مِنَ الغَدِ في السُّوقِ. فقَالَ: يَا سَلَمَةَ هَبْ لِي الْمَرْأةَ، للّهِ أبُوكَ. فَقلْتُ: هِي لَكَ يَارسولَ اللّهِ، فَوَاللّهِ مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْباً. قَالَ: فَبَعَثَ بِهَا # إلى مَكَّةَ فَفَدَى بِهَا نَاساً مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا أُسِرُوا بِمَكَّةَ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

»الغَارةُ« الحرب.»شنُّهَا« فَرَّقَهَا في كل ناحية.و»العنق« الطائفة .

1. (4258)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bizimle su arasında bir müddetlik mesafe kalınca Hz. Ebu Bekr emretti, gece istirahati için mola verdik. Sonra baskını başlattı. Suya vardı. Suyun başında ölen öldü, esir alınan esir alındı. Bu halktan bir cemaate bakıyordum. İçerisinde çocuklar ve kadınlar vardı. Dağa benden önce

varırlar diye korkarak onlarla dağın arasına bir ok attım. Oku görünce durdular. Onları sürerek getirdim. Aralarında Benî Fezâre'den bir kadın vardı. Üzerinde deriden bir kaş' vardı. Kaş' kuru post demektir. Kadının yanında Arapların en güzelinden bir kız vardı. Onları, sürerek Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'a kadar getirdim. Ebu Bekr, kızı bana hediye etti. Medine'ye kadar geldik. Kızın elbisesini bile açmadım. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çarşıda bana rastladı.

"Ey Seleme, dedi, kadını bana bağışla!"

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, vallahi hoşuma gitti, ancak henüz elbisesini bile açmadım."

Ertesi günü, çarşıda bana yine rastladı.

"Ey Seleme, ceddine rahmet, kadını bana bağışla!" buyurdu.

"Ey Allah'ın Resûlü! dedim, o senindir, Allah'a yemin olsun, kadının elbisesini açmadım!"

Sonra Aleyhissalâtu vesselâm o kadını Mekke'ye gönderdi ve Mekke' de esir edilen bazı müslümanların fidye-i necatı yaptı." [Müslim, Cihad 46, (1755); Ebu Dâvud, Cihad 134, (2697).][198]

AÇIKLAMA:

Bu rivayetten âlimler bazı faideler çıkarmışlardır. Şöyle ki:

1- Askeri, harbe teşvik için bahşiş verilebilir.

2- Münasebet-i cinsiyeyi ifade için kinayeli söz kullanmak müstehabtır. Hadiste "elbisesini açmadım"la bu kastedilmiştir.

3- Müslüman esirleri kurtarmak için cariyeler fidye-i necat olarak verilebilir.

4- Esirler arasında annekız varsa, kız büyük olduğu takdirde araları açılabilir. Ahmed İbnu Hanbel, büyüğün ayrılmasını da caiz görmez.

5- Kumandan askerin ganimet payını isteyerek amme işlerinde tasarrufu caizdir. Ancak askerden zorla alınamaz.

6- Ceddine rahmet (baban Allah'ındır), babasının yüz akı gibi mültefit sözler caizdir.[199]

* HENDEK GAZVESİ

ـ4259ـ 1ـ عن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]خَرَجَ النَّبِيُّ # إلى الْخَنْدَقِ فإذَا الْمُهَاجِرُونَ وَا‘نْصَارُ يَحْفِرُونَ فى غَدَاةٍ بَارِدَةٍ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ عَبِيدٌ يَعْمَلُونَ ذلِكَ لَهُمْ فَلَمَّا رَأى مَا بِهِمْ مِنَ النَّصَبِ وَالْجُوعِ قَالَ: اللَّهُمَّ إنَّ الْعَيْشَ عَيْشُ اŒخِرَةِ فَاغْفِرْ ل‘نْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ. فَقَالُوا مُجِيبِينَ لَهُ:نَحْنُ الَّذِينَ بَايَعُوا مُحَمَّداً عَلى الْجِهَادِ مَا بَقِينَا أبَداًأخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4259)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hendek'e gitti. Gördü ki Muhacir ve Ensar soğuk bir sabah vakti hendek kazıyorlar. Onların, bu işi kendilerine bedel yapacak köleleri yok. Onları vuran yorgunluk ve açlıklarını görünce (şiirimsi bir ifade) terennüm ettiler:

"Ey Allahım! gerçek hayat âhiret hayatıdır.

Ensar ve muhaciri mağfiret buyur!"

Çalışanlar da O'na şöyle mukabele ettiler:

"Biz Muhammed'e bey'at edenleriz.

Hayatta kaldıkça cihad gayemiz." [Buhârî, Megâzî 29, 33, 34, 110, Fedâilu'l-Ashab 9, Rikak 1, Ahkâm 43; Müslim, Cihad 127, (1805); Tirmizî, Menâkıb (3857).][200]

ـ4260ـ 2ـ وعن البراء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ رَسُولَ اللّهِ # وَهُوَ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ، وَلَقَدْ وَارَى التُّرَابُ بَيَاضَ بَطْنِهِ، وَهُوَ يَقُولُ:واللّهِ لَوْ اللّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَ تَصَدَّقْنَا وَ صَلَّيْنَافَأنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنا وَثَبِّتِ ا‘قْدَامَ إنْ َ قَيْنَاوَالْمُشْرِكُونَ قَدْ بَغَوا عَلَيْنَا إذَا أرَادُوا فِتْنَةً أبَيناوَيَرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ[. أخرجه الشيخان .

2. (4260)- Hz. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Hendek kazarken) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm, bizimle birlikte omuzunda O da toprak taşıyordu. Karnının beyazlığını toprak bürümüştü. (Bu esnada, ashabı şevke getirmek için zaman zaman) şöyle terennüm ediyordu:

"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık,
Ne sadaka verir ne namaz kılardık.
Üzerimize sekînet indir Allahım!
Ayaklarımıza sebat ver Allahım!
Müşrikler bize karşı azdılar.
Fitne çıkarmak dilerler ama yandılar."
Resulullah bunları söylerken sesini yükseltiyordu." [Buhârî, Megazî 29, Cihad 34, 161, Kader 16, Temennî 7; Müslim, Cihad 125, (1803).][201]

ـ4261 ـ3ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]لَمَّا رَجَعَ النَّبِيُّ # مِنَ الْخَنْدَقِ وَوَضَعَ السِّحُ وَاغْتَسَلَ، فَأَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَنْفُضُ رَأْسَهُ مِنَ الْغُبَارِ. فَقَالَ: قَدْ وَضَعْتَ السِّحُ، واللّهِ مَا وَضَعْنَاهُ. أَخْرُجْ إلَيْهِمْ. فَقَالَ: فإلى أيْنَ؟ قَالَ: هَاهُنَا وَأشَارَ إلى بَنِي قُرَيْظَةَ. فَخَرَجَ إلَيْهِمْ فَنَزَلُوا عَلى حُكْمِهِ. فَرَدَّ الْحُكْمَ إلى سَعْد بْنِ مُعَاذٍ. فقَالَ: إنِّي أحْكُمُ فِيهِمْ أنْ تُقْتَلَ المُقَاتِلَةُ، وَأنْ تُسْبَى النِّسَاءُ وَالذُّرِّيّةُ، وَأنْ تُقْسَمَ أمْوَالُهُمْ، وَكَانَ سَعْدٌ أُصِيبَ يَوْمَ الْخَنْدَقِ فِى أكْحَلِهِ فَضَرَبَ عَلَيْهِ # خَيْمَةً فِي الْمَسْجِدِ لِيَعُودَهُ مِنْ قَرِيبٍ، وَفي رواية قالَ سَعْدٌ: اللَّهُمَّ إنَّكَ تَعْلَمُ أنَّهُ لَيْسَ قَوْمٌ أحَبَّ إلَيَّ أنْ أُجَاهِدَهُمْ فِيكَ مِنْ قَوْمٍ كَذَّبُوا رَسُولَكَ وَأخْرَجُوهُ. اللَّهُمَّ فَإنِّي أظُنُّ أنَّكَ قَدْ وَضَعْتَ الْحَرْبَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ، فَإنْ كَانَ بَقِىَ مِنْ حَرْبِ قُرَيْشٍ شَىْءٌ فَأبْقِنِي حَتّى أُجَاهِدَهُمْ فِيكَ، وَأنْ كُنْتَ وَضَعْتَ الْحَرْبَ فَافْجُرْهَا وَاجْعَلْ مَوْتِى فِيهَا، فَانْفَجَرَتْ مِنْ لَبَّتِهِ فَلَمْ يَرُعْهُمْ، وفي الْمَسْجِدِ خَيْمَةٌ مِنْ بَنِي غِفَارٍ، إِّ الدَّمُ يَسِيلُ إلَيْهِمْ. فَقَالُوا: يَا أهْلَ الْخَيْمَةِ، مَا هَذا الَّذي يَأتِينَا مِنْ قِبَلِكُمْ؟ فَإذَا سَعْدٌ يَغْذُو جُرْحُهُ دَماً. فَمَاتَ مِنْهَا رضِيَ اللّهُ عَنْهُ[. أخرجه الشيخان.»ا‘كْحَلُ« عرق في وسط اليد يكثر فَصْدُهُ.وقوله »فلم يَرُعْهُمْ« أي فلم يفزعهم إ هو، والروع الفزع.وقوله »يغذو« غذا الجرح بالذال المعجمة يغذو غذوا: إذا سال دماً .

2. (4261)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hendek'ten döndüğü zaman, silahları bırakıp (elini yüzünü) yıkamış, tam başındaki toprakları çırparken Cebrail aleyhisselam geldi.
"Sen dedi, silahını bıraktın, vallahi biz daha bırakmadık! Onlara geri git.
"Nereye kadar?" dedi Resulullah.

"Şuraya!" diyerek Benî Kureyza'yı gösterdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu emir üzerine onlarla savaşmaya çıktı. Kureyzalılar hükmüne razı oldular. Hakem olarak Sa'd İbnu Mu'az'ı seçtiler. O da:
"Ben onlardan muharib olanların öldürülmesine, kadın ve çocukların esir edilmesine, malların da taksim edilmesine hükmediyorum!" dedi. Sa'd, Hendek savaşı sırasında ana damarından yara almıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) tedavisiyle yakından ilgilenmek için mescidin içinde ona bir çadır kurdurmuştu.
-Bir rivayette Sa'd der ki: "Ey Allahım sen biliyorsun ki, senin yolunda kendileriyle cihad etmekten en ziyade memnun olacağım bir kavim Resulünü tekzib eden ve Onu yurdundan sürüp çıkaranlardır. Ey Allahım kanaatim şu ki, sen, bizimle onların arasındaki [harbi artık] bıraktın. Eğer hâlâ Kureyş'le savaş olacaksa bana daha hayat ver de senin yolunda onlara karşı cihad edeyim. Eğer savaşı kesti isen damarımı daha da aç, ölümüm ondan olsun." -Bu dua üzerine, o gece damarı iyice açıldı. O zaman mescidde bulunan Benî Gıfar'a ait çadırda kalanları kanın kendilerine doğru akmasından başka bir şey ürkütmemiş.
"Ey çadır sahibi, dediler. Sizin taraftan bize doğru gelen nedir?"
Bu kanamakta olan Sa'd'ın yarasından akmıştı. O sebeple öldü, (radıyallahu anh)." [Buhârî, Megazî 30, Cihad 18; Müslim, Cihâd 67, (1769); Ebu Dâvud, Cenâiz 8, (3101); Nesâî, Mesâcid 18, (2, 45).][202]

ـ4262 ـ4ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]إنَّ سَعْدَ بْنَ مُعَاذٍ رُمِيَ يَوْمَ ا‘حْزَابِ قَطَعُوا أكْحَلَهُ أوْ أبْجَلَهُ فَحَسَمَهُ رسُولُ اللّهِ # بِالنَّارِ فَانْتَفَخَتْ يَدُهُ فَنَزَفَهُ الدَّمُ. فَحَسَمَهُ أُخْرَى فَانْتَفَخَتْ يَدُهُ. فَلَمَّا رَأى ذلِكَ قَالَ: اللّهُمَّ َ تُخْرِجْ نَفْسِي حَتّى تُقِرَّ عَيْنِي مِنْ بَنِي قُرَيْظَةَ فَاسْتَمْسَكَ عِرْقُهُ، فَمَا قَطَرَ قَطْرَةً حَتّى نَزَلُوا عَلى حُكْمِهِ، فَحَكَمَ فِيهِمْ أنْ تُقْتَلَ رِجَالُهُمْ وتُسْتَحْيَا نِسَاؤُهُمْ. فَقَالَ #: أصَبْتَ فِيهِمْ حُكْمَ اللّهِ، وَكَانُوا أرْبَعَمِائَةٍ. فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَتْلِهِمْ انْفَتَقَ عِرْقُهُ فَمَاتَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[. أخرجه الترمذي وصححه.»الْحَسْمُ« الكّي لينقطع الدم.»وَا“سْتِحْيَاءُ« ا“بقاءِ وهو استفعال من الحياة .

4. (4262)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ahzâb (Hendek) günü Sa'd İbn Mu'az (radıyallahu anh) [Kureyş'ten İbnu'l-Arika'nın attığı bir

okla] koldaki ana damardan vurulmuştu, böylece damarı kesilmiş oldu. (Kanı durdurmak için) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dağlama uyguladı. Bunun üzerine eli şişti, çokca kan akarak Sa'd'ı zayıf düşürdü. Resulullah tekrar bağladı. Eli yine şişti. Bu hali görünce (Sa'd (radıyallahu anh)):
"Allahım, Beni Kureyza'dan gönlüm rahata ermedikçe canımı alma!" diye dua etti. Derken kanı durdu. Kureyza onun hükmüne baş eğinceye kadar tek damla akmadı. Onlar hakkında erkekleri öldürülmesine, kadınların sağ bırakılmasına hükmetti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Haklarında Allah'ın verdiği hükme isabet ettin!" buyurdu. Dörtyüz kişiydiler. Onların katli tamamlanınca, damarı patladı. Sa'd (radıyallahu anh) vefat etti. (Allah rahmetini bol kılsın.)" [Tirmizî, Siyer 28, (1582).] [203]

AÇIKLAMA:

1- Bu dört rivayetten ilk ikisi Resulullah'ın Hendek savaşının hazırlığı sırasında hendeklerin kazılmasında fiilen çalıştığını, ashabı da şevke getirmek için beyitler terennüm ettiğini, ashabın da bu beyitlere yine bazı beyitlerle mukabelede bulunduğunu ifade etmektedir. Son iki rivayet ise, daha önce müstakilen ele alıp genişçe açıkladığmız Benî Kureyza ile akalalı. Zira Kurayza Gazvesi ile Hendek Gazvesi, birbiriyle sıkı irtibat halindedir. Hatta, bu iki gazve, aynı hadisenin iki ayrı safhası gibidirler. Kureyza ile ilgili kısmı tekrar etmeyeceğiz. Ancak Hendek Gazvesini tarihi bir hadise olarak kısaca özetleyeceğiz:
2- Ahzab veya Hendek Gazvesi de denen hadise, Hicretin beşinci yılında Zilkade ayında cereyan etmiştir. Bir bakıma Uhud savaşından iki sene kadar sonra vukûa gelmiştir. Hendek savaşı, Tevhid-Şirk kavgasında mühim bir dönüm noktası teşkil eder: Şirk'in tevhide saldırısının mecali burada biter, o güne kadar müdafaada olan tevhid aksiyona geçer.[204]
*** Hazırlayıcı Sebep:** Hendek savaşına Ahzab savaşı da denir. Ahzâb, grub ma'nâsına gelen hizb'in cem'idir. Savaşa ahzab gazvesi denmesi,

müslümanların karşısına sadece Kureyş'in değil, bütün müşrik ordularının ittifak halinde çıkmasından ileri gelir. Şu halde ahzâb bir bakıma müttefikler demektir: İslam'ı, nur-u ilâhiyi doğduğu yerde söndürmede kararlı olan değişik kabilelere mensup müşriklerden müteşekkil bir ittifakın mensupları olan müttefikler.

Dünyayı şirk'in, küfrün ve her çeşit zulümlerin zulümat ve şekâvetinden kurtaracak olan nur-u ilâhî'nin, her geçen gün inkişaf kaydetmesi ve gelişme ortaya koyması karşısında endişelenen küfür merkezleri bu nur her tarafı sarıp, karşı konamaz bir güce ermeden, daha şule iken boğmanın zaruretini hissediyorlardı. Bunun yolu, bütün küfür dünyasının birleşerek, el birlik ederek yüklenmesinden geçerdi. Kaç fırsatta saflıklarını ortaya koyan Mekkeli müşrikler böylesine şümullü, istikbale matuf bir strateji düşünüp şartlara muvafık bir tabye uygulayabilirler miydi? Bu biraz akla muvafık düşmüyor. Bu sebeple, haklı olarak, Müttefikler savaşında gerekli ittifakın kurulmasında baş rollerde yahudilerin yer aldığını görmekteyiz.

İbnu Sa'd der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Beni'n-Nâdir'i Medine'den sürünce, bunlar Hayber'e geldiler. Bunların ileri gelenlerinden ve reislerinden bir grup, kalkıp Mekke'ye gittiler. Kureyş'i görüp, onları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a karşı çıkmaya çağırdılar. Onlarla anlaşma yaptılar ve Resulullah'la mukâtele etmek için belli bir zaman tayin ettiler. Oradan çıkıp Gatafan'a, Benî Süleym'e geldiler, onlarla da aynı şekilde anlaşmalar yaptılar.

Kureyş hazırlandı. Kendisine tabi olan yakın ve uzak müttefikleri de aynı maksad etrafında birleşti ve hazırlık yaptılar. Bunlar dörtbin kişiydiler. Daru'n-Nedve'de sancak açıldı. Sancağı Osman İbnu Talha İbni Ebî Talha taşıyacaktı. Beraberlerinde üçyüz at, binbeşyüz deve, başlarında Ebu Süfyan İbnu Harb İbni Ümeyye komutandı. Benî Süleym bunlara Merrî'z-Zehrân'da katıldı. Bunlar da yediyüz kişiydiler, başlarında Süfyan İbnu Abdi Şems vardı. Bunlarla birlikte, Talha İbnu Hüveylid el-Esedî'nin komutasında Benî Esed de vardı. Fezâre de, bütün muharibleriyle, bin deve ile katılmıştı. Başlarında Uyeyne İbnu Husn vardı. Eşca kabilesi dört yüz askerle Mes'ud İbnu Ruhayle başkanlığında katıldı. Benî Mürre ise el-Hâris İbnu Avf komutasında dörtyüz kişi ile

katıldı. Başka kabilelerde katıldı. Zührî, Hâris İbnu Avf'ın Benî Mürre ile geri döndüğünü, savaşa katılmadığını zikreder. Ancak gerçek olan, katıldıklarıdır.

Hendek'e katılan kabilelerden gelen askerlerin sayısı 10.000 kişiydi. Üç büyük ordugâha ayrılmıştı. Ebu Süfyân başkomutandı.

Ordunun Mekke'den ayrılış haberi Resulullah'a gelir gelmez, düşmanın durumunu halka bildirdi ve mesele hakkında istişareler yaptı.

Selman-ı Fârisî hendek usulünden bahsetti. Bu, müslümanların hoşuna gitti. Aleyhissalâtu vesselâm müslümanları askere aldı. Sal' dağının eteğinde topladı. Sal'ı arkalarına aldı. O gün müslümanların sayısı üçbin kişi idi. Medine'ye Abdullah İbnu Ümmî Mektum (radıyallahu anh)'ı halef bıraktı. Medine'nin önüne alelacele hendek kazmaya girişildi. Müslümanlar düşmanın gelmesinden önce hendeği tamamlayabilmek için çok hızlı çalışıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da çalışmalara, müslümanları gayrete getirmek için, elleriyle katıldı. Her bir cihet bir grubun sorumluluğuna tevdi edilmişti: Muhacirler Râtic-Zübâb hattının hendeğini kazıyorlardı. Ensar Zübâb-Benî Ubeyd dağı arasını kazıyorlardı. Medine'nin diğer tarafında evler birbirine örülmüş vaziyette idi, kale gibiydi, giriş yoktu.

Benî Abdi'l-Eşhel, Râtic'den sonra kendini çevirecek hattın hendeğini kazıyordu. Böylece hendek Mescid-i Nebevî'nin gerilerine kadar geliyordu. Benî Dinâr da Cürbâ'dan, bugünkü İbnu Ebî'l-Cenûb'un evine kadar olan kısmın hendeğini kazdı. Hendeğin kazılma işinden altı günde çıktılar.

Burada şunu kaydetmek isteriz: İbnu Sâd hendek kazma işinin 6 günde tamamlandığını söylediği halde, İbnu Hacer'in kaydettiğine göre başka kaynaklarda daha farklı ve daha makul rakamlar zikredilmiştir. Birinde 20 gün, bir diğerinde 14 gün, bir başkasında 15 gün, İbnu Kayyim'in Hedy'inde bir ay. Bu rakamlar, farklı hatların tamamlanma müddetini ifade edebilir. Zira kaydedildiği üzere Resulullah, hendeği bazı hatlara ayırıp her hattı ayrı bir grubun sorumluluğuna tevdi etmiş durumdadır. Bunlardan her bir grup, öncelikle kendi hatlarını bitirme gayreti vermiş olmalıdır.

İbnu Sa'd'dan takibe devam ediyoruz: "Kadınları ve çocukları müslümanlar âtâm (denen şatovari müstahkem binalara) yerleştirdiler.
Aleyhissalâtu vesselâm Zilkade'nin 18'inde çıktı. Sancağı Muhacirînin sancağı idi ve Zeyd İbnu Harise taşıyordu. Ensar'ın sancağını Sa'd İbnu Ubâde taşıyordu."
Mekkeliler gelmiş, savaş başlamıştı. Ancak ummadıkları bir taktikle karşılaştılar. Önlerinde hendekler vardı. Bu taktik karşısında sayıca çokluk bir işe yaramıyordu. Hendeği geçmek zordu. Karşılarında okçular ve kılıçlı muharibler vardı. Zaman zaman geçmeye çalışan ve hatta geçebilen tektük münferidler olsa da, derhal işi bitiriliyordu, geri püskürtülüyordu.
Şehrin dışarıyla irtibatı kesilince içeride de sıkıntılar artmıştı. Savaşla şehri alamayacağını anlayan Ebu Süfyân, Benî Kureyza yahudilerine müslümanlarla olan antlaşmayı bozup kendi taraflarına geçmeyi teklif etti. Önce reddettiler ise de sonradan razı oldular. Bunu Resulullah işitince üzüldü fakat, "Hasbünallâhi ve ni'mel vekil" demekle yetindi. Böylece içeriden de bir cephe açılmıştı. Erkeler hendeklerin başından, hendekleri korumaktan ayrılamıyorlardı. Bu ileri hat öylesine nezâket arzediyordu ki, zaman zaman namaz kılmaya bile vakit olmuyordu. Bizzat Aleyhissalâtu vesselâm bazı hallerde namazını kazaya bıraktı.
Yahudi ihânetinin kadın ve çocuklara zarar vermesinden fazlaca korkuldu. Aleyhissalâtu vesselâm, Seleme İbnu Eslem başkanlığında 200 kişiyi ve Zeyd İbnu Hârise başkanlığında 300 kişiyi şehri korumaya ayırdı. Bunlar sık sık koro hâlinde tekbirler getirerek moral takviyesine çalışıyorlardı.
Abbâs İbnu Bişr başkanlığında bir grup, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın çadırını her gece korumakla vazifelendirilmişti.
Müşrik cephesi de hiç boş durmuyor, her an bir noktadan şehre dalabilmek için müteyakkız bulunup, gayret gösteriyorlar bir toplanıp bir dağılıyorlardı. Ebu Süfyan, Halid İbnu Velid, Amr İbnu'l-Âs, Hübeyre İbnu Ebî Vehb, Dırâr İbnu'l-Hattâb el-Fihrî, sırayla, sabaha kadar birer gün nöbet tutuyorlardı.
Hatta bir gece, bütün reisler sabaha kadar uyumaz; hendekte atlayabilecekleri dar bir yer ararlar, bulamazlar ve: "Bu, Arapların hiç

başvurmadığı bir hile!" derler. Bunu, İranlı bir arkadaşının teklif ettiğini söylerler.
Muhasara, başarısız on küsür gün devam eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) ittifak arasına nifak sokma yollarını arar. Gatafanlılarla gizlice sulh yapmayı, onlara maddî birşeyler ödeyerek çekilmelerini sağlamayı düşünür. Hatta Medine hurmalarının üçte birni verme şartıyla antlaşma temin edilir. Ancak Ensar: "Bu bir emirse dilediğinizi emredin, teklifse razı değiliz" derler. Resulullah: "İlahi emir olsaydı, istişare etmezdim, bu bir fikirdir, teklif ediyorum" der. Ensar: "Öyleyse kılıçtan başka bir şey vermeyiz" derler. İbnu Hişam, Sa'd İbnu Muaz'ın şöyle dediğini kaydeder: "Ey Allah'ın Resulü! Biz Allah'ı tanımaz putlara taparken, onlar hurmalarımızdan ikramımız olarak veya parayla satın alarak yerlerdi. Şimdi İslam'la müşerref olduk, hidayete erdik. Sizinle ve İslam'la izzete erdik. Bu halde mi malımızı şerefsizce vereceğiz. Hayır! Allah'a yemin olsun böyle gelecek bir sulha ihtiyacımız yok! Antlaşma yırtılır, bu iş böylece kalır.
Bu arada gizlice müslüman olmuş bulunan Gatafanlı Nu'aym İbnu Mes'ud el-Eşca'î mühim bir hizmet görür: Kureyza ile Kureyş'in arasına güvensizlik sokarak aralarını açar. Kureyza'nın ihanetine bel bağlamış olan Kureyş bu kuşku karşısında o ümidi kaybeder ve uzayan başarısız kuşatmayı kaldırmaya karar verdi.[205]

Kuşku nedir, nasıl sağlanmıştır?

Nu'aym (radıyallahu anh) Hz. Peygambere gelerek müslüman olduğunu fakat kavminden kimsenin bilmediğini, istediğini yapmaya hazır olduğunu söyler. Resulullah: "Sen bunların arasını açacak tek kimsesin. Harb bir hiledir. Aralarını aç, onları bizden uzaklaştır" mealinde talimat verir. Bu talimat üzerine Nuaym, Kureyza, Kureyş ve Gatafan'ın arasında mekik diplomasisi yapar. Câhiliyede nedimleri olduğu Kureyza'ya gelir: "Size olan sevgimi bilirsiniz. Sizinle benim aramda hususiyet var, bu da malum" der. Onlar teyid ederler, nazarımızda müttehem değilsin derler. O, "Gatafan ve Kureyş sizin gibi değiller, siz buralısınız, malınız mülkünüz, çocuk ve kadınlarınız burada. Bunları başka yere götüremezsiniz. Kureyş ve Gatafan Muhammed'le savaşmaya

geldiler. Siz Muhammed aleyhine onlara yardım ediyorsunuz. Onların yurdu, malları, kadınları başka yerde. Onlar sizin gibi değiller. Onlar bir yağma bulsalar yaparlar. Başaramazlarsa çekip giderler, sizi Muhammed'le başbaşa bırakırlar. Bu durumda siz buradakilere güç yetiremezsiniz. Sakın onların eşrafından bir kısım rehineler istemeden savaşa katılmayın. Rehinler Muhammed'i bertaraf edinceye kadar mukatele etmeleri için elinizde bir garanti olur" der. Kureyzalılar: "İsabetli bir fikir" derler. Sonra oradan ayrılan Nu'aym Kureyş'e gelir Ebu Süfyân ve beraberindekilere: "Size olan sevgimi, Muhammed'e olan uzaklığımı biliyorsunuz. Kulağıma bir haber geldi, size bildirmeyi dostluk gereği bildim. Ancak kimseye söyleyip beni ifşa etmeyin" der. "Söz veriyoruz" derler. Nuaym devam eder: "Bilin ki, yahudiler Muhammed'le aralarındaki antlaşmayı bozmaktan pişman olmuşlar. Ona adam gönderip: "Biz yaptığmızdan pişman olduk. Gatafan ve Kureyş'ten bazı ileri gelenleri sana getirmemiz, boyunlarını vurman seni memnun eder, tekrar seninle beraber olmamıza yeter mi?" derler. Muhammed de "Evet" cevabını verir. Bu durumda yahudiler size adam gönderip rehin istemeye kalkarlarsa sakın onlara tek kişi vermeyin" der.

Nuaym (radıyallahu anh) sonra Gatafanlılara gelir: "Ey Gatafanlılar, ben sizdenim, aşiretimsiniz. İnsanların en sevgilisi bana sizsiniz. Öyle sanırım bana güvenir, sadakatımı itham etmezsiniz" der. Onlar da "Doğru söyledin. Sen nazarımızda müttehem değilsin" derler. Nuaym devamla: "Benden duyduğunuzu söylemeyin" diyerek, o yönden de garanti alınca onlara da Kureyşlilere söylediğini aynen tekrar eder, aynı endişelerle bunları da korkutur.

Allah'ın müslümanlara bir ikramı olarak, cumartesi akşamı, Ebu Süfyân ve Gatafan'ın ileri gelenleri, Benî Kureyza'ya Kureyş ve Gatafanlılar'dan mürekkep bir grubu İkrime İbnu Ebî Cehl başkanlığında gönderip: "Biz ikamet yerinde değiliz, (eyreti çadırlarda kalıyoruz), atlarımız ve develerimiz helak oldu. Savaşa siz de katılın da Muhammed'in işini bir an önce bitirelim" dedirtirler. Yahudiler de bunlara şu cevabı gönderirler: "Bugün cumartesidir. O günde biz hiçbir şey yapmayız. Zira bizden bir kavm cumartesi günü savaştığı için maymun ve hınzıra çevrildiler. Ayrıca siz, bize bir kısım adamarınızı, elimizde Muhammed'in işini

bitirinceye kadar savaşacağınız hususunda garanti olacak rehineler vermedikçe Muhammed'e karşı savaşacak da değiliz. Biz, savaş sizi sıkıştırdığı takdirde bizi terkederek memleketinize çekip gideceğinizden korkuyoruz. Bu durumda bizim memleketimizde olan Muhammed'le biz başa çıkamayız." Elçiler Kureyza'nın bu sözlerini getirince Kureyşliler ve Gatafanlar: "Nuaym'ın söyledikleri doğruymuş." Kureyza'ya: "Size tek bir adamımızı bile rehin olarak göndermeyiz. Dilerseniz çıkın savaşın" haberini gönderin" derler. Bu haberi getiren elçi kendilerine ulaşınca Kureyzalılar: "Nuaym İbnu Mes'ud'un dediği doğruymuş, bunlar sadece savaş istiyorlar. Fırsat bulurlarsa yağmalayacaklar, bulamazlarsa memleketlerine çekip gidecekler. Siz memleketinizin adamı ile arada savaşa meydan vermeyin." Kureyş ve Gatafan'a da "Vallahi bize rehineler göndermezseniz biz sizinle Muhammed'e karşı savaşmayız" cevabını gönderin" derler. Onlar bu teklifi kabul etmezler. Allah aralarını böylece açar.

Bir rivayette Ebu Süfyan:

"Demek ben maymun ve hınzırın kardeşlerinden yardım taleb ediyormuşum!" der, onlardan yüz çevirir.

Cenâb-ı Hakk cumartesi gecesi şiddetli bir fırtına gönderir, çadırlar, kaplarkaçaklar, eşyalar darmadağın olur.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), onlardan haber getirmek üzere, casus olarak Huzeyfe İbnu'l-Yemân'ı gönderir. O gece namaza durur.

Ebu Süfyan adamlarına:

"Ey Kureyşliler, ikamet edilecek bir yerde değilsiniz. Otlar ve develer helak oldu. Sularımız kesildi. Benû Kureyza bizi terketti, gördüğünüz gibi rüzgâr da neler yaptı. Yola çıkın, ben hareket ediyorum!" der. Daha ayaklarının bağı çözülmeyen devesine atlar ve vurur. Deve üç ayağıyla sıçramaya başlayınca, farkına varılır ve çözülür.

Amr İbnu'l-Âs ve Hâlid İbnu Velid ansızın takibe uğrarlar, korkusuzca herkesin gitmesine kadar ikiyüz süvariyle geride kalırlar. Kureyş'in gittiğini işiten Gatafanlılar da yüklerini bağlayıp çekip giderler.

Huzeyfe dönerek bütün bu olup bitenleri Resulullah'a anlatır. İlaveten der ki: "Eğer Resulullah "Hiçbir hadise çıkarmadan gel" demeseydi

yanımdakini öldürebilecektim." Sabah olunca, karşıda kimsenin kalmadığı görülür.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) herkesin evlerine dönmesini ilan eder. Herkes sevinçle, neşeyle koşarak dönüş yaparlar.
Savaş sırasında müslümanlardan birkaç kişi şehid düşer; kâfirlerden de birkaç kişi öldürülür.
Muhasara bazı rivayetlerde 15 gün, bazılarında 24 gün devam etmiştir.
Hendek savaşı münafıkların ve yahudilerin faaliyetlerine iyi bir zemin teşkil etmiş, onlar da ciddî bir imtihan vermişlerdir. Kritik anlarda, müslümanların morallerini bozmak için ellerinden geleni yapmışlardır.
Bazıları: "Muhammed bize Kisra ve Kayser'in hazinelerini yemeyi vaadediyordu. İşte bugün hiç birimiz helâya gitmede can emniyeti bulamıyoruz" der.
Bazıları: "Ey Allah'ın Resulü! evlerimiz düşmana karşı avrettir (emniyetsiz, korumasız) bize müsaade et de cepheden ayrılıp evlerimize dönelim..." der.
Ahzâb suresi, ismini bu savaştan alır ve birçok âyetinde Hendek savaşına temas eder: "Münafıklar ve kalblerinde hastalık olanlar: "Allah ve peygamberi bize sâdece kuru vaadlerde bulundular" diyorlardı. İçlerinden birtakımı: "Ey Medineliler: Tutunacak yeriniz yok, geri dönün" demişti. Onlardan bir cemaat de Peygamberden: "Evlerimiz avrettir (düşmana açık) diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri avret değildi, sadece kaçmak istiyorlardı." (Ahzâb 12-13).
Aynı surede bir başka âyet, Hendek savaşı sırasında müslümanların çektiği sıkıntıyı da şöyle anlatır:
"Onlar size yukarınızdan ve aşağınızdan gelmişlerdi. Gözler de dönmüştü. Yürekler ağızlara gelmişti. Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz. İşte orada inananlar denenmiş ve çok şiddetli sarsıntıya uğratılmışlardı." (Ahzâb 10-11)
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kureyş'in artık bir daha hücum edemiyeceğini, bundan sonra hücum sırasının müslümanlara geldiğini söyler: نَغْزُومُمْ وَيغْزُونَنَا Bezzâr'ın rivayeti şöyle: "Onlar artık bir daha size saldırmayacak, ama siz onlara saldıracaksınız." [206]

* ZÂTU'R-RİKA' GAZVESİ

ـ4263 ـ1ـ عن أبي موسى رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]خَرَجْنَا مَعَ رَسُولُ اللّهِ # في غَزاةٍ وَنَحْنُ سِتَّةُ نَفَرٍ، بَيْنَنَا بَعِيرٌ نَعْتَقِبُهُ فَنَقِبَتْ أقْدَامُنَا وَنَقِبَتْ قَدَمَاي، وَسَقَطَتْ أظْفَارِي، فَكُنَّا نَلُفُّ عَلى أرْجُلِنَا الْخِرَقَ، فَسُمِّيَتْ غَزْوَةُ ذَاتِ الرِّقَاعِ لِمَا كُنَّا نَعْصِبُ مِنَ الْخِرَقِ عَلَى أرْجُلِنَا[. أخرجه الشيخان.»اعْتِقَابُ الْمَرْكُوبِ« هو أن يركبه واحد بعد واحد.»وَنَقِبَ الْبَعِيرُ« بكسر القاف إذا رقت أخفافه، والمراد بهِ هُنَا تقرحت وسقطت .

1. (4263)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte bir gazveye çıktık. Biz aramızda bir deve olan altı kişiydik, sırayla biniyoruk. Derken ayaklarımız delindi. Benim ayaklarım da delindi ve tırnaklarım düştü. ayaklarımıza bezler sarıyorduk. Böylece seferimiz, ayaklarımıza sardığımız parçalar sebebiyle Zatur'-Rikâ' gazvesi diye isimlendi." [Buhârî, Megâzî 31, (7, 325); Müslim, Cihad 149, (1816).][207]

AÇIKLAMA:

1- İbnu'l-Esir, bu seferi Hicretin dördüncü senesi hadiselerinden olarak kaydeder. Beni'n-Nâdir hadisesinden iki ay sonra cereyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, gazveye Rikâ isminin verilişini, ayaklara sarılan parçalara bağlar. Rika' yama, bez parçaları ma'nâsına gelir. Ancak, İbnu'l-Esir, Benî Muhâriblere karşı yapılan bu gazvede -mukâtele olmasa bile- karşılaşma hâdisesinin cereyan ettiği dağın siyahbeyaz, kırmızı renkler ihtiva etmesinden hâsıl olan alaca parçalı renkler sebebiyle bu ismi aldığını belirtir. Ancak, sancakların o seferde yamalı olmasından veya bir ağaçtan bu ismi aldığıda diğer ihtilaflardır. Nevevî, bu söylenenlerin hepsinin bu isimlemeye iştirak etmiş olabileceğini söyler.

2- Bu sefer sırasında, insanlar birbirlerinden korkacak şekilde umumî bir korku yaşanır ve bunun üzerine korku namazı nâzil olur.

3- İbnu Sa'd ve İbnu Hibbân, bu seferin Hicretin beşinci yılında olduğunu kaydederler.
4- Sefere iştirak eden ordunun miktarı da ihtilaflıdır: Farklı rivayetlere göre 400, 500, 700 ve hatta 800 kişidir.[208]

** BENÎ MÜSTALİK GAZVESİ*

فَالَ البخارى رحمه اللّهُ هى غزوة المريسيع. قال ابن اسحق: وذلك سنة ست.

Buhârî merhum der ki: "Bu Mureysi' gazvesidir." İbnu İshâk der ki: "Bu altıncı senede cereyan etmiştir."[209]

ـ4264 ـ1ـ عَنْ عَبْدِاللّهِ بْنِ عَون قال:]كَتَبْتُ إلى نَافِعٍ رَحِمَهُ اللّهُ أسْألُهُ عَنِ الدُّعَاءِ قَبْلَ الْقِتَالِ. فَكَتَبَ إليَّ: إنَّمَا كَانَ ذلِكَ في أوَّلِ ا“سْمِ، وَقَدْ أغَارَ # عَلى بَنِي الْمُصْطَلِقِ، وَهُمْ غَارُونَ، وَأنْعَامُهُمْ تَسْقَى عَلى الْمَاءِ فَقَتَلَ مُقَاتِلَتَهُمْ وَسَبَى ذَرَارِيَّهُمْ وَأصَابَ يَوْمَئِذٍ جُوَيْرِيَةَ. حَدثني به عبداللّهِ بن عمر، وكان في ذلك الجيش[. أخرجه الشيخان.»الْمُريسيع« بالعين المهملة والمعجمة: ماء معروف بالحجاز.ومعنى »غَارُّونَ« أي غافلون. والغرة: الغفلة .

1. (4264)- Abdullah İbnu Avn anlatıyor: "Nâfi rahimehullah'a kıtâlden önce (yapılan İslam'a) davet hakkında sormak üzere yazmıştım. Bana şöyle yazdı: "Bu, İslam'ın evvelinde idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Müstâlik'e (önceden haber vermeden âni) baskın yaptı. Onlar (bu sırada) gâfil haldeydi, hayvanları su kenarında sulanıyorlardı. Mukâtillerini öldürdü, çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. O gün Cüveyriye'yi de ele geçirmişti." [Buhârî, Itk 13, Müslim Cihad 1, (1730); Ebu Dâvud, Cihâd 100, (2633).][210]

AÇIKLAMA:

Benî Müstalik Gazvesi, hicretin altıncı yılı Şa'ban ayında cereyan etmiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Benî Müstalik'in müslümanlar aleyhine sefer tertiplemek üzere hazırlık yaptıklarını istihbâr eder. Resulullah bu haberi alır almaz yola çıkar ve Kudeyd bölgesinde Müreysi' denen bir suyun başında onları gafil yakalar ve âni baskın yapar. Arada cereyan eden kısa bir mükâteleden sonra mağlub edilirler. Bu sırada bir müslüman, müslümanlar tarafından yanlışlıkla öldürülür.

Resulullah çok sayıda esir ele geçirir ve müslümanlara taksim eder. Cüveyriye de bunlar arasındadır, Benî Müstalik'in şefi el-Hâris İbnu Dırâr'ın kızıdır. Kız Sâbit İbnu Kays'ın hissesine düşer, ancak mükâtebe yaparak hürriyetini satın alır. Resulullah'tan kitâbetinin ödenmesi için yardım ister. Aleyhissalâtu vesselâm: "Bundan daha hayırlı bir şeye ne dersin?" diye sorar.

"Bu da nedir ey Allah'ın Resulü?" deyince: "Senin kitabetini öder, seninle evlenirim!" der. Cüveyriye (radıyallahu anhâ) kabul eder.

Halk bu haberi duyunca, herkes esirlerini "Resulullah'ın sıhr'i (akrabası)" diye âzad eder. Bu suretle hürriyete kavuşanlar yüz aileyi geçer. Kavmine, bundan fazla hayrı dokunan kadın çıkmaz denmiştir.

Bu sefer sırasında mezkur suyun başında müslümanlar arasında su alma esnasında bir hadise çıkar: Hz. Ömer'in Benî Gıfâr'dan Cehcâh adında bir ücretlisi ile Hazreç'ten Benî Avf'ın halifi olan Sinân el-Cühenî aynı anda suya gelirler. Çıkan bir ihtilafı büyüterek kavgaya tutuşurlar. Cühenî "Ey Ensâriler! diye yardım ister, Cehcâh da: "Ey Muhacirler!" diye yardım ister. Bu hadiseyi istismar etmek isteyen Abdullah İbnu Übeyy öfkelenir. Etrafında adamlarından bir grup ve bu meyanda genç yaşta olan Zeyd İbnu Erkam da yanındadır. "Bunu yaptılar ha! yaparlar, çünkü memleketimizde çoğaldılar! Allah'a yemin olsun" "Medine'ye döndük mü aziz olanlar oradan zelil olanları çıkaracak" (Münafikûn 8) der. Sonra adamlarına yönelip: "Bunu kendinize siz yaptınız. Memleketinizi bunlara helâl kıldınız. Mallarınızı onlara dağıtıverdiniz. Allah'a yemin olsun, elinizdekini onlara vermezseniz, onlar sizin memleketinizden başka bir yere giderler" der.

Bu sözleri işiten Zeyd, Resulullah'a gidip haber verir. Bu esnada Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında bulunan Hz. Ömer (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! Abbâd İbnu Bişr'e emret şu herifi gebertsin!" der.
Resulullah:
"Olur mu, Muhammed arkadaşlarını öldürtüyor dedirtir miyim!" diyerek reddeder.
Ve orduya hareket emri verir. Resulullah hiç âdeti olmayan bir saatte, halkın içinde, bulundukları hâlet-i ruhiyeyi kırmak için, yola koyulurlar.
O sırada (Ensar'ın ileri gelenlerinden) Üseyd İbnu Hudayr uğrayıp: "Ya Resûlullah hiç yolculuk yapmadığın bir saatte yola çıktın" der.
"Abdullah İbnu Übeyy'in söylediği, kulağına gelmedi mi?"
"Ne demiş ey Allah'ın Resûlü?"
"Zannediyor ki Medine'ye varınca aziz olan, oradan zelil olanı çıkaracakmış."
"Vallahi, istersen sen onu çıkar. Zira sen azizsin o zelildir!" der ve sonra ilave eder.
"Ey Allah'ın Resulü! sen ona merhamet et. Vallahi Allah sana lutfetti. Kavmi ona giydirmek üzere taç hazırlamıştı. Sen gelince bu iş kaldı. Bu sebeple o seni saltanatına engel görüyor!"
Abdullah İbnu Übeyy, söylediği sözleri Zeyd İbnu Erkam'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a götürdüğünü işitince, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelir ve "Böyle bir şey söylemedim" diye Allah'a yemin eder. Abdullah kavmi içerisinde itibarlı biriydi. Adamları: "Ey Allah'ın Resûlü! Zeyd hata yapmış olabilir!" derler. [Resulullah Zeyd'i çağırıp azarlar.] Fakat az sonra gelen vahiy Zeyd'i doğrular (Münafıkûn 1).
Bu hadiseler münafık Abdullah İbnu Übeyy'in oğlu -ki samimi bir müslümandır- Abdullah'a ulaşır. Hemen Aleyhissalâtu vesselâm'a gelerek:
"İşittim ki babamı öldürmek istiyormuşsunuz. Böyle bir kararınız varsa, bana emredin, kellesini size ben getireyim. Korkarım, bir başkasına emredersiniz de onun halkın arasında dolaşmasını seyretmeye nefsim tahammül edemez öldürüveririm. Böylece bir kâfir için bir mü'mini öldürerek cehennemlik olurum!" der. Resulullah şu cevabı verir:

"Bizimle olduğu müddetçe biz ona merhamet edeceğiz, sohbetini güzel kılacağız!"
Bundan sonra her ne vakit bir hadise çıkaracak olsa, adamları onu kınıyor, sert davranıyor ve tehdit ediyordu.[211]

* ENMÂR GAZVESİ

ـ4265 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ رَسولَ اللّهِ # فِي غَزْوَةِ أنْمَارٍ يُصَلِّي عَلى رَاحِلَتِهِ مُتَوَجِّهاً قِبَلَ الْمَشْرِقِ مُتَطَوِّعاً[. أخرجه البخاري .

1. (4265)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı Enmâr Gazvesi'nde bineğinin üzerine doğuya müteveccih olarak nafile namaz kılarken gördüm." [Buhârî, Megâzî 33, Salât 31, Taksiru's-Salât 7, 9.][212]

AÇIKLAMA:

Vâkidî, bu Gazve'nin sebebi ile, önceki zikrettiğimiz Benî Müstalik gazvesinin sebebini bir zikreder. Zira, Medine'ye gelen bir bedevînin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Benî Sâlebe ve Benî Enmâr'dan sizin aleyhinize toplanmakta olan insanlar gördüm. Siz onlardan gafilsiniz" haberini getirmesi üzerine âniden sefer kararı verir ve dörtyüz -yediyüz vs. de denilmiştir- kişi ile yola çıkar. Aynî: "Bu rivayete göre Benî Enmâr Gazvesi ile Benî Muhârib ve Sâlebe Gazvesi -ki buna Zâtu'r-Rikâ' gazvesi denmiştir- birdir" der.
Enmâr, Becîle kabilesinin bir koludur.[213]

* HUDEYBİYE GAZVESİ [214]

ـ4266 ـ1ـ عن عروة بن الزبير عن المسور بن مخرمة ومروان يصدّق كل واحد منهما حديث صاحبه قا:]خَرَجَ رَسُولُ اللّهِ # عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ حَتّى إذَا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ قَالَ #: إنَّ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ بِالْغَمِيمِ فِي خَيْلٍ لِقُرَيْشٍ طَلِيعَةً، فَخُذُوا ذَاتَ الْيَمِينِ فَواللّهِ مَا شَعَرَ بِهِمْ خَالِدٌ. حَتّى إذَا هُمْ بِقَتْرَةِ الْجَيْشِ فَانْطَلَقَ يَرْكُضُ نَذيراً لِقُرَيْشٍ وَسَارَ النَّبِيُّ #، حَتّى إذَا كَانَ بِالثَّنِيَّةِ الَّتِي يَهْبِطُ عَلَيْهِمْ مِنْهَا بَرَكَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ. فَقَالَ النَّاسُ حَلْ حَلْ فَأَلَحَتْ فَقَالُوا: خَ َتِ الْقَصْوَاءُ خَ َتِ فقَالَ #: مَا خَ َتِ الْقَصْوَاءُ، وَمَا ذَاكَ لَهَا بِخُلُقٍ. وَلكِنْ حَبَسَهَا حَابِسُ الْفِيلِ. ثُمَّ قَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بيَدِهِ َ يَسْأَلُونِي خِطَّةً يُعَظِّمُونَ فِيهَا حُرُمَاتِ اللّهِ إِّ اعْطَيْتُهُمْ إيَّاهَا. ثُمَّ زَجَرَهَا فَوَثَبَتْ. قَالَ: فَعَدلَ عَنْهُمْ حَتّى نَزَلَ بِأَقْصى الْحُدَيْبِيَةِ عَلى ثَمَدٍ قَلِيل الْمَاءِ، يَتَبَرَّضُهُ النَّاسُ تَبَرُّضاً. فَلَمْ يُلْبِثْهُ النَّاسُ حَتّى نَزَحُوهُ وَشُكِيَ إلى رسُولِ اللّهِ # الْعَطَشُ فَانْتَزَعَ سَهْماً مِنْ كِنَانَتِهِ. ثُمَّ امَرَهُمْ أنْ يَجْعَلُوهُ فِيهِ. فَوَاللّهِ مَا زَالَ يُجِيشُ لَهُمْ بِالرَّيِّ حَتّى صَدَرُوا عَنْهُ. فَبَيْنَمَا هُمْ كَذلِكَ إذْ جَاءَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ الخُزَاعِيُّ في نَفَرٍ مَنْ قَوْمِه، وَكَانَ عَيْبَةَ نُصْحِ رسولِ اللّهِ # مِنْ أهْلِ تُهَامَةَ. فَقَالَ: إنِّي تَرَكْتُ كَعْبَ بْنَ لُؤَيٍّ وَعَامِرَ ابْنَ لُؤَيٍّ نَزَلُوا أعْدَادَ مِيَاهِ الْحُدَيْبِيَةِ، مَعَهُمُ الْعُوذُ الْمَطَافيلُ وَهُمْ مُقَاتِلُوكَ وَصَادُوكَ عَنِ الْبَيْتِ. فَقالَ #: إنَّا لَمْ نَجِئْ لِقِتَالِ أحَدٍ، وَلَكِنَّا جَئْنَا مُعْتَمِرِينَ. وَإنَّ قُرَيْشاً قَدْ نَهِكَتْهُمْ الْحَرْبُ وَأضرَّتْ بِهِمْ. فإنْ شَاءُوا مَادَدْتُهُمْ مُدَّةً وَيُخَلُّوا بَيْنِي وَبَيْنَ النَّاسِ. فإنْ أظْهَرْ، فإنْ شَاءُوا أنْ يَدْخَلُوا فِيمَا دَخَلَ فِيهِ النَّاسُ فَعَلوا، وإِّ فَقَدْ جَمُّوا، وإنْ هُمْ أبَوْا فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ َ قَاتِلَنَّهُمْ عَلى أمْرِي هذَا حَتّى تَنْفَرِدَ سَالِفَتِي، وَلَيُنْفِذَنَّ اللّهُ أمْرَهُ، فقَالَ بُدَيْلٌ: سَأُبَلِّغُهُمْ مَا تَقُولُ. فَانْطَلَقَ حَتّى أتى قُرَيْشاً. فقَالَ: إنَّا قَدْ جِئْنَاكُمْ مِنْ هذَا الرَّجُلِ، وَقَدْ سَمِعْنَاهُ يَقُولُ قَوًّ، فإنْ شِئْتُمْ أنْ نَعْرِضَهُ عَلَيْكُمْ فَعَلْنَاهُ. فقَالَ سُفَهَاؤُهُمْ: َ حَاجَةَ لَنَا أنْ تُخْبِرَنَا عَنْهُ بِشَىْءٍ. وقالَ ذَوُو الرَّأيِ مِنْهُمْ: هَاتِ مَا سِمِعْتَهُ يَقولُ، قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ كَذَا وَكَذا، فَحَدَّثَهُمْ بِمَا قَالَ النَّبِيُّ #. فقَامَ عُرْوَةُ بْنُ مسْعُودٍ فقَالَ: أي قَوْمِ، ألَسْتُمْ بِالْوَالدِ؟ قَالُوا: بَلى. قَالَ: أوَلَسْتُ بِالْوَلَدِ؟ قَالُوا بَلى قَالَ: فَهَلْ تَتَّهِمُونِي؟ قَالُوا: َ. قَالَ: ألَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أنِي اسْتَنْفَرْتُ أهْلَ عُكَاظَ فَلَمَّا بَلَّحُوا عَليَّ جِئْتُكُمْ بِأهْلِي وَوَلَدِي وَمَنْ أطَاعَنِي؟ قَالُوا: بَلى. قَالَ: فإنَّ هذَا قَدْ عَرضَ عَلَيْكُمْ خِطَّةَ رُشْدٍ، اقْبَلُوهَا وَدَعُونِي آتِهِ. فَقالُوا: ائِتِهِ. فَأتَاهُ فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيِّ #. فَقَالَ النَّبِيُّ #: نَحْواً مِنْ قَوْلِهِ لِبُدَيْلٍ فَقَالَ عُرْوَةُ عَنْدَ ذلكَ: أيْ مُحَمَّدُ،

أرَأيْتَ إنْ اسْتَأصَلْتَ امْرَ قَوْمِكَ، هَلْ سَمِعْتَ بِأحَدٍ مِنَ الْعَرَبِ اجْتَاحَ قَوْمَهُ قَبْلَكَ؟ وَإنْ تَكُنِ ا'خَرى، فَإنِّى وَاللّهِ أرى وُجُوهاً، وإنِّي 'رَى أوْ شَاباً مِنَ النَّاسِ خَلِيقاً أنْ يَفِرُّوا وَيَدعُوكَ. فَقَالَ لَهُ أبُو بَكْرٍ: امْصُصْ بَظْر اللّتِ. أنَحْنُ نَفِرُّ عَنْهُ وَنَدَعُهُ. فقَالَ: مَنْ ذَا؟ قِيلَ: أبُو بَكْرٍ. فقَال: أمَا وَالّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ يَدٌ كَانَتْ لَكَ عِنْدِى، وَلَمْ أجْزِكَ بِهَا 'جَبْتُكَ. قَالَ: وَجَعلَ يُكَلِّمُ النّبِيَّ #، فَكُلَّمَا كَلَّمَهُ أخَذَ بِلِحْيَتِهِ. وَالْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَائِمٌ عَلى رَأسِ النَّبِيّ #، وَمَعَهُ السَّيْفُ وَعَلَيْهِ المِغْفَرُ. فَكُلَّمَا أهْوَى عُرْوَةُ بِيَدِهِ إلى لِحْيَةِ رسُول اللّهِ # ضَرَبَ يَدَهُ بِنَعْلِ السَّيْفِ. وَقَالَ لَهُ: أخِّرْ يَدَكَ عَنْ لِحْيَةِ رسولِ اللّهِ #. فَرَفَعَ عُرْوَةُ رَأسَهُ. فَقَالَ: مَنْ هَذا؟ قَالُوا: المُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ. فقَالَ: أيْ غُدَرُ، ألَسْتُ أسْعَى فِي غَدْرَتِكَ؟ وَكَانَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ صَحِبَ قَوْماً فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَتَلَهُمْ وَأخَذَ أمْوَالَهُمْ ثُمَّ جَاءَ فَأسْلَمَ. فَقَالَ #: أمَّا ا"سْمُ فَأقْبَلُ. وَأمَّا الْمَالُ فَلَسْتُ مِنْهُ فِى شَىْءٍ. ثُمَّ إنَّ عُرْوَةَ جَعَلَ يَرْمُقُ أصْحَابَ النّبيِّ # بِعَيْنَيْهِ. قَالَ: فَوَاللّهِ مَا يَتَنَخَّمُ رسُولُ اللّهِ # نَخَامَةً إ" وَقَعَتْ فِى كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدَلكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ، وإذَا أمَرَهُمْ اِبْتَدَرُوا أمَرَهُ، وَإذَا تَوضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلى وضُوئِهِ، وَإذَا تَكَلَّمُوا خَفَضُوا أصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحِدُّونَ النَّظَرَ إلَيْهِ تَعْظِيماً لَهُ. فَرَجَعَ عُرْوَةُ إلى أصْحَابِهِ فَقَالَ: أيْ قَوْمِ، واللّهِ لَقَدْ وَفَدْتُ عَلى الْمُلُوكِ ,وَوَفَدْتُ عَلى كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَالنّجَاشِيِّ، واللّهِ إنْ رَأيْتُ مَلِكاً قَطُّ يُعَظِّمُهُ أصْحَابُهُ مَا يُعَظِّمُ أصْحَابُ مُحَمَّدٍ مُحَمَّداً #، واللّهِ إنْ يَتَنَخّمْ نُخَامَةً إ" وَقَعَتْ فِي كَفِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ فَدلِكَ بِهَا وَجْهَهُ وَجِلْدَهُ. وَإذا أمَرُهُمُ ابْتَدَرُوا أمْرَهُ، وَإذَا تَوَضَّأَ كَادُوا يَقْتَتِلُونَ عَلى وُضُوئِهِ، وَإذَا تَكَلَّمُوا خَفَضُوا أصْوَاتَهُمْ عِنْدَهُ، وَمَا يُحِدُّونَ النَّظَرَ إلَيْهِ تَعْظِيماً لَهُ، وَإنَّهُ قَدْ عَرَضَ عَلَيْكُمْ خِطَّةَ رُشْدٍ فَاقْبَلُوهَا. فقَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي كِنَانَةَ دَعُونِي آتِهِ. فَقَالُوا: ائْتِهِ. فَلَمَّا أشْرَفَ عَلى النَّبِيّ # وَأصْحَابِهِ. قَالَ #: هذَا فُنٌ، وَهُوَ مِنْ قَوْمٍ يُعَظِّمُونَ الْبُدْنَ، فَابْعَثُوهَا لَهُ، وَاسْتَقْبَلَهُ النَّاسُ يُلَبُونَ. فَلَمَّا رَأى ذلِكَ قَالَ: سُبْحَانَ اللّهِ! مَا يَنْبَغِي لِهؤُءِ أنْ يُصَدُّوا عَنِ الْبَيْتِ. فَلَمَّا رَجَعَ إلى أصْحَابِهِ قَالَ: رَأيْتُ الْبُدْنَ قَدْ قُلِّدَتْ وَأشْعَرتْ، فَمَا أرَى أنْ يُصَدُّوا عَنِ الْبَيْتِ، فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ يُقَالُ لَهُ مِكْرَزُ بْنُ حَفْص. فَقَالَ: دَعُونِي أتِهِ. فَقَالُوا: ائْتِهِ. فَلَمَّا أشْرَفَ عَلَيْهِمْ قَالَ #: هذَا مِكْرَزٌ، وَهُوَ رَجُلٌ فَاجِرٌ. فَجَعَلَ يُكَلِّمُ النَّبِيَّ # فَبَيْنَمَا هُوَ يُكَلِّمُهُ إذْ جَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عَمْرٍو. فَقَالَ #: قَدْ سُهِّلَ لَكُمْ مِنْ أمْرِكُمْ، فَجَاءَ سُهَيْلُ بْنُ عُمْرٍو فقَالَ لِلنّبيِّ #: هَاتِ اكْتُبْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ كِتَاباً. فَدَعَا # بِالْكَاتِبِ. فقَالَ: اكْتُبْ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيم

فقَالَ سَهَيْلٌ: أمَّا الرَّحْمنُ فَوَاللّهِ مَا أدْرِي مَاهِيَ. وَلَكِنِ اكْتُبْ: بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ، كَمَا كُنْتَ تَكْتُبُ. فقَالَ الْمُسْلِمُونَ: واللّهِ َ نَكْتُبُهَا إِلّاَ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَقَالَ #: اكْتُبْ بِإِسْمِكَ اللَّهُمَّ. ثُمَّ قَالَ: هذَا مَا قَاضَى عَلَيْهِ رسولُ اللّهِ # فقَالَ سُهَيْلٌ: واللّهِ لَوْ كُنَّا نَعْلَمُ أنَّكَ رَسُولُ اللّهِ مَا صَدَدْنَاكَ عَنِ الْبَيْتِ وَ قَاتَلْنَاكَ وَلكِنِ اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِاللّهِ فقَالَ #: واللّهِ إنِّي لَرَسُولُ اللّهِ وَإنْ كَذَّبْتُمُونِي اكْتُبْ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّهِ فَقَال #: عَلى أنْ تَخَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْبَيْتِ فَنطُوفَ بِهِ. فقَالَ سُهَيْلٌ: وَاللّهِ َ تَتَحَدَّثُ الْعَرَبُ أنَا أُخِذْنَا ضَغْطَةً، وَلكِنْ ذلِكَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ. فَكَتَبَ. فقَالَ سُهَيْلٌ: وَعلى أنْ َ يَأتِيكَ مِنَّا رَجُلٌ، وَإنْ كَانَ عَلى دِينِكَ، إلّاَ رَدَدْتَهُ إلَيْنَا. قَالَ الْمُسْلِمُونَ: سُبْحَانَ اللّهِ! كَيْفَ يُرَدُّ إلى الْمُشْرِكِينَ، وَقَدْ جَاءَ مُسْلِماً؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذلِكَ إذْ جَاءَ أبُو جَنْدَلِ بْنِ سُهَيْلِ بْنِ عُمْرِو يَرْسُفُ فِي قُيُودِهِ. وَقَدْ خَرَجَ مِنْ اسْفَلِ مَكَّةَ، حَتَّى رَمَى نَفْسُهُ بَيْنَ أظْهُرِ الْمُسْلِمِينَ. فقَالَ سُهَيْلٌ: يَا مُحَمَّدُ، هذَا أوَّلُ مَا أُقَاضِيكَ عَلَيْهِ أنْ تَرُدَّهُ إليَّ. فقَالَ #: إنَّا لَمْ نَقْضِ الْكِتَابَ بَعْدُ. قَالَ: فَوَاللّهِ

إذَاَ أُصَالِحَكَ عَلى شَيْءٍ أبداً. قَالَ #: فَأجِزْهُ لِي قَال: مَا أنَا بِمُجِيزِ ذلِكَ لَكَ. قَالَ: بَلى فَافْعَلْ قَالَ: مَا أنَا بِفَاعِلٍ. قَالَ: بِكْرِزُ بْنُ حَفْصٍ: بَلى، قَدْ أجَزْنَاهُ لَكَ. قَالَ: أبُو جَنْدَلٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: أيْ مَعْشَرَ الْمُسْلِمِينَ، أُردُّ إلى الْمُشْرِكِينَ وَقَدْ جِئْتُ مُسْلِماً أَ تَرَوْنَ مَا قَدْ لَقِيتُ؟ وَكَانَ قَدْ عُذِّبَ عَذَاباً شَدِيداً في اللّهِ. فقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَأتَيْتُ نَبِيَّ اللّهِ ألَسْتَ نَبِيَّ اللّهِ حَقّاً؟ قَالَ: بَلى. قُلْتُ: ألَسْنَا عَلى الْحَقّ وَعَدُوُّنَا عَلى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: بَلى. قُلْتُ فَلِمَ نُعْطى الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا إذَنْ؟ قَالَ: إنِّي رَسُولُ اللّهِ، وَلَسْتُ أعْصِيهِ، وَهُوَ نَاصِرِي. قُلْتُ: أوَلَيْسَ كُنْتَ تُحَدِّثُنَا أنَا سَنَأتِي الْبَيْتَ وَنَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ: بَلى. أفَأخْبَرْتُكَ أنَّكَ تَأتِيهِ الْعَامَ؟ قُلْتُ: َ. قَالَ فَإنَّكَ آتِيهِ وَمُطَوَّفٌ بِهِ. قَالَ: فَأتَيْتُ أبَا بَكْرِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَقُلْتُ: يَا أبَا بَكْرٍ، ألَيْسَ هذَا نَبِيَّ اللّهِ حَقّاً؟ قَالَ: بَلى. قُلْتُ: ألَسْنَا عَلى الْحَقّ وَعَدُوُّنَا عَلى الْبَاطِلِ؟ قَالَ: بَلى قُلْتُ فَلَمْ نُعْطى الدَّنِيَّةَ فِي دِينِنَا إذَنْ؟ فَقَالَ: أيُّهَا الرَّجُلُ إنَّهُ رَسُولُ اللّهِ وَلَنْ يَعْصِيَ رَبَّهُ، وَهُوَ نَاصِرُهُ. فَاسْتَمْسِكْ بِغَرْزِهِ. فَوَاللّهِ إنَّهُ عَلى الْحَقّ فَقُلْتُ: ألَيْسَ كَانَ يُحَدِّثُنَا أنَّا سَنَأتِي الْبَيْتَ وَنَطُوفُ بِهِ؟ قَالَ: بَلى فَأخْبَرَكَ أنّكَ تَأتِيهِ الْعَامَ؟ قُلْتُ: َ قَالَ: فَإنَّكَ آتِيهِ وَمَطُوفٌ بِهِ. قَالَ عُمَرُ: فَعَمِلْتُ لذلِكَ أعْمَاً. فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ قَضِيَّةِ

الْكِتَابِ. قَالَ # ‘صْحَابِهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهم: قُومُوا فَانْحَرُوا ثُمَّ احْلِقُوا. قَالَ: فَوَاللّهِ مَا قَامَ مِنْهُمْ رَجُلٌ، حَتّى قَالَ ذلِكَ ثَثَ مَرَّاتٍ. فَلَمَّا لَمْ يَقُمْ مِنْهُمْ أحَدٌ دَخَلَ عَلى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها فَذَكَر لَهَا مَالَقِيَ مِنَ النَّاس. فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ للّهِ، أتُحِبُّ ذلِكَ؟ أُخْرُجْ وَ تُكَلِّمْ مِنْهُمْ أحَداً حَتّى تَنْحَرَ بُدْنَكَ وَتَدْعُوَ حَالِقَكَ فَيَحْلِقَكَ. فَخَرَجَ فَلَمْ يُكَلِّمْ أحَداً مِنْهُمْ حَتّى فَعَلَ ذلِكَ: نَحَرَ بُدْنَهُ وَدَعَا حَالِقَهُ فَحَلَقَهُ. فَلَمَّا رَأوْا ذلِكَ قَامُوا فَنَحَرُوا، وَجَعَلَ بَعْضُهُمْ يَحْلِقُ بَعْضاً، حَتّى كَادَ بَعْضُهُمْ يَقْتُلُ بَعْضاً غَمَا ثُمَّ جَاءَتْ نِسْوَةٌ مُؤْمِنَاتٌ فَأنْزَلَ اللّهُ تَعالى: يَا أيُّهَا الذَّينَ آمَنُوا إذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ. حَتّى بَلَغَ: بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ. فَطَلّقَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَوْمَئِذٍ امْرَأتَيْنِ كَانَتَا لَهُ في الْجَاهِلِيَّةِ. فَتَزَوَّجَ إحْدَاهُمَا مُعَاوِيَةُ بْنُ أبى سُفْيَانَ. وَا‘خْرَى صَفْوَانُ بْنُ أُمَيَّةَ. ثُمَّ رَجَعَ # إلى الْمَدِينَةِ فَجَاءَ أبُو بُصَيْرٍ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ وَهُوَ مُسْلِمٌ فَأرْسَلُوا فى طَلَبِهِ رَجُلَيْنِ وَقَالُوا: الْعَهْدَ الَّذِي جَعَلْتَ لَنَا فَدَفَعَهُ إلى الرَّجُلَيْنِ. فَخَرَجَا بِهِ حَتّى بَلَغَا ذَا الْحُلَيْفَةِ. فَنَزَلُوا يَأكُلُونَ مِنْ تَمْرٍ لَهُمْ. فَقَالَ أبُو بُصَيْرٍ ‘حَدِ الرَّجُلَيْنِ: واللّهِ إنِّي ‘رَى سَيْفَكَ هذَا يَا فُنُ جَيِّداً فَاسْتَلَّهُ اŒخَرُ. فَقَالَ: أجَلْ، وَاللّهِ إنَّهُ لَجَيِّدٌ. لَقَدْ جَرَّبْتُ بِهِ ثُمَّ جَرَّبْتُ. فَقَالَ أبُو بَصَيْرٍ: أرِنِى أنْظُرْ إلَيْهِ! فَأمْكَنَهُ، فَصَرَبَهُ بِهِ حَتّى بَرَدَ، وَفَرَّ اŒخَرُ حَتّى أتَى الْمَدِينَةَ، فَدَخَلَ الْمَسْجِدَ يَعْدُو فَقَالَ # حِينَ رَآهُ: لَقَدْ رَأى هذَا ذُعْراً فَلَمَّا انْتَهى إلى النّبِيِّ # قَالَ: قُتِلَ وَاللّهِ صَاحِبي، وَإنِّي لَمَقْتُولٌ. فجَاءَ أبُو بُصَيْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللّهِ قَدْ أوْفَى اللّهُ ذِمَّتَكَ قَدْ رَدَدْتَنِي إلَيْهِمْ ثُمَّ أنْجَانِي اللّهُ مِنْهُمْ. فقَالَ #: وَيْلُ أُمِّهِ مِسْعَرُ حَرْبٍ لَوْ كَانَ لَهُ أحَدٌ. فَلَمَّا سَمِعَ ذلِكَ عَرَفَ أنَّهُ سَيَرُدَّهُ إلَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتّى أتى سِيفَ الْبَحْرِ. قالَ: وَتَفَلَّتَ مِنْهُمْ أبُو جَنْدَلِ بْنُ سُهَيْلٍ فَلَحَقَ بِأبِى بُصَيْرٍ، فَجَعَلَ يَخْرُجُ مِنْ قُرَيْشٍ رَجُلٌ قَدْ أسْلَمَ إِّ لَحِقَ بِأبِي بُصَيْرٍ، حَتَّى اجْتَمَعَتْ عِنْدَهُ عِصَابَةٌ. فَوَاللّهِ مَا يَسْمَعُونَ بِعيرٍ لِقُرَيْشٍ خَرَجَتْ إلى الشَّامِ إِّ تَعَرَضُّوا لَهَا فَقَتَلُوهُمْ وَأخَذُوا أمْوَالَهُمْ. فَارْسَلَتْ قُرَيْشٌ إلى النَّبِيِّ # تُنَاشِدُهُ اللّهُ تَعالى وَالرَّحِمَ لَمَّا أرْسَلَ إلَيْهِمْ، فَمَنْ أتَاهُ مِنْهُمْ فَهُوَ آمِنٌ فَارْسَلَ إلَيْهِمْ. فَأنْزَلَ اللّهُ تَعالى: وَهُوَ الَّذِى كَفَّ أيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أنْ أظْفرَكُمْ عَلَيْهِمْ. حَتَّى بَلَغَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ، وَكَانَتْ حَمِيّتُهُمْ أنَّهُمْ لَمْ يُقِرُّوا أنَّهُ نَبِيٌّ، وَلَمْ يُقِرُّوا بِبسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، وَحَالُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ[. أخرجه البخاري وأبو داود.»قَتَرَة الْجَيْشِ« الغبار الساطع و تكون القترة إ مع سواد في اللون.و»الثَّنِيةُ« الطريق المرتفع في الجبل.و»القَصواءُ« اسم ناقة

النبي #، لقبت بذلك ولم تكن مشقوقة ا‘ذن.و»حَلّ« كلمة زجر للناقة.و»ألحّتْ« حرفت.و»حَابسُ الفيلِ« هو اللّه، والفيل فيل أبرهه الذي قصد به البيت ليخر به فحبسه اللّه عنه.
»الخُطْةُ« الحالة والقضية والطريقة.و»حُرُمَاتُ اللّهِ« جمع حرمة، والمراد هنا حرمة الحرم، وحرمة ا“حرام، وحرمة الشهر الحرام.و»الثَّمَدُ« الماء القليل الذي مادة له.و»التّبَرُّضُ« أخذ الشئ قليً قليً.و»جَاشَتِ الْبِئْر بالماء« ارتفعت وفاضت.و»الرِّىُّ« ضد العطش.و»الصَّدَرُ« الرجوع بعد الورود.و»عَيْبَةُ نصحِ رسولِ اللّهِ #« أي موضع نصحه وسره وثقته في ذلك.و»المَاءُ العَدّ« الكثير الذي انقطاع لمادته كماء العيون، وجمعه أعداد.و»العُوذُ« جمع عائذ وهي الناقة إذا وضعت الى أن يقوى ولدها.و»المَطَافِيلُ« جمع مطفل وهي الناقة التي معها فصيلها، واستعار ذلك للناس أراد به النساء والصبيان.و»نَهِكَتْهُمْ الحربُ« أضرَّتْ بهم وأثرت فيهم.و»مَادَدتُهُمْ« أي جعلت بَيْنِي وبينهم مادة.و»جَمُّوا« أي استراحوا.و»السَّالفةُ« صفحة العنق. وانفرادها كناية عن الموت.و»بَلّحوا« امتنعوا عليّ وتقاعدوا بي.و»عَرضَ عَلَيْكُمْ خُطَةَ رُشْدٍ« أي طلب منكم طريقاً واضحاً في الهدى واستقامة.
»اِجْتِيَاحُ« استئصال.و»ا‘وباشُ وا‘وشَابُ« ا‘خط من الناس والرعاع.و»خَلِيقاً« أي جديراً.و»الَّتُ« صنم كانوا يعبدونه.و»البَظْرُ« ما تقطعه الخافضة من الهِنة التي في فرج المرأة. كان هذا شتماً لهم يدور في ألسنتهم.و»غُدَرُ« معدول عن غادر وهو بناء للمبالغة.و»النُّخَامَةُ« البصقة من أقصى الحلق.و»الوَضُوءُ« بفتح الواو، وهو الماءُ الذي يُتَوضّأ به.و»مَا يُحَدُّونَ إلىه النَّظَرَ« أي ما يم‘ون أعينهم منه هيبة واستحياء منه.و»الفاجِرُ« المائل عن الحق المكذب به وكل انتصاب في شر فهو فجور.و»قَاضَاهُمْ« أي صالحهم.و»الضَّغطةُ« القهر والضيق.و»الرَّسْفُ« مشى المقيد في قيده.»فَأجِزْهُ لِى« بالزاد وبالراءِ. أى أجعله جائزاً غير ممنوع، أو فاجعله في حمايتى وحفظى.و»الدَّنيةُ« القضية التي يُرضى بها و.و»الغَرْز« لكور الناقة كالركاب لسرج الفرس إ أنه من جلد فإن كان من حديد أو خشب فهو ركاب.و»عِصَمِ الكَوافِر« جمع عصمة وهو ما يتمسك به؛ والكوافر جمع كافرة، والمراد بعصمها عقد نكاحها.
»وَيْلُ امِه« كلمة يتعجب بها.و»مِسْعَرَ حَربٍ« أي موقدها، والمسعر الخشب الذي يوقد به النار.

و«سِيفُ البَحْر» جانبه وساحله، واللّٰهُ أعلم .

1. (4266)- Urve İbnu Zübeyr, Misver İbnu Mahreme ve Mervan'dan almış. Misver ve Mervan her ikisi de birbirlerinin sözünü tasdik etmişlerdir. Derler ki:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hedeybiye senesinde Medine' den çıktı. Yolda bir yerlere ulaşınca Aleyhissalâtu vesselâm:

"Hâlid İbnu'l-Velîd, Kureyş'e ait gözcülük yapan bir grup atlının başında olarak el-Gamîm'dedir, siz sağ tarafı takib edin!" dedi. Vallahi, Hâlid müslümanların varlığını sezemedi. Ne zaman ki müslüman askerlerin kaldırdığı toz bulutunu görünce, (müslümanların geldiğini) Kureyş'e haber vermek üzere hayvanını koşturarak gitti.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yoluna devam etti. Seniyye nâm mevkiye gelindi. Oradan (devam edildiği takdirde) Kureyşlilerin blunduğu yere inmek mümkündü. Ama devesi orada ıhıverdi. Halk:

"Kalk, kalk, yürü, yürü!" dedi ise, deve kalkmamakta ısrar etti. Halk bu sefer:

"(Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın devesi) Kasvâ çöküp kaldı, Kasvâ çöküp kaldı!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"Hayır! Kasvâ çöküp kalmadı. Onun böyle bir huyu da yok. Ancak onu, "Fil'i (Mekke'ye girmekten alıkoyan) Zât" durdurmuştur!" buyurdu. Sonra ilave etti:

"Nefsimi kudret eliyle tutan o Zât'a yemin olsun, (Kureyş, Mekke'de) Allah'ın haram kıldığı şeyelri tazim sadedinde her ne taviz isterlerse onlara vereceğim!" Sonra deveyi zorladı, deve sıçrayıp kalktı. Râvi dedi ki: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Kureyş tarafından saptı, suyu az olan Semed Kuyusunun yanına indi. Burası Hudeybiye mevkiinin en uç noktasında idi. (Mezkur kuyunun suyu azdı. Öyle ki) insanlar ondan suyu avuç avuç toplarlardı. Çok geçmeden suyu kurudu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a susuzluktan şikayette bulundular. Aleyhissalâtu vesselâm sadağından bir ok çıkardı, onu kuyuya koymalarını söyledi. Allah'a yemin olsun çok geçmeden, su coşmaya başladı ve ashab oradan ayrılıncaya kadar onlara yetecek kadar akmaya devam etti.

Onlar bu halde iken Büdeyl İbnu Verka' el-Huzâ'î[215] Huzâ'a kabilesinden bir grupla çıkageldi. Huzâ'alılar. (Mekke civarında tavattun etmiş bulunan) Tihâme kabileleri arasında Resulullah'ın sırdaşı ve dostu olagelmişlerdi. Dedi ki:

"Ben (Mekke'nin) Ka'b İbnu Lüeyy ve Âmir İbnu Lüeyy kabilelerini, bir çok Hudeybiye surlarının başına, beraberlerinde sütlü ve yavrulu develeri olduğu halde konaklıyorlar gördüm. Onlar seninle savaşacak, Beytullah'ı ziyaretine mâni olacak olmasınlar!

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki:

"Biz kimseyle savaşa gelmedik. Biz sadece umre yapmaya geldik! Mamafih Harb Kureyş'in (iliğine işlemiş). Halbuki çok da zarar gördüler. Eğer onlar dilerse ben (onlarla sulh yapar) kendilerine müddet tanırım, onlar da benimle diğer insanların arasından çekilirler. Eğer ben öbürlerine galebe çalarsam, Kureyşliler de dilerlerse onlarla yapacağım sulha (kendi rızalarıyla) girerler. Şayet ben galebe çalamazsam (Kureyşliler benimle savaşmak zahmetinden kurtulup) rahata ererler. Şurası da var ki, eğer Kureyşliler bu teklifime itiraz ederlerse, ruhumu elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, bu davam için, ölünceye kadar onlarla savaşacağım. O zaman Allah, bana olan emrini (gerçekleştirme hussundaki vaadini mutlaka) yerine getirecektir."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sözü üzerine Büdeyl:

"Senin bu sözlerini Kureyş'e mutlaka duyuracağım!" dedi ve gitti. Kureyşlilere gelince:

"Ben, size şu adamın yanından geliyorum. O'nun bazı sözlerini işittik. Eğer dilerseniz size söyleriz" dedi. Onların serseri takımı:

"Ondan herhangi bir haber söylemene ihtiyacımız yok!" dedi ise de aklı başında olanlar:

"Hele şu işittiğini söyle! dediler. Büdeyl:

"Ben Muhammed'in şöyle şöyle söylediğini işittim!" diyerek Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediklerini bir bir nakletti. Bunun üzerine Urve İbnu Mes'ud kalkıp:

"Ey kavm! Siz benim babam değil misiniz?" dedi. Hepsi:

"Evet!" dediler.

"Benim hakkımda bir (itimatsızlığınız) ithamınız var mı?" dedi.

"Hayır!" dediler.
"Biliyorsunuz ki ben Ukaz halkını toptan sizin yardımınıza çağırmış, onlar yanaşmayınca ailem, çocuklarım ve bana itaat edenlerle kendim gelmiştim değil mi?" diye sordu.
(Kureyşliler), hep bir ağızdan buna da "evet" deyince Urve (bu tasdikleri aldıktan sonra):
"Bu adam size uygun bir şey teklif ediyor. Onu kabul edin ve benim ona (anlaşmak üzere) gitmeme izin verin!" dedi. Kureyşliler:
"Pekala git!" dediler. Urve, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldi, Onunla konuştu. Aleyhissalâtu vesselâm Büdeyl'e söylediklerine yakın şeyler söyledi. Urve bu esnada:
"Ey Muhammed! Kavminin kökünü kazıdığını farzedelim, (eline ne geçecek). Senden önce, Araplar'dan kavmini toptan helâk eden birini işittin mi? Durum aksi olursa (başınıza geleceği, Kureyş'in size neler yapacağını tahmin edebilirsin. Üstelik bu daha kavi bir ihtimal) zira ben, aranızda ileri gelenlerden bazı kimseler görüyorum, halktan toplanmış, seni terkedip kaçmaya mütemâyil kimseler de görüyorum" dedi. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) (onun bu sözüne dayanamayıp):
"(Halt etmişsin, git!) Lât putunun fercini yala![216] Demek biz Resulullah'ı terkedip yalnız bırakacakmışız ha!" diye (şiddetle çıkıştı). Urve:
"Bu da kim?" dedi. Kendisine onun Ebu Bekr olduğu söylendi. Urve: "Nefsimi elinde tutan Zâta yemin olsun! Eğer senin bende, henüz ödeyemediğim bir yardımın bulunmamış olsaydı ben sana (layık olduğun) cevabı verirdim" dedi. Ravi der ki: "Urve, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la konuşmaya devam etti. Her konuşmasında (cahiliye âdeti üzere) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sakalından tutuyordu. Bu sırada Muğîre İbnu Şu'be, üzerinde miğfer, elinde kılıç Aleyhissalâtu vesselâm' ın yanında ayakta (muhafız gibi) bekliyordu. Urve, tutmak üzere, elini Resulullah'ın sakalına her uzatışında, kılıncın demiriyle eline vuruyor:
"Elini Resulullah'ın sakalından çek!" diyordu. Urve, (bir ara) başını kaldırıp ona baktı.
"Bu da kim?" dedi. Kendisine:

"Bu Muğîre İbnu Şube'dir!" dendi. Bunun üzerine Urve:
"Ey zâlim! Ben hâlâ senin (geçmişteki) gadr ve ihânetini ödemekle meşgul değil miyim?" dedi. (Onu bu söze sevkeden şey şu idi): "Cahiliyede Muğîre İbnu Şu'be bir grup kimse ile yolculuk yapmış, yolda arkadaşlarını öldürüp mallarını almıştı. Sonra gelip müslüman olmuş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da: "Müslüman olmanı kabul ediyorum, ancak malları kabul etmiyorum, (bu ihanet malıdır)" demişti. [217]

Urve bu esnada göz ucuyla Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabını tedkikten geçiriyordu. (Bilahare gördüklerini şöyle anlatacaktır):
"Vallahi (öylesine hürmet hiç görmedim). Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yere bir kerecik tükürmeye görsün, mutlaka onlardan bir adamın eline düşüyordu. Onu alıp yüzlerine, derilerine (teberrüken, bir tîyb gibi) sürüyorlardı. Bir şey söyleyecek olsa emrine hepsi birden koşuyordu. Abdest alacak olsa, abdest suyundan kapabilmek için nerdeyse (itişipkakışıp) kavga ediyorlardı. Konuşsalar onun yanında seslerini kısıyorlardı. Saygıları sebebiyle O'na dikkatle bakamıyorlardı bile."
Urve arkadaşlarının yanına dönünce dedi ki:
"Ey kavm dinleyin! Vallahi ben muhtelif kıralların huzuruna çıktım. Kisrâ'nın, Kayser'in, Necâşî'nin yanlarına girdim. Vallahi, Muhammed'in ashabının, Muhammed'e gösterdiği saygıya, hiç bir kralın ashabında rastlamadım. Vallahi tükürecek olsa mutlaka onlardan birinin eline düşüyor, bunu alıp yüzlerine bedenlerine sürüyorlar. Bir şeye emretse hesi birden koşuşuyorlar. Abdest alsa, abdest suyu(ndan kapmak) için nerdeyse kavga ediyorlar. Konuşsalar, onun yanında seslerini kısıyorlar. Ona hürmeten dikkatle yüzüne bakmıyorlar. Bu adam size makul bir teklifte bulunuyor, onu kabul edin!"
Urve'nin bu açıklaması üzerine, Benî Kinâne'den bir adam:
"Beni bırakın, ona bir de ben gideyim!" dedi. Ona da müsaade ettiler, "git!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve ashabına yaklaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm:

"İşte falan! Bu, hacc ve umre için ayrılan kurbanlık develere saygı gösteren bir kavimdendir. Kurbanlıklarınızı önüne salıverin görsün!" buyurdu. Ashab o zatı telbiyelerle karşıladı. Adam bu manzarayı görünce:
"Sübhanallah! Bu kimselere Beytullah'ın yolunu kapamak münasip düşmez!" dedi. Arkadaşlarının yanına dönünce:
"Ben kurbanlık develer gördüm, takıları boyunlarına takılmış, gerekli işâretler vurulmuş, onlara Beytullah'ı yasaklamayı uygun görmüyorum!" dedi. Onun kavminden Mikrez İbnu Hafs denen bir zat kalkıp:
"Bırakın, bir de ben gideyim! dedi. Ona da müsaade edip "git!" dediler.
Müslümanlara yaklaşınca, Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bu gelen Mikrez'dir, fâcir birisidir" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la konuşmaya başladı. Onlar konuşurken Süheyl İbnu Amr çıkageldi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"İşiniz artık size kolaylaştırıldı, size Süheyl İbnu Amr geldi."
Resulullah'a:
"Gel! seninle aramızda bir antlaşma (metni) yazalım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) katibini çağırdı ve emretti:
"Yaz Bismillahirrahmanirrahim."
Süheyl itiraz etti:
"Rahmân ne demek? Vallahi onun ne olduğunu bilmiyorum. Fakat: Bismikallahümme yaz, vaktiyle senin de yazdığın gibi" dedi.
Müslümanlar da ona itiraz ettiler:
"Biz onu değil, bismillahirrahmanirrahîm'i yazarız!" dediler.
Ama Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) emreder:
"Bismikallahümme yaz! ve devam et: "Bu Allah Resulü ve Süheyl'in üzerinde mutabık kaldıkları hususlardır."
Süheyl yine itiraz eder:
"Vallahi, eğer bilsek ki sen Allah'ın Resulüsün sana Beytullah'ı kapamazdık, seninle savaşmazdık da. Şöyle yaz: Muhammed İbni Abdillah."
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Vallahi siz beni tekzib etseniz de ben kesinlikle Allah'ın Resûlüyüm. Bununla beraber, Muhammed İbni Abdillah yaz!" buyurur ve devam

eder:
"Bizimle Beytullah arasından çekilmeniz ve onu tavaf etmemiz şartıyla."
Süheyl itiraz eder:
"Vallahi hayır. (Biz size bu yıl tavafa izin versek), Araplar "bizim âniden emrivâkiye geldiğimiz" hususunda dedikodu yapar. Ancak ziyâreti gelecek yıl yapacaksınız" der. Böyle yazılır. Süheyl ilâve eder:
"Senin dinine de girse, bizden hiç bir erkeğin sana gelmemesi, gelirse iâde etmen şartıyla."
Müslümanlar bu şarta itiraz ederek:
"Sübhânallah! Bize iltica eden bir müslüman, müşriklere nasıl iâde edilir?" derler. Bu halde iken Ebu Cendel İbnu Süheyl İbni Amr zincirleri arasında seke seke geldi. Mekke'nin aşağısındaki hapsedildiği yerden kaçmış, kendini müslümanların arasına atmıştı.
Süheyl:
"Ey Muhammed, bu seninle üzerine anlaştığınız maddelerin ilk uygulaması olacak, bunu bana iade edeceksin!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Biz henüz anlaşmayı yazıp bitirmedik" buyurdu. Süheyl:
"Öyleyse, vallahi ben seninle hiç bir madde üzerine sulh yapamam!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Öyleyse şu Ebu Cendel'i bana bağışla da imza et!" buyurdu. Fakat Süheyl:
"Asla ben bunu sana bağışlamam" diye direndi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Hayır, hatırım için yap!" ricasında bulundu. Süheyl direndi:
"Asla yapmam!"
Mikrez İbnu Hafs atılıp:
"Biz onu sana müsaade ettik!" dedi. (Ancak imza yetkisine sahip olmadığı için Süheyl onu dinlemedi. Ebu Cendel teslim edilecekti). Ebu Cendel (radıyallahu anh):
"Ey müslümanlar, (nasıl olur?) Ben size müslüman olarak sığınmışım. Beni müşriklere teslim mi ediyorsunuz? Bana yaptıklarını görmüyor musunuz?" dedi. Ebu Cendel'e Allah yolunda çok işkenceler yapılmıştı.
Ömer İbnu'l-Hattab der ki: "(O gün, bu cereyan eden hadiseleri çok alçaltıcı bularak) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip:

"Sen Allah'ın hak peygamberi değil misin?" dedim.
"Evet!" dedi."
Biz hak üzere, düşmanlarımız da bâtıl üzere değiller mi?" dedim.
"Evet" dedi.
"Öyleyse biz niye dinimiz uğrunda alçaklığı kabul ediyoruz" dedim.
"Ben Resulullah'ım; (bu anlaşmayı imzalamakla) Allah'a âsi olmuş da değilim. Allah yardımcımızdır!" dedi.
"Sen, bize (Medine'den çıkarken) Beytullah'a gideceğiz, onu tavaf edeceğiz demedin mi?" dedim.
"Pek tabii, ama, sana bu yıl gideceksin dedim mi?" dedi.
"Hayır!" dedim.
"Sen mutlaka onu tavaf etmeye geleceksin!" buyurdu. Ben Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'a geldim. "Ey Ebu Bekr! Bu adam Allah'ın hak peygamberi değil mi?" dedim.
"Elbette hak peygamberi!" dedi.
"Biz hak, düşmanlarımız da bâtıl üzere değiller mi?" dedim.
"Elbette (onlar bâtıl, biz hak üzereyiz)" dedi.
"Öyleyse, niye dinimiz için alçaklığı kabul ediyoruz?" dedim.
"Be adam! O Allah'ın Resûlüdür. (Bunu kabul etmekle) Rabbine isyan etmiş olmayacak da. Allah onun yardımcısıdır. Şu halde sen O'nun emrine sarıl. Allah'a yemin ederim o hak üzeredir!" dedi.
"O bize: "Kabe'ye gideceğiz, onu tavaf edeceğiz!" demiyor muydu?" dedim.
"Evet ama, sana bu yıl gideceksin dedi mi?" dedi.
"Hayır!" dedim.
"Sen ona gidecek, onu tavaf edeceksin!" dedi.
(Hadisi rivayet eden Zührî) der ki: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) dedi ki: "(O günki nezaketsiz çıkışımın günahını affettirmek için nice amellerde bulundum."
Anlaşmayı yazma işinden çıkınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ashabına:
"Kalkın kurbanlarınızı kesin, sonra da traş olun!" buyurdu. Ancak (müşriklerle yapılan bu antlaşmadan hiç kimse memnun değildi. Bu sebeple) kimse kalkamadı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), emrini

üç kere tekrar etti. Yine kalkan olmayınca Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)' nın çadırına girdi. Ona halktan mâruz kaldığı bu hali anlattı. O, kendisine:
"Ey Allah'ın Resulü! Bunu (yani halkın kurbanını kesip, traşını olmasını) istiyor musun? Öyleyse çık, Ashab'tan hiçbiriyle konuşma, deveni kes, berberini çağır, seni traş etsin!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm kalktı, hiç kimse ile konuşmadan bunların hepsini yaptı: Devesini kesti, berberini çağırdı, traş oldu.
Ashab bunları görünce kalktılar kurbanlarını kestiler, birbirlerini traş ettiler. Ancak, bu sırada gam ve kederden birbirlerini öldüreyazdılar. Sonra bazı mü'mîne kadınlar (Mekkelilerden kaçarak) geldiler. Allah Teâlâ Hazretleri, (onların geri verilmemesi için) şu âyeti indirdi: "Ey iman edenler, (kendi ifadelerince) mü'mîne kadınlar muhâcir olarak geldikleri zaman onları imtihan edin. Allah onların imanlarını iyi bilendir ya, fakat siz de mü'mine kadınlar olduklarına kail olursanız onları kâfirlere geri vermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. (Kâfir zevcelerinin bu kadınlara) sarfettikleri (mehri) onlara (kafirlere) verin. Sizin onları nikâhla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur..." (Mümtehine 10).
Hz. Ömer, âyet üzerine o gün cahiliye devrinde evlendiği iki hanımını boşadı. Birini Hz. Muaviye İbnu Ebû Süfyan nikahladı, diğerini de Safvân İbnu Ümeyye.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye döndü. Kureyş'ten Ebu Basîr müslüman olarak Medine'ye iltica etti. Mekkeliler onu almak üzere arkasından iki adam gönderdiler.
"(Antlaşmada) bize verdiğin söz var, onu teslim et!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) derhal onu onlara teslim etti. Bunlar Ebu Basîr'i alıp gittiler. Yolda Zülhuleyfe nâm mevkiye gelince, (azıkları olan) hurmadan yemek üzere konakladılar. Ebu Basîr onlardan birine:
"Vallahi şu kılıncı çok güzel görüyorum!" dedi. O, hemen kınından sıyırıp:
"Doğru! Vallahi pek hârika! Onunla ne tecrübelerim var!" dedi. Ebu Basîr:

"Hele bir göster, daha yakından bakayım!" deyip kaptığıyla adama vurup öldürdü. Öbürü kaçıp Medine'ye geldi, koşarak Mescid'e girdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu görünce (yanındakilere):
"Bu adam her halde bir korku geçirmiş" dedi. Adam (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince:
"Vallahi arkadaşım öldürüldü! Beni de öldürecek!" dedi. Ebu Basîr (radıyallahu anh) da geldi.
"Ey Allah'ın Resulü! Allah senin zimmetini (taahhüdünü) yerine getirdi, beni onlara iade ettin. Allah beni onlardan tekrar kurtardı" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Harbi kızıştıranın anası ağlar. Keşke ona bir kişi daha olsa!" cevabını verir. Ebu Basîr bu sözü işitince anlar ki, Aleyhissalâtu vesselâm onu yine iade edecek. Hemen oradan çıkıp deniz kenarına gelir [İs denen bir yere yerleşir].
Mekkelilerin elinden Ebu Cendel İbnu Suheyl de kurtulup Ebu Basîr'e iltihak eder. Derken Kureyş'ten müslüman olan herkes Ebu Basîr'e katılmaya başlar. Kısa zamanda orada bir grup teşekkül eder. Allah'a yemin olsun. Kureyş'ten Şam'a gitmek üzere bir kervanın haberini aldılar mı, ona saldırıp adamları öldürüyor, mallarına da el koyuyorlardı.
Kureyş Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a elçi gönderip, Allah'ın adını ve aralarındaki akrabalık bağlarını hatırlatarak, Mekke'den geleceklerin emniyette olacağını, yeter ki Ebu Basîr ve arkadaşlarının yaptığı baskınların önlenmesini rica ettiler. [Bazı rivayette, bunu temin için Medine'ye bizzat Ebu Süfyan'ın geldiği belirtilir.] Resulullah da onları Medine'ye çağırdı. Bunun üzerine şu âyet nâzil oldu: "O size Mekke'nin karnında (hududu içinde), onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi. Allah ne yaparsanız hakkıyla görücüdür. Onlar, küfreden, sizi Mescid-i Haram'dan ve alıkonulmuş hediyelerin mahalline ulaşmasından men edenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek çiğneyip de o yüzden size bir vebal isabet edecek olmasaydı (Allah size fetih için elbette izin verirdi). (Bunu) kimi dilerse, onu rahmetine kavuşturmak için (yaptı). Eğer onlar seçilip ayrılmış olsalardı biz onlardan küfredenleri muhakkak elem verici bir azaba

giriftar etmiştik bile. O küfredenler kalplerine o taassubu, o cahillik taassubunu yerleştirdiği sırada idi ki hemen Allah, Resulünün ve mü'minlerin üzerine kuvve-i maneviyesini indirdi, onları takva sözü üzerinde durdurdu. Onlar da buna çok layık ve buna ehil idiler. Allah her şeyi hakkıyla bilendir." (Feth 24-26).[218] [Buharî, Şurût 15, 1, Hacc 106, Muhsar 3, Megâzî 35, Tefsir, Mümtahine 2; Ebu Dâvud, Cihad 168, (2765, 2766), Sünnet 9, (4655).][219]

ـ4267 ـ2ـ وعن علي رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]خَرَجَ عُبْدَانٌ إلى رَسُولِ اللّهِ # يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ قَبْلَ الصُّلْحِ فَكَتبَ إلَيْهِ مَوَالِيِهمْ يَقُولُونَ: يَا مُحَمّدُ واللّهِ مَا خَرَجُوا إلَيْكَ رَغْبَةً فى دِينِكَ، وَإنَّمَا هَرَبُوا مِنَ الرِّقِّ. فَقَالَ نَاسٌ: رُدَّهُمْ إلَيْهِمْ. فَغَضِبَ رَسُولُ اللّهِ # مِنْ ذلِكَ وَقَالَ: مَا أرَاكُمْ تَنْتَهُونَ يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ حَتّى يَبْعَثَ اللّهُ عَلَيْكُمْ مَنْ يَضْرِبُ رِقَابَكُمْ، وَأبَى أنّ يَرُدَّهُمْ. وَقَالَ: هُمْ عُتَقَاءُ اللّهِ تَعالى مِنَ النَّارِ[. أخرجه أبُو دَاود والترمذي .

2. (4267)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hudeybiye günü bir grup köle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sulhtan önce gelmişti. Efendileri (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ey Muhammed, onlar senin yanına, dinine iştiyak göstererek gelmiş değiller, kölelikten kaçtılar" diye mektup yazdılar. (Ashabdan bazı) kimseler de:"

[Doğru söylüyorlar], onları sahiplerine geri ver!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), (şeriat bu çeşit sığınan müslümanları hürler olarak kabul edip himaye vermeye hükmettiği halde müslümanların müşrik dostlarının: "Bunlar din için değil, hürriyet için sana geldiler" şeklindeki tahkiki mümkin olmayan aldatıcı sözlerini esas alıp geri göndermelerini teklif etmelerine) öfkelenip:

"Ey Kureyşliler, öyle zannediyorum ki, siz böyle hükmederek, Allah'ın, boyunlarınızı vuracak birini göndermesini bekliyorsunuz!" dedi ve köleleri iade etmekten imtina etti ve:

"Onlar aziz ve celil olan Allah'ın âzadlılarıdır!" buyurdu." [Ebu Dâvud, Cihad 136, (2700); Tirmizî, Menâkıb, Hz. Ali'nin menâkıbı, (3716).][220]

ـ4268 ـ3ـ وعن سلمة بن ا'كوع رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَدِمْنَا الحُدَيْبِيَةَ مَعَ رَسُولِ اللّهِ # وَنَحْنُ أرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً وَعَلَيْهَا خَمْسُونَ شاةً َ تُرْوِيها. قَالَ: فَقَعَدَ رَسولُ اللّهِ # على جَبا الرَّكِيَّةِ. فأمَّا دَعَا وإمَّا بَصَقَ فِيهَا فَجَاشَتْ. فَسَقَيْنَا واسْتَقَيْنَا. قَالَ: ثُمَّ إنَّ رَسُولَ اللّهِ # دَعَانَا لِلْبَيْعَةِ فِى أصْلِ الشَّجَرَةِ. قَالَ: فَبَايَعْتُهُ فِى أوَّلِ النَّاسِ ثُمَّ بايَعَ وَبَايَعَ حَتّى إذَا كَانَ فى وَسَطِ النَّاسِ قَالَ: بَايِعْ يَا سَلَمَةُ. قُلْتُ: قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللّهِ فِى أوَّلِ النَّاسِ. قَالَ: وَأيْضاً، وَرَآنِى رَسُولُ اللّهِ # عَزِاً يَعْنِى لَيْسَ مَعَهُ سِحٌ فَأعْطَانِى رَسُولُ اللّهِ # حَجَفَةً أوْ دَرَقَةً، ثُمَّ بَايَعَ حَتّى إذَا كَانَ فِى آخِرِ النَّاسِ قَالَ: أَ تُبَايِعُنِى يَا سَلَمَةُ؟ قَالَ قُلْتُ: قَدْ بَايَعْتُكَ يَا رَسُولَ اللّهِ في أوَّلِ النَّاسِ وَفي أوْسَطِ النَّاسِ. قَالَ: وَأيْضاً فَبَايَعْتُهُ الثَّالِثَةَ. ثُمَّ قَالَ لِي: يَا سَلَمَةُ أيْنَ حَجَفَتُكَ أوْ دَرَقَتُكَ الّتِى أعْطَيْتُكَ؟ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ، لَقيَنِى عَمِّى عَامِرٌ عَزِاً فَأعْطَيْتُهُ إيَّاهَا. فَضَحِكَ رَسولُ اللّهِ # وَقَالَ: إنَّكَ كَالَّذِى قَالَ ا'وَّلُ: اللَّهُمَّ ابْغِنِى حَبِيباً هُوَ أحَبُّ إليَّ مِنْ نَفْسِي. ثُمَّ إنَّ المُشْرِكِينَ رَاسَلُونَا الصُّلْحَ حَتّى مَشى بَعْضُنَا في بَعْضٍ وَاصْطَلَحْنَا. قَالَ: وَكُنْتُ تَبِيعاً لِطَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، أسْقِي فَرَسَهُ وَأحُسُّهُ وَأخْدُمُهُ وَآكُلُ مِنْ طَعَامِهِ، وَتَرَكْتُ أهْلِي وَمَالِي مُهَاجِراً إلى اللّهِ وَرَسُولِهِ # قَالَ: فَلمَّا اصْطَلَحْنَا نَحْنُ وَأهْلُ مَكَّةَ، وَاخْتَلَطَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ، أتَيْتُ شَجَرَةً فَكَسَحْتُ شَوْكَهَا فَاضْطَجَعْتُ فِى أصْلِهَا. قَالَ: فَأتَانِي أرْبَعَةٌ مِنَ المُشْرِكِينَ مِنْ أهْلِ مَكَّةَ. فَجَعَلُوا يَقَعُونَ فِى رَسُولِ اللّهِ # فَأبْغَضْتُهُمْ. فَتَحَوَّلْتُ إلى شَجَرَةٍ أُخْرى، وَعَلَّقُوا سِحَهُمْ وَاضْطَجَعُوا. فَبَيْنَمَا هُمْ كَذلِكَ إذْ نَادَى مُنَادٍ مِنْ أسْفَلِ الْوَادِى: يَا لَلْمُهَاجِرِينَ؟ قُتِلَ ابْنُ زُنَيْمٍ. فَاخْتَرَطْتُ سَيْفِى ثُمَّ شَدَدْتُ عَلى أُولئِكَ ا'رْبَعَةِ وَهُمْ رُقُودٌ. فأخَذْتُ سِحَهُمْ فَجَعَلْتُهُ ضِغْثاً فِى يَدِى: ثُمَّ قُلْتُ: وَالّذِى كَرَّمَ وَجْه مُحَمَّدٍ #َ يَرْفَعُ أحدٌ مِنْكُمْ رَأسَهُ إِّ ضَرَبْتُ الّذِى فِيهِ عَيْنَاهُ. قَالَ: فَجِئْتُ بِهِمْ أسُوقُهُمْ إلى رسُولِ اللّهِ #، وَجَاءَ عَمِّي عَامِرٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه بِرَجُلٍ مِنَ العَبَتِ يُقَالُ لَهُ مِكْرَزٌ يَقُودُهُ إلى رسُولِ اللّهِ # عَلى فَرَسٍ مُجَفّفٍ في سَبْعِينَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ. فَنَظَرَ إلَيْهِمْ. فَقَالَ: دَعُوهُمْ يَكُنْ لَهُمْ بَدْءُ الْفُجُورِ وَثَنَاهُ، فَعَفَا عَنْهُمْ. فَأنْزَلَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَهُوَ الَّذِى كَفَّ أيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأيْدِيكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أنْ أظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ اŒيةَ كُلَّهَا. قَالَ: ثُمَّ خَرَجْنَا رَاجِعِينَ إلى الْمَدِينَةِ فَنَزَلْنَا مَنْزِاً بَيْنَنَا وَبَيْنَ بَنِى لِحْيَانَ جَبَلٌ: وَهَمَّ الْمُشْرِكُونَ فَاسْتَغْفَرَ # لِمَنْ رَقِىَ هذَا الْجَبَلَ اللَّيْلَةَ. كَأنَّهُ طَلِيعَةٌ لِلنَّبِىِّ #. قَالَ سَلَمَةُ رَضِيَ

اللّهُ عَنْه: فَرَقِيتُ تِلْكَ اللّيْلَةَ مَرَّتَيْنِ أوْ ثَثاَ. ثُمَّ قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فَبَعَثَ # بِظَهْرِهِ مَعَ رَبَاحٍ غُمَ رَسُولِ اللّهِ # وَأنَا مَعَهُ، وَخَرَجْتُ مَعَهُ بِفَرَسِ طَلْحَةَ ابْنِ عُبَيْدِاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ أنَدِّيهِ مَعَ الظّهْرِ فَلَمَّا أصْبَحْنَا إذَا عَبْدُ الرَّحْمنِ
الْفَزَارِىُّ قَدْ أغَارَ عَلى ظهْرِ النَّبِىِّ # فَاسْتَاقَهُ أجْمَعَ وَقَتَلَ رَاعِيَهُ. فَقُلْتُ: يَا رَبَاحُ خُذْ هَذَا الْفَرَسَ فَأبْلِغْهُ طَلْحَةَ بنَ عُبَيْدِاللّهِ وَأخْبِرْ رَسُولَ اللّهِ # أنَّ الْمُشْرِكِينَ قَدْ أغَارُوا عَلى سَرْحِهِ. ثُمَّ قُمْتُ عَلى أكَمَةٍ فَاسْتَقْبَلْتُ الْمَدِينَةَ. فَنَادَيْتُ ثَثاَ، يَا صَبَاحَاه. ثُمَّ خَرَجْتُ فِى أثَرِ الْقَوْمِ أرْمِيهِمْ بِالنَّبْلِ وَأرْتَجِزُ أقُولُ:أنَا ابْنُ ا٘كْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِفَألْحَق رَجُ مِنْهُمْ فأصُكُّ سَهْماً فِي رَحْلِهِ حَتّى خَلَصَ نَصْلُ السَّهْمِ إلى كَتِفِهِ. فَقُلْتُ: خُذْهَا،وَأنَا ابْنُ ا٘كْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِفَوَاللّهِ مَا زِلْتُ أرْمِيهِمْ وَأعْقِرُ بِهِمْ فَإذَا رَجَعَ إلَيَّ فَارِسٌ أتَيْتُ شَجَرَةً فَجَلَسْتُ فِى أصْلِهَا. ثُمَّ رَمَيْتُهُ حتّى إذَا تَضَايَقَ الْجَبَلُ فَدَخَلُوا فى تَضَايُقِهِ عَلَوْتُ الجَبَلَ فَجَعَلْتُ أرْمِيهِمْ بِالْحِجَارَةِ. فَمَا زِلْتُ كذلِكَ أتْبَعُهُمْ حَتّى مَا خَلَقَ اللّهُ مِنْ بَعِيرٍ مِنْ ظَهْرِ رَسُولِ اللّهِ # اّ خَلَّفْتُهُ وَرَاءَ ظَهْرِى وَخَلَّوْا بَيْنِى وَبَيْنَهُ ثُمَّ اتَّبَعْتُهُمْ أرْمِهِمْ حَتّى ألْقَوْا أكْثَرَ مِنْ ثَثِينَ بُرْدَةً وَثَثِينَ رُمْحاً يَسْتَخِفُّونَ، وَ يَطْرَحُونَ شَيْئاً اّ جَعَلْتُ عَلَيْهِ آراماً مِنَ الْحِجَارَةِ لِيَعْرِفَهَا رسولُ اللّهِ # وَأصْحَابُهُ حَتّى أتَوْا مُتَضَايِقاً مِنْ ثَنِيَّةٍ. فَإذَاهُمْ قَدْ أتَاهُمْ فُنُ بنُ بَدْرٍ الْفَزَارِىُّ فَجَلَسُوا يَتَضَحَّوْنَ يَعْنِى يَتَغَدَّوْنَ وَجَلَسْتُ عَلى رَأسِ قَرْنٍ. قَالَ الْفَزَارِىُّ: مَا هَذَا الَّذِى أرَى؟ فَقَالُوا
لَهُ: لَقِينَا مِنْ هَذَا الْبَرْحِ، وَاللّهِ مَا فَرَقْنَا مُنْذُ غَلسٍ يَرْمِينَا حَتّى انْتَزَعَ كُلَّ شَىْءٍ فِى أيْدِينَا. قَالَ: فَلْيَقُمْ إلَيْهِ نَفَرٌ مِنْكُمْ أرْبَعَةٌ. قَالَ: فَصَعِدَ إلَيَّ مِنْهُمْ أرْبَعَةٌ فِى الْجَبَلِ فَلَمَّا أمْكَنُونِى مِنَ الْكَمِ، قُلْتُ لَهُمْ: تَعْرِفُونَنِى؟ قَالُوا: َ. وَمَنْ أنْتَ. قُلْتُ: أنَا سَلَمَةُ بْنُ ا٘كْوَعِ، وَالَّذِى كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ # َ أطْلُبُ رَجُ مِنْكُمْ اّ أدْرَكْتُهُ، وَ يَطْلُبُنِى رَجُلٌ مِنْكُمْ فَيُدْرِكَنِى. قَالَ أحَدُهُمْ: أنَا أظُنُّ. قَالَ: فَرَجَعُوا فَمَا بَرِحتُ مكَانِى حَتّى رَأيْتُ فَوَارِسَ رَسُولِ اللّهِ # يَتَخَلَّلُونَ الشَّجَرَ. فإذَا أوَّلُهُمْ اَخْرَمُ ا٘سَدِىُّ عَلى أثرِهِ أبُو مِقْدَادُ ا٘نْصَارِىُّ، وَعلى اَثَرِهِ المِقْدَادُ بْنُ ا٘سْوَدِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهم. فَأخَذْتُ بِعِنَانِ ا٘خْرَامِ قَالَ: فَوَلَّوا مُدْبِرِينَ. فَقُلْتُ: يَا أخْرَمُ اَحْذَرْهُمْ َ يَقْتَطِعُوكَ، حَتّى تَلْحَقَ رَسُولَ اللّهِ # وَأصْحَابَهُ. فقَالَ: يَا سَلَمَةُ إنْ كُنْتَ تُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ اŒخِرِ، وَتَعْلَمُ أنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ فَ تَحُلْ بَيْنِى وَبَيْنَ الشَّهَادَةِ. قَالَ: فَخَلَّيْتُهُ فَالْتَقى هُوَ وَعَبْدُالرَّحْمنِ فَعَقَرَ بعَبْدِالرَّحْمنِ فَرَسَهُ وَطَعَنَهُ عَبْدُالرَّحْمنِ فَقَتَلَهُ،

وَتَحَوَّلَ عَلى فَرَسِهِ وَلَحِقَ أبُو قَتَادَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَارِسُ رَسُولِ اللّهِ # بِعَبْدِ الرَّحْمنِ فَطَعَنَهُ فَقَتَلَهُ. فَوَالَّذِى كَرَّمَ وَجْهَ مُحَمَّدٍ لَتَبِعْتُهُمْ أعْدُو عَلى رِجْلَيَّ مَا أرَى وَرَائِى مِنْ أصْحَابِ رسولِ اللّهِ # وَ غُبَارَهُمْ شَيْئاً. حَتّى عَدَلُوا قَبْلَ غُرُوبِ الشَّمْسِ إلى شِعْبٍ فِيهِ مَاءٌ يُقَالُ لَهُ ذُو قَرَدٍ لِيَشْرَبُوا
مِنْهُ وَهُمْ عِطَاشٌ. فَنَظَرُوا إلىَّ أعْدُو وَرَاءَهُمْ فَحَلَّيْتُهُمْ عَنْهُ فَما ذَاقُوا مِنْهُ قَطْرَةً. فَخَرَجُوا يَشْتَدُّونَ فِى ثَنِيَّةٍ. قَالَ: فَأعْدُو فَألْحَقُ رَجُ مِنْهُمْ فَأصُكُّهُ بِسَهْمٍ فِى نِغْضِ كَتِفِهِ. فَقُلْتُ: خُذْهَا، وَأنَا ابْنُ ا'كْوَعِ وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضَّعِ. فَقَالَ: يَاثَكِلَتْهُ أُمُّهُ أكْوَعُهُ بُكْرَةً. قُلْتُ: نَعَمْ يَا عَدُوَّ نَفْسِهِ. أكْوَعُكَ بُكْرَةً، وَأرْدَوْا فَرَسَيْنِ عَلى الثَّنِيَّةِ فَجِئْتُ بِهِمَا أسُوقُهُمَا إلى رَسُولِ اللّهِ #. قَالَ: وَلَحِقَنِى عَمِّى عَامِرُ بْنُ ا'كْوَعِ بِسَطِيحَةٍ فِيهَا مَذْقَةٌ مِنْ لَبَنٍ وَسَطِيحَةٍ فِيهَا مَاءٌ. فَتَوَضَأْتُ وَشَرِبْتُ. ثُمَّ أتَيْتُ رَسُولَ اللّهِ # وَهُوَ عَلى الْمَاءِ الَّذِى حَلَّيْتُهُمْ عَنْهُ فإذَا رَسُولُ اللّهِ # قَدْ أخَذَ تِلْكَ ا"بِلَ وَكُلَّ شَىْءٍ اِسْتَنْقَذْتُهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَكُلَّ رُمْحٍ وَبُرْدَةٍ. وَإذَا بَِلٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه نَحَرَ نَاقَةً مِنْ تِلْكَ ا"بِلِ الّتِى اسْتَنْقَذْتُ. فَإذَا هُوَ يَشْوِى لِرَسُولِ اللّهِ # مِنْ كَبِدِهَا وَسَنَامِهَا. قَالَ: فَقُلْتُ يَا رسُولَ اللّهِ خَلِّنِى فَأنْتَخِبَ مِنَ الْقَوْمِ مِائَةَ رَجُلٍ فَأتْبَعُ الْقَوْمَ، فَ يَبْقى مِنْهُمْ مُخْبِرٌ إ َّ قَتَلْتُهُ فَضَحِكَ رَسولُ اللّهِ # حَتّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ فِى ضَوْءِ النَّهَارِ. وَقَالَ: يَا سَلَمَةُ أتُرَاكَ كُنْتَ فَاعِ. قُلْتُ: نَعَمْ، وَالَّذِى أكْرَمَكَ. قَالَ: إنَّهُمُ اŒنَ لَيُقْرَوْنَ فِى أرْضِ غَطَفَانَ. فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ غَطَفَانَ فَقَالَ: نَحَرَ لَهُمْ فُنٌ جَزُوراً. فَلَمَّا كَشَفُوا جِلْدَهَا رَأوْا غُبَاراً. فَقَالُوا: أتَاكُمُ الْقَوْمُ فَخَرَجُوا هَارِبِينَ. قَالَ: فَلَمَّا أصْبَحْنَا قَالَ رسُولُ اللّهِ # كَانَ
خَيْرُ فُرْسَانِنَا الْيَوْمَ أبُو قَتَادَةَ. وَخَيْرُ رَجَّالَتِنَا سَلَمَةُ. ثُمَّ أعْطَانى رَسُولُ اللّهِ # سَهْمَيْنِ سَهْمَ الْفَارِسِ، وَسَهْمُ الرَّاجِلِ، جَمَعَهُمَا لِي جَمِيعاً. ثُمَّ أرْدَفَنِي رَسُولُ اللّهِ # وَرَاءَهُ عَلى الْعَضْبَاءِ رَاجِعِينَ إلى الْمَدِينَةِ. قَالَ: فَبَيْنَمَا نَحْنُ نَسِيرُ وَكَانَ رَجُلٌ مِنَ ا'نْصَارِ َ يُسْبَقُ شَدّاً. فَجَعَلَ يَقُولُ: أ مُسَابِقٌ إلى الْمَدِينَةِ! هَلْ مِنْ مُسَابقٍ؟ فَجَعَلَ يُعِدُ ذلِكَ. فَلَمَّا سَمِعْتُ كَمَهُ قُلْتُ: أمَا تُكْرِهُ كَرِيماً وَ تَهَابُ شَرِيفاً؟ قَالَ: َ إ َّ أنْ يَكُونَ رسولَ اللّهِ #. قَالَ: فَقُلْتُ يَا رسُولَ اللّهِ: بِأبِي أنْتَ وَأُمِّى، ذَرْنِى فَ ُسَابِقِ الرَّجُلَ. قَالَ: إنْ شِئْتَ. قَالَ: فَقُلْتُ أذْهَبُ إلَيْكَ، فَثَنَيْتُ رِجْلَيَّ فَظَفَرْتُ فَعَدَوْتُ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرَفاً أوْ شَرَفَيْنِ أسْتَبْقِى نَفَسِى. ثُمَّ عَدَوْتُ فِى إثْرِهِ فَرَبَطْتُ عَلَيْهِ شَرفاً أوْ شَرَفَيْنِ. ثُمَّ إنِّى رَفَعْتُ حَتّى ألْحَقَهُ فَأصُكُّهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ. قَالَ: فَقُلْتُ قَدْ سُبِقْتَ

واللّهِ. قَالَ: أنَا أظَنَّ. فَسَبَقْتُهُ إلى المَدِينَةِ فَواللّهِ مَا لَبِثْنَا إ ثَثَ لَيَالٍ حَتّى خَرَجْنَا إلى خَيْبَرَ مَعَ رَسُولِ اللّهِ # فَجَعَلَ عَمِّى عَامِرٌ ا،كْوَعِ يَرْتَجِزُ بِالْقَوْمِ وَيَقُولُ:وَاللّهِ لَوْ اللّهُ مَا اهْتَدَيْنَا وَ تَصَدَّقْنَا وَ صَلَّيْنَاوَنَحْنُ عَنْ فَضْلِكَ مَا اسْتغَنَيْنَا فَثَبِّتِ ا،قْدَامَ إنْ قَيْنَا وَأنْزِلَنْ سَكِينَةً عَلَيْنَافقَالَ #: مَنْ هذَا السَّابِقُ؟ قَالَ: أنَا عَامِرُ بْنُ ا،كْوَعِ. قَالَ: غُفِرَ لَكَ يَا عَامِرُ، وَمَا اسْتَغْفَرَ رَسُولُ اللّهِ # لِرَجُلٍ يَخُصُّهُ إ اسْتُشْهِدَ. قَالَ: فَنَادَى عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه؛
وَهُوَ عَلى جَمَلٍ لَهُ: يَا رَسُولَ اللّهِ لَوْ أمْتَعْتَنَا بِعَامِرٍ؟ فَلَمَّا قَدِمَ خَيْبَرُ خَرَجَ مَلِكُهُمْ مَرْحَبٌ يَخْطِرُ بِسَيْفِهِ يَقُولُ:قَدْ عَلمتْ خَيْبَرُ أنِّى مَرْحَبُشَاكِى السَّحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ إذَا الْحُرُوبُ أقْبَلَتْ تَلَهَّبُفَتَقَدَّمَ إلَيْهِ عَمِّى عَامِرٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، فَقَالَ:قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أنِّى عَامِرُ شَاكِى السَّحِ بَطَلٌ مُغَامِرُفَاختَلَفَا ضَرْبَتَيْنِ فَوَقَعَ سَيْفُ مَرْحَبٍ فِى تُرْسِ عَمِّى عَامِرٍ وَذَهَبَ عَامِرٌ يَسْفُلُ لَهُ فَرَجَعَ سَيْفُهُ عَلى نَفْسِهِ فَقَطَعَ أكْحَلَهُ. فَكَانَتْ فِيهَا نَفْسُهُ. قَالَ سَلَمَةُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: فَخَرَجْتُ فَإذَا نَفَرٌ مِنْ أصْحَابِ رَسُولِ اللّهِ # يَقُولُونَ: بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ، قَتَلَ نَفْسَهُ. قَالَ: فَأتَيْتُ رَسُولَ اللّهِ #. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ، بَطَلَ عَمَلُ عَامِرٍ. قَالَ: مَنْ قَالَ ذلِكَ؟ قُلْتُ: نَاسٌ مِنْ أصْحَابِكَ. فقَالَ: كَذَبَ مَنْ قَالَ ذلِكَ. بَلْ لَهُ أجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. ثُمَّ أرْسَلَنِى إلى عَلِيِّ بْنِ أبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه وَهُوَ أرْمَدُ. فقَالَ: ،عْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُ يُحِبُّ اللّهَ وَرَسُولَهُ، وَيُحِبُّهُ اللّهُ وَرَسُولُهُ. فَأتَيْتُ عَلِيّاً فَجِئْتُ بِهِ أقُودُهُ وَهُوَ أرْمَدُ. فَبَصَقَ رسولُ اللّهِ # فِى عَيْنَيْهِ فَبَرأ وَأعْطَاهُ الرَّايَةَ؛ وَخَرَجَ مَرْحَبٌ فقَالَ: قَدْ عَلِمَتْ خَيْبَرُ أنِّى مَرْحَبُ شَاكِي السَّحِ بَطَلٌ مُجَرَّبُ إذَا الْحُرُوبُ أقْبَلَتْ تَلَهَّبُفقَالَ
عَلَيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:أنَا الَّذِى سَمَّتْنِي أُمِّي حَيْدَرَه كَلَيْثِ غَابَاتٍ كَرِيهِ الْمَنْظَرَه أُوفِيهِمْ بِالصَّاعِ نَيْلَ السَّنْدَرَهثُمَّ ضَرَبَ رَأسَ مَرْحَبٍ فقَتَلَهُ، وَكَانَ الْفَتْحُ عَلى يَدِهِ[. أخرجه مسلم.و»الرَّكِيَّةُ« الْبِئْرُ.و»جَبَاهَا« التُّرَابُ الَّذِى أخْرَجَ مِنْهَا وَجَعَلَ حَوْلَهَا.و»العُزُل« الَّذِي سَحَ مَعَهُ.وَ»أبغِنِي« أعْطِنِي.وَ»وَاسُونَا« مِنَ الْمُوَاسَاةِ: الْمُشَارَكَةُ وَالْمُوَافَقَةُ.و»التَّبِيعُ« الْخَادِمُ الَّذِي يَتَّبِعُ مَخْدُومَهُ.و»كَسَحْتُ شَوَكَهَا« أي نحيته.و»الضَّغثُ« أُمِّيَّةَ الصُّغْرى مِنْ قُرَيْشٍ وَالنَّسَبُ إلَيْهِمْ عَبلى.و»المُجَفِّفُ« الَّذِى عَلَيْهِ تَجَافِيفٌ تَستره فِي الْحَرْبِ.و»بَدْءُ الْجُورِ وَثَنَاهُ« أوَّلُهُ وَثَانِيهِ.وَ»الطَّلِيعةُ« الجَاسُوسُ.و»الظَّهْرُ« مَا يُعَدُّ مِنَ ا،بِلِ لِلرُّكُوبِ وَا،حْمَالِ.و»السَّرْحُ« المواشى السائمة.و»ا،كمةُ« الرَّابِيَةُ وَنَحْوُهَا .

وَقوله »يَا صَبَاحَاهُ« أرَادَ يَوْمَ الصَّبَاحِ وَهُوَ يَوْمُ الَغَارَةِ.و»يَوْمُ الرُّضَّعِ« يَوْمُ هَلكِ الّلِئَامِ الَّذِينَ يَرْضَعُونَ ا‘بِلَ وَيَحْلِبُونَهَا خَوْفاً مِنْ أنْ يَسْمَعَ حَلَبَهَا مُسْتَمِعٌ فَيَسْألُهُمْ لَبَناً.و»الصَّكُّ« الضَّرْبُ.و»الرَّحْلُ« كَوْرُ النَّاقَةِ، وَأضَافَهُ إلَيْهِ رَاكِبٌ عَلَيْهِ.و»البُرْدَةُ« ضَرْبٌ مِنَ الثِّيَابِ.و»آرامُ« ا‘عْمُ مِنَ الْحِجَارَةِ.و»القَرْنُ« جَبِيلٌ قَصِيرٌ مُنْفَرِدٌ.و»الغَلَسُ« ظَلَمَةُ آخِرِ اللَّيْلِ.و»اقتضاعُ« أخْذُ الشَّىْءِ وَانْفِرَادُ بِهِ.و»الشِّعْبُ« الْفُرْجَةُ بَيْنَ الْجَبَلَيْنِ كَالْوَادِى.وَ»حَلَّيْتُهُمْ« عَنِ الْمَاءِ بِالْمُهْلَمَةِ: أىْ طَرَدْتُهُمْ.و»يَسْنِدُونَ« يَصْعَدُون في الْجَبَلِ.و»نِغْضُ الكَتِفَ« هُوَ الْغَضرُوفُ الْكَبِيرُ الَّذِى عَلى أعْهُ.وَقَوْلُهُ »أكْوَعُهُ بُكْرَةً« أى سَألَهُ أنْتَ ا‘كْوَعِ الَّذِى يَتَّبِعُنَا بُكْرَةً. فقَالَ: نَعَمْ.و»أرْدَوْا فَرَسِينَ« أى تَرَكُوهُمَا وَلَمْ يَقِفُوا عَلَيْهُمَا هَرَباً وَخَوْفاً أنْ يَلْحَقَهُمْ.و»ا“نْتِخَابُ« اِخْتِيَارُ وَانْتِقَاءُ .
و»القِرَى« الضِّيَافَةُ.و»الجَزُورُ« الْبَعِيرُ ذَكَراً كَانَ أوْ أُنْثى.وَ»العَضَبَاءُ« لَقَبٌ نَاقَةِ النَّبِىِّ # عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ تَكُنْ كذلِكَ أىْ مَشْقُوقَةُ ا‘ذُنِ.و»رَبَطْتُ« أى تَأخَّرْتُ.و»شَرَّفُ« الشَّوْطُ وَالْقِدْرُ الْمَعْلُومُ فِي الْمَسَافَةِ.وَ»يَخطرُ بِسَيفِهِ« أى يَهُزُّهُ مُعْجِباً بِنَفْسِهِ، وَقِيلَ أرَادَ أنْ يَخْطُرَ فِى مَشْيَتِهِ مُعْجِباً بِنَفْسِهِ وَسَيْفُهُ فِى يَدِهِ.وَ»شَاكِى السِّحِ« أىْ ذُو شِدَّةٍ وَشَوْكَةٍ وَحِدَّةٍ فِى سَحِهِ.و»سفلتُ« لَهُ أسْفَلَ فِي الضَّرْبِ إذَا عَمَدْتَ ضَرْبَ أسَافِلِهِ مِنْ وَسَطِهِ إلى قَدَمَيْهِ.وِ»حَيدرةُ« اِسْمُ ا‘سَدِ، سَمَّتْ عَلِيّاً أُمُّهُ بِذلِكَ، وَكَانَ أبُوهُ غَائِباً فَلَمَّا قَدِمَ سَمَّاهُ عَلِيّاً.و»السَّنْدَرةُ« مِكْيَالُ ضَخْمٍ .

3. (4268)- Seleme İbnu'l-Ekva' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte Hudeybiye'ye geldik. Biz, bindörtyüz kişi idik. (Kuyunun başında) elli koyun vardı. Suyu bunlara bile yetmiyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kuyunun kenarına oturdu. (İyice hatırlıyamıyorum) ya dua buyurdu, ya da kuyuya tükürdü. Derken kuyunun suyu coştu. Biz de hem kendimiz içtik, hem de hayvanlarımızı suladık. Sonra Aleyhissalâtu vesselâm, bizi bir ağacın altında biat etmeye çağırdı.

Önce ben biat ettim, sonra herkes gelip sırayla biat etti. Nihayet halkın ortasında kalınca:

"Ey Seleme, biat et!" buyurdu."

"Ey Allah'ın Resulü, en başta ben biat ettim!" dedim.

"Yine de!" buyurdu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni çıplak, yani silahsız bulmuştu. Bana deriden yapılmış bir kalkan verdi. Sonra bey'at almaya devam etti. Son kişiden de bey'at alınca:"Ey Seleme, sen bana biat etmiyormusun?" dedi.
"Ey Allah'ın Resulü, ben sana, başta da, ortada (da olmak üzere) iki kere biat ettim" dedim.
"Olsun, yine de" buyurdu. Ben de üçüncü sefer biat ettim. Sonra bana:
"Ey Seleme! Benim sana verdiğim kalkanın nerede?" dedi.
"Ey Allah'ın resulü dedim, amcam Âmir çıplak olarak bana rastladı, ben de kalkanı ona verdim. Bu sözüm üzerine Aleyhissalâtu vesselâm güldü ve:
"Sen, dedi, vaktin birinde adamın dediği gibisin: "Allahım, demiş, bana öyle bir dost ver ki, o bana, kendi nefsimden daha sevgili olsun!"
Sonra müşrikler bizimle sulh hususunda haberleşmeye başladılar. Öyle ki, birbirimize gidip gelmeler oldu. (Sonunda) sulh yaptık. Ben Talha İbni Ubeydillah (radıyallahu anh)'ın hizmetçisi idim. Atını sular, kaşağılar, kendine de hizmet eder, yemeğinden yerdim. (Çünkü) Allah ve Resulü yolunda hicret için malımı ve âilemi terketmiştim.
Biz ve Mekkeliler aramızda sulh yapınca, birbirimizle karıştık. Ben bir ağacın yanına gelip dikenlerini süpürerek dibine yattım. Mekke halkından dört müşrik yanıma geldi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a hakaret etmeye başladılar. Ben onlara kızdım ve bir başka ağacın dibine geçtim. Silahlarını ağaca asıp yattılar.
Onlar bu vaziyette iken vadinin aşağısından bir münadi şöyle sesleniyordu.
"Muhacirlerin imdadına yetişin! İbnu Züneym öldürüldü!" Hemen kılıncımı çekip, bu uyuyan dört kişiye hızla yürüyüp silahlarını aldım, elimde deste yapıp, sonra da:
"Muhammed'in yüzünü mükerrem kılan o Zât'a yemin olsun, sakın sizden kimse başını kaldırmasın. İki gözü taşıyan (kellesini) uçururum!" dedim. Sonra onları sürerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. O sırada amcam Âmir (radıyallahu anh) da Abelât'tan Mikrez denilen bir adamı, üzeri çullanmış bir at üzerinde beraberinde yetmiş

müşrik olduğu halde Resulullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm onlara bir nazar edip:
"Bırakın onları, fücurun başı da sonu da onların olsun!" dedi ve hepsini affetti. Bunun üzerine Allah Teâlâ hazretleri şu âyeti indirdi:
"O sizi Mekke'nin karnında (hududu içinde) onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, onların ellerini sizden, sizin ellerinizi onlardan çekendi..." (Fetih 24-26).
Sonra Medine'ye müteveccihen oradan ayrıldı. Benî Lihyan ile aramızda bir dağın yer aldığı bir yerde konaklardık. Benî Lihyan'ın hepsi müşrik idi. Aleyhissalâtu vesselâm geceleyin dağa tırmanacak kimseye istiğfarda bulundu. Sanki o kimse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la ashabının gözcülüğünü yapacaktı. O gece iki veya üç kere dağa çıktım.
Sonra Medine'ye geldik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yük develerini, beraberinde, ben de olduğum halde, hizmetcisi Rabâh ile gönderdi. Ben onun maiyyetine Talha İbni Ubeydillah (radıyallahu anh)'ın atı ile çıktım. Ben atı develerle birlikte kırasıya götürüp getiriyordum.
Sabahleyin bir de ne göreyim! Abdurrahman el-Fezârî, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın develerini yağmalamış, hepsini götürmüş, çobanı da öldürmüş.
"Ey Rabâh! dedim, şu atı al; durumu Talha İbni Ubeydillah'a bildir, Resulullah'a haber ver ve de ki: "Müşrikler mer'adaki sürüyü yağmaladılar. Sonra bir tepenin üzerine çıkarak Medine'ye yönelip üç defa nida ettim:
"Ey Sabâhım!"
Sonra adamların arkasından ok atmak üzere çıktım ve şunları da terennüm ediyordum:
"Ben İbnu'l-Ekva'ım, bugün alçakların vay haline! Onlardan birine kavuştum ve semerine bir ok attım. Hatta okun kanadı omuzuna değdi.
"Al bunu!" dedim.
Ben İbnu'l-Ekva'ım, Bugün alçakların vay haline! Vallahi onlara atıyor ve yaralıyordum. Bir atlı bana dönecek olsa, bir ağaca gelip dibine oturuyordum. Sonra tekrar atıyordum. Derken dağ(ın vadisi) daraldı. Dar yere girdiler. Ben, dağa tırmandım. Onlara taş atmaya başladım. Böylece

onları takib etmeye devam ettim. Öyle ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayvanlarından Allah'ın yarattığı hiç bir deve yoktu ki arkama almamış olayım. Böylece müşrikler benimle hayvanların arasından çekildiler.

Sonra onlara ok atarak arkalarını takip ettim. Nihayet otuzdan fazla bürde ve otuz mızrak bıraktılar. (Hızlı kaçabilmek için) hafiflemek istiyorlardı. Bir şey atacak olsalar, üzerine taşlardan nişan koyuyordum. Ta ki, Resulullah ve ashabı onları tanısın. Böyle gide gide dar bir dağ yoluna geldiler. Bir de ne görsünler! Yanlarına Bedr el Fezârî'nin falan oğlu gelmiş. Hemen kuşluk yemeği yemek üzere oturdular. Ben de bir tümseğin üzerine oturdum. Fezârî:

"Şu gördüğüm de ne?" diye sordu.

"Bununla başımız belada! Vallahi sabahın köründen beri peşimizde. Bize durmadan atıyor. Elimizde ne varsa çekip aldı" dediler.

"Öyleyse sizden ona dört kişi gitsin!" dedi. Böylece bana müteveccihen dört kişi ayrıldı ve dağa tırmandı. Bana konuşma imkânı verdikleri vakit, onlara:"Beni tanıyor musunuz?" dedim."Hayır, sen kimsin?" dediler.

"Ben Seleme İbnu'l-Ekva'ım, Muhammed'in yüzünü şereflendiren Zâta yemin olsun sizden kimi istesem mutlaka yakalarım. Ama sizden kimse beni yakalayamaz!" dedim. Onlardan bir adam:

"Ben biliyorum!" dedi ve geri döndüler. Ben yerimden ayrılmadım. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın atlılarını, ağaçların arasına girerken gördüm. En önde el-Ahram el-Esedî, arkasında Ebu Katâde el-Ensârî, onun arkasında el-Mikdâd İbnu'l-Esved (radıyallahu anh) vardı. Ahram'ın atının gemini tuttum. (Bu sırada) küffar dönüp gitti. Ahrâm'a:

"Ey Ahrâm! Bunlardan sakın. Resulullah ve ashabı gelinceye kadar yolunu kesmesinler!" dedim. Bana:

"Ey Seleme! Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyor, cennetin de cehennemin de hak olduğunu biliyorsan, benimle şehadet arasına engel olma!" dedi. Ben de onu bıraktım. Abdurrahman'la karşılaştılar. Abdurrahman'ın atını hemen öldürdü. Abdurrahman da onu yaralayarak öldürdü ve onun atına atladı. Derken Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın süvarisi Ebu Katâde (radıyallahu anh) Abdurrahmân'a yetişti, yaralayıp öldürdü. Muhammed'in yüzünü şerefli kılan Zât'a

yemin olsun, ben onları yaya koşarak takip ettim. Öyle ki, arkamda Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabı ve tozları sebebiyle bir şey görmüyordum. Gün batımı öncesine kadar böyle devam ettik. Bu sırada bir dağ yoluna saptılar, orada Zû-Karad denen bir su vardı. Sudan içmek için sapılmıştı, çünkü susamışlardı. Peşlerinden koşarak gelen bana baktılar. Ben onları bundan uzaklaştırdım, bir damla bile tadamadılar. Oradan çıkıp zorluk veren bir dağ yoluna saptılar. Ben koşup onlardan bir adama yetiştim, omuz kemiğine bir ok sapladım.

"Al bunu! Ben İbnu'l-Ekvâ'ım. Bugün alçakların vay hâline!" dedim.

"Anasız kalasıca! Bu, sabahki Ekvâ'mı?" dedi.

"Evet ey kendinin düşmanı! Sabahki Ekvâ'ım!" dedim. Dağ yoluna iki at bıraktılar. Onları Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdim. Amcam Âmir İbnu'l-Ekvâ da birinde sulandırılmış süt diğerinde su bulunan iki kapla bana yetişti. Hem içtim, hem abdest aldım.

Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldim. Az önce kâfirleri başından kovaladığım suyun başında idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, bütün develeri ve müşriklerden kurtardığım bütün eşyaları, bürdeleri, mızrakları almış buldum. Bilal (radıyallahu anh) da kurtardığım o develerden birini kesmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ciğerini ve hörgücünü kızartıyordu.

"Ey Allah'ın Resûlü! Beni bırak, ashabtan yüz kişi seçip müşrikleri takip edeyim, geriye bıraktıkları bütün habercilerini geberteyim!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yan dişleri gündüz ışığında görününceye kadar güldü.

"Ey Seleme! buyurdu, kendini bunu yapabilecek güçte görüyor musun?"

"Evet dedim, seni şerefli kılan Zât'a yemin olsun! Evet!"

"Şimdi onlara Gatafan yurdunda ziyafet verilmektedir" dedi. Derken Gatafanlı bir adam geldi ve: "Onlara falan kişi bir deve kesmişti, derisini soyar soymaz bir toz gördüler ve:

"Düşman size de gelmiş" deyip kaçıp gittiler" dedi.

(Geceyi orada geçirdik.) Sabah olunca Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Bugün en hayırlı süvarimiz Ebu Katade, en hayırlı piyademiz de Seleme idi" buyurdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana iki hisse verdi:

Biri süvari hissesi, biri de piyade hissesi idi. Bana bu iki hisseyi de vermişti.
Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devesi Adbâ'nın terkisine beni alarak Medine'ye müteveccihen hareket etti. Biz yolda giderken, yaya yürüyüşünde hiç kimsenin kendisini geçemediği Ensar'dan bir adam:
"Medine'ye kadar yarış yapacak var mı; koşucu yok mu? demeye başladı. Bu sözünü habire tekrar ediyordu. Sesini işitince:
"Sen hiç bir iyiye ikram etmez, hiç bir şerefliyi saymaz mısın?" dedim.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hariç hayır!" dedi. Ben (aleyhissalâtu vesselâm)'a yönelip:
"Ey Allah'ın Resulü! Annem babam sana kurban olsun, bana müsaade buyurun, şu adamla yarışayım!" dedim.
"Sen bilirsin!" buyurdular. Adama:
"Geliyorum hazır ol!" dedim. Ayaklarımı ayarlayıp sıçradım, koştum. Nefesimi canlı tutmak için bir veya iki tepede kendimi tuttum. Sonra yine onun peşinden koştum. Yine bir-iki tepede kendimi tuttum. Sonra yetişmek ve omuzları arasına dokunmak için (tabanları) kaldırdım. [Ve dokundum].
"Geçildin, vallahi seni geçtim!" dedim.
"Biliyorum!" dedi. Medine'ye varıncaya kadar onu geçtim. Vallahi Medine'de üç gece kalıp, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte hemen Hayber'e gittik. Yolda amcam Âmir İbnu'l-Ekvâ, halka şu beyitleri terennüm etti:
"Vallahi Allah olmasaydı hidayeti bulamazdık.
Ne sadaka verir ne de namaz kılardık.
Biz senin fazlından müstağni değiliz,
Düşmanla karşılaşınca ayağımıza sebat ver.
Üzerimize sekîne (kuvve-i mânevî) indir.
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu da kim?"dedi. Amcam:
"Ben Âmir İbnu'l-Ekvâ" cevabını verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Mağfiret göresin Ey Âmir!" diye dua buyurdu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir kimseye mağfiret dilediğinde bulundu mu mutlaka şehid olurdu. Bunun üzerine Ömer İbnu'l-Hattâb (radıyallahu anh) kendi devesinin üstünde seslendi.

"Ey Allah'ın Resûlü! Keşke bizi Âmir'le faydalandırsan!" Hayber'e vardığımız zaman, kralları Merhab kılıncı elinde (karşımıza) çıktı. Şöyle söylüyordu:"
Hayber bilir ki ben Merhab'ım,
Silahı tamam tecrübeli bir kahraman.
Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"
Amcam Âmir (radıyallahu anh) da ilerleyip şunları söyledi:
"Hayber benim de Âmir olduğumu bilir.
Silahı tam yiğit kahraman."
Hemen iki darbe birbirine girdi. Merhab'ın kılıncı amcam Âmir'in kalkanının içine rastladı. Âmir onu alttan vurmaya yeltendi. Ama kılıcı kendine döndü ve ana damarını kesti. Ölümü de bundan oldu.
(Bir ara) dışarı çıktım. Bir de ne göreyim! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ashabından birkaç kişi:
"Âmir'in ameli bâtıl oldu, o kendi kendini öldürdü!" demezler mi! Hemen ağlayarak Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldim.
"Ey Allah'ın resulü! Âmir'in ameli bâtıl mı oldu?" dedim.
"Bunu kim söyledi?" buyurdular.
"Ashabınızdan bazıları!" dedim.
"Bunu kim söylemişse yanılmış. Bilakis onun ecri iki kattır!" buyurdular. Sonra beni Ali İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'a gönderdiler. O gözünden hasta idi. Bu arada Aleyhissalâtu vesselâm:
"Sancağı yarın öyle bir zata vereceğim ki Allah ve Resulü'nü sever; Allah ve Resulü de onu sever" dedi. Ali'ye geldim, gerçekten gözünden rahatsızdı. Onu yederek getirdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gözlerine tükürdü. Anında iyileşti. Sancağı ona verdi.
Sonra Merhab çıktı. Şöyle demeye başladı:
"Hayber bilir ki ben Merhab'ım,
Silahı tamam tecrübeli bir kahraman.
Savaş olunca alevlenen bir yiğit!"
Ali (radıyallahu anh) da şöyle dedi:
"Ben, annemin arslan dediği kimseyim,
Ormanların çirkin manzaralı arslanı gibi,
Düşmanlara kilo ile ton tartarım."[221]

Sonra Merhab'ın başına bir darbe indi ve onu öldürdü. Hayber onun eliyle fethedilmişti." [Müslim, Cihad 132, (1807).][222]

ـ4269 ـ4ـ وَعَنْ عَمْرُو بْنِ دِينَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنِ عَبْدِاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما يَقُولُ:]قَالَ لَنَا رَسُولُ اللّهِ # يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ. أنْتُمُ الْيَوْمَ خَيْرُ أهْلِ ا‘رْضِ، وَكُنَّا ألْفاً وَأرْبَعَمِائَةٍ وَلَوْ كُنْتُ أبْصُرُ الْيَوْمَ ‘رَيْتُكُمْ مَكَانَ الشَّجَرَةِ[. أخرجه الشيخان .

تَقَدَّمَ ذِكْرُهَا فِي حَديثِ ابْنِ ا‘كْوَعِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فِي غَزْوَةِ الْحُدَيْبِيَةِ، وَكَذَا تَقَدَّمَ ذِكْرُ خَيْبَر .

4. (4269)- Amr İbnu Dînar rahimehullah anlatıyor: "Hz. Câbir İbnu Abdillah (radıyallahu anhümâ)'yı dinledim, diyordu ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hudeybiye günü bize şöyle söyledi: "Bugün siz arz ehlinin en hayırlı olanlarısınız. O gün biz bindörtyüz kişi idik. Bugün görebilseydim, size (Altında biat yapılan) ağacın yerini gösterirdim." [Buhârî, Megazî 35, Menâkıb 25, Tefsir, Feth 5, Eşribe 31; Müslim, İmâret 71, (1856).][223]

AÇIKLAMA:

Hudeybiye gazvesi ile alakalı olarak, kitabımız ikisi çok uzun olmak üzere dört hadise yer vermiş durumda. Bu hadislerde, Hudeybiye gazvesini ilgilendiren pek çok teferruatı, hatta başka gazveleri de ilgilendiren bazı meseleleri görebildiğimiz halde Hudeybiye ile ilgili bazı mühim hadiselere hiç rastlayamıyoruz. Bu sebeple, Hudeybiye sulhü'nü İbnu'l-Esir'in el-Kâmil Fi't Târih'ini esas alarak İbnu Sa'd ve İbnu Hişam' dan bazı takviyelerle özetlemek istiyoruz.[224]

HUDEYBİYE GAZVESİ SEBEPLERİ, NETİCELERİ:

Aslında buna "gazve" değil "sulh" demek daha uygundur.Resulullah ve asabı bu sefere öncekiler veya diğer bir kısım gazveler gibi Kureyş'in kervanını kesmek, düşmanın saldırısını önlemek, hazırlığını bozmak gibi siyasî-askerî bir maksadla çıkmış değillerdi. Diğer müşrik Araplarla aralarında müşterek bir mukaddes, ihtilafsız benimsedikleri uzak ecdad Hz. İbrahim'den mevrus bir mabed olan Ka'be'yi tavaf etmek, umre yapmak istiyorlardı. Resulullah sefere çıkarken -4261 numaralı hadiste Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın Resulullah'ı hesaba çekercesine yaptığı itirazlarında da görüldüğü üzere- ashaba umre vaadinde bulunmuştu. Herkes "Ka'be' yi tavaf edeceğiz" ümit ve heyecanı ile yola çıkmıştı. Hatta Resulullah öyle bir üslubla vaadde bulunmuştu ki, muhataplar, "Bu sene umre yapacağız" diye anlamışlardı. Halbuki Hz. Ömer'e cevap sadedinde sarfettiği "Bu sene umre yapacağız dedim mi?" sorusundan anlıyoruz ki, Resulullah umre vaadederken ihtiyatlı davranmış "bu yıl" dememiştir. Umre yolculuğuna uygun olarak, kurbanlık develer alınmış, bunlara kurbanlık olduklarının alameti olmak üzere gerekli takılar takılmış, nişanlar vurulmuştu. Yine kaydedilen rivayetten de anlaşılacağı üzere müslümanlar, savaş teçhizatı da taşımıyorlardı, bir kısmının silahı bile yoktu.

Sefere katılanlar 1400 kişidir: Bir kısmı Muhâcir, bir kısmı Ensar, bir kısmı da bunlara tabi olan bedeviler, Kurbanlık olarak 70 deve vardı.

Müslümanlar Usfan nâm mevkiye gelince Büsr İbnu Süfyan el-Ka'bî Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı bularak, müslümanların yürüyüşünden Kureyş'in haberdar olduğunu, Zû-Tuva'da toplanıp Mekke'ye sokmamak üzere yemin ettiklerini, Hâlid İbnu Velîd'i, müslümanlarla savaşmak üzere Kurâ'i'l-Gamîm'e gönderildiklerini haber verir. Resulullah:

"Şu Kureyş'in yaptığı ne ayıp! Harp iliklerine işlemiş. İnsanlarla benim aramda çekilseler ne kayıpları olacak? Eğer ben mağlub olsam, zaten bunu istiyorlar. Eğer Allah yardım etse de ben galib gelsem kitleler halinde İslam'a girerler. Allah'a yemin olsun,

Allah'ın tebliğini, bana verdiği dava için galib oluncaya veya ölünceye kadar cihada devam edeceğim!" der.

Aldığı haber üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) yolu değiştirir. Önceki rivayette geçtiği üzere Hudeybiye kuyusunun yanına gelinir. Kuyunun suyu sızıntı denecek kadar az ise de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın duasıyla bereketlenir, su sıkıntısı olmaz.

Bu sırada, Resulullah'a karşı hep hayırhah olagelmiş, aralarında iyi münasebetler bulunan Huzâ'a kabilesinden Büdeyl İbnu Verkâ el-Huza'î oraya uğrar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Kureyş'in kendisiyle savaş hazırlığı içerisinde olduğunu, Ka'be'yi ziyarete izin vermeyeceklerini haber verir. Aleyhissalâtu vesselâm savaşmak için gelmediklerini, umre için geldiklerini, dilerlerse aralarında bir sulh yapabileceğini, ama mâni olmaya kalkarlarsa ölünceye kadar savaşmaktan da kaçınmayacağını yeminle te'kid ederek ifade buyurur.

Büdeyl Kureyş'e gider. Resulullah'ın söylediklerini onlara duyurur.

Kureyş'ten Urve İbnu Mes'ud: "Bu adam mâkul bir teklifte bulunmaktadır, kabul edin ve müsaade ederseniz ben bir gidip göreyim!" der, gönderirler.

Resulullah'a gelir ve 4266 numaralı hadiste teferruatlı olarak geçtiği üzere Resulullah'la karşılaşır, bazı konuşmalar yapar. Aleyhissalâtu vesselâm Büdeyl'e söylediklerini burada da tekrar ederek:

***** Savaşmaya değil, Umre yapmaya geldiklerini;

***** Kureyşlilerle belli bir müddet için sulh yapabileceğini,

***** Aksi takdirde ölene kadar savaşacağını söyler. Urve bu esnada, ordugâhı, müslümanların birbirleriyle, Resulullah'la olan münasebetlerini, disiplinli kararlı davranışlarını tedkik eder. Bilhassa Resulullah'a gösterilen tazim ve hürmet onu şaşkına çevirir. Hz. Ebu

Bekr ve Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anhümâ) ile tatsız münakaşalar yapar. Resulullah'la konuşmanın edeb ve protokolünü görür.
Urve Kureyşlilerin yanına dönünce, kendini fevkalade etkileyen müşâhedelerini anlatır ve böylesi bir disiplin ve Resulullah'a bağlılığı, başka yerlerde hiç görmediğini; Bizans'ta ve İran'da kırallara böyle bir saygı bulamadığını anlatır.
Urve yanından ayrılır ayrılmaz, Aleyhissalâtu vesselâm, Kureyş'e Hiraş İbnu Ümeyye el-Huzâî ile bir mektup gönderir. Hiraş, Resulullah'ın es-Sa'leb adındaki devesine binerek gider. Kureyşliler deveyi keserler ve Hiraş'ı da öldürmeye kalkarlar. Ahâbişler buna mani olup geri dönmesini sağlarlar. Hiraş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelir:
Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm), Mekkelilere göndermek üzere Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ı çağırır. Hz. Ömer:
"Mekke'de beni koruyacak Beni Adiyy yok. Kureyş benim onlara olan adâvetimin derecesini de biliyor, bana kötülük yapacaklarından korkarım. En iyisi Osman'ı gönderin! O, Kureyşliler nazarında benden daha azizdir!" der. Resulullah, elçi olarak Osman'ı gönderir. Osman (radıyallahu anh) varınca Ebân İbnu Saîd karşılar ve civar (himaye) verir. Hz. Osman, Ebu Süfyan ve diğer Kureyş büyükleriyle görüşür, Resulullah'ın tekliflerini onlara ulaştırır. Hz. Osman teklif vazifesini tamamlayınca, ona:
"Sen dilersen buyur, Ka'beyi tavaf et!" derler. Hz. Osman:
"Hayır! Resûlullah tavaf etmedikçe ben bunu yapmam!" der. Bunun üzerine Kureyşliler Hz. Osman'ı yanlarında tevkif ederler.
Ama, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Hz. Osman'ı öldürdüler" haberi gelir. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Bunlarla savaşmadan edemeyeceğiz!" der ve müslümanları ölmeden dönmemek şartı üzerine biat etmeye çağırır. Bir semüre ağacının altında, tek kişi hariç orada bulunan bütün müslümanlardan bey'at alır. Bu haber de Kureyş'e ulaşır. Bir müddet sonra Hz. Osman'ın öldürülmediği haberi gelir. Ağaç altındaki bu bey'atını müteakip müsbet gelişmelerde büyük bir rolü olacak ki Cenâb-ı Hakk inzal buyurduğu bir vahiyle, bey'ata katılanların tebcil eder, rızasını bildirir.

"Andolsun ki, Allah mü'minlerden -seninle o ağacın altında biat ederlerken- razı olmuştur da kalblerindekini bilerek üzerlerine kuvve-i maneviyeyi indirmiş ve onları yakın bir fetih ile ve alacakları birçok ganimetlerle mükafaatlandırmıştır.." (Feth 18-19).

Bu esnada kureyş, Ahâbişlerin seyyidi olan Hulays İbnu Alkame'yi elçi olarak gönderir. Resulullah onu uzaktan görür görmez: "Bunlar, Ka' be'ye adanmış kurbanlıklara saygı gösterirler, kurbanlık develerinizi onun göreceği şekilde salıverin!" der. Hulays, daha develeri görür görmez, Resulullah'a uğramadan geri dönüp:

"Benim gördüğüme göre, onlara Ka'be yolunu kesmek helal olmaz! Develer takılar içerisinde!" der.

"Sen otur,sen bedevisin, bu işlerden anlamazsın!" derler. Ancak O:

"Yoo! Bunu söyleyemezsiniz! Ben, Ka'be'yi ziyarete gelenlere mani olacaksınız diye sizinle antlaşma yapmadım. Nefsimi elinde tutan Zât'a yemin olsun, ya Muhammed'le Ka'be'nin arasından çekilirsiniz, ya da ben bütün Ahâbiş halkını bir tek kişi gibi size karşı toplarım!" der.

Müslümanlara karşı birlik yapmada muvaffak olamayacağını anlayan Kureyş, sertliğini biraz daha kaybederek Mikrez İbnu Hafs'ı Resulullah'a gönderir. Babın ilk hadisinde de geçtiği üzere Mikrez uzaktan görününce, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun fâcir birisi olduğunu söyler.[225]

Sulh Gerçekleşiyor:

Mikrez, Resulullah'la, konuşurken, uzaktan Süheyl İbnu Amr görünür. Aleyhissalâtu vesselâm görür görmez onun adıyla tefe'ülde bulunur:

سَهُلَ اَمْرُ كُمْ "İşiniz kolaylaştı."[226]

Gerçekten Süheyl bir antlaşma yapmak yetkisiyle mücehhez olarak gelmiştir. Uzun ve ciddi pazarlıklardan sonra antlaşma yapılır:

***** O yıl umre yapılmayacak, gelecek yıl yapılacaktır. Mekkeliler üç gün şehri müslümanlara terkedecekler. Silahlar torbalarda olacak. Üçüncü günden sonra Mekke terkedilecek.

***** Mekkelilerden müslüman olup Medine'ye iltica edenler Mekkelilere iade edilecek, müslümanlardan irtidad eden olursa Mekkeliler onu müslümanlara iade etmeyecekler.

***** On yıl harb edilmeyecek.

***** İsteyen müslümanlarla, isteyen de Kureyş'le akidler yapabilecek.

Huzâa derhal müslümanlarla akid yapar, Benî Bekr de Kureyş'le akid yapar.[227]

Müslümanlar Memnun Degil:

Müslümanlar bu antaşmadan memnun kalmazlar. Sadece Resulullah bunun bir fetih olduğunun şuuruyla sevinçlidir. Çüknü böylece, Arap yarımadasında müslümanların siyasî bir varlık olduğu, Ka'be'ye sahiplik rolünü deruhte etmekle bütün Arapların temsilcisi ve lideri durumundaki Kureyş tarafından resmen kabuledilmiş oluyordu.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı sevindiren ikinci husus, aradaki husumetin kalkması, müslümanlarla müşriklerin beşerî münasebetlere girerek müslümanların daha yakından tanınma kapısının açılmasıdır. Böylece, İslam'ın mahiyeti, nezaheti, esasları gerçek hüviyeti ile anlaşılmış olacak ve selim tabiatlerin kabulüne mazhar olacaktı. Bu sebeple Resulullah memnundu ve bu iki neticenin istihsali için, teferruatta bazı kelimelerde hiç ısrar etmedi. Her devirde isim, resim, kelime ve şekilde boğulan müşrik espiri, orada da kendini gösterdi: "Rahman ne demek? bilmiyoruz. Kaldır onu!..." dediler. Pekâla dedi. Resulullah, "Muhammed resulullah ismini kabul etmeyiz" dediler.

"Muhammed Abdullah olsun" dedi Hz. Peygambere "Bu sene umre yapamazsın" dediler. "Gelecek sene yapalım kabûl!" dedi Resulullah.
Ama geri kalan müslümanlar memnun değildi. Bir kısmı suskunlukla protestosunu ifade ediyordu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) susamıyor, bütün açıklığı ile son derece sert sorular soruyor, itirazlar yapıyor, adeta isyan ediyordu; o, herkesin adına konuşuyor gibiydi. Tek istisnayı belki de Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) teşkil etmişti. Yapılan sulhta meknuz olan feth'i belki o da göremiyordu, ama derununda galebe çalan teslimiyyet ve sıddîkiyyet sırrı, ruhunda, nübüvvet güneşinden telemmü eden şuaat ve envarın tecelli etmesine vesile olmuş, hususî dünyasına bir kısım hikmet ziyası sağlamıştı. Bu sayede başarıyla olmasa bile, basiretiyle bu hikmetleri idrak etmişti; bu onu, Hz. Ömer'in düştüğü vartadan korumuştu.
Ashab bilhassa iki maddeyi bir türlü hazmedemiyordu:
***** O yıl umrenin yapılamaması,
***** Müslüman olan Mekkelilerin Merdine'ye iltica edince, müşriklere iade edilmesi meselesi.

Bu iki madde tezlil edici, alçaltıcı geliyordu.[228]

Sulh İslam'ın En Büyük Zaferi:

Halbuki az sonra nâzil olan Fetih suresi bu sulhü bir Feth-i Mübîn ilân etmişti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sureyi Hz. Ömer'e baştan sonra okuyunca Hz. Ömer hâlâ mukni değildi: "Yani bir fetih mi?" diyordu. Fakat bir müddet sonra, başta Hz. Ebu Bekr olmak üzere pekçok ashab Hudeybiye sulhünün "İslam'ın en büyük zaferi olduğunu" söylemekte ittifak edecektir.

Ayette gelen "Biz sana apaçık bir fetih (zafer) sağladık" (Fetih 1) ifadesini bazı âlimler "...büyük bir fetih hükmettik" diye anlamıştır. Mücâhid: "Bu, Allah'ın Resûlüne Hudeybiye'de

hükmetmiş olduğu şeydir"; Zührî de "İslam, daha önce Hudeybiye fethinden daha büyük bir fethe rastlamamıştı" der.

Hudeybiye tek bir vak'a olarak alınsa böyle bir hüküm tekellüflü, mübalağalı görülebilir. Ama, buna bir sebep nazarıyla bakılırsa büyük bir zafer ağacının çekirdeği olarak görülebilir. Nitekim İbnu'l-Kayyyim der ki: "Evet, Allah'ın, Resulünü aziz kıldığı büyük zaferlerin mukaddime ve çekirdeğini bu sulh teşkil etmiştir. İnsanlar onun sayesinde Allah'ın dinine fevc fevc yani kitleler halinde girdiler. Hudeybiye sulhü bu hadisenin önünde bir kapı, bir anahtar vazifesini gördü. Büyük neticeleri küçük sebeplere bağlamak (dağ gibi ağaca tırnak kadar çekirdeği) mukaddime ve ilancı yapmak daima Allah'ın sâbit, değişmeyen kanunlarından "sünnetullah"tan biri olmuştur. Bunun gibi Hudeybiye hâdisesi fetihlerin en büyüğüdür. Zira insanlar birbirlerinden emin olarak kâfirmüslüman ihtilat etti, karıştı. Müslümanlar onları davet ettiler. Kur'an'ı dinlettiler. Güven içerisinde birbirleriyle İslam hakkında açıktan münâzaralar yaptılar. Müslümanlığını gizleyenler ortaya çıktı. Bu sulh müddetinde bir çok büyükler İslam'a girdi. Bu sebeple Allah onu Feth-i Mübîn olarak isimlendirdi." İbnu Hacer: "Bu dönemde İslâm her kime anlatılabilmişse mutlaka müslüman olmuştur" dedikten sonra "Sulhün devam edebildiği iki sene içerisinde, İslâm'a girenlerin sayısı o zamana kadar girenlerden sayıca daha çoktu ve Kureyş'in büyükleriydi" der.[229]

Bazı Faideler:

Hudeybiye gazvesini anlatan hadiselerden âlimlerimizin çıkardığı bazı hükümleri kaydediyoruz:

***** İslam'ın neşrinde sulh daha ehemmiyetlidir.

* Sulh teklif ederken zaaf göstermemeli, düşmanı korkutucu tehdidler eksik olmamalıdır. Resulullah, sulhu kabul etmezlerse ölünceye kadar savaşacağını söylemiş, kefereye gözdağı vermek için bütün müslümanlardan yeni bir biat almıştır.

* Meşveretin fazileti gözükmektedir. Resulullah meseleyle ilgili olarak Ümmü Seleme'yle istişare etmiş ve onun: "Sen kurbanını kes, baş traşını ol" tavsiyesini uygulamış; ashab peşinden gelmiştir. Bazı alimler bu hadisten hareketle kadınlarla da istişare edilebileceğini söylemiştir. Ancak İmamu'l-Harameyn: "Fikir beyan edipde isabet eden Ümmü Seleme'den başka kadın bilmiyorum" demiştir. Fakat, Kur'an'da Hz. Şuayb' ın kızının Hz. Musa ile ilglii tavsiyesine babasının uyma örneği de gösterilerek İmamu'l-Harameyn'e itiraz edilmiştir.

* Kabeye hacc ve umreyi yasaklayanla savaşılır. Ancak sulh yolu mümkünse efdaldir.

* Düşman gözcülerinden gizlenip, ani baskın evladır.

* Zararı def için suhûletli yol terkedilip meşakkatli yol tercih edilebilir.

* Ordudan önce gözcüler, haberciler çıkarılmalıdır, bu müstehabtır.

* Düşmanla ilgili meselelerde kararlı olunur, mütereddid olunmaz.

* Harpte hile caizdir. Resulullah buna teşvik etmiştir. Harb dışında ise hileyi Aleyhissalâtu vesselâm şiddetle yasaklamıştır.

* İstişare sadece doğru görüşü tesbite yönelik değildir, etba'ın gönlünü hoş etmeye de yöneliktir.

* Dinle ilgili bazı işlerde müsamaha caizdir.

* Tâbi durumunda olan kimse metbu (yani uyduğu) kimseye, sırf hal-i hazırdaki görünüşe göre itirazda bulunması uygun düşmez, teslim gerekir. Çünkü metbu meselesinin istikbale matuf yönünü

tâbi'den iyi bilir. Çünkü o, daha çok tecrübe etmiş olma şansına sahiptir. Hele o zat vahiyle müeyyed ise!

***** Hadis sıdkına delil olduğu takdirde kâfirin haberine itimad edilebileceğini de gösterir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm'ın haber getirmek üzere gönderdiği Huzâ'î henüz kâfir idi. Resulullah, küfrüne rağmen bu iş için onu seçti, zira, o böylece, onlarla görüşme, konuşma, onların esrârı hakkında daha kolay haber toplama imkânına sahipti.

***** Emân verilen kâfirin malı gadren alınamaz.

Hadisten âlimler, hac menâsiki vs. için başka hükümler de çıkarmışlar ise de burada onlara yer vermeyeceğiz.[230]

Sulhün Bozulması:

On yıl müddetle muteber olmak üzere yapılan antlaşma iki yıl geçmeden kadük hale geldi. Bazı maddeleri işlemez oldu. Şöyle ki: Müslüman olan Mekkelilerin Medine'ye alınmaması müşriklerin ısrar ettikleri bir madde olduğu halde, kendi talebleriyle ibtal edilmişti.

"On yıl savaşmama" maddesini de yine müşrikler ihlâl ettiler. Şöyle ki:

Hudeybiye antlaşmasında bir maddenin, her iki tarafı da komşu kabilelerle antlaşma yapmada serbest bıraktığını söylemiş, Huza'a kabelisinin müslümanlarla, Benî Bekr'inde müşriklerle ittifak antlaşması yaptığını belirtmiştik. Bu iki kabile eskiden beri birbirlerine husumet besleyen iki komşu idiler. Belazurî'nin açıkladığı üzere, bir gün, Benî Bekr'e mensup bir kimse, Huzâ'a'lı birisinin yanında Resulullah'ı hicveden sözler sarfeder. Huza'alı buna tahammül edemez ve öbürüyle kavga edip onu yaralar. Bu bahane ile iki kabile savaşa tutuşur. Mekkeliler bu

savaşta derhal müttefikleri olan Bekrîlere, silah, hayvan vs. verirler. Dahası Safvân İbnu Ümeyye, İkrime İbnu Ebî Cehl, Sehl İbnu Amr gibi bir kısım Kureyşliler gizlice fiilen savaşa katılarak çok sayıda Huzaalı öldürürler.

Huzâalılar Resulullah'a bir hey'et göndererek sâdece aralarındaki yeni akdi değil, ta eskiden beri mevcut olan dostlukları hatırlatarak yardım taleb ederler. Getirdikleri haberler meyanında "Mekkeli müşriklerin antlaşmayı bozmuş olması" da var. Resulullah onlara yardım vaadinde bulunarak geri çevirir.

Nitekim, hatalarını anlayan Mekkeliler de Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a şefleri Ebu Süfyân'ı göndererek antlaşmayı yenileme yolları ararlar.

Ebu Süfyân Medine'de başta Resulullah'ın zevcesi olan kızı Ümmü Habîbe (radıyallahu anhâ) olmak üzere Hz.Ebu Bekr, Hz. Ömer, Hz. Ali her kime uğradıysa çok soğuk karşılanır. O, açıktan "antlaşmayı bozduk" demezse de "antlaşmada ben hazır değildim" gibi ifadeleriyle suç üstü durumunu teyid eder. Mescidde görüştüğü Resulullah da talebine hiç bir cevap vermez. Bir rivayette ise şu diplomatik cevabı verir: "Siz, antlaşmada değişiklik yapmadıysanız, bizden hiç bir surette korkmamalısınız."

Aslında antlaşma bozulmuştur. Resulullah da derhal Mekke'nin fethi için hazırlıklara başlamıştır. Ancak bunun sezdirilmemesi lazımdır. Zira Mekke'yi âniden basıp kan dökmeden teslim almayı planlamaktadır. Bunu Fetih Gazvesinde açıklayacağız. [231]

Hudeybiye Sulhünde Adı Geçenler:

Ebu Basîr:

Adı Utbe İbnu Esid'dir. Hudeybiye sulhünden sonra Resulullah'a gelip iltica edenlerdendir. Hudeybiye Sulhünden Medine'ye döner dönmez Aleyhissalâtu vesselâm'a gelen Ebu Basîr iltica taleb eder. Mekkeliler derhal mektup yazıp iki kişi de göndererek Ebu Basir'in iadesini talep ederler.
Resulullah, Ebu Basîr'i çağırtıp:
"Ey Ebu Basîr! Bu adamlarla hangi şartlar üzerine antlaşma yaptığımızı biliyorsun. Biz sözümüzden dönmeyiz. Sen kavmine dön!" der. Ebu Basîr:
"Ey Allah'ın Resulü! Müşrikler dinim sebebiyle bana işkence yaptıkları halde, beni iade mi ediyorsun?" der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ey Ebu Basîr sabret, Allah'tan mükâfaatını bekle. Allah sana ve senin gibi olan diğer güçsüz mü'minlere kurtuluş verecektir!" buyurur. Ebu Basîr ve muhafızları beraberce çıkarırlar. Zülhuleyfe'ye gelince, orada muhafızının kılıncını kurnazlıkla alır ve öldürür. Öbürü koşarak Resulullah'a gelir. Çok geçmeden de Ebu Basîr kılıncı kuşanmış olarak Resulullah'ın yanına gelir.
"Ey Allah'ın Resûlü! Taahhüdün yerine geldi (sen teslim ettin), ben kendimi kurtardım!" der. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Harb kızıştıranın anası ağladı! Keşke onunla başkaları da olsa!" diyerek hem kaçmasına hem de yanında birkaç kişilik bir çete teşkil etmesine işaret eder.
Ebu Basîr, yine teslim edileceğini anlayarak hemen Medine'yi terkeder. Deniz kenarındaki Îs denen yere iner. Burası Mekkelilerin Şam'a giderken yollarının geçtiği bir yer idi. Mekke'deki müslümanlar onu işittiler. Her biri teker teker yanına geldi. Derken orada altmışyetmiş kişilik bir müslüman grup meydana geldi. Yakaladıkları her Kureyşliyi öldürüyorlar, oradan geçen her kervanın yolunu kesiyorlardı. Sonunda Kureyşliler Resulullah'a mektup yazarak aralarındaki akrabalığı da hatırlatarak, bu müslümanlara ihtiyaçlarının olmadığını, Medine'ye kabul edebileceğini belirtirler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ricalarını kabul ederek, Ebu Basîr ve yanındakilerin Medine'ye gelmelerini yazar. Mektup kendilerine ulaştığı zaman hasta olan Ebu Basîr vefat eder. Ebu

Cendel onu oraya defneder ve kabrinin yanına bilahare bir mescid inşa ettirilir.
İbnu Hacer der ki: "Ebu Basîr'in kıssasından çıkan bir faide şudur: "Saldırgan müşriği hile ile öldürmek caizdir. Ebu Basîr'den sadır olan davranış gadr ve ihanet sayılmaz. Çünkü o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Ebu Süfyan arasındaki antlaşmada tesbit edilen hususlara girmez. Çünkü o esnada Mekke'de mahpus durumdaydı. Kendisini götüren müşriğin onu müşriklere teslim edeceğinden korkunca, onu öldürmek suretiyle nefsini korudu ve dinini de müdâfaa etmiş oldu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu davranışı sebebiyle onu ayıplamadı. Bu durumdan anlaşılır ki, Ebu Basîr gibi hareket eden kimseye diyet gerekmez." İbnu İshâk'ın nakline göre, Süheyl İbnu Amr'a, Âmirî'nin katledilme haberi ulaşınca kendi grubuna mensup olması haysiyetiyle diyetini taleb eder. Ancak Ebu Süfyân ona: "Muhammed'den bunu isteme hakkına sâhip değiliz, çünkü o, antlaşma şartına uydu. Ebu Basîr'in ailesine de diyet ödemek gerekmez, zira o, ailesinin dininde değil" der. Hadisede şu husus da gözükmektedir: Müşriklerden iltica edenler, onlar taleb etmedikçe onlara teslim edilmez. Çünkü, Ebu Basîr'i birinci sefer taleb edince, Aleyhissalâtu vesselâm derhal teslim etti, ancak ikinci sefer gelince, hemen onlara göndermedi. Eğer, Ebu Basîr yanında iken tekrar taleb etselerdi, yine de verecekti. Ebu Basîr bu durumu anlayınca kaçıp kendini kurtardı.[232]

Ebu Cendel:

Benî Amir İbn Lüey kabilesindendir. Adı el-Asî'dir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Hudeybiye müsâlahasını imzalayan Süheyl İbnu Âmir'in oğludur.
Mekke'de ilk müslüman olanlardan bilinir. Ancak bağlanmış ve dini sebebiyle işkence edilmiştir. Bizzat babası zincire vurmuştur. Hudeybiye sulhü sırasında bir yolunu bulup kaçtı, Hudeybiye sulhü imzalanırken müslümanlara iltica etti. Babası onu görünce üzerine yürüyüp tokatlamış, elbisesinin yakalarından tutup yere çalmıştır. Resulullah'a da yönelerek:

"Ey Muhammed! Aramızdaki antlaşma bu gelmezden önce kesinleşti!" diyerek, antlaşma icabı, kendisine teslim edilmesini taleb etmiş, Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Doğru söyledin!" diyerek kabul etmiştir. Ebu Cendel avazı çıktığı kadar bağırarak yardım taleb eder:

"Ey müslümanlar! Dinim sebebiyle işkence gördüğüm halde beni teslim mi ediyorsunuz?" der. Resulullah onu sükûnete davet eder:

"Ebu Cendel, sabret, Allah'tan sevabını um. Zira Allah hem senin için hem de seninle beraber olan diğer güçsüzler için bir kurtuluş yaratacaktır. Biz bunlarla sulh yaptık, verdiğimiz sözü bozmayız!

"Ebu Cendel, babasının yanından ikinci sefer kaçıp, Ebu Basîr'e iltihak eder ve Kureyş'e karşı çete hareketlerine katılır.

Bilahare müslüman olan babası ile birlikte ölünceye kadar Şam'da cihada iştirak eder.[233]

Süheyl İbnu Amr:

Hudeybiye Sulhü'nde Mekkelileri temsilen antlaşmayı yapan kimsedir. Kureyş'in ileri gelenlerinden biridir. Aklı ve hitabeti ile tanınmıştır. Bedir savaşında kâfir olarak esir edilmiştir. Üst dudağı yırtık idi. Esir alındığı zaman Hz. Ömer: "Ya Resulullah müsaade et, dişlerini sökeyim de bir daha aleyhinize hitabta bulunamasın!" der. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Ömer, sen onu bırak, onun zamanla takdir edeceğin bir makamı olacaktır" diyerek müsaade etmez. Nitekim, Resulullah'ın vefatından sonra bedevilerin irtidad hareketleri başlayınca, Mekke'de de bazı sarsıntılar olduğu zaman Mekke'de Resulullah'ın emiri Attâb İbnu Esîd ihtifâ edince Süheyl kalkıp ortalığı yatıştıran bir konuşma yapmıştır: "Ey Kureyşliler, en son islâm'a giren ve ilk ondan çıkanlar olmayın! Vallahi bu din güneş ve ay doğup batmaya devam ettiği

müddetçe devam edecektir. Kim Muhammed'e tapıyor idiyse bilsin ki o ölmüştür. Kim de Allah'a tapıyor ise bilsin ki O diridir ve ölümsüzdür..." diye başlayan müessir bir konuşma yapar. Attâb ortaya çıkar ve Kureyş İslam'da sâbit kalır. Resulullah'ın kunutta beddua ettiği kimselerdendir. Bunun üzerine لَيْسَ لَكَ مِنَ اْلاَمْرِ شَئْ ءُ âyeti nâzil olur.

Süheyl (radıyallahu anh) Mekke'nin fethinde müslüman olur ve sonuna kadar samimi bir müslüman olarak kalır. Aleyhissalâtu vesselâm Fetih günü Beytullah'a girip çıktıktan sonra kapısının önünde durur, toplanan halka hitabeder ve "Ne diyorsunuz?" diye sorunca, Süheyl İbnu Amr: "Hayır! diyor, hayır ümid ediyoruz, seni kerim bir kardeş, kerim bir kardeşin oğlu biliyoruz? (Fethe) muktedir oldun, (davanı başardın)!" diye mukabelede bulunarak bir nevi müsâmaha taleb eder. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) mukabele eder: "Ben, kardeşim Yusuf aleyhisselam'ın söylediğini söylüyorum: Bugün kimseye kınama yok!" Süheyl, Huneyn ganimetinden kendisine yüz deve verilenler arasında yer alır.

Hasan Basri Hazretleri der ki: "Halk Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın kapısında toplanmıştı. Aralarında Süheyl İbnu Amr, Ebu Süfyân İbnu Harb, Hâris İbnu Hişâm gibi fetih günü müslüman olan (Kureyş'in ileri gelenleri) de vardı. Hz. Ömer'in çağırıcısı çıktı. Bedir Ehlinden başlayarak içeri almaya başladı. Süheyb, Bilâl, Ammâr gibi (bir kısım köle asıllılar, Bedir ehli oldukları için önce çağrıldılar). Hz. Ömer bunları seviyordu. Ebu Süfyân:

"Bugün gördüğüm (şu hakareti) hiç görmedim. Şu köleler çağrılsın da biz burada oturalım, bize hiç iltifat edilmesin!" der. Söz alan Süheyl İbnu Amr:

"Ey kavm! Ben yüzünüzdeki (öfkeyi) görüyorum. Eğer kızacaksanız kendinize kızın. Onlar da, siz de beraberce İslam'a çağırıldınız. Ama onlar koşmada acele etti, siz geç kaldınız. Sizin, faziletçe kaybettiğiniz şey, erken girmede kıskançlığa düştüğünüz şu kapıdan çok daha mühim" der ve devam eder:

"Ey insanlar! Gördüğünüz gibi bunlar sizi fazilette geçtiler! Bunun telafisi yok! Vallahi bu böyledir. Ama şu cihada bakın,

ona kendinizi verin. Allah size şehâdet nasib edebilir.

"Süheyl sonra kalkıp Şam'a gider. Kızı Hind dışındaki bütün aile efradını da beraberinde götürür. Gayesi cihaddır. Orada ölürler. Süheyl (radıyallahu anh)'ın Hz. Ömer zamanında Hicretin 15. yılında Amavâs vebasında öldüğü söylenmiştir. Keza Yermük'te hatta Saffer gününde öldüğü de söylenmiştir. Süheyl'in sonradan müslüman olanlar arasında, namaz oruç ve sadaka gibi ahirete bakan amel ve ibadetlerde en ileri olduğu belirtilmiştir. Kur'an okununca çok duygulandığı, fazlaca göz yaşı döktüğü, Muaz İbnu Cebel'e sıkça uğrayıp ondan ağlayarak Kur'an dinlediği meşhurdur.

Süheyl, müslüman olmazdan önceki ömründe Resulullah'a karşı verdiği mücadelelerle hep hayıflanmış, Bedir, Uhud, Hendek vs. savaşlarda, diğer arkadaşlarından biri gibi kâfir olarak ölmediğine çok hamdetmiş, kayıplarını telafi edebilmek için ömrünün cihadla geçmesine gayret etmiş ve şehid olarak ölmeyi gaye edinmiştir. Radıyallahu anh.[234]

Büdeyl İbnu Verka İbni Amr:

HuzaÔa kabilesindendir. İbnu Şihâb'a göre Mekke fethinde Merrü'z-Zahrân'da müslüman olmuştur. Ancak İbnu Mende ve Ebu Nu'aym'a göre daha önce müslüman olmuştur. Her hal ve kârda Hudeybiye sulhü sırasında Resulullah'a dostane tavır izhâr etmiştir. İbnu İshak fetih günü Mekkelilerin Büdeyl'in ve mevlası Râfi'in evine iltica ederek emniyet sağladıklarını belirtir.
Müslüman olduktan sonra Huneyn, Taif, Tebük gibi seferlere iştirak etmiştir. Fetih günü müslüman olanların büyüklerindendir. Huneyn seferinde elde edilen ganimetleri ve esir edilen kadınları, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Büdeyl İbnu Verka'nın muhafazasına tevdi ettiği kaydedilir.

Büdeyl, Resulullah'tan önce vefat etmiştir; (radıyallahu anh).[235]

Urve İbnu Mes'ud İbnu Muattıb:

Hudeybiye Sulhü sırasında Kureyş'in, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a elçi olarak gönderdiği kimselerden biridir. Muğîre İbnu Şu'be (radıyallahu anh)'ın da amcasıdır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sulh teklifini Mekkelilere kabul ettirmede telkin sahibi olmuştur: "Size doğru (mâkul) bir teklifte bulundu, onu kabul edin" demiştir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Taif kuşatmasından vazgeçip Medine'ye dönerken arkadan gelip, daha Medine'ye varmadan yolda yetişir ve müslüman olur. Kavmine dönüp İslam'ı neşretme izni ister. Ancak Aleyhissalâtu vesselâm, ona: "Kavmin seni öldürür" diyerek, kavminin İslam'ı kabulde göstereceği kibirden haber verir. Ancak Urve:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben kavmime gözlerinden daha sevgiliyim!" der. Aslında sevilen, itaat edilen bir kimse idi. Nitekim, daha önce Muğîre İbnu Şu'be'nin İslâm'dan önce işlediği gadr sebebiyle ortaya çıkan kavgayı tam 13 kişinin diyetini ödemeyi üzerine alarak yatıştırdığını belirtmiştik.

Hülasa, kendisine muhalefet etmeyecekleri ümidiyle kavmini İslâm'a davet etmek arzusuyla döner. Onlara müslüman olduğunu söyler ve davete başlar, ama nafile. Ok yağmuruna tutarak şehid ederler.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Urve hakkında:

"Onun kavmindeki durumu, Sâhib-u Yâsin'in kavmindeki durumu gibidir" buyurmuştur.

Katâde, Kureyş müşriklerinden Velid İbnu'l-Muğîre'nin söylediği, "Bu Kur'ân, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilmeli değil miydi?" (Zuhruf 31) sözüyle Mekke'de kendisini, Taif'te Urve İbnu Mes'ud'u kastettiğini belirtmiştir. İki büyük şehir, anlaşılacağı üzere Mekke ve Taifdir.

Urve'nin, fiziken Hz. İsa'ya benzediği söylenmiştir, (radıyallahu anh). [236]

Hudeybiye Sulhünün En Büyük Meyvesi:

Allah'ın Kılıcı Hâlid:

Daha önce Selef ulemâsının, Hudeybiye Sulhünü İslâm'ın en büyük zaferi olarak tavsifte ve Kur'ân-ı Kerim'de geçen Feth-i Mübin ile onun kastedildiğini söylemekte ittifak ettiklerini belirtmiştik. Bu sulhün İslâm davasına kazandırdığı faydalar çoktur. Biz, burada onun en mühim meyvelerinden biri, belki de birincisi olan Allah'ın Kılıncı Hâlid İbnu Velîd'den bahsedecek, kısaca onu tanıtmaya çalışacağız.
Hâlid İbnu'l-Velîd İbni'l-Muğîre el-Kureşî el-Mahzûmî, künyesi Ebu Süfyan'dır. Mamafih Ebu'l-Velîd de denmiştir. Annesi Lübâbetü's-Suğrâ Bintu'l-Hâris İbni'l-Hazri'l-Hilâliyye'dir. Lübâbe, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pâkleri Meymune Bintu'l-Hâris (radıyallahu anhâ)'nın kız kardeşidir. Şu halde Hâlid, bir bakıma Aleyhissalâtu vesselâm'ın baldızının oğludur.
Hâlid (radıyallahu anh), cahiliye devrinde de Kureyş'in kalbur üstü eşrafından biri idi. Nitekim Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanları mâdenlere benzetecek, cahiliyede şerefli olanların İslam'da da -ilim öğrenmeleri şartıyla şerefli olacaklarını belirtmiş idi. İbnu'l-Esir, Hâlid' in Cahiliye devrinde savaş hazırlığının yapıldığı çadırda, harb kurmayları arasında yer aldığını, ayrıca süvari birliğinin başı olduğunu belirtir.
Hâlid (radıyallahu anh) müslüman olmak isteyince Amr İbnu'l-As ve Osman İbnu Talha ile birlikte Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm onları görünce: "Mekke size ciğerparelerini atıyor" diyerek, hem bunların değerlerini, hem Mekke'nin, kurmaylarından kaybını hem de İslâm'ın büyük kazancını dile getirmiş oluyordu.

Davalar dayandıkları esasların hakkaniyetleri ve cihanşümul oluşlarıyla büyük ise de, o davaya sahip çıkan el ve kafaların güçleriyle yüce ve güçlü olur ve sancağını yüce kalelerde dalgalandırır. Veya İslam gibi hak davayı muzaffer kılacak güçlü ellere, çaplı kafalara da ihtiyaç vardır. Davanın hak olması yeterli değildir; ilâhî kanun böyle.
Hülasa Uhud'un müşrik kahramanı Hâlid'in İslâm'a girmesi büyük bir kazanç olmuştur.
Hz. Hâlid'in müslüman oluş vakti ile ilgili muhtelif rivayetler var ise de Hudeybiye'ye kadar ve hatta Hudeybiye seferi sırasında da müşrikler safında yer almış olduğu sahih rivayetlerde sâbittir.
Halid müslüman olduktan sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok seferlere komutan olarak görevlendirmiştir. İlk defa Mûte seferinde komutaya ard arda geçen üç şahsın da şehid olması üzerine, dördüncü komutan olarak -askerlerin nasbıyla- başa geçer; ve İslâm ordusunu geri çekmek suretiyle feci bir hezimetten korur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), buradaki başarısını takdiren Seyfullah lakabını verir. Daha önce de kaydettiğimiz gibi Resulullah, onu ilk defa Mekke Fethinde İslam ordusuna komutan tayin eder.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında:
* Huneyn seferine katılır; Taif'teki Uzza tapınağını yıkmaya tavzîf edilir; Devmetu'l-Cendel'in şefi Ukeydir İbni Abdilmelik'e; Benî'l-Hâris İbnu'l-Ka'b'a gönderilir. Hz. Ebu Bekr zamanında Ridde savaşlarının komutanı oldu. Önce Tuleyha'yı, sonra Müseylime'yi, sonra Mâlik İbnu Nuveyra vs.'yi bertaraf ederek hepsini bastırdı. Burada işi bitince Hz. Ebu Bekr onu İran ve Bizans'la savaşmak üzere Suriye'ye gönderdi. Şam onun eliyle fethedildi.
Hz. Ömer halife olup da azledinceye kadar Suriye bölgesindeki İslâm ordularının başkomutanlığını yaptı.
Hz. Halid, girdiği her savaşta mutlaka başarı elde ettiği için, müslümanlar arasındaki haklı bir şöhrete ve takdire kavuşmuştu. Hz. Ömer'in onu azledişi müslümanlar arasında bir şok meydana getirmiş, bir kısım dedikodulara sebep olmuştu. Hz. Ömer (radıyallahu anh) "Bütün beldelere" çıkardığı bir tamimle, meseleyi tavzih etme; hem kendisi, hem de Hz. Halid aleyhinde yapılan spekülasyonları bertaraf etme ihtiyacı

duyar. Halkın neler söylemiş olabileceğini bu tamimin metninden anlamak mümkün olabileceği için, Taberi Tarihi'nin kaydettiği metnin tercümesiyle yetiniyoruz:

"Ben, Hâlid'i ne [tarafımdan] bir öfke, ne de [onun tarafından] bir ihânet sebebiyle azletmedim. Lakin halk onun sebebiyle fitneye düştü. (Allah'ın verdiği zaferleri) ondan bilmeye başlamasından ve böylece belaya düşmelerinden korktum. İstedim ki, zaferleri bize verenin Allah olduğunu bilsinler de (ondan bilme) fitnesine maruz kalmasınlar.

"Allah'ın kılıcı Hâlid, Hz. Ömer'in, azlinden sonra komutan olduğu orduda er olarak hizmetine devam edecektir.

Hz. Hâlid Yermuk savaşı sırasında başında taşımakta olduğu kalansuve (takke)yi kaybeder. Israrla aratır. Bulunamaz; tekrar tekrar aratır, sonunda bulunur: Meğer arkasındaymış. Ancak basit bir kalansuvedir. Niçin bulunması için bu kadar ısrar ettiği sorulunca: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) umre yaptı, bu sırada başını tıraş etti. Herkes saçını kapmak için koşuştu, ben önce davrandım, nasiyesinden (alın) aldığım saçtan bu kalansuvenin ön kısmına koydum. Bu saç beraberimde oldukça, hangi savaşa katıldı isem mutlaka kazandım" der ve kalansuveyi hırsla arama sebebini açıklar.

Hâlid (radıyallahu anh) Hicrî 21 yılında Humus şehrinde vefat etmiştir. Medine'de öldüğü de söylenmiştir. Öleceği zaman: "Savaş meydanında ölmeyi çok taleb ettim ama muktedir olamadım, nasib yatakta ölmekmiş" diyerek bu ölümden üzüntüsünü ifade eder. Bir başka rivayette de şöyle dediği nakledilmiştir: "Yüz savaşa katıldım. Bedenimde yara almadık bir karış yer yok; mutlaka ya ok, ya kılıç, ya da mızrak darbesi değdi. Buna rağmen işte yatakta ölüyorum, tıpkı bir eşek gibi." Hâlid İbnu Velîd'in oğlu munkarız olur ve nesli kesilir. Medine'deki evlerine Eyyup İbnu Seleme vâris olur.[237]

*** UMRETU'L-KAZA**

"'

ـ4270 ـ1ـ عَنِ البَراءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]اِعْتَمَرَ رَسُولُ اللّهِ # فِى ذى القعْدَةِ فأبِي أهْلُ مَكَّةَ أنْ يَدَعُوهُ يَدْخُلُ مَكَّةَ حَتّى قَاضَاهُمْ عَلى أنْ يَدْخُلَ مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ، يُقِيمُ فِيهَا ثَثاً يَدْخُلُ مَكَّةَ السِّحُ إِّ السَّيْفَ فى الْقِرَابِ، وَأنْ َ يَخْرُجَ مِنْ أهْلِهَا بِأحَدٍ إنْ أرَادَ أنْ يَتْبَعَهُ، وَأنْ َ يَمْنَعَ أحداً مِنْ أصْحَابِهِ أرَادَ أنْ يُقِيمَ بِهَا. فلمَّا دَخَلَهَا وَمضى ا ٔجَلُ، أتَوْا عَلِيّاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فقَالُوا قُلْ لِصَاحِبِكَ اخْرُجْ عَنّاً، فقَدْ مَضى ا ٔجَلُ. فَخَرَجَ # فَتَبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْزَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما: تَنَادى يَا عَمُّ يَا عَمُّ. فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَأخَذَ بِيَدِهَا. فقَالَ لِفَاطِمَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها: دُونَكِ بِنْتَ عَمِّكِ؟ فَحَمَلَتْهَا. فَاخْتَصَمَ فِيهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْهم. فَقَالَ عَلِىٌّ: هِى ابْنَةُ عَمِّي، وَقَالَ جَعْفَرٌ: هِىَ ابْنَةُ عَمِّي، وَخَالَتُهَا تَحْتِي، وَقَالَ زَيْدٌ: بِنْتُ أخِي. فَقَضى بِهَا # لِخَالَتِهَا؛ وَقَالَ: اَلْخَالَةُ بِمَنْزِلَةِ ا ُٔمِّ؛ وَقَالَ لِعَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: أنْتَ مِنِّي وَأنَا مِنْكَ، وقَالَ لِجَعْفَرٍ: أشْبَهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي. وَقَالَ لِزَيْدٍ: أنتَ أخُونَا وَمَوْنَا[. أخرجهُ الشَّيْخَانِ.»قِرَابُ السَّيْفِ« قال ا ٔزْهَرِي: هُوَ غَمْدُهُ .

1. (4270)- Bera İbnu'l-Âzib (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zülkade ayında umreye çıkmıştı. Mekkeliler Onun Mekke'ye girmesine izin vermediler. Resulullah, gelecek yıl girmek, orada üç gün kalmak, Mekke'ye silahlar torbalarda olarak girmek, ailelerinden peşine düşmek isteyen çıksa bile kimseyi almamak, Ashabından Mekke'de kalmak isteyen çıkarsa kimseye mani olmamak şartları üzerine anlaşmıştı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Mekke'ye umre için) girip, müddet de dolunca, Mekkeliler Hz. Ali'ye gelip:

"Arkadaşına söyle! bizi terketsin, müddet doldu!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) çıktı, ancak Hamza'nın kızı (radıyallahu anhümâ) peşine takıldı:

"Ey amcam, ey amcam!" diye bağırıyordu. Hz. Ali (radıyallahu anh) onu alıp elinden tuttu. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:

"Amcanın kızını yanına al!" dedi. [Medine'ye gelince] kızı (yanına alma) hususunda Hz. Ali, Zeyd ve Câfer (radıyallahu anh) ihtilafa düştüler. Hz. Ali:

"O benim amcamın kızıdır! (Ben ehakkım)" diyordu. Ca'fer (radıyallahu anh):
"O hem amcamın kızı, hem de teyzesi nikahım altında!" diyordu. Zeyd de:
"Kardeşimin kızıdır!"(21) diyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), kızın, teyzesinin yanında kalmasına hükmetti ve: "Teyze anne makamındadır!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'a yönelerek: "Sen bendensin, ben de senden!" buyurdu. Cafer (radıyallahu anh)'a: "Yaratılışın ve huyun bana benzer" diyerek iltifat etti. Zeyd (radıyallahu anh)'a da: "Sen bizim hem kardeşimiz, hem de mevlamız (âzadlımız)sın!" buyurdu." [Buhârî, Meğâzî 43, Umre 3, Cezâu's-Sayd 17, Sulh 6, Cizye 19; Müslim, Cihâd 90, (1783).][238]

AÇIKLAMA:

Burada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hudeybiye antlaşmasına konulan bir madde gereğince sulhü takip eden senede yapılan umre anlatılmaktadır. Ulemâ umumiyetle Resulullah'ın dört umre yaptığını söyler:

1- Hudeybiye senesi yapılan umre: Gerçi bunda tavaf ve sa'y yapılmamıştır ama kurban kesilmiş, tıraş olunmuş ve ihramdan çıkılmıştır. Bu sebeple ulemâ bunun da bir umre olduğunu söylemiştir.

2- umretu'lkaza: Bu, sadedinde olduğumuz umredir. Buna kaza denmesi sulh yapıldığı yıl niyet edildiği halde yapılamayan umrenin kazası olduğunu ifade etmez; antlaşma gereği yapılan umre ma'nâsını ifade eder. Çünkü kaza kelimesi, burada "antlaşma" ma'nâsına gelen mukâza' dan gelmektedir. Antlaşma umresi demek daha muvafık olur.

3- Ci'irrâne'de yaptığı umre.

4- Veda haccı sırasında Hacc-ı kıranla yaptığı umre, (Daha fazla bilgi için (1576-1883 numaralı hadisler) görülmelidir.)[239]

** MÛTA GAZVESİ*

ـ4271 ـ1ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]أمَّرَ رَسُولُ اللّهِ # فِي غَزْوَةِ مُؤْتَةَ زَيْدَ بْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنْ قُتِلَ زَيْدٌ فَجَعْفَرٌ، وَإنْ قُتِلَ جَعْفَرٌ فَعَبْدُاللّهِ بْنُ رَوَاحَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهم. قَالَ عَبْدُاللّهِ: كُنْتُ فِيهِمْ فِى تِلْكَ الْغَزْوَةِ فَلْتَمَسْنَا جَعْفَرَ بْنَ أبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَوَجَدْنَاهُ فِي الْقَتْلَى وَوَجَدْنَا فِيمَا أقْبَلَ مِنْ جَسَدِهِ بِضْعاً وَتِسْعِينَ مَا بَيْنَ رَمْيَةِ وَطَعْنَةٍ؛ زَادَ فِي رِوَايَةٍ: لَيْسَ مِنْهَا شَىْءٌ فِى دُبُرِهِ[. أخرجه البخاري.

1. (4271)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mûta gazvesinde Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anhümâ)'yı emir (komutan) tayin etti ve dedi ki:

"Eğer Zeyd öldürülecek olursa, komutan Ca'fer'dir. Ca'fer öldürülecek olursa Abdullah İbnu Ravâha'dır" (radıyallahu anhüm).

Abdullah der ki: "Bu gazvede aralarında ben de vardım. (Bir ara) Cafer İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'ı aradık. Onu ölüler arasında bulduk. Öyleydi ki cesedinin ön cephesinde doksan küsür ok ve mızrak yarası saydık." Bir rivayette de şu ziyadeyi ilave etmiştir: "Arka tarafında hiç yara yoktu." [Buhârî, Meğâzî 44.][240]

ـ4272 ـ2ـ وَعَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # نَعى زَيْداً وَجَعْفَراً وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أنْ يَأتِيهِمْ خَبرُهُمْ. فقَالَ: أخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أخَذَهَا جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ. ثُمَّ أخَذَهَا عَبْدُاللّهِ بْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ، وَإنَّ عَيْنَيْ رسولِ اللّهِ # لَتَذْرِفَانِ. ثُمَّ أخَذهَا سَيْفٌ مِنْ سُيُوفِ اللّهِ: خَالِدُ بنُ الْوَلِيدِ مِنْ غَيْرِ إمْرَةٍ فَفَتَحَ اللّهُ تَعالى لَهُ[. أخرجه البخاري والنسائي.»ذَرِفَتِ الْعَيْنُ« إذَا سَالَ دَمْعُهَا .

2. (4272)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Zeyd, Cafer ve İbnu Ravâha'nın öldüklerini onlardan haber gelmezden önce bildirdi. Şöyle demişti:

"Bayrağı Zeyd aldı ve isabet aldı (öldü). Bayrağı ondan sonra Ca'fer aldı o da öldü. Sonra Abdullah İbnu Ravâha aldı, o da öldü. -Böyle deyince Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gözleri yaşla doldu.- (Resulullah sözlerine devam etti): Bayrağı,sonra Allah'ın kılıçlarından bir kılıç, tâyin

edilmeksizin aldı: Halid İbnu'l-Velid... Allah Teâla Hazretleri ona zafer verdi." [Buhârî, Cenâiz 4, Cihâd 7, 183, Menâkıb 25, Fedaili'l-Ashâb 25, 44; Nesâî, Cenâiz 27, (4, 26).] [241]

ـ4273 ـ3ـ وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أبِي حَازِمٍ قَالَ:]سَمِعْتُ خَالِداً يَقُولُ: لَقَدْ اِنْقَطَعَ فِي يَدِي يَوْمَ مُؤْتَةَ تِسْعَةُ أسْيَافٍ، فَمَا بَقِىَ في يَدى اِّ صَفِيحَةٌ يَمَانِيَّةٌ[. أخرجه البخاري .

3. (4273)- Kays İbnu Ebî Hâzım (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hâlid'in şöyle söylediğini işittim: "Mûta günü elimde dokuz kılıç kırıldı. Elimde sadece Yemen'de mamul bir safîha (geniş demirli kılıç) kaldı." [Buhârî, Megazî 44.][242]

ـ4274 ـ4ـ وَعَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ا ْشْجَعِىِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]خَرَجْتُ مَعَ زَيْدِ ابْنِ حَارِثَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه في غَزْوَةِ مُؤْتَةَ وَرَافَقَنِى مَدَدِىٌّ مِنَ الْيَمَنِ لَيْسَ مَعَهُ غَيْرُ سَيْفِهِ فَنَحَرَ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ جَزُوراً. فَسَألَهُ الْمَدَدِىُّ طَائِفَةً مِنْ جِلْدِهِ. فَأعْطَاهُ إيَّاهُ فَاتَّخَذَهُ كَهَيْئَةِ الدَّرَقَةِ وَمَضَيْنَا فَلَقِينَا جُمُوعَ الرُّومِ، وَفِيهِمْ رَجُلٌ عَلى فَرسٍ أصْفَرَ عَلَيْهِ سَرْجٌ مُذَهَّبٌ. فَجَعَلَ الرُّومىُّ يَفْرِى بِالْمُسْلِمِينَ فَقَعَدَ لَهُ الْمَدَدِىُّ خَلْفَ صَخْرَةٍ فَمَرَّ بِهِ الرُّومىُّ. فَعَرْقَبَ فَرَسَهُ بِسَيْفِهِ فَخَرَّ الرُّومىُّ فَعَهُ بِسَيْفِهِ فَقَتَلَهُ وَحَازَ فَرَسَهُ وَسِحَهُ. فَلَمَّا فَتَحَ اللّهُ عَلى الْمُسْلِمِينَ بَعَثَ إلَيْهِ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فَأخَذَ مِنْهُ بَعْضَ السَّلَبِ. قَالَ عَوْفٌ: فَأتَيْتُ خالِداً، فَقُلْتُ لَهُ: أمَا عَلِمَتَ أنْ رَسُولَ اللّهِ # قَضى بِالسَّلَبِ لِلْقَاتِلِ؟ قَالَ: بَلى. وَلكِنِّي اسْتَكْثَرْتُهُ لَهُ. فَقُلْتُ: لَتَرُدَّنَّهُ إلَيْهِ أوْ ْعَرِّفَنَّكَهَا عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ #. فَأبى أنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ. قَالَ عَوْفٌ: فَلَمَّا اجْتَمَعْنَا عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ # قَصَصْتُ عَلَيْهِ قِصَّةَ الْمَدَدِىِّ وَمَا فَعَلَ خَالِدٌ. فقَالَ رسولُ اللّه #: يَا خَالِدُ مَا حَمَلَكَ عَلى مَا صَنَعْتَ؟ قَال: اِسْتَكْثَرْتُهُ. فقَالَ: رُدَّ عَلَيْهِ الَّذِى أخَذْتَ مِنْه. فَقُلْتُ: دُونَكَهَا يَا خَالِدُ، ألَمْ أوْفِ لَكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: وَمَا ذَاكَ؟ قَالَ: فَأخْبَرْتُهُ. قَالَ: فَغَضِبَ # وَقَالَ: يَا خَالِدُ َ تَرُدَّ عَلَيْهِ، هَلْ أنْتُمْ تَارِكُونَ لِى أمَرَائِى؟ لَكُمْ صِفْوَةُ أمْرِهِمْ وَعَلَيْهِمْ كَدَرُهُ[. أخرجه مسلم وأبو داود.»يَفْرِى بِالمُسْلِمِينَ« الفرىُ القَطْعُ، وَهوَ كِنَايَةٌ عن شِدّةٍ فَكنايتَهُ فيهم.وقولهُ »ْعْرِفَنَّكَهَا« أىْ ْجَازِيَنَّكَ بها حتّى تعرف

صنيعك هذا. وقوله »دُونكها« أى خذها كأنّه وفاءٌ له بما وعده.و»صِفْوَةُ الشَّىْءِ« بكَسر الصاد خالصَتهُ إذا اثبتّ الهاء كسرت الصاد وإذا حذفتها فتحتها، فقلت صفْو الشّىْءِ .

4. (4274)- Avf İbnu Mâlik el-Eşca'î (radıyallahu anh) anlatıyor: "Mûta gazvesine Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh) ile birlikte çıktım. Bana Yemenli bir asker refâkat etti ki, üzerinde sadece bir kılıncı vardı. Müslümanlardan biri bir deve kesti. Yemenli, ondan derinin bir parçasını istedi, o da verdi. Yemenli ondan kendine bir nevi kalkan yaptı. Yolumuza devam ederken bir Rum birliğiyle karşılaştık. Onlar arasında, üzerinde müzehheb (altın işlemeli) eğer taşıyan sarı bir at üzerinde bir adam vardı. Adamın silahı da müzehheb idi. Rumî adam müslümanlara şiddetle saldırmaya başladı. Yemenli asker de bir kayanın arkasında saklanarak onu takibe başladı. Derken rumî ona uğradı. Yemenli kılıncıyla atın ayaklarını kırdı ve Rumî yere düştü. Hemen kılıcıyla üzerine atılıp adamı öldürdü. At(ta olanları) ve silahı aldı.

Allah Teâla Hazretleri müslümanlara zafer müyesser edince, Hâlid İbnu'l-Velid adama birini göndererek selebden (öldürdüğü kimsenin eşyalarından el koyduğu şeylerden) bazısını ondan aldı.

Avf der ki: "Ben Hâlid'e gelerek, kendisine:

"Bilmiyor musun, Resulullah, selebin öldürene ait olduğuna hükmetmiştir!" dedim.

"Elbette biliyorum. Fakat aldıkları gözüme çok geldi!" dedi. Ben:

"Ya bunu adama geri verirsin, ya da durumu Aleyhissalâtu vesselâm'a söylerim!" dedim. Ama Hâlid, geri vermekten imtina etti."

Avf der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında toplanınca, ben Yemenlinin ve Halid'in yaptığı şeyleri hikaye ediverdim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ey Hâlid niye böyle yaptın?" diye sordu. Hâlid:

"Bu gözüme çok göründü!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ondan ne aldı isen geri ver!" dedi. Ben:

"Ey Hâlid! Al işte, ben sana (böyle yapman gerektiğini) söylemedim miydi?" dedim. Resulullah: "Bu da ne demek?" buyurdu. Ben de anlattım. Bunun üzerine Resulullah öfkelendi ve:

"Ey Hâlid, ona geri verme! Siz benim komutanlarımı bana bırakır mısınız hiç! [Sizin ve komutanlarımın misali, deve veya koyun çobanı tutulup da onları güden, sulama vakti gelince havuza götüren çoban ve sürüsüne benzersiniz. Sürü gelir havuza girer, temiz suyu içer, çobana bulanığı kalır. Temizi size bulanığı komutanlarıma." [Ebu Dâvud, Cihâd 148, (2719, 2720); Müslim, Cihâd 44, 45, (1753, 1754).][243]

AÇIKLAMA:

1- Mûta gazvesi hicretin sekizinci yılında Cemâdilûla ayında cereyan etmiştir. Mûta, bugünkü Kudüs'e iki merhale uzaklıkta Suriye bölgesinde bir mevkinin adıdır.
2- Bu seferin sebebi, Bizans'ın Suriye bölgesindeki yetkililerinden biri olan Şurahbil İbnu Amr el-Gassanî'nin, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Basra sorumlusuna gönderdiği elçiyi öldürmüş olmasıdır. Resulullah elçisini öldüren Şurahbil'i cezalandırmak istiyordu.
Ordu Zeyd İbnu Hârise komutasında idi. Müslümanlar Mu'ân nam mevkiye varınca Herakliyus'ün yüzbini Rum, yüzbini de Lahm ve Cüzâm kabilelerinden olmak üzere gayr-ı Rum ikiyüzbinlik bir ordu ile üzerlerine gelmekte olduğu haberini alırlar. Burada iki gece kalıp ne yapacakları hususunda muhasebede bulunurlar. Hatta Resulullah'a yazıp ne yapılması gerektiğini sormayı düşünürler. Ancak Abdullah İbnu Ravâha: "Ey insanlar sizin şu anda hoşunuza gitmeyen şey, Medine'den yola çıkarken aradığınız şeydir: Şehîd olmak. Biz insanlarla sayıya bakarak, kuvvete bakarak savaşmıyoruz, din için savaşıyoruz. Yürüyelim. Bize mutlaka iki güzelden biri var: (Şehidlik veya zafer)" diyerek askerleri teşçî eder:
"Vallahi doğru söyledi!" derler ve yürürler. Müslümanlar, Bizanslıların Rum ve hıristiyan-Arap karışımı muazzam ordusuyla Mûta'da karşılaşırlar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın belirttiği gibi, önce Zeyd İbnu Hârise şehid olur. Bayrağı Cafer İbnu Ebi Talib alır, o da şehid olur. Sonra bayrağı Abdullah İbnu Ravâha alır.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu esnada (akşam), müslümanları Mescidde toplamış, an be an haber veriyor, şehid olanları ismen söylüyor, arkadan komutan olanı söylüyor, ölenler için istiğfarda bulunuyor. "Bayrağı Abdullah İbnu Ravâha aldı" deyip susar. Derken Ensâr'ın rengi değişir, Abdullah'tan hoş olmayan bir şey sâdır oldu zannederler. Bir müddet sonra Resulullah: "Düşmanla savaştı ve şehid oldu! Cennete kaldırıldılar, altın divanlar üzerindeler!"der ve üzüntü gider.

Resulullah sonra bayrağı Hâlid İbnu Velîd'in aldığını "Bayrağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç aldı" diyerek haber verir. Hâlid o günden sonra seyfullah lakabını alır.

Hâlid İbnu Velîd, İslam ordusunu bu pek büyük kalabalığa ezdirmemek için geri çeker.[244]

*** ÜSÂME İBNU ZEYD'İN, CÜHEYNE'NİN HURUKA'YA GÖNDERİLMESİ**

ـ4275 ـ1ـ عَنْ أبِي ظَبْيَانَ قَالَ:]سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُما يَقُولُ: بَعثَنا رسولُ اللّهِ # إلى الحُرُقَةِ فَصَبَّحْنَا الْقَوْمَ فَهَزَمْنَاهُمْ. فَلَحِقْتُ أنَا وَرَجُلٌ مِنَ ا'نْصَارِ رَجُ مِنْهُمْ. فَلَمَّا غَشَيْنَاهُ قَالَ: َ إله إ َّ اللّهُ. فَكَفَّ عَنْهُ ا'نْصَارىُّ وَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِى فَقَتَلْتُهُ. فَلَمَّا قَدِمْنَا بَلَغَ ذلِكَ النَّبِىَّ #. فقَالَ: يَا أُسَامَةُ أَقَتَلْتَهُ بَعدَ مَا قَالَ َ إلهَ إ َّ اللّهُ؟ قُلْتُ: إنَّمَا قَالَ مُتَعَوِّذاً. قَالَ: أقَتَلْتَهُ بَعْدَ أنْ قَالَ َ إلهَ إ َّ اللّهُ؟ فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتّى تَمَنَّيْتُ أنِّى لَمْ أكُنْ أسْلَمْتُ قَبْلَ ذلِكَ الْيَوْمِ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.وزاد مسلم في رواية أخرى عن جندب:]أقَتَلْتَهُ وَقَدْ قَالَ َ إلهَ إ َّ اللّهُ: كَيْفَ تَصْنَعُ بِ اللّهُ إذَا جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَرَّرَ ذلِكَ عَلَيْهِ[.»الْمُتَعَوِّذُ« الْمُلْتَجِئُ خَوْفاً مِنَ الْقَتْلِ .

1. (4275)- Ebu Zabyân anlatıyor: "Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bizi Huruka'ya gönderdi. Sabah baskını yapıp hezimete uğrattık. Ben ve Ensar'dan biri, Hurukalı bir

adama rastladık. Adama galebe çalmıştık, Lâilaheillallah dedi. Adam bunu söyler söylemez Ensâri savaşmayı bıraktı, ben devam ettim ve mızrağımı saplayıp öldürdüm.
Medine'ye geldiğimiz zaman benim yaptığım, Resulullah'ın kulağına ulaşmış. (Beni çağırttı ve.)
"Ey Usâme! Sen, lailâhe illallah dedikten sonra adam mı öldürdün?" diye sordu. Ben:
"O bunu, canını kurtarmak için söyledi!" dedim. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Sen onu Lailahe illallah dedikten sonra öldürdün mü?" dedi. Bu cümleyi o kadar çok peşpeşe tekrar etti ki, keşke bugünden daha önce müslüman olmasaydım (müslüman olarak böyle bir cinayeti işlememiş olurdum) diye temenni ettim." [Buhârî, Diyât 2; Müslim, İman 158, (96). Ebu Dâvud, Cihâd 104, (2643).]
Müslim'in Cündeb'ten kaydettiği bir diğer rivayet şöyle: "Sen Lâilahe illallah diyeni öldürdün mü? Kıyamet günü Lailahe illallah gelince ona nasıl hesap vereceksin?" Bunu ona çok tekrarladı."[245]

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, hicretin yedinci yılı Ramazan ayında cereyan etmiştir. Bu seriyyenin komutanı Gâlib İbnu Ubeydullah el-Kelbî'dir. Seriyyenin, komutandan ziyade, Üsâme'nin ismini alması, bu sefer sırasında Üsâme' nin işlediği hatanın şüyû bulması, onun çokça konuşulması sebebiyledir.
2- Hadis ve siyer kitaplarında benzer hadiseler kaydedilmekte, bazılarında farklı hadiseler aynı şahsa nisbet edilebilmektedir. Sadedinde olduğumuz gazve, İbnu Sa'd'ın kaydına göre yüzotuz kişilik bir ekibin gazvesidir. Resulullah, seriyeyi Necid'de Batn-ı Nahl'in geri tarafındaki Meyfa'a nâm mevkide bulunan Benî Ahvâl ile Benî Abd İbni Sa'lebe üzerine göndermiştir. Burası Medine'ye sekiz konaklık bir mesafededir.
Bazı rivayetlere göre Üsâme (radıyallahu anh)'ın öldürdüğü kimse Mirdâs İbnu Nehîk'di. Kabilesi müşrik olmasına rağmen, kendisi müslüman olmuştu. Mirdâs koyun güdüyordu. Müslümanlar gelince herkes kaçmış, fakat bu müslüman olduğu için kaçmamıştı. Müslüman

süvarilere esselamu aleyküm diye selam verir. Ancak Üsâme, öldürerek koyunlarını alır.
Resûlullah bu hadiseye ziyadesiyle üzülür ve bir rivayette: "Siz onun elindekini almak için öldürdünüz" buyurur.
Bazı rivayetler şu âyetin bu hadise üzerine indiğini belirtir: "Size (İslâmca) selam veren kimseye "sen mü'min değilsin" demeyin" (Nisa 94).
Hadisin bazı vecihlerinde Resulullah, Üsâme'yi: "Bâri kalbini yarsaydın da bu sözü samimiyetle mi söyledi bilseydin ya!" diyerek paylamıştır. [246]

* FETİH GAZVESİ

ـ4276 ـ1ـ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَنِى رَسُولُ اللّهِ # أنَا وَالزُّبَيْرَ وَالْمِقْدَادَ. فقَالَ: إنْطَلِقُوا حَتّى تَأتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فَخُذُوهُ مِنْهَا. فَانْطَلَقْنَا تَتَعَادَى بِنَا خَيْلُنَا حَتّى أتَيْنَا الرَّوْضَةَ. فَإذَا نَحْنُ بِالظَّعِينَةِ فَقُلْنَا: أخرجِى الْكِتَابَ. فَقَالَتْ: مَامَعِى كِتَابٌ. فَقُلْنَا: لَتُخْرِجَنَّ الْكِتَابَ أوْ لَنُلْقِينَّ الثِّيَابَ. فَأخْرَجَتْهُ مِنْ عِقَاصِهَا. فَأتَيْنَا بِهِ رَسُولَ اللّهِ #، فإذَا فِيهِ: مِنْ حَاطِبِ بنِ أبِي بَلْتَعَةَ إلى نَاسٍ مِنَ الْمُشْرِكِينَ مِنْ أهْلِ مَكَّةَ يُخْبِرُهُمْ بِبَعْضِ أمْرِ رَسُولِ اللّهِ #. فقَالَ #: يَا حَاطِبُ؛ مَا هذا؟ فَقَالَ: يَا رسولِ اللّهِ تَعْجَلْ عَليَّ! إنِّى كُنْتُ امْرأً مُلْصَقاً فِى قُرَيْشٍ وَلَمْ أكُنْ مِنْ أنْفُسِهِمْ، وَكَانَ مَنْ مَعَكَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ لَهُمْ قَرَابَةٌ يَحْمُونَ بِهَا أمْوَالَهُمْ وَأهْلِيهِمْ بِمَكَّةَ فَأحْبَبْتُ إذْ فَاتَنِي ذلِكَ مِنَ النَّسَبِ فِيهِمْ أنْ أتخِذَ فِيهِمْ يداً يَحْمُونَ بِهَا قَرَابَتِى، وَمَا فَعَلْتُ ذلِكَ كُفْراً وَ ارْتِدَاداً عَنْ دِينِى، وَ رِضاً بِالْكُفْرِ بَعْدَ ا“سْمِ. فقَالَ #: إنَّهُ قَدْ صَدَقَكُمْ. فقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه دَعْنِى يَا رَسُولَ اللّهِ أضْرِبْ عُنُقَ هذَا الْمُنَافِقِ. فقَالَ #: إنَّهُ قَدْ شَهِدَ بَدْراً، وَمَا يُدْرِيكَ؟ لَعَلَّ اللّهَ تَعالى اطَّلَعَ عَلى أهْلِ بَدْرٍ. فَقَالَ: اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ فَقَدْ غَفَرْتُ لَكُمْ. فَأنْزَلَ اللّهُ تَعالى: يَا أيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ. إلى قَوْلِهِ: فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ[. أخرجه الخمسة إ النسائي.»رَوْضَةُ خَاخٍ« بِمُعُجَمَتَيْنِ مَوْضِعٌ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ.»وَالظَّعِينَةُ« في ا‘صْلِ الْمَرْأةُ مَادَامَتْ فِي الْهَوْدَج ثُمَّ

جُعِلَتِ الْمَرْأةُ الْمُسَافِرَةُ ظَعِينَةً ثُمَّ جُعِلَتْ إلى الْمَرْأةِ نَفْسِهَا سَافرَتْ أوْ أقَامَتْ.»وَالعقِاصُ« الْخَيْطُ الَّذِى تُشَدُّ بِهِ الْمَرْأةُ أطْرَافَ ذَوَائِبِهَا. وَالْمَعْنى أخرجت الكتاب من ضفائرها المعْقوصة .

1. (4276)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, Zübeyr'i ve Mikdâd'ı gönderdi ve dedi ki:

"Gidin Ravzatu Hâh nam mevkiye varın. Orada bir kadın bulacaksınız. Onda bir mektup var, mektubu ondan alın gelin."

Gittik. Atımız bizi çabuk götürdü. Ravza'ya geldik. Kadınla karşılaşınca: "Mektubu çıkar!" dedik. Kadın: "Bende mektup yok!" dedi.

"Ya mektubu çıkarırsın yahut senin elbiselerini soyarız!" diye ciddî konuştuk. Saç örgülerinin arasından mektubu çıkardı. Onu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdik. İçerisinde şu vardı:

"Hâtıb İbnu Ebî Belte'a tarafından, Mekke'de olan bazı müşriklere yazılmıştı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın (sefer hazırlığı ile ilgili) faaliyetlerini haber veriyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hâtıb'ı çağırarak):

"Ey Hâtıb, bu da ne?" diye sordu. Hâtıb:

"Ey Allah'ın resulü, bana kızmada acele etme. Ben Kureyş'e dışardan katılan bir adamım. Ben onlardan değilim (aramızda kan bağı yok). Senin beraberindeki muhacirlerin (Mekke'de) akrabaları var. Mekke'deki mallarını ve âilelerini himaye ederler. Bu şekilde nesebten gelen hâmilerim olmadığı için oradaki yakınlarımı himaye edecek bir el edineyim istedim. Bunu katiyyen küfrüm veya dinimden irtidadım veya İslâm'dan sonra küfre rızamdan dolayı yapmadım" dedi.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bu bize doğruyu söyledi!" dedi.

Hz. Ömer atılarak: "Ey Allah'ın Resulü! Bırak beni, şu münâfığın kellesini uçurayım!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da:

"Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de Allah Teâlâ Hazretleri Bedir ehlinin hâline muttali oldu da: "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri şu vahyi indirdi: "Ey iman edenler! Benim düşmanımı da kendi düşmanlarınızı da dostlar edinmeyin. (Kendileriyle aranızdaki) sevgi yüzünden onlara (peygamberin maksadını) ulaştırırsınız (değil mi?) Halbuki onlar Hak'tan

size gelene küfretmişlerdir" (Mümtehine 1). [Buhârî, Megâzî 9, Cihâd 141, 195, Tefsir, Mümtehine 1, İsti'zân 23, İstitâbe 9; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 161; Ebu Dâvud, Cihâd 108, (2650, 2651); Tirmizî, Tefsir, Mümtahine, (3302).][247]

ـ4277 ـ2ـ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # غَزَا غَزْوَةَ الْفَتْحِ فِي رَمَضَانَ[. أخرجه الشيخان.

2. (4277)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Feth gazvesini Ramazan ayında yaptı." [Buhârî, Megâzî 47, Savm 34, Cihâd 106; Müslim, Sıyâm 88, (1113).][248]

ـ4278 ـ3ـ وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ:]لَمَّا سَارَ رَسُولُ اللّهِ # عَامَ الْفَتْحِ بَلَغَ ذلِكَ قُرَيْشاً. فَخَرَجَ أبُو سُفْيَانَ بْنُ حَرْبٍ، وَحَكِيمُ بْنُ حِزَام، وَبُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ يَلْتَمِسُونَ الْخَبَرَ. فَأقْبَلُوا يَسِيرُونَ حَتّى أتَوْا مَرَّ الظَّهْرَانِ. فإذَا هُمْ بِنِيرَانٍ كَأنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ. فَقَالَ أبُو سُفْيَانَ: مَا هذِهِ؟ لَكَأنَّهَا نِيرَانُ عَرَفَةَ؛ فقَالَ بُدَيْلُ بْنُ وَرْقَاءَ: نِيرَانُ بَنِى عَمْرٍو. فقَالَ أبُو سُفْيَانَ: بَنُو عَمْرٍو أقَلُّ مِنْ ذلِكَ. فَرَآهُمْ نَاسٌ مِنْ حَرَسِ رَسُولِ اللّهِ # فأدْرَكُوهُمْ فَأخَذُوهُمْ، فَأتَوْا بِهِمْ رَسُولَ اللّهِ # فأسْلَمَ أبُو سُفْيَانَ. فَلَمَّا سَارَ قَالَ لِلْعَبَّاسِ: اِحْبِسْ أبَا سُفْيَانَ عِنْدَ خَطْمِ الْجَبَلِ حَتّى يَنْظُرَ إلى الْمُسْلِمِينَ. فَحَبَسَهُ الْعَبَّاسُ فَجَعَلَتِ الْقَبَائِلُ تَمُرُّ مَعَ النَّبِىِّ # كَتِيبَةً كَتِيبَةً عَلى أبِي سُفْيَانَ. فَمَرَّتْ كَتِيبَةٌ. فقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هذِهِ؟ قَالَ: هذِهِ غِفَارٌ. فقَالَ: مَالِى وَلِغِفَارٍ. ثُمَّ مَرَّتْ جُهَيْنَةُ. فقَالَ: مِثْلَ ذلِكَ وَمَرَّتْ سُلَيْمٌ. فقَالَ: مِثْلَ ذلِكَ حَتّى أقْبَلَتْ كَتِيبَةٌ لَمْ يَرَ مِثْلَهَا. فقَالَ: يَا عَبَّاسُ مَنْ هذِهِ؟ قَالَ: هؤُءِ ا'نْصَارُ عَلَيْهِمْ سَعْدُ ابْنُ عُبَادَةَ مَعَهُ الرَّايَةُ. فقَالَ سَعْدٌ: يَا أبَا سُفْيَانَ الْيَوْمُ يَوْمُ الْمَلْحَمَةِ، الْيَوْمَ تُسْتَحَلُّ الْكَعْبَةُ. فقَالَ أبُو سُفْيَانَ: يَا عَبَّاسُ، حَبَّذَا يَوْمُ الذِّمَارِ. ثُمَّ جَاءَتْ كَتِيبَةٌ وَهِىَ أقَلُّ الْكَتَائِبِ، فِيهِمْ رَسولُ اللّهِ # وَأصْحَابُهُ، وَرَايَةُ النَّبِىِّ # مَعَ الزُّبَيْرِ ابْنِ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَلَمَّا مَرَّ رَسولُ اللّهِ # بِأبِي سُفْيَانَ قَالَ: ألَمْ تَعْلَمْ مَا قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ؟
قَالَ: مَا قَالَ؟
قَالَ: كَذَا وَكَذَا. فقَالَ كَذَبَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ، وَلَكِنْ هذَا يَوْمٌ يُعَظِّمُ اللّهُ فِيهِ الْكَعْبَةَ ويَوْمٌ تُكْسَى فِيهِ الْكَعْبَةُ، وَأمَرَ رَسُولُ اللّهِ # أنْ تُرْكَزَ

رَايَتُهُ بِالْحَجُونِ، وَأمَرَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أنْ يَدْخُلَ مِنْ أعْلى مَكَّةَ مِنْ كَدَى، وَدَخَلَ # مِنْ كَدَاءَ. فَقُتِلَ مِنْ خَيْلِ خَالِدٍ يَوْمَئِذٍ رَجُنِ: حُبَيْشُ بْنُ ا٬شْعَرِ، وَكُرْزُ بْنُ جَابِرٍ الْفِهْرِىُّ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما]. أخرجه البخاري.»خَطْمُ الْجَبَلِ« بِالخاء المعجمة: أنفهُ النّادرُ منه، وحطم الخيل بالحاء المُهملة والخيل بمعجمة ثم مثفاة تحتانية هو الموضع المتضايق الذي تنحطم فيه الخيل ويحطم بعضها بعضاً. وذلك ليراها جميعها وتكنر في عينه.»والذِّمار« بكسر الذّال المعجمة: ما يلزمك حفظه مما يتعلق بك، والمراد هنا به الحرب ٬نّ ا٬نسان يُقاتل على ما يلزمه حفظه.»وَالكَتيبةُ« واحدة الكتائب وهى العساكر المرتبة.و»الملحمة« الحرب والقتال الّذى يخلص منه.»والحجون« أحد جبلى مكّة من جهة الغرب والشّمال .

3. (4278)- Urve İbnu Zübeyr rahimehullah anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Fetih senesinde (Mekke'ye müteveccihen) yürüyünce, bu haber Kureyş'e ulaştı. Ebû Süfyan İbnu Harb, Hakim İbnu Hizam, Büdeyl İbnu Verkâ haber toplamak üzere şehrin dışına çıktılar. Yürüyerek ilerleyip Merrü'z-Zehrân nâm mevkie kadar geldiler. Bir de ne görsünler; her tarafta ateşler yanıyor, tıpkı Arafat'ta hacıların yaktığı ateşler gibi. Ebû Süfyân şaşkın:

"Bu da ne? Sanki Arafat'taki ateşler!" der. Budeyl İbnu Verka, "Beni Amr'ın ateşleri olmasın?" der. Ebû Süfyân:

"Ama, Beni Amr'ın ateşi bundan az olmalı! der. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) devriyelerinden bazıları bunları görür, yaklaşır ve tevkif edip, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirirler. Ebû Süfyan müslüman olur.

Yürüdükleri zaman Abbâs (radıyallahu anh)'a:

"Sen Ebû Süfyân'ı şu dağın burnunda durdur da müslümanları görsün! buyurur. Tenbih edildiği şekilde Hz. Abbas, Ebû Süfyân'ı (hakim bir noktada) durdurur. Kabileler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bölük bölük Ebû Süfyân'ın önünden geçmeye başlarlar. Bir bölük geçer, Ebû Süfyan sorar: "Ey Abbas bunlar kim?"

"Bunlar Beni Gıfar!" der. Ebû Süfyan:

"Bana ne Gıfâr'dan!" der. Sonra Ceheyne kabilesi geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Arkadan

Süleym geçer. Ebû Süfyân aynı şekilde sorar, aldığı cevaba benzer mukabelede bulunur. Derken bir bölük gelir ki, bu öncekilerden çok farklıdır.Yine sorar:
"Ey Abbâs bunlar kim?"
"Bunlar, der Abbas, Ensârdır. Başlarında Sa'd İbnu Ubâde, beraberlerinde de bayrak var!" Sa'd der ki:
"Ey Ebû Süfyân, bugün savaş günüdür. Bugün Kabe'nin helal addolunacağı gündür!"
Ebû Süfyân Abbâs'a:
"Ey Abbâs! (Sen Mekkelisin) bugün muhafaza vazifeni yapacağın en iyi fırsat. Görelim seni (şehri yağmalatma)" der. Derken bir bölük daha geçer. Bu geçenlerin sayıca en küçüğü. Bunların içinde Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve (yakın) ashabı var. Resulullah'ın sancağı da Zübeyr İbnü'l-Avvâm (radıyallahu anh)'ın elindedir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ebû Süfyân'ın yanından geçerken, Ebû Süfyân:
"Sa'd İbnul-Ubâde'nin söylediğini biliyor musun?" der.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ne demişti?" diye sorar. Ebû Süfyân:
"Şunu şunu söyledi" diyerek (yukarıda kaydedilen sözlerini) hatırlatır. Bunun üzerine Resulullah:
"Sâd ibnu Ubâde yanıldı. Bilakis, bugün Allah'ın Ka'be'nin şanını yücelttiği bir gündür; bugün Ka'be'ye örtünün giydirildiği bir gündür!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), sancağının (Mekke'nin Batı ve Kuzey cihetinde yer alan iki dağdan biri olan) el-Hacun'a dikilmesini emretti. Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh)'a, şehre Mekke'nin üst kısmından, Kedâ'dan girmesini ferman buyurdu.[249]
O gün Halid İbnu Velid'in süvârilerinden iki kişi öldürülür: Hubeyş İbnu'l-Eş'ar ve Kürz İbnu Câbir el-Fihrî (radıyallahu anhümâ)." [Buhârî, Megazî, 48.][250]

ـ4279 ـ4ـ وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]جَاءَ الْعَبَّاسُ بِأبى سُفْيَانَ بْنِ حَرْبٍ فَأسْلَمَ بِمَرِّ الظّهْرَانِ. فقَالَ الْعَبَّاسُ: يَا رسُولَ اللّهِ! إنَّ أبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ يُحِبُّ الْفَخْرَ فَلَوْ جَعَلْتَ لَهُ شَيْئاً. قَالَ: نَعَمْ.

مَنْ دَخَلَ دَارَ أَبِي سُفْيَانَ فَهُوَ آمِنُ، وَمَنْ أَغْلَقَ بَابَه فَهُو آمِنٌ، وَمَنْ أَلْقى سِحَهُ فَهُوَ آمِنٌ، وَمَنْ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَهُوَ آمِنٌ[. أخرجه أبُو داود .

4. (4279)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Abbas, Ebû Süfyan İbnu Harb'i getirmitşi, Merrü'z-Zahr'dan müslüman oldu. Abbâs (radıyallahu anh) dedi ki:

"Ey Allah'ın Resûlü, Ebû Süfyân, şereflenmeyi seven bir kimsedir. (Onun şerefleneceği) bir şey yapsanız!"

"Doğru söyledin! (şehre girerken ilan edin): "Kim Ebû Süfyân'ın evine girerse emniyettedir, kim kapısını kapar (evinden dışarı çıkmazsa) emniyettedir, kim silahını atarsa o da emniyettedir. Kim Mescide (Ka'be'ye) girerse o da emniyettedir!" [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3021, 3022).][251]

ـ4280 ـ5ـ وَعَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]دَخَلَ رسولُ اللّهِ # مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ عَلى رَأسِهِ الْمِغْفَرُ فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَ رَجُلٌ. فقَالَ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فقَالَ: اقتُلُوهُ[. أخرجه الستة.

5. (4280)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih günü, Mekke'ye başında miğferiyle girdi. Onu çıkardığı zaman, bir adam gelerek:

"İbnu Hatal[252] Ka'benin örtüsüne sarılmış (vaziyette yakalandı), affedelim mi?" dedi.

"Onu öldürün!" emir buyurdular." [Buhârî, Megâzî 48, Cezâu's-Sayd 18, Cihâd 169, Libâs 17; Müslim, Hacc 450, (1357); Muvatta, Hacc 247, (1, 423); Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2685); Tirmizî, Cihâd 18, (1693); Nesâî, Hacc 107, (5,201).][253]

ـ4281 ـ6ـ وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْفَتْحِ أمَّنَ رسولُ اللّهِ # النَّاسَ إلَّا أرْبَعَةَ نَفَرٍ وَامْرَأتَانِ. فِيهِمُ ابْنُ أبِي السَّرْحِ فَاخْتَبَأ عِنْدَ عُثْمَانَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَلَمَّا دَعَا رسولُ اللّهِ # النَّاسَ إلَى الْبَيْعَةِ جَاءَ بِهِ عُثْمَانُ حَتّى وَقّفَهُ عَلى رسولِ اللّهِ #.

قَالَ: يا نَبِىَّ اللّهِ بَايِعْ عَبْدَ اللّهِ؛ فَرَفَعَ رَأسَهُ فَنَظَرَ إلَيْهِ ثَثاَ، كُلّ ذلِكَ يَأبَى أنْ يُبَايِعَهُ ثُمَّ بَايَعَهُ بَعْدَ الثَّالِثَةِ. ثُمَّ أقْبَلَ عَلى أصْحَابِهِ فقَالَ: مَا كَانَ فيكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ يَقُومُ إلى هذا حِينَ رَأنِى كَفَفْتُ يَدِى عَنْ بَيْعَتِهِ فَيَقْتُلُهُ. فَقَالُوا: مَا نَدْرِى مَافِى نَفْسِكَ أ أوْمَاتَ إلَيْنَا بِعَيْنِكَ فقَالَ: إنَّهُ يَنْبَغِى لِنَبِىٍّ أنْ تَكُونَ لَهُ خَائِنَةُ ا٘عْيُنِ. قَالَ أبُو دَاوُدَ: وَكَان عَبْدُاللّهِ أخَا عُثْمَانَ مِنَ الرَّضَاعَةِ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»الرَّشَيدُ« اللَّبِيبُ العاقِلُ الفطن.و»خَائِنَةُ ا٘عْيُنِ« كِنَايَةٌ عن الرَّمْز وَا‘شَارة.

6. (4281)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), fetih günü dört erkek iki kadın dışında, herkese (hayatını bağışladı ve) emân tanıdı. Bu dörtler arasında İbnu Ebi Sarh da vardı. Hz. Osman'ın yanında saklandı. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) halkı, kendisine biat etmeye çağırınca, Hz. Osman (radıyallahu anh) onu da getirip Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında durdurdu ve:

"Ey Allah'ın Resulü! Abdullah'tan biat al!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hiç ses çıkarmadan) üç sefer başını kaldırıp ona baktı. Her seferinde bey'at'tan imtina ediyordu.

Üç seferden sonra, onunla da biat etti. Sonra ashabına yönelip:

"İçimizde, elimi bey'at için vermekten imtina ettiğimi görünce kalkıp öldürecek aklı başında bir adam yok muydu?" buyurdular. Ashab:

"İçinizden geçeni nasıl bilelim. Keşke bize gözünüzle bir imâda bulunsaydınız!" dediler. Bunun üzerine:

"Bir peygambere hain gözlü olmak yaraşmaz!" buyurdular." [Ebû Dâvud der ki: "Abdullah, Hz.Osmân'ın süt kardeşiydi." [Ebû Dâvud, Cihâd 127, (2683); Nesâî, Tahrîmu'd-Dem 14, (7, 105, 106).][254]

ـ4282 ـ7ـ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]دَخَلَ رَسُولُ اللّهِ # يَوْمَ الْفَتْحِ وَحَوْلَ الْبَيْتِ سِتُّونَ وَثَثمِائَةِ نُصُبٍ فَجَعَلَ يَطْعُنُهَا بِعُودٍ فِي يَدِهِ، وَيَقُولُ: جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ. إنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً. جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئَ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ[. أخرجه الشيخان والترمذي.»النُّصُبُ« بِضَّمِ الصَّادِ وَسُكُونِهَا: الصَّنَمُ، وَجَمْعُهُ أنْصَابٌ .

7. (4282)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) fetih günü, (Mescid-i Haram'a) girdiği zaman Beytullah'ın etrafında üç yüz altmış tane dikili (put) vardı. Elindeki çubukla onlara dürtüyor ve:
"Hak geldi, bâtıl zeval buldu. Bâtıl zaten zeval bulucudur" (İsra 81); "Hak geldi, bâtıl hiçbir şeyi yoktan varedemez, gideni de getiremez" (Sebe' 49) diyordu." [Buhârî, Megâzî 48, Mezâlim 32, Tefsir, Beni İsrail 12; Müsli, Cihâd 87, (1781); Tirmizî, Tefsir, Beni İsrâil, (3137).][255]

ـ4283 ـ8ـ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]أمَرَ رَسُولُ اللّهِ # عُمَرَ بْنَ الْخَطّابِ زَمَنَ الْفَتْحِ وَهُوَ بِالْبَطْحَاءِ أنْ يَأتِيَ الْكَعْبَةَ فَيَمْحُو كُلَّ صُورَةٍ فِيَها. وَلَمْ يَدْخُلْهَا النّبىُّ # حَتّى مُحِيَتْ كُلُّ صُورَةٍ فِيهَا[. أخرجه أبو داود .

8. (4283)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih sırasında Ömer İbnu'l-Hattâb'a, Bathâ'da iken Kâ'be'ye gelip oradaki bütün suretleri ortadan kaldırmasını emretti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) oradaki bütün suretler ortadan kaldırılmadıkça Ka'be'ye girmedi." [Ebû Dâvud, Libâs 48, (4156).][256]

ـ4284 ـ9ـ وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]أقْبَلَ النَّبىُّ # يَوْمَ الْفَتْحِ مِنْ أعْ مَكَّةَ عَلى رَاحِلَتِهِ، مُرْدِفاً أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما. وَمَعَهُ بَلٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ مِنَ الْحَجَبَةِ حَتّى أنَاخَ بِالْمَسْجِدِ فَأمَرَهُ أنْ تَأتِىَ بِمِفْتَاحِ الْبَيْتِ. فَذَهَبَ عُثْمَانُ إلى أمِّهِ فَأبَتْ أن تُعْطِيهِ الْمِفْتَاحَ. فقَالَ: وَاللّهِ لَتُعْطِينَّهُ أوْ لَيَخْرُجَنَّ هذَا السَّيْفُ مِنْ صُلْبِى. فَأعْطَتْهُ إيَّاهُ. فَجَاءَ بِهِ رَسُولَ اللّهِ #، فَدَخَلَ # وَمَعَهُ أسَامَةُ وَبَلٌ وَعُثْمَانُ، فَمَكَثَ فِيهِ نَهَاراً طويً ثُمَّ خَرَجَ فَاسْتَبَقَ النَّاسُ، فَكَانَ عَبْدُاللّهِ بْنُ عُمَرَ أوَّلَ مَنْ دَخَلَ، فَوَجَدَ بِ وَرَاءَ الْبَابِ قَائِماً. فَسَألَهُ! أيْنَ صَلَّى النبىُّ #؟ فأشَارَ إلى الْمَكَانِ الَّذِى صَلّى فِيهِ. قَالَ عَبْدُ اللّهِ: فَنَسِيْتُ أنْ أسْألَهُ، كَمْ صَلّى من سَجْدَةٍ[. أخرجه البخاريّ.»الحَجَبَةُ« جَمع حاجبٍ، وَهُوَ سَادِنُ الْبَيْتِ.

9. (4284)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Fetih günü Mekke'nin yukarı kısmından, devesinin üzerinde olarak ilerledi. Terkisinde de Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ) vardı. Beraberinde Hz. Bilâl ve (Ka'be'nin) hâciblerinden olan Osman İbnu Talha da vardı. Mescid-i Haram'da devesini ıhtırdı. Osman'a Kâbe'nin anahtarını getirmesini emretti. Osman annesine gitti. Ancak kadın anahtarı vermekten imtina etti. Osman:

"Vallahi, ya anahtarı verirsin ya da şu kılıç belimden çıkacaktır!" dedi. Kadın anahtarı verdi. Osman Resulullah'a getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm kapıyı açıp, Betyullah'a girdi. Onunla birlikte Hz. Üsâme, Bilal ve Osman da girdiler. Gündüzleyin içnde uzun müddet kaldı,sonra çıktı. Halk (içeri girmede) yarış etti. Abdullah İbnu Ömer ilk giren kimseydi. Girince, Bilâl (radıyallahu anh)'ı kapının arkasında ayakta duruyor buldu.

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nerede namaz kıldı?" diye sordu. Bilal, Aleyhissalâtu vesselâm'ın namaz kıldığı yeri işaret ederek gösterdi. Abdullah der ki:

"Kaç rek'at kıldığını sormayı unuttum."[257] [Buhârî, Cihâd 127, Salât 30, 81, 96, Teheccüd 25, Hacc 51, 52, Megâzî 77, 48; Müslim, Hacc 389, (1329).][258]

ـ4285 ـ10ـ وَعَنْ أبِي هُرَيْرَة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَمَّا فَتَحَ اللّهُ عَلى رَسُولِهِ # مَكَّةَ، قَامَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللّهَ وَأثْنى عَلَيْهِ، وَقَالَ: إنَّ اللّهَ تَعالى حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ، وَسَلَّط عَلَيْهِمْ رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، وَإنَّهَا لَمْ تَحِلَّ ‘حَدٍ قَبْلِى، وَإنَّهَا إنَّمَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ، وَإنَّهَا لَنْ تَحِلَّ ‘حَدٍ بَعْدِي. فَ يُنَفَّرُ صَيْدُهَا، وَ يُخْتَلى خَهَا، وَ يُقْطَعُ شَجَرُهَا، وَ تَحِلُّ لُقَطَتُهَا إ َّ لِمُنْشِدٍ، وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إمَّا أنْ يَعْقِلَ، وَإمَّا أنْ يُقَادَ أهْلُ الْقَتِيلِ. فَقَالَ الْعَبَّاسُ: إ َّ ا“ذْخِرَ يَا رَسُولَ اللّهِ، فإنَّا نَجْعَلَهُ فى قُبُورِنَا وَبُيُوتِنَا. فقَالَ: إ َّ ا“ذْخِرَ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

»الْخَ« الْعُشْبُ.و»اخْتِؤُهُ« قَطْعُهُ.وَقوله: »َ تَحِلُّ لُقَطَتُهَا إ َّ لِمُنْشِدٍ« أى لِمُعَرَّفٍ لَهَا عَلى الدَّوَامِ .

10. (4285)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Allah Teâla Hazretleri, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'nin fethini nasib edince, halkın içinde kalkıp, Allah'a hamd ve sena ettikten sonra dedi ki:
"Allahu Zülcelal Hazretleri, Mekke'yi filin girmesinden korumuştur. Mekke'lilere Resûlünü ve mü'minleri musallat etti. Mekke(de savaşmak) benden önce hiç kimseye helal edilmedi. Bana da bir günün muayyen bir zamanında helal edildi. Benden sonra da kimseye helal edilmeyecek. Onun avı ürkütülmemeli, otu yolunmamalı, ağacı kesilmemeli. Buluntular da ancak sahibi aranmak kasdıyla alınabilir.
Kimin bir yakını öldürülmüşse, o kimse iki husustan birinde muhayyerdir: Ya diyet alır, ya da ölünün ailesi kısas ister (katil öldürülür)."
Abbâs (radıyallahu anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! İzhir otu bu yasaktan hariç olsun! Zira biz onu kabirlerimizde ve evlerimizde kullanıyoruz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"İzhir hâriç! buyurdu." [Buhârî, İlim 39, Lukata 7, Diyât 8; Müslim, Hacc 447, (1355); Ebû Dâvud, Menâsik 90, (2017).][259]

ـ4286 ـ11ـ وَعَنْ وَهْبٍ قَالَ:]سَألْتُ جَابِراً رَضِيَ اللّهُ عَنْه: هَلْ غَنِمُوا يَوْمَ الْفَتْحِ شَيْئاً؟ قَالَ:َ[. أخرجه أبو داود .

11. (4286)- Vehb (rahimehullah) anlatıyor: "Hz. Cabir (radıyallahu anh)' a sordum: "Mekke fethedildiği gün, herhangi bir şey ganimat kılındı mı?"
"Hayır! cevabını verdi." [Ebû Dâvud, Harâc 25, (3023).][260]

ـ4287 ـ12ـ وَعَنْ جَابِرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]دَخَلَ رَسُولُ اللّهِ # مَكَّةَ وَلِوَاؤُهُ أبْيَضُ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ[. أخرجه أبو داود والترمذي.

12. (4287)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'ye girdiğinde sancağı beyaz, üzerindeki

sarığı da siyahtı." [Ebû Dâvud, Cihâd 76, (2592); Tirmizî, Cihâd 9, (1679).][261]

AÇIKLAMA:

Kitabımız Mekke'nin Fethiyle ilgili 12 ayrı rivayet kaydetmiş durumda. Rivayetlerde temas edilip de biraz açıklama gerektiren noktalara burada sırayla temas edeceğiz. Ancak, ona geçmezden önce, Fetih hâdisesini, tarihî bir hadise olarak özetlemek istiyoruz.[262]

Fetih Hazırlığı:

Mekke, sinesinde barındırdığı Ka'be sebebiyle her devirde ehemmiyetli bir merkez olagelmişti. Ka'be'ye terettüp eden değişik hizmetleri ifâ eden Mekkeliler, yani Kureyş Arapları, diğer Araplara nazaran daha itibarlı, daha şerefli kimseler addediliyordu. Arap yarımadasının her tarafında yaşayan muhtelif Arap kabilelerinin Ka'be'ye olan müşterek saygıları ve tavaf için aynı mevsimlerde yaptıkları ziyaret, Mekkelileri, onların hepsiyle tanışmaya, yakinen tanımaya, dostluklarını kazanmaya sevketmişti. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mekkeliler itibar ve imtiyazlık durumunda piramitin başında yer alıyordu. Bu yönüyle Mekke, sadece dini değil, siyasi ve ticarî bakımdanda mühim bir merkezdi.

Öncelikle bütün Arapları birleştirerek güçlenmeyi, bu güçle de bütün dünyaya ilahi mesajı götürmeyi planına alan bir hareket, Mekke'yi fethetmeyi, oranın sağlayacağı maddi ve bilhassa mânevi avantajlardan istifade etmeyi göz ardı edemezdi. Bu sebeple Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi bir an önce fethetmeyi planlamıştı. Hudeybiye sulhü bu gayeye gitmede en iyi atlama taşı oldu, zemîni fevkalade hazırladı. Müslümanlar sayıca arttılar, Hâlid İbnu Velid, Amr İbnu'l-Âs gibi, Mekke'nin dirayetli şahsiyetleri de İslâm'a kazanıldı. Hele

sulhün, bizzat Mekkelilerce ihlâl edilmesi, müslümanların Mekkelilerin üzerine gitmesine meşru bir gerekçe de hazırlamıştı.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) bu maksatla sefer hazırlığına başlamış, Medinelilere ve Eslem, Gifâr gibi müttefiği olan diğer kabilelere de, sefer hazırlığı yapıp, yerlerinde beklemelerini emretmişti. Fakat bunun Mekke'ye müteveccih oldğunu en yakınlarına bile sezdirmiyordu. Öyle ki, bu çeşit işlerde en yakını, "iki vezirimden biri olan Hz. Ebû Bekir (radıyallahu anh) bile, hazırlığın ne tarafta olduğunu merak ediyor, öğrenemiyor, kızı ve Resulullah'ın zevcesi olan Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'ya soruyordu. O da Resulullah'tan, istihbar etmiş olmak şöyle dursun, tahmin bile edemiyordu ki, şu cevabı vermiştir: "Bilmiyorum. Belki Benî Süleym'e, belki Taif'e, belki de Havâzin'edir." Cevapta dikkat çekici husus Mekke ihtimalinin zikredilmemiş olması.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), haber sızma ihtimalini asgariye düşürmek için her çeşit seyahati yasaklar. Bazı rivayetler Medine'den dışarıya kimsenin çıkamadığını belirtir.
Bu tedbirlerdeki asıl gaye, Mekke'yi ani bir baskınla ele geçirip, savaşa, kan dökmeye meydan vermemektir.
Şu halde, babın ilk hadisinde (4276) mevzubahis edilen Hâtıb İbnu Ebî Belta'a'nın mektubunu yakalatma hadisesini bu çerçevede anlayacağız ve söylenen hususa çarpıcı bir vesika nazarıyla bakacağız.
***** Hazırlıklar tamamlanınca, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hicretin sekizinci senesi, 10 Ramazanında Medine'yi terketti, ama yine Mekke istikametine değil. Hazırlanmaları için yazdığı kabilelere uğrayarak, oralardan sefere hazır olanları ordusuna katarak... Böylece hem gittikçe güçleniyor, hem de gideceği istikamet, asıl hedef hususunda tereddütleri artırıyordu.
Bu suretle Mekke önlerine geldiği zaman onbin kişilik bir orduya ulaşmıştı. Konaklama emri verdiği zaman, her bir kabilenin ayrı ayrı yerlere yerleşmesini, geceleyin her askerin ayrı bir ateş yakmasını emretti.[263]

Fetih:

Şimdiden sonra hedefi gizlemeye gerek kalmamıştı. Artık mümkün mertebe korkutucu, şoke edici, savaş kararı verme hususunda mütereddid kılıcı ve hatta felç edici bir manzaraya, psikolojik bir tesire ihtiyaç vardı. Bu sebeple geniş araziye dağılan onbin ışığın tesiri Mekke'nin şefi Ebû Süfyân ve diğer ileri gelen liderleri şaşkına çevirmiş ve teslimiyete sevketmiştir. 4278 numaralı Urve İbnu Zübeyr hadisi bu safhayı tasvir etmektedir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "son muhacir" unvanıyla bu Mekke seferi sırasında katılmış olan Abbâs İbnu Adilmuttalib (radıyallahu anh), İslam ordusu Merru'z-Zahran'da konaklayınca, Resulullah'ın Mekke'ye ani bir baskınla girmesi halinde Kureyş'in ebedî bir helâke uğrayacağını düşünür. Bunu önlemek için bir oduncu veya (çoban gibi) herhangi bir adam bularak Mekke'ye gönderip, Resulullah'ın yerini haber vermek ve gelip "emân talebetmelerini sağlamak" maksadıyla Hz. Peygamber'in atına binerek araziyi araştırır. "Erak vadisinde dolaşırken kulağıma Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ'ın sesleri geldi. Meğerse onlar da haber toplamak için çıkmışlarmış..." der, Abbâs (radıyallahu anh).
Hz. Abbâs, Ebû Süfyân'a bunun onbin kişilik İslâm ordusu olduğunu söyledikten sonra "Atıma bin Resulullah'a gidelim, sana emân taleb edeyim, değilse, seni yakaladı mı vallahi boynunu vuracak" der. Resulullah'ın bineğinde oldukları için emniyetle askerlerin arasından geçerler. Ancak Hz. Ömer, Ebû Süfyân'ı görünce, koşarak Resulullah'ın huzuruna girer, öldürme izni ister. Fakat Abbâs (radıyallahu anh): "Ben civar verdim, himayesine garanti verdim" diyerek Resulullah'ın emânını sağlar. Resûlullah: "Sabahleyin gelin" der.
Ertesi sabah Ebû Süfyân, Hakim İbnu Hizâm ve Büdeyl İbnu Verkâ üçü birden müslüman olurlar.
Bu safhadan sonrası, 4278 numaralı Urve hadîsinde nakledilmiştir.
Ebû Süfyân (radıyallahu anh) bir rivayete göre Mekke'ye Hakim İbnu Hizam ile birlikte gelir, Ka'be'de şöyle bağırır:
"Ey Kureyşliler! İşte Muhammed! Karşı koyamıyacağınız güçle geldi. Kim benim evime girerse emniyettedir. Kim Mescide girerse

emniyettedir, kim kapısını kaparsa emniyettedir!"
Sonra ilave eder:
"Ey Kureyşliler! Müslüman olun selamette kalın!"
Hanımı Hind gelerek, sakalından tutup:
"Ey Âl-i Gâlib, bu ahmak ihtiyarı öldürün!" derse de, Ebû Süfyân:
"Bırak sakalımı! Yeminim olsun, sen de müslüman olmazsan boynunu uçuracağım, çabuk evine dön!"der. Hint, terkeder gider.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordunun bir kısmını Zübeyr'in emri altında Kedâ'dan sevkeder. Bir kısmını Sa'd İbnu Ubâde komtasında yine Kedâ cihetinde sevkeder. Sa'd'ın: "Bugün savaş günüdür. Bugün (Mekke'nin) haramlığı kalkmıştır" dediğini bir muhâcir Resulullah'a getirir. Bunun üzerine Hz. Ali'yi peşinden göndererek: "Bayrağı ondan al, şehre bayrağı sen taşı" der.
Bir kısım orduyu Hâlid İbnu Velid'in emrine verir ve Mekke'nin yukarısından şehre girmesni emreder. Eslem, Gıfar, Müzeyne, Cüheyne ve diğer Arap kabileleri hep buradadır. Hâlid, ilk defa burada Resulullah'ın emriyle İslâm askerlerine komutan olmuştur.
Fetih sırasında ciddi bir çatışma olmaz ise de, İkrima İbnu Ebi Cehl, Safvân İbnu Ümeyye ve Süheyl İbnu Amr'ın alelacele toplayabildikleri kimselerle Hz. Hâlid'in önüne çıkıp savaştıklarını, bu çatışmada 13 müşriğin öldürüldüğünü, müslümanlardan da 3 kişinin şehid olduğunu zikretmek gerekir.
Esasen, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) daha önceden, kendileriyle çatışma çıkaranlar dışında hiç kimsenin öldürülmemesi hususunda komutanlarına sıkı tenbihte bulunmuştur. Af dışı tutulanlarda bu yasaktan hariçti.[264]

Af Dışı Tutulanlar:

Mekke fethedilirken, Resulullah'ın aff-ı umumî dışında tuttuğu ve "Ka'be'nin örtüsüne sarınsa bile" yakalandığı yerde öldürülmesini emrettiği kimseler var. Bunlar 8 erkek, 4 kadındır.[265]

ERKEKLER:

1) İkrime ibnu Ebî Cehl:

Bu, Resulullah'a eza vermede babasına benzemekte idi. Hem şahsi düşmanlıkta ve hem de İslâm'a karşı savaşmada aşırı idi. Fetih gerçekleşir gerçekleşmez. Yemen'e kaçtı. Hanımı Ümmü Hakim Bintu'l-Hâris müslüman oldu. Resulullah'tan kocası için emân istedi. Yanına Rumî kölesini de alarak aramaya çıktı. Kocası tam Habeşistan'a gitmek üzere gemiye bineceği sırada yetişip: "İnsanların sıla-i rahme en çok kıymet vereni, en çok halim ve en ziyade kerim olanının yanından geliyorum, sana emân verdi" diyerek geri götürür.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun dönmesinden memnun olur. O da müslüman olur ve Resulullah'tan eski günahları için Allah'tan mağfiret dilemesini taleb eder. Aleyhissalâtu vesselâm da onun adına istiğfarda bulunur, (radıyallahu anh).[266]

2) Safvân İbnu Ümeyye:

Bu da İkrime gibi başı çeken aşırılardandı. Korkusundan Cidde'ye kaçar. Resulullah'a gelen Umayr ibnu Vehb, onun için emân taleb eder. Daha önce de belirttiğimiz gibi Resulullah ona da emân verir ve alâmet olarak Mekke'ye girerken taşıdığı sarığını verir. Safvân'ı Cidde'de bulan Umayr, Resulullah'ın "İnsanların en evsal'ı, en halim'i" olduğunu söyleyerek geri gelmede ikna eder. Geri gelmede iki ay mühlet ister. Resulullah dört ay mühlet verir. Anak bu müddetler dolmadan, Taif gazvesi sırasında o da müslüman olur. Samimi bir müslüman olarak kalır ve Cemel vak'ası için Basra'ya yola çıkıldığı gün Mekke'de vefat eder (radıyallahu anh).[267]

3) Abdullah İbnu Sa'd İbni Ebî Sarh:

"Bu zât daha önceden müslüman olmuş, vahiy katipliği de yapmıştı. Resulullah, Azizun Hakîm diye imla ettirdiği halde Alimum Hakîm ve benzeri şekilde yazdığı olurdu. Sonunda irtidad edip Kureyş'e gitti. Onlara: "Ben Muhammed'e Kur'an yazdım, dilediğim şekilde tahrif ettim, sizin dininiz onunkinden hayırlıdır" demiştir. Fetih günü o da süt kardeşi olan Osman İbnu Affan (radıyallahu anh)'ın yanına kaçtı. Hz. Osman, ortalık sükûnete erinceye kadar onu sakladı. Sonra Resulullah'a götürdü ve emân taleb etti. 4281 numaralı hadiste görüldüğü üzere, Resulullah istemeye istemeye, Hz. Osman'ın hatırı için ona da emân verdi.
Abdullah da mütebaki hayatında samimi bir müslüman olmuştur. Sudan'ın fethinde bazı deniz seferlerinde cihad etmiştir. Hicrî 36 yılında Askalan'da vefat etmiştir (radıyallahu anh).[268]

4) Abdüluzzâ İbnu Hatal:

Bu da müslüman olmuştu. (aleyhissalâtu vesselâm), bunu Ensârî bir zatla yanında kölesi de oldğu halde tahsildar olarak göndermişti. Müslüman olmuş bulunan köle hizmetlerini yapıyor, yemeğini hazırlıyordu. Köleyi öldürüp irtidâd etti. Bunun şarkı söyleyen iki câriyesi vardı, Resulullah'ı hicveden şarkılar okuyorlardı.
Abdullah İbnu Hatal'ı Said ibnu Hureys ve Ebû Berze el-Eslemî öldürdüler.[269]

5) Huveyris İbnu Nukayz:

Mekke'de Resulullah aleyhine hicviyeler irşadederek (aleyhissalâtu vesselâm)'a eza veriyor idi. Fetih günü evinden kaçtı. Ali İbnu Ebî Talib

yakalayıp öldürdü.[270]

6) Mikyas İbnu Sübâbe:

Bu da, kardeşi Hişâm'ı hata ile öldüren Ensarî'yi öldürmüş ve irtidâd etmişti. Halbuki kardeşinin diyeti ödenmişti, öldürmeye hakkı yoktu. Fetih günü Mekkeliler hezimete uğrayınca o, bir grupla kaçıp bir yere saklandılar. orada şarap içtilar. Nümeyle İbnu Abdillah el-Kinânî, yerini biliyordu. Gelip kılıcıyla vurup öldürdü.[271]

7) Abdullah İbnu'z-Ziba'rî es-Sehmî:

"Resulullah'a Mekke'de hicviyeler düzüyor, büyük hakâretler yapıyordu. Fetih günü o ve Hübeyre İbnu Ebî Vehb el-Mahzûmî -ki Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin kocasıdır- Necran'a kaçtılar. Hübeyre orada müşrik olarak öldü. İbnu'z-Ziba'rî, dönüp (aleyhissalâtu vesselâm)'dan özür diledi. Resulullah özrünü kabul edince müslüman oldu, (radıyallahu anh).[272]

8) Vahşî İbnu Harb:

Hz. Hamza'nın katilidir. Fetih günü Taif'e kaçmıştı. Sonra ailesinin grubuyla Resulullah'a geldi, "Eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abduhu ve Resûluhu" dedi. Resulullah:
"Bu Vahşî değil mi?" buyurdu.
"Evet!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm: "Söyle bana amcamı nasıl öldürdün?" diye sordu. Vahşi anlattı. Resulullah ağladı ve:
"Yüzünü bana gösterme!" dedi. Vahşî, içki sebebiyle ilk celde tatbik edilen kimsedir. Kendi tabiriyle "cahiliyede insanların en hayırlısını (Hz. Hamza'yı öldüren) Vahşî, islâm'da da en şerlisini (yalancı peygamber

Müseylime'yi)" aynı harbeyle öldürecek, tevhid davasında mühim bir hizmet ifa edecektir, (radıyallahu anh).
Huvaytıb İbnu Abdi'l-Uzzâ: Fetih günü kaçanlardandı. Ebû Zerr onu bir bahçede gizlenmiş görünce (aleyhissalâtu vesselâm)'a yerini haber verdi:
"Biz, öldürülmelerini emrettiklerimiz dışında herkese emân vermedik mi?" buyurdular. Ebû Zerr gidip, kendisine durumu haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'a gelip o da müslüman oldu. Rivayete göre, Medine valisi Mervan İbnu'l-Hakem'le, bir gün karşılaşınca Mervan buna laf atar: "Ey müslümanlığı geciken ihtiyar!" der. İhtiyar, şu cevabı verir:
"Ben kaç sefer arzu etmiştim, ancak buna baban mani oluyordu."[273]

KADINLAR:

Fetih günü öldürülmeleri emredilen kadınlar şunlardır:

1) Hint Bintu Utbe:

Bu kadını, Aleyhissalâtu vesselâm, Hamza (radıyallahu anh)'a yaptığı muamele ve Mekke'de Resulullah'a verdiği ezalar sebebiyle ölüme mahkum etmişti. Resulullah'a bir grup kadının içerisinde kendini gizleyerek geldi ve müslüman oldu. Evindeki bütün putları kırdı ve: "Sizin sebebinizle aldandım" dedi. Resulullah'a iki oğlak hediye etti ve koyunlarının kısırlığındandolayı özür beyanetti. Resulullah, koyunlarına bereket duasında bulundu. Bunun üzerine koyunları çoğaldı. Hind bunlardan bol bol bağışlar ve:
"Bu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bereketidir. Bize islam'ı nasib eden Allah'a hamd olsun!" derdi.[274]

2) Sâre Mevlâtu Amr İbni Abdilmuttalib:

Bazı alimlere göre, Hâtıb İbnu Ebî Belte'a'nın Mekkelilere yazdığı mektubu taşıyan kadın bu idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a müslüman olarak gelmişti. Ancak mürted olarak Mekke'ye geri gitti. Resulullah öldürülmesini emretti ve Ali İbnu Ebî Talib öldürdü. [275]

3-4) Abdullah İbnu Hatal'ın iki şarkıcı cariyesi (Kureyne ve Fertana)

Bunlar Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı hicveden şarkılar okurlardı. Aleyhissalâtu vesselâm da öldürülmelerini emretti. Bunlardan Kureyne adını taşıyan öldürüldü. Diğeri kaçıp izini kaybettirdi. Bilahare Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek müslüman oldu. Hz. Ömer' in hilafetinin sonuna kadar hayatta kaldı. O sıralarda bir adamın atı çiğneyerek öldürdü. Ölümünün, Hz. Osman zamanında yine bir kaza ile olduğu da söylenmiştir.

Bazı rivayetlerde Hebbâr İbnu Esved, Ka'b İbnu Züheyr (meşhur şâir) ve el-Hâris Tulâtil, Erneb Mevlatu İbnu Hatal ve Ümmü Sa'd'ın da bu listeye dahil olduğunu kaydeder.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ölüme mahkum ettiği bu kimselerin ekseriyetle o devrin efkar-ı umumiye yapıcıları olan şair ve şarkıcıların teşkil etmesi dikkat çekicidir. Şiirle ilgili bölümde Resulullah'ın "dil"in kılıçtan daha derin yaralar açtığını ifade eden sözlerine yer vermiştik. Dikkatimizi çeken husus şu ki, bu af dışı tutulanlardan o esnada kaçıp da sonradan af dileme fırsatını bulanların hepsi tekrar aff-ı nebeviye mazhar olmuşlardır.

Mekke Fethindeki mahkumiyet ve af hadiselerinin yakından bilinmesi gerekir.İbretler, hikmetler, dersler var. [276]

Fetihle İlgili Diger Bazı Notlar:

***** Resulullah Mekke'ye başında siyah bir sarık olduğu halde girdi. Ka'be'nin kapısı önünde durarak:
"Bir olan Allah'tan başka ilah yoktur. Vaadinde sâdıktır. Kuluna yardım etmiştir. Tek başına ahzâbı dağıtmıştır" der ve halka yönelerek:
"Bütün kan davası, intikam hesabı veya hak iddia edilen mal şu iki ayağımın altındadır. Ka'beyle ilgili sadece iki hizmet devam edecektir. Sidane ve Sikâye hizmetleri... (Sidane: Ka'be'nin kapısını açma, kapatma ve onu temizleme vs. işlerini yürütme hizmeti; sikâye, hacılara su verme hizmeti... Cahiliye ve İslam'da bu hizmet Hz. Abbâs'a aiti)" der ve devam eder:
"Ey Kureyşliler size ne yapmamı istersiniz?"
"Hayır! derler. Sen kerim bir kardeşsin ve kerim bir kardeşin oğlusun."
"Haydi gidiniz, hepiniz azadlılarsınız" buyurur, (aleyhissalâtu vesselâm).
Resulullah, Mekke halkına, diğer fethettiği belde ahalisine yaptığı muameleyi yapmamıştır. Devrin harp hukukunda fethedilen yerlerin ahalisi esir edilir, malı da ganimet kılınır idi.
Halbuki Mekkelilere: "Gidin serbestsiniz" demiş, kendisine zulmün, işkencenin, hakaretin her çeşidini yapan bir saat öncesine kadar kendisini yok etmek için bütün güçleriyle çalışmış, çalışanları desteklemiş, bu maksatla Bedir, Uhud, Hendek savaşlarını tertiplemiş olan Mekkelileri birkaç kişi hâriç toptan affetmiş, sizler tulekâ'sınız demiştir. Tulekâ, "azad edilmişler" manasına gelir. Tulekâ demesi, belirttiğimiz üzere harp hukukuna göre, savaşta ele geçirilmeleri sebebiyle esir hükmünde olmalarındandır.
***** Mekkelileri azad ettikten sonra Ka'be'yi yedi kere tavaf eder. içine girer, orada namaz kılar. Ka'be'de bulunan 360 put temizlenir.
***** Sonra Safa tepesine oturarak önce erkeklerden ve sonra da kadınlardan bey'at alır.
Erkeklerden: “Güçleri yettikçe Allah ve Resûlüne itaat etmek ve dinlemek” şartı üzerine bey’at alır.
Kadınlardan da: "Allah'a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak, çocuklarını öldürmemek, göre göre iftira atmamak, ma'rufta âsi olmamak" şartları üzerine bey'at alır. Kadınlar için Allah'tan mağfiret taleb eder.Kadınlarla bey'at yaparken Resulullah, onların ellerine

değmez, musafaha yapmaz. Rivayetler Resulullah'ın nikah düşen yabancı kadınlarla musafaha etmediğini belirtir.
* Öğle vakti olunca, Resulullah, Hz. Bilal'e ezan okumasını emreder, Bilal (radıyallahu anh) Ka'be'nin damına çıkar. Kureyşliler tepelerin üzerindedir, kimisi emân beklemekte, kimisine emân verilmiş.
Hz. Bilal'in ezanı, Mekkeliler'in bir kısmına ölümden beter üzüntü kaynağı olur:
* Ebû Cehl'in kızı Cüveyriye: "Bilal'in Ka'be üzerinde anırmasında hazır olmaması, babama Allah'ın ne büyük lütfu!" der.
* Halid ibnu Esed: "Allah babama lutfetti de bu günü görmedi!" der.
* Haris İbnu Hişam: "Keşke bugünden önce ölmüş olsaydım" der.
* Attâb İbnu Esîd: "Allah babam Esid'e şu söyleneni işittirmemekle ne büyük ikramda bulunmuştur!" der.
* Ebû Süfyân: "Ben bir şey söylemeyeceğim. Şâyet söylersem bunu şu çakıllar bile ona haber verecektir!" der.
Derken onlara Resulullah çıkagelir: "Söylediklerinizi biliyorum"der ve hepsini tekrarlar. Haris ve Attâb:
"Şehadet ederiz ki sen Allah'ın Resûlüsün. Bunu, bizimle olan şu kimseler ve bir de Allah biliyordu. Başka kimse bilmiyordu! derler.
İbnu'l-Esir, henüz müslüman olmayan başka bazılarının da benzer sözler sarfettiklerini, ancak sonradan hepsinin müslüman olup, müslümanlıklarında samimi kaldıklarını belirtir.
Resulullah'ın Kureyşlilere hususî muâmelesi boşa değildir. Kısa zaman sonra hepsi müslüman olacak, istikbalin zafer dolu seferlerine komutanlık edeceklerdir.
* 4282, 4283 numaralı hadislerde Ka'be'deki putlardan ve onların temizlenmesinden bahsedilmektedir. Ka'be'yi bütün Arapların müşterek mâbedi kılan hususlardan biri, her kabilenin kendine mahsus putunun orada yer alabilmesi idi. Bu sebeple Ka'be'nin etrafında çok sayıda put vardı: 360 tane. İbnu Hacer, bunların kurşunla yere tesbit edildiklerini kaydeder. Bazı rivayetlerde, Resulullah'ın önünden geçtiği her putun, ensesinin üzerine düştüğü belirtilmiştir.
Bu hadislerden, ulemâ, suretin bulunduğu yerde namaz kılmanın mekruh olduğu hükmünü çıkarmıştır. "Çünkü demişlerdir, şirk ihtimaline yer

verir; eski milletlerin küfrü çoğunlukla suretten gelmiştir."
Ka'be'nin dahili ise, Hz. Ömer tarafından temizlenerek Resulullah'ın girip namaz kılabileceği hale getirilmiştir. Bazı rivayetlerde, içeride Resulullah'ın da su ve bez getirterek bazı suretleri bizzat yıkadığı gelmiştir. İbnu Hacer, bunu Hz. Ömer'in nazarından kaçmış olabilen bazı küçük suretler olabilir diye te'vil eder.Hatta, bazı sütunlar üzerinde Hz. İsa ve Meryem tasvirlerinin, Abdullah İbnu'z-Zübeyr zamanına kadar kaldığına, o zaman yeniden inşa edilince tamamen bu kalıntılardan temizlendiğine temas eden rivayetler gelmiştir.[277]

Mekke'ye Af:

Burada ayrıca belirtilmesi gereken bir husus, 4286 numaralı hadiste belirtilen Mekke'nin ganimet kılınmamasıdır.[278] O güne kadar yapılan gazvelerde, mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.
Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. Resulullah o ilahi emanetin yani Ka'be mukaddesinin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumiye mazhar etmiştir.
Tabiî ki bu beklenmeyen bir şeydir.Kureyşliler, ilk vehlede, Resulullah'tan, böyle bir zafer kendilerine müyesser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.
Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile görülmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumi bir değerlendirilmesine gidilecek olsa, bu meselede, Medine menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhacirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.
Söz gelimi, 4278 numaralı Urve hadisinde Medineli Sa'd İbnu Mu'âz, Ebû Süfyân'a:

"Ey Ebû Süfyân! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!" der.
Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, Sa'd'ın ağzından çıkan bu cümlenin "bir muhacir tarafından" derhal Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştırıldığı belirtilir.
Ebû Süfyân, Sa'd'ın bu sözü üzerine Resulullah'ın amcası Abbas'a, Resulullah nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "istihlâl"den yani "kan ve mal" yönüyle helal addedilmekten korumasını taleb eder: يَاعَبَّاسُ حَبَّذَا يَوْمُ الذِّنَارِ "Ey Abbas, (Sen Mekkelisin, üstelik Resulullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)" der. Bir başka rivayet, Abbas'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye zorla değil, halkına emân verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek bir oduncu bulmak üzere Resulullah'ın atına binerek gezintiye çıktığını, Erâk Vadisi'ne gelince Ebû Süfyan ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da zaten öyle düşünmektedir ve kara listeye alınan 3 erkek, 4 kadın ile, savaşmaya kalkacaklar dışında kimsenin öldürülmemesini komutanlara tenbih etmiş olmasına rağmen, "Mekkeyi istihlâl" esprisi ızhar etmiş olan Medine menşe'li Sa'd'ı, bu esprisi kulağına gelir gelmez, derhal komutanlıktan azleder ve onun yerine Mekke menşe'li Hz. Ali'yi tayin eder.[279] Diğer bir komutan Hâlid İbnu Velid (radıyallahu anh) zaten Mekkelidir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kara liste ilan etmiş olmasını sonradan af dileme fırsatı bulanları bilâ istisna affetmiş bulunmasına bakarak- da Mekke'yi "kan"dan koruma tedbiri olarak görmekteyiz. Böylece hem onların düşmanlıklarından çok çeken müslümanlara bir rahatlama, hislerini tahfife imkan vermiş oldu, hem de "bunlar dışında kimse öldürülmeyecek" fikrinin zihinlerde yer etmesine vesile oldu. Değilse, şahsi kan ve intikam hesapları araya girebilirdi. Kara liste ilanından bir başka gaye de, bu kişilere "kaçın!" mesajıdır. Nitekim bir-ikisi dışında hepsi kaçmış veya bir sığınak bularak gizlenmiş,

"hissiyatın yatışması ortalığın sükûnete ermesinden sonra" eman alanların veya alacakların garantisinde Huzur-u Nebeviye'ye ulaşarak affa mazhar olmuşlardır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunların mutlaka öldürülmesini isteseydi "tilkiye kaç" manasına dönüşen böyle bir ölüm listesi ilan etmeksizin, onları tevkif ettirebilir veya hususi vazifelilere sessiz sedasız infaz ettirebilirdi.

Bu, birinci düşman Kureyş'in, Feth'e rağmen toptan affı, hele kara listeye girenlerin de çoğunlukla birer birer affı, İslam'ın civar kabilelerde birden hüsn-ü kabul görmesine "insanların fevc fevc Allah'ın dini'ne girmesi"ne (Nasr 3) müessir olan mühim amillerden biri olmalıdır. Böylece İslam'ın bir senben kavgası, bir dünyalık edinme macerası, bir nefsi tatmin sevdası olmadığı; insanları, puta tapmak alçaklığından yükseltmek, zulüm, işkence, haksızlık, kan bataklığından kurtarmak; insanı insaniyetin mertebelerinde yükseltmek; onu iki dünya saadetine kavuşturmak davası olduğu fiilen gösterilmiş oluyordu.

Ayrıca, ileriki hadiselerde Mekke emin, sarsılmaz bir merkez olacak, Resulullah'ın ölümüyle ortaya çıkan irtidad hareketlerinde sâbit kalıp onların yatıştırılmasında, İslam'ın fetih hareketlerine geniş çapta katkıda bulunacaktır, Mekkeliler, Arabistan'ın kültürel seviyesi yüksek kişileriydi. Komşu beldelerin, kırallarıyla iyi yaşıyorlardı. Eski hissiyatlar, bunların öldürülmesi İslam'a bir şey kazandırmaz, çok şey kabettirirdi. Affın gerisinde bunların da görülmesi gerekir.[280]

Mekke'nin Tahrimi:

Resulullah'ın Mekke'yi fethettiği gün halka yaptığı hitabede yer verdiği hususlardan biri, Mekke'nin tahrimidir. Yani Mekke şehri, eskiden olduğu gibi haramdır; Orada kan dökülmez. Hayvanları öldürülemez. Otları yolunamaz. Ağaçları kesilemez. Bu, İslam'ın çevre korumasında, meskun mahallerin tahribatının önlenmesinde, tabiî dengenin muhafazasında aldığı ilk örnek tedbirlerden biridir. Resulullah, bilâhare

kendi bölgelerinde benzer tadbirlere başvurmak isteyen Tâif, Tay, Cüreyş gibi kabilelere bu izni verecektir.[281] Bu tedbirin ehemmiyetini anlamak için şunu düşünebiliriz. Taşıyla toprağıyla, bitkisiyle mukaddes bilinen bu diyardan, hacılar teberrüken birer yaprak koparsalardı, o memlekette yeşillik diye bir şey kalmazdı. Haram ilan edilmesi bu tahribattan Mekke'yi korumuştur. Başka maslahatlar mevzumuza girmez.
Mekke'nin eskiden beri haram bilinen statüsü'nün aynen korunması, İslam'ın diğer Arap kabilelerine benimsenmesinde rol oynadığı gibi, Mekke'de fethi müteakip çıkabilecek hesaplaşmaları da önlemiş olmalıdır. Bu sebeple olacak ki, Aleyhissalâtu vesselâm, fetihle birlikte Ka'be önünde yaptığı ilk hitapta buna yer vermiş, kendisi için Mekke'nin "günün muayyen bir saatinde" helal kılındığını, fetihle birlikte helal hali'nin derhal son bulduğunu belirtmiştir: Hatta 4285 numarada kaydedilen Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) hadisine göre, fetih hitabesine, Mekke'nin bu statüsünü belirleyen hükmü beyanla başlamıştır.[282]

* Hatıb İbnu Ebi Belte'a:

Mekke fethiyle ilgili olarak zikri geçen Hâtıb İbnu ebî Belte'a vak'ası ve bu hadise karşısında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın takındığı tavır, üzerinde biraz durmamızı gerektiren bir mahiyet taşımaktadır. Ashab-ı Kiram (radıyallahu anhüm ecmâin)'a karşı İslamî ölçünün, bir çok müslüman zihinlerde -ve hatta çevrelerde- kaybolduğu günümüz şartlarında, Hâtıb vak'ası'na dikkat çekmemiz. Resulullah'ın tavrını daha yakından görmemiz, ulemâmızın değerlendirmelerini bilmemiz daha da ehemmiyet arzeder.
***** Hâtıb İbnu Ebî Belte'a kimdir? Lahm Kabilesinin Beni Halife koluna mensub bir zattır. Ebû Belte'a'nın oğludur. Ebû Belte'a'nın ismi ise Amr İbnu Umayr İbnu Seleme'dir. Görüldüğü üzere aslen Mekkeli değildir. Beni Esed İbnu Abdiluzza'ya halif olmuştur. Sonra da Zübeyr İbnu'l-Avvâm İbni Huveylid'e halif olmuştur. Ubeydullah İbnu Hamid ibni Züheyr'in mevlâsı olduğu da söylenmiştir. Bu rivayete göre mukâtebe

yaparak hürriyetini satın almış, Mekke'nin fethinde son taksidini ödemiştir.
Bedir ve Hudeybiye gazvelerinde hazır bulunmuştur. "Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin..." (Mümtehine 1) ayetiyle Cenab-ı Hakk'ın Hâtıb'ın imanına şehadet ettiği söylenmiştir. Zira bu ayet, Hz. Ali'nin belirttiği üzere (4276, hadis) Hâtıb'ın hadisesi üzerine inmiş ve Hak Teâla hazretleri, Allah'a ve müslümanlara düşman olanların dost edinilmemesini ihtar etmiştir. Muhatab Hâtıb olduğuna göre, iman, teyid-i ilâhiye mazhardır.[283]

Mekkelilere Mektup Hadisesi:

Bu hadise 4276 numaralı hadiste geçtiği için vak'ayı burada tekrarlamayacağız, değerlendirmesi üzerinde duracağız. Burada şu kadarını belirtelim: Hâtıb mektubu, Vâkidi'nin kaydettiği üzere Süheyl İbnu Amr, Safvân İbnu Ümeyye ve İkrime'ye yazar ve şöyle der: "Resulullah, halka gazveye çıkılacağını ilan etti. Sizden başka bir yere gideceğini zannetmiyorum. Sizin nezdinizde bir elimin olmasını istedim."
Alimler, Hâtıb'ın Mekkelilere mektup göndermesi hadisesini Hz. Ömer'in ihanetle tavsif ederek, öldürülmesini taleb etmesi karşısında Aleyhissalâtu vesselâm'ın ifâde buyurdukları cümleyi "Başka hiçbir gazveye katılanlar için vârid olmayan, sâdece Bedir gazileri hakkında vaki olan büyük bir beşar" (بِشَارَةٌ عَظِيمَةٌ لَمْ تَقَعْ لِغَيْرِهِمْ) olarak tavsif ederler.
Bu beşaret, rivayetlerde farklı kelimelerle ifade edilmiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette Resulullah "Ama o Bedr'e katıldı. Ne biliyorsun, belki de[284] Allah Teâla Hazretleri Bedir ehlinin haline muttali oldu da "Dilediğinizi yapın, sizleri mağfiret etmişim" buyurdu" demiştir. İfade burada terecci (yani ümitlenme) sigasıyla gelmiştir. Ancak Ebû Hureyre rivayetinde cezm sigası kullanılmıştır: "Allah Bedir ehlinin haline muttali oldu ve dedi ki: "Dilediğinizi yapın ben sizi

mağfiret ettim" (Ebû Dâvud). Ahmed İbnu Hanbel'in Hz. Cabir'den bir rivayetinde "Bedr'e katılan kimse ateşe girmeyecektir" (لَنْ يَدْخُلَ النَّارَ اَحَدٌ شَهِدَ بَدْراً) buyrulmuştur.

Alimler "Dilediğinizi yapın" ifadesi karşısında münakaşa etmiştir. Ehemmiyetine binaen kaydediyoruz.

* Bir kısmı, bunu şeriatın umumi prensibine aykırı bulmuştur. "Çünkü zâhirinde ibâhe var" demiştir.

* Bir kısım alimler de: "Bu geçmişten ihbardır, yani "Daha önceki bütün amelleriniz affedilmiştir" demektir" diyerek cevap vermişlerdir. Bunu şu durum te'yid eder: "Eğer bununla istikbale ait bir amel kastedilseydi, mâzi sigasıyla gelmezdi, yani "mağfiret ettim" denmezdi; "Sizi mağfiret edeceğim" denirdi.

* Ancak bu mülahaza da bazı alimlerce tenkid edilmiştir: "Eğer (sırf) geçmişte işlediği günahlar kastedilmiş olsaydı, Hâtıb kıssasında onunla istidlal uygun olmazdı. Çünkü, Aleyhissalâtu vesselâm, bu cümleyi Hz. Ömer'i Hâtıb mevzuunda söylediği sözde reddetme maksadıyla ona hitaben söylemiştir. Bu kıssa ise, Bedir'den tam altı yıl sonra vukua gelmiştir. Öyleyse hadisten murad, geleceğe bakar. Mazi sigasıyla gelmesi ise, mübalağa ifade etmek içindir, yani "mağfiret olunacağınız o kadar kesin ki sanki mağfiret olunmuş gibi.." demektir.

* Bazı alimler şunu söylemşitir: "Dilediğinizi yapın..." cümlesindeki emir sigası "teşrif" ve "tekrim" içindir. Murad da bundan böyle onlardan sâdır olacak şeylerden dolayı muâheze edilmeyecekleridir. Onlar böyle bir hususiyete mazhar kılınmışlardır. Zira onların o savaşta izhar ettikleri yüce hal, geçmiş günahlarının mahvını gerektirmiş, gelecek günahlarını Allah'ın affetmesine de ehil olmuşlardır. Yani bu hadiseden sonra "işlediğiniz her ne amel olursa olsun affedilmiştir" demektir.

* Şu da söylenmiştir; Murad, vâki olan günahlarıdır, vâki oldukça affedilecektir.

* Şu da denilmiştir: "Bu, onlardan günah vâki olmayacağının beşaretidir."

İbnu Hacer, "Bu son görüş tenkit götürür" dedikten sonra, Kudâme İbnu Maz'un örneğini verir. Onun Hz. Ömer zamanında şarap içtiğini,Hz.Ömer'in ona had tatbik ettğini, bu yüzden onun

Medine'den hicret ettiğini, ancak Hz. Ömer'in rü'yasına giren bir zâtın, Hz. Ömer'e onunla musâlaha etmesini söylediğini, Kudâme'nin Bedrî olduğunu kaydeder.

İbnu Hacer, hadisten muradın "Bedrîler bir kısım farzları terketmiş olsalar bile bu sebeple muâheze edilmeyecekleri, günahlarının "mağfûr olduğu"nun beyanıdır" der. Buna 4289 numarada geçen Sehl İbnu Hanzeliye hadisini de örnek gösterir. Orada geceleyin at üstünde nöbet tutan Enes İbnu Ebi Mersed el-Ganevi'ye Resulullah: "(Amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete gitmen için kâfidir)" buyurmuştur. Başka örnek de kaydeden İbnu Hacer şu neticeye gider: "Bütün bunlar şunu iş'âr eder (bize duyurur): "Bazı sâlih amelleri yapan kimse, öylesine çok sevaba mazhar olur ki bu, pek çok farzları terketmenin günahına mukabil gelir." Büyük Tâbi'î Ebû Abdirrahman es-Sülemî'nin sadedinde olduğumuz Hâtıb kıssasından bunu anladığını belirtir, ona muhalefet eden bazı görüşleri dermeyan ederse de es-Sülemî'yi haklı gördüğünü ihsas eder.

Ashab hakkında kîl ve kâl ederken bunların bilinmesinin de gerekli olduğunu, bu maksadla mevzuun uzaması pahasına bu bilgileri kaydettiğimizi belirterek Hâtıb hakkında bazı tamamlayıcı bilgiler vermeye devam ediyoruz:

***** Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hâtıb (radıyallahu anh)'ı hicretin 6. yılında Bizans'ın Mısır valisi Mukavkıs'a elçi olarak göndermiştir. Mukavkıs onu yanına alır. Aralarında şu konuşma geçer:

"Arkadaşından bana haber ver! O gerçekten peygamber midir?"

"Evet o Allah'ın elçisidir."

"Pekiyi, niye kendini memleketinden çıkaran kavmine o zaman beddua etmedi?"

"İsa İbnu Meryem'in Allah'ın resulü olduğuna şehadet eder misin? O niye kavmi onu asmaya kalktığı zaman onlara beddua etmedi de Allah onu yükseltti?"

"Güzel cevap verdin. Hakim bir kimsenin yanından gelmiş hakim bir kimsesin."

Hâtıb'tan memnun kalan Mukavkıs, Resulullah'a bir kısım hediyeler yollar. Kıbtî olan Mâriye ve kardeşi Sîrîn ve diğer bir cariye, bu hediyeler arasında yer alır. Resulullah Mâriye'yi kendisine câriye yapmış, oğlu ibrahim (aleyhissalâtu vesselâm) ondan dünyaya gelmiştir. Sîrîn'i Hassân İbnu Sâbit'e hibe etmiştir.

Hâtıb (radıyallahu anh) hicri 30 yılında 65 yaşında olduğu halde vefat etmiş, Hz. Osman namazını kıldırmıştır. Şu hadis onun rivayetidir: "Kim cuma günü yıkanır, en güzel elbisesini giyer, erkenden camiye gider imama yakın olursa, bu ona öbür cumaya kadar (küçük günahlar için) kefaret olur."[285]

* HUNEYN GAZVESİ

ـ4288 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # حِينَ أرَادَ حُنَيْناً: مَنْزِلُنَا غَداً إنْ شَاءَ اللّهُ بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلى الْكُفْرِ[. أخرجه الشيخان.»الخَيْفُ« مَا انْحدر عن غليظ الجبل وارتفع عن مسيل الماء .

1. (4288)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn Gazvesine çıkmayı arzu edince:

"Yarınki konaklama yerimiz inşallah Beni Kinâne Hayfı'dır. Onlar küfür üzerine orada yeminleşmişlerdi" buyurdu." [Buhârî, Megâzî 48, Hacc 45, Fedâilu'l-Ashâb 39, Tevhid 31; Müslim, Hacc 345, (1314).][286]

AÇIKLAMA:

1- Hayf, dağ eteği demektir, Beni Kinâne Hayfı'ndan maksad el-Muhasseb denen yerdir. Müslim'de gelen bir açıklamaya göre, "Kureyş ve Beni Kinâne, orada bir araya gelip kendilerine Resulullah'ı teslim edinceye kadar Benî Hâşim ve Benî'l-Muttalib'e karşı, kız alıp vermeme,

mal alıp satmamak şeklinde boykot kararını burada vermişler, burada yeminleşmişler, ahd-ı mîsakta bulunmuşlardı."

2- Bu hadise Habeşistan hicretinden sonra cereyan etmişti. Müslümanları Necâşî'nin korunması üzerine, onları teslim almak üzere Habeşistan'a giden Kureyş heyetinin boş çevrilmesi karşısında fazlaca öfkelenen Mekkeli müşrikler, müslümanları akrabalık gayretiyle himaye eden Hâşimoğulları ile Abdulmuttaliboğulları'nı bu himayeden vazgeçirmek için bir antlaşma yaparlar. Bu antlaşmaya göre, alışveriş, nikâh, hatta sohbet gibi her çeşit beşeri münasebetlerden bunlar tecrid edilecekti. Antlaşma metni yazılır ve Ka'be'ye asılır.

Bu boykot hadisesi üç yıl devam eder.Müslümanlar çok sıkıntı çekerler. Öyle ki, yollarda bulunan kuru deri parçalarını kaynatıp yemek mecburiyetinde kalırlar. Çocukların feryadları çok uzaklardan işitilir olur.

Bu zulüm tahammülü aşan bir raddeye varınca, Cenab-ı Hak, ahidnâmeye kitap kurtlarını musallat eder. Allah kelimelerinin geçtiği yerler hariç, yazıyı tamamen yiyip bitirirler. Durumdan vahyen Resulullah haberdar olur. O da bunu amcası Ebû Talib'e söyler. Ebû Talib, o yazıyla imza atan müşrikleri görerek "Kardeşimoğulunun bana haber verdiğine göre, Allah Teâla Hazretleri sizin ahidnamenize kurtları musallat etmiş, onlar yazıdaki zulüm ve haksızlık ifade eden yerleri tamamen yemiş, sadece Allah Teâla'nın anıldığı yerler baki kalmıştır. Yeğenim bana hiç yalan söylemez. Eğer dediği gibiyse bu kötü işten vazgeçin, şayet yalan söylüyorsa ben onu size teslim edeceğim, dilediğiniz gibi öldürün" der.

Müşrikler tekliften memnun kalırlar ve "söylediği doğru ise boykotu kaldıracağız" diye söz verirler. Bakılınca görülürki, ahidnamenin hali aynen Resulullah'ın söylediği gibidir. Birçoğu Ebû Talib'e verdikleri söze pişman olsa da, vicdan sahipleri boykotu kaldırırlar. Bu hadisenin, risaletin onuncu yılı olduğu kabul edilir.

3- Bazı alimler bu hadiseye dayanarak, Resulullah'ın el-Muhassab'a inmesini, o günleri hatırlayarak Allah'ın lütfuna karşı bir şükran izharı diye değerlendirmiştir. Bu davranışta Mekkelilere de: "Sizin burada aldığınız kararlarla yaptıklarınızı bilerek siza af ve hoşgörülü

davranmada nasıl mübâlağa ettiğimizi de bilin" şeklinde bir mesajın olduğuna da dikkat çekilmiştir.

4- Burada belirtmemiz gereken mühim bir husus, hadiste geçen Huneyn'le kastedilen vakittir. Bazı alimler bununla fetih seferi'nin kastedildiğini, çünkü Huneyn seferinin Fethin akabinde olduğunu söylerler. Nitekim hadisin başka vechinde "Mekke'ye gtimek istediği zaman" denmiştir. Hatta, bu ifadenin fetih sırasında değil, hacc sırasında söylenmiş olma ihtimali -dolayısiyle iki ayrı vak'aya delalet edecek iki ayrı hadis olma ihtmali de- belirtilmiştir. Nitekim Vâkıdî'nin bir kaydı Fetih sırasında söylendiğine sarâhat kazandırır: Hz. Cabir anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) dedi ki: "Allah bize fethi nasib ederse, menzilimiz (konaklama yeri), müşriklerin ahidleştikleri Hayf' tır: Ebû Talib şı'bı'nın, bizi muhâsara ettikleri yerin karşısı olacaktır."[287]

ـ4289 ـ2ـ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ الْحَنْظَلِيَّةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]سِرْنَا مَعَ رَسولِ اللّهِ # يَوْمَ حُنَيْنٍ. فَأطْنَبْنَا السَّيْرَ حَتّى كَانَتْ عَشِيَّةٌ. فَحَضَرَتْ صَةُ الظُّهْرِ وَجَاءَ فَارِسٌ. فقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ! إنِّى اِنْطَلَقْتُ بَيْنَ أيْدِيكُمْ حَتّى طَلَعْتُ عَلى جَبَلِ كَذَا وَكذَا. فإذَا أنَا بِهَوَازِنَ عَنْ بَكْرَةِ أبِيهِمْ بِظُعُنِهِمْ وَنَعَمِهِمْ وَشَائِهِم، اِجْتَمِعُوا إلى حُنَيْنٍ. فَتَبَسَّمَ # وَقَالَ: تِلْكَ غَنِيمَةُ الْمُسْلِمِينَ غَداً إنْ شَاءَ اللّهُ. ثُمَّ قَالَ: مَنْ يَحْرُسُنَا اللَّيْلَةَ فقَالَ: أنَسُ بْنُ أبِي مَرْثَدٍ الْغَنَوِىُّ: أنَا يَا رَسُولَ اللّهِ. قَالَ: ارْكَبْ، فَرَكِبَ فَرَساً لَهُ وَجَاءَ إلى رَسُولِ اللّهِ #. فقَالَ لَهُ: اِسْتَقْبِلْ هذا الشِّعْبَ حَتّى تَكُونَ فِي أعْهُ وَ نُغَرَّنَّ مِنْ قِبَلِكَ اللَّيْلَةَ. فَلَمَّا أصْبَحْنَا خَرَجَ # إلى مُصَّهُ. فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ قَالَ: هَلْ أحْسَسْتُمْ فَارِسَكُمْ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللّهِ، مَا أحْسَسْنَا. فَثُوِّبَ بِالصَّةِ. فَجَعَلَ # يُصَلِّى وَهُوَ يَلْتَفِتُ إلى الشِّعْبِ، حَتّى إذَا قَضى صَتَهُ وَسَلَّم قَال: أبْشِرُوا فَقَدْ جَاءَ فَارِسُكُمْ. فَجَعَلْنَا نَنْظُرُ إلى خَِلِ الشَّجَرِ فِي الشِّعْبِ. فإذَا هُوَ قَدْ جَاءَ حَتّى وَقَفَ عَلى رسولِ اللّهِ # فقَالَ إنِّى انْطَلَقْتُ حَتّى كُنْتُ فِى أعْ هذَا الشِّعْبِ، حَيْثُ أمَرَنِى رَسُولُ اللّهِ #. فَلَمَّا أصْبَحْتُ اطلَعْتُ الشِّعْبَيْنِ كِلَيْهِمَا فَنَظَرْتُ فَلَمْ أرَ أحَداً فقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّهِ #: هَلْ نَزَلْتَ اللَّيْلَةَ؟ قَالَ: َ إّ مُصَلِّياً أوْ قَاضِىَ حَاجَةٍ. فقَالَ لَهُ #: قَدْ أوْجَبْتَ فَ عَلَيْكَ أنْ َ تَعْمَلَ بَعْدَهَا[. أخرجه أبو داود .

»جَاءَ الْقَوْمُ عَنْ بَكْرَةِ أبِيهِمْ« إذا لَمْ يَتَخَلَّفْ مِنْهُمْ أحَدٌ.و»ثَوَّبَ بِالصَّةِ« نَادَى إلَيْهَا وَأقَامَهَا.و»أوْجَبَ فُنٌ« إذا فَعَلَ مَا يُوجِبُ لِهُ الْجَنَّةَ أوِ النَّارَ،

. وَالْمُرَادُ هُنَا اَلْجَنَّةُ

2. (4289)- Sehl İbnu Hanzaliyye (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Huneyn günü beraber yürüdük. Öğle sonrası oluncaya kadar yürümeyi uzattık. Öğle namazı(nın vakti) girdi. Derken bir atlı geldi.
"Ey Allah'ın Resulü! dedi. Ben sizin önünüzden ilerledim. Hatta falan falan dağa çıktım. Bir de ne göreyim! Havâzin kabilesi toptan karşımda. Kadınları, develeri, davarları toptan Huneyn'de toplanmışlar" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurdu ve:
"İnşallah, yarın bunlar müslümanların ganimetidir!" dedi ve sordu:
"Bu gece bizi kim bekleyecek?"
Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi atılıp:
"Ben, ey Allah'ın Resulü!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Öyleyse bin!" buyurdular. Enes atına bindi ve Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi. O zaman:
"Şu geçide yönel, en yüksek yerine kadar çık. [Gece boyu atından inme.] Sakın senin cihetinden geceleyin aldatılmayalım!" tenbihinde bulundu. Sabah olunca Aleyhissalâtu vesselâm namazgâhına geçti. İki rek'at namaz kıldı. Sonra:
"Atlıdan bir haberiniz var mı?" diye sordu.
"Bir haberimiz yok!" dediler. Namaza duruldu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken geçide doğru (bazan) göz atıyordu. Namazı kılıp selam verince:
"Müjde, atlınız geldi!" buyurdu. Biz de geçidin ağaçları arasına baktık, gerçekten o idi. Geldi, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında durdu. (Selam verdi ve):
"Ben dedi, gittim bu geçidin en yüksek yerine, Resulullah'ın emrettiği şekilde vardım. Sabah olunca iki geçit daha tırmandım. Baktım, kimseyi görmedim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ona:
"Gece (attan) indin mi?"diye sordu:
"Namaz veya kazâyı hacet dışında inmedim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"(Bu amelinle cenneti kendine) vacib kıldın. Bundan böyle ameli terketmenin sana bir günahı yok. (Bu amelin cennete girmen için kâfidir)" buyurdular." [Ebû Dâvud, Cihâd 17, (2501).][288]

ـ4290 ـ3ـ وَعَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]لَمَّا كَانَ يَوْمُ حُنَيْنٍ أقْبَلَتْ هَوَازِنُ وَغَطَفَانَ وَغَيْرُهُمْ بِذَرَارِيِّهِمْ وَنَعَمِهِمْ؛ وَمَعَ رسُول اللّهِ # يَوْمَئِذٍ عَشْرَةُ آفٍ. وَمَعَهُ الطُّلَقَاءُ. فَأدْبَرُوا عَنْهُ حَتّى بَقِيَ وَحْدَهُ. فَنَادَى يَوْمَئِذٍ نِدَاءَيْنِ، لَمْ يَخْلِطْ بَيْنَهُمَا شَيْئاً. قَالَ: اِلْتَفَتَ عَنْ يَمينِهِ. فقَالَ: يَا مَعْشَرَ ا؛نْصَارِ. فقَالُوا لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّهِ، نَحْنُ مَعكَ، أبْشِرْ. ثُمَّ الْتَفَتَ عَنْ يَسَارِهِ. فقَالَ يَا مَعْشَرَ ا؛نْصَارِ فقَالُوا: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللّهِ، أبْشِرْ نَحْنُ مَعَكَ، وَهُوَ عَلى بَغْلَةٍ بَيْضَاءَ. فَنَزَلَ فقَالَ: أنَا عَبْدُاللّهِ وَرَسُولُهُ. فَانْهَزَمَ الْمُشْرِكُونَ، وَأصَابَ غَنَائِمَ كَثِيرَةً فَقَسَّمَهَا بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالطُّلَقَاءِ، وَلَمْ يُعْطِ ا؛نْصَارَ مِنْهَا شَيْئاً. فَقَالُوا: إذَا كَانَتِ الشِّدَّةُ فَنَحْنُ نُدْعَى، وَيُعْطِي الْغَنَائِمَ غَيْرَنا. فَبَلَغَهُ ذلِكَ فَجَمَعَهُمْ وَقالَ: يَا مَعْشَرَ ا؛نْصَارِ، مَا شَىْءٌ بَلَغَنِي عَنْكُمْ؟ فَسَكَتُوا. فقَالَ: يَا مَعْشَرَ ا؛نْصَارِ، أمَا تَرْضَوْنَ أنْ يَذْهَبَ النَّاسُ بِالدُّنْيَا وَتَذْهَبُونَ بِمُحَمَّدٍ # تَحُوزُونَهُ إلى بُيُوتِكُمْ. قَالُوا: بَلى يَا رَسُولَ اللّهِ رَضِينَا. فَقَالَ #: لَوْ سَلَكَ النَّاسُ وَادِّياً وَسَلَكَتِ ا؛نْصَارُ شِعْباً لَسَلَكْتُ شِعْبَ ا؛نْصَارِ[. أخرجه الشيخان والترمذي.»اَلْطُّلَقَاءُ« جَمْعُ طَلِيقٍ هُوَ الَّذِى خَلَّى سَبِيلَهُ، وَهُمْ أهْلُ مَكَّةَ الَّذِينَ
أسْلَمُوا بَعْدَ الْفَتْحِ قَالَ # ؛هْلِ مَكَّةَ يَوْمَئِذٍ: اِذْهَبُوا فَأنْتُمُ الطُّلَقَاءُ .

3. (4290)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Huneyn gününde, Hevâzin, Gatafân ve diğerleri çocukları ve develeriyle birlikte (savaş yerine) geldiler. O gün Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ordusunda da 10 bin kişi vardı. Mekkeli Tulekâ[289] da Resulullah'ın safında idi. (Savaş başlar başlamaz) hepsi geri kaçtı. Aleyhissalâtu vesselâm yalnız kaldı. O gün iki defa nidâ etti. İkisi arasına bir başka söz karıştırmadı. Şöyle ki:

Sağ tarafına yönelip: "Ey Ensâr cemaati!" diye bağırdı. O taraftakiler:

"Buyurun ey Allah'ın Resûlü! Bizseninle beraberiz! Müjde" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm sonra da soluna döndü:

"Ey Ensâr cemaati!" dye bağırdı. O taraftakiler de:

"Buyur ey Allah'ın Resûlü! Müjde, biz seninleyiz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselam beyaz bir katırın üstünde idi. Katırdan indi ve: "Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim!" dedi. (Müslümanlar toparlanıp mukabil hücuma geçince) müşrikler hezimete uğradı. Aleyhissalâtu vesselâm çok ganimet elde etti. Onu Muhâcirler ve Tulekâ arasında taksim etti. Ondan Ensâr'a hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine Ensârîler (radıyallahu anhüm) (serzenişte bulunup): "Sıkıntı olunca biz çoğalıyoruz: Ama ganimeti bizden başkasına veriyor!" dediler. Bu sözleri Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşmıştı, hemen Ensârı topladı.

"Ey Ensar cemaati! Herkes dünyalıkla dönerken, siz Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'la dönmekten, evinizde onunla beraber olmaktan razı ve memnun değil misiniz?" dedi. Ensâr:

"Elbette ey Allah'ın Resulü, razıyız, memnunuz!" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm: "İnsanlar bir vadiye yürüseler, Ensar da bir geçide yürüse, ben Ensar'ın geçidinde giderim" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 56, Humus 19, Menâkıb 14, Menâkıbu'l-Ensâr 1, Ferâiz 34; Müslim, Zekât 135, (1059); Tirmizî, Menâkıb, (3897).][290]

ـ4291 ـ4ـ وَعَنْ أبِي إسْحَاقَ قَالَ:]جَاءَ رَجُلٌ إلى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما فقَالَ: أكُنْتُمْ وَلَّيْتُمْ يَوْمَ حُنَيْنٍ يَا أبَا عِمَارَة. فقَالَ: أشْهَدُ عَلى نَبِيّ اللّهِ # أنَّهُ مَا وَلَّى. وَلكِنِ انْطَلَقَ أخَفَّاهُ مِنَ النَّاسِ وَحُسَّراً إلى هذَا الْحَىِّ مِنْ هَوَازِنَ وَهُمْ قَوْمٌ رُمَاةٌ فَرَمَوْهُمْ بِرَشْقٍ مَنْ نَبْلٍ كَأنَّهَا رِجْلٌ مِنْ جَرَادٍ فَانْكَشَفُوا. فَأقْبَلَ الْقَوْمُ إلى رسولِ اللّهِ # وَأبُو سُفْيَانَ بْنُ الْحَرِثِ بْنِ عَبْدِ الْمُطّلِبِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُودُ بِهِ بَغْلَتَهُ فَنَزَلَ وَدَعَا وَاسْتَنْصَرَ، وَهُوَ يَقُولُ:أنَا النَّبىُّ َ كَذِبْ أنَا ابْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبْاللَّهُمَّ أنْزِلْ نَصَرَكَ. ثُمَّ صَفَّهُمْ قَالَ الْبَرَاءُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: كُنَّا وَاللّهِ إذَا احْمَرَّ الْبَأسُ نَتَّقِى بِرَسُولِ اللّهِ #، وَإنَّ الشُّجَاعَ مِنَّا لِلَّذِى يُحَاذِى بِهِ[. أخرجه الشيخان والترمذي.»ا ٔخِفَّاءُ« جمع خفيفٍ وهو المسرع الّذى ليس له شئٌ يعوقه.و»الحُسَّرُ« جمع حاسرٍ وهو الّذى درع عليه.و»الرَّشْقُ« الرَّمىُ.و»الرِّجْلُ من الجراد« القطعةُ الكبيرة.و»انْكَشَفُوا« أى انهزموا.و»البَأسُ« الشِّدَّةُ والخوف.ومعنى »احْمَرَّ البأسُ« اِشْتَدَّ الحَربُ .

4. (4291)- Ebû İshâk rahimehullah anlatıyor: "Bir adam Berâ İbnu Âzib (radıyallahu anh)'a geldi ve:

"Ey Ebû İmâre! Huneyn gününde hepiniz geri mi kaçtınız?" diye sordu. Berâ: "Ben, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kaçmadığına şehâdet ederim! Ancak, askerlerden yükü hafif olan (aceleciler) ile zırh taşımayanlar Hevazin'in bir kanadına yürüdüler. Halbuki buradakiler okçu kimselerdi: Onları çekirge sürüsü gibi hep birden ok yağmuruna tuttular. Bunun üzerine dağılmak zorunda kaldılar. Böylece düşman, Resulullah'a yöneldi. (aleyhissalâtu vesselâm)'ın katırını Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib (radıyallahu anh) yediyordu. Aleyhissalâtu vesselâm katırından indi, dua etti, (Allah'tan) yardım taleb etti. Şöyle diyordu:

"Ben Peygamberim yalan değil!

Ben Abdulmuttalibin Oğluyum!

Allahım yardımını indir."

Sonra askerleri düzene koydu. Berâ devamla der ki: "Vallahi, biz savaş kızıştı mı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sığınırdık.Bizim cesurumuz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la aynı hizada durabilendi." [Buhârî, Megîzî 54, Cihâd 52, 61, 97, 167; Müslim, Cihâd 79, (1776); Tirmizî, Cihâd 15, (1688).][291]

ـ4292 ـ5ـ وَعَنْ سَلَمَةَ بْنِ ا‘كْوَعِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]أتَى النَّبِىَّ # عَيْنٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَهُوَ في سَفَرٍ فَجَلسَ عِنْدَ أصْحَابِهِ يَتَحَدَّثُ. ثُمَّ انْفَتَلَ. فقَال رَسُولُ اللّهِ #: اطْلُبُوهُ فَاقْتُلُوهُ، فَقَتَلْتُهُ. فَنَفَّلَنِي رَسُولُ اللّهِ # سَلَبَهُ[. أخرجه الشيخان وأبو داود .

5. (4292)- Seleme İbnu'l-Ekva (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seferde iken yanına bir düşman gözcüsü uğradı. Ashabla konuşmaya oturdu. Sonra birden sıvıştı:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Onu yakalayın ve öldürün!" emir buyurdu. Ben (yakalayıp) öldürdüm. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) seleb'ini bana verdi." [Buhârî, Cihâd 173; Müslim, Cihâd, 45, (1754); Ebû Dâvud, Cihâd 110, (2654).][292]

ـ4293 ـ6ـ وَعَنْ أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]اِتَّخَذَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ خَنْجَراً أيَّامَ حُنَيْنٍ فَكَانَ مَعَهَا. فقَالَ لَهَا النَّبىُّ #: مَا هذَا يَا أُمَّ سُلَيْمٍ فقَالَتِ: اِتَّخَذْتُهُ إنْ دَنَا مِنِّى أحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ بَقَرْتُ بَطْنَهُ. فَجَعَلَ # يَضْحَكُ. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّهِ أقْتُلْ مَنْ يَعُدُّنَا مِنَ الطّلَقَاءِ الّذِينَ انْهَزَمُوا بِكَ. فقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: يَا أُمَّ سُلَيْمٍ إنَّ اللّهَ قَدْ كَفى وَأحْسَنَ[. أخرجه مُسلم وأبو داود .

6. (4293)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Huneyn savaşı sırasında bir hançer temin etmişti, yanından ayırmıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) [hançeri görünce] sordu:

"Ey Ümmü Süleym, şu da ne?"

"Bunu, müşriklerden biri bana yaklaşacak olursa karnına saplamak için temin ettim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu söz üzerine gülmeye başladı. Ümmü Süleym:

"Ey Allah'ın Resûlü, sizinle olup da şu Tulekâ'dan hezimete uğrayan bizim dışımızdakileri öldür!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ey Ümmü Süleym, şurası muhakkakki Allah bize kâfi geldi ve iyi yaptı" buyurdu." [Müslim Cihâd 134, (1809); Ebû Dâvud, Cihâd 147, (2718).][293]

AÇIKLAMA:

Huneyn Gazvesi, Mekke Fethi'nin hemen akabinde vukua geliştir. Yani sekizinci hicri yılın şevval ayının 13'ünde, Huneyn, Mekke'ye üç gece mesâfede bir vadinin adıdır.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Mekke'yi fethedince, Hevâzin ve Sakif eşrafı birbirlerine ziyaretler yaparak, müslümanlara karşı tedbire ve ordu hazırlamaya karar verirler. Sorumluluk, otuz yaşlarındaki Havazin lideri Mâlik İbnu Avf en-Nasrî'ye tevdi edilir.

Onun emriyle bütün malları, kadınlar, çocuklar savaş meydanına getirilecektir. Böylece Evtâs'a toplanırlar. Diğer imdad kuvvetleri de gelir ve Resulullah'ın üzerine yürümeye karar verirler. Resulullah

haberlerini alınca Şevval'ın yedisinde onikibin kişi Mekke'yi terkeder. Bunun onbini Medine'den gelenler, ikibini de Mekkelidir. İslam ordusunda çok sayıda müşrik de vardır.
Hz. Ebû Bekir bu büyük kitleyi görünce:
"Bugün azlıktan dolayı bize galebe çalınamaz" der.
Hüneyn savaşının ilk karşılaşmasında en önde yer alan Benî Süleym süvarileri bozguna uğrar. Onları Mekkeli Tulekâ takip eder, bunlar da dağılır. Çünkü Hevazinliler dar bir geçitte müslümanların görmeyeceği şekilde saklanıp hep birlikte ok yağmuruna tutarlar. Neye uğradığını şaşıran atlılar birden dağılır. Derken onları takiben diğer askerler de bozguna uğrarlar. Savaş meydanını terketmeyen, Uhud'da olduğu üzere, yine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve birkaç yakını, Huneyn'de Resulullah'ın yanından ayrılmayanları İbnu'l-Esir ismen verir: "Abbas İbnu Abdilmuttalib, Ali İbnu Ebi Talib, Fadl İbnu Abbâs, Ebû Süfyân İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Rebi'a İbnu'l-Haris İbni Abdilmuttalib, Ebû Bekr, Ömer, Üsâme İbnu Zeyd radıyallahu anhüm.
Resulullah şöyle seslenir: "Ey Allah'ın ve Rüsûlünün yardımcıları! Ben Allah'ın kulu ve Resûlüyüm!" Ayrıca sesçe gür olan Abbâs (radıyallahu anh)'a emrederek bağırtır: "Ey Ensâr, ey (Hudeybiye'de) Semüre (ağacı altında) bey'at edenler! Ey Bakara suresi ashabı!
Bu çağrıya ashab icabet eder, yavaş yavaş (aleyhissalâtu vesselâm)'ın etrafında toparlanıp müşriklerin üzerine saldırırlar. Resulullahda Abbas'tan bir avuç çakıl ister, "Yüzleriniz sürtülsün!" diyerek müşriklerin suratına fırlatır. Hepsinin gözüne eser-i mucize olarak bir avuç toprak isabet eder. O gün Cenab-ı Hak melekten askerlerle yardım gönderir. Meleklerin başlarına, bir ucu iki omuz arasına sarkan kırmızı sarıklar koymuş olarak göründükleri rivayet edilir.
Kalplerine korku çöken müşrikleri münzehim olarak dağılırlar. Resulullah kaçanların peşini takip ettirir: "Kim birisini öldürür ve de isbatlarsa seleb'i onundur" buyurur. Sonradan on kişiyi öldürdüğünü isbatlayanlar çıkar. Kaçanlar kovalanır. Kovalıyanlardan biri Seleme İbnu'l-Ekva'dır. Onun hikayesi 4268 numaralı hadiste uzunca, kendi ağzından anlatıldı.

Bu savaşta çok miktarda mal ve esir ele geçirildi. Esir sayısı 6 bin kadardı. 24 bin deve, 40 bin koyun, 4 bin okiyye gümüş vardı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu ganimeti daha ziyade müellefe-i kulûb'a verdi. Yani, Mekke'nin fethiyle müslüman olmuş, kalplerine İslâm gerçek manada girmemiş olan Tulekâ'ya verdi. Onları tam olarak İslâm'a kazanmak istiyordu. Resulullah'ın nazarında Mekkelilerin ehemmiyeti vardı. Onların gerçek şekilde kazanılması gerekiyordu.

Bizans ve diğer hârici düşmanlara karşı yapılacak savaşlarda başarı için merkezin sağlam olması gerekiyordu. Merkez de öncelikle Kureyş'e, Mekkelilere bağlı idi. Bunların ileri gelenlerine daha çok olmak üzere bol bol verdi. Gerçekten birkaç gün öncesine kadar İslam'ın en azılı düşmanları olan bu Kureyşliler, mağlub edilmiş olmalarına rağmen affedilmiş, malları ve canları bağışlanmış olmaktan başka şimdi de servete garkediliyorlardı:

Ebû Süfyân İbnu Harb'e 40 okiyye gümüş, 100 deve;

Hakîm İbnu Hizâm'a 200 deve;

Nasr İbnu Hâris İbni Kelde'ye 10 deve;

Esîd İbnu Câriye'ye 100 deve;

Alâ İbnu'l-Hârise'ye 50 deve;

Mahreme İbnu Nevfel'e 50 deve;

Hâris ibnu Hişâm'a 100 deve;

Sa'îd İbnu Yerbû'a 50 deve;

Safvân İbnu Ümeyye'ye 100 deve;

Kays İbnu Adiyy'e 100 deve;

Süheyl İbnu Amr'a 100 deve...

Bu liste uzundur. İbnu'l-Esir bu verilenin humus'tan olduğu görüşünü tercih eder. Ayrıca her askere dört deve, kırk koyun pay düşer. Atlı olanlar 12 deve, 120 koyun alır. Çünkü atları için iki hisse daha alıyorlar.

Havazin'den bir hey'et gelerek, esirlerin bağışlanmasını taleb eder. Heyette Resulullah'ın süt amcası Bürkan da var. Resulullah mal veya kadın ve çocuklardan birini tercih etmelerini söyler. Kadın ve çocuklarını tercih ettiklerini bildirirler. Aleyhissalâtu vesselâm "Bana ve Abdulmuttaliboğullarına ait olanları bağışladım" der. Diğer müslümanlardan bir kısmı Resûllerinin sünnetine ittibaen kendilerine

düşen köleleri bağışlarlar. Bağışlamayanlarınkini de Resulullah, en kısa zamanda ödemek üzere borç mukabili bağışlatır. Böylece Hevazinliler de İslam'a dahil olurlar.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, bu bedevî ve Kureyşlilere bol bol verdiğini, kendilerni ihmal etmiş olduğunu gören Ensar duruma üzülür ve bazı hoş olmayan değerlendirmelerde bulunurlar. Bu durum kulağına gelince, Aleyhissalâtu vesselâm Ensarı toplayarak onlara dokunaklı bir hitabede bulunur. Ensar gözyaşları dökerek pişmanlık izhar ederler. Resulullah konuşmasında, bunların gönlünü alarak İslâm'a kazandırmak için "dünyalık" verdiğini, kendileri için Allah ve Resûlü'nün sevgi ve rızasının daha üstün olduğunu ifade eder. 4290 numaralı hadiste bu hadiseye temas edilir.
Huneyn savaşının bidayetindeki mağlubiyetin -Kur'an'ın teyidiyle- sayı çokluğuna güvenmek ve kesretle övünmekten ileri gelmiştir. Ayet-i Kerime şöyle buyurur. (Meâlen): "Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve çokluğunuzun sizi böbürlendirdiği, fakat bir faydası da olmadığı yeryüzünün geniş olmasına rağmen size dar gelip de bozularak arkanıza döndüğünüz Huneyn gününde yardım etmişti. Bozgundan sonra Allah, Peygamberine, mü'minlere güvenlik verdi ve görmediğiniz askerler indirdi, inkar edenleri azâba uğrattı. İnkârcıların cezası budur" (Tevbe 25-26).Bu ayetle ilgili olarak yüce Tâbiî Mücahid şu açıklamayı yapmıştır: "
Bu ayet, Allah'ın mü'minlere olan fazlını, onlara gönderdiği ihsanını, peygamberleriyle beraber yaptıkları savaşlarda birçok yerlerde tecelli eden nusretini bildiren ilk ayettir. Ayet, zaferin Allah nezdinden ve O'nun te'yidi ve takdiri ile olduğunu müslüman askerlerin sayılarıyla olmadığını belirtmekte, müslümanlara, zaferin Allah indinden geldiğini, bunun gelmesine azlığın çokluğun tesir etmediğini, nitekim Huneyn gününde çokluklarının, onların hoşuna gitmesine rağmen bir işlerine yaramadığını, Resulullah'la sebat eden az bir miktarı hâriç, hepsinin arkalarına dönüp bozguna uğradıklarını, sonra Allah'ın Resûlüne ve O'nunla sebat eden mü' minlere gelen yardımıyla zafere ulaştıklarını ifade etmektedir."

İbnu Kesir bir de ayet zikrederek bu meseleyi vurgular: "Evet, zafer sadece ve sadece Allah'ın katındandır ve O'nun yardımıyladır. Savaşanlar az da olsa zafer gelebilir, nice az cemaat Allah'ın izni ile çok cemaate galebe çalmıştır. Allah sabredenlerle beraberdir" (Bakara 249). Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde Resulullah şöyle buyurmuştur: "En hayırlı arkadaş grubu dörttür, en hayırlı askeri birlik dörtyüzdür, en hayırlı ordu dörtbindir. Onikibin kişiye azlığı sebebiyle galebe çalınmayacaktır." [294]

* EVTAS GAZVESİ

ـ4294 ـ1ـ عَنْ أبِي مُوسى رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]لَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللّهِ # مِنْ حُنَيْنٍ بَعَثَ أبَا عَامِرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَلى جَيْشٍ إلى أوْطَاسٍ فَلَقِىَ دُرَيْدَ بْنَ الصَّمَّةِ فَقُتِلَ دُرَيْدٌ وَهَزَمَ اللّهُ أصْحَابَهُ. وَكُنْتُ مَعَ أبِي عَامِرٍ فَرُمِىَ فِى رُكْبَتِهِ بِسَهْمٍ. فَانْتَهَيْتُ إلَيْهِ فَقُلْتُ: يَا عَمِّ مَنْ رَمَاكَ؟ فَأشَارَ إلى شَخْصٍ فَقَصَدْتُ لَهُ فَلَحِقْتُهُ. فَلَمَّا رَآنِى وَلَّى: فَاتَّبَعْتُهُ. وَجَعَلْتُ أقُولُ: أ تَسْتَحِى؟ أ تَثْبُتُ؟ فَكَفَّ. فَاخْتَلَفْنَا ضَرْبَتَيْنِ بِالسَّيْفِ فَقَتَلْتُهُ. ثُمَّ قُلْتُ ‘بِي عَامِرٍ: قَتَلَ اللّهُ صَاحِبَكَ. قَالَ: فَانْزِعْ هَذَا السَّهْمَ. فَنَزَعْتُهُ فَنَزَا مِنْهُ المَاء. فقَالَ: يا ابْنَ أخِى اقْرَإِ النَّبِىَّ # مِنِّى السَّمَ وَقُلْ لَهُ يَسْتَغْفِرُ لِى. وَاسْتَخْلَفَنِى أبُو عَامِرٍ عَلى النَّاسِ. فَمَكَثَ يَسِيراً ثُمَّ مَاتَ. فَلَمَّا رَجَعْتُ أخْبَرْتُ النّبِىَّ # فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوضَّأ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، وَرَأيْتُ بَيَاضَ إبْطَيْهِ. ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعُبَيْدٍ أبِي عَامِرٍ. اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ، أوْ مِنَ النَّاسِ. فَقُلْتُ: وَلِي فَاسْتَغْفِرْ. قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِاللّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ، وَأدْخِلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَدْخَ كَرِيماً. قَالَ أبُو بُرْدَةَ: إحْدَاهُمَا ‘بِي عَامِرٍ، وَا‘خْرَى ‘بِي مُوسى[. أخرجه الشيخان .

1. (4294)- Hz. Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Huneyn Gazvesi'nden fâriğ olunca, Ebû Âmir (radıyallahu anh)'ı bir askeri birliğin başında Evtas'a gönderdi. Ebû Âmir, orada Dureyd İbnu's-Sımme ile karşılaştı. Dureyd öldürüldü, Allah da adamlarını hezimete uğrattı. (O sırada) ben Ebû Amir ile beraberdim. Dizine bir ok atıldı. Yanına gelip:

"Bu oku sana kim attı?" diye sordum. Bana bir şahsı işâret ederek (ok atanı) gösterdi. Ona yönelip yanına vardım. Beni görünce kaçtı. Ben de peşine düştüm."
Utanmıyor musun, durmuyor musun?"diye peşinden bağırmaya başladım. Birden durdu. Karşılıklı olarak bir-iki kılıç salladık. Derken ben onu öldürdüm. Sonra gelip Ebû Amir'e:
"Allah seninkinin canını aldı!" dedim.
"Hele şu oku bir çek!" dedi. Ben oku çektim. (Okun yerinden) su çıktı.
"Ey kardeşimin oğlu, dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benden selam söyle, benim için Allah'tan mağfiret deyiversin."
Ebû Amir, birliğin komutanlığını bana devretti. Bir müddet durup sonra vefat etti. Dönünce, durumdan Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bilgi verdim. Bir miktar su getirtti, abdest alıp ellerini kaldırdı. Koltuk altlarının beyazlığını gördüm. Sonra şöyle dua etti:
"Allahım, Ubeyd Ebû Âmir'e mağfiret buyur. Allahım, Kıyamet günü onu, onun derecesini kullarının -veya insanların- birçoğunun derecesinden üstün tut!"
"(Ey Allah'ın Resûlü) benim için de istiğfar ediver!" dedim.
"Allahım, Abdullah İbnu Kays'ın günahını mağfiret et! Onu, kıyamet günü iyi bir yere koy!" dedi. Ebû Bürde der ki:
"O iki duadan biri Ebû Âmir içindi, diğeri de Ebû Musa içindi." [Buhârî, Megâzî 55, Cihâd 69, Da'avat 49; Müslim, Fedailü's Sahâbe 165, (2498).][295]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, Huneyn savaşı'nın devamını anlatmaktadır. Huneyn savaşını anlatırken Huneyn'de bozguna uğrayan müşriklerin kaçtığını, Resulullah'ın da kaçanları kovalattığını belirtmiştik. Şu halde sadedinde olduğumuz rivayet, Ubeyd İbnu Süleym adındaki Ebû Âmir komutasında bir birliğin, Huneyn'den kaçarak Evtas'a gelip toparlanmaya çalışanların peşinden gönderilme hikâyesini anlatmaktadır.
2- Ebû Amir, Ebû Musa el-Eş'arî'nin amcasıdır.

3- Bazı müellifler Evtâs'ın Huneyn olduğunu söylemiş ise de, tahkik bunu doğrulamamıştır. Müdakkik alimler Hevazin'den kaçanların bir kısmı Evtâs'a, bir kısmı Tâif'e, bir kısmı da Büceyle'ye gittiğini, Evtas'a, Ebû Âmir'i gönderirken, kendisinin de Tâif'e yöneldiğini belirtirler.
4- İbnu Hacer, burada öldürüldüğü belirtilen Düreyd'in meşhur câhili şâirlerinden olduğunu, öldüğünde 120, hatta 160 yaşında olduğunun söylendiğini belirtir. [296]

* TAİF GAZVESİ

ـ4295 ـ1ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]لَمَّا حَاصَرَ النَّبىُّ # الطَّائِفَ فَلَمْ يَنَلْ مِنْهُمْ شَيْئاً. قَالَ: إنَّا قَافِلُونَ غَداً إنْ شَاءَ اللّهُ فَثَقُلَ عَلَيْهِمْ. فَقَالُوا: نَذْهَبُ وَ نَفْتَحُهُ، وَقَالَ مَرَّةً: نَقْفُلُ. فقَالَ: اِغْدُوا عَلى الْقِتَالِ. فَغَدَوْا فَأصَابَهُمْ جِرَاحٌ. فقَالَ: إنَّا قَافِلُونَ غَداً إنْ شَاءَ اللّهُ. فَأعْجَبَهُمْ فَضَحِكَ #[. أخرجه الشيخان .

1. (4295)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tâif'i kuşatınca hiç bir netice elde edemedi. Bunun üzerine:
"İnşaallah yarın yolcuyuz (muhasarayı kaldıracağız)" dedi. Bu Ashabın pek ağrına gitti:
"Yâni Tâif'i fethetmeden gidecek miyiz? -bir rivayette "dönecek miyiz" dediler. Aleyhissalâtu vesselâm da:
"Sabahleyin saldırın!" buyurdular. Sabahleyin saldırdılar ve birçokları yaralar aldı. Resulullah tekrar:
"Yarın inşaallah gideceğiz!" buyurdular. Bu sefer askerler memnun kaldılar. Aleyhissalâtu vesselâm (onların haline) güldü." [Buhârî, Megâzî 56, Edeb 68, Tevhid 31; Müslim, Cihâd 82, (1778).][297]

ـ4296 ـ2ـ وَعَنْ عُثْمَانَ بْنِ أبِي الْعَاصِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]لَمَّا قَدِمَ وَفدُ ثَقِيفٍ نَزَلُوا عَلى رسُولِ اللّهِ # فَأنْزَلَهُم الْمَسْجِدَ لِيَكُونِ أرَقَّ لِقُلُوبِهِمْ: فَاشْتَرَطُوا أنْ يُعَشَّرُوا وَ يُحْشَرُوا وَ يُجَبُّوا. فَقَالَ # لَكُمْ أنْ

تُعَشَّرُوا وَ تُحْشَرُوا وَ خَيْرَ فِي دِينٍ لَيْسَ فِيهِ رُكُوعٌ]. أخرجه أبو داود.و»المُرَادُ بِالْحَشْرِ« جَمْعُهُمْ إلى الْجِهَادِ وَالنَّفِيرِ إلَيْهِ .
وَبِقَوْلِهِ: »تُعَشَّرُوا« أخَذَ الْعُشُورَ مِنْ أمْوَالِهِمْ صَدَقَةً.وَبِقَوْلِهِ: وَ« يُجَبُّوا« بِفَتْحِ الْجِيمِ وَضَمِّ الْبَاءِ الْمُوَحَّدَةِ الْمُشَدَّدَةِ وَأصْلُ التَّجْبِيَةِ أنْ يَقُومَ ا"نْسَانُ مَقَامَ الرَّاكِعِ وَأرَادُوا أنَّهُمْ َ يُصَلّونَ قَالَ الْخَطَابِي: وَيُشْبِهُ أنْ يَكُونَ إنَّمَا سَمَحَ لَهُ بِالْجِهَادِ وَالصَّدَقَةِ 'نَّهُمَا لَمْ يَكُونَا بَعْدَ وَاجِبِينِ فِي الْعَاجِلِ 'نَّ الصَّدَقَةَ إنَّمَا تَجِبُ بِانْقِضَاءِ الْحَوْلِ، وَالْجِهَادَ إنَّمَا يَجِبُ بِحُضُورِهِ، وَأمَّا الصَّةُ فَهِىَ رَاتِبَةٌ فَلَمْ يُجْزَ أنْ يَشْتَرِطُوا تَرْكَهَا .

2. (4296)- Osman İbnu Ebi'l-As (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sakif hey'eti geldiği zaman, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına indiler. Aleyhissalâtu vesselâm onları mescidde ağırladı, tâ ki kalplerini daha bir rikkate getirip müessir olsun.

Onlar (müslüman olup bey'at yapmak için) öşür alınmamasını, cihada çağrılmamalarını ve namazın kendilerine farz kılınmamasına şart koştular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sizden öşür alınmasın, cihada da çağrılmayın. Ama rükusuz (namazsız) bir dinde hayır yoktur" buyurdu." [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3026).][298]

ـ4297 ـ3ـ وَعَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهِ قَالَ:]سَألتُ جَابِراً رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَنْ شَأنِ ثَقِيفٍ إذْ بَايَعَتْ. فقَالَ: اِشْتَرَطَتْ أنْ َ صَدَقَةَ عَلَيْهَا وَ جِهَادَ، وَأنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ: سَيَصَّدَّقُونَ وَيُجَاهِدُونَ إذَا أسْلَمُوا[. أخرجه أبو داود .

3. (4297)- Vehb İbnu Münebbih anlatıyor: "Bey'at yaptıkları zaman Sakif'in durumu ne idi?" diye sordum.

"Sadaka (zekat=vergi) vermemeyi, cihad etmemeyi şart koştular" dedi ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "(Onlar gerçek manada müslüman olunca, kendiliklerinden) zekat da verecekler, cihâda da katılacaklar!" dediğini işittiğini söyledi." [Ebû Dâvud, Harâc 26, (3025).][299]

AÇIKLAMA:

1- Taif gazvesi, Hevazin seferinin peşinden yapılan gazvelerdendir. Hevazin'de bozguna uğrayan müşriklerin bir kısmının Taif'e sığındığını belirtmiştik. Bunların peşine bizzat Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) düşerek Şevval ayı içerisinde Taif önlerine gelir. Müstahkem kaleler içinde yer alan Taifliler, bir yıllık ihtiyaçlarını tedârik etmiş olarak kapılrını kapayıp, müdafaaya geçerler. Müslümanları çekirge sürüsü gibi çok kesif ok yağmuruna tutarlar. Birçok müslümanlar oklara hedef olup yaralanırlar, oniki kişi de şehid düşer. Said İbnu'l-Âs ve Abdullah İbnu Ebî Ümeyye şehidler arasında yer alır. Bir ara ordugâhın yeri değiştirilir.
Hiçbir netice alınmadan 18 gün kuşatma sürdürülür, mancınıklarla taş atılır. Resulullah üzüm bağlarının kesilip yakılmasını emreder.
Taifliler, Allah ve aradaki rahm (akrabalık) adına yakma işini terketmelerini rica ederler. Resulullah: "Allah ve rahm adına o işi bırakıyorum" cevabını verir, ricayı kabul eder.
Müslümanlara katılacak kölelerin azad edileceği ilan edilir. Bir kısım köleler iltica ederler. Bunları müslümanların yanına vererek İslâm'a öğrenmeleri sağlanır.[300]
Taif kuşatmasının devamı veya kaldırılması için, Resulullah Ashabıyla istişare eder. Nevfel ibn Muaviye (radıyallahu anh): "Bunlar bir deliğe tıkılmış tilki gibidir. Beklersen fethedersin, beklemezsen de bir zarar yapacakları yok, (Çünkü her taraf İslam'a girdi, tek ve yalnız kaldılar, mecburen sana gelecekler)" der.
Resulullah muhasarayı kaldırmaya karar verir ve Hz. Ömer'le ilan ettirir. Ashab "Fethetmeden gidilir mi!" diye itiraz eder. Sadedinde olduğumuz birinci hadis, bu itirazı aksettirir. Bunun üzerine Resulullah, "öyleyse sabah mukatele edelim, saldıralım" der ve saldırırlar, hiç bir müsbet netice alınmaz, üstelik yaralananlar olur. Bundan sonra gitme emri Ashabı da sevindirir, böylece kuşatma kaldırılır.
Üçüncü rivayet (4297), bir müddet sonra Resulullah'la bey'at yapmak, müslüman olmak üzere kendiliklerinden gelen heyetin hikayesini aksettirir. Görüldüğü üzere bu hey'et mağlublar olarak gelmedikleri için nazlanmak, bir kısım tavizler koparmak havasındadırlar. Resulullah

(aleyhissalâtu vesselâm),onların taleblerinden, henüz imanın yeteri ölçüde kalblerine girmediğini, daha ziyade siyasi bir itaat manasında bir antlaşma, bir İslamlaşma peşinde olduklarını anlar. Gerçek imanın girmesiyle kendiliğinden ortadan kalkacak imtiyazlar tanır: Cihada katılmamak, Öşür vermemek gibi. Halbuki cihad bir mü'min çin en çok arzu edilen şeydir. Öşür de öyle. Bunlar başka suretle telafi edilemeyicek kıymetli ibadetlerdir. Ancak Resulullah "namaz kılmamak", "zina etmek" gibi talebleri reddeder.

Şunu da belirtelim ki, Taiflilerin taleb ettikleri tavizlerin hepsini sadedinde olduğumuz rivayet aksettirmiyor. Başka rivayetlerde onların şu şartları ileri sürdükleri belirtilir:

1- Namazdan muaf olmalıdırlar.

2- Zekattan muaf olmalılar.

3- Tâif şehri haram olmalı.

4- Cihada katılmamalılar.

5- Putları yıkılmamalı.

6- Zina yasak olmamalı.

7- Faizli alışveriş serbest olmalı.

8- Alkollü içkiler yasak olmamalı.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu tekliflerle gelen bir heyeti mescidde misafir eder. Hatta bir kısım müslümanlar, "Bunlar müşriktir, necistir, mescide nasıl sokulur?" gibi itirazlarda bulunurlar. Aleyhissalâtu vesselâm "Allah'ın arzını hiç bir şey kirletmez" cevabında bulunur. Taiflileri mescidde ağırlamasının sebebi, sadedinde olduğumuz hadiste "kalplerine daha müessir olmak için" denmiştir. Yani, orada okunan Kur'ân'ı dinleyecekler, Resûlullah'ın vaazlarını dinleyecekler, müslümanların konuşmalarına ve davranışlarına şahid olup bir şeyler öğrenecekler. Böylece İslâm'ı daha yakından, daha mükemmel öğrenme fırsatı bulacaklar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'ın onları mescidde ağırlamaktan maksadı budur. Resûlullah onları bir müddet Medine'de tutar. Bu esnada her akşam, hiç aksatmadan belli bir saatte gelir, onlarla meşgul olur onlara İslâm'ı öğretirdi.

Sonunda, "Putu siz yıkmayın, biz yıktırırız; zina insanın şerefine yakışmaz; namazsız dinde hayır yoktur" diyerek tekliflerin bir kısmını

hemen reddetmiş, cihada katılma ve zekat verme mecburiyetini kaldırmış, Tâif şehrini haram ilan edebileceklerini söylemiştir. İçki hususunda cevabı ne idi kaynaklarımız temas etmez. Faiz hususunda geçici müddet için ruhsat tanıdığı yapılan yirmiiki maddelik antlaşmadan anlaşılmaktadır.[301]

Ashab, cihad ve zekat gibi iki mühim esastan nasıl muaf tutulabilecekleri hususunda hayrete düşmüş ise de, hadiste görüldüğü üzere, Resûlullah tarafından "...kendiliklerinden." bu vecibe ifa edilecektir diye açıklanır. Gerçekten de bir müddet sonra isteyerek zekatlarını ödediler, cihâda katılmak için müracaatta bulundular: Hz. Ebû Bekir'in mürdetlere karşı çıkardığı orduda Taifli bir gönüllüler birliği mevcut idi.[302]

* HÂLİD İBNU VELİD RADIYALLAHU ANH'IN BENİ CEZİME'YE GÖNDERİLMESİ

ـ4298 ـ1ـ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]بَعثَ رَسُولُ اللّهِ # خَالِداً إلى بَنِى جَذِيمَةَ فَدَعَاهُمْ إلى ا“سْمِ. فَلَمْ يُحْسِنُوا أنْ يَقُولُوا أسْلَمْنَا. فَجَعَلُوا يَقُولُونَ: صَبَأنَا صَبَأنَا، وَجَعَلَ خَالِدٌ يَقْتُلُ مِنْهُمْ وَيَأسِرُ، وَدَفَعَ إلى كُلِّ رَجُلٍ مِنَّا أسِيرَهُ حَتّى إذَا كَانَ يَوْمٌ أمَرَ خَالِدٌ أنْ يَقْتُلَ كُلُّ رَجُلٍ مِنَّا أسِيرَهُ. فَقُلْتُ: وَاللّهِ َ أقْتُلُ أسِيرِى، وَ يَقْتُلُ رَجُلٌ مِنْ أصْحَابِى أسِيرَهُ. حَتّى قَدِمْنَا عَلى رَسُولِ اللّهِ # فَذَكَرْنَاهُ لَهُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقَالَ: اللّهُمَّ إنِّى أبْرَأُ إلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ مَرَّتَيْنِ[. أخرجه البخاري والنسائي.»صَبَأ« إذَا خَرَجَ مِنْ دِينٍ إلى غَيْرِهِ .

1. (4298)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hâlid radıyallahu anh'ı Benî Cezîme'ye gönderdi. (Yurdlarına varınca Hâlid) onları önce İslâm'a dâvet etti. Onlar "müslüman olduk!" demeyi güzel söyleyemediler, "Sâbî olduk, Sâbiî olduk!" dediler. Hâlid de onları öldürmeye, esir etmeye başladı. Bizden

her bir askere esîrini verdi. Sonra bir gün geçince, herkese esirini öldürmeyi emretti. Ben:
"Vallahi ben esîrimi öldürmem! Arkadaşlarımdan da kimse esîrini öldürmez!" dedim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince, durumu haber verdik. Ellerini kaldırıp:
"Allah'ım, Hâlid'in yaptığından beriyim!" dedi ve bunu iki sefer tekrar etti." [Buhârî, Megâzî 58, Ahkâm 35; Nesâî, Âdabı'l-Kudât 16, (8, 237).] [303]

AÇIKLAMA:

1- Bu seriyye, Mekke Fethi'nin hemen akabinde, Huneyn'e çıkmazdan önce şevval ayında vukûa geldi. Hâlid'in emrinde 350 asker vardı. Gidiş gayeleri İslâm'a davet idi, savaş değil.
2- "Sâbiî oldu" ifadesi, İslâm'ın başından beri müslüman oldu mânasında kullanılmış idi. Bu tabirin yaygınlaşmış olmasına binaen Benî Cezîmeliler, İbnu Ömer'in ifadesiyle "müslüman olduk" demeyi güzel telaffuz edemedikleri için -ve sâbiî olduk demek daha kolay geldiği için-, sâbiî olduk diyerek imanlarını ilan ederler. Ancak Hâlid radıyallahu anh onların kasdını anlayamadığı için taarruza geçer, öldürmeye ve esir etmeye başlar.
Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Allah'ım, Hâlid'in yaptığından berîyim" sözü, Hâlid'in, iyi tahkik etmeden, alelacele muhataplarının küfrüne hükmetmesi sebebiyledir. Hâlid (radıyallahu anh)'ı aldatan husus, kelimenin zâhîri mânasıdır. صَبَأْنَا "Bir dinden çıktık diğer bir dine geçtik" demektir.
Hadisin başka kaynaklarda gelen devamına göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ali'yi gönderip, yanlışlıkla öldürülen bu müslümanların her biri için fidye ödetmiştir.[304]

*** ABDULLAH İBNU HUZAFE ES-SEHMİ VE ALKAME İBNU MÜCEZZİZ ELMÜDLİCİ**

SERİYYESİ[305]

ـ4299 ـ1ـ عَنْ عَلِىّ بْنِ أبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # سِرِيَّةً وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُ مِنَ ا‘نْصَارِ وأمَرهُمْ أنْ يُطِيعُوهُ. فَغَضِبَ فَقَالَ: ألَيْسِ أمَرَكُمْ النَّبِىُّ # أنْ تُطِيعُونِى؟ قَالُوا: بَلى. قَالَ: فَاجْمَعُوا لِى حَطَباً. فَجَمَعُوا فَقَالَ: أوْقِدُوا نَاراً. فَأوْقَدُوهَا. فقَالَ: ادْخُلُوهَا. فَهَمُّوا وَجَعلَ بَعْضُهُمْ يُمْسِكُ بَعْضاً وَيَقُولُونَ إنَّمَا فَرَرْنَا إلى النَّبىِّ # مِنَ النَّارِ فَمَا زَالُوا حَتّى خَمَدَتِ النَّارُ، فَسَكَنَ غَضَبُهُ. فَبَلَغَ النَّبِىَّ #. فقَالَ: لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا إلى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.َ طَاعَةَ فِى مَعْصِيَةِ اللّهِ، إنَّمَا الطَّاعَةُ فِى الْمَعْرُوفِ[. أخرجه الخمسة إ الترمذي .

1. (4299)- Ali İbnu Ebî Tâlib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir seriyye gönderdi ve birliğin başına Ensâr' dan bir zat koydu ve askerlere komutanlarına itaat etmelerini emretti. (Sefer esnasında komutan, bir meseleden) öfkelenip:

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana itaat etmenizi emretmedi mi?"dedi. Hepsi de: "Evet emretti!" dediler.

"Öyleyse, dedi, derhal bana odun toplayın!" Hemen odun toplanmıştı. Bu sefer:

"Ateş atın!" emretti. Ashab (odun yığınına) ateş attı. Komutan:

"İçine girin!" emretti. Girmek üzere ilerlediler. Ancak birbirlerinden tutup:

"Biz, ateşten kaçarak Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldik (şimdi ateşe girmemiz olur mu?)" diyerek girmediler. Öyle durdular. Ateş söndü. Komutanın da öfkesi geçti. Bu vak'a Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a intikal edince:

"Eğer girselerdi, Kıyamet gününe kadar bir daha ondan çıkamazlardı! Allah'a isyanda (kula) itaat yok! Taat ma'ruftadır!" buyurdular! [Buhârî, Megâzi, 59, Ahkâm, 4, Haberu'l-Vâhid 1; Müslim, İmâret 40, (1840); Ebû Dâvud, Cihâd 96, (2625); Nesai, Bey'at 34, (7, 159).][306]

AÇIKLAMA:

1- Rivayette, komutanın kim olduğu ve hangi seriyyeye gönderildiği belli değildir. Hadisin Buhârî'deki veçhi böyledir Ancak, başka vecihlerinde, komutan(lar)ın ve serriyyenin mahiyeti ortaya çıkar. Fakat, bazı ihtilaflardan hâlî değildir. İbnu Sâd'ın kaydına göre bu hâdise dokuzuncu hicrî senenin Rebuülahir ayında cereyan eder. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, Cidde yakınlarında bir grup Habeşlilerin görüldükleri haberi ulaşır Bunun üzerine derhal 300 kişilik bir askeri birliği Alkame İbnu Mücezziz komutasında yola çıkarır. Birlik deniz kenarına kadar iner. Habeşliler onları görünce kaçarlar. Seriyyeden dönüşte, askerler evlerine dönme hususunda istîcâl gösterirler. Buna kızan Abdullah İbnu Huzâfe, acele edenlere ateş yaktırıp içine girmelerini emreder.
İbnu İshâk'a göre ise, bu kıssanın sebebi, Zû-Karad gazvesinde, Vakkas İbn Mücezziz'in öldürülmüş olması seebiyle, Alkame İbnu Mücezziz'in intikam almak istemesi, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın da onu bu seriyyeye göndermesidir.
Görüldüğü üzere, iki rivayet arasında te'lifi kolay olmayacak ihtilaf mevzubahis. İbnu Hacer, "İki ayrı seriyye olabilir" diyerek ihtilafı gidermeye çalışır. Nitekim bu ihtimali güçlendiren husus seriyye komutanlarının da farklı olmasıdır. Ayrıca "Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Resûle ve sizden olan emir sahiplerine de itaat edin) (Nisa 59) ayetinin Adullah İbnu Huzâfe hakkında indiğini ifade eden bir Buhârî hadisi de vak'aların farklı olduğuna delil kabul edilmiştir.[307]

*** HZ. EBU MUSÂ VE MUÂZ'IN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ[308]**

ـ4300 ـ1ـ عَنْ أبِي مُوسى رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]بَعَثَنِى رَسُولُ اللّهِ # وَمُعَاذاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه إلى الْيَمَنِ. فقَالَ: ادْعُوا النَّاسَ، وَبَشِّرَا وَ تُنَفِّرَا، وَيَسِّرَا وَ تُعَسِّرَا، وَتَطَاوَعَا وَ تَخْتَلِفَا. فَقَدِمْنَا الْيَمَن، فَكَانَ لِكُلِّ

وَاحِدٍ مِنَّا قُبَّةٌ يَنْزِلَهَا عَلى حِدَةٍ، وَكَانَ يَتَزاوَرَانِ. فَأتى مُعَاذٌ أبَا مُوسى رَضِيَ اللّهُ عَنْهما فإِذَا هُوَ جَالِسٌ فِي فِنَاءِ قُبَّتِهِ وَإِذَا يَهُودِيٌّ قَائِمٌ عِنْدَهُ يُرِيدُ قَتْلَهُ. فَقَالَ: يَا أبَا مُوسى! مَا هَذَا؟ فقَالَ: كَانَ يَهُودياً فَأسْلَمَ، ثُمَّ رَجَعَ إلى يَهُودِيَّتِهِ. فقَالَ: مَا أنَا بِجَالِسٍ حَتّى تَقْتُلَهُ، فَقَتَلَهُ ثُمَّ جَلَسَا يَتَحَدَّثَانِ فقَالَ: مُعَاذٌ: يَا أبَا مُوسى كَيْفَ تَقْرَأُ الْقُرآنَ؟ قَالَ: أتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقاً عَلى فِرَاشِى، وَفِى صَتِى، وَعلى رَاحِلَتِى ثُمَّ قَالَ أبُو مُوسى لِمُعَاذٍ: كَيْفَ تَقْرَأُ أنْتَ؟ فقَالَ: سَأُنَبِّئُكَ بِذلِكَ، أمَّا أنَا فَأنَامُ ثُمَّ أقُومُ فَأقْرَأُ، وَأحْتَسِبُ فِى نَوْمَتِى مَا أحْتَسِبُ في قَوْمَتِي[. أخرجه الخمسة إ الترمذي.قَوْلُهُ: »أتَفَوَّقُهُ تَفَوُّقاً« أَىْ أقْرَؤُهُ شيْئاً بَعْدَ شَىْءٍ وَوَقْتاً بَعْدَ وَقْتٍ، مَنْ فَوَاقَ النَّاقَةَ وَهُوَ أنْ تَحْلَبَ ثُمَّ تَترَكَ سَاعَةً حَتّى تَدَرَّ ثُمَّ تَحَلّب .

1. (4300)- Ebû Musâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Beni ve Muaz (radıyallahu anh)'ı Yemen'e gönderdi ve şu tenbihte bulundu: "İnsanların dine (tatlılıkla) davet edin. Müjdeleyin, nefret ettirmeyin.Kolaylaştırın, zorlaştırmayın. Uyumlu olun geçimsiz olmayın.

"Biz Yemen'e vardık. Her ikimizin ayrı birer çadırı vardı, çadırlarımızı müstakilen kullanıyorduk. Birbirimize ziyaretlerimiz olur, (birleşirdik. Bir seferinde) Mu'âz, Ebû Musâ (radıyallahu anh)'a geldi. Ebû Musâ, çadırının önünde oturuyordu. Yanında [zincire vurulmuş], öldürmek istediği bir yahudi duruyordu.

"Ey Ebû Musâ, nedir bu manzara (ne oluyor?)" dedim.

"Bu bir yahudidir, müslüman olmuştu, tekrar yahudiliğe döndü" dedi.

"Sen onu öldürmeyince oturmayacağım!" dedim.Kalkıp öldürdü. Sonra oturup konuşmaya başladılar. Muâz (radıyallahu anh):

"Ey Ebû Musâ, Kur'an'ı nasıl okuyorsun?"diye sordu.

"Yatağımın üzerinde, namazımda, bineğimde zaman zaman (fırsat buldukça) parça parça okuyorum!" dedi. Sonra Ebû Musâ, Muâz'a:

"Ya sen nasıl okuyorsun?" diye sordu.

"Bunu sana bildireceğim: Ben uyurum, sonra kalkar Kur'an'dan okurum. Böylece uyanıkken ümid ettiğim sevabı uykumda da kazanacağımı ümid ederim" diye cevap verdi." [Buhârî, Megâzî 60, İcâre 8, İstitâbe 2,

Ahkâm 7, 12; Müslim, Cihâd 7, (1733), Eşribe 71; Ebû Dâvud, Hudud 1, (4354, 4355, 4356, 4357); Nesâî, Tahâret 4, (1, 10).][309]

AÇIKLAMA:

1- Kitabımızın birinci cildinde (s. 452-453) Resulullah'ın Hz. Muâz'ı Yemen'e 9. hicrî senede hem muallim ve hem de müfettiş olarak gönderdiğine temas etmiş, bazı açıklamalar sunmuştuk. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Muâz'ın oradaki bir macerasını ve Kur'an okumada takip ettiği usulü aksettirmektedir.
2- Bu hadis, daha hicretin 9. yılında Yemen gibi merkeze uzak bir yerde, hadd tatbiki gibi, tamamen devlet otoritesinin ifadesi olan icraata şehadet etmesi yönüyle çok mânidardır. Bu oraların tam manasıyla merkeze bağlandığını, devlet teşkilatının ve devlet hakimiyetinin eksiksiz kurulduğunu gösterir.
3- Hz. Muâz şunu demek istiyor: "Ben geceyi cüzlere böldüm, bir cüzünde okuyup yoruluyorum, bir cüz'ünde de yatıp uyuyorum. İstirahat için uyumam, kuvvet toplayıp yeniden okuyabilmem içindir. Bu sebeple istirahatle geçen zamanımda da, okuyarak geçirdiğim zamanın sevabını aynen rahmet-i ilahiye'den bekliyorum."
4- İbnu Hacer, Ebû Musa el-Eş'arî'ye Sıffın hadisesindeki hakemliği sebebiyle dil uzatan bir kısım Hâricî ve Rafizilere bu hadis vesilesi ile bir cevap verir. Faidesine inanarak kısmen alıyoruz:"
TENBİH: Ebû Musa (radıyallahu anh)'ın Yemen'e gönderilmesi Tebük gazvesinden sonra idi. Çünkü, (radıyallahu anh)'ın Tebük seferinde Resulullah'la birlikte oldğu bilinmektedir. Bu hadisle, Ebû Musâ'nın alim ve fetânet sahibi, hâzık bir kimse olduğuna istidlal edilmiştir. Eğer böyle olmasaydı Aleyhissalâtu vesselâm onu emir olarak tayin etmezdi." Resullah'tan sonra Ebû Musa'ya Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin itimad edip vazife verdiklerini belirten İbnu Hacer şöyle devam eder: "Hariciler ve Rafizilere gelince, onlar Ebû Musâ (radıyallahu anh)'a ta'n ederler ve gaflet isnad ederler, fetânet sahibi olmadığını söylerler. Sebep de Sıffîn'de Hakem hadisesinde ondan sâdır olan durumdur. İbnu'l-Arabî ve başkaları der ki: "Gerçek şu ki, böyle bir vasfın ona nisbet edilmesini

haklı çıkaracak birşey ondan sâdır olmamıştır. Ondan vaki olan hükmün özü şu idi: Sıffînde iki taraf arasında çok şiddetli bir ihtilaf gördüğü için, meselenin çözümünü, hayatta kalan Bedir ve benzeri gazvelere katılmış büyük sahâbelerden müteşekkil bir heyetin istişare ile çözmesine havale etmenin uygun olacağına içtihad etmişti. Ancak iş, bilinen şekle döküldü." [310]

*** ALİ İBNU EBÎ TALİB VE HÂLİD İBNU VELİD'İN YEMEN'E GÖNDERİLMESİ*** [311]

ـ4301 ـ1ـ عَنْ بُرَيْدَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # عَلِيّاً إلى خَالِدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما لِيَقْبِضَ مِنْهُ الْخُمُسَ فَأعْطَاهُ فَاصْطَفَى عَليٌّ مِنْهَا سَبِيئَةً. فأصْبَحَ وَقَدِ اغْتَسَلَ لَيٌ وَكُنْتُ أبْغَضُ عَلِيّاً. فَقُلْتُ لِخَالِدٍ: أ تَرَى إلى هَذَا؟ فَلَمَّا قَدِمْنَا عَلى رَسُولِ اللّهِ # ذَكَرْتُ لَهُ ذلِكَ فَقَالَ: يَا بُرَيْدَةُ اَتَبْغَضُ عَلِيّاً؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ:َ تُبْغِضْهُ، فَإنَّ لَهُ فِى الْخُمُسِ أكْثَرَ مِنْ ذلِكَ[. أخَرجه البخاري.»ا‘صْطِفَاءُ« اختيارُ، وهو افتعالٌ من صفوة الشّىْءٍ: أى خياره وخالصه.»والسَّبِيئةُ« ا‘مة التي سُبِّيَتْ، وإنَّمَا أبْغضَ بُريدةُ علياً ‘نَّهُ ظَنَّ أنَّهُ أخَذ مَاليس له، فلمّا أعلمه رسولُ اللّهِ # أن الَّذِى أخَذَهُ دون حقّه أحبّه .

1. (4301)- Hz. Büyerde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı, humusu (ganimetin beşte birini) almak üzere Hâlid'e gönderdi. Hâlid (radıyallahu anh), humsu ona verdi. Ali, ondan (kendine) bir cariye seçti. Ali, geceleyin gusül yapmış olarak sabaha erdi. Ali'ye kızmıştım. Hâlid (radıyallahu anh)'a:

"Şunu görmüyor musun?" diye söylendim. Sonra da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelince durumu anlattım.

"Ey Büyerde! buyurdular, sen Ali'ye kızıyor musun?"

"Evet!" dedim.

"Kızma! buyurdular, zira onun humustaki hissesi aldığından fazladır." [Ondan sonra Ali en çok sevdiğim insan oldu.]" [Buhârî, Megâzi, 61.]

[312]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, Hz. Hâlid'in savaşta elde ettiği ganimetin taksimi için Hz. Ali'nin vazifelendirildiği görülmektedir. Veda Haccı'ndan önce gerçekleştirilen bu seferden Hz. Ali hacc esnasında dönüp bir kısım develer getirecek ve Veda Haccına iştirak edecektir. Haccla ilgili bölümde bunu anlatmıştık. İşte bu taksim sırasında ganimetler arasında yer alan -ve hadisin başka vecihlerinde cariyelerin en güzeli olduğu belirtilen- bir cariyeyi kendine seçen Hz. Ali'nin şikayet edildiğini, Resulullah'ın böyle bir seçimi normal karşıladığını görmekteyiz. Üstelik Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Ali'nin humustaki hakkı bundan da fazla" buyurur. Humus ganimetin beşte birlik kısmıdır. Devlet hissesidir. Âl-i Beyt, humustan pay alır. Hz. Ali, Âl-i Beyt'ten olduğu için, o da hisse sahibidir.

2- Hadisin ortaya koyduğu bir problem var; Hz.Ali, cariyeyi kendisi için seçtiğinin gecesinde temasta bulunuyor. Halbuki istibrası (rahmin hamilelikten hâlî oluşunun sübûtu) aranmalı idi. Bu da bir hayız dönemi temas etmemeyi beklemeyi gerektirir. Bu soruya şu açıklama getirilmiştir: Cariye bâkire olabilir. Nitekim daha önce geçtiği üzere bâkire için istibra aranmaz. Veya Hz. Ali'nin câriyesi hayızdan yeni çıkmış olabilir. Çünkü cariyelerin istibrası, bir hayız müddetidir.

3- Hadiste dikkat çeken bir husus: Ashabın Resulullah'a bağlılığı; nefret, muhabbet gibi tamamen his dünyasına, iç âlemine müteallik hususlarda bile Aleyhissalâtu vesselâm'ın yönlendirici rolü.. Hadiste, Büreyde Hz.Ali'ye nefret etmekte olduğu halde, Resulullah'ın "Hz.Ali'ye kızma, sen onu sev" manasındaki ifadelerinden sonra, Ali, nazarında insanların en sevgilisine dönüyor.

4- İbnu Hacer: "Hadiste, Hz. Peygamberin kızı üzerine cariye almanın caiz olduğunun delili var!" der. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, Hz. Ali'nin Hz. Fâtıma (radıyallahu anhümâ) üzerine evlenmesini yasaklamıştı.[313]

* ZÜ'L-HALASA GAZVESİ

ـ4302 ـ1ـ عَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ لى رَسُولُ اللّهِ # أَ تَرِيحُنِى مِنْ ذِى الْخَلصَةِ، وَكَانَ بَيْتاً فِى خَثْعَمٍ يُسَمَّى الْكَعْبَةَ الْيَمَانِيَّةَ. فَانْطَلَعْتُ فِى خَمْسِينَ وَمِائَةِ فَارِسٍ مِنْ أَحْمَسَ، وَكَانُوا أصْحَابَ خَيْلٍ، وَكُنْتُ َ أثْبُتُ عَلى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ عَلي صَدْرِى حَتّي رَأيْتُ أثَرَ أصَابِعِهِ فِى صَدْرِى، وَقَالَ: اللَّهُمَّ ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِياً مَهْدِيّاً. فَانْطَلِقَ إلَيْهَا فَكَسَّرَهَا وَحَرَّقَهَا[. أخرجه الشيخان وأبو داود.»ذو الْخَلْصَةِ« قِيلَ كَانَ إسْمُ صَنَمٍ لِدَوْسٍ، وكَانَ فِي ذلِكَ الْبَيْتِ، وَقِيلَ ذُو الْخَلْصَةِ هُوَ الْبَيْتُ الَّذى كَانَ لِخَثْعَمٍ بِالْيَمَنِ يَحُجُّونَ إلَيْهِ تَشْبِيهاً بَيْتَ اللّه الْحَرَامَ .

1. (4302)- Cerîr İbnu Abdillah (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bana: "Beni, Zü'l-Halasa'dan kurtarmaz mısın?" buyurdu. Bu, Has'amda bir bina idi. el-Kabetu'l-Yemâniyye denmekte idi. Ahmes kabilesinden yüzelli atlı ile oraya vardım. Ahmesliler at besleyen insanlardı. Ben ise at üzerinde duramıyordum. [Durumu Resulullah'a söyledim.] Aleyhissalâtu vesselâm göğsüme vurdu; öyle ki, parmaklarının izni göğsümün üzerinde gördüm. Sonra:

"Allah'ım, Cerir'i (atının üstünde) sabit kıl, onu hidayete ermiş ve hidayet edici kıl!" buyurdu. Ben gittim, onu kırdım ve yaktım." [Buhârî, Megazî 62, Cihâd 154, 162, Menâkibu'l-Ensâr 21, Edeb 68, Da'avâd, 19; Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 137; Ebû Dâvud, Cihâd 172, (2772).][314]

AÇIKLAMA:

1- Bizzat rivayette açıklandığı üzere Zü'l-Halasa, içerisinde put bulunan bir binanın adıdır. Yani dahilinde cahiliye putlarından biri yer alan bir tapınak, Halasa, üzüm asması gibi başka ağaçlara sarılıp çıkan bir bitkidir. Akik gibi kırmızı meyveleri vardır, hoş kokuludur. Müberred, bu tapınağın yerine, müslümanların, civar ahâlinin ihtiyacı için büyük bir câmi yapıldığını kaydetmiştir.

Has'am ise, Yemen'de bir kabile adıdır. Kendilerini Has'am İbnu Enmâr'a nisbet ederler. Bu binânın Ka'be'yi takliden onun yerini almak düşüncesiyle inşa edildiğini belirtir. Esasen el-Ka'betu'l-Yemaniye diye isimlendirilmiş olması da yapılış gayesini gösterir. Sahiheyn'in Kitâbu'l-Fiten'de, Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)'tan kaydettikleri bir hadiste geçen Zü'l-Halasa'nın başka birput olduğu, sadedinde olduğumuz hadiste geçen Zü'l-Halasa ile ilgili olmadığı belirtilir. Bu ikinci rivayet şöyle: "Devs kabilesinin kadınlarının popoları Zü'l-Halasa etrafında titremedikçe kıyamet kopmaz."

2- Bu düzmece Ka'beyi yıktırmak için Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bölge halkından ve eşraftan olan Cerir (radıyallahu anh)'ı seçmiştir. "Bizi kurtar" şeklindeki tercümemizin aslı "Bize kalb rahatı kazandır" şeklindedir.

3- Hâkim'in el-İklil'de kaydına göre, Cerir İbnu Abdillah (radıyallahu anh), Benî Becile ve Beni Kuyeşr kabilelerinden 100 kadar adamla Resulullah'a gelirler. Aleyhissalâtu vesselâm Beni Has'am'dan sorar. Cerir, İslâmî davete icabet etmediklerini söyler. Aleyhissalâtu vesselâm, 300 kadar da Ensar vererek beraber geldiği kimselerin başına Cerir'i komutan yaparak oraya gönderir. "İslâm'a davet edip üç gün bu daveti tekrarlayacaksınız. Girerlerse müslümanlıklarını kabul edeceksiniz ve Zü'l-Halasa putunu yıkacaksınız; kabul etmezlerse kılıçtan geçireceksiniz" buyurur.

4- Bu sefere katılanların miktarı, rivayetlerde farklı rakamlarla ifade edilmiştir.

5- At üzerinde duramadığını söyleyen Cerir'e, Resulullah dua eder ve -bir başka rivayette- eliyle tepeden kalçaya kadar hem ön (yüz) ve hem de arka (sırt) cihetineden sıvazlar.[315]

*** ZATÜ'S-SELASİL GAZVESİ**

ـ4303 ـ1ـ عَنْ أبِي عُثْمَانَ النَّهْدِى قَالَ:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # عَمْرُو بْنَ الْعَاصِ عَلى جَيْشِ ذَاتِ السَّسِلِ. قَالَ: فأتَيْتُهُ فَقُلْتُ: أىُّ النَّاسِ أحَبُّ إلَيْكَ؟ قَالَ: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَ: أبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟

قَالَ: عُمَرُ. فَعَدَّ رِجَاَ. فَسَكَتُّ مَخَافَةَ أنْ يَجْعَلَنِى فِى آخِرِهِمْ]. أخرجه الشيخان .

1. (4303)- Ebû Osmân en-Nehdî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı Zâtu's-Selasil ordusunun başında göndermişti.
Amr İbnu'l-As der ki: "(Ya Resûlulah) sana en sevgili insan kimdir?" dedim. "Aişe'dir!" buyurdular. Ben tekrar sordum:
"Erkeklerden kim?"
"Onun babasıdır!" buyurdular. Ben bir kere daha sorayım dedim:
"Sonra kim?"
"Ömer" buyurdular ve bazı erkek (adları) saydılar. Beni en sona atacak korkusuyla sükût edip başka sormadım." [Buhârî, Megazî 63, Fedâilu'l-Ashab 5; Müslim, Fedâilu'l-Ashâb 8, (2384).][316]

AÇIKLAMA:

1- Bu, hicretin 8. yılında Cemâziyelâhir ayında cereyan etmiş bir gazvedir. 7. yılda olduğu, Muta seferinden sonra cereyan ettiği de söylenmiştir. İbnu Sa'd'ın kaydına göre, Resulullah, Kudâ'a kabilesinden bir büyük grubun, Medine'yi basmak üzere toplanmakta olduklarını istihbar eder. Bunun üzerine derhal Amr İbnu'l-As'ı çağırıp beyaz bir sancakla Ensar ve Muhâcir'den 300 kişiyle yola çıkarır. Arkadan da Ebû Übeyde ile 200 kişilik takviye gönderir.
2- Bu gazveye Zâtu'sselasil (zincirliler) denmesinin sebebi, müşriklerin savaştan kaçmalarını önlemek için, birbirlerni zincirlerle bağlamalarından dolayıdır. Başka tahmin de söylenmiştir. Burası Vâdi'l-Kura'nın gerisinde Medine'ye 10 günlük mesafede bir yerdir. Bu sefer, "Lahm ve Cüzâm azvesi" diye de adlandırılmıştır. Lahm ve Cüz'âm iki büyük kabilenin ismidir.
3- Hadis, muhtelif vecihlerden, farklı ziyadelerle geliştir. Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh)'ı bu soruya sevkeden husus, emrine verilen askeri birlikte Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer gibi büyüklük ve Resulullah'a yakınlıkları herkesçe bilinen kimselerinde yer alması. Kendisi şöyle

anlatır: "İçimden kendi kendime dedim: "Benim Resulullah nezdinde müstesna bir mevkim olmasaydı Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer (radıyallahu anh)'nın da bulundğu bir ordunun başına beni koymazdı." Gidip önüne oturdum ve: "Ey Allah'ın Resûlü! Sana insanların en sevgilisi kimdir?" diye sordum..."

Yani Amr İbnu'l-As (radıyallahu anh) zanneder ki, kendisini Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'e komutan yapması, Resulullah nezdinde onlardan daha sevgili olduğnun delilidir. Ancak sorunca anlar ki, en başlarda yok.

Hadis bize şu mesajı vermektedir. Resulullah, kişilere bir kısım kritik vazife verirken, onların kendisine yakınlığına, muhabbetinin derecesine değil, öncelikle liyâkata bakıyordu. Nitekim, aynı gazve sırasında Amr'la Hz. Ömer arasında çıkan ihtilaflar, sefer dönüşü Resulullah'a intikal ettirilince, Amr'ı, her meseledeki tavrı sebebiyle takdir etmiştir. Şöyle ki:

***** Arkadan yetişen Ebû Ubeyde bir kısım gerekçeler ileri sürerek imamlığa layık olduğunu söyler. Amr "Sen değil, ben komutanım, sen bana yardımcısın" der, imamlığı vermez. Hatta gece soğuktur, ihtilam olur, yıkanamaz, teyemmümle namaz kıldırır.

***** Amr, bu gazve sırasında ateş yaktırmaz. Hz. Ömer bu yasağı uygun bulmaz, ihtilafa düşerler. Hz. Ebû Bekr: "Amr'ı bırak. Zira, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu başımıza harp sanatını öğretmeden koymaz" der. Bir başka rivayette Amr bu yasağa itiraz edenlere sert çıkar: "Kim ateş yakacak olursa içine atacağım!" der.

***** Düşmanla karşılaşılır, Amr, hezimete uğratır. Askerlerden bir kısmı "peşlerine düşelim!" der. Amr kabuletmez.

Sefer dönüşü bu ihtilaflar Resulullah'a söylenir. Aleyhissalâtu vesselâm Amr'a niye öyle yaptığını sorar: Amr: "Ateş yakarak düşmana yerimizi haber vermeyi, sayımızın azlığı hususunda bilgi vermeyi hoş bulmadım. Takip etmeyi de "onların imdad kuvvetleri bulunabilir" endişesiyle terkettim" der. Resulullah her davranışını takdirle karşılar.

3- Bu rivayette Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve Hz. Aişe (radıyallahu anhum)'un faziletleri, diğer sahabelere nazaran faziletçe akdem oluşları açık şekilde gözükmektedir. Hadis, bu yönüyle Hz. Ali'nin akdem olduğunu iddia eden Şiilerin aleyhine, Ehl-i sünnet'in lehine şâhid olmaktadır.[317]

* TEBÜK GAZVESİ

ـ4304 ـ1ـ عَنْ أبِي مُوسى رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]أرْسَلَنِى أصْحَابِى إلى رَسُولِ اللّهِ # أسْألُهُ الْحُمْنَ لَهُمْ في جَيْشِ الْعُسْرَةِ وَهِىَ غَزْوَةُ تَبُوكَ. فَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانُ وَ أشْعُرُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ أصْحَابِى أرْسَلُونِى إلَيْكَ لِتَحْمِلَهُمْ. فَقَالَ: واللّهِ َ أحْمِلُهُمْ عَلى شَىْءٍ فَرَجَعْتُ حَزِيناً مِنْ مَنْعِ رَسُولِ اللّهِ # وَمِنْ مَخَافَةِ أنْ يَكُونَ قَدْ وَجَدَ فِى نَفْسِهِ عَلَيَّ، فرَجَعْتُ إلى أصْحَابِى فَأخْبَرْتُهُمْ بِالَّذِى قَالَ؛ ثُمَّ أرْسَلَ إلىّ فقَالَ: خُذْ هَذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ، وَهذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ، هذَيْنِ الْقَرِينَيْنِ لِسِتَّةِ أبْعِرَةٍ ابْتَاعَهُنَّ مِنْ سَعْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه حِينَئِذٍ فَانْطَلِقْ بِهِنَّ إلى أصْحَابِكَ. فَقُلْ: إنَّ اللّه تَعالى، أوْ إنَّ رَسُولَ اللّهِ # يَحْمِلُكُمْ عَلَى هؤُءِ فَارْكَبُوهُنَّ. فَانْطَلَقْتُ إلى أصْحَابِى بِهِنَّ. فَقُلْتُ: إنَّ رَسُولَ اللّهِ # يَحْمِلُكُمْ عَلى هؤُءِ، وَلكِنْ واللّهِ َ أدْعُكُمْ حَتَّى يَنْطَلِقَ مَعِى بَعْضُكُمْ إلى مَنْ سَمِعَ مَقَالَةَ رَسُول اللّهِ # حِينَ سَألْتُهُ لَكُمْ وَمَنْعَهُ إيَّاىَ أوَّلَ أمْرِهِ. ثُمَّ إعْطَاؤُهُ إيَّاىَ بَعْدَ ذلِكَ َ تَظُنُّوا أنِّى حَدَّثْتُكُمْ شَيْئاً لَمْ يَقُلْهُ. فقَالُوا: واللّهِ إنَّكَ عِنْدَنا لَمُصَدَّقٌ، وَلَنَفْعَلَنَّ مَا أحْبَبْتَ فَانْطَلَقَ أبُو مُوسى بِنَفَرٍ مِنْهُمْ حَتّى أتُوا الَّذِينَ سَمِعُوا قَوْلَ النَّبِيِّ # فَحَدَّثُوهُمْ بِمَا حَدَّثَهُمْ بِهِ أبُو مُوسى[. أخرجه الشيخان .

1. (4304)- Ebû Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashabım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a usre (darlık) ordusu, yani Tebük Gazvesi sırasında yüklerini koyacakları deve hakkında sormam için beni gönderdiler.

Yanına vardığımda meğer öfkeliymiş de ben hissedememişim.

"Ey Allah'ın Resûlü, dedim, arkadaşlarım size, beni gönderdiler, kendilerine yük devesi vermenizi istiyorlar."

"Vallahi ben onlara hiçbir yük devesi veremem!" buyurdular. Ayrıldım, ama üzgündüm, hem yük devesi verilmeyişine, hem de bana kızmış olabileceği korkusuyla üzgündüm. Arkadaşlarımın yanına varıp Aleyhissalâtu vesselâm'ın söylediğini kendilerine haber verdim.

Sonra Resulullah bana birini [Bilâl'i] göndererek beni çağırdı ve:

"Şu çifti, şu çifti, şu çifti al! Bunları arkadaşlarına götür. Ve dedi ki: "Allah -veya Resulullah- sizi bunlarla taşıyacak, bunlara binin" dedi. Ben onları arkadaşlarıma götürdüm ve:

"Resulullah sizleri bunlarla taşıyacak. Lakin, vallahi sizden biri, sizin için ilk istediğim zaman, Resulullah'ın söylediğini ve vermem dediğini duyan birine gitmedikçe yakanızı bırakmam" dedim. Arkadaşlarım:

"Vallahi sen yanımızda (müttehem değilsin), doğru söylediğine inanıyoruz. Ama sen yine de dilediğini yap!" dediler. Ebû Musa, onlardan bir grupla gitti. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önce söylemiş olduğu sözü işitenlere, vardılar. Bunlar Ebû Musa'nın kendilerine söylediği şeyleri aynen söylediler." [Buhârî, Megâzî 78, 74, Humus 15, Zebâih 26, Eymân 1, 4, 18, Kefâret 9, 10, Tevhid 56; Müslim, Eymân 8, (1649).][318]

ـ4305ـ 2ـ وَعَنْ وَاثِلَةَ بْنِ ا‘سْقَعِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]نَادَى رسُولُ اللّهِ # فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ فَخَرَجْتُ إلى أهْلِى وَقَدْ خَرَجَ أوَّلُ صَحَابَةِ رَسُولِ اللّهِ # فَطَفَقْتُ فِي الْمَدِينَةِ أُنَادِى: أَ مَنْ يَحْمِلُ رَجُ لَهُ سَهْمُهُ؟ فَنَادَى شَيْخٌ مِنَ ا‘نْصَارِ فقَالَ: لَنَا سَهْمُهُ عَلى أنْ نَحْمِلَهُ عُقْبَةً وَطَعَامُهُ مَعَنَا. فَقُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فسِرْ عَلى بَرَكَةِ اللّهِ تَعالى قَالَ: فَخَرَجْتُ مَعَ خَيْرِ صَاحِبٍ حَتّى أفَاءَ اللّهُ عَلَيْنَا فأصابَنِى قَئِصُ فَسُقْتُهُنَّ حَتّى أتَيْتُهُ فَخَرَجَ. فَقَعَدَ عَلى حَقِيبَةٍ مِنْ حَقَائِبِ إبِلِهِ. ثُمَّ قَالَ: سُقْهُنَّ مُدْبِرَاتٍ ثُمَّ قَالَ: سُقْهُنَّ مُقْبِتٍ. فَقَالَ: مَا أرَى قَئِصَكَ إ كَراماً قُلْتُ: إنَّمَا هِىَ غَنِيمَتُكَ الَّتِى شَرَطْتُ لَكَ قَالَ: خُذْ قَئِصَكَ يَا ابْنَ أخِى، فَغَيْرَ سَهْمِكَ أرَدْنَا[. أخرجه أبو داود.يُقَال »حَمَلْتُ فُناً عُقْبَةً« إذَا أرْكَبْتُه وَقْتاً وَأنْزَلْتُهُ وَقْتاً فَهُوَ يعقب غَيْرَهُ فِي الرُّكُوبِ: أىْ يُجِىءُ بَعْدَهُ .

2. (4305)- Vâsile İbnu'l-Eska' (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük Gazvesine katılmak için çağrıda bulundu. Ben hemen ehlime gittim. Gazveye gitmeye yöneldim. Resulullah'ın ashâbının ilk kısmı yola çıkmıştı bile, Medine'de seslenmeye başladım:

"(Ganimetten gelecek) hissesi taşıyana olacak bir kimseyi (devesiyle) taşıyacak bir kimse yok mu?" diyordum. Ensâr'dan yaşlı bir zât:

"Kendisini münâvebe ile bindirmem ve yiyeceğini de vermem karşılığında (savaştan elde edeceği) hissesi bize olmak kaydıyla götürürüm!" dedi. Ben:
"Anlaştık!" dedim. Ensârî:
"Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!" dedi. Böylece en hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimetde nasib etti, hisseme bir miktar deve isabet etti. Bunları sürüp, (beni devesine olan Ensariye) getirdim. Adam çıkıp devesinin havıdındaki çullardan biri üzerine oturdu, ve:
"Bu develeri sen geri sür!"dedi. Sonra tekrar:
"Sen bu develeri ileri sür, (bana getirme)!" dedi ve ilave etti: "Ben senin bu develerini değerli görüyorum" dedi. Vesile de:
"Bu başlangıçta anlaştığımız şarta göre senin ganimetin!" dedim. Ama Ensârî:
"Ey kardeşimin oğlu, ganimetini al. Ben senin bu maddi payını istememiştim (sevaba, manevi kazanca iştirak etmeyi düşünmüştüm)" dedi." [Ebû Dâvud, Cihad 123, (2676).][319]

AÇIKLAMA:

1- Tebük savaşını anlatmazdan önce, son hadisle ilgili bir noktayı açıklayalım:
Bu hadiste bir antlaşma mevzubahis: Cihada giden kimse emânet binek alacak mukabilinde, ganimetten terettüp edecek kimseyi binek sahibine verecek. Binek veren'in niyeti bu değilmişse de, anlaşılan bu dur. Bu esasa göre anlaşma yapılmıştır. Alimler böyle bir akit caiz mi değil mi? diye ihtilaf etmiştir. Ahmed İbnu Hanbel, atını ganimetin yarısı karşılığında veren kimse hakkında: "Bunda bir beis olmamasını ümid ederim" demiştir. Evzâî: "Ben bunu câiz görürüm" der. İmam Mâlik mekruh addeder. Şafiî mezhebine göre, atı ganimetteki pay karşılığı vermek caiz değildir. Böyle bir şey yaparsa, ona binme parası ne tutarsa o ödenir.
2- Tebük Gazvesi, hicretin dokuzuncu yılında, Receb ayında ve Veda Haccı'ndan önce yapılmıştır. Tebük, Medine-Şam şehri arasındaki mesafenin yarı yolunda yer alır. Medine'den ondört merhale uzaklıktadır.

3- Bu gazveye Gazvetü'l-Usre de denmiştir. Usre, sıkıntı, darlık manasına gelir. Bu isim ayet-i kerimeden alınmıştır. Zira, Tebük seferine temas eden âyette "Andolsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhacirlerle Ensârın ve Peygamberin tevbelerini kabul etti" (Tevbe 117).
Seferin bu vasıf alışı, son derece sıcak bir mevsimde yola çıkılmış olmasından, bineklerin azlığından kaynaklanıyordu. Ayrıca meyve mevsimi olduğundan, kimse sefere çıkmak istemiyor, meyveleriyle beraber olmak istiyordu. Seferin sıkıntılı olmasının bir sebebi de bu idi. Nitekim Ka'b İbnu Mâlik bu yüzden sefere katılamamıştı. Ordu kalabalıktı, ihtiyaç miktarı suyu ve yiyeceği taşımak müşkil idi. Çok kere susuzluk çekilmiş, develerin kesilip hörgüçlerindeki su sıkılıp içilmiştir. Binme, yiyecek gibi başka sıkıntılar da olmuş, netice itibariyle "sıkıntılı" manasına Gazvetu'l-Usre denilmiştir. Resulullah'ın gerek suyun ve gerekse yiyeceğin bereket kazanmasıyla ilgili mucizeleri bu sefer sırasında fazlaca görülmüştür.
Tebük isminin bir göze ismi olduğu kabul edilir. Ancak suyu pek azdır. Aleyhissalâtu vesselâm abdest alır, suyunu gözeye boşaltır. Göze zengin bir çeşme haline gelir ve bütün ordu su ihtyacını oradan görür.
4- Bu gazveye çıkış sebebi, Medine'ye gelen bir haberdir. Şam'dan Medine'ye zeytinyağı getiren Nebâtiler "Rumların müslümanlara karşı büyük bir ordu hazırladığı, bunlara Lahm, Cüzzâm, Gasân gibi henüz İslâm'a girmeyen diğer Arapların da katıldığı, öncü birliklerin Belkâ'ya kadar geldiği haberini getirirler."
Aleyhissalâtu vesselâm derhal sefer kararı verir ve halka hazırlanmalarını ilan eder. Başta Mekke olmak üzere bütün taşradaki müslümanlara, kabilelere, sefer hazırlığı yapmalarını bildirir. Nereye gidileceğini, düşmanın azametini açıkca belirtir. Tâ ki ona göre hazırlansınlar. Bazı rivayetlerde, Tebük seferine kadar bütün seferlerde asıl hedefin söylenmediği, hep başka yerler söylenerek gizlendiği kaydedilmiştir. Fakat Tebük seferinde "Düşmanın kuvveti, sıcaklığın şiddeti, mesafenin uzaklığı sebebiyle hedef gizlenmedi.
Seferin sebebini anlamada Taberânî'nin şu rivayetini kadetmede fayda var.

"Hristiyan Araplar Herakliyus'a şöyle yazarlar: "Peygamberlik iddia ederek çıkan şu adam var ya! Helâk oldu. Kıtlığa maruz kaldılar, malları da helâk oldu." Bunun üzerine Herakliyus, Kıbâd adında bir şefin komutasında 40 bin kişilik bir ordu hazırladı.Haber Resulullah'a ulaşınca, harekete geçti."

O sıralarda gerçekten İslâm devleti henüz güçlü değildi. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), herkesi imkanı nisbetinde sadaka vermeye, bağışa davet etti. Herkes bir şeyler veriyordu. Zenginler daha çok veriyordu. Hz. Osman Şam'a kervan göndermiş idi. "Ya Resulullah bu ikiyüz deve semeriyle, çuluyla bağışımdır. İkiyüz okiyye de (para veriyorum" dedi. Bir başka riayette onun bağışı 300 deve, 1000 dinar altın idi. Hz. Ebû Bekr mevcut malının hepsini, Hz. Ömer yarısını bağışladı.

Resulullah bu sefere imkan nisbetinde çok kimsenin katılmasını istiyor, mazereti olmadıkça kimsenin geride kalmamasını emrediyordu. 80 küsür münafık özür beyan etti, onlara izin verdi. Bedevilerden de bir o kadarı özür beyan ettilerse de onlara izin vermedi. Ciddi bir mazereti olmayan birkaç müslüman da katılmadı. Anak sefer dönüşü bu dört kişiyi Resulullah cezalandırdı, Allah'tan af âyeti gelinceye kadar cemiyetten tecrid etti. Elli gün kadar hayat burunlarından geldi.[320] Bu seferde yedi kişi de bekkâun (ağlayanlar) diye şöhret kazandılar. Bunlar pek fakir kimselerdi. Resulullah'a müracaatla, katılabilmek için binek istediler. Aleyhissalâtu vesselâm "Yok, veremem" deyince ağlayarak ayrıldılar. Müslümanları, o devrin süperine ezdirmek ümidiyle yahudiler de şamataya, halkın moralini bozmaya başlarlar. Rivayete göre: "Ey Muhammed, derler. Eğer sâdık bir peygambersen, haydi Suriye'ye git! Orası mahşer (kurulacak) yerdir. Peygamberler diyarıdır." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bunun üzerine Şam'a (Suriye'ye) gitmek düşüncesiyle sefer açar, Tebük'e gelir. Tebük'e vâsıl olunca şu ayet nazil olur: "Memleketinden çıkarmak için seni neredeyse zorlayacaklardı. O takdirde senin ardından onlar da pek az kalabilirlerdi..."(İsra 76)

5- Resulullah'ın ordusu be seferde 30 bin kişiye ulaşır. Atlıların sayısı da 10 bini bulur.

Resulullah Tebük'te 20 gün kalır, Rumları bekler. Herakliyus o sırada Humus'tadır.
Eyle'nin şefi Yuhanna İbnu Rü'be gelerek Hz. Peygamber'le sulh antlaşması yapar, cizyeye bağlanır. Verecekleri cizye 300 dinardır. Ezruh şefi ile 100 dinara sulh yapılır. Cerbe, Makma halkı ile, mahsullerinin yarısı karşlığında sulh yapılır.
Resulullah burada iken Hâlid ibnu Velid'i 420 atlı ile Dûmetu'l-Cende şefi Ukaydir İbnu Abdilmelik'e gönderir. Bu, Kinde hıristiyanlarındandır. Hâlid, Resulullah'ın önceden söylediği gibi, Ukeydir'i öküz avlarken yakalar. Resulullah'a getirir. Onun da hayatı bağışlanır. 2800 deve, 400 mızrak cizye olarak alınır. Resulullah humus aldıktan sonra gerisi askerlere dağıtılır.
Burada yirmi gün kadar beklendiği halde ne Herakliyus, ne de Hıristiyan Araplardan kimse savaşa cesaret edip gelemez. Resulullah Medine'ye döner.
Dönüş sırasında Vâdi'l-Müşakkak'ta, duası bereketine, sızıntı halinde akan bir su, orduya yetecek berekete ulaşır.
Medine'ye yaklaşınca Mescid-i Dırâr'ın haberini alır. Mâlik İbnu'd-Duhşum'u göndererek yaktırır.
6- Tebük seferi, çok kârlı bir sefer olmuştur.
* Sıkça müslümanlara endişe kaynağı olan, Bizans heyulasının korkulacak bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. "Geldik, geliyoruz!" diye hava sıkan veya münâfık ve yahudilerce "Geldiler! Gelecekler, müslümanları ezecekler!" gibi moral bozucu tesirler hasıl eden propagandalara kaynak olan Bizans'ın ne olduğu anlaşılmış oldu; Bizans süperi, meğerse, artık pençeleri dökülmüş, dişleri sökülmüş, adaleleri çözülüp güçsüz kalmış ve hatta mefluç hale düşmüş bir arslan; arslan postuyla yapılmış bir korkuluk haline gelmiş de bilinmiyormuş. Böylece anlaşılmış oldu. Resulullah'ın Tebük seferiyle meydanlardan kaçtığı görülen Rum'un üzerine müslümanlar cesaretle gidecek, o da çekile çekile İstanbul'un surlarına kadar gerileyecek; Suriye, Irak, Mısır, Anadolu birer birer İslam'ın yed-i beyzâsına teslim olacaktır. Son kalıntılarını da Fatih İstanbul'dan atacaktır.

***** Bizans'a karşı yapılan bu seferin ruhlarda nasıl bir rahatlama hâsıl ettiği şuradan da anlaşılmalıdır: Sefer dönüşü müslümanlar İbnu Sa'd'ın kaydına göre, "Artık cihad bitti!" diye silahlarını satmaya başlarlar. Bu durum Resulullah'a ulaşınca: "Deccal çıkıncaya kadar ümmetimden bir grup Allah yolunda cihâda devam edecektir" buyurarak silahı bırakmayı yasaklar.

Müslümanları bu havaya getiren husus, kanaatimizce şu idi: Hicaz ve çevresi yani Arap yarımadası şirkten temizlenmiş müşrik korkusu kalmamıştı. Müslümanları yukarıda temas ettiğimiz üzere, Rum korkutuyordu. Tebük seferi'yle Rum'un ne olduğu anlaşılıp, Bizans'ın müslümanlara komşu vilayetleri de cizyeye bağlanınca sanki korkacak bir şey kalmamıştı, İslâm hedefine ulaşmıştı. Ama Resulullah'ın misyonu, insanlığın tamamına mesaj götürmekti. Müslümanlar yeni hedeflere, yeni fetihlere hazırlanmalıydı. Resulullah rahavete düşülmemesi, cihad mevzuunda gevşekliğe sapılmaması için gerekli tedbirleri alacak, yeni hedefler gösterecektir.

***** Tebük Seferi, İslam cemiyetinde münafıkların hâla varolmaya devam ettiğini ortaya koydu. Bir kısım ayetler onların bu vesile ile ortaya koydukları haller üzerine inmiştir. Şöyle ki:

****** Münafık şeflerden biri sefere katılmamak için, bahane olarak, Resulullah'a: "Gittiğim takdirde Bizans kadınlarına dayanamam. Beni fitneye atma" manasına gerekçeler ileri sürmüştü. Hakkında şu ayet indi (meâlen): "Onlardan, "bana izin ver, beni fitneye düşürme"diyen vardır. Bilin ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdi..." (Tevbe 49)

****** Bazıları halka, "sıcakta sefere mi çıkılır!" diye mâni olmaya çalışmıştı. Haklarında şu âyet indi: "Allah'ın peygamberinin hilafına (sefere çıkmayıp, Medine'de geri kalanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad hoşlarına gitmedi. "Sıcakta savaşa çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke bilseydiler" (Tevbe 81).

****** Sefer sırasında da bir kısım fitnelere tevessül ettiler. Birisi şu: "Resulullah'ın devesi kaybolmuştu. Münâfıklardan biri: "Muhammed size semadan haber getirdiğini iddia eder, ama devesinin nerede

olduğunu bilmez!" der, teşviş çıkarmaya çalışır. Resulullah işitince: "Vallahi ben gaybı bilmem, Allah'ın bana bildirdiğini bilirim. Devem falanca vadide, yuları bir ağaca takılmıştır, gidin getirin" der. Aynen dediği gibi çıkar.

****** Medine'de kalan münafıklar, müslümanlardan ayrı olarak bir araya gelebilmek için kendilerine mahsus, hususi bir mescid yaparlar. Kur'an-ı Kerim ifadesiyle bu, Mescid-i Dırar'dır. Bu hususta şu âyet nazil olur: "Zarar vermek, inkâr etmek, müminlerin arasını ayırmak, Allah ve peygamberine karşı savaşanlara daha önceden gözcülük (casusluk) yapmak üzere bir mescid kurup, "Biz sadece iyilik yapmak istedik" diye yemin edenlerin yalancı olduklarına şüphesiz ki Allah şâhiddir. Ey Muhammed o mescide hiç girme. İlk gününden beri Allah'a karşı gelmekten sakınmak için kurulan mescidde bulunman daha uygundur.." (Tevbe 107).

****** Tebük'le ilgili mühim hadiselerden biri savaşa izinsiz, mazeretsiz katılmayan üç müslümanla ilgili olarak gelen ayettir. Resulullah bu üç kişiyi insanlarla konuşmaktan, insanların herhangi bir hizmetine mazhar olmaktan yasaklamıştı. Bir nevi içtimâî boykota mahkum edilmişlerdi. Bütün genişliğine rağmen yeryüzünü pek daraltan, çok sıkıntılı bir elli günden sonra onların affını ilan eden ayet gelir: "Bütün genişliğine rağmen yer onlara dar gelerek, nefisleri kendilerini sıkıştırıp, Allah'tan başka sığınacak kimse olmadığını anlayan savaştan geri kalmış üç kişinin tevbesini de kabul etti..." (Tevbe 118) [321]

KISKANÇLIK BÖLÜMÜ

KISKANÇLIK

ـ4306 ـ1ـ عَنْ أبى هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ اللّهَ تَعالى يَغَارُ وَإنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَإنَّ غَيْرَةَ اللّهِ أنْ يَأتِىَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللّهُ تَعالى عَلَيْهِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4306)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Allah kıskançtır, mü'min de kıskançtır. Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır." [Buhârî, Nikâh107, Müslim, Tevbe 36, (2761); Tirmizî, Radâ 14, (1168).][322]

AÇIKLAMA:

Kıskançlık diye çevirdiğimiz kelime gayret'tir. dilimizde gayret kelimesi kıskançlık manasına kullanılmaz. Çaba veya cehd manasındadır. Kadı İyaz, kıskançlık manasına olan gayret'in, kelime olarak tegayyürü'lkalb'ten inşikak ettiğini söyler. Şöyle der: "Bu kendine mahsus olan şeyde müşâreke (ortaklık) sebebiyle öfkenin kabarması, kalbin tegayyürüdür." Bu hal, en ziyade karıkoca arasında olur. Söylediğimiz bu husus insanlar hakkındaki kıskançlığı açıklar.

Allah'a nisbet edilen kıskançlığa gelince: Bu hususta Hattâbî derki: "Allah hakkında kıskançlığın ne olduğunu en iyi açıklayan şey Ebû Hureyre hadisidir." Hattabî burada, sadedinde olduğumuz hadisi kasteder. Çünkü orada; "Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram ettiği şeyi yapmasıdır"denir. İyaz der ki: "Allah hakkında gayret'in, onu yapanın hâlini değiştirdiğine işaret olması da muhtemeldir. Dendi ki, asıl itibariyle gayret, hamiyet ve izzeti nefisdir. Bu tarif, "gayret"i tegayyürün gerektirdiği şeyle tefsir etmektir, böylece gadaba râci olur. Cenâb-ı Hak, Kitabında gadab ve rıza'yı kendi nefsine nisbet etmiştir." İbnu Arabî der ki: "Tegayyürün Allah hakkında muhal olduğu kat'î delille sabittir. Öyleyse lâzımı ile tevili gerekir. Onun lâzıımı ise vâid'dir ve faile ceza verilmesidir." Aynî, "Allah'ın gayretini (kıskanmasını), fevâhişten (çirkin fiillerden) yasaklaması ve onları haram kılması ve onlardan menetmesi" diye tarif eder ve şöyle açıklar: "Çünkü gayyur (kıskanç), kıskandığı şeyden başkasını zecr eden (yasaklayan kimsedir). Bu hususu, Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Allah kıskanç olduğu için fevâhişi haram etti "hadisi açıklamıştır. Yani haram etti demek, işlenmesini yasak etti

demektir. Yine Aleyhissalâtu vesselâm buyurmuştur ki: "Allah'ın kıskanması, mü'minin Allah'ın haram kıldığı şeyi yapmamasıdır."[323]

ـ4307 ـ2ـ وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّه # يَقُولُ:َ أحَدَ أغْيَرُ مِنَ اللّهِ، مِنْ أجْلِ ذلِكَ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَما بَطَنَ، وَ أحَدَ أحَبُّ إلَيْهِ الْمَدْحُ مِنَ اللّهِ، مِنْ أجْلِ ذلِكَ مَدَحَ نَفْسَهُ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

2. (4307)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı işittim, şöyle diyordu: "Allah'dan daha kıskanç kimse yoktur. Bu sebeptendir ki fevâhişin açığını da kapalısını da haram kıldı. Medihten Allah kadar hoşlanan bir kimse de yoktur. Bu sebeptendir ki nefsini medhetmiştir." [Buhârî, Nikâh 107, Tefsir, En'âm 7, Tefsir A'raf 1, Tevhid 15; Müslim, Tevbe 33, (2760); Tirmizî, Daâvât 97, (3520).][324]

AÇIKLAMA:

1- Fevâhiş kelimesi fahişenin cem'idir. Fâhişe, gerek söz ve gerekse fiille icra edilen herçeşit çirkin fiildir. Allah'ın bütün haramları fevâhiş'e girer. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de şöyle açıklar: "Hadiste fuhş, fâhşe, meâsi ve günahlardan çirkinliği fazla olanlara denmiştir. Çoğu kere de zina manasında gelmiştir."

2- Allah'ın medh'i sevmesi hakkında Aynî der ki: "Bu, kulların maslahatına bir durumdur. Çünkü kullar, Allah'a (güzel isimlerle tesmiye, nâkıs sıfatlardan tenzih ve kemal sıfatlarıyla tavsif etmek suretiyle) senâ etmekle sevap kazanırlar ve bundan istifade ederler. Değilse Allah Teâla Hazretleri bütün âlemlerden müstağnidir, hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. İnsanların medh'i Ona bir fayda vermediği gibi, medhi terketmeleri de zarar vermez.

Hadiste, Allah'a senâda bulunmanın tesbih, tehlil, tahmid ve diğer zikirlerle Allah'ı anmanın fazileti gözükmektedir."[325]

ـ4308 ـ3ـ وَعَنْ اَبِى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: يَا رَسُولَ اللّهِ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أهْلِى رَجُ أُمْهِلَهُ حَتّى آتِىَ بِأرْبَعَةِ شُهَدَاءِ. فقَالَ #: نَعَمْ. فقَالَ: كَّ. والّذِى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إنْ كُنْتُ ‘عَجِّلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذلِكَ. فقَالَ #: اسْمَعُوا إلى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ. إنَّهُ لَغَيُورٌ، وَأنَا أغْيَرُ مِنْهُ، واللّهُ تَعالى أغَيْرُ مِنِّى[. أخرجه مسلم ومالك وأبو داود.»أُعَجِّلُهُ بِالسَّيْفِ« أىْ أضْرُبُهُ .

3. (4308)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sa'd İbnu Ubâde (radıyallahu anh) dedi ki: "Ey Allah'ın Resulü, ben zevcemle birlikte bir adam yakalasam, dört şahit getirinceye kadar ona mühlet mi tanıyacağım?"

"Evet!" buyurdu Aleyhissalâtu vesselâm. Sa'd:

"Asla dedi, seni hakla gönderen Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun, şahid aramazdan önce kılıncımı indiririm."

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Şu efendinizin söylediğine bakın! Evet (biliyoruz ki) o kıskanç bir adamdır. Ama ben ondan da kıskancım, Allah da benden kıskanç." [Müslim, Li'ân 16, (1498); Muvatta, Akdiye 17, (2, 737); Ebû Dâvud, Diyât 12, (4532).][326]

AÇIKLAMA:

Bu hadis, muhtelif vecihlerle rivayet edilmiştir. Hadisin vürûdu, kazıfla ilgili ayetin nüzûlüdür. Şöyle ki:

"İbnu Abbâs'tan gelen rivayete göre: "Namuslu ve hür kadınlara (zina) isnâdıyla) iftira eden, sonra (bu babta) dört şâhit getirmeyen kimselerin

herbirine de seksen değnek vurun. Onların ebedi şâhitliklerini kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridir" meâlindeki âyet geldiği zaman, Ashabtan kıskançlığı ile meşhur Sa'd İbnu Ubâde, "âyet böyle mi? Yani, ben hâin kadının dizlerine yabancı bir erkeği çökmüş olarak yakalayacağım da, dört şahid getirinceye kadar onu hiç rahatsız etmiyeceğim, hiç kımıldatmayacağım öyle mi? Hayır, Allah'a kasem olsun, ben dört şâhit getirinceye kadar o hâcetini görür (gider). Şâyet karımın yanında bir erkek görecek olsam hiç aman vermeden, önce kılıcımın keskin ağzıyla vurur tepelerim" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) cemaatte bulunanlara: "Sa'd'ın bu kıskançlığına şaşıyor musunuz? Emin olunuz ki, ben ondan daha kıskancım. Allah da muhakkak ki benden ziyâde kıskançtır. Bu sebepledir ki, kullarına (gizli ve açık her çeşidiyle) fevâhişi (yâni çirkin söz ve uygunsuz filleri) yasakladı. (Tevbe ve pişmanlıktan Allah kadar hoşlanan bir başkası da yoktur. Bu sebeple ateşle korkutan, cennetle müjdeleyen (elçiler, peygamber)ler gönderdi)" der.

Hz. Sa'd bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü, bu (söylediğiniz) haktır ve Rabb-ı Teâla'nın indinden gelmiştir, fakat ben (ilk defa duyunca işte böyle bir) tuhaf oldum" der.

Bu hadiste Hz. Peygamer (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sa'd İbnu Ubâde'ye sanki şöyle demek istediği ifade edilmiştir: "Allah senden daha kıskanç oduğu halde özür beyanını (tevbe ve pişmanlık) seviyor ve ancak hüccet ortaya çıktıktan sonra müâheze ediyor. O halde sana ne oluyor da bu halde öldürmeye tevessül ediyorsun?"

İmam Şafiî, bu rivayete dayanarak, karısıyla zina ederken yakaladığı kimseyi öldüren kocayı, delille isbatlayamadığı takdirde ölüme mahkum eder.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), suç, objektif delillerle sübût bulmadıkça vicdânî kanaatiyle ceza vermediğini şu rivayetten daha vâzıh olarak anlarız: İbnu Mâce'de kaydedilen -ki kısmen Buhârî de almıştır- bir rivayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle der: "Eğer ben bir kimseyi delilsiz olarak recmetseydim falanca kadını

recmederdim. Zira hakkındaki şüpheyi, sözleri, dış görünüşü ve yanına giren kimse(ler) te'yid etmektedir."

Nevevî'ye göre "burada, üzerine delil gösterilemeyen, kadın tarafından da itiraf edilmeyen, buna rağmen pek çok kimsenin işitmiş bulunduğu bir kötülük kadından zuhur ettiği şuyû bulan bir kötülük kastedilmektedir. Bu rivayet de ifade ediyor ki, bir fenâlık haberinin yaygınlaşmasına dayanarak hadd tatbik edilmez, mutlaka delil aranır."[327]

ـ4309 ـ4ـ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها:]أنَّ رسولَ اللّهِ #: خَرَجَ مِنْ عِنْدِنَا لَيْ. قَالَتْ: فَغِرْتُ عَلَيْهِ أنْ يَكُونَ أتَى بَعْضَ نِسَائِهِ،

فَجَاءَ فَرَأى مَا أصْنَعُ. فَقَالَ: أغِرْتِ. فَقُلْتُ: وَمَا لِمِثْلِى َ يَغَارُ عَلى مِثْلِكَ؟ فقَالَ #: لَقَدْ جَاءَكِ شَيْطانُكِ. قُلْتُ: أوْمَعِى شَيْطَانٌ؟ قَالَ: لَيْسَ أحَدٌ إِّ وَمَعَهُ شَيْطانٌ. قُلْتُ: وَمَعَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَلكِنْ أعَانِى اللّهُ عَلَيْهِ فَأسْلَمَ[. أخرجه مسلم والنسائي.قوله: »فَأسْلَمَ« أى إنقاد وأذْعَنَ وَصَارَ طَوْعاً فَ َيَكَادُ يَعْرِضُ لى بِمَا َ أُرِيدُهُ، وَلَيسَ مِنَ ا“سْمِ الَّذِى هُوَ بِمَعْنى ا“يمان .

4. (4309)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gece yanımdan çıkıp gitmişti. (Benim nöbetimde) hanımlarından birinin yanına gitmiş olabilir diye içime kıskançlık düştü. Geri gelince halimi anladı ve:

"Kıskandım mı yoksa?" dedi. Ben de:

"Evet! Benim gibi biri senin gibi birini kıskanmaz da ne yapar?" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Sana yine şeytanın gelmiş olmalı" dedi. Ben:

"Benimle şeytan mı var?" dedim.

"Şeytanı olmayan kimse yoktur" dedi.

"Seninle de var mı?"dedim.

"Evet, ancak ona karşı Allah bana yardımcı oldu da müslüman oldu!" buyurdu." [Müslim, Münafikun 70, (2815); Nesâî, İşretü'n-Nisâ 4, (7,

72).][328]

AÇIKLAMA:

1- Nevevî'nin açıklamasına göre سلم iki şekilde okunmuştur:

1) اَسْلَمُ bu durumda "selamet"ten gelir ve "Allah bana ona karşı yardım etti, onun şerrinden ve fitnesinden selamette kaldım" demek olur.

2) اَسْلَمَ bu durumda "müslüman olmak"tan gelir ve şeytanın müslüman olduğunu ifade eder. Bu takdirde mü'min olan şeytan hayırdan başka bir şey telkin etmeyeceğinden herhangi bir zararı olmaz.

Bu iki şıktan hangisi ercah? Bu meselede ihtilaf edilmiştir. Hattâbî: "Sahih ve racih olanı birinci şıktır" der. Ancak Kâdı İyâz ikinci şıkkı tercih eder.

Nevevî der ki: "Kâdı İyâz dedi ki: "Ümmet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ismetinde (korunmasında) icma etmiştir: "Cisminde, hatırında dilinde şetanın şerrinden korunmaya mazhardır."

2- Bu hadiste şeytanın fitne, vesvese ve iğva (şaşırtma)sından sakındırma var. Yani, imkân nisbetinde ondan sakınmamızı sağlamak için onun her an bizimle beraber olduğunu haber vermektedir.[329]

ـ4310 ـ5ـ وَعَنْهَا رَضِيَ اللّهُ عَنْها قَالَتْ:]مَا رَأيْتُ صَانِعَةَ طَعَامٍ مِثْلَ صَفَيَّةَ، صَنَعَتْ لِرَسُولِ اللّهِ # طَعَاماً وَهُوَ فِى بَيْتِى فَأخَذَنِى أفْكَلٌ فَارْتَعَدْتُ مِنْ شِدَّةِ الْغَيْرَةِ فَكَسَرْتُ ا“نَاءَ ثُمَّ نَدِمْتُ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ، مَا كَفَّارَةُ مَا صَنَعْتُ؟ قَالَ: إنَاءٌ مِثْلُ إنَاءٍ وَطَعَامٌ مِثْلُ طَعَامٍ[. أخرجه أبو داود والنسائي.»ا‘فكلُ« بفتح الهمزة: الرعدة من برد أو خوف .

5. (4310)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Safiyye (radıyallahu anhâ) gibi güzel yemek yapanı görmedim. (Bir defasında)

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) benim odamda iken, Safiyye ona yemek yapıp [göndermişti]. Çok şiddetli bir kıskançlık hissettim. Öyle ki beni bir titreme sardı. (Gidip) kabını kırdım, sonra da pişman oldum ve:

"Ey Allah'ın Resûlü dedim, yaptığım bu hareketin keffâreti nedir?"

"Tabağa aynıyla tabak, yemeğe misliyle yemek!" buyurdular." [Ebû Dâvud, Büyû 91 (3568); Nesâî, İşretu'n-Nisa 4, (7, 71).][330]

AÇIKLAMA:

1- Alimler, hadisi fıkhî açıdan değerlendirerek: "Bu hadis, kıymet üzere satılan şeylerin tazmini, kıymetine göre değil misliyle yapılır. Yeter ki misli bulunsun. Misli bulunmadığı hallerde kıymeti üzere yapılır" demişlerdir. Şâfiî ve Hanefiler bu görüştedir.

Kastalânî der ki: "Bir şeyin tazmininde, -dirhem ve diğer misliyatta olduğu üzere- cüzleri birbirine benzeyen şeyler hakkında misline hükmedilmesi esas iken, bu hadis, kıymet biçilen eşyalara dahil olan tabağın tazmininde de misle hükmetmiş olmakla bir çapraşıklık arzetmektedir." Bunun cevabı Beyhakî'nin şu kaydında mevcuttur: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın iki zevcesinin odalarında iki tabağı vardı. Kıran, zevcesinin odasına kırılanı koymak suretiyle kıranı cezalandırmış oldu. Oradaki sağlam tabağı da öbürünün odasına gönderdi. Böylece hadiste, davalı hakkında verilmiş bir hüküm mevzubahis değildir.

Ancak Beyhakî'nin bu yorumu tenkid edilmiş ve İbnu Ebî Hatim'in kaydettiği bir rivayetten aleyhine delil getirilmiştir: "Kim bir şey kırarsa, kırdığı kendisininin olur, bir mislini öbürüne öder."[331]

GADAB (ÖFKE) BÖLÜMÜ

ÖFKE

ـ4311 ـ1ـ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا تَعُدُّونَ الصُّرْعَةَ فِيكُمْ؟ قَالُوا: الَّذِى َ تُصْرِعُهُ الرِّجَالُ. قَالَ:َ. وَلكِنَّهُ الَّذِى يَملِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ[. أخرجه مسلم وأبو داود .

1. (4311)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün):

"Siz aranızda kimi pehlivan addedersiniz?" diye sordu. Ashab (radıyallahu anhum):

"Erkeklerin yenmeye muvaffak olamadığı kimseyi!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Hayır, dedi, gerçek pehlivan öfkelendiği zaman nefsine hakim olabilen kimsedir." [Müslim, Birr 106, (2608); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4779).][332]

ـ4312 ـ2ـ وَلِلسِّتَّةِ عَنْ أبِي هُرَيرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # قَالَ: لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِى يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ[.

2. (4312)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kuvvetli kimse, (güreşte hasmını yenen) pehlivan değildir. Hakiki kuvvetli, öfkelendiği zaman nefsini yenen kimsedir." [Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107, (2760); Muvatta, Hüsnü'lhalk 12, (2, 906).][333]

AÇIKLAMA:

Bu iki hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), öfkelenmeyi yasaklamakta ve öfkelendiği zaman kendini tutmanın ve öfkeyle amel etmemenin faziletine dikkat çekmektedir. Nitekim, öfkeyi tutmanın ve öfkeli iken nefsine hâkim olmanın ehemmiyetine ayet-i kerimede de yer verildiğini ve böylelerinin övüldüğünü görmekteyiz: "Onlar bollukta ve darlıkta sarfederler, öfkelerini yenerler, insanların kusurlarını affederler.

Allah iyilik yapanları sever" (Al-i İmran 134). Keza bir başka âyet: "öfkelendiği zaman bağışlayanlar"ı övmektedir (Şûra 37).[334]

ـ4313 ـ3ـ وَعَنْ أبِي وَائِلٍ قَالَ:]دَخَلْنَا عَلى عُرْوَةَ بْنِ مُحَمَّدٍ السَّعْدِىِّ فَكَلَّمَهُ رَجُلٌ فَأغْضَبَهُ فَقَامَ فَتَوضَّأ فقَالَ: حَدَّثَنِي أبِي عَنْ جَدِّى عَطِيَّةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ الْغَضَبَ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَإنَّ الشَّيْطَانَ خُلِقَ مِنَ النَّارِ، وَإنَّمَا تُطْفَأُ النَّارُ بِالْمَاءِ. فَإذَا غَضِبَ أحَدُكُمْ فَلْيَتَوَضَّأ[. أخرجه أبو داود .

3. (4313)- Ebû Vâil (radıyallahu anh) anlatıyor: "Urve İbnu Muhammed es-Sadî'nin yanına girdik. Bir zât kendisine konuştu ve Urve'yi kızdırdı. Urve kalkıp abdest aldı ve:

"Babam, dedem Atiye (radıyallahu anh)'den anlatır ki, o, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini nakletmiştir:

"Öfke şeytandandır, şetyan da ateşten yaratılmıştır, ateş ise su ile söndürülmektedir; öyleyse biriniz öfkelenince hemen kalkıp abdest alsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4784).][335]

ـ4314 ـ4ـ وَعَنْ أبِي ذَرٍّ الْغِفَارِىِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ لَنَا رَسُولُ اللّهِ #: إذَا غَضِبَ أحَدُكُمْ وَهُوَ قَائِمٌ فَلْيَجْلِسْ فإنْ ذَهَبَ عَنْهُ الْغَضَبُ وَإِّ فَلْيَضْطَجِعْ[. أخرجه أبو داود .

4. (4314)- Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bize buyurmuştu ki:

"Biriniz ayakta iken öfkelenirse hemen otursun. Öfkesi geçerse ne âlâ geçmezse yatsın." [Ebû Dâvud, Edeb 4, (4782).][336]

AÇIKLAMA:

Bu hadisler, öfkeli halde öfkenin sevkedeceği şeyi yapmamayı âmirdir. Kişi öfkesi icabı bir şeyler yapmaya kalkarsa, makul, meşru bir şey yapamaz öfke geçince pişman olacağı şeyler yapar. Öyle ise Resulullah, kişinin öfkeli iken bir şeylerle oyalanmasını, veya faaliyetten

kaçınmasını sağlamaya çalışmaktadır. "Birinci hadiste, öfkeli kimseye abdest alması tavsiye edilmektedir. Bu bir bakıma bir başka şeyle meşgul olmak, öfkenin gereğiyle ilgilenmekten uzaklaşmaktır."
İbnu Battal der ki: "Bu hadis, nefis mücadelisinin, düşmanla yapılacak mücadeleden daha zor olduğunu ifade etmektedir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm, öfkesini yenen insanı, kuvvetce insanların en güçlüsü olarak ilan etmiştir."
Bazı alimler de: "Bu soruyu soran, çabuk öfkelenen biri de olabilir. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm herkesin mizacına göre emreder, en uygun geleni tavsiye ederdi. Bu sebeple ona öfkeyi terketmeyi tavsiye ile yetindi."
İkinci hadis ise, öfkelenen kimsenin ayakta ise oturmasını, öfke daha da geçmezse yatmasını tavsiye etmektedir. Hattabi: "Ayakta olan kimse bir fiil yapmaya hazırdır, oturan, bu durumdan uzaklaşır; yatan daha da uzaklaşır. Öyle geliyor ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öfkelenen kimseye "oturma" ve "yatmayı" emretmiştir. Tâ ki, kıyâm veya oturma hâlinde kendisinden bilahare pişman olacağı bir şey sâdır olmasın."[337]

ـ4315 ـ5ـ وَعنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]اسْتَبَّ رَجُنِ عِنْدَ النبِيِّ # حَتّى عُرِفَ الْغَضَبُ فى وَجْهِ أحَدِهِمَا. فقَالَ #: إنِّى ٴعْرِفُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ مِنَ الْغَضَبِ: أعُوذُ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

5. (4315)- Hz. Muâz İbnu Cebel (radıyallahu anh) anlatıyor: "İki kişi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzurunda küfürleştiler. (Öyle ki) birinin yüzünde (diğerine karşı) öfkesi gözüküyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Ben bir kelime biliyorum, eğer onu söyleyecek olsa, kendinden zuhur eden öfke giderdi; Eûzu billahi mineşşeytanirracim" buyurdular." [Tirmizî, Da'avat 53, (3448); Ebû Dâvud, Edeb 4, (4780).] [338]

ـ4316 ـ6ـ وَعَنْ أبِي هُريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَجُ قَالَ يَا رَسُولَ اللّهِ: أوْصِنِي وَ تُكْثِرْ عَلَيَّ لَعَلِّي َ أنْسى. قَالَ: َ تَغْضَبْ[. أخرجه

البخاري ومالك والترمذي .

6. (4316)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bana kısa bir nasihatta bulun, uzun yapma! Tâ ki nasihatini unutmayayım" demişti. [ve birkaç kere tekrar etmişti]. Aleyhissalâtu vesselâm (bir kelimeyle):
"Öfkelenme!" cevabını verdi!" [Buhârî, Edeb 76; Tirmizî, Birr 73 (2021); Muvatta, Hüsnü'l-Hulk 11, (2, 906).][339]

AÇIKLAMA:

Bu hadisteki taleb bir başka vecihlerde: "...beni cennete götürecek bir ameli bana söyle!" şeklinde; "...bana yaşayacağım bazı kelimeler öğret, çok olmasın unutuveririm", "Faydalanacağım bir şey söyle, çok olmasın..." ve "Bana bir söz söyle az olsun, ola ki aklımda tutarım..." şekillerinde de gelmiştir. Buraya kaydetmediğimiz başka vecihler de var.
Bu soruyu soranın bazı rivayetlerde kim olduğu bellidir, bazılarında belli değildir. "Bir adam"dır. Anlaşılan o ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a kişiyi cenete götürecek az ve öz bir amel birçok defalar sorulmuştur. Aleyhissalâtu vesselâm da sorulara birçok kereler "Öfkelenme!" diye cevap vermiştir.
Ahmed İbnu Hanbel ve İbnu Hibbân'ın kaydettikleri bir rivayetin sonunda ismi belirtilmeyen bir kimseden şu açıklama ziyade edilir: "Resulullah'ın söylediğini düşününce gördüm ki, öfke bütün kötülükleri cem etmektedir."
Hattâbî der ki: "Öfkelenme"nin manası "Öfke sebeplerinden kaçın, öfkeyi celbedecek şeylere yer verme" demektir. Öfkenin bizzat kendisinin yasaklanması mevzubahis olamaz. Çünkü öfke tabii, fıtrî bir haldir, insan cibilliyetinden izâle edilemez." Hattâbî'den başka alimler de şöyle demiştir: "İnsandaki hayvani tabiattan gelen şeyler vardır, bunları bertaraf etmek mümkün değildir. Bu, yasağa girmez, böyle bir yasaklamada bulunmak, muhali teklif etmek manasına gelir. Öyleyse murad, riyazet ve temrinlerle kazanılabilecek bazı alışkanlıklardır."

Bazıları da şöyle demiştir: "Hadisin mânası: "Öfkelenme, çünkü, öfkenin neş'et ettiği en büyük kaynak kibirdir. Zira kişinin arzu ettiği bir şeye muhalefetten kibir vukua gelir. Kibir de onu öfkeye atar. Bu durumda, mütevâzi olan kimseden izzet-i nefis çabuk zâil olacağı için öfkenin şerrinden selâmette kalır." Bazı alimlere göre de hadisin manası "öfkenin emrettiği şeyi yapma!" demektir."

İnsanın yaratılıştan getirdiği bir kısım huyların kullanılması meselesinde Bediüzzaman merhum, biraz daha farklı bir yaklaşım teklif eder. O da Hattabî gibi bu hislerin yok edilemeyeceği fikrinde. Ona göre, sözgelimi öfkelenme, inad etme demek, fıtratını değiştir emrinde bulunmak gibi, yapılması mümkün olmayan bir şeydir. Onun görüşündeki orijinal yön bu fıtrî duyguları "hayırda kullanmak"tır. Yine ona göre, her duygunun her uzvun meşru bir kullanma yeri ve yönü vardır. Öyleyse yapılacak iş onları yoketmek değil, hayır yolunda kullanmaktır. Şöyle der:

"....İşte tahmin ederim ki, nasihlerin nasihatları şu zamanda tesirsiz kaldığının bir sebebi şudur ki: Ahlaksız insanlara derler: "Hased etme! Hırs gösterme, adavet etme! İnad etme! Dünyayı sevme!" yani fıtratını değiştir gibi zâhiren onlarca mâlâyutak bir teklifte bulunurlar. Eğer deseler ki: "Bunların yüzlerini hayırlı şeylere çeviriniz, mecralarını değiştiriniz." Hem nasihat tesir eder, hem daire-i ihtiyarlarında bir emr-i teklif olur."

Şu halde öfke meselesinde, nefsin isyanlarına öfkelenip terbiyesine koymak, küfür için çalışanlara öfkelenip İslam'ın te'yidi ve tesisi için mukabil gayret göstermek en makul yol olmalıdır.

İbnu't-Tîn der ki: "Aleyhissalâtu vesselâm, "Öfkelenme" sözünde dünya ve âhiretin hayrını cem etmiştir. Çünkü öfke, kişileri birbirinden kopmaya, rıfkı bertaraf etmeye götürür. bazan kızılan kimseye eza vermeye sevkeder, bu ise kişinin dinini noksanlaştırır." Beyzavî de şu açıklamayı sunar: "Aleyhissalâtu vesselâm, insana gelen bütün fenalıkların, kişinin şehvet ve öfkesinden geldiğini bilmesi ve kendisine soru soran kimsenin şehvet yönüyle mutedil olduğunu anlamış olması sebebiyle, kendisini kötülüklerden koruyacak şeyi sorunca, insana en büyük zararı veren şey olan öfkeden sonra sahibini yasakladı. Böylece

kişi, öfelendiği zaman nefsine hakim olabilirse, en kuvvetli düşmanını yenmiş olur."
İbnu Hacer der ki: "Hadisin büyüğü zikrederek küçüğe uyarıda bulunmuş olması da ihtimal dahilindedir. Zira kişinin en büük düşmanı, şeytanı ve nefsidir. Öfke de bu iki şeyden neş'et eder. Kim bu iki düşmanla bütün zorluğuna rağmen onları yeninceye kadar mücâdele ederse nefsinin şehvetini ezmede daha kuvvetli olur." Hadis hususunda İbnu Hibbân şu açıklamayı eklemiştir: "Burada Aleyhissalâtu vesselâm: "Öfkeden sonra, yasak edilen şeylerden hiç birini yapma" demektedir, insanın cibilliyyetinde olan, ortadan kaldırılmasına bir çare bulunmayan şeyi yasaklamış değildir.
Bazı âlimler de şöyle söylemiştir: "Allah öfkeyi ateşten yaratmıştır ve onu insanın fıtratına koymuştur. Kişi ne zaman bir şeye niyet eder veya herhangi bir arzusunda nizaya düşerse öfke ateşi yanar ve yüzü ve gözleri kandan kızarıncaya kadar kabarır. Zira insan derisi, gerisindeki rengi gösterir. Bu durum, kendinden daha aşağıda olan kızan ve ona karşı kendisini güçlü hisseden kimse içindir. Eğer kendinden daha üstün olandan öfke hissederse, ondan, derinin zahirinden kalbin içine doğru inkibâz-ı dem (kan tutukluğu) husule gelir ve üzüntüden renk sararır. Öfke, kendi emsaline karşı ise, kan tutukluğu (inkibaz) ile, genişleme (inbisat) arasında gider gelir, rengi bir kızarır bir sararır. Öfke hadisesi, zâhir ve bâtın değişmesini beraberinde getirir. Rengin değişmesi ve uzuvlardaki titreme gibi. Keza öfkenin bir diğer sonucu fiillerin tertipsiz olarak ortaya çıkması ve tabi'î mizacının istihâleye uğramasıdır. Bütün bu söylediğimiz değişmeler zâhirdekilerdir.
Bâtındakine gelince, batındaki hasıl olanların kötülüğü zahirden daha fazladır. Çünkü öfke, kalpte kin ve hased hâsıl eder ve çok çeşitli kötülükleri içe yerleştirir. Hatta denebilir ki, öfke ile ilk hasıl olan şey bâtının çirkinleşmesidir. Dıştaki değişme de aslında içteki değişmenin neticesi ve semeresidir. Bütün bu söylenenler öfkenin bedendeki eseridir.
Dildeki eserine gelince, bu da çoktur: Aklı başında bir kimsenin söylemekten haya edeceği, öfkesi geçince pişman olacağı kötü kaba çirkin sözlerin söylenmesi gibi...

Keza öfkenin fiildeki eseri dövme, öldürmedir. Eğer öfkelenilen kişinin kaçmasıyla bunlar yapılamazsa, öfkelenen kendine yönelir, elbisesini yırtar, yüzünü tokatlar, bazan yıkılır düşer, bazan da bayılır kalır. Kapkacak kırar, bu işle hiç ilgisi olmayan kimseyi döver.

Şu halde, bu kötülükleri düşünen kimse Aleyhissalâtu vesselâm'ın fem-i mübarekelerinden çıkan bu "öfkelenme" kelime-i latifesinin, burada sayılması zor, nihayetinde vâkıf olunması imkansız ne ince hikmetlere şâmil olduğunu, ne yüce maslahatlar celbedip ne fena zararları bertaraf ettiğini anlar. Bu söylenenler de dünyevi öfke hakkındadır dinî öfke hakkında değil."

İbnu Hacer dinî öfke tabiri ile, meşru olan hak için, Allah için izhar edilen öfkeyi anlar. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şahsını ilgilendiren meselelerde sabredip öfke izhar etmediği halde, dini ilgilendiren meselelerde öfke izhar etmiştir. Bunun bir örneği şu hadistir: "İbnu Mes'ud anlatıyor: "Bir adam gelerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a: "Ben sabah namazına falanca yüzünden gelemiyorum çünkü fazla uzatıyor" dedi. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o günkü kadar öfkelendiğini hiç mi hiç görmedim. Öfkeyle şöyle dedi:"Ey insanlar! Sizden bazıları nefret ettiricidir. Hanginiz halka namaz kıldırırsa kısa tutsun zira cemaatte hasta var, yaşlı var ve ihtiyaç sahibi var."

Resulullah'ın bu nevinden öfkelendiği hadiseler çoktur. Demek ki, öfke yasağı mutlak bir yasak değildir. Bu fıtrî haletin kullanılması meşru olan durumlar var.[340]

ÖFKENİN EN İYİ ÇARESİ: TEVHİD

et-Tûfi der ki: "Öfkeyi defetmenin en kuvvetli çaresi, hakiki tevhidi hatıra getirmektedir. Bu, Allah'tan başka failin olmadığını, O'nun dışındaki her failin O'nun bir aleti olduğunu bilmektir. Kime bir başkasından hoşuna gitmeyen bir şey gelecek olursa, hemen hatırlasa ki, eğer Allah dileseydi bu olmazdı; öfkesi dağılır. Çünkü böyle düşündüğü halde öfkesinin

devamı, onun Allah'a öfkelendiğini ifade eder. Bu ise ubudiyete aykırıdır."

İbnu Hacer der ki: "Bu açıklama ile, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın öfkelenen kimseye: "şeytandan istiâze etmeyi" emretmesindeki sır ortaya çıkar. Zira bu hâlette iken şeytandan istiaze ederek Allah'a yönelse, zikrettiği şeyi hatırlaması ona öfkeyi tutma imkânı sağlar. Eğer şeytan vesvese vermeye, hakkıbatılı birbirine karıştırmaya devam ederse, bunlardan herhangi bir şey hatırlaması zaten mümkün değildir."[341]

ـ4317 ـ7ـ وَعَنْ سَهْلِ بْنِ مُعاذِ بْنِ أنَسٍ الْجُهَنِّى عَنْ أبِيهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ كَظَمَ غَيْظاً وَهُوَ يَسْتَطِيعُ أنْ يُنَفِّذَهُ دَعَاهُ اللّهُ تَعالى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلى رُؤُسِ الْخَئِقِ حَتّى يُخَيِّرَهُ مِنْ أىِّ الْحُورِ الْعِينِ شَاءَ[. أخرجه أبو داود والترمذي.»وَكَظْمُ الْغَيْظِ« تَجَرُّعُهُ وَتَرْكُ الْمُقَابَلَةَ عَلَيْهِ.

7. (4317)- Sehl İbnu Mu'az İbni Enes el-Cühenî, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Öfkesinin gereğini yerine getirebilecek güçte olduğu halde öfkesini tutan kimseyi, Allah Teâla Hazretleri, Kıyamet günü, mahlukatın başları üstüne davet eder; tâ ki, (onlardan önce) dilediği huriyi kendine seçsin." [Tirmizî, Birr 74, (2022); Ebû Dâvud, Edeb 3, (4777).][342]

ـ4318 ـ8ـ وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]لَمَّا قَدِمَ عُيَيْنَةُ بْنُ حِصْنٍ نَزَلَ عَلَى ابْنِ أخِيهِ الْحُرِّ بْنِ قَيْسٍ، وَكَانَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِن يُدْنِيهِمْ عُمَرُ، وَكَانَ الْقُرَّاءُ أصْحَابَ مَجْلِسِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه وَمُشَاوَرَتِهِ كُهُوً كَانُوا أوْ شُبَّاناً فقَالَ عَيَيْنَةُ: يَا ابْنَ أخِى اسْتَأذِنْ لِى عَلى أمِيرِ الْمُؤمِنينَ. فَاسْتَأذَنَ لَهُ. فَلَمَّا دَخَلَ قَالَ: هِيهِ يَا بْنَ الْخَطَّابِ! فَوَاللّهِ تُعْطِينَا الْجِزْلَ وَ تَحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْعَدْلِ. فَغَضِبَ عُمَرُ حَتّى هَمَّ أنْ يُوقِعَ بِهِ. فقَالَ: اَلْحُرُّ يَا أمِيرَ الْمُؤْمِنينَ إنَّ اللّهَ تَعالى يَقُولُ لِنَبِيِّهِ: خُذِ الْعَفْوَ وَأمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَأعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ وَإنَّ

هذَا مِنَ الْجَاهِلِينَ. فَوَاللّهِ مَا جَاوَزَهَا عُمَرُ حِينَ تَهَا عَلَيْهِ، وَكانَ وَقّافاَ عِنْدَ كِتَابِ اللّهِ تَعالى]. أخرجه البخاري .

8. (4318)- İbnu Abbâs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Uyeyne ibnu Hısn (Medine'ye) gelince, kardeşinin oğlu Hürr İbnu Kays'ın yanına indi. Hürr İbnu Kays ise Hz. Ömer'in yakınlarındandı. Onun meclisinde yaşlı veya genç bir kısım kurrâ ve fakihler müşâvere heyeti olarak bulunurdu. Uyeyne İbnu Hısn:

"Ey kardeşimin oğlu! Emirü'lmü'mininin yanına girmem için izin taleb et!" dedi. O da izin istedi. Ancak yanına girince:

"Yeter artık! Ey İbnu'l-Hattâb sen bize bol vermediğin gibi, aramızda adaletle de hükmetmiyorsun!" dedi. Hz. Ömer (radıyallahu anh) pek öfkelendi. Neredeyse dövmek için üzerine yürüyecekti ki, Hürr (radıyallahu anh) atılıp:

"Ey emire'lmü'minin Allah Teâla Hazretleri Resûlüne: "Affı esas tut, ma'rufu emret ve câhillerden de yüz çevir!" (A'raf, 199) emretmiştir. Bu adam da cahillerden biridir" dedi. Vallahi, Hürr ayeti okuyunca Hz. Ömer olduğu yerde kalıp hiçbir şey yapmadı. Hz. Ömer Kitabullah'ın yanında hemen durur, onu koyup geçmezdi (radıyallahu anh)." [Buhârî, İ'tisam 2, Tefsir, A'raf 5.][343]

AÇIKLAMA:

Burada, bedevi olan Uyeyne İbnu Hısn'ın Hz.Ömer'i öfkelendirecek kadar sert olan bir mizacı görülmektedir. Uyeyne İbnu Hısn cahiliye devrinde şecaat, cehalet ve kabalığıyla şöhret yapış birisidir. Sahabe'den sayılır. Mekke fethinde müslüman olmuştur. Müellefe-i kulûbtandır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la Huneyn'e katılmıştır. Resulullah onu el-Ahmâku'l-Mutâ' diye isimlendirmiştir.

Tuleyhâ el-Esedî peygmberlik iddia ederek isyan ettiği zaman Uyeyne ona tabi olmuştur. Ancak müslümanlar galebe çalınca, Tuleyhâ kaçmış, Uyeyne yakalanarak Medine'ye getirilmiştir. Hz. Ebû Bekr tevbe teklif etmiş, o da tevbe etmiştir. Sadedinde olduğumuz hadiste mevzubahis olan Medine'ye gelişi, durumu düzeltip İslam'ı benimsemiş olmasından

ve bir kısım fetihlere katılmasından sonraya, Hz. Ömer devrine rastlar. Kendisinde, daha çok bedevilerde görülen bazı hallerin mevcudiyeti anlaşılmaktadır.
Rivayete göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın huzuruna izinsiz girer. Aleyhissalâtu vesselâm: "Hani izin?" diye sorar.
"Mudarlı kimseden hiç izin almadım?" der.
Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. ömer (radıyallahu anh)'ın, Kur' an-ı Kerim'den bir âyet hatırlatılınca ona ne kadar saygı duyup kendisini frenlediğini göstermektedir. [344]

GASB BÖLÜMÜ

GASB

ـ4319 ـ1ـ عَنْ أبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمنِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها قَالَتْ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ ظَلَمَ قِيدَ شِبْرٍ مِنَ ا‘رْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أرْضِينَ[. أخرجه الشيخان .

1. (4319)- Ebû Seleme İbnu Abdirrahmân Hz.Âişe (radıyallahu anhâ)' dan anlattığına göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Kim (gasben başkasının) arazisine bir karış haksız tecavüz ederse yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolandırılarak cezalandırılır)." [Buhârî Bed'ül-Halk 2, Mezâlim 13; Müslim, Müsâkat 142, (1612).][345]

ـ4320 ـ2ـ وفي أخرى لِلْبُخَارِىّ عَنِ ابْنِ عُمَرَ:]مَنْ أخَذَ شِبْراً مِنَ ا‘رْضِ بِغَيْرِ حَقٍّ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إلى سَبْعِ أرْضِينَ[. »الْقِيدُ« بِكَسْرِ الْقَافِ: الْقِدْرُ .

2. (4320)- Buhârî'nin İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'dan kaydettiği diğer bir rivayette şöyle buyrulmuştur: "Kim, araziden haksız olarak bir karışlık yer alırsa, Kıyamet günü, onunla yedi kat yere batırılır." [Buhârî, Mezâlim 13, Bed'ü'l-Halk 2.][346]

AÇIKLAMA:

1- Gasb, başkasının malını zulmen ve tecâvüzen almaktır. Kitabımız, gasbla ilgili olarak iki hadis kaydetmiştir. Her ikisi de arazi gasbıyla ilgilidir. Şunu bilelim ki, gasb kelimesi sadece arazi ile ilgili olarak kullanılmaz, her çeşit malın zulmen alınması gasb'tır.

2- Hadiste karış (şibr) kelimesi kullanılarak zulmen alınan şeye terettüp edecek vaîde maruz kalmada alınan şeyin az veya çok olmasının farketmediğine işaret edilmiştir. Bir kimse haksızlıkla bir başkasının malını bile bile aldı mı, aldığı şey ne kadar az da olsa ciddi bir tehdide maruzdur, büyük bir cezaya müstehak olmuştur. Bazı hadislerde "Gasbettiği şeyi boynuna takmış olarak gelir" buyrulmuştur. Bu, kıyamet gününde kişinin gâsıb oluşunun Mahşer halkı önünde teşhiri demektir, rezil rüzvay kılınması demektir.

Müslim'in bir rivayetinde geldiğine göre Ervâ Bintu Üveys adında bir kadın, Emeviler devrinde Saîd İbnu Zeyd'i, Mervân'a şikayet ederek, Said'in evinden bir kısmın kendine ait olduğunu söylemiştir. Saîd Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Kim başkasının arazisinden haksız olarak bir karış alacak olsa kıyamet günü, yedi kat yerin dibine kadar boynuna dolanacak" dediğini işittim" diyerek evi kadına bırakır, ancak şöyle bir bedduada bulunur: "Allahım eğer bu kadın yalancı ise gözünü kör et, kabrini de evinde yap!" Hadisi rivayet eden ravi der ki: "Sonra ben bu kadını kör olmuş, eller ile duvarı yoklarken gördüm." Ben Said İbnu Zeyd'in bedduasına uğradım" diyordu. O bu şekilde el yordamıyla yürürken, önüne çıkan bir kuyuya düşüp ölmüş ve kuyu ona kabir olmuş."

3- Birinci hadiste geçen طَوَّقَه kelimesi farklı manalarda açıklanmıştır. Hattabi iki manayı nazara verir:

1) Kıyamet günü, zulmen gasbettiği şeyi Mahşer yerine kadar taşımaya mecbur edilir. Böylece, o haram mal, boynunda bir halka gibi olur.

2) Yedi kat yerin altına batırılır böylece her bir arz tabakası, bu halde boynunda ayrı bir halka teşkil eder. Bu manayı ikinci hadis te'yid eder. Zira bu hadisin metni gasıbın yedi kat yerin altına batırılacağını zikretmektedir.

Hadisin tevilinde başka manalar üzerinde de durulmuştur: Bazıları, birinci manayı benimsemekle beraber ilave ederler: Hepsini taşıdıktan sonra, tamamı boynuna bir halka halinde konulur. Boynu, bu malın tamamını istiab edecek şekilde büyütülür.
Taberî ve İbnu Hibbân'ın bir rivayetinde şöyle buyrumuştur: Ya'la İbnu Mürre Resulullah'tan naklediyor: "Kim araziden bir karış gasbederse, Allah onu, yedikat yeri, sonuncu kata kadar kazmaya mecbur eder. Sonra Kıyamet günü onu boynuna yükler ve insanların hesabı görülünceye kadar (o vaziyette tutar)." Bu manayı teyid eden bir başka hadiste   "Müslümanların yolundan bir karış gasbeden kimse, Kıyamet günü, o parçayı yedi kat arzın altına kadar boynunda taşır." Bu manada bir başka hadis, zekatla ilgili olarak gelmiştir. "Bir deveyi zimmetine geçiren, Kıyamet günü o deveyi boynuna takmış olarak getirilir."
Şu halde, boynuna takılırdan murad, gasbedilen şeyin, boynuna bir halka olarak konmasıdır. Tabii ki bunu taşımaya gücü yetmeyecek ve dolayısıyle o gasbı sebebiyle ona azab edilecektir. Nitekim, rüyada görmediği şeyi görmüş gibi yalan söyleyerek rüya uyduran hakkında da "arpa"yı düğümleme cezası verileceği ifade edilmiştir.
Hadisin te'vilinde bir başka ihtimal şudur: "Gasbedilen şeyin yüklenmesi" demek, "günahın yüklenmesi" demektir. Yani, mezkur zulüm, gasıbın boynuna yapışmış kalmıştır, tıpkı günahın yapışıp kalması gibi. Bu te'vil şu âyetin manasına muvafıktır: "Her insanın boynuna işlediklerini dolarız ve Kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız" (İsra, 13).
İbnu Hacer, ilk kaydedilen tevil hususunda Ebû'l-Feth el-Kuşeyrî'nin cezmettiğini, Bağavi'nin de bunu sahih bulduğunu belirttikten sonra; bütün bu tevillerin doğru olmasının da caiz olduğunu belirterek tahlilini sonuçlar: "Muhtemeldir ki, bu cinayetin sahibine, bu sıfatların hepsi farklı farklı uygulanacaktır. Yahut da bu cinayeti işleyenler kısım kısımdır: Bazıları bu şekillerden biriyle, bazıları diğeriyle, yaptığı cinayetin derecesine muvafık olarak cezalandırılacaktır." İbnu Ebû Şeybe'nin, Ebû Malik el-Eş'arî'den nakline göre: "Kıyamet günü Allah nazarında "en büyük" hırsızlık bir kişinin gasbettiği bir zirâlık arazidir. Yedi kat arzla birlikte boynuna yüklenir."

Şu halde gasbın hepsi aynı ağırlıkta bir suç değil, aralarında derece farkları var.[347]

3- Bazı Fevâid:

* Hadis, zulüm ve gasbın haram olduğunu ifade eder.

* Gasbın cezası pek ağırdır.

* Arazi gasbı büyük günahlardandır.

Burada şunu belirtelim ki: Arazi gasbının büyük günahlardan olması, hadiste ifade edilmemiş ise de Kurtubî, büyük günahlar hakkında zikredilenler ölçüsünde şiddetli vaid zikredilmiş olmasından hareketle, bunun da aynı sınıfta olması gerektiğini istidlal etmiştir.

* Kim bir araziye malik olmuşsa, onun derinliklerine de, arzın öbür tarafına varıncaya kadar mâlik olur. Arazisinde bir başkası izinsiz olarak kuyu, kanal vs. kazamaz.

* Arzın zahirine mâlik olan, bâtınına da orada her ne varsa, sabit taş, binalar, madenler vs. malik olur. Kişi mâlik olduğu arazide kuyu vs. açarak dilediği kadar derinliklere inebilir, yeter ki yanındaki komşusuna zarar vermesin.

* Şarih Dâvudi'ye göre, arz, bir biri üstünde, ayrılması kabil olmayan yedi kattır. Eğer ayrılsa idi, sadece gasbettiği tabakanın boynuna yüklenmesi kâfi gelirdi, çünkü bu tabaka mütâkip tabakadan ayrılabiliyor idi. Araları ayrılamadığı için yedi tabaka birden yüklenmiş olmaktadır.

* Yedi arz, semavat gibi tabakalar halindedir. Bu mana şu âyetin zahirine muvafıktır: "Yedi göğü ve "yerden de bir o kadarını" yaratan Allah'tır." (Talâk 12). Ancak, bazı âlimler "yedi arz"la yedi iklim'in (bölge'nin) kasdedildiğini söylemiştir. Fakat bu ikinci tevil makul değildir. Çünkü böyle olsaydı, gasıb'ın boynuna diğer iklimlerin (bölgelerin) birer karışını dolamak mümkün olmazdı. [348]

GIYBET VE NEMÎME (SÖZ TAŞIMA) BÖLÜMÜ

GIYBET VE SÖZ TAŞIMA

UMUMİ AÇIKLAMA:

1- Gıybet, İbnu'l-Esir'e göre, "kişiyi, gıyabında kötü bir haliyle zikretmektir. Şayet zikredilen kötü hal o adamda yoksa bu gıybet olmaz bühtân olur. Bühtân, insana, onda bulunmayan bir kötülüğü nisbet etmek olunca gıybetten daha kötü bir davranıştır. İslam dini, insanlara verdiği ehemmiyetin bir gereği olarak, şahsiyetleri korumaya ayrı bir itina göstermiştir. Kişinin temel haklarından biri olan "ırz" şahsiyetin başta gelen unsurlarından biridir. Şu halde gıybet yasağını kişinin ırzını koruma tedbirlerinden biri olarak mütalaa edebiliriz.

2- Gıybet, ferd ve cemiyet hayatında müthiş yaralar açtığı için, mühim bir içtimâî marazdır. Ehemmiyeti sebebiyle, yasaklama işi bizzat Kur'ân-ı Kerim'de ele alınmış, Resulullah pekçok hadisleriyle mü'minleri bundan zecretmiştir. Bu bölümde hadislerden bazılarını göreceğiz.

Kur'ân-ı Kerim'in gıybet telakkisini, onun ruhuna uygun vüs'atte kavrayabilmek için ilgili ayeti yer ettiği muhteva içerisinde değerlendirmek kanaatindeyiz. Yani, gıybeti yasaklayan Hucurât suresinin 12. ayeti'ni tek başına okumayıp en az iki ayet önceden 10. ve 11. ayetten itibaren okumalı ve 13. ayetin sonuna kadar devam etmelidir. Bu dört ayette yer verilen meseleler bir birine yakın ve bir diğerini tamamlayıcı mahiyettedir. Mesela 13. ayette yasaklanan ırkçılık düşüncesini gıybet yasağının bir devamı, bir vechi görmek, ırkçılığı bir nevi gıybet anlamak mümkündür. Mezkur âyetler şöyle bir tablo ortaya koyar:

10. ayet: Mü'minlerin kardeş olduğunu ifade eder.

11. âyet: Mü'minler birbirleriyle alay etmemelidirler.

12. âyet: Mü'minler zanda ve gıybette bulunmasınlar.

13. âyet: İnsanlar bir kadınla bir erkekten yaratıldı, sonra kavimlere ayrıldılar, üstünlük takvadadır.

Bu pasajda işlenen temaların merkezini gıybet yasağı teşkil etmektedir. Şöyle ki: 10. ayette mü'minlerin kardeş olduğu belirtildikten sonra bu kardeşliği yaralayan durumlar meyanında 11. âyette alay etmek, 12.

âyette ise zanda bulunmak ve gıybet etmek, 13. âyette ise ırkçılık zikredilmiş olmaktadır. Şu halde, Allah'ın belli bir maksadla yaratmış olduğu kavim kabile farkını, takvaya bakmadan büyütmek bir nevi gıybet, hatta küllî bir gıybet olmaktadır. Örfen gıybet deyince muayyen bir kimsenin gıyabında onun kusurunun zikredilmesi anlaşılır. İnsanların yaptığı ırkçılık da küllî bir gıybettir, çünkü ırkî ayırım yapan kimse, kendi ırkdaşlarını üstün, gayrısını aşağı addetmiş olmaktadır. Halbuki ayette verilen ölçüye göre üstünlük takvadadır. Takvaya bakmadan, ırkî farklılığı esas alan ırkdaşını kayırmak gibi adaletsizliğe düşeceğinden 10. âyette ilan edilen kardeşlik de dinamitlenmiş olur.

Şimdi yukarIda temas ettiğimiz âyetlerin meallerini dikkatle takip edelim:

10. "Mü'minler kardeştirler; siz de kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki rahmete erişesiniz."

11. "Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakablar da takmayın. İman ettikten sonra bir mü'mine fasıklık yakıştırmak ne kötüdür! Kim bu günahları işler ve tevbe etmezse işte onlar zalimlerin tâ kendisidir."

12. "Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı büyük günahtır. Birbirinizin gizli hallerini ve kusurlarını araştırmayın. Birbirinizi gıybet de etmeyin. Sizden biri, ölü kardeşinin etini yemekten hoşalnır mı? Bundan tiksinirsiniz. Öyleyse Allah'tan korkun. ŞYphesiz ki Allah tevbeleri kabul edici ve çok merhamet edicidir."

13. "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık, sonra da, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız ve aranızdaki münâsebetleri bilesiniz diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliniz, O'ndan en çok korkanınızdır. Muhakkak ki Allah herşeyi hakkıyla bilir, herşeyden hakkıyla haberdardır."[349]

3- Gıybetle İlgili Âyetin Açıklanması

Bediüzzaman merhum, gıybet ayetine nefis bir tahlil sunar. Aynen kaydediyoruz: "...Bir tek ayetin, mucizâne altı tarzda gıybetten tenfir

etmesi; Kur'ân'ın nazarında gıybet ne kadar şen'î bir şey olduğunu tamamiyle gösterdğindenbaşka beyana ihtiyaç bırakmamış. Evet, Kur'an'ın beyanından sonra beyan olmaz; ihtiyaç da yoktur. İşte: "Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemeyi sever mi?" ayetinde altı derece zemmi zemmeder. Gıybetten altı mertebe şiddetle zecreder. Şu âyet bilfiil gıybet edenlere müteveccih olduğu vakit, manası gelecek altı tarzda oluyor. Şöyle ki:

Malumdur: Ayetin başındaki hemze sormak (âyâ) manasındadır. O "sormak" manası şu gibi ayetin bütün kelimelerine girer. Her kelimede bir hükm-ü zımmî var.

* İşte birincisi, hemze ile der: Âyâ, sual ve cevap mahalli olan aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor.

* İkincisi: يُحِبّ lafzıyla der: Âyâ, sevmek ve nefret etmek mahalli olan kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever?

* Üçüncüsü اَحَدُكُمْ kelimesiyle der: Cemaatten hayatım olan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder?

* Dördüncüsü اَنْ يَأكُلَ لَحْم kelamiyle der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki: böyle canavarcasına arkadaşınızı diş ile parçalamayı yapıyorsunuz?

* Beşincisi: اَخِيهِ kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç sıla-i rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı mânevisini insafsızca dişliyorsunuz? Ve hiç aklınız yok mu ki, kendi azanızı kendi dişinizle divane gibi ısıryorsunuz?

* Altıncısı: مَيْتاً kelamiyle der : Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir kardaşenize karşı etini yemek gibi en müstekreh bir işi yapıyorsunuz?

Demek şu âyetin ifadesiyle ve kelimlerin ayrı ayrı delâletiyle zemm ve gıybet aklen ve kalben insaniyeten ve vicdanen e fıtraten ve milliyeten mezmumdur.

İşte bak: Nasıl şu âyet, icazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle, icazkârâne altı derce o cürümden zecreder. Gıybet, ehl-i adavet ve hased ve inadın en çok istimal ettikleri alçak bir silahtır. İzzet- i nefis sâhibi bu pis silaha tenezzül etmez. Nasıl meşhur bir zât demiş: Yâni:

"Düşmanıma gıybetle ceza vermekten nefsimi yüksek tutuyorum ve tenezzül etmiyorum. Çünkü gıybet, zayıf ve zelil ve aşağıların silahıdır."

Bediüzzaman gıybet hakkında bazı teknik bilgi de verir:

"Gıybet odur ki: Gıybet edilen adam hazır olsa idi ve işitse idi, kerâhet edip darılacaktı. Eğer doğrusu ise, zaten gıybettir. Eğer yalan dese, hem gıybet, hem iftiradır. İki katlı çirkin bir günahtır.

Gıybet, mahsus birkaç maddede câiz olabilir:

Birisi: Şekva suretinde bir vazifedâr adama der, tâ yardım edip o münkeri o kabahati ondan izale etsin. Ve hakkını ondan alsın.

Birisi de: Bir adam onunla teşrik-i mesai etmek ister. Senin ile meşveret eder. Sen de sırf maslahat için garazsız olarak, meşveretin hakkını eda etmek için desen: “Onun ile teşrîk-i mesâi etme. Çünkü zarar göreceksin.”

Birisi de: “Maksadı, tahkir ve teşhir değil, belki maksadı, târif ve tanıttırmak için dese: “O topal ve serseri adam filan yere gitti”

Birisi de: O gıybet edilen adam fâsık-ı mütecâhirdir. Yani fenalıktan sıkılmıyor belki işledği seyyiatla iftihar ediyor, zulmü ile telezzüz ediyor, sıkılmayarak aşikâre bir surette işliyor.

İşte bu mahsus maddelerde garazsız ve sırf hak ve maslahat için gıybet caiz olabilir. Yoksa, gıybet, nasıl ateş odunu yer bitirir; gıybet dahi amel-i sâlihayı yer bitirir.

Eğer gıybet etti veyahut isteyerek dinledi, o vakit اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلِمَنْ اغْتَبْنَاهُ demeli, sonra gıybet edilen adama ne vakit rastgelse "Beni helal et" demeli."[350]

4- Gıybet edene nasıl mukabele etmeli?

Gıybet mevzuunda mühim bir husus, gıybeti edilen kimsenin, işitmesi halinde gıybet edene karşı takınacağı tavırdır. Bu da onun gıybetini yapmalı mı?

4325 numarada gelecek hadiste "haksız yere" tabiri, gıybet edilen kimseye bir hak tanımakta ise de gıybete gıybetle mukabele çok muhataralı bir davranıştır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim bize yapılana ancak misliyle mukabele etmeye izin vermiş, haddi aşmayı haram kılmış ve karşılık vermeyip "sabretme"nin hayırlı olacağını irşad buyurmuştur. (Bakara 194; Nahl 126). فَمَن اعْتَدى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِمْ بِمِثْلِ مَا

وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ ve اعْتَدى عَلَيْكَمْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ Hatta Resulullah da: لَىُّ الْوَاجِدِ يُحِلُّ عُقُوبَتَهُ وَعِرْضَهُ "Borcunu zamanında ödemeyen, cezayı da ırzını da helal kılar" buyurarak alacaklının böylesi kimselere borç ödemedeki kötülüğünü zikretmek suretiyle gıybetini tecviz etmiştir.

Ancak, gıybet meselesinde mislini bulmak, haklı olunan sınırda durmak oldukça zordur. Haddi tecâvüz ederek zarara düşme ihtimali fazladır. Bu sebeple, böyle muhataralı (riskli) bir hakkı kullanmaktansa, kârlı cihet olan "sabr"ı tercih etmek en selametli tavırdır. Bu hadiste "Fakirlik günün için ırzından karzda bulun" buyrulmuştur. Bunun manası: "Seni ayıplamak, zemmetmek suretiyle gıybet eden kimseye hemen mukabele etmeye, hakkını dünyada almaya kalkma. Karzda bulun (yani ödünç ver), onu fakir olacağın kıyamet gününde alırsın" demektir. Yani bağışlama tavsiye edilmektedir.

Bir başka hadiste "Allahım! Irzımı kullarına bağışladım" buyrulmuştur ki "Ben, ayıplanmasını bana helal kılacak şekilde hakkımda kötü söz sarfeden kimselere ırzımı bağışladım, mukabelede bulunmuyorum" demek olur.

Şu halde, bu meselede takip edilecek en selametli yol, gıybet ateşini sükut ve bağışlama suyu ile söndürmektir. Gıybete gıybetle mukabele, hayırları yiyip tüketen yangına körükle gitmektir.[351]

GIYBET EDENE NASIL MUKABELE EDİLMELİ?

ـ4321 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قالَ رسُولُ اللّهِ # أتَدْرُونَ مَا الْغِيبَةُ؟ قَالُوا: اَللّهُ وَرَسُولُهُ أعْلَمُ. قَالَ: ذِكْرُ أحَدِكُمْ أخَاهُ بِمَا يَكْرَهُ. فقَالَ رَجُلٌ: أرَأيْتَ إنْ كَانَ فِي أخِى مَا أقُولُ؟ قَالَ: إنْ كَان فيهِ مَا تَقُولُ، فقَدْ اِغْتَبْتَهُ. وَانْ لَمْ يَكُنْ فيهِ مَا تَقُولُ فقَدْ بَهَتَّهُ[.
أخرجه أبو داود والترمذي وصححه.»البهت« الكذبُ وافتراء على ا“نسان .

1. (4321)- Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?"
"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dediler. Bunun üzerine:
"Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!" açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam:
"Ya benim söylediğim onda varsa, (Bu da mı gıybettir?)"dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Eğer söylediğin onda varsa gıybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4874); Tirmizi, Birr 23, (1935); Müslim, Birr 70 (2589).][352]

AÇIKLAMA:

Görüldüğü üzere, Resulullah, gıybeti, hakkında konuşulan kimse işittiği takdirde hoşlanmayacağı bir vasfı ile onu anmak olarak tarif etmektedir. Bu vasfın onda olması şuçu hafifletmiyor. Olmaması, gıybetten de büyük olan iftirayı teşkil etmektedir. Gıybetle ilgili ülemânın sunduğu tarifler, aslını bu tariften almış olmalıdır.[353]

ـ4322 ـ2ـ وعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها قَالَ:]قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّهِ؟ حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ قِصَرُهَا. قَالَ: لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَ بِهَا الْبَحْرُ لَمَزَجَتْهُ. قَالَتْ: وَحَكَيْتُ لَهُ إنْسَاناً. فَقَالَ: مَا أُحِبُّ أنِّى حَكَيْتُ إنْسَاناً وَإنَّ لِى كَذَا وَكذَا[. أخرجه أبو داود والترمذي .

2. (4322)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu şu hal yeter!" demiştim. (Bundan memnun kalmadı ve):
"Öyle bir kelime sarfettin ki, eğer o denize karıştırılsaydı (denizin suyuna galebe çalıp) ifsad edecekti" buyurdu. Hz. Âişe ilaveten der ki:
"Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir insanın (tahkir maksadıyla) taklidini yapmıştım. Bana hemen şunu söyledi:

"Ben bir başkasını (kusuru sebebiyle söz ve fiille) taklid etmem. Hatta (buna mukabil) bana, şu şu kadar (pek çok dünyalık) verilse bile!" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4875); Tirmizî, Sıatu'l-Kıyame 52, (2503, 2504).][354]

ـ4323 ـ3ـ وَعَنْ أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَرَرْتُ لَيْلَةَ الْمِعْرَاجِ بِقَوْمٍ لَهُمْ أظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمِشُونَ بِهَا وُجُوهَهُمْ. فَقُلْتُ: مَنْ هؤُءِ يَا جِبْرِيلُ؟ فَقَالَ: هؤُءِ الَّذِينَ يَأكُلُونَ لُحُومَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِى أعْرَاضِهِمْ[.

3. (4323)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Mîrac gecesinde, bakır tırnakları olan bir kavme uğradım. Bunlarla yüzlerini (ve göğüslerini) tırmalıyorlardı.

"Ey Cebrâil! Bunlar da kim?" diye sordum:

"Bunlar, dedi, insanların etlerini yiyenler ve ırzlarını (şereflerini) payimal edenlerdir." [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4878, 4879).][355]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen "insanların etlerini yiyenler" tabiriyle, ayet-i kerimeye tevkifen gıybet edenler kastedilmektedir.

2- Bu kimselerin yüzlerini ve göğüslerini tırmalamakla cezalandırılmaları hususunda Tîbî şu açıklamayı yapar: "Yüz ve göğüs yolmak matem tutan kadınların vasfı olması münasebeti ile müslümanları gıybet edip şereflerini pâyimâl edenlere ceza kılınmıştır. Böylece bu iki sıfatın erkeklere yakışmadığı aksine en kötü halde ve en çirkin surette olan kadınların sıfatı oldukları iş'ar edilmiş olmaktadır." [356]

ـ4324 ـ4ـ وَعَنْ الْمَسْتُورِدِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]أنَّ رَسُولَ اللّهِ # قَالَ: مَنْ أكَلَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أكْلَةً فَإنَّ اللّهَ يُطْعِمُهُ مِثْلَهَا مِنْ جَهَنَّمَ، وَمَنْ كُسِىَ ثَوْباً بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ فَإنَّ اللّهَ يَكْسُوهُ مِثْلَهُ مِنْ جَهَنَّمَ. وَمَنْ قَامَ

بِرَجُلٍ مَقَامَ سُمْعَةٍ وَرِيَاءٍ فإنَّ اللّهَ يَقُومُ بِهِ مَقَامَ سُمْعَةٍ وَرِيَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجهما أبو داود .

4. (4324)- Müstevred (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim bir müslüman(ı gıybet ve şerefini payimal etmek) sebebiyle tek lokma dahi yese, Allah ona mutlaka onun mislini cehennemden tattıracaktır. Kime de müslüman bir kimse(ye yaptığı iftira, gıybet gibi bir) sebeple (mükâfaat olarak) bir elbise giydirilse, Allah Teâla Hazretleri mutlaka, onun bir mislini cehennemden ona giydirecektir. Kim de (malı, makamı olan büyüklerden) bir adam sebeiyle bir makam elde eder (orada salâh ve takva sahibi bilinerek para ve makama konmak için riyakarlıklara girer)se Allah Teâla Hazretleri Kıyamet günü onu mürâiler makamına oturtarak (rezil eder ve mürâîlere münasib azabla azablandırır.)" [Ebû Dâvud, Edeb 40, (4881).][357]

ـ4325 ـ5ـ وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # إنَّ مِنْ أرْبَى الرِّبَا اِسْتِطَالَةَ فِى عِرْضِ الْمُسْلِمِ بِغَيْرِ حَقٍّ[. أخرجه أبو داود .

5. (4325)- Sa'îd İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ribânın en kötüsü, haksız yere müslümanın ırzını (mânevî şahsiyetini) rencide etmektir." [Ebû Davdu, Edeb 40, (4876).][358]

AÇIKLAMA:

1- Ribanın en kötüsü diye tercüme ettiğimiz erbâ'rriba tabiri "en çok vebâle sebep olan", "en ziyade haram olan" gibi mübâlağalı bir mana ifade etmektedir. Burada kötülüğü zihinde tesbit edilmek istenen şey gıybettir. Çünkü ırzı rencide, gıybetle olur. Gıybetin bu kadar kötü olması, kişinin nazarında şerefin maldan daha kıymetli olmasından ileri gelir. Irzla kişinin manevi şahsiyetinin, içtimai itibar ve şerefinin kastedildiğini bir kere daha hatırlatabiliriz. İbnu'l-Esir, en-Nihaye'de:

"Irz, insanın medh ve zemm yeridir. Nefsi de, selefi de veya durumunun taalluk ettiği bir başkası da olabilir" diye tarif ettikten sonra "kişinin nefsini ve hasebini (itibarını) koruyan, onu noksanlaşma ve yaralanmalardan koruyan yönü de dendi" diye açıklar. Hadiste Aleyhissalâtu vesselâm "Her müslümanın kanı, malı, ırzı bir diğer müslümana haramdır" buyrulmuştur. Şu halde, insanın kan ve maldan sonra gelen varlığı, onun ırzını teşkil etmektedir. İnsan ecdadıyla itibar kazanır, intisab ettiği cemaatle, köy veya şehri veya beldesiyle itibar kazanır, şeref duyar. Şu halde, yukarıdaki tarifteki medh ve zemm yeri tabiri ile insana itibar getiren, şeref kazandıran her hususun kastedildiğini anlamamız gerekir. Böylece kişiyi dolaylı olarak rencide edici sözlerin daima gıybet hanesine yazılacağını bilmemiz gerekir. Dinimizin insan mevzuundaki bu hassasiyeti, ona verdiği yüce değerden kaynaklanır.

2- Gıybeti kötülemede, onu riba ile mukayese etmek de başka incelik. Çünkü dinimizde riba en çok kötülenen, kaçınılması hususunda en çok dikkat çekilen, hassasiyet gösterilen bir günahtır. Kur'an-ı Kerim'de "Ribâ (faiz) yiyen kimselerin kıyamet günü, kabirlerinden şeytan çarpmış kimselerin kalkışı gibi kalkacakları... Allah'ın riba'yı helâl sayan kâfirleri sevmediği" ifade edilir (Bakara 275-276).

Şu halde, sadedinde olduğumuz hadis, gıybetin bu pis günahtan daha pis bir günah olduğunu belirtmektedir. Tîbî der ki: "Resulullah "ırz"ı, mübalağa kasdıyla mal cinsine sokmuş ve ribayı iki çeşit kılmıştır: Bir çeşidi müteârif riba'dır yani borçludan, malını fazlasıyla almaktır. Müteârif olmayan riba ise kişinin dilini arkadaşının ırzına uzatmasıdır. Hadiste ikinci riba birinciden daha kötü ilan edilmiştir."

Gıybetin böylece kötülenmesi İslam'ın çok ehemmiyet verdiği içtimâî tesanüdü zedeleyici olmasından ileri gelir. Başka çeşit yaraların tedavisi kolay ise de, manevi yaraların, içtimaî hastalıkların tedavisi zordur. Çoğu kere mümkün değildir. Üstelik bu, ferdî hukuka girmektedir, affedilmesi, öncelikle gıybeti edilen kimsenin affetmesine bağlıdır. Halbuki bazan ırkî, mezhebî, siyasî cemaatî mülahazalarla kitlelerin gıybeti yapılmakta, böylece hem ümmet birliği ciddi şekilde yaralar alarak günümüzdeki darmadağanıklıkta olduğu gibi gıyr-i İslam unsurlar karşısında güçsüz

duruma düşülmekte; hem de öbür dünyaya büyük veballe gidilmektedir. Gıybete giren ufak bir kelamla, icabında bir millet, bir hizib, bir aile mensupları toptan rencide edildiği için günahı büyük olmaktadır. Dinimizde bu korkunç hal, "gıybetin, bütün sâlih amelleri, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi yiyip bitireceği" şeklinde ifade edilmiştir. Evet ateş, kıymık kıymık toplanan odunu ân-ı vahidde yok eder. Bir hayat boyu binbir zahmetle kılınan namazlar, tutulan oruçlar ve nice fedakârlıklarla verilen sadakalar hesapsız bir çift sözle bir anda yakılıp yok edilebilecek bir nezâhet arzetmektedir. Resulullah'ın ikazı bilhassa bu meslede iyi dinlenilmelidir.

3- Hadiste geçen istitâle, dil uzatma demektir. Bunun içine rencide edici her çeşit sözün gireceği açıktır.

4- Hadiste yer verilen "haksız yere" tabirinden âlimler, bazı hallerde gıybetin caiz olacağı hükmünü çıkarmışlardır. Zulme uğrayan, hakkı rencide edilen kimsenin şikayet etmeye, zâlimin yüzüne zulmünü haykırmaya hakkı vardır. Bu günah olan gıybet değilir. Müteâkiben (4327. hadis) görüleceği üzere ehl-i bid'anın, fâsığın kötülükleri, onların şerrinden mü'minleri korumak kasdıyla hallerinin beyanı caizdir, yasağa girmez. [359]

ـ4326 ـ6ـ وعَنْ مُعَاذِ بْنِ أسَدٍ الْجُهَنِىِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ حَمى مُؤْمناً مِنْ مُنَافِقٍ بَعَثَ اللّهُ لَهُ مَلكاً يَحْمِى لَحْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِن نَارِ جَهَنَّمَ، وَمَنْ رَمَى مُسْلِماً بِشيْءٍ يُرِيدُ شَأنَهُ بِهِ حبَسَهُ اللّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلى جِسْرٍ مَنْ جُسُورِ جَهَنَّمَ، حَتَّى يَخْرُجَ مِمَّا قَالَ[. أخرجه أبو داود .

6. (4326)- Muaz İbnu Esed el-Cühenî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim bir mü'mini bir münafığa (gıybetçiye) karşı himaye ederse, Allah da onun için, Kıyamet günü, etini cehennem ateşinden koruyacak bir melek gönderir. Kim de müslümana kötülenmesini dileyerek bir iftira atarsa, Allah onu, kıyamet günü, cehennem köprülerinden birinin

üstünde, söylediğinin (günahından paklanıp) çıkıncaya kadar hapseder." [Ebû Dâvud, Edeb 41, (4883).][360]

AÇIKLAMA:

1- Sadedinde olduğumuz hadis, bir mü'min gıybet edildiği zaman sessiz kalmayıp, onun müdâfaa edilmesini teşvik etmektedir. Hadisteki "münafık"tan maksad gıybetçidir. Mü'minin yüzüne karşı değilde gıyabında zemmettiği için münafık denmiş olmaktadır. Öyleyse mü'minin himayesi ile kastedilen şey, onun şerefinin (ırzının) korunmasıdır. Bu, lehinde konuşmak veya en azından gıybet etmesine meydan vermemekle olur.
2- "Söylediğinden çıkıncaya kadar" ibaresi "söylediğinin sebep olduğu mesuliyetten yani günahtan halâs oluncaya kadar" demektir. Daha açık olarak şöyle söyleyebiliriz: "Gıybet eden kimse, gıybetiyle kazandığı günahtan -hasmını râzı etmek veya bir şefaate, bir affa uğramak veya günahı miktarınca azab görmek suretiyle- temizleninceye kadar köprünün üzerinde hapsedilir."[361]

ـ4327 ـ7ـ وَعَنْ جَابِرٍ وَأبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَاَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ غِيْبَةَ لِفَاسِقٍ وَ مُجَاهِرٍ، وَكُلُّ أُمَّتِى مُعَافىً إِّ الْمُجَاهِرُونَ[.
أخرجه رزين.

7. (4327)- Hz. Câbir ve Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anhümâ) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ne fâsık ne de mücâhir (günahı açıktan işleyen) kimse için söylenen gıybet sayılmaz. Mücâhir olan hariç, bütün ümmetim affa mazhar olmuştur." [Rezîn ilavesidir. Buhârî'de ikinci kısım mevcuttur. Edeb, 60; Müslim, Zühd 52, (2990).][362]

AÇIKLAMA:

1- Rezîn merhumun ilavesi olan bu rivayetin kaynağı bulunmamıştır. Ancak hadisin ikinci kısmı yani "...mücahir olan dışında bütün ümmetin affa mazhar olacağını" beyan eden cümle Müslim ve Buhârî'de gelmiştir.
2- Mücâhir, masiyetini açığa vuran, Allah'ın örttüğü günahını söyleyerek açan kimsedir. Sadedinde olduğumuz rivayetin Buhârî'deki vechi mücâhereyi açıklar: "Mücâhere (günahı aleni işlemek)den biri şudur: "Kişi gece (haram) bir amelde bulunur, sonra sabah olur, Allah onu örtmüştür (kimse bilmez) ama o der ki: "Ey filan bu gece ben şunu şunu yaptım." Bazan da (gündüz günah işlemiştir) akşam olur, Rabbi onu örtmüştür, (kimse bilmez) ertesi sabah, kendi lehine Allah'ın örtmüş olduğunu açar."
3- Hadis, işlenen günahların setrini emretmektedir. Yani her ne kadar yasak da olsa, günahtan kaçınmak mümkün olmayabilir. Öyleyse mü'min şu veya bu şekilde, bilerek veya bilmeyerek bir günah işleyecek olsa, ona düşen, tevbe etmek ve bu günahını kimseye söylememektir. Resulullah, günahını sıkılmadan herkese söylenen veya herkesin gözü önünde çekinmeden günah işleyen kimselerin İlahî aftan istifade edemeyeceklerini haber veriyor. İslâm aleyhine yapılan sistemli ve ısrarlı organize propogandalar sonucu, dinin yasakladığı haramları işlemek bir marifet, bir ilericilikmiş havası hakim olunca, kendini bilmeyen sefih ve beyinsiz takım, içki, kumar, zina, rüşvet, aldatma, kaytarma gibi pek çok çirkefliklerini, bir marifet işlemişcesine herkesin yanında anlatır veya alenen işler. Bu durum, cemiyette "kötülüğe kötü demek, günahı günah bilmek" marifetini de yok edeceği, hatta pek çok zayıf kimselere teşvik olacağı için çok kötü bir gelişmedir, pek ciddi içtimâî bir marazdır. Bu dereceye ulaşan kötülükten dönüş de zor olur. Nehy-i ani'lmünker de yapılamaz. Onun için Resulullah kötülüğü aleni yapan veya gizli yapsa bile ilan eden kimselerin durumlarının ciddiyetini duyurmak için "onların affedilmeyeceklerini" söylemiştir. Bir parça Allah ve âhiret inancı olana, bu tehdid-i nebevi çok şey söyler. İbnu Battâl der ki: "Günahı âleni yapmada Allah ve Resulünün ve sâlih mü'minlerin haklarını istihfâf vardır. Ayrıca bunda mücâhirlerin bir nevi inadı yatar. Örtmede ise istihfaftan selamet vardır. Çünkü günah, sahibini alçaltır. Keza örtmede -eğer haddi gerektiren bir günahsa- hadd cezasından

kurtuluş; taziri gerektiriyorsa ta'zir cezasından kurtuluş vardır. Allah'ın hakkına tam riayet edildiği takdirde, Ekremu'l-Ekremîn olan ve rahmeti gadabını aşan Rabb Teâlâ onu dünyada örttüğü için ahirette de rüsvay etmez. Günahını açığa vuran, bütün bunlardan mahrum kalır."

Nevevî'nin zikrettiğine göre "fıskını veya bid'asını aleni yapan kimsenin aleni olan günahları ile gıybeti câizdir; aleni olmayan günahları sebebiyle gıybeti câiz değildir.[363]

ـ4328 ـ8ـ وَعَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ[. أخرجه الخمسة إ النسائي.ولفظُ مسلم:]َ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ[.

8. (4328)- Hz. Huzeyfe radıyallahu anh anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kattat (söz taşıyan) cennete girmeyecektir."

Müslim'in rivayetinde "nemmâm cennete girmeyecektir" şeklinde gelmiştir. [Buhârî, Edeb 50, Müslim, İman 169, (105); Ebû Dâvud, Edeb 38, (4771); Tirmizî, Birr 79, (2027).][364]

ـ4329 ـ9ـ وَعَنْ اِبْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ يُبَلِّغُنِى أحَدٌ عَنْ أحَدٍ مِنْ أصْحَابِى شَيْئاً فَإنِّى أُحِبُّ أنْ أخْرُجَ إلَيْكُمْ وَأنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ[. أخرجه أبو داود والترمذي .

9. (4329)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Bana kimse ashabımın birinden (canımı sıkacak bir) şey getirmesin. Zira ben, sizin karşınıza, içimde hiç bir şey olmadığı halde çıkmak istiyorum." [Tirmizî, Menâkıb (3893); Ebû Dâvud, Edeb 33, (5860).][365]

AÇIKLAMA:

1- Son iki hadis, laf getirip götürme ile alâkalıdır. Dinimizin üzerinde durduğu kötü ahlâklardan biri de laf getirip götürme huyudur. Fertler

arasındaki münasebetleri bozarak cemiyetin huzuruna te'sir edecek, içtimaî bütünlüğü yaralayacağı için şiddetle yasaklanan huylar arasında yer almıştır. Kur'ân'da buna yer verilmesi, meselenin ehemmiyetini anlatmada yeterlidir: "Çok yemin edene, haysiyetsiz kimseye, kusur arayana, söz taşıyana, hayırdan alıkoyana, haddini aşana, çok günahkâr olana... iltifat etme!" (Kalem 10-12). Hümeze sûresi de burada zikre değer. Onda her ne kadar doğrudan laf taşıyıcılık mevzubahis edilmiyorsa da, buna yakın tavırlar takınanlara tehdit ifâde edilmektedir: "Yazıklar olsun arkadan çekiştirmeyi ve yüze karşı kaş göz işaretiyle eğlenip ayıplamayı âdet edinene" (1. ayet).

2- Hadîste geçen kattât ve nemmâm aynı mânaya gelmektedir. Nitekim rivayetin vecihleri değiştikçe kelimelerden her ikisine de yer verildiği görülmektedir. Bazı âlimler nemmâm, sözü bizzât dinleyip nakleden, kattât ise, söylenenlere kulak kabartıp işittiği gelişi güzel dedikoduları nakledendir diye arada bir fark görmek istemiştir.

İmam Gazâli der ki: "Kendisine dedikodu ulaşan kimseye düşen, onu tasdîk etmemek, hakkında söz edilen kimsenin de, söylendiği şekilde olduğu zannına düşmemesi, "acaba" diyerekten, söyleneni tahkike de kalkmaması, ayrıca laf getireni ayıplayıp, bunu bir daha yapmamasını söylemesi, vazgeçmezse ona öfkelenmesi, kendisi için de, nemmâmı, zecrettiği şeyi hoş görüp o işittiğini yaymaya kalkmamasıdır. Aksi takdirde kendisi nemmâm olur." Gazâli'nin kaydettiğine göre, Ömer İbnu Abdilaziz'e bir adam gelerek:

"Senin hakkında falanca şöyle söyledi" der. Ömer de:

"İstersen bunu tahkik edelim. Eğer yalancı çıkarsan "Bir fasık size haber getirince araştırın" (Hucurât, 6) hükmüne girersin. Şayet duyduğun doğru çıkarsa "Dili ile iğneleyen, koğuculuk eden..." (Kalem, 11) hükmüne girersin ki, her iki halde de mes'ulsun. İstersen senin için üçüncü şıkkı tercih edelim, seni affedelim de bu iş böyle kalsın!"der. Adam:

"Af diliyorum, bir daha böyle bir işe girişmeyeceğim" der.

Nevevî der ki: "Bütün bu yasaklar, nakledilen şeyde şer'î bir maslahat yoksa câridir. Aksi takdirde, müstehab veya vâcibtir. Şöyle ki: "Bir adam, bir kimsenin başka bir kimseye haksız olarak ezâ vereceğine

muttali olursa, öbür şahsı uyarıp ezadan koruması gerekir. Keza bir kimse imamı veya sorumluluğu olan kimseyi, yerine bakacak olan nâibinin davranışı hakkında ihbarda bulunacak olursa, bu yasaklanmaz."
Yine Gazâlî şöyle demiştir: "Nemîme aslında, hakkında söz edilen kimseye söz götürmektir. Meselâ falanca senin hakkında şöyle söyledi demek gibi. Ancak nemîme deyince sadece bu kastedilmez, daha umumî kullanışı vardır. Normal olarak, açıklanması hoşa gitmeyen her şeyi açıklamaya, nemîme denir. Hoşa gitmeme deyince kendisinden nakil yapılanın hoşlanmaması ile kendisine nakil yapılanın veya bir başkasının hoşlanmaması birdir, hepsi de nemîmeye girer. Kezâ menkul sözle veya işâretle de olsa; bir kusur veya bir başka şey de olsa birdir. Meselâ bir kimsenin malını gizlediğini gören kimse bunu ifşa etse bu da nemîmeye girer. Yani kısacası nemîme, açıklanması hoşa gitmeyecek bir şeyi açıklamaktır."
"Gıybet ve nemîme bir midir faklı mıdır? Bu hususta ulemâ ihtilaf etmiştir. Râcih olan, farklı olmaları ve aralarında umumhusus münasebetinin bulunmasıdır. Yani nemîme, bir kimsenin halini bir başkasına fesâda bâis olacak bir muhtevada, rızası olmadan nakletmektir. Bu nakilden o şahsın haberi olmuş olmamış farketmez. Yeterki rızasız olsun, nemimedir. Gıybet ise, gıyabında, hoşlanmayacağı bir şeylerle adamı zikretmektir. Nemîme ifsâd kasdıyla temâyüz eder, gıybette bu kasdın varlığı şart koşulmaz. Gıybet ise hakkında konuşulanın gıyabında olmakla temâyüz eder. Bu vasıflar dışında gıybet ve nemime müşterektirler. Alimlerden bazısı, gıybette, hakkında konuşulan kimsenin gâib olmasını şart koşmuştur."
4- 4329 numaları hadiste Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ashabından herhangi biri hakkında hoşuna gitmeyecek bir söz, bir davranış bir kötü huy vs. getirilmemesini, Ashabı hakkındaki hüsn-ü zannını rencide edecek bir şikayetin olmamasını taleb etmektedir. Sebebini de açıklıyor.
"Evden, herkese karşı iyi duygularla çıkıp o duygularla onlarla karşılaşmak istiyorum..." Bazı âlimler, bu temenniyi şöyle anlamışlardır: "Ben dünyadan, hepsine karşı iyi duygularla ayrılıp, Kıyamet günü bu duygularla onları karşılamak istiyorum." Yani, Ashabından hiçbirine

karşı içinde bir öfke, bir kırgınlık olmadan dünyadan ayrılmayı temenni etmiş olmaktadır. [366]

MUSİKİ VE EĞLENCE BÖLÜMÜ

UMUMİ AÇIKLAMA:

Beşer hayatının her meselesine kendi ölçüsünü getiren dinimizin, günümüzde yeterince bilinmeyen bir vechesi de eğlence meselesinde vaz'ettiği ölçüdür. Bu hususta yeterince bilinmiyor yahut da bilindiği halde tatbik edilmiyor. Ben şahsen yeterince sistemli bir bilgi sahibi olunmadığı kanaatindeyim. Geçmiş devirlerin hayat tarzı ve günlük meşgalelelerin çokluğu ve bir de eğlence, hele gayr-ı meşru eğlence imkanlarının azlığı sebebiyle bu noktada ferd ve cemiyetin az bilgi ile de yetinmesi, eğlence meselesinden fazla yaralar almaması tabiîdir. Ancak günümüzde şartlar fevkalâde değişmiştir.
***** Tekniğin hayatımıza geniş çapta girmesiyle boş vaktimiz artmıştır. Artık, insan yerine pek çok işi makinalar yapıyor. Geçmiş devirde evin her işini kendisi yapan kadın, süpürmeden yıkamaya, dikişe nakışa, örgüye varıncaya kadar makineye yaptırabiliyor. Tarla işleri de, atelyeler de öyle.
***** Eğlence vasıtaları geçmiş devirlerde azdı. Şimdi parklar, gazinolar, tiyatrolar, çeşitli oyun salonları, elektronik eğlence cihazları bir tarafa, televizyon ve video ile evlerin içine kadar pekçok eğlence vasıtası hayatımızı istilâ etmiş durumda.
***** Eğlence, masraflı bir iştir. Eskiden iktisadî darlık eğlenceye kaçmayı sınırlıyordu. Şimdi ise zenginliğin artması, eğlence vasıtalarının da ucuzlaması, eğlenceye daha fazla kaçma imkanı tanımaktadır.
***** Geçmişte insanlar daha muhafazakar, inançlarına daha sâdık idi. Daha fazla ruh sükûnetine sâhipti. Şimdi ise çeşitli sebeplerle dinî bağları zayıflayan insanlar, ruhî kabusların ve sıkıntıların kıskacındadır. Stres de denen bu dahili çelişkilerden, bunalımlardan kurtulmak için eğlence ile kendini unutma yolları aranmaktadır.

***** Günümüzde, hayatımızı kendi kültür ve inancımıza zıt düşen yaşayış tarzları istilâ etmiş durumda. En ziyade hayatımıza giren yabancılıklar, eğlencelerle ilgili. Bir başka iktisâdi seviyenin, bir başka kültür ve inanç dünyasının eğlenceleriyle, eğlence tarzlarıyla eğlenmeye çalışıyoruz. Batıda her ne çıkarsa hiç bir seçime tabi kılmadan alıyoruz.

Bu mülahazaları daha da artırabiliriz. Demek istediğimiz şudur: Bugün müslümanı eğlenceye iten pek çok esbab var. Ahirette imtihanın büyüğünü belki de bundan verecek. Çünkü ölçüsüzce eğlence, zaman israfına sebep olmakta, verimli işten, ibâdetten, zikirden, tefekkürden alıkoymaktadır. İslâm aleyhine çevrilen dolapları bu yüzden farkedememekte, etrafında cereyan eden hâdiseler hakkında sağlıklı fikir ve kanaat edinememektedir. İslâm memleketlerinin başındaki bir avuç anti-İslam kadrolar müstebitâne saltanatlarını daha kolay ve tavizsiz sürdürebilmektedir. Bunda eğlencenin verdiği uyuşukluk ve mahmurluğun rolünü görmemek mümkün değildir.

Hülasa, burada, biz bazı ayet ve hadislerle, İslam'da eğlencenin ne olduğunu, hayatımızda ne miktar ve nasıl yer alması gerektiğini belirtmeye çalışacağız:

Önce şunu belirtelim ki, daha önce de temas ettiğimiz üzere, Kur'an-ı Kerim, dinlenme vasıtası olarak "uyku"yu gösterdiği için, eğlenceyi dinlenme vâsıtası saymaz ve ona karşı soğuk davranır. Eğlence mânâsına gelen la'ib ve levh kelimeleri ile, bu köklerden türeyen kelimeler, büyükler hakkında [Tevbe: 65; Mâide: 57, 58; En'am: 70, A'raf: 51; Enbiyâ: 3, 55; Zuhruf: 83; Me'âric: 42; Tekâsür: 1; Münâfıkûn: 9; Nûr: 37; Lokman: 6; Cum'a 11] veya "aldatıcı" olduğu belirtilen "dünya hayatı"nın tavsîfi sadedinde [En'âm: 32; Ankebût: 64; Muhammed: 47/36; Hadîd: 20]; bir de mahlûkatın bir eğlence olsun diye yaratılmadığını beyan maksadıyla [Enbiyâ: 16; Duhân: 38] kullanılır ve her defasında tezyifi (pejoratif) mânadadır. Hiçbirinde oyun ve eğlenceyi te'yid eden, ona teşvik eden müsbet mâna görülmez.

Kısacası söylemek gerekirse, İslâm dini, büyükler için eğlenceyi çok dar kayıtlarla tecviz eder. Çünkü eğlence gaflet vesilesidir, ferdî mes'uliyetlerden bir nev'i kaçıştır. Eğlenceye dalan kişi, Allah'ın huzurunda bulunduğunu unutur, sorumluluk duygusunu kaybeder. Kendi

üzerindeki kontrrol ve murâkabe hâli ortadan kalkar. Halbuki, kâmil mü'min, her ânını, asıl gayesi olan rızayı ilâhîyi kazandıracak, maddî ve bilhassa mânevî kemâlatta yol aldıracak faydalı işler yapma gayreti içinde geçirmekle mükelleftir. Bu endişeyi zihninden çıkarmamak, bu gâye ile her an maddî veya mânevi bir şeyler istihsal etmek zorundadır. İşte eğlence, böylesi bir verimliliğe mânidir. Eğlencenin hiçbir istihsal yönü yoktur. Zararı ise kesindir ve çeşidine göre farklı derecelerdedir. Öyle ise Kur' ân-ı Kerîm'de "...sadece ibadet için yaratıldığı" (Zariyât: 56) belirtilen insanın, eğlence karşısındaki tepkisi, tıpkı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) gibi: "Oyun için yaratılmadık" demek olmalıdır. [367]

Meşru Hudud: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) meşru eğlencenin hududunu şöyle tayin eder: "Allah'ı zikretmek maksadıyla yapılmayan her şey (meşru olmayan) bir oyun ve eğlenceden ibarettir; ancak dört şey bundan müstesnadır:
1- Kişinin ehliyle mülâtefesi,
2- Kişinin iki hedef arasında yürümesi,
3- Kişinin atını te'dib etmesi,
4- Kişinin yüzme ta'limi yapması. Zira bunlar haktandır."
Başka hadislerde çocukların eğlendirilmesi de büyüklere emredilir: "Çocuğu olan, onunla çocuklaşsın." Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hayatında çocukların seviyesine inerek onları eğlendirmesi, güldürmesi ve şakalaşması ile ilgili pekçok örnek mevcuttur. Şu halde çocukların eğlendirilmesi esnâsındaki "eğlenme" de bu hususta meşru bir kısım teşkil etmektedir.
Boş vakitlerde, bu söylenen meşru kısımlar dışında eğlence aramak, güldürücü vesileler ihdas etmek, fırsatlar kollamak tecviz edilmemiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir çok hadislerinde gülmek, güldürmek hususlarında ölçülü olmak tavsiye edilmiş, düşülecek ifratlar kınanmıştır:
"...Çok gülme, zira gülmenin çoğu kalbi öldürür."
"Benim bildiğimi siz de bilseydiniz, mutlaka az güler, çok ağlardınız."
"Ağlayın! Ağlayamazsanız, kendinizi ağlamaya zorlayın."

"İnsanları güldürmek için konuşup (binbir) yalan (ve maskaralıklar) uyduranlara yazıklar olsun, yazıklar olsun, yazıklar olsun."
"Kişi, arkadaşlarını güldürmek için bazı sözler sarfeder de, bunlar sebebiyle Arz'la Süreyya yıldızı arasındaki mesafe kadar ateşin derinliklerine düşer."[368]
Ayrıca muhtelif rivayetler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın gülmeyip tebessüm buyurduklarını tebârüz ettirirler.
Nevevî, fazla gülmeye ve dolayısıyle kalbin kasâvetine sebebiyet vererek zikrullahtan ve dinin mühim mes'elelerini tefekkürden alıkoyacak kadar ifrat ve ısrarla devam edilen her eğlencenin yasaklanmış olduğunu söyler. İmam-ı Şafiî de "Eğlence dindâr ve mürüvvet sahibi kimselerin işi olmamalı" der.[369]
Yasak Oyun ve Eğlenceler: Hadisler yukarıda belirtilen birkaç kısım dışında kalan her çeşit eğlenceyi mutlak bir ifade ile yasaklamakla kalmaz; bazı oyun çeşitlerini ismen zikrederek şiddetle yasaklar. Günümüzde bile hâlen kendilerine veya çok sayıda benzerlerine astlanan bu oyun çeşitlerini belirtebiliriz:[370]

1- Kumar oyunları:

Her çeşit kumar oyunu kesinlikle haramdır. Bunlar Kur'ân-ı Kerim'de puta tapmakla bir tutularak şeytan işi bir pislik olarak tavsif edilmiştir (Maide, 90).
Kumar, kazanan tarafın kaybeden taraftan bir şey alması şartı koşulan her çeşit oyundur. Zamanımızda oynanan çeşitli piyangolar, kâğıt ve zar oyunları, yarışlar... İslâm'ın yasakladığı "kumar" sınıfına girer.
Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm), kendi devrinde bilinen "tavla"yı açık bir ifade ile yasaklamıştır: "Nerd (tavla) oynayan kimse mutlaka Allah ve Resulü'ne isyan etmiştir", "Tavla oynayan, elini domuz etine ve kanına batırmış gibidir." Hz. Ali (radıyallahu anh) tavla oynayanları hapsettirmiş, onlara selâm vermeyi yasaklamıştır.

Belki de o devirde Araplarca bilinmediği için Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) hadislerinde zikri geçmeyen satranç oyununun haram sayılıp sayılmayacağı hususunda âlimler ihtilaf etmişlerse de çoğunluk, en azından kerâhetinde ittifak etmiştir. Fetevâyi Hindiyye'de satrancın mekruh olduğu belirtildikten sonra şu açıklama kaydedilir.
"Satranç dışındaki bütün oyunların haramlığı hususunda alimler icma ederler. Satranç oyunu, bizim (Hanefîler) nezdinde haramdır. Bununla oynayanın adaleti sabit, şahidliği makbul müdür? meselesine gelince: Şayet araya kumar sokulmuş ise, -yani kaybeden, kazanan bir ödeme yapacak ise- oynayanların adaleti düşer ve şâhidlikleri kabul edilmez. Kumar yoksa, adâletleri sâbit, şâhidlikleri makbuldür. Ebû Hanife bunlara selâm vermede bir beis görmez ise de Ebû Yusuf ve İmam Muhammed mekruh sayarlar."[371]

2- Hayvanlarla Oynamak:

Bu, bazı hayvanları tahrik edip dövüştürmek şeklinde olduğu gibi, yarıştırma şeklinde de olabilir. Birinciye misal, horozların döğüştürülmesi; ikinciye misal güvercin peşinde koşmaktır. Hadislerde her iki çeşit oyun da yasaklanmıştır. Güvercinle oynayan kimse hakkında Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) şiddetli bir üslub kullanmıştır.[372]

Âlimlerin oyun ve eğlence karşısındaki bu sert tutumları, bidayette de temas ettiğimiz gibi, en başta zamanın boş geçmesine sebep olmasıyla izah edilmektedir. Dehlevî şöyle der: "Yasak işler meyanında teselli vericilerle meşgul olmayı da saymalıyız. Bu işler dünya ve âhiret endişesine karşı teselli veren, zamanı boşa geçirten şeylerdir. Çalgılar, satranç, güvercinle oynamak, hayvanları kızıştırıp dövüştürmek gibi. Bu eğlencelere dalan kimseler, yeme içme gibi zaruri ihtiyaçlarını dahi ihmal ederler. Öyle ki, üzerlerine sıkışırlar da bevl etmek için kalkmaktan bile sarf-ı nazar ederler. Şâyet bu gibi eğlencelerle

meşguliyet câri bir adet haline gelecek olsa, insanlar cemiyet üzerine bir yük, bir parazit haline gelir ve nefislerini ıslâha yönelmezler."[373]

3- İçkili, Kadınlı, Çalgılı Eğlenceler:

Bu çeşit eğlenceler, az olsun çok olsun, hangi fırsat ve zamanda olursa olsun kesinlikle haramdır. Dinimiz, düğün ve bayramlarda ölçülü şekilde eğlenerek neş'e izhârını tecviz etmiş olmasına rağmen bu müsaadeyi haram şeylere tevessül etmemek şartıyla kayıtlamıştır:
"Ümmetimden bir grup, "yeme, içme, malayâniyât ve eğlence ile geceyi geçirir. Sonra maymunlar ve hınzırlar olarak sabaha ulaşır. Onlardan bir mahalleye bir rüzgâr estirirler de bu rüzgâr, içkileri helâl addetmeleri, çalgılar kullanıp şarkıcı kızlar tutmaları sebebiyle öncekilerin helâk oldukları gibi, bunları da helâk eder."
Bazı hadislerde, içki istihlâkinin artıp, çalgıcı kadınların çoğulması "Kıyamet alâmeti" olarak belirtilmiştir.[374]

SPORTİF OYUNLAR:

Tatil ve boş vakti dolduran meşguliyetlerden bahsederken sportif oyunları müstakilen ele almamız gerekmektedir. Zira İslâm nokta-i nazarından bunları "eğlence" tabirinin ifade ettiği mana içinde mütalâa etmek bile zordur. O çeşit oyunların faydalık, yani "cihad"a hazırlık yönü galebe çalar. Bu yüzden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) onlara ısrarla teşvik etmiştir. Bu gruba, yüzme, binme, atma, koşma ve güreş girer.
Ashabtan bir grubun eğlenmeye gittiği söylenince memnuniyetsizlik izhar ederken, "atışa gittikleri"nin tasrihi üzerine Hz. Peygamber: "Atış eğlence değildir, atış eğlendiğiniz şeylerin en hayırlısıdır" der. Bir başka rivayette de; "Melâike sizin hiçbir eğlencenizde hazır bulunmaz, atış ve at koşusu hariç" buyurur.

Bu çeşit oyunlarda yarışlar yapmak da söz konusudur. Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şahsen deve ve at yarışlarına katıldığını, bazan kazanıp, bazan kaybettiğini belirtir.
Yarışların ve yarışlarda verilecek armağanların İslâmî manada meşru olabilmesi, bunlara "kumar manasına gelecek bir davranışın girmemesine bağlıdır."[375]
Sportif oyunlara dinimizin ehemmiyet verdiğini kaydederken, bir hususu bilhassa belirtmek gerek: Zamanımızda da bu oyunlara fazlaca ehemmiyet verilmektedir. Geri kalmış memleketlerde bile üretime dönük acil yatırımlar dururken, son derece mahdud ve mütevazi imkanların, üretimi artırıcı yönü olmayan, tamamen ölü sayılacak sportif harcamalara aşırı şekilde tahsisi ve bunda ısrar edilmesi, bu çeşit işlerde beynelmilel ideolojik güçlerin rolleri ve gizli baskıları hususundki şüpheleri kuvvetlendirmektedir. Dinin karşılayacağı bir kısım fıtrî ihtiyaçlar, adeta sportif "alaka" ve "meşguliyetler"le karşılanmaya, beriki sâyesinde diğeri unutturulmaya çalışılmaktadır. Bu sinsi ısrar, sportif faaliyet ve yatırımları neredeyse tabulaştırmıştır. Dünyanın hemen hemen her tarafında insanı yıpratma ve tahkirde kullanılan devrin en galiz sloganlarıyla hücuma uğramayı göze almadan, mevki ve haysiyetinden olmayı peşînen kabul etmeden makam, unvan ve müessiriyet sahibi hiç bir kimse bu tabuları ve tabular için düşülen aşırılık ve abesiyetleri tenkide cür'et edemez.
İslâm âlimleri, sportif faaliyetlerin, bu çeşit menfi maksadlara kanalize edilmesini önlemek için bunlar hususundaki cevazlarını kayıtlamışlardır:
1- Bunların câiz olmasında niyet esastır. Sırf eğlence için yapılırsa mekruhtur. Fakat küffâra karşı güç kazanmak, savaşta galebe çalmak maksadlarına râci ise câizdir. Sâdece caiz değil, sevaptır da.
2- Sportif oyunlar, meşruiyet hududları dışına çıkmamalıdır. Kılık kıyafet yönünden itidali korumak, dürüstlükten ayrılmamak, gayr-i ahlâkî davranışlarda bulunmamak, hiçbir surette kumar ve diğer çeşit menhiyatı oyuna sokmamak, onları yaparken dini vecibeleri ihmal etmemek, zamanı öldürmemek gibi kayıtlar bu çeşit oyunların meşruiyet şartlarıdır.

Hakkında hadiste bir beyan gelmemiş olan satranç oyunuyla ilgili olarak Hattâbi'nin yaptığı bir açıklama, İslâm alimlerinin bu husustaki esprilerini aksettirmede faydalıdır: Ebû Dâvud şârihi Hattâbî (v. 388/998). "Bazı alimler, harp ahvali ve düşmanın hilesi üzerinde düşünceye sevkedeceği zannıyla satranç oyununa ruhsat verdiler" dedikten sonra, bununla kumara yer vermeden oynansa bile, oynayanların bir çoğu namazı vaktinde tehir etmeye, birçoğu da dilinden kötü söz eksik etmemeye mütemâyil olduklarından, bununla iştigal edenlerin mürüvvetlerini kaybedeceklerini, binâenaleyh şehâdetlerinin makbul olmayacağını söyler.
Burada ifade edilen ihtiyati ölçülerle, her devirde rastlanan değişik oyunlar, mizandan geçirilebilir.[376]

BAZI MEŞRU EGLENCE FIRSATLARI:

Daha önce, bayramların eğlenmek için meşru bir fırsat olduğunu belirttik. Dinimiz, diğer bazı fırsatlarda da nezih bir şekilde eğlenmeye cevaz vermiştir. Onlardan da kısaca bahsetmeyi faydalı ve gerekli bulduk.[377]

1- Çeşitli Merasimler:

Bazı vesilelerle yapılan bir kısım merasimler meşru eğlence fırsatlarıdır. Bunlara Hz. Peygamber ve Ashâb zamanından beri rastlanmaktadır: Doğum, sünnet düğünü, karşılama, hatim, temel atma vs. vesilelerle yapılan çeşitli merasimler gibi.
Çocuğu doğan kimsenin bir merasim yapması, dini bir emir olmamakla beraber, akika kurbanının sünnet kılınması, böyle bir merasime cevaz ve hattâ zımmî bir teşvik olmaktadır.

Ashâb devrinde ziyâfetli ve eğlenceli sünnet düğünlerinin yapıldığını birçok rivayet teyid eder.

Keza Kur'ân hatmi vesilesiyle yapılan dua merasimi[378] örneği, Ashâb'ın büyüklerinden olan Hz. Enes (radıyallahu anh)'ın tatbikatından rivayet edilmektedir. İbnu Hacer, gerek hatim ve gerekse herhangi bir meslekte hazâkat (ustalık) kazanma vesilesiyle verilen ziyafete "hızak" dendiğini belirtir.

Yılın ilk turfanda meyvesi veya herşeyin turfandası çıkınca da değişik bir havanın yaşanmasına vesiledir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'a ondan takdim edilirdi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da bunu önce üç defa sağ, sonra da üç defa sol gözüne sürüp dua buyurduktan sonra, cemaatte bulunan en küçük çocuğa ikram ederdi.

Karşılamaların da ayrı bir merasim fırsatı olduğunu belirtmeliyiz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye ilk girişi, büyük bir merasim vesilesi olmuştur. Kadınlarıyla, çocuklarıyla, köleleriyle bütün Medine halkı bir başka zaman yaşamadıkları bir neş'eyle sokaklara dökülmüş, Habeşliler neş'eyle kılıçkalkan oynamışlar, hizmetçiler, çocuklar ve câriyeler defler çalarak, şiirler okuyarak tezâhürâtta bulunmuşlardır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'ın askerî seferlerden her dönüşleri, çocukların da katıldığı bir merasim vesilesi olduğu, rivayetlerden anlaşılmaktadır. Tebük seferi örneğinde olduğu üzere bazı karşılama merasimleri daha muhteşem, daha şa'şalı olmuştur. Sünnette gelen örneklerden hareket eden âlimler "yolcuları ve cihaddan gelenleri neş'e ve sürurla karşılamak hoş bir davranıştır, insanlara karşı ifa edilen iyiliklerden biridir" hükmünü vermişlerdir.

Değişik bir hava yaşanmasına, sünnette rastlanan diğer bir vesile temel atma merasimidir. En azından herkesi alakadar eden umumi inşaatlarda böyle bir merasimin meşruiyyetine, Mescid-i Nebevînin inşaatıyla ilgili rivayet delâlet eder. Arazinin tanziminden sonra ilk taşı Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm) atar. Onu takiben sırayla Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallahu anhüm ecmaîn) temele taş atarlar.[379]

2- Ziyafetler:

Yukarıda temas edilen merasimlerin bir kısmı ziyafetle noktalanmaktadır. Ayrıca merasimi olmayan ziyafetler de vardır. Bu sebeple, ziyafetlere müstakil olarak dikkat çekmemizde fayda var. Mevzu üzerinde duran alimlerimiz, hadislere dayanarak, ziyafetle ilgili pek çok adabı belirtmişlerdir. Bazı lüzumlu teferruât düğünle ilgili açıklamalarda geçtiği için, âlimlerimizin sünnete uygun gördükleri ve müstakil isim taşıdıklarını belirttikleri sekiz çeşit ziyafeti kaydedeceğiz:

1) Sünnet (hıtân) ziyafeti.
2) Doğum ziyafeti.
3) Akika ziyafeti
4) Kadının boşanmadan kurtulma ziyafeti.
5) Yolcunun seferden dönüş ziyafeti.
6) Yeni meskene girme ziyafeti.
7) Musibetten kurtuluş ziyafeti.
8) Herhangi bir sebep olmaksızın verilen ziyafet.[380]

3- Dügün:

Düğünler, meşru eğlence fırsatlarıdır. Sıkça zuhur eder. Bilhassa cemiyetimizde düğüne bağlı olarak çeşitli merasimler vardır. Hemen hemen hepsinde yemek, eğlence meşrudur. Yeter ki harama yer verilmesin. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) -yine bazı kayıtlarla- musikiyi de düğünlerde tecviz etmiştir. Düğünle ilgili teferruatı yemekle ilgili bölümün sonunda, 3977 numaralı hadisten sonra kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.[381]

ـ4330 ـ1ـ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهَا قَالَتْ:]دَخَلَ عَلَيّ الْنَّبِىَّ # وَعِنْدِي جَارِيَتَانِ تُغَنِّيَانِ بِغِنَاءِ بُعَاثَ. فَاضْطَجَعَ عَلى الْفِرَاشِ، وَحَوَّلَ وَجْهَهُ، وَدَخَلَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَانْتَهَرَنِى وَقَالَ: مِزْمَارَةُ الشَّيْطَانِ فِى بَيْتِ رَسُولِ اللّهِ #؟ فَاقْبَلَ عَلَيْهِ # فقَالَ: دَعْهُمَا! فَلَمَّا

غَفَلَ غَمَزْتُهُمَا فَخَرَجَتَا. قَالَتْ: وَكَانَ يَوْمَ عِيدٍ، وَكانَ السَّوْدَانُ يَلْعَبُونَ بِالدَّرَقِ وَالْحِرَابِ فِى الْمَسْجِدِ. فَإِمَّا سَألْتُ النَّبِىَّ #، وَإِمَّا قَالَ تَشْتَهِينَ تَنْظُرِينَ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَأقَامَنِى وَرَاءَهُ خَدِّى عَلَى خَدِّهِ، يَقُولُ: دُونَكُمْ يَا بَنِى أرْفِدَةَ حَتّى إذَا مَلَلْتُ قَالَ: حَسْبُكِ. قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: فَاذْهَبِى[. أخرجه الشيخان والنسائي.»بُعاثُ« اِسْمَ حِصْنٍ لِ‘وْسِ كَانَ بِهِ يَوْمٌ مَشْهورٌ بَيْنَ ا‘وْسِ وَالْخَزْرَجِ.قَوْلُهَا »اِنْتَهَرَنِى« أىْ زَجَرَنِى.وَ»بَنو أرْفِدَةَ« بِفَتْحِ الْفَاءِ وَكَسْرِهَا: جِنْسٌ مِنَ الْحَبَشِ يَرْقُصُونَ.

1. (4330)- Hz. Âişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), benim yanımda iki cariye, Buas (savaşı ile ilgili hamasi) türküler söylerken çıkageldi. Gidip yatağın üzerine (yan üstü uzandı ve yüzünü de (aksi istikamete) çevirdi. Derken (babam) Hz. Ebû Bekr (radıyallahu anh) girdi. Derhal beni azarladı ve: "Resulullah'ın hane-i saadetlerinde şeytan çalgısı ha!" dedi. Bunun üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ona yönelip:

"Bırak onları (söylesinler!)" buyurdu. (Onlar sohbete dalıp, bizden) dikkatlerini çekince, ben cariyelere göz işareti yaptım, kalkıp gittiler."

Hz. Aişe devamla der ki: "Bir bayram günüydü. Siyahiler, mescidde kılıçkalkan oyunu oynuyorlardı. Ben mi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan taleb etmiştim (bilemiyorum), yoksa o (kendiliğinden) mi, "Seyretmek ister misin?" buyurdular. Ben:

"Tabiî!" dedim. Kalktı, beni geri tarafına aldı yanağım yanağının üstünde olduğu halde durduk.

"Ey Erfideoğulları göreyim sizi (oynayın)!" diyordu. Ben usanınca(ya kadar böyle devam ettik. Usandığımı farkedince):

"Yeter mi?" buyurdular. Ben:

"Evet!" dedim.

"Öyleyse git!" dediler." [Buhârî, Iydeyn 2, 3, 25, Cihad 81, Menâkıb 15, Menâkıbu'l-Ensâr 46, Nikah 82, 114; Müslim, Iydeyn 19, (892); Nesâî, Iydeyn 35-36, (3, 195-197).][382]

AÇIKLAMA:

1- Buâs, Medine civarında bir yer adıdır. Cahiliye devrinde orada, Medine'nin Evs kabilesi ile Hazrec kabilesi arasında savaş olmuş. Bazı rivayetler bunu Yahudilere ait bir kale olduğunu; savaşın bu kalenin yanında bir ekin tarlasında cereyan ettiğini söyler. Kaynaklar bu savaşın İslam'ın zuhuruna kadar tam 120 yıl sürdüğünü, sonunda Evs'in galebesiyle sona erdiğini yazar. Son Buâs savaşı bir kısım rivayetlere göre hicretten üç (veya beş) yıl önce cereyan etmiştir.
2- Erfideoğulları (Benî Erfide), Habeşlilerin lakabıdır. Erfide veya Erfide'nin dedelerinin ismi olduğunu söyleyen alim var. Erfidelilerin Habeşistan'a mensup, raksetmeleriyle meşhur bir kabile olduğu da söylenmiştir.
3- Resulullah'ın yanında hamasi türkü okuyan cariyelerin şahsiyeti biraz münakaşalıdır. Bazıları, cariye kelimesinin lügat manasından hareketle, kız çocuğu olduğunu söylemiştir. Cariye kelimesi, kız çocuğu manasına gelir ise de, kadın köle manasına da gelir. Burada kız çouktan ziyade, kadın köle oldukları kabul edilmiştir. Zira bazı rivayetlerde bu istikamette tasrihat gelmiştir. Nitekim Taberânî'nin bir rivayetinde bunlardan birinin Hassan İbnu Sâbit (radıyallahu anh)'a ait olduğu belirtilmiştir. İbnu Ebi'd-Dünya'nın rivayetinde ise şarkı okuyanlardan birinin Hamame olduğu belirtilmiştir. Zehebî'nin et-Tecrid'de belirttiğine göre Hamâme, Hz. Bilâl'in annesidir. Hz. Ebû Bekr satın alıp azad etmiştir. İbnu Hacer ikinci cariyenin isminin muhtemelen Zeyneb olduğunu söyler.
Bazı rivayetlerde, cariyelerin def çaldıkları da ifade edilmiştir. Hatta bir rivayette iki def mevzubahistir.
4- Hadiste musiki dinlemenin bazı kayıtlarla cevazı gözükmektedir. Ancak bu husus ülemâ arasında münakaşa edilmiştir. Bu münakaşayı 3977 numaralı hadise ilave olarak yer verdiğimiz Düğün bahsinde Musiki başlığı altında kaydettiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz.
5- Hadiste şu fevaid görülmektedir:
***** Bayram günlerinde aile ü efradına eğlence hususunda geniş davranmak meşrudur.
***** Bayramlarda sürur izhârı dinin şiarındandır.

* Baba, kocasıyla beraber olan kızının yanına girebilir, yeter ki bu adetten olsun.

* Baba, kocanın yanında kızını tedib edebilir, yeter ki koca tedibi terketmiş olsun, zira tedib babaların vazifesidir.

* Kocaların kadınlarına lütufkâr davranması meşrudur.

* Kadına rıfkla muamele etmek ve sevgisini aramak esastır.

* Hayır ehlinin makamı lehv ve lağv'dan uzaktır, içinde günah olmasa bile onların izni olmadan buralarda yer verilmemelidir.

* Talebe, hocanın huzurunda mekruh addettiği bir şey görürse, müdâhalede acele davranabilir; bunun için şeyhinden izin alması gerekmez.[383]

ـ4331 ـ2ـ وَعَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]دَخَلْتُ عَلى قَرَظَةَ بْنِ كَعْبٍ وَأبِي مَسْعُودٍ ا‘نْصَارِىّ فِى عُرْسٍ فإذَا جَوَارِى يُغَنّينَ فَقُلْتُ: أنْتُمَا صَاحِبَا رَسُولِ اللّهِ # مِنْ أهْلِ بَدْرٍ، يُفْعَلُ هذَا عِنْدَكُمْ؟ فقَال: اِجْلِسْ إنْ شَئْتَ فَاسْتَمِعْ مَعَنَا وَإنْ شِئْتَ اِذْهَبْ فَقَدْ رُخِّصَ لَنَا فِى اللَّهْوِ عِنْدَ الْعُرْسِ[. أخرجه النسائي .

2. (4331)- Âmir ibnu Sa'd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir düğün sırasında Karaza İbn Ka'b ve Ebu Mes'ud el-Ensârî'nin yanına girdim, bir kısım cariyeler şarkı söylüyorlardı. Dayanamayıp:

"Sizler, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Bedir Ashabından olun da yanınızda şu iş yapılsın olacak şey değil!" dedim. Bunun üzerine onlar:

"Otur, dilersen bizimle dinle, dilersen git. Bize düğünde eğlenme ruhsatı verildi!" dediler." [Nesâî, Nikâh 80, (6, 135).][384]

ـ4332 ـ3ـ وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمَنْكَدِرِ قَالَ:]بَلَغَنى أنَّ اللّهَ تَعَالى يَقُولُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ: أيْنَ الَّذِىنَ كَانُوا يُنَزِّهُونَ أسْمَاعَهُمْ عَنِ اللَّهْوِ وَمَزَمِيرِ الشَّيْطَانِ؟ اَدْخِلُوهُمْ فِى رِيَاضِ الْمِسْكِ: ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَئِكَةِ عَلَيْهِمُ السَّمُ: أسْمِعُوهُمْ حَمْدِى، وَأخْبِرُوهُمْ أنْ َ خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَهُمْ يَحْزَنُونَ[. أخرجه رزين .

3. (4332)- Muhammed İbnu'l-Münkedir (rahimehullah) anlatıyor: "Bana ulaştığına göre, Allah Teâla Hazretleri Kıyâmet günü şöyle seslenecektir: "Kulaklarını eğlence ve şeytan çalgısından uzak tutanlar neredeler? Onları misk bahçelerine dahil edin!"Sonra Melaike aleyhimüssalâtü vesselâm'a seslenecek:"
Onlara benim takdirlerimi duyurun ve haber verin ki, kendilerine artık ne korku var, ne de üzüntü!" [Rezîn ilavesidir.] [385]

GADR (VEFASIZLIK) BÖLÜMÜ

GADR VE VEFASIZLIK

ـ4333 ـ1ـ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إذَا جَمَعَ اللّهُ ا‘وَّلِينَ وَاŒخِرِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرْفَعُ لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يُعْرَفُ بِهِ فَيُقَالُ: هذِهِ غُدْرَةُ فُنٍ[. أخرجه الخمسة إِّ النسائي .

1. (4333)- İbnu Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Kıyamet günü, Allah öncekileri ve sonrakileri birleştirip topladığı zaman her vefasız için, onu tanıtan bir bayrak dikilir ve: "Bu falan (oğlu falanın) vefasızlığıdır" denilir." [Buhârî, Edeb, 99, Cizye 22, Hiyel 9, Fiten 21; Müslim, Cihâd 10, (1735); Ebû Dâvud; Cihâd 162, (2756); Tirmizî, Siyer 28, (1581).][386]

ـ4334 ـ2ـ وفِي أخرى لِمُسْلِمٍ عَنِ الْخُدْرِىّ:]لِكُلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ عِنْدَ اسْتِهِ، يُرْفَعُ لَهُ بِقَدْرِ غُدْرَتِهِ: أَ وَ غِادِرُ أعْظَمُ مِنْ أَمِير عَامَّةٍ[.

2. (4334)- Müslim'in el-Hudrî'den nakline göre, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demiştir:"
Her zalimin arkasında bir bayrağı vardır, zulmü ölçüsünde bu bayrak yükseltilir. Haberiniz olsun, âmme hizmetlerini üzerine alandan daha büyük vefasız yoktur." [Müslim, Cihad 15, (1738).][387]

AÇIKLAMA:

1- Gadr, vefasızlık demektir. Yani bir şeyi yapmaya söz verdiği halde sözünde durmamak. Vefasıza gadir denir.
2- Dinimiz verilen sözün tutulmasını emreder ve bu hususa ehemmiyet verir. Vefasızlık şiddetle yasaklanmış ve haram ilan edilmiştir. Ahde vefa, Kur'ân-ı Kerîm'de "Allah'ın vasıflarından biri" olarak zikredilmiş (Tevbe, 111), mü'minlerin de bu vasıta muttasıf olmaları taleb edilmiştir (Bakara 177). Ahde vefayı emreden birçok ayetten sadece bir tanesini kaydediyoruz: "Ahdi de yerne getirin. Muhakkak ki ahidden dolayı mes'uliyet vardır" (İsra, 34).
Sadedinde olduğumuz İbnu Ömer (radıyallahu anh) hadisi, ahdini tutmayan vefasızların kıyamet günü arkalarına dikilecek bir bayrakla teşhir edileceklerini belirtiyor. Bayrak vefasızlığın ölçüsü nisbetinde yüksek tutulackatır. İbnu Ebî Cemre "gadr" kelimesinin mutlak gelmesine bakarak, "büyük" veya "küçük" her çeşit vefasızlığa şâmil olduğunu söyler ve hadisin, herhangi bir günah işleyen kimsenin dahi, Cenab-ı Hak teşhir edilmesini dilediği takdirde, onu gösterecek bir alemeti bulunacağını ifade ettiğini söyler. Bu hususu şu âyet te'yid eder: "Günahkârlar simalarıyla tanınacaklar" (Rahmân, 41). İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Hadisin zahiri her bir vefasızlık çin bir bayrağın bulunacağını ifade eder. Böylece anlaşılır ki, tek bir şahıs için vefasızlıkları adedince, birçok bayrak olacaktır." Bu ifadenin şümûlünü anlayabilmemiz için, her bir günahın Allah'a karşı işlenen bir gadr, bir vefasızlık olduğunu hatırlamalıyız. Çünkü her bir günah, Allah'a olan kulluk misakımızın bozulması, bezm-i elestteki ahdimize vefasızlık ifade eder. Şu halde Allah'a karşı ahdimizi tutmayı (yani gadr'e düşmemeyi) emreden ayet-i kerîme (Bakara, 27) bizi günaha karşı uyarmaktadır. İbnu Ebî Cemre devamla der ki: "Bayrak dikilmesindeki hikmet, cezanın, çoğunlukla günahın zıddı ile vaki olmasındandır. Nitekim gadr (günah) gizli işlenir. Öyleyse bunun cezasının açık şekilde verilmesi pek münasip düşer. Arap örfünde bir şeyin teşhirinde en iyi vasıta bayrak dikilmesidir."

3- Hadis, bir başka meseleye de parmak basar: "Kıyamet günü insanlar babalarına nisbetle çağrılacaklardır. Bu hükmüyle hadis, insanların Kıyamette annelerine nisbetle çağrılacağnı bildiren hadise muhalefet etmektedir. İbnu Hacer o hadisin Taberânî'de İbnu Abbâstan rivayet edildiğini, senedce çok zayıf olduğunu söyler. İbnu Battâl, "babalara nisbet edilerek çağırılma tarifte daha açık ve başkalarından tefrikde daha mükemmeldir" der.

İbnu Hacer, İbnu Battâl'ın bu yorumunu şöyle açıklar: "Bu söz, "babalar (=âbâ)" kelimesini nefsü'l-emire değil, dünyada adamın nisbet edildiği şahsa hamletmeyi gerekli kılar. Esas alınan yorum da budur."

4- Hadiste, zahire göre hükmetmenin caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

5- İkinci hadiste, amme hizmetinde bulunan devlet reisi, vali, kaymakam gibi yetkililerin verdikleri sözü tutmamalarının daha büyük bir cürüm olduğu ifade edilmektedir. Çünkü insanlar ahidlerini yerine getirmemek suretiyle güvensizlik hasıl ederlerse beşeri hayatta ilerleme olmaz. Pek çok işin yürümesi, karşılıklı güvenle olur. Bu kalkarsa her şey muallakta kalır. Hele memurlar vefasızlıkları sebebiyle güvensizlik verecek olurlarsa, amme hizmetleri fevkalade aksar, milletin devlete itimadı kalmaz.

Kadı İyaz, hadisten iki çeşit vefasızlık anlar: Birincisi yukarıda temas ettiğimiz devlet adamının millete karşı gadri, ikincisi de milletin devlet adamına karşı gadridir. Yani millet de hükümdarına karşı vefasızlık yapabilir. Bu, çeşitli itaatsizlik, isyan, vergi kaçakçılığı, fitnecilik, vatandaşlık vazifelerinde ihmal gibi değişik menfi davranışlarla kendini gösterir.

Şu halde, hadiste gelen tehdide bu hallere düşen herkes muhatap olabilecektir. [388]

FEZÂİL BÖLÜMÜ

(Bu bölümde sekiz bab vardır)

*

BİRİNCİ BÂB

BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETLERİ

Hz. İbrahim'in Fazileti

Hz. Musa'nın Fazileti

Hz. Yûnus'un Fazileti

Hz. Dâvud'un Fazileti

Hz. Süleyman'ın Fazileti

Hz. Eyyüb'ün Fazileti

Hz. İsa'nın Fazileti

Hz. Hızır'ın Fazileti

*

İKİNCİ BÂB

HZ. RESULULLAH'IN FAZİLETLERİ

*

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

TAFSİLATLI OLARAK FAZİLET VE MENKÎBELERİ

*

BİRİNCİ FER

BAZILARININ MÜŞTEREK FAZİLETLERİ

İKİNCİ FER'

HER BİRİNİN FARKLI FAZİLETLERİ

BİRİNCİ KISIM

ERKEKLERİN FAZİLETLERİ

Hz. Ebû Bekir es-Sıddîk (radıyallahu anh)

Hz. Ömer (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer Arasında Müşterek Hadisler

Hz. Osman (radıyallahu anh)

Hz. Ali (radıyallahu anh)

Hz. Talha İbnu Ubeyd (radıyallahu anh)

Hz. Zübeyr (radıyallahu anh)

Hz. Sa'd İbnu Ebî Vakkas (radıyallahu anh)

Hz. Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh)

Hz. Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Ubeyde ibnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)

Hz. Abbas İbnu Abdilmuttalib (radıyallahu anh)

Hz. Ca'fer İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)

Hz. Hasan ve Hüseyin (radıyallahu anhumâ)

Hz. Zeyd İbnu Hârise (radıyallahu anh)

Hz. Ammar İbnu Yasir (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Zerr el-Gıfârî (radıyallahu anh)

Hz. Huzeyfe İbnu'l-Yemân (radıyallahu anh)

Hz. Sa'd İbnu Muâz (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu'l-Abbâs (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anh)

Hz. Bilâl İbnu Rabâh (radıyallahu anh)

Hz. Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Talha el-Fârisî (radıyallahu anh)

Hz. Selmân el-Farisî (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Musa el-Eş'arî (radıyallahu anh)

Hz. Abdullah İbnu Selâm (radıyallahu anh)

Hz. Cerîr İbnu Abdillah el-Beceli (radıyallahu anh)

Hz. Câbir İbnu Abdillah İbni Harâm (radıyallahu anh)

Hz. Enes İbnu Mâlik (radıyallahu anh)

Hz. Berâ İbnu Malik (radıyallahu anh)

Hz. Sâbit İbnu Kays İbn Şemmâs (radıyallahu anh)

Hz. Adiyy İbnu Hatem (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Hüreyre (radıyallahu anh)

Hz. Cüleybib (radıyallahu anh)

Hz. Hârise İbnu Sürâka (radıyallahu anh)

Hz. Hâlid İbnu'l Velîd (radıyallahu anh)

Hz. Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)

Hz. Ebû Süfyân (radıyallahu anh)Hz. Muâviye (radıyallahu anh)

*

İKİNCİ KISIM

KADIN SAHABELERİN FAZİLETLERİ

Hz. Hatice Bintu Huveylid (radıyallahu anhâ)

Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ

)Hz. Âişe (radıyallahu anhâ)

Hz. Safiyye (radıyallahu anhâ)

Hz. Sevde Bintu Zeme'a (radıyallahu anhâ)

Hz. Ümmü Eymen (radıyallahu anhâ)

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

EHL-İ BEYTİN FAZİLETLERİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ENSAR'IN FAZİLETLERİ

*

BEŞİNCİ FASIL

BEDİR EHLİNİN FAZİLETLERİ

DÖRDÜNCÜ BÂB

İSLÂM ÜMMETİNİN FAZİLETLERİ

*

BEŞİNCİ BÂB

MUHTELİF CEMAATLERİN FAZİLETLERİ

(Burda beş fasıl vardır)

*

BİRİNCİ FASIL

KUREYŞ'İN FAZİLETLERİ

*

İKİNCİ FASIL

BAZI ARAP KABİLELERİNİN FAZİLETİ

ÜÇÜNCÜ FASIL

ARAPLARIN FAZİLETİ

*

DÖRDÜNCÜ FASIL

ACEM VE RUMLARIN FAZİLETİ

*

BEŞİNCİ FASIL

SAHABE DIŞINDA BAZI KİMSELERİN FAZİLETİ

Üveysü'l-Karânî rahimehullah

Necâşî rahimehullah Teâlâ

Zeyd İbnu Amr İbni Nüfeyl

Ebû Tâlib

Mâlik İbnu Enes (radıyallahu anh) Teâla

*

ALTINCI BÂB

BAZI ZAMANLARIN VE MEKANLARIN FAZİLETİ

BİRİNCİ FASIL

BAZI ZAMANLARIN FAZİLETİ

*

BAYRAM

*

ZİLHİCCEDEN ON GÜN

*

ARAFE GÜNÜ

*

ŞA'BAN'IN YARISI

*

CUM'A GÜNÜ

*

MUHARREM

*

GECE

*

İKİNCİ FASIL

BAZI MEKANLARIN FAZİLETİ

*

BİRİNCİ FER'

Mekke'nin fazileti

*

İKİNCİ FER'

Medine'nin Fazileti

*

Kuba Mescidi, Uhud Dağı, Akik ve Zü'l-Huleyfe

*

ÜÇÜNCÜ FER'

Yeryüzünde Bazı Mekanların Fazileti

**

Hicaz

*

Cezîretu'l-Arab

*

Yemen-Şâm

*

Beytu'l-Makdis

*

Vecc Vadisi, Mescidü'l-Işâr, Bazı Nehirler

YEDİNCİ BÂB

BAZI AMELLERİN VE SÖZLERİN FAZİLETİNİ BEYAN EDEN MÜSTAKİL HADİSLER

*

BİRİNCİ FASIL

Bazı Salavâtın Fazileti

*

İKİNCİ FASIL

Hasta Ziyaretinin Fazileti

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

Bazı Müşterek ve Müteferrik Hadislerle Fazileti Belirtilen Amel ve Sözler

*

SEKİZİNCİ BÂB

HASTALIK, ÖLÜM VE MUSİBETLERİN FAZİLETLERİ

*

BİRİNCİ FASIL

HASTALIK VE MUSİBETLER

*

İKİNCİ FASIL

EVLADIN ÖLÜMÜ

*

ÜÇÜNCÜ FASIL

ÖLÜM VE ALLAH'A KAVUŞMAYI SEVMEK

BİRİNCİ BAB - BAZI PEYGAMBERLERİN FAZİLETİ

* HZ. İBRAHİM ALEYHİSSELÂM VE OGLU

ـ4335 ـ1ـ عَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]جَاءَ رَجُلٌ إلى رَسُولِ اللّهِ # فقَالَ: يَا خَيْرَ الْبَرِّيَةِ. فقَالَ #: ذَاكَ إبْرَاهِيمُ خَلِيلُ اللّهِ[. أخرجه مسلم وأبو داود والترمذي.»البريّة« الخلق .

1. (4335)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a bir adam gelip:

"Ey Hayru'l-Beriyye (yaratılmışların en hayırlısı)" diye hitabetmişti. Aleyhissalâtu vesselâm hemen müdahale etti:
"Bu söylediğin İbrahim aleyhisselâm(ın vasfı)dır." [Müslim, Fedâil 150, (2369); Tirmizî, Tefsir, Lem yekun suresi, (2349); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4672).][389]

AÇIKLAMA:

Ulema, âyet ve hadislere dayanarak, yaratılmışların en hayırlısının Resulullah olduğunu söyler. Hz. Peygamber'in, hadiste geçen sözü iki suretle tevil edilir.
***** Ya bunu tevazu için söylemiştir, zira Hz. İbrahim, Resulullah'ın hem uzak dedesi, hem de Halîlullah'tır.
***** Yahut da, Resulullah bu sözü, kendisinin insanlığın seyyidi olduğunu bilmezden önce söylemiştir. Nitekim bir hadislerinde "Ben kıyamet günü insanoğlunun seyyidiyim, fahir yok!" buyurmuşlardır. Keza: "Peygamberler arasında üstünlük iddia etmeyin" hadisi de, "Tefâhur maksadıyla üstünlük iddiasına kalkmayın" şeklinde açıklanmıştır. Sadedinde olduğumuz hadisi bazı alimler, "Kendi asrındaki insanların en hayırlısı idi" diye de tevil etmiştir. [390]

ـ4336 ـ2ـ وَعَنْ إِبْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ الْكَرِيمَ ابْنَ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ ابْنِ الْكَرِيمِ يُوسُفُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إسْحَاقَ بْنِ إبْرَاهِيمَ[. أخرجه البخاري .

2. (4336)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Kerîm ibnu Kerîm İbni Kerim ibni Kerim: Yusuf İbnu Yâkup İbni İshak İbni İbrahim'dir." [Buhârî, Enbiya 19, Tefsir, Yusuf 1.][391]

AÇIKLAMA:

1- Burada, "kerîm olmak" yani değerli olmak neseble tevil edilmiştir. Gerçekten Hz. İbrahim'e dayanan Hz. Yûsuf'un nesebinde hep peygamberler yer almaktadır. Böylesi bir nesebe sahip olan kimse nesebce ekrem olur.
2- Hz. İbrahim, Kur'ân-ı Kerîm'de zikri çokça geçen büyük peygamberlerden biridir. 69 kere ismi geçer. İkinci rivayette görüldüğü üzere bilinen diğer bir kısım peygamberlerin babası veya ceddidir. Hz. İshâk, Hz. İsmail, Hz. Yâkup, Hz. Yûsuf aleyhimüsselam gibi, Hz. Lut (aleyhisselâm)'ın da amcasıdır.
3- Hz. İbrahim'in diğer peygamberlere nazaran müstesna bir şahsiyeti vardır. Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman ona sahip çıkma hususunda nizâ ederler. Kur'an meseleyi halleder: O ne Yahudi ne de Hıristiyan değildir, o Müslümandır. "İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hıristiyan. O hak dine yönelmiş bir Müslüman idi. O Allah'a ortak koşanlardan değildi." [(Âl-i İmrân 67).]
4- Hz. İbrahim'in hayatı, Kur'ân-ı Kerîm'de oldukça teferruâtlı olarak anlatılır. Doğumu, babasıyla, puta tapan kavmiyle olan mücadelesi, putlara karşı ateşe atılışı, Ka'be'yi inşâ edişi, Allah'a oğlu İsmâil'i kurban etmesi hususunda gördüğü rüyası, oğlunu boğazlayacağı sırada koçun verilmesi vs. Kur'ân'da hayat hikâyesi bu kadar teferruâtıyla yer alan başka peygamber yoktur denebilir.
5- Hz. İbrahim, dinler tarihinde ve bilhassa tevhid tarihinde mühim bir halkayı teşkil eder. Bir kısım içtimâî ve beşeri müesseseler onunla başlar. Sünnet olma tatbikatını insanlığa ilk defa O getirmiştir. İlk misafir ağırlayan da odur.
Hz. İbrahim, herkesin üryân (çıplak) geleceği mahşerde ilk giydirilecek ve ayrıca Cennete ilk girecekler arasında yer alır.
6- Kâbe'yi kurup, hacc menasikini ilk tanzim eden de Hz. İbrahim' dir. O'nun putları kırma hadisesi ve böyle bir an'aneyi başlatmış olması müstesna bir menkibedir. İnsanlık kıyamete kadar put kırma işinde O'ndan ilham almaya devam edecektir.
7- Kur'ân'daki şu cümlesi, hatırda her an canlı tutulması gereken bir hakikatı ifade eder: َ أُحِبُّ اْŒفِلِينَ
"Fani olan şeyleri sevmem!" (En'âm, 76).

8- Hz. İbrahim Halîlu'r-Rahmân bilinir. Yani Allah'ın halîli, Halîl kelimesini kısaca dost olarak tercüme etmek mümkünse de bununlafarklı bir dostluğun ifade edildiğini belirtmemiz gerekir.

İbnu Hacer İbrahim kelimesinin Süryanice'de müşfik baba اَبٌ رَحِيمٌ mânasına geldiğini belirttikten sonra, Halil kelimesinin tahliline geçer ve der ki: Halîl, faîl veznindedir, fâil manasındadır. O, sadakat ve muhabbet manasına gelen hullet kelimesinden gelir. Ancak bu öyle bir muhabbettir ki, kalbe iyice nüfuz etmiş ve artık onun bir ihtiyacı, bir parçası haline gelmiştir. Bu mâna, Hz. İbrahim aleyhisselam'ın kalbinde mevcut olan Allah sevgisine nisbet edilince sahih olur. Ancak, onun Allah hakkında kullanılması mukabele yoluyla tevil edilince doğru olur.

Şunu da belirtelim ki, hullet'in aslının "saflama", "paklama" olduğu da söylenmiştir. Hz. İbrahim'in halîl olarak tesmiyesi, bu açıdan, dostluğu da düşmanlığı da Allah adına yapmasındandır. (Yani dost olup sevmede, düşman bilip sevmemede tek ölçü Allah'tır. Niyetini, ölçüsünü kirleten bir başka gaye ve mülâhaza yoktur). Allah'ın O'na olan hullet'i ise O'na yardım ve O'nu imam kılmasıdır. Halîl kelimesinin hallet yani hâcet'den geldiği de söylenmiştir. Bu manada Halîl, Hz. İbrahim'in sadece Allah'la yetindiğini, ihtiyacının görülmesini sadece O'ndan bildiğini, (bir başka kapıya arz-ı hâcet etmediğini) ifade eder.

Hullet, sadâkat, meveddet ve muhabbet gibi manalar ifade etse de ulemâ, umumiyetle, hullet'le ifade edilen sevgi ve dostluğun, çok daha üstün bir dostluk olduğunu söylemekte ittifak etmiştir. Hadiste Resulullah'ın "Ben Rabbimden başka bir halil (dost) ittihaz etseydim..." demesi, O'nun insanlardan bir halil'i olmadığını ifade eder. Halbuki, dostları vardı. Öyleyse halîl çok daha yüksek bir dost olmalıdır. [392]

* HZ. MUSA ALEYHİSSELÂM

ـ4337 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]اِسْتَبَّ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ. فَقَالَ الْمُسْلِمُ: وَالَّذِى اصْطَفَى مُحَمّداً عَلى الْعَالَمِينَ؛ وَقَالَ الْيَهُودِىُّ: وَالَّذِى اصْطَفى مُوسى عَلى الْعَالَمِنَ. فَرَفَعَ الْمُسْلِمُ عِنْدَ ذلِكَ يَدَهُ فَلَطَمَ الْيَهُودىَّ فَذهَبَ

الْيَهُودىُّ إلى النّبىِّ # فَأخْبَرَهُ. فَقَالَ: َ تُخَيِّرُونِى عَلى مُوسى، فإنَّ النَّاسَ يُصْعَقُونَ فَأكُونُ أوَّلَ مَنْ يُفِيقُ فإذَا مُوسى بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ، فَ أدْرِي أكَانَ مِمّنْ صُعِقَ فَأفَاقَ، أوْ كَانَ فِيمَن اسْتَثْنَى اللّهُ تَعالى[. أخرجه الخمسة إ النسائي. قوله »اصطفى« أى اختار.و»الصّعْقَةُ« الموْتِ والغشى.و»بَاطِشٌ« أىْ آخذٌ بِقَائِمَةِ الْعَرش.و»أفَاقَ« الْمَريضُ وَالمغْشىّ عَليه: إذا عادَ إلى صحّته .

1. (4337)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Müslümanlardan biri ile Yahudilerden biri aralarında münakaşa edip küfürleştiler. Müslüman öbürüne:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Yahudi de: "Musa aleyhisselam'ı âlemler üzerine seçkin kılan Zât-ı Zülcelâl'e kasem olsun!" diye yemin etti. Derken, o böyle der demez, müslüman elini kaldırıp yahudi'ye bir tokat vurdu. Yahudi de doğruca Aleyhisselâtu vesselâm'a gidip hadiseyi haber verdi. Aleyhissalâtu vesselâm:

"Beni Hz. Musa'ya üstün kılmayın! Çünkü insanlar hep bayılacaklar. İlk kalkan ben olacağım. Ben ayılınca Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucundan tutmuş göreceğim. Bilemiyorum. O, bayılıp hemen ayılanlardan mıdır, yoksa Allah'ın istisna ettiklerinden midir?" buyurdu." [Buhârî, Husumât 1, Enbiya 34, 35, Rikâk 43, Tevhid 31; Müslim, Fezâil 160, (2373); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4671); Tirmizî, Tefsir, Zümer, (3240).][393]

AÇIKLAMA:

Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) kıyametten bahseden bir ayete atıf yapmaktadır. Mezkur ayette Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: (Mealen): "Sûra üfürülür ve Allah'ın dilediklerinden başka göklerde kim var, yerde kim varsa düşüp ölür. Sonra bir daha sûra üflenir ve onlar kabirlerinden kalkıp bakışırlar" (Zümer 68).

Âyete dikkat edersek sûr'a iki kere üfleneceğinden bahsetmektedir: Birinci üflemede, Allah'ın istisna kıldıkları dışında her canlı ölecektir. Demek ki bu üfleme ile âlemdeki bütün canlılar ölecek, Allah'ın istisna kıldıkları ölmeyecektir.

Sadedinde olduğumuz hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ikinci üfleme ile ilk uyananın kendisi olacağını, Hz. Musa'yı Arş'ın bir ucunu tutmuş görünce O'nun, birinci sûra üflemesinde ölüp kendinden önce mi dirildiğini, yoksa birinci sûrda Allah'ın istisna ederek ölmeyeceğini haber verdiği müstesnalardan mı olduğunu bilemediğini beyan etmiş olmaktadır. Şayet müstesnalardan ise bu Hz. Musa için istisnai bir fazilettir. İslâm âlimleri müstesna tutulacakların Cebrail, Mikâil, İsrâfil, Azrâil aleyhimüsselâm olduklarını söyler. Bazıları da "Hamele-i arş veya rıdvan melekleri, huriler, Mâlik (cennetin hazinedârı), Zebâniler (cehennemin bekçileri)" demiştir.

Hadisin bu şekilde izahı bir müşkil ortaya koymaktadır: Hz. Musa halen ölmüş bilindiğine göre, O'nun, sûra üflendiği zaman ölmekten istisna tutulanlar arasında olması nasıl mümkün olur? Bunu söyleyebilmek için O'nun ölmemiş olduğunu, hayatta bulunduğunu kabul etmek gerekir. Hz.İsa hakkında bunu söylemek mümkün ise de, Hz. Musa hakkında söylemek mümkün değildir. Çünkü, "onun ölmediğinden veya öldükten sonra tekrar hayata döndüğünden" bahseden bir rivayet mevcut değildir.

Kâdı İyaz bu müşkile dikkat çektikten sonra bir açıklama yapar: "Bana göre, hadiste zikri geçen bayılma hadisesi insanlar dirildikten sonra, göklerle yerin yarıldığı anda vukua gelecek bir bayılma olması muhtemeldir. Hadise bu şekilde bakınca âyetle arada ihtilaf kalmaz. Hadiste geçen ayılma kelimesi de bu manayı teyid eder. Zira, ayılma tabiri bayılanlar hakkında kullanılır. Ölenler için ayılmaktan değil, dirilmekten bahsedilir. Nitekim Hz. Musa'nın Tûr dağında tecellî-i ilâhî karşısında "bayılma"sı mevzubahisdir, "ölme"si değil."

Kadı İyaz'a göre, hadiste geçen "Benden önce mi ayıldı bilmiyorum!" ifadesine, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ilk dirilecek insanın kendisi olacağını bilmezden önce söylemiş olmalıdır diye de tevil getirilmiştir. Gerçi, hadisten, Hz. Musa'nın ilk dirilenlerden olduğunu söylemiş olması da anlaşılabilir. Bu ilk dirilecekler, peygamberlerdir. Aynî, bu hadisi açıklama sadedinde peygamberlerin diri olduklarına dair bazı deliller kaydettikten sora der ki: "Peygamberlerin diri oldukları takarrur edince, onlar yerle gökler arasındadırlar. Sûr'a ölüm nefhası üfürülünce yer ve göklerdeki bütün hayat sahipleri ölecek, sadece

Allah'ın istisna ettikleri ölmeyecektir. Peygamberlerden başkaları bu nefhada ölecek, peygamberler ise bayılacaktır. Sûr'a diriltme (ihya) nefhası üflendiği zaman ölmüş olanlar dirilecek, bayılmış olanlar ayılacaklardır. Durum böyle olunca, anlaşılıyor ki Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ilk ayılan ve (peygamberler dahil) bütün insanlardan önce kabrinden ilk çıkan olacaktır. İşte, bu halden sadece Hz. Musa istisna edilmiş gözükmektedir. Hadiste, Resulullah tereddüt ifade ediyor: O daha önce mi dirilecek, yoksa bulunduğu hal üzere mi kalacak? Bu hususu tam kestirememiş, tereddüt etmiştir. Her iki hale göre de Hz. Musa için bu durum başkalarına nasip olmayan büyük bir fazilettir."

2- Hz. Musa da büyük peygamberlerden biridir. Kur'ân-ı Kerîm Hz. Musa'nın hayatına da geniş yer verir, pek çok teferruatı işler. Bilhassa Firavun'la olan mücadelesi birçok surelerde tekrar tekrar özetlenir. Hz. Musa'ya bir çok mucize verilmiştir. Ahkâmca zengin olan Tevrat'ın sahibidir. Mısır'da, Hz. Yusuf'tan sonra sayıları artan ve Firavunlarca köleleştirilmiş durumda olan İsrailoğullarını, Mısır'dan kaçırıp Kızıldeniz'i geçirmiş Sina'ya getirmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Musa'nın büyüklüğüne iş'âren ona dokuz âyet verildiğini zikreder (İsra, 101). Bu ayetler (mucizeler), İbnu Abbâs'a göre şunlardır:

* Âsa,
* Yed-i beyza,
* Çekirge,
* Ekin biti,
* Kurbağa,
* Kan,
* Taş,
* Deniz,
* Tûr Dağı'nın İsrailoğullarını korkutması,

Bazılarına göre de bu dokuz emirdir:

* "Allah'a eş koşmayın.
* Haksız yere adam öldürmeyin,
* Zina etmeyin,

* Faiz yemeyin,
* Sihir yapmayın,
* Hüküm sahibine karşı müzevirlikte bulunmayın,
* İsrâfa sapmayın,
* Namuslu kadınları lekelemeyin,
* Muhârebeden kaçmayın."[394]

* YÛNUS ALEYHİSSELÂM

ـ4338 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا يَنْبَغى لِعَبْدٍ أنْ يَقُولَ: أنَا خَيْرٌ مِنْ يُونُسَ بْنِ مَتَّى، وَنَسَبُهُ إلى أبِيهِ[. أخرجه الشيخان وأبو داود ولم يذكر أبو داود ونسبه الى أبيه.قالَ بَعْضُهُمْ: هذِهِ ا'لْفَاظُ مُدْرَجَةٌ فِى الْحَدِيثِ مِنْ كَمِ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه فإنَّ يُونَسَ بْنِ مَتّى في هذَا الْحَذِيثِ مَنْسُوبٌ إلى أمِّهِ دُونَ أبِيهِ فَبَيَّنَ الرَاوِى بِقَوْلِهِ: وَنَسَبُهُ: أى النبي # إلى أبيه: أى دُونَ أمِّهِ، َ كَمَا فَعَلْتُ أنَا مَنْ نِسْبَتُهُ إلى أمه .

1. (4338)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bir kulun: Benim, Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu" söylemesi uygun olmaz. Onun nesebi de babasınadır." [Buhârî, Enbiya 35, Tefsir, Nisa 26, Tefsir, En'âm 4, Tefsir, Saffât 1; Müslim, Fezâil 166, (2376); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4669, 4670).]
Bazı âlimler demiştir ki: "Rivayette geçen "Onun nesebi babasınadır" cümlesi. Ebu Hüreyre'nin kelamıdır, bir derctir. Zira bu hadisteki Yunus İbnu Mettâ babasına değil, annesine nisbettir. Böylece râvi "Onun nesebi..." sözüyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Yunus'u annesine değil, babasına nisbet ettiğini beyan etmiştir."[395]

AÇIKLAMA:

1- Müellif İbnu Deybe'nin kaydettiği son açıklama Mettâ ismiyle ilgili bir münakaşaya parmak basmaktadır: Bazı alimlere göre bu, babasının ismidir; bazılarına göre de annesinin. Şu halde, Ebu Hüreyre, bu ihtilafta Mettâ'nın Hz. Yûnus'un annesinin değil babasının ismi olduğu görüşündedir.

2- Bu hadisi iki şekilde anlamak mümkündür:

a) Hiçbir kulun "Ben Yûnus'tan hayırlıyım" demesi münasib olmaz. Bu mânada Hz. Peygamber kendisini de kastetmiş olmaktadır. Çünkü O da bir kuldur. Dolayısıyla mâna şöyle olur: " Benim bir peygamber olmama rağmen Hz. Yûnus'tan daha hayırlı olduğumu söylemem muvafık değildir." Nitekim Taberânî'nin, Abdullah İbnu Cafer'den kaydettiği bir rivayette: "Bir peygamberin: ‘Ben Yûnus'tan hayırlıyım' demesi muvafık olmaz" şeklinde gelmiştir.

b) Hadisten şu mâna da anlaşılabilmektedir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) demiştir ki: "Hiçbir kula, ben Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'in, Yûnus 'dan daha hayırlı olduğumu söylemesi muvafık olmaz."

Her iki mâna aslında aynı neticeye çıkar ve Yunus aleyhisselâm'ın Resûlullah'tan daha efdal olduğu mânasına ulaşılır. İşte bu mâna

"Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim (en hayırlısıyım)" hadisine muhalefet ettiği için, hadisi âlimler müşkilatlı bularak, işkâli kaldırmak için bazı açıklamalar getirmişlerdir:

* Hattâbî der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Ben Hz. Adem'in evladlarının efendisiyim" hadisiyle, Allah'ın kendisine lutfettiği fazilet ve efendiliği haber vermiş olmakta, Allah'ın üzerindeki nimetini belirtmekte, ümmetine, Hakk'a çağırdığı muhatablarına Rabbi'nin yanındaki yüce makamı, hususî yeri bildirmiş olmaktadır. Tâ ki, peygamberliğine inançları ve itaatine itikadları buna göre olsun. Ümmetine bu efdaliyet durumunu bildirmek ve açıklamak ona gerekli ve üzerine farzdı.

Ancak Hz. Yunus aleyhisselâm hakkındaki sözüne gelince, bu iki surette te'vil edilir:

1) "Bir kulun benim Yûnus İbnu Mettâ'dan hayırlı olduğumu söylemesi uygun olmaz" cümlesi ile kendinden başkalarını kasdetmiş olması

mümkündür.
2) Bu ifade ile, başkalarının ve kendinin de dahil olduğu mutlak bir mâna kasdetmesi de mümkündür. Bu durumda bu sözün ondan sudûru, nefsinden bir fedakârlık ve Rabbine karşı bir tevazu izharıdır. Mâna şöyle olur: "Benim, ondan hayırlı olduğumu söylemem muvafık olmaz. Çünkü benim nail olduğum fazilet, Allah Teâlâ Hazretleri'nin bir lütfudur, onun hususi bir muamelesidir. Kendi kendime kazandığım bir başarı değildir, kendi kuvvetim ve gayretimle de ona ulaşmış değilim. Öyleyse onunla iftihar etmeye hakkım yok. Bana düşen, bu lütfa karşı Rabbime şükretmektir. (Ben bu lütfu da ilan ediyorum, çünkü "Allah'ın sana olan nimetini (gizleme), söyle, (ilan et!)" (Duhâ, 11) âyetiyle Rabbim bunu emrediyor.")
***** Doğruyu Allah bilir ama, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, betahsis Hz. Yûnus aleyhisselâm'ı zikretmesi, kanaatimce, Allah Teâlâ' nın O'nun hakkında bize anlattığı şey sebebiyledir. Yani, kavminin verdiği ezaya karşı sabrının azlığıdır: Bu eza sebebiyle onlara öfkelenerek onları terkedip gitmiş, azim sahibi peygamberler gibi sabır gösterememiştir."[396]
Ulemânın yaptığı iki te'vili böylece kaydeden Hattâbî devamla der ki: "Bu ikinci izah hadisin mânasına daha uygun ve evlâ olanıdır. Nitekim, bir başka tarîkte hadis şöyle gelmiştir: "Bir peygambere: ‘Ben Yunus İbnu Mettâ'dan hayırlıyım' demesi yakışık almaz." Burada ifadeyi, Aleyhissalâtu vesselam, kendisine has kılmamış bütün peygamberlere teşmil etmiş, böylece kendini de onlara dahil etmiştir. Bu rivâyet, Ebu Dâvud'da da gelmiştir.
Mezkur işkâli giderme sadedinde, bazıları, "Ben Âdem' in evladlarının efendisiyim" hadisiyle, Kıyamet günü, şefaatiyle gelip, insanlara efendilik yapacağı zamandaki durumunu kasdetmiş olabilir" demiştir."
3- Tevâzuunu ifade sadedinde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı, Kur'an'da hatası nazara verilmiş olan Yûnus aleyhisselâm'la mukayese etmeye sevkeden hususun anlaşılması için Hz. Yûnus'un kıssasını bilmek gerekmektedir:

Hz. Yûnus, Musul'un Ninova kasabasından idi. Orası yüzbinden fazla nüfuslu birşehirdi. Halkının ahlâkı bozulmuş ve puta tapmaya başlanmıştı. Hz. Yûnus, 30 yaşında halkı Hakk'a davet etmek üzere peygamber kılındı. Tam 33 yıl çalışmasına rağmen, iki kişi hariç kendisine kimse iman edip yolunu düzeltmedi. Sonunda halkı kendilerine yaklaşmakta olan büyük bir azabla korkuttu ve gün belirtti. Yine de dinleyen olmayınca, öfkeyle beldeyi terkedip, Dicle (veya Deniz) kenarına çekildi. Halk Hz. Yûnus'un sözünü dinlemese de azab ihtimalinden telaşlı, korkulu bir bekleyişe girmişti. Belirtilen gün gelince haber verilen azâbın belirtileri zuhur etmeye başladı. Halk yaptığına pişman oldu. Hz. Yûnus'u aradılar. Bunun üzerine şehri terkedip hariçte toplanarak hep birlikte tevbe ettiler. Allah, tevbelerini kabul ederek azabı geri çevirdi.
Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetlerini yorumlayan âlimler Hz. Yûnus'un, öfkeyle kavmini terkedişini, onun bir hatası (zelzelesi) olarak değerlendirir. Gerçi burada emre itaatsizlik mevzubahis değildir. Allah Teâlâ Hazretleri, "Şehirden çıkma!" emrinde bulunmuş değil, veya "şöyle yap!" demiş de, O, yapmamış değil. Ama "Şehirden çıkarken Hak Teâla'nın iznini almamıştır. İzin almalıydı, almamış olması bir zelle bir hatadır" denmiştir.
İşte bu hatası sebebiyle, şehirde olup bitenlerden habersiz olarak bir gemiye binen Yûnus aleyhisselâm, İlahî te'dibe mâruz kalır. Şöyle ki: Bindiği gemi arızalanıp yürümez hale gelince, gemiciler: ÔİÇimizde efendisinden kaçan köle var' deyip kim olduğunu tesbit için kur'aya başvurdular. Üç sefer tekrar edilen çekimde, kur'a her seferinde Hz. Yunus'a isabet etti. Onu, kaldırıp denize attılar. Derhal bir balık yuttu.
Hayatında çok tesbihte bulunan Hz. Yunus, balığın karnında derhal tesbihe başlayıp "Ey Rabbim! Senden başka ilâh yoktur, seni tenzih ederim. Ben nefsine zulmedenlerden oldum" (Enbiya, 87) der. Hatasını itiraf eder, mağrifet diler. Allah O'nu bu tesbihinin hatırına mağfiret buyurur: "Eğer çok tesbih edenlerden olmasaydı, Kıyamete kadar balığın karnında kalıp gitmişti" (Saffat 143-144).
İbnu Hacer'in kaydettiği "sahih" bir rivayette Hz. Yûnus'la ilgili kıssada şu ziyade yer almaktadır: "(Hz. Yûnus azab gelmezden önce şehri

terkedip gitti. Sabah olunca şehre yaklaşıp baktı ki azab gelmemiş. Onların şeriatında yalan söyleyenler öldürülürdü. Bunun üzerine öfkeyle oradan ayrıldı, bir gemiye bindi. Gemide: "Sizinle birlikte Rabinden kaçan bir kul var, onu denize atmadıkça geminiz yürümez!" dedi. Gemiciler: "Ey Allah'ın peygamberi seni asla atmayız!" derler. Yûnus aleyhisselam:

"Öyleyse kur'a çekin!" dedi.

Kur'a çekerler. Üç kere tekrarlarlar. Her seferinde O'na çıkar. Onu denize atarlar ve bir balık yutar, denizin dibine götürür. Orada kumların tesbihini işitir ve "karanlıkta da لاَ اله اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِين diye nida eder" (Enbiya 87).

Bezzâr'ın bir rivayetinde: "Allah, Yunus'u balığın karnında hapsetmek isteyince, balığa kemiklerini kırmamasını, etlerini zedelememesini emreti. Denizin dibine götürünce, Yûnus, Allah'ı tesbihe başladı. Melekler: "Ey Rabbimiz! biz, yakın bir yerden zayıf bir ses işitiyoruz" derler. Rab Teâlâ: "Bu Yûnus'tur" buyurur. Melekler, lehinde şefaatte bulunurlar. Allah balığa emreder, o da sahile atar."

Hz. Yûnus'un balığın karnında kaldığı müddetle ilgili olarak, rivayetlerde; "40 gün, 7 gün, 3 gün, kuşluk vaktinden akşam vaktine kadar" gibi farklı rakamlar gelmiştir.

Karaya atılan Yunus aleyhisselâm, üzerinde tüyü olmayan, yumurtadan yeni çıkmış civciv gibi idi. Bitkin, halsiz vaziyette idi. Cenab-ı Hakk yaktîn bitkisi'nin altında gölgeledi. Yaktin'in iri yapraklı, çabuk büyüyen kabak bitkisi olduğu kabul edilir. Burada dinlenip kendine gelen Hz. Yunus, tekrar kavmine döndü. Kıl payı azabtan kurtulan Ninovalılar O'nu bir müddet dinleyerek istikâmete gelirler.[397]

4- Hz. Yûnus Kıssasındaki Hisse:

Kur'ân-ı Kerîm, geçmiş milletlerden, geçmiş insanlardan bahsetmekle bize sadece bir tarih bilgisi vermeyi kasdetmez. Her ne kadar geçmişin karanlık devirlerine de bir nur serpmek, maziyi bize aydınlatmak hizmetini de görüyor ise de, daha çok içinde yaşadığımız şartlarda takib edeceğimiz doğru yolu veya önümüze çıkacak farklı durumlar ve şahıslardan nelerin faydalı ve iyi, nelerin zararlı ve kötü olduğunu göstermeyi gaye edinir. Hatta bu ikinci gaye öncekinden daha mühimdir.

Her mü' mine, her insana bu suretle bir mesaj verir, bir rehber ve kılavuz olur. Hz. Yunus kıssasını, içinde bulunduğumuz şartlara tatbik ederek bir ders-i ibret halinde yorumlayan nefis bir parçayı Bediüzzaman'dan kaydediyoruz:

"İşte Hz. Yûnus aleyhisselâm'ın birinci vaziyetinden yüz derece daha müthiş bir vaziyetteyiz. Gecemiz, istikbaldir. İstikbalimiz, nazar-ı gafletle onun gecesinden yüz derece daha karanlık ve dehşetlidir. Denizimiz, su sergerdân küre-i zeminimizdir. Bu denizin her mevcinde binler cenaze bulunuyor. Onun denizinden bin derece daha korkuludur. Bizim hevâyı nefsimiz, hûtumuzdur (balığımızdır), hayat-ı ebediyemizi sıkıp mahvına çalışıyor. Bu hût, onun hûtundan bin derec daha muzırdır. Çünki, onun hutu yüz senelik bir hayatı mahveder. Bizim hûtumuz ise, yüzmilyon seneler hayatın mahvına çalışıyor. Madem hakiki vaziyetimiz budur; biz de Hazret-i Yunus aleyhisselâm'a iktidâen umum esbabdan yüzümüzü çevirip doğrudan doğruya Müsebbibü'l Esbâb olan Rabbimize iltica edip َ اله اًّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِين demeliyiz ve ayn-elyakin anlamalıyız ki, gaflet ve delâletimiz sebebiyle aleyhimize ittifak eden istikbal, dünya ve hevayı nefsin zararlarını defedecek yalnız o zât olabilir ki, istikbal taht-ı emrinde, dünya taht-ı hükmünde, nefsimiz taht-ı idaresindedir. Acaba Hâlik-ı Semâvât ve Arzdan başka hangi sebep var ki, en ince ve en gizli hâtırat-ı kalbimizi bilecek ve bizim için istikbali, ahiretin icadiyle ışıklandıracak ve dünyanın yüzbin boğucu emvâcından kurtaracak, haşa Zât-ı Vâcib-ül-Vücud'dan başka hiçbir şey, hiçbir cihette O'nun izni ve idâresi olmadan imdat edemez ve halaskar olamaz. Madem hakikat-ı hal böyledir. Nasıl ki Hz. Yunus aleyhisselâm'a o münâcatın neticesinde hutu ona bir merkub (binek), bir taht elbahir (denizaltı) ve denizi bir güzel sahra; ve gece, mehtabı bir latif suret aldı. Biz dahi o münâcâtın sırriyle َ الهَ اًّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّى كُنْتُ مِن الظَّالِمين demeliyiz, َ اله اًِ اَنْتَ cümlesiyle istikbalimize سُبْحَانَك kelimesiyle dünyamıza, اِنِّى كنْتُ مِن الظَّالِمين fırkasıyla nefsimize nazar-ı merhametini celbetmeliyiz. Tâ ki, nur-u iman ile ve Kur'ân'ın mehtabıyla istikbalimiz tenevvür etsin ve o gecemizin dehşet ve vahşeti, ünsiyet ve tenezzühe inkılâb etsin. Ve mütemadiyen mevt ve hayatın değişmesiyle seneler ve karnlar (çağlar) emvâcı üstünde hadsiz cenazeler

binip ademe atılan dünyamız ve zeminimizde, Kur'ân-ı Hakim'in tezgahında yapılan bir sefine-i maneviye hükmüne geçen hakikat-ı İslâmiyet içine girip selâmetle o denizin üstünde gezip, tâ sahil-i selâmete çıkarak hayatımızın vazifesi bitsin. O denizin fırtınaları ve zelzeleleri, sinema perdeleri gibi tenezzühün manzaralarını tazelendirmekle, vahşet ve dehşet yerine, nazar-ı ibret ve tefekkürü keyiflendirerek okşayıp ışıklandırsın. Hem o sırr-ı Kur'an'la, o terbiye-i Fürkâniye ile; nefsimiz bize binmeyecek, merkubumuz olup, bizi ona bindirip, hayat-ı ebediyemizin kazanılmasına kuvvetli bir vâsıtamız olsun."[398]

* HZ. DÂVUD ALEYHİSSELÂM

ـ4339 ـ1ـ عَنْ أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # خُفِّفَ عَلى دَاودَ الْقُرآنُ، فَكَانَ يَأمُرُ بِدَوَابِّهِ أنْ تُسْرَجَ فَيَقْرَؤُهُ قَبْلَ أنْ تُسْرَجَ، وَكَانَ يَأكُلُ إَّّ مِنْ عَمَلِ يَدَيْهِ[. أخرجه البخاري .

1. (4339)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Dâvud aleyhisselâm'a okumak (Kur'ân) kolaylaştırılmıştı. Böylece, hayvanının eğerlenmesini emreder, eğerlenmezden önce (baştan sona Kur'ân'ı) okurdu. O, kendi el emeğiyle kazandığından başka bir şey yemezdi." [Buhârî, Enbiya 37; Büyû 15, Tefsir, Benî isrâil 5.][399]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen el-Kur'ân'dan maksat okumaktır. Nitekim bazı rivayetlerde el-Kırâet kelimesi kullanılmıştır. Kıraat kelimesinin aslı toplamak (cem) manasına gelir. "Her şeyi kıraat ettim" demek, her şeyi cem ettim demektir. Her peygmaberin Kur'ân'ı, kendisine vahyedilen kitabıdır. Hz. Dâvud'un okuduğuna da Kur'ân denmesi, Kur'ân'a mucize vaki olduğu gibi ona da mucize vaki olduğuna işaret etmek içindir. Hz.

Davud'a neyin okunması kolaylaştırılmıştı? Bu açık değildir. Ulemâ "Tevrat'ın" veya "Zebur'un" okunması demekte ihtilaf eder. Bu tereddüdün sebebi Zebur'un tamamı mev'ize olması ve ahkâmı Tevrat'tan almaları sebebiyledir. Yani, onlar nezdinde her iki kitap da muteberdi. Katâde merhum demiştir ki: "Biz Zebur'un, hepsi de mev'ize ve senâ olan, içerisinde haramhelal, ferâiz ve hudud hiç bulunmayan 150 sureden müteşekkil olduğunu konuşurduk. Ahkâm meselesinde Tevrat esas alınırdı."
İbnu Hacer, at eğerleninceye kadar Kur'ân'ın okunması ihbarını değerlendirerek, hadisten: "Bereket, bazan kısa bir anda tecelli eder de o kısa anda pek çok amel ortaya konur" hükmünü ifade ettiğini söyler. Nevevî der ki: "Bu hususta bana ulaşan haberlerin çoğu, bir kimsenin dört hatim gecede, dört hatim de gündüzde indirdiğini haber verir. Bazı sûfiler bu meselede mübâlağa ederek,aşırı iddialarda bulunmuştur. Gerçeği Allah bilir."
Şu halde, İbnu Hacer tecelli eden harekete maddî, kemmî bir örnek vermekten kaçınırsa da, Nevevî gece ve gündüz bir günde en fazla sekiz hatim indirilebileceğine, aşırı iddialara itibar edilmemesi gereğine dikkat çeker. Ancak, hemen belirtelim ki, Kur'an okumada bir günde bir kaç hatim indirmek ideal olan okuyuş tarzı değildir.
2- Hz. Davud'un burada zikredilen mümtaz bir vasfı, kendi elinin emeğiyle rızkını temin etmesidir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir başka hadiste, "kişinin en temiz yiyeceğinin el emeğiyle kazandığı şey" olduğunu belirtir ve buna örnek olarak Hz. Davud'u gösterir:
"Kimse eliyle kazandığından daha hayırlı (temiz) bir şey yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvud aleyhisselâm el emeğini verdi."
İbnu Hacer, Hz. Dâvud'un el emeği olarak zırh yaptığını, onun zerrâd yani zırh ustası olduğunu, Allah'ın ona demiri yumuşattığını, yumuşayan demiri onun zırh yapmada kullandığını, Dâvud aleyhisselâm'ın, devrinin büyük krallarından biri olmasına rağmen yapıp sattığı zırhın parasından başka bir şey yemediğini belirtir. Nitekim sadedinde olduğumuz hadis, Hz. Dâvud'un binmek istediği zaman başkaları tarafından eğerlenen hayvanları olduğunu söylemekle, onun ciddi bir saltanata sahip olduğunu

ima etmiş bulunmakta, bu imadan sonra "elinin emeğini yediğinden" bahsedince, onun verâsına dikkat çekmiş bulunmaktadır.
3- Davud aleyhisselâm'ın mümtaz bir diğer yönü, intikası ve dini hayatıdır. Her işinde Allah rızasını arardı. Allah'a yaptığı sesli zikirleriyle meşhurdur. Bazan onun, fevkalade güzel sesiyle yaptığı zikirlere dağ, taş, kuş ve hayvanlar iştirak ederdi. Geceleri teheccüde kalkar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın övdüğü ve ümmetine tavsiye ettiği savm-ı Davud denen gün aşırı oruç tutardı. Yani bir gün yer bir gün tutardı. Çok güzel bir hatipti. Belâgat sahibi idi. İsrâiloğullarının Tâlut'un komutası altında Amâlikalılar'la yaptığı savaşa katılıp müşriklerin lideri Câlut'u öldürmüş, böylece onların bozgununu kolaylaştırarak herkesin sevgi ve itimadını kazanmıştı. Tâlut'tan sonra da kral olmuştu. Kendisine peygamberlik de verilince iki vasfı birden nefsinde topladı.
Hükümdarlığının adilâne olmasına gayret eder, bu maksadla zaman zaman tebdil-i kiyafetle halk arasına çıkıp, "Davud'dan memnun musunuz?" diye sorar, idaresini halkın arzusuna göre yönlendirirdi. Bu suretle adilâne bir saltanatla kırk yıl kadar hüküm sürdü. Vefat edince yerine geçen oğlu Hz. Süleyman, hem saltanata hem nübüvvete mazhar oldu.
İsrâilî kaynaklar, Hz. Dâvud'un, Hz. Musa'nın vefatından 535 sene sonra hakkın rahmetine kavuştuğunu belirtir.[400]

* HZ. SÜLEYMAN ALEYHİSSELÂM

ـ4340 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: كَانَتِ امْرَأتَانِ مَعَهُمَا ابْنَهُمَا جَاءَ الذِّئْبُ فَذَهَبَ بِابْنِ إحْدَاهُمَا. فَقَالَتْ لِصَاحِبَتِهَا: إنَّمَا ذَهَبَ بِابْنكِ، وَقالَتِ ا ُخْرَى: إنَّمَا ذَهَبَ بابْنِكِ فَتَحَاكَمَتَا إلى داود عليه السّمُ فَقَضى بهِ لِلْكُبْرى فَخَرَجَتا عَلى سُلَيْمَانَ عَلَيْهِ السَّمُ فَأخْبَرَتَاهُ. فقَالَ: إئْتُونِى بِالسِّكِّينِ أشُقُّهُ بَيْنَهُمَا. فَقَالَتِ الصُّغْرى: َ تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللّهُ، هُوَ ابْنُهَا، فقَضى بِهِ لِلصُّغْرى[. أخرجه الشيخان والنسائي .

1. (4340)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İki kadın vardı. Bunların beraberlerinde iki de çocukları vardı. Bir kurt gelerek bu çocuklardan birini kapıp kaçırdı. Kadın, arkadaşına:
"Kurt senin çocuğunu kaçırdı!" dedi. Diğeri ise:
"Hayır, senin çocuğunu alıp gitti!" dedi.
Bunlar (ihtilafa düşüp) Hz. Dâvud aleyhisselâm'a dava açtılar. Hz. Dâvud, büyük kadın lehine hükmetti. Küçük, hükme razı olmayınca, davayı Hz. Süleyman'a götürdüler. Hz. Süleyman aleyhisselâm:"
Bir bıçak getirin, çocuğu ikiye böleyim, size birer parça vereyim!" diye hükmetti. Küçük kadın:
"Böyle yapma! Allah'ın rahmetine mazhar ol! Çocuk onundur!"dedi. Hz. Süleyman bu cevap üzerine çocuğun küçük kadına ait olduğuna hükmetti." [Buharî, Ferâiz 30, Enbiya 40 (muallak olarak); Müslim, Akdiye 20, (1720); Nesâî, Kudât 14, (8, 235).][401]

AÇIKLAMA:

Burada, Hz. Süleyman'ın zekâveti görülmektedir. çünkü kadınların çocuklarına olan şefkatine göre meseleyi çözmüştür. Küçük kadın, çocuğunun kesilmesine gönlü razı olmadığı için "çocuk benim değil" demiştir.
Hadisin bir başka vechi daha açıktır: "Hz. Süleyman: "Onu ikiye bölün bir yarısını birine, bir yarısını birine verin" dedi. Büyük kadın: "Evet kesin!" dedi. Küçük kadın ise: "Hayır! çocuğu kesmeyin, çocuk onundur!" dedi. Bunun üzerine Hz. Süleyman, çocuğu küçük kadına hükmetti."
Hz. Süleyman, hakim olarak küçük kadının itirafı ile amel etmiyor. "Çocuk büyüğündür" şeklindeki itirafına rağmen, çocuğun küçüğe ait olduğuna hükmediyor. Buradan hakikatın ortaya çıkarılabilmesi için hâkimin yapmayacağı bir şeyi "yapıyorum" demesinin cevazına, onların

benzer bir kısım davranışlarda serbest olduğuna hüküm çıkarılmıştır. [402]

ـ4341 ـ2ـ وَعَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # لَمَّا بَنَى سُلَيْمَانُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ سَألَ اللّهَ خَ تَثَةً: سَألَهُ حُكْماً يُصَادِفُ حُكْمَهُ، فَأُوتِيهِ؛ وَسَألَهُ مُلكاً ً يَنْبَغِى ‘حَدٍ مِنْ بَعْدِهِ، فأُوتِيهِ؛ وَسَألَ حِينَ فَرَغَ مِنْ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ أنْ يَأتِيَهُ أحَدٌ، َ تَنْهَزُهُ إ ّ الصَّةُ فيهِ أنْ يُخْرِجَهُ مِنْ خَطِيئَتِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ[. أخرجه النسائي. »يَنْهَزُهُ« أى يُدْفِعُهُ وَيُحَرِّكُهُ .

2. (4341)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyrudular ki:

"Hz. Süleyman Beytu'lmakdis'i bina ettiği zaman, Allah'tan kendisine üç imtiyaz vermesini istedi:

* İlahi hükme müsadif olacak (uygun düşecek) hüküm (verme kapasitesi) taleb etti; bu ona verildi.

* Kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir saltanat taleb etti; bu da ona verildi.

* Mescidin inşaatını bitirdikten sonra bu mescide sırf namaz kılmak için gelenlerin, oradan çıkarken, annelerinden doğdukları gündeki gibi bütün günahları affedilmiş olarak çıkmalarını yalvardı; bu duası da kabul edildi." [Nesâî, Mesâcid 6, (2, 34); İbnu Mâce, İkâmetu's-Salât 196, (1408).][403]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, Hz. Süleyman'ın adalete çok ehemmiyet verdiğini, hükümlerinde isabetli olabilmek için Allah'tan yardım taleb ettiğini ve bu duasının kabul edildiğini göstermektedir. Esasen mülk ve saltanat taleb eden kimsenin, mülkünün kıyam ve bekası için adalet taleb etmesi gereklidir. Çünkü mülk onunla kaim ve dâim olur. Kur'an-ı Kerim zalimlerin mülkünün yıkıldığını haber verir.

2- Hz. Süleyman adalet dışında pekçok İlahi lütuflara, mucizelere mazhar olmuş bir peygamberdir. Cenâb-ı Hak onunla ilgili kıssada, yeryüzünde güçlü bir saltanat için gerekli olan şartları beyan eder: "Hz. Süleyman'ın etrafında, içerisine ifritlerin de bulunduğu bir istişâre heyeti var. Meseleleri onlarla tezekkür etmekte, fikirlerine başvurmaktadır. insanlar tarafından sesi işitilmeyen karıncaya varıncaya kadar hayvan ve kuşların dilini bilmektedir. Rüzgâr emrindedir, O'nun istediği yere kısa zamanda götürmektedir. Cinler, Hz. Süleyman taleb edince kaleler, heykeller, büyük havuzlar, çömlektencere gibi yemek kapları, yerden kalkmayacak büyüklükte ağır kazanlar yaparlardı" (Sebe, 13.)
Hz. Süleyman devrinde heykel haram değildi. Peygamberlerin ve diğer salih ve veli kimselerin heykelleri yapılır, hak onları görerek onların iyiliklerini hatırlar, kendileri de onlar gibi olmada gayrete gelirlerdi.
Hz. Süleyman, saltanat sahibi de olması sebebiyle, Kur'ân-ı Kerîm, onun diğer bir saltanat sahibi Sebe melikesi Belkıs'la münasebetini anlatır. Karşılıklı elçi teatisini, mektup ve hediye irsâlini, mektupta Hakka daveti, tehdidi, meselelerin çözümünde istişare ve adabını, Belkıs'ın Hz. Süleyman'a gelip teslim oluşunu anlatır. Bütün bu anlatımlarda Cenab-ı Hakk'ın Hz. Süleyman'a bahşettiği muhteşem saltanatın tasviri de yapılır.
3- Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu mucizelerde insanlığın alacağı ibretler var. Zira Hz. Süleyman'ın mazhar olduğu üstünlükler, ayet-i kerime'de insanların ulaşamayacağı bir mahiyet taşıyan mucizeler suretinde değil, daha ziyade ona bahşedilen "ilim" sayesinde olduğu belirtilmektedir. Öyleyse insanlık ilmini artırarak onlara ulaşabilecektir. Kuşların dilini anlamak, karıncayla muhabere kurmak, cinleri bir kısım ağır işlerde istihdam etmek, uzak mesafedeki eşyayı göz açıp kapama anında nakletmek gibi Süleymanî imtiyazlar, ilim sayesinde insanlığın imkânları dahilindedir. Hatta Kur'ân-ı Kerim'in âyetlerine dayanarak, Kur'an'da tasvir edilen Süleymânî haşmetin, onun zatına mahsus olmak üzere ânî ve def'i bir surette verilmiş bir mucizenin beyanı olmayıp, onun zamanında zirveye ulaşan, ilme dayalı teknolojik seviyenin tasviri olduğu söylenebilir.
Bu hususu daha analşılır kılmak maksadıyla, mevzu üzerine, ilmî bir toplantıya sunduğumuz bir tahlili bu bahsin sonuna (4346 numaralı

hadisi müteakip) Peygamberlerin Mucizeleri Ve İlim başlığıyla sunacağız. Orada yapacağımız iki tahlilden biri Hz. Süleyman aleyhisselam'la ilgili olacak.[404]

* EYYÛB ALEYHİSSELÂM

ـ4342 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ بَيْنَمَا أيُّوبُ يَغْتَسِلُ عُرْيَاناً خَرَّ عَلَيْه رِجْلُ جَرَادٍ مِنْ ذَهَبٍ فَجَعلَ يَحْثى في ثَوْبِهِ. فَنَادَاهُ رَبُّهُ: يَا أيُّوبُ ألَمْ أكُنْ أغْنَيْتُكَ عَمَّا تَرَى؟ قَالَ: بَلى يَا رَبِّ، وَلكِنْ َغِنَى عَنْ بَرَكَتِكَ[. أخرجه البخاري .

1. **(4342)-** Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Eyyub aleyhisselam üryan (çıplak) vaziyette yıkanırken üzerine altından bir yığın çekirge düştü. Eyyûb aleyhisselam hemen onu elbisesine avuç avuç koymaya başladı. Bunun üzerine Rabbi ona nida etti:

"Ey Eyyûb, ben seni bu gördüğün (dünyalıktan) müstağni kılmadım mı?"

Eyyûp aleyhisselâm:

"Evet! Ey Rabbim! Velakin senin bereketine karşı istiğna yok!" diye mukabele etti." [Buhârî, Gusl 20, Enbiya 20, Tevhid 35; Nesâî, Gusl 7,l (1, 200-201).] [405]

AÇIKLAMA:

1- Hadisin bir başka vechi şöyledir: "...Eyyûb aleyhisselam elbisesinin bir kenarını açıp çekirgeleri koymaya başladı. O kenar dolunca diğer kenarını açıyordu."

2- Cenâb-ı Hakk'ın Eyyub aleyhisselam'a nidasını, alimler "ilham vasıtasıyla" veya "vasıtasız" olarak yapmasının muhtemel olduğunu belirtirler.

3- Hz. Eyyûb, bir başka rivayette, ilâhî hitaba: "Evet sen beni müstağni kıldın ama, senin rahmetine kim doymuştur ki?" cevabını verir. Böylece

mazhar olunan maddî zenginlikler de Allah'ın rahmeti olarak anlaşılmış olmaktadır.[406]

4- Hadisten Elde Edilen Bazı Fevâid:

***** Şükrünü eda etme hususunda kendinden emin olan kimsenin, helal malı çoğaltma hususunda hırs göstermesi caizdir.

***** Hayırlı mala "bereket" demek caizdir.

***** Şükreden zenginin fazileti vardır.

5- Eyyûb aleyhisselâm, dûçâr olduğu ağır bir hastalığa karşı gösterdiği sabırla meşhurdur. Onunla ilgili olarak rivayet edilen hikâyelerin pek çoğu sıhhatçe güven verici değildir. İbnu Hacer, Buharî'nin bu rivayetler içerisinde, kendi şartına uyanı sadece sadedinde olduğumuz rivayet olması haysiyetiyle diğer rivayetlere yer vermediğini belirttikten sonra, onun hakkında gelen bir diğer sahih rivayetin şu olduğunu kaydeder. İbnu Ebî Hâtim, Hz. Enes'ten naklen kaydetmiştir: "Eyyûb aleyhisselâm hastalığa müptela oldu ve bunu onüç yıl çekti. Bu esnada kardeşlerinden ikisi dışında, uzakyakın herkes, onu terketti. Bu iki kişi her gün akşam ve sabah kendisine uğrarlardı. Biri diğerine dedi ki:

"Eyyûb büyük bir günah işlemiş olmalı. Değilse bu belâ şimdiye kadar ondan kalkardı!"

Diğeri, Eyyûb aleyhisselam'a bunu zikretti. O, bu sözü işitince çok üzüldü ve Allah'a dua etti. İhtiyacı için dışarı çıktı. Hanımı elinden tuttu. Eyyûb ihtiyacından boşalınca, kadını onu geri almada ağır davrandı. Cenab-ı Hak kendisine, "Ayağını yere vur!" diye vahyetti. Ayağını yere vurdu. Oradan bir göze kaynadı. Eyyûb aleyhisselâm gözenin suyunda yıkandı. Sağlıklı olarak geri döndü. Hanımı gelince onu tanıyamadı. Eyyub nerede? diye sordu.

"Eyyûb benim!" dedi.

Onun iki harman yeri vardı. Bunlardan biri buğday, biri arpa içindi. Allah bir bulut gönderdi, buğday harmanına altın, arpa harmanına gümüş yağdırdı. Her ikisi de taştılar." İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'dan gelen bir rivayette şu ziyade var: "Allah ona cennet hullelerinden giydirdi. Hanımı gelince onu tanıyamadı ve sordu:

"Ey Allah'ın kulu! Burada bir hasta vardı, gördün mü? Kurtlar onu götürmüş olmasın?" Eyyûb:

"Bak hele! Yahu o benim!" dedi.
Bir başka rivayette şu ziyade var: "...Bunun üzerine secdeye kapandı ve: "Ey Rabbim izzetin adına yemin ediyorum, hastalığımı almayınca başımı kaldırmayacağım! dedi. Allah hastalığını aldı."
Bir başka rivayette: "...Allah hanımına da gençliğini iade etti, öyle ki, Eyyub aleyhisselam'a yirmialtı erkek çocuk dünyaya getirdi" denir.
Burada kaydında fayda umduğumuz bir başka rivayete göre, Eyyub aleyhisselâm Vahranlıdır. Çokça malı, ailesi, evladu iyali vardır. Derken, yavaş yavaş malını, mülkünü evladlarını kaybeder. Ama o sabreder, Allah'tan sevab bekler. Musibeti daha da artar, bedeninde çeşitli hastalıklar zuhur eder ve şehrin dışına atılır. Kadını hariç herkes onu reddeder. Kadının ücret mukabili çalışarak para kazandığı, bununla kendisine yiyecek temin ettiği, sonunda hastalık bulaşır korkusuyla kimsenin iş vermediği, bunun üzerine uzun ve güzel olan iki saç örgüsünden birini keserek, eşraftan birinin kızına sattığı, onunla kendisi için iyisinden yiyecek satın aldığı kulağına ulaşır. Kadın bu yemeği kendisine getirince bu yemeği nasıl temin ettiğini söylemezse yemiyeceğine dair yemin eder. Kadın başını açar durumu gösterir. Eyyûb aleyhisselâm'ın üzüntüsü daha da artar ve bu esnada Kur'ânda zikri geçen duayı yapar: "Bana gerçekten zarar dokundu, sen ise merhametlilerin en merhametlisisin" (Enbiya 83).
Hz. Eyyûb'la ilgili olarak, hanımının ismi, babası, yaşı, bela çektiği müddet vs. rivayetlerde farklı, ihtilaflı hususlar gelmiştir. Onlara girmeden, onun kıssası ile alâkalı olarak Bediüzzaman'ın yer verdiği bir özetlemeye ve bu kıssadan çıkardığı bir hisseye yer vereceğiz. O, önce Hz. Eyyûb aleyhisselâm'ın kıssasını şöyle özetler: "Pek çok yara bere içinde epey müddet kaldığı halde, o hastalığın azim mükâfaatını düşünerek kemâl-i sabırla tahammül edip kalmış; sonra yaralarından tevellüd eden kurtlar, kalbine ve diline iliştiği zaman, zikir ve marifet-iİlahiyenin mahalleri olan kalp ve lisanına iliştikleri için, o vazife-i ubudiyete halel gelir düşüncesiyle kendi istirahati için değil, belki ubudiyet-i ilahiye için demiş: "Yâ Rab zarar bana dokundu. Lisanen zikrime ve kalben ubudiyetime halel geliyor" diye münacaat edip, Cenâb-ı Hak o halis ve sâfi, garazsız, lillah için o münâcaatı gayet harika

bir surette kabul etmiş; kemal-i afiyetini ihsan edip enva-i merhametine mazhar eylemiş.
Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın zahiri yara hastalıklarının mukabili, bizim batınî ve ruhi ve kalbî hastalıklarımız vardır. İç dışa, dış içe bir çevrilsek, Hz. Eyyub'dan daha ziyade yaralı ve hastalıklı görüneceğiz. Çünkü, işlediğimiz her bir günah, kafamıza giren her bir şüphe, kalp ve ruhumuza yaralar açar. Hazret-i Eyyûb aleyhisselam'ın yaraları kısacık hayat-ı dünyeviyesini tehdit ediyordu. Bizim mânevî yaralarımız pek uzun olan hayat-ı ebediyemizi tehdit ediyor. O münâcât-ı Eyyubiyye'ye, o Hazretten bin defa daha ziyade muhtacız. Bâhusus nasıl ki o Hazretin yaralarından neş'et eden kurtlar, kalb ve lisanına ilişmişler; öyle de, bizleri, günahlardan gelen yaralar ve yaralardan hasıl olan vesveseler, şüpheler, (neûzubillah) mahall-i iman olan bâtın-ı kalbe ilişip imânı zedeler ve imanın tercümanı olan lisanın zevk-i ruhanisine ilişip zikirden nefretkarâne uzaklaştırarak susturuyorlar. Evet günah kalbe işleyip, siyahlandıra siyahlandıra ta nur-u imanı çıkarıncaya kadar katılaştırıyor. Her bir günah içinde küre gidecek bir yol var. O günah istiğfar ile çabuk imha edilmezse, kurt değil belki küçük bir manevi yılan olarak kalbi ısırıyor. Meselâ: Utandıracak bir günahı gizli işleyen bir adam, başkasının ıttılâından çok hicab ettiği zaman, melaike ve ruhaniyatın vücudu ona çok ağır geliyor. Küçük bir emare ile onları inkar etmek arzu ediyor. Hem meselâ: Cehennem azabını intaç eden büyük bir günahı işleyen bir adam, cehennemin tehdidâtını işittikçe istiğfar ile ona karşı siper olmazsa bütün ruhuyla cehenemin ademini arzu ettiğinden küçük bir emare ve bir şüphe, cehennemin inkarına cesaret veriyor. Hem meselâ: Farz namazını kılmayan ve vazife-i ubudiyeti yerine getirmeyen bir adamın küçük bir amirinden küçük bir vazifesizlik yüzünden aldığı tekdirden müteessir olan o adam, Sultân-ı Ezel ve Ebed'in mükerrer emirlerine karşı farzında yaptığı bir tenbellik, büyük bir sıkıntı veriyor ve o sıkıntıdan arzu ediyor ve mânen diyor ki: "Keşke o vazife-i ubudiyeti bulunmasa idi." Ve bu arzudan bir manevi adâvet-i ilâhiyyeyi işman eden bir inkar arzusu uyanır. Bir şüphe, vücûd-u İlâhiyyeye dair kalbe gelse, kat'î bir delil gibi ona yapışmaya meyleder. Büyük bir helaket kapısı ona açılır. O bedbaht bilmiyor ki; İnkâr vasıtasıyla gayet

cüz'î bir sıkıntı vazife-i ubudiyetten gelmeye mukâkbil, inkârda milyonlar ile o sıkıntıdandaha müthiş manevi sıkıntılara kendini hedef eder. Sineğin ısırmasından kaçıp yılanın ısırmasını kabul eder. Ve hâkeza bu üç misal kıyas edilsin ki بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ sırrı anlaşılsın."

Burada kaydedilen ayet: "...Bilakis, onların irtikab edegeldikleri (mâsiyet), kalplerini paslandırmıştır" (Mutaffifîn 14) mealindedir.[407]

* HZ. İSA ALEYHİSSELÂM

ـ4343 ـ1ـ عَنْ أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # مَا مِنْ بَنِى آدَمَ مَوْلُودٍ إّ يَنْخُسُهُ الشَّيْطَانُ حِينَ يُولَدُ، فَيَسْتَهِلُّ صَارخاً مِنْ نَخْسَتِهِ إيَّاهُ، إّ مَرْيَمَ وَابْنَهَا[. أخرجه الشيخان.»استهل« صياحُ المَوْلُودِ عند الودة.و»الصُّراخُ« الصّياح والبكاء .

1. (4343)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ademoğlundan doğduğu vakit, şeytanın dürtüp de ağlatmadığı kimse yoktur. Bundan sadece Meryem oğlu İsa hariçtir." [Buhârî, Enbiya 44, Bed'ü'l-Halk 11; Tefsir, Âl-i İmran 2; Müslim, Fezâil 147, (2366).][408]

ـ4344 ـ2ـ وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # أنَا أوْلى النَّاسِ بِابْنِ مَرْيَمَ في الدُّنْيَا وَاخِرَةِ، لَيْسَ بَيْنِى وَبَيْنَهُ نَبِىٌّ، وَا‘نْبِيَاءُ إخْوَةٌ أبْنَاءُ عَّتٍ، أُمَّهَاتُهُمْ شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاحِدٌ[. أخرجه الشيخان وأبو داود.إذَا كَانَ ا‘خُوَّةُ ‘بٍ وَاحِدٍ وَأمَّهاتٍ شَتّى كَانُوا »أبْنَاءُ عَّتٍ« وَضِدُّهُ أبناءُ أخْيَافٍ، وَإذَا كَانُوا ‘بٍ وَاحِدٍ وَ‘مٍّ وَاحِدَةٍ فَهُمْ أعْيَانُ.

2. (4344)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor:
"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben, dünyada da ahirette de Meryem'in oğluna insanların en yakınıyım. Benimle onun arasında başka bir peygamber yok. Peyamberler anneleri ayrı, babaları bir kardeştirler, dinleri de birdir." [Buhârî, Enbiya 44; Müslim, Fezâil 145, (2365); Ebu Dâvud, Sünnet 14, (4675).][409]

AÇIKLAMA:

1- Bu ikinci hadis Hz. Resulullah'ın Hz. İsa'ya insanların en yakını olduğunu belirtir. Buradaki yakınlıkla kastedilen husus, Hz. İsa'ya en yakın peygamber olmasındandır, arada bir başka peygamber mevcut değildir. Kirmanî der ki:
"Bu hadisle şu mealdeki "İbrahim'e insanların en yakını, ona uyanlarla, bu peygamberdir" (Âl-i İmrân 68) âyeti arasındaki uzlaşma şöyledir: Hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın metbu (uyulan) ayetin ise tabi (uyan) olması haysiyetiyle varid olmuştur." Ancak İbnu Hacer buna katılmaz. "Âyet de, hadis de aynı şekilde varid olmuştur, böyle bir ayırım yapmayı te'yid edecek delil yok. Gerçek şu ki, arada bir zıtlık yok ki cem etmeye ihtiyaç olsun. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Hz. İbrahim'e insanların en yakını olduğu gibi, Hz. İsa'ya da en yakını olmuştur. Birine yakınlık ona iktida yönüyledir; diğerine yakınlık ise zaman itibariyle yakınlık yönüyledir."
2- Peygamberler baba bir kadeştirler. (عَلَّت) denmektedir.
***** Babaları bir, anneleri ayrı kardeşlere "allat" عَّت
***** Anaları bir , babaları ayrı kardeşlere "ahyaf" اَخْيَاف
***** Annebaba bir kardeşlere "a'yan" اَعْيَان denmektedir.
3- Peygamberlerin dinlerinin bir olması, asıl itibariyle aynı olmasını ifade eder. Bu asıl, tevhid'dir. Ayrıca ahiret inancı, ibadet emri de müşterektir. Aralarındaki ayrılık, cemiyetlerin gelişen şartlarına tabi olarak ortaya çıkan bazı füru meselelerindedir.
4- Bu hadis, Hz. İsa ile Hz. Peygamber arasında bir peygamber gelmediğine dair istidlal etmeye sevketmiştir. Ancak bazı alimler, Yâsîn suresinde Ashâbu'l-Karye'ye gönderilen üç kişiyi gösterip: "Bunlar Hz. İsa'dan sonra gelen iki nebi idi" diye cevap vermiştir. İbnu Hacer "sadedinde olduğumuz hadis sahih, diğeri ise zayıftır" diyerek, bunun

haberini esas almak gerektiğine dikkat çeker. Ayrıca şu ihtimale de yer verir: "Belki de hadisten murad, ÔHz. İsa'dan sonra müstakil bir şeriat getiren peygamber olmadı, gelenler Hz. İsa'nın şeriatını tahrire alıştılar' demektir."

Bu ihtilafın anlaşılması için şu noktanın hatırlanması gerekir: İslâm âlimleri umumiyetle nebi ile resul arasında fark görürler. Resul, yeni bir şeriat ve kitap getiren peygamberdir. Nebi ise önceki bir şeriatı ihyaya çalışan, kitabı olmayan peygamberdir.

5- Hz. İsa aleyhisselâm, diğer peygamberler arasında farklı bir vaziyet arzeder. Bu sebeple onun hakkında doğduğu günden itibaren başlayan bir kısım münakaşalar günümüze kadar devam etmiştir. Hz. İsa, bakire olan Hz. Meryem'den doğmuştur. Normal olarak Cenâb-ı Hak, insanların yaratılışını erkek kadın birliğine bağlamıştır. Hz. İsa'nın, hiç erkek görmeyen bir kadından doğması, ister istemez birtakım kuşkulara sebep olmuş, bizzat Kur'ân'ın yer verdiği iftiralara, ayıplamalara maruz kalmıştır. Ancak, Hz. Meryem, bu iftiralara cevap vermeksizin, beşikteki çocuğa işaret etmiş, çocuk olan İsa: "Ben Allah'ın kuluyum. O bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı. Bulunduğum her yerde beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe bana namaz ve zekatı emretti. Beni anneme itaatkâr kıldı. Beni bedbaht bir zorba yapmadı. Doğduğum gün de, öldüğüm gün de, diri olarak haşredileceğim gün de selâmet üzerimedir" (Meryem 30-33) diyerek konuşur. Burada kendisinin kul ve peygamber olduğunu söyleyerek, ilahlaştıracak olan Hıristiyanlara da, annesini itham eden Yahudilere de cevap var. Kur'anî âyet şöyle noktalanır: "İşte Meryem oğlu İsa budur. O'nun hakkında ihtilafa düştükleri sözün doğrusu da böyledir" (Meryem 34)

Hz. İsa, Kur'ân-ı Kerîm'de Meryem oğlu İsa'dır. Her nerede zikri geçerse bu şekilde tesmiye edilir.

Günümüzde bile, "Hz. İsa'nın babası olmalıdır, tenasül kanunu böyledir, erkek olmadan kadın çocuk yapamaz" gibi iddialarla Hz. İsa'ya baba aramaya kalkanlara, Bediüzzaman, her kanunun istisnaları olduğunu, tenasül kanununa bağlı canlıların başlangıçta, ilk yaratılışında anasızbabasız meydana geldiklerini, halen yüzbinlerce nebat türünün, anababa ikilisine hacet kalmadan bahar mevsiminde husûle geldiklerini

hatırlatarak cevaplandırır. Ayrıca o, kanunların da bir yaratanı olduğunu, Cenâb-ı Hakk'ın, yarattığı kanunlara mahkum olmadığını, iradesinin ve meşîetinin her şeyin üzerinde olduğunu göstermek için bütün kanunlara şaz düşen istisnalar yarattığını belirtir. Kur'ân-ı Kerîm'de: "Allah katında İsa'nın hali, Âdem'in yaratılışı gibidir..." (Meryem 58) buyurulduğunu hatırlatarak Hz. İsa'nın babasız yaratıldığı hususunu te'vil etmeye imkân olmadığını, böyle inanmak gerektiğini söyler. Tahlilini şöyle noktalar: "Acaba medbeinde ve hatta her senede bu kadar şazlarıyla yırtılmış, zedelenmiş bir kanunun, bindokuzyüz senede bir ferdin şüzûzunu (kanundışı oluşunu) aklına sığdıramayan ve nusûs-u Kur'ânî'ye karşı bir te'vile yapışan bir aklın kaç derece akılsızlık ettiğini kıyas et..."
Hz. İsa'nın babasız dünyaya geldiğine inanan Hıristiyanlar aşırı giderek, "Onun babası Allah'tır, dolayısıyla o da Allah'ın oğludur, Allah' tır" gibi iftikâr iddialarda bulunarak Hak'tan ayrılmışlardı. Kur'ân-ı Kerîm böylelerine de cevaplar verir. Bunlardan biri şudur: "Allah'ın evlad edinmesi olacak şey değildir. O her türlü noksandan münezzehtir. O, bir işi dilediği zaman ona Ôol' der, o da oluverir" (Âl-i İmran 35)
Hz. İsa'ya otuz yaşında peygamberlik verilmiş, bir hidayet ve nur olarak İncil vahyedilmiştir. Yahudiler içerisinde olması sebebiyle onları hidayete, hak dine çağırmıştır. Ancak Yahudiler kendisinden mucize talebinde bulundular. O da ölüleri diriltmek, kör, abraş gibi o gün için tedavisi kâbil olmayan hastaları iyileştirmek nev'inden pek çok mucizeler gösterdi. Çamurdan yaptığı kuş şekline üfleyerek hayattar kılmak gibi harikalar ortaya koydu.
Her şeye rağmen Yahudiler, ona inanmamakta direndiler. Aslında Hz. İsa Tevrat'ı reddetmedi. Onun ahkâmını aynen kabul etti, önceki peygamberleri te'yid etti.
Netice itibariyle, Hz. İsa'ya inanan mü'minlerin sayısı oniki'de kalmıştır. Bunlara Havarî denir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre, onlar, Hz. İsa'nın: "Allah'ın dinine hizmette ve O'nu muhafazada içinizden kimler bana yardım edecek?" sorusuna, hep birlikte: "Allah'ın dinine bizler yardım edeceğiz, bizler Ensârulllah'ız (Allah'ın yardımcıları)..." diye cevap verdikleri için Havârilere Ensarullah da denmiştir.

Hz. İsa, insanları hak dine davet ettikçe, Yahudiler ona karşı temerrüd ve düşmanlıkta ileri gittiler. Onun çalışmalarını engellemeye gayret ettiler. Sonunda onu da Hz. Zekeriya, Hz. Yahya ve daha nice peygamberler gibi öldürmeye karar verdiler. Bu maksadla içlerinden bir şahsı inanmış gibi aralarına soktular. Bu 13. şahıs onlara bunların faaliyetlerini, toplanma yer ve zamanlarını bildiriyordu. Öldürmeye azmettikleri zaman Cenâb-ı Hak Hz. İsa'ya şöyle vahyetti: "Ey İsa, seni ecelin geldiğinde öldürecek olan benim. Seni ben semaya yükselteceğim.

Yahudilerin suikastlerinden tertemiz kurtaracağım ve sana uyanları kıyamete kadar seni inkâr edenlere üstün kılacağım[410] Sonra dönüşünüz bana olacak ve ihtilafa düştüğünüz meselelerde hükmü ben vereceğim" (Âl-i İmran 55)

Cenab-ı Hak, bu münafığı yani 13. kişiyi -ki ismi Taytanos'dur- Hz. İsa'ya benzeterek, Hz. İsa yerine yahudilerin onu öldürmesini sağladı. Hz. İsa'yı da semaya yükseltti.

Hz. İsa'nın akıbeti hususunda Yahudi ve Hıristiyanlar ihtilaf etmişlerdir. Her ne kadar Yahudiler, "Biz öldürdük" deseler de şüphe içindeydiler. Hıristiyanlar da Hz. İsa'nın çarmıha gerildiğine inanırlar. Hatta Hz. İsa'nın Yahudilerin elinden kurtulmak için kaçıp gizlendiğini, çarmıha gerileceğinde çokça ağlayıp sızladığını da söylerler.

Gerçeği Kur'ân dile getirir:

"Onlar İsa'yı inkar etmeleri, Meryem'e pek büyük bir iftirada bulunmaları ve ÔAllah'ın Resûlü Meryem oğlu Mesîh İsa'yı biz öldürdük' demeleri sebebiyle de lânete uğramışlardır. Onu ne öldürdüler, ne de astılar. Fakat başkası ona benzetildi de onu öldürdüler. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur. Kapıldıkları şey ancak bir zan ve tahminden ibarettir. Hakikatte ise Allah O'nu kendi huzuruna yükseltti. Allah'ın kudreti herkese galiptir ve O'nun her işi hikmet iledir" (Nisa 156-157)

İslâm itikadına göre, Hz. İsa, ruh ve cesediyle birlikte semaya yükseltilmiştir ve halen sağdır. Kıyamete yakın yeryüzüne inerek, Deccal'ı öldürecek, onun fikr-i küfrîsini, Mehdi ile işbirliği ederek

ortadan kaldıracakdır. Bu hususta geniş bilgiyi kıyametle ilgili bölümde 5008 numaralı hadisten sonra vereceğiz.[411]

* HIZIR ALEYHİSSELÂM

ـ4345 ـ1ـ عن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّمَا سُمِّىَ بذلِكَ ،نَّهُ جَلَسَ عَلى فَرْوَةٍ بَيْضَاءَ فَاخْضَرَّتْ تَحْتَهُ[. أخرجه البخاري والترمذي.»الفَرْوَةُ« قِطْعَةُ نَبَاتٍ مُجْتَمَعَةٍ يَابِسَةٍ .

1. (4345)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Hızır'ın Hızır diye isimlenmesi şuradan gelir. O, kupkuru beyazlamış ot destesinin üzerine oturmuştu. Deste, altında derhal yeşerdi." [Buhârî, Enbiya 27; Tirmizî, Tefsir, Kehf (3150).][412]

AÇIKLAMA:

1- Dinimizde Hızır olarak bilinen zât peygamber midir, büyük bir veli midir, ihtilaflı bir şahsiyettir. Kur'ân-ı Kerîm'de ismen zikri geçmeksizin Hz. Musa ile olan macerası zikredilir. Kehf sûresinin 65-82. âyetleri arasında yer alan bu macerada zikredilen zâtın Hızır olduğunu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinden öğreniyoruz.
Sadedinde olduğumuz hadis, Hızır'ın, bir ikram-ı İlâhi olarak üzerine oturduğu kuru otun yeşerdiğini, yeşillik manasına gelen hıdr kelimesinden iktibas olunarak, Hıdır (veya Hızır) dendiğini belirtiyor. Mamafih ferve kelimesinin otsuz arazi mânasına geldiği de belirtirler. Bu durumda otsuz, çıplak bir araziye oturduğu zaman, kerâmeten orasının yeşerdiği anlaşılır. Şarihler her iki manayı da benimserler ve her iki mânayı te'yid edecek rivayetler kaydederler. Bilhassa namaz kıldığı yerin çevresinin yeşillendiği de tasrih edilmiştir.

Hızır lakabını almazdan önce ismi ne idi, babasının ismi nedir, ne kadar yaşamıştır, peygamber midir, velî midir, hep ihtilaf edilmiştir. Meselâ teklif edilen isimler arasında: Belya, İlyas Yesa', Âmir vs. de var. Bir rivayete göre Hz. İbrahim'den önce yaşamıştır ve Hz. İbrahim'in dedesinin amcaoğludur. Bazı rivayetlerde Hz. İbrahim'den önce mi yaşadı, sonra mı ihtilafı vardır. Bir rivayette künyesi Ebu'l-Abbâs'tır. Bir rivayette, Hz. Âdem'in oğlu Kâbil'in oğludur.

Câfer-i Sadık'ın babasından yaptığı bir rivayete göre, Zülkarneyn'in meleklerden bir arkadaşı vardı. Ondan, ömürünü uzun kılacak bir çare göstermesini talep etti. Melek ona hayat gözesini gösterdi. Karanlık içerisindeydi. Hızır önünde olduğu halde oraya gitti. Suyu Hızır bulup içti, Zülkarneyn bulamadı. Kâ'bu'l-Ahbar'ın bir rivayetine göre, insanlardan dört peygamber diridir ve arz ahalisi için emândır: İkisi yeryüzündedir: Hızır, İlyas; ikisi semâdadır: Hz. İsa ve Hz. İdris.

Ehl-i ilim umumiyetle Hızır'ın nebî olduğunu söylemiş, ancak resul mü, değil mi ihtilaf etmiştir.

Kuşeyrî başta olmak üzere bir kısım âlimler de velî olduğunu söylemiştir. Sa'lebî tefsirinde, bütün ülemânın onun görünmeyen, hayat sahibi bir zât olduğunda ittifak ettiğini belirtir. Der ki: "Dendiğine göre, âhir zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in refedilmesiyle vefat edecektir." Hızır aleyhisselam'ın nebi olduğu görüşünü iltizam eden Kurtubî şöyle bir delil de beyan eder: "Cumhura göre nebidir. Âyet-i kerîme de buna şehadet eder. Zira Allah nebisi (Hz. Musa), mertebece kendinedn dûn olan kimseden ilim tahsil edecek değildir. Ayrıca bâtınla ilgili hükme sadece nebîler muttali olabilir."

İbnu Salâh: "Cumhur-u ulemâya ve onlarla birlikte olan ammeye göre, Hızır hayattadır. Bazı hadisçiler bunu inkâr etmekle şaz bir görüş ortaya atmış olmaktadır." Bu meselede Nevevî de İbnu Salâh gibi hükmetmiş ve ilaveten: "Sufiler ve ehl-i salâh arasında bu meselede ittifak vardır. Üstelik onların Hızır aleyhisselâm'ı görmeleri, onunla biraraya gelmeleriyle ilgili hikâyeleri sayılamayacak kadar çoktur" der.

İbnu Hacer, Hızır aleyhisselâm'ın hâl-i hazırda mevcut olmadığını söyleyenlerin Buhârî, İbrahim el-Harbî, Ebu Ca'fer İbnu'l-Münâdî, Ebu Ya'lâ İbnu'l-Ferra, Ebu Tâhir el-İbâdî, Ebu Bekr İbnu'l-Arabî ve bir grup

başkasının olduğunu kaydeder ve bunların görüşlerine delil olarak, Aleyhissalâtu vesselam'ın hayatının sonlarında ifade buyurduğu şu hadisi ileri sürdüklerini belirtir: "Bugün yaşayanlardan hiç kimse, yüz sene sonra yeryüzünde hayatta olmayacaktır." Bu hadisi İbnu Abbâs'tan Buhârî rivayet etmiştir. Hiç bir sahîh haberde Hızır'ın Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a geldiğine, onunla beraber olup savaştığına dair rivayet gelmemiştir. Halbuki Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Bedir günü: "Allahım, bu birlik helak olursa artık sana yeryüzünde ibadet edilmeyecek" buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu kadar kesin bir nefiyde bulunmazdı. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah, Musâ'ya rahmet buyursun; keşke sabretseydi de Hızır'la onun haberinden bize anlatsaydı, ne hoş olurdu" buyurmuştur. Eğer Hızır mevcut olsaydı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu temennisi hoş olmazdı. Onu yanına getirtir, o da bu kısım acib şeyler gösterirdi. Resûlullah o zaman kafirleri bilhassa Ehl-i Kitabı fazlaca imâna davet ediyordu (onun bu çeşit yardımına muhtaçtı).

İbnu Hacer, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hızır'la karşılaşmasına dair bir rivayetin varlığını, ancak zayıf olduğunu kaydeder. Ondan sonra Hızır'ın görüldüğüne dair rivayetlerden örnekler verir ve hepsinin zayıf olduğunu belirtir.

Daha önce de kaydettiğimiz üzere, Bediüzzaman, Hızır ve İlyas aleyhimesselam'ın sağ olduklarını ve ikinci mertebe-i hayatta bulunduklarını, bizim gibi beşeriyat levâzımatıyla daimî mukayyed olmayıp bir vakitte pek çok yerlerde bulanabileceklerini, diledikleri takdirde bizim gibi yiyip içeceklerini ancak bizim gibi mecbur olmadıklarını belirtir.[413]

PEYGAMBERLER ARASINDA TAHYİR

ـ4346 ـ1ـ عن أبى سعيدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ
تُخَيِّرُوا بَيْنَ ا٭نْبِيَاءِ[. أخرجه أبو داود .

1. (4346)- Ebu Saîd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular:

"Peygamberlerden birini diğerine üstün kılmayın." [Ebu Davud, Sünnet 14, (4668).][414]

AÇIKLAMA:

Tahyir, hayır kelimesinden gelir. Burada "tafdil", yani üstün kılmak manasınadır. Resulullah, "Bir peygamberin diğer bir peygamberden üstün olduğunu ileri sürmeyin" demektedir. Yahut: "Birinin tenkisini ve küçümsenmesini ifade edecek bir tarzda birini diğerine üstün tutmayın" demektir. Ulemâ böyle bir hali küfür olarak değerlendirir. Bütün peygamberler, peygamber olmak sebebiyle yüce bir makam tutarlar. Hepsine karşı hürmetle mükellefiz, salâtu selamla isimlerini zikretmemiz icabeder. Bazı alimler: "Nübüvvet yönüyle aralarında üstünlük iddia etmeyin, çünkü o noktada müsavidirler, aralarındaki üstünlük bazı hususiyetlerde ve bir kısım faziletlerdedir. Nitekim ayet-i kerimede "Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerde bir kısmını diğerlerine üstün kıldık" (Bakara 253) buyrulmuştur" demişlerdir.
Hattâbî der ki: "Hadisin mânası, birini küçültecek tarzda aralarında üstünlük iddiasını terketmektir. Zira böyle bir hal, haklarında taşımamız gereken itikadın bozulmasına ve onların üzerimizde vâcib olan hukuklarının ihlal edilmesine müncer olabilir. Hadis onların hepsinin derecelerinin eşit olduğuna itikad etmemizi emretmiyor. Nitekim, âyet-i kerîme de eşit olmadıklarını beyan eder: "Biz kıssalarını zikrettiğimiz bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık" (Bakara 253).
Bu mesele 4335, 4336, 4338 numaralı hadislerde de izah edildi.[415]

*** PEYGAMBERLERİN MUCİZELERİ VE İLİM**

Aşağıda, Kur'ân'da zikri geçen mucizelerin ilmî bir yaklaşımla da anlaşılmaya çalışılmasının fayda ve hatta gereğine dikkat çeken bir

tahlili, peygamberlerle ilgisi sebebiyle burada kaydedeceğiz.
Peygamber deyince, önce mucize akla gelir. Bu meselede öylesine kesin şartlanmışız ki, bir peygamberin üstünlüğünden, galebesinden veya başarısından sözedilse, hiç terüddüde yer vermeden bunları mu'cizelerle gerçekleştirdiğine hükmeder geçeriz. Meselenin bir diğer veçhesini, insânî imkânlara bakan yönünü veya bir başka ifade ile, ilmî yönünü hiç nazar-ı dikkate almayız. Bu durum bize peygamberlerden yapılacak istifadeyi azaltmaktadır.
Bu tebliğimizde, önce Hz. Süleyman, sonra da Hz. Nûh aleyhimesselâm örneğinden hareketle, mucizelere bir başka açıdan nazar edilmesini teklif edeceğiz. Kesin bir iddia olarak değil, bir mülâhaza hânesi açma teklifi olarak diyoruz ki: Kurân'da zikri geçen nebevî harikaların bir kısmı ilmî bir yaklaşımla izâh edilebilir ve günümüze bakan daha zengin mesajları ortaya çıkarabilir.
Karınca dâhil, hayvanlarla konuşmak, cinleri istihdam etmek, iki aylık yolu havada, bir günde almak; Sebe Melîkesi Belkıs'ın tahtını Yemen'den Kudüs'e göz açıp kapama müddetinde getirmek vs. gibi pekçok üstünlüklere mazhar olduğu Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilen Hz. Süleyman'la ilgili âyetler yakından tahlil edilince bu mazhariyetlerin, diğer insanlar tarafından ulaşılamayacak Hz. İsa ve Havarilerinin mazhar olduğu gökten sofra inmesi veya Hz. Peygamber aleyhissalâtu vesselam'ın mazhar olduğu ayın ikiye bölünmesi nev'inden mucizeler olmadığı, ilmî düsturlara dayandığı anlaşılmaktadır.
Nitekim Neml sûresinde, Hz. Süleyman aleyhissselâm'la ilgili olan pasajın (15-44. âyetler) ilk âyetinde şöyle buyurulmuştur: "Andolsun ki, Dâvud'a ve Süleyman'a ilim verdik. İkisi: ÔBizi mü'min kullarının çoğundan üstün kılan Allah'a ham olsun' dediler" (15. ayet)
Bu âyette iki husus tebârüz ettirilmektedir:
1- Hz. Dâvud'la Hz. Süleyman'a ilim verildiği,
2- İlim verilmiş olmakla kazandıkları üstünlüğe hamdetmeleri.
Bir başka ifade ile, Hz. Dâvud ve Hz. Süleyman, mazhar oldukları mucizelerle değil, kendilerine verilen müstesna ilimle üstünlük kazandıklarını belirtmiş olmaktadır.

Hemen belirtmek isteriz: Büyük insanlar, çevreleri ile büyüktür. Hususen ilimle mümtaz kılınan büyüklerin, âlimlerden müteşekkil bir çevreleri olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Süleyman için böyle bir çevreden, kitaptan, bir ilme sâhip kimselerden, devlet işlerinin istişâre edildiği zengin bir meclisten haber vermektedir.

Mevzumuz açısından can alıcı nokta budur: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın en büyük mucizesi bilinen Sebe Melikesi Belkıs'ın tahtını terfatu'l-aynda, Yemen'den Kudüs'e getirilme vak'asını gerçekleştiren, Hz. Süleyman'ın kendisi değil, kitaptan bir ilme sahip olduğu belirtilen birisidir ve şahıs Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde üyedir.

Âyet-i kerîme şöyle: "(Süleyman, yanındaki istişâre cemaatine şöyle dedi: "Ey cemaat, onlar (Bekıs ve kavmi), bana müslüman olarak gelmezden önce, onun (Belkıs'ın) tahtını hanginiz bana getirir?" Cinlerden bir ifrit dedi: "Sen yerinden kalkmadan önce getiririm. Muhakkak onu taşımağa gücü yeten güvenilir bir kimseyim." Kendinde kitaptan bir ilmi olan biri de şöyle dedi: "Ben gözünü kırpmadan önce onu sana getiririm." Derken Süleyman, tahtı yanında duruyor görünce dedi ki: "Bu Rabbimin fazlındandır. Beni imtihan etmek içindir. Şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü yapacağım?" (Neml 38-40).

Âyette dikkatimizi çeken bir-iki noktaya parmak basalım:

1- Kitaptan bir ilme sahip olan kimsenin cinlerden olmadığı açık. Zira, aynı sûrenin 17. âyetinde: "Bir de Süleyman'a cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı. Bütün bunlar sevk ve idâre olunuyorlardı" dendiğine göre, Hz. Süleyman'ın istişâre meclisinde yer alan ikinci önemli grup, insandır, melek değil. Öyle ise o kimsenin insan olduğu görüşünü taşıyan müfessirler daha haklı gözüküyorlar. Nitekim, tefsir kitapları İsrâilî rivayetlere dayanarak bu ilim sahibinin isminden bile bahseder: Farklı rivayetlere göre: Hızır'dır, Âsıt İbnu Berhayâ'dır, Belhaya'dır, Zü'n-Nur'dur.

2- O kimsenin ilim almış olduğ "kitap" nedir?Herhalde, dinî bir kitap, sözgelimi Hz. Dâvud'a gelen Zebur olmamalıdır. Çünkü, dinî kitaplarda böyle bir tekniğin ilmi mevcut değildir, olamaz da.

3- İlmi, bir kısım kanun ve kaidelere dayanan kesin bilgi olarak anlayacak olursak, Hz. Süleymân aleyhisselâm'a verildiği belirtilen "ilmin" yazılmış bulunduğu bir kitabın sözkonusu olabileceği hükmünü âyetten çıkarabiliriz. Mamâfih, Hz. Süleyman'ın ilmini ihtiva eden kitapların varlığı, ölümünden sonra bunları cinlerin gömüldükleri yerden çıkardıkları vs... tefsir kitaplarında isrâilî unsurlarla tüllenmiş, ilmî aydınlığa henüz kavuşmamış ayrı bir pasajdır. Kur'ânda Kitap'la bazan Levh-i Mahfuz'un da kasdedildiği vâki ise de, sadedinde olduğumuz âyette bu mânada olması uzak ihtimaldir. Zira Levh-i Mahfuz (Kitab-ı Mübîn) ilmi, Allah'a has olan gayb kitabıdır. İnsanoğlu Allah'ın bilinmesine izin verdiği miktarı bilir, bu da insanlara peygamberlerle intikal eder. Öyle ise, orada geçen kitabın Hz. Süleyman'a lütf-u İlâhî olarak intikal ettirilen, "teknik"e müteallik ilimlere de yer veren bir kitap olduğu ve böylece onun mazhar olduğu bu ilmî mucizelerin, emsallerine insanların fen yoluyla ulaşabileceği istifadesine ulaşılabilir.

Bu açıklamalardan şu netice doğar: Hz. Süleyman aleyhisselâm'ın mazhar olduğu mucizeler, birkısım ilmî düsturlara dayanmaktadır. Bu düsturlar kitap halinde yazılmış olmakla kalmamış, birkısım insanlara da öğretilmiştir. Hz. Süleyman, bunlara vâkıf insanlardan müteşekkil güzîde bir cemaatle, saltanatını ve icraatını ilmî esaslar çerçevesinde yürütmüştür.

Eski devirlerde yaşayanların, Batılıların yakın zamana kadar ısrarla söyledikleri şekilde vahşî, câhil ve teknikten mahrum olmadıklarını gösteren bir başka haber, Hz. Süleyman'ın yaptırdığı camdan sarayla ilgili olanıdır. Âyet şöyle: "Ona (Belkıs'a): ÔSaraya gir' dendi. O (Belkıs) sarayı görünce, derin bir su zannetti ve (ıslanmasın diye) eteğini kaldırarak bacaklarını da bir miktar açtı. (Süleyman): ÔO, camdan yapılmış şeffaf bir saraydır' dedi" (Neml 44).

Bu âyet, o devirde çeşitli ilim ve tekniğin son derece geliştiğini ifâde eder. Çünkü mesken, inşaat, mühendislik ve mimarlıktan başka, demircilik, marangozluk, camcılık tezyîn, dekor gibi yüksek bir medeniyetin mahsulü olan pekçok zevk, sanat, ilim ve tekniği gerektiren bir sektördür.

Kendisine ilim verilmekle mümtaz kılındığı belirtilen saltanat sâhibi bir peygamberin hükümran olduğu bir cemiyette, böylesi bir ilimteknik seviyenin olmadığı ve bunların her seferinde mucizevî yollarla gerçekleştirildiği iddia edilemez.
Burada hatıra gelebiecek bir soru şudur: Hz. Süleyman bu kitabı ne yapmıştır.
Varlığı hususunda kesin bir iddia değil, sadece bir tahmin ve mülâhaza yürüttüğümüz bir kitabın ilmine, mahdut sayıda kimseler vâkıf olmuş olabilir. Onların ölümü ile ilim de kitap da ortadan kalkmış olabilir. Veya Hz. Süleyman'dan bir müddet sonra ortadan kalkmış olabilir. Nitekim İsrailoğlulları'nın tarihi, dinlerinin kitabı olan Tevrat'ın bile defalarca yokedilmesi vak'alarına sahne olmuştur. Öte yandan, dörtbin yıldan fazla bir müddet fiilen hükümran olan Mısır medeniyeti bile, devasâ piramidlerine rağmen, asırlar boyu unutulmuş; ancak, 19. yüzyıldan bu yana aydınlatılmaya başlanmış, dînî, tıbbî, edebî ve terbiyevî her çeşit kitapları ortaya çıkarılmıştır.[416]

HZ. SÜLEYMAN VE HAYVANLAR

Hz. Süleyman aleyhisselâm'la ilgili Kur'ânî kıssanın mühim bir mesajı hayvanlarla ilgili: Hz. Süleyman hayvanların dillerini bilmekte, Hüdhüd vs. ile konuşmaktadır. Âyette karınca ile de konuşmasına dikkat çekilmesi ayrı bir ehemmiyet taşır. Karıncaların, insanlarca işitilen bir sesi, görülen bir kulağı yok. Buna rağmen Hz. Süleyman onlarla muhabere edebilir. Öyleyse araştırıldığı takdirde, insanoğlu, onların bile muhabere sistemine girebilecektir.
Hz. Süleyman'ın bu mucizesini aktaran Kur'ânî kıssa, sesi işitilebilen pek çok hayvanın -belki de tamamının- muhabere sistemlerine insanların girip onları, insanlığın lehinde birkısım mühim hizmetlerde istihdam edilebileceklerine semavî bir irşad olmaktadır. Son çekirge istilasının, bir kere daha hatırlattığı, Bediüzzaman'a ait mevzumuzu ilgilendiren bir mülahaza şöyle: "... Meselâ çekirge âfetinin istilâsına karşı, çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim

edilse, ne kadar istifadeli bir hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevî istifade ve teshîri ve telefon ve fonoğraf gibi câmidatı konuşturmak ve tuyûrdan istifade etmek; en münteha hududunu şu âyet çiziyor..." [417]

HZ. NÛH ALEYHİSSELAM ÖRNEĞİ

Söylediklerimizi, Hz. Nuh'un gemisiyle ilgili âyetlere dikkat çekerek de takviye edebiliriz. Hz. Nuh aleyhisselâm'ın gemisiyle ilgili ayetlerde gelen geminin inşasıyla alâkalı bir kısım açıklamaları yakından incelersek, gemi inşa işinin, fevkalâde, şaşırtıcı bir mucizeye dayanmayıp, o devir insanlarına ulaşmış ve mâlum âletler kullanılarak, hiç de yadırganmayan bir çalışma vetîresiyle gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki:
1- Gemi, birbirine sıkıca rabtedilmiş levhalardan yapılmıştır. Âyette Zâtı elvâh ve düsür olarak tavsir edilen (Kamer 15) elvâh, levhalar demektir. Levha tahtadan olmalıdır. Düsür, lügatte gemi levhalarını birbirine rabteden liften yapılmış ip mânasına gelir. Bu kelimeden, o vakit, henüz mâdenî çivinin bilinmediği; dolayısıyle, tahtaların ana kalaslara iplerle rabtedildiği mânası çıkabilir. Ancak, ağaçlardan tahta levhaların elde edilmesi, mutlaka balta, testere gibi mâdenî âletlerin varlığını zarurî kılacağından, mâdenciliğn bilindiği de anlaşılır. Öyle ise, düsür ile, mâdenî çivilerin kastedilmiş olması daha kuvvetli ihtimaldir. Nitekim, çoğunluk itibariyle müfessirler de düsür'den çivi ve perçini anlarlar.
Şu halde, bizzat âyetlerden hareket ederek, balta ve testere gibi mâdenî aletlerin imalinde gerekli olan bir sanayi dalının (metalürji), tâ Hz. Nuh aleyhisselâm zamanında var olduğuna hükmedilebilir. Bu da bize, çekiç, örs, kerpeten, iğne, gürz gibi âletlerin mevcudiyetini tâ Hz. Âdem aleyhisselâm devrine kadar uzayan rivayetlerin sıhhati hususunda kanaat verir.
Bu yorum, demirin Hz. Dâvud aleyhisselâm tarafından yumuşatıldığını haber veren âyete ters düşmez. Çünkü âyet, demirin Hz. Dâvud'la keşfedildiğini ifâde etmez. Belki, ondan itibaren geniş çapta

kullanılmaya başladığını ortaya koyar. Nitekim, yine âyet-i kerîme Hz. Dâvud'un zırh yapma sanatında mahâretini haber verir. Öte yandan ilim adamları, halen ele geçirilmiş bulunan demirden mâmul en eski âletlerin M.Ö. 2700 yıllarına âit olduğunu tahmin ederken, demir devrinin, Kenan diyarında M.Ö. 1200 yıllarında başladığını kabul ederler. Hz. Dâvud aleyhisselam'ın, M.Ö. 1000 yılları civarında yaşadığı bilinmektedir. Arada görülen 200 yıllık farkın kısmen yorum, kısmen tahmin hatası olabileceği söylenebilir. Çünkü geçmiş devirleri anlatan kitaplarda rastlanan bilgi ve rakamlar hiçbir zaman kesinlik ifade etmez. Bunlar çoğunluk itibariyle, araştırıcıların tahmin ve yorumlarına dayanır. Meselâ Bronz devrinin M.Ö. 5000 ve 6000 yıllarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir ki, arada 1000 yıl fark vardır.
Âyetlerde gemi ile ilgili olarak geçen bir başka ifade, bize daha ilgi çekici gözüküyor. Tennûr (fırın) kelimesi. Dilimizdeki tandır kelimesi buradan bozmadır. Bâzı müfessirler bu tâbire dayanarak, Hz. Nûh'un gemisinde buhar kazanının olabileceği tahminini de yürütürler. İlgili âyet şöyle: "Son azab emrimiz gelip de tennûr feveran edince (kazan kaynayıp fışkırınca) hemen ona, "her canlıdan birer çift koy" diye vahyettik" (Hud 40)
Gemi Allah'ın vahyi ile, murakabesi altında inşa edilmiştir.
Bu durumu belirten âyetlerden birinin meali şöyle: "Biz ona (Nûh'a) şöyle vahyettik: "Bizim nezaretimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap" (Mü'minûn 7).
Bu gemi mucizesi, su üzerinde nakil vasıtasının daha önce yokluğunu ifade etmez kanaatindeyiz. Çok basit ve ibtidai de olsa -en azından sandal veya sal şeklinde- deniz taşımacılığının varlığı kuvvetle muhtemeldir. Hz. Nuh gemi inşaatına ilâhî vahy ile azamet, sistem ve yeni teknikler getirmiş olmalıdır. Bizzât âyet-i kerîmenin ifadesiyle dağlar kadar dalgalara dayanabilecek sağlamlıkta (Hûd 42), en azından Hz. Nuh'un yaşadığı bölgelerde mevcut olan hayvanlardan birer çifti içine alabilecek büyüklükte -İsrailî kaynaklaragöre üç katlı- ve buharlı bir gemi, o devir için hârika bir inkılab, gerçek bir mucize olmalıdır.
İnşa sırasında, inanmayanların Hz. Nuh'un yanından her geçişlerinde kendisiyle alay ettiklerini haber veren âyet (Hûd 38), bu geminin belli bir

ölçüde normal bir inşa devresi geçirdiğini gösterir. Kâfirlerin alay etmesi, bilinmeyen bir şeyin, mucizevî bir tarzda yeniden, yoktan inşasından dolayı olmayıp, sudan uzak bir yerde, böylesine iri bir geminin inşaası sebebiyle olmalıdır. Geminin inşaası, şakk-ı kamer mucizesinde olduğu gibi, inkârcılara karşı doğruluğunu ve peygamberliğini ispatlamak maksadıyla -taleb üzerine- gösterilmiş bir mu'cize değildir.
Elmalılı Hamdi Efendi, yukarıda tasvîr edilen evsaftaki, buharlı gemi hakkında: "O zaman böyle bir gemi yapılabilir miydi, yapılsa unutulur muydu?" şeklinde hatıra gelebilecek sorulara şu cevabı verir: "Bu vahy-i İlâhî ile yapılmıştır. Tecrübelerle elde edilen pek çok sanatın zamanla unutulmamasının tarihte örneği çoktur."
İnsanlık tarihi içinde, en azından bazı peygamberler döneminde, ilme ve tecrübeye dayalı tekniğin gelişmiş olabileceğini kabul etmenin pratik faydaları var. Günümüz insanı, binlerce yıl önce yapılmış bir kısım san'at ve teknik eserlere sâhiptir. Arkeolojik kazılar bunlara yenilerini ekliyor. Bu eserler üzerinde incelemeler yapılmadıkça, hayranlık artıyor ve nasıl yapılmış olabilecekleri izahsız kalıyor.İnsanlığı mutlak bir vahşetle başlatıp, tedrîci gelişme ile Batı medeniyetine getirip, bunu en son en mükemmel bilen batılı espiri, mâziden intikal eden eserleri, vahşî, ilim ve teknikten mahrum bildiği insanlara yakıştıramadığı için, bunları gökten gelen devlerle izah etmeye kalkmıştır.
Hepimiz hatırlayacağız, birkaç yıl öncesi, biraz maddî, biraz da ideolojik maksadlarla fazlaca propagandası yapılan Tanrıların Arabaları adındaki kitap, uzun müddet efkâr-ı umûmiyeyi meşgul edip, kafaları bulandırmayı becermiştir. Kendi dışındakilere vahşi, geçmiş asırlara vahşet gözüyle bakan bir Batılının, maziden intikâl eden -başta Pirî Reis'imizin dünya haritası olmak üzere- bâzı hârika eserleri gökten gelen devlere yaptırması normaldir. Çünkü herşeyin vahşetten başlayıp, tedricî bir tarzda tekâmül ettiğine, sonunda Batı medeniyeti olarak zirveye ulaştığına inandınız mı, sözkonusu geçmişe ait harikalar ilimsiz dediğiniz, vahşi dediğiniz insanlara yakıştıramazsınız. Aksi takdirde kendinizle tezada düşersiniz. Şu halde bunların en zaruri izah yolu gökten inen devler olur. Öyle ise Batılı için böyle bir izah, onun düşünce

tarzının gereğidir ve normaldir. Ancak, bu safsataların, müslüman çevrelerde mâkes bulması, gülünüp geçilecek yerde ciddiye alınıp münakâşa edilmesi, kafaların bulanması normal değildir. Biz müslümanlar, elimizde Kurân olduğu müddetçe geçmişe vahşet, eski insanlara vahşîler gözüyle bakamayız. Hz. Süleyman örneğinde olduğu üzere, ilâhî vahye mazhar ve bu yoldan teknik getiren peygamberlere inanıldığı müddetçe, keza peygamberlere gelen tekniğin, kitaba geçen ilmî düsturlarla öğretilmiş olabileceği ihtimalini akla veren Kur'ânî karîneler, âyetler olduğu müddetçe biz eski insanlara vahşiler gözüyle bakamayız. Bize göre insanlığın maddî terakkisi, mânevî durumu gibi, zikzaklar çizmiş, fevkalâde parlak dönemlerden sonra düşüşler, tedennîler kaydetmiş, sıçramalar yapmıştır.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de gelmiş bulunan birçok âyette, birkısım geçmiş milletlerin kuvvetçe daha ileri, mal ve evlatça daha çok oldukları (Tevbe 69, Fâtır 41, Muhammed 13 vs.) ve yeryüzünde daha çok ve daha sağlam eserler bıraktıkları (Mü'min 21, 28) ifade edilir. O kadar ki, "Anahtarlarını güçlü bir topluluğun zor taşıyacağı" kadar çok mal verildiği belirtilen Kârûn'dan söz edilirken bile, "Allah'ın öncekileri ondan daha güçlü ve topladığı şey fazla olan nice nesiller"den bahsedilir (Kasas 76-78). Bu mevzuda gelen âyetlerden sadece bir tanesinin meâlini kaydedeceğiz. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden önce geçmiş kimselerin sonlarının nasıl olduğuna bakmazlar mı? Ki onlar, kendilerinden daha kuvvetli idiler, yeryüzünü kazıp alt-üst ederek onlardan çok imâr etmiş kimseydiler ve onlara bürhanlarla peygamberler gelmişti. Böylece Allah onlara zulmetmiyor, onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonra Allah'ın âyetlerini yalan sayıp, onları alaya alarak kötülük yapanların sonu pek kötü oldu" (Rum 9-10).

Kur'ânî görüşe böylece parmak bastıktan sonra, tekrar biraz başa, Batı zihniyetini aksettiren mezkur kitaba, Tanrıların Arabaları'na dönüyorum. Doğruluk ve mükemmellliğinin fevkalade oluşu sebebiyle, Batılı olmayan biri tarafından, daha gerçek ifadesiyle, ilimden yoksun yarıvahşi bir millete mensup Pîri Reis tarafından yapıldığı için, Piri Reis'e ve onun şahsında insanlığa çok görülen bu eserin izahı sadedinde

şu tekellüflü ve çocuksu ifadeye yer verilir: "Haritaların çizildiği dönemlerde, böyle bir teknik bulunmadığına göre, ne yolla çizildiklerini nasıl anlayacağız? Düşünce boyutlarımızı aştığı ve mantık kaidelerine uymadığı için belki hiç aldırmayacağız. Ya da bütün cesaretimizi toplayarak haritaların bir feza gemisinden çekilen fotoğraflar aracılığı ile çizildiğini ileri süreceğiz. Piri Reis'in haritaları şüphesiz asıllarının kopyasının kopyasının kopyasıydı. Bununla birlikte asılları olduğunu ve onsekizinci yüzyılda çizildiklerini kabul etsek bile, nasıl çizildikleri yolunda en ufak bir açıklama yapamayız."
Aslında müellifin harika olarak vasıflandırdığı her şeyi fezadan gelenlerle izah yolunu tutması, hükümlerinde muknî vesâikten ziyade, zihninde taşıdığı bir kısım peşin hükümlere dayandığının delili olmakta ve müellifin, farkında olmadığı fikrî bir bocalama içinde bulunduğu kendi ifadelerinden anlaşılmaktadır. Meselâ Peru'da kuru çamurun içinde bulunmuş olan ve fevkâlâde mükemmelliği belirtilen bir takvimle alâkalı olarak: "Bu (mükemmellik) de onu tasarlayan, ortaya koyan ve kullananların bizden üstün bir uygarlık seviyesine ulaşmış olduğunu ispatlamaktadır" yorumunu yaptıktan sonra, "Kendimize olan sonsuz güvenimiz bu isbatı nasıl kabul edecek bilmiyorum" diyerek, Batılı üstünlük psikozunu ortaya koyar.
İşte bu psikozdur ki, sahiplerini, geçmiş asırları vahşete mahkûm etmeye, onlarda görülen kemâli, "vahşi"ye yakıştıramadığı için, izah sadedinde gülünç durumlara düşmeye sevkedecektir. Bir heykel üzerindeki şekillerde okunan bir kısım astronomik bilgilerle alakalı şu yorum kaydedilir: "Bu astronomi bilgisini, yapı sanatında bile pek çok geri olan iptidai insanlar mı biraraya getirmişti, yoksa bu bilgi dünya dışı bir kaynaktan mı gelmişti."
Müellifin içine düştüğü tezadı ele veren bir başka ifadesi Tassili'deki (Sahra) bazı mağaralarda keşfedilen bir resimle alakalı . Der ki: "Resmin beş metre boyunda olması, onu yapan vahşinin hiç de sandığımız kadar vahşi olmadığını açıkça gösterir."
Geçmiş devirlerde yaşamış olan insanların, Batılıların zannettikleri kadar vahşi olamayacakları ihtimaline yer veremeyince, müllifin kafasında sorular çoğalıyor: "..İptidaî mağara adamaları hangi eğitim, hangi

öğretim sonucu takım yıldızlarını tam yerine çizmeyi başarmışlardır? Kristal mercekler hangi yüksek tekniğin dükkanından çıkmadır? 1800 santigrat dereceden sonra erimeye başlayan platini kimler eritmiş ve şekil vererek süs eşyası yapmıştır? Boksitten büyük güçlüklerle elde edilebilen aliminyumu Çinliler hangi bilgilerle çıkarmışlardır?"

Bu çeşit madeni faziletleri sadece kendine mahsus gören örosantrik (eurocentrique) zihniyetin cevabı, kendini ehl-i akıl nazarında müdhike kılacak olsa da şudur: "Bizden önce, yüksek bir kültürün, ya da eşit seviyede bir teknolojinin varlığını kabul edemeyeceğimize göre, bir tek nazariye kalıyor: "[418]

UZAYDAN BİR ZİYARETÇİ.

"Hülâsâ, temelini büyük ölçüde pozitivistlerin -ve meselâ Darvin'in- tekâmülcü nazariyesinden alan bu sakat görüşten insanlığın kurtarılması, medeni terakki meselesinde Kur'ânî esprinin iyice anlaşılıp güzelce anlatılmasına bağlıdır. Bu da, peygamberlerin, insanlık tarihi içindeki gerçek yerlerine konmalarını gerektirecektir. O zaman göreceğiz ki, o yüce şahsiyetler sadece ruh ve maneviyatın mürşidleri değil, akıl ve zihinlerin de terbiyecisi, maddiyat ve tekniğin de pirleri, önderleridirler, her çeşit zanaatın hakiki ustalarıdırlar.[419]

İKİNCİ BAB- RESULULLAH'IN FAZİLET VE MENKIBELERİ

ـ4347 ـ1ـ عن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أنَا أوَّلُ النَّاسِ خُرُوجاً إذَا بُعِثُوا، وَأنَا خَطِيبُهُمْ إذَا وَفَدُوا، وَأنَا مُبَشِّرُهُمْ إذَا أيِسُوا، وَلِوَاءُ الْحَمْدِ يَوْمَئِذٍ بِيَدِى، وَأنَا أكْرَمُ وَلَدِ آدَمَ عَلى رَبِّي وَ فَخْرَ[. أخرجه الترمذي .

1. (4347)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"İnsanlar (Kıyamet günü) diriltilecekleri zaman yerden ilk çıkacak olan benim. Onlar (huzur-u ilahiye) geldiklerinde (onlar adına) hatipleri ben olacağım. (Allah'ın rahmetinden) ümidlerini kestiklerinde (rahmet ve mağfireti) onlara ben müjdeleyeceğim. O gün Livâu'lhamd (şükür sancağı) benim elimde olacak. Ademoğlunun Allah'a en kerim olanı da benim. Bunda fahr yok!" [Tirmizî, Menakıb 2, (3614).][420]

AÇIKLAMA:

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), burada Rabb Teâla'nın kendisine tanıyacağı bir kısım lütufları zikretmektedir. Bunlar Aleyhissalâtu vesselâm'ı diğer peygamberlerden efdal ve üstün kılan faziletlerdir.

Sonunda, "Bunda fahr yok" diyerek bütün bu faziletlerin ilahi bir lütuf olduğunu, kendi nefsinden, kesbinden gelen, övünmeye medar olacak bir iktisab olmadığını belirtiyor. Kendi kesbiyle olmayan şeyle övünülmeyeceğine göre, ben de bunları zikretmekte övünmüş olmuyorum buyurmaktadır.

Müteakip hadiste, Resulullah'a lütf-u ilâhî olan diğer bazı faziletler daha zikredilecektir:

***** Kıyamet günü peygamberlere imam olmak.

***** Şefaat yetkisine sahip olmak gibi. mevzuyla ilgili açıklamayı 4349, hadisten sonra yapacağız.[421]

ـ4348 ـ2ـ وعن أُبَيٍّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ كُنْتُ أنَا إمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ، وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرَ فَخْرٍ[. أخرجه الترمذي .

2. (4348)- Ubey İbnu Ka'b (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kıyamet günü geldi mi, ben peygamberlerin imamı, hatibi ve (onlar arasında) şefaat (etmeye yetki) sahibi olacağım. Bunda övünme yok." [Tirmizî, Menâkıb 3, (3617).][422]

4349ـ 3ـ وَعَنْ جابرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أُعْطِيتُ خمْساً لَمْ يُعْطَهُنَّ أحَدٌ مِنَ ا‘نْبِيَاءِ قَبْلِى: كَانَ كُلُّ نَبِىٍّ يُبْعَثُ إلى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ الى ا‘حْمَرِ وَا‘سْوَدِ؛ وَأُحِلَّتْ لِىَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تَحُلَّ ‘حَدٍ قَبْلِى، وَجُعِلَتْ لِىَ ا‘رْضُ طَيِّبَةً وَطَهُوراً وَمَسْجِداً، فَأيُّمَا رَجُلٍ أدْرَكَتْهُ الصَّةُ صَلّى حَيْثُ كَانَ، وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ عَلى الْعَدُوِّ بَيْنَ يَدَىْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ، وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ[. أخرجه الشيخان والنسائي.وزاد في رواية:]بُعِثْتُ بِجَوَامِعَ الْكَلمِ[.

3. (4349)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bana beş şey verilmiştir ki, bunlar benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir.

* Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise kırmızılara (Acemlere) ve siyahlara (Araplara) da gönderildim.

* Bana ganimetler helal kılındı. Halbuki benden öncekilerden kimseye helal değildi.

* Yer bana tahur, pâk ve mescid kılındı. Her kim namaz vaktine girerse, nerede olursa olsun namazını kılar.

* Ben, bir aylık mesafede olan düşmanımın içine düşen bir korku ile yardıma mazhar oldum.

* Bana şefaat (etme yetkisi) verildi." [Buhârî, Teyemmüm 3, Salât 56,l Humus 8; Müslim, Mesâcid 3, (521);

Nesâî, Gusl 26, (1, 210-211).]Nesâî bir rivayette şu ziyadeyi kaydetmiştir.

"Ben, cevami'u'lkelim (veciz sözler)le de gönderildim."[423]

AÇIKLAMA:

1- Burada, rivayetin zahiri, Resulullah'ın sadece beş faziletle diğer peygamberlere üstün kılındığını ifade etmektedir. Halbuki Müslim'in Ebu Hüreyre'den kaydettiği bir rivayette Aleyhissalâtu vesselâm: "Ben peygamberlere karşı altı faziletle üstün kılındım" buyurmakta ve hadisin devamında buradaki faziletlerden sadece dördünü zikredip, az ileride temas edeceğimiz iki yeni fazilet daha ilave etmektedir.
Bu ihtilaf bazılarınca: "Resulullah beş dediği zaman kendisine verilen hususiyetlerden sadece beşine muttali olmuş, diğerlerine henüz muttali olmamış bulunabilir" diye te'lif edilmiştir.
Ancak alimler arasında, buradaki rakamı, kesin bir sayıya delalet eden bir rakam olarak görmeyip bu müşkilatı kökten reddeden de vardır.
Hadisin zâhiri, zikredilen bu beş vasfın Resulullah'tan önce kimseye verilmediğini ifade etmektedir ki, vak'a da budur. Hz. Nuh aleyhisselâm'ın, tufandan sonra bütün yeryüzü ahalisine nebi olduğu söylenerek itiraz edilemez. Çünkü, yeryüzünde zaten ona inanıp, onunla kurtulanlar dışında kimse kalmamıştı. Onlara nebi oluşu, risaletinin başlangıcında böyle değildi. (Bütün insanlığı temsil eden bu bir avuç) insanlara peygamber oluşu, diğer insanların helak olup, yeryüzündeki insanların onlara inhisar etme hadisesine tesadüf etmiştir. Ama Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın umumi olan peygamberliği, risaletinin bidayetinden başlar. Şefaat hadisinde geldiği üzere, Kıyamet günü, hesap için bekleşen insanların Hz. Nuh'a da Allah indinde lehlerine şefaat etmesi için başvurdukları zaman sarfedecekleri: "Sen Arz ehline Allah'ın ilk peygamberisin" sözünden murad, risaletinin umumi oluşu değildir. Bilakis, peygamber olarak gönderilişinin önceliğine tesbittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim, birçok âyetinde Hz. Nuh'un kendi kavmine gönderildiğini beyan etmiştir. Başka kavme de gönderildiğinden hiç bahiste bulunmamıştır. Ancak şunu da belirtelim ki, bazı alimler Hz. Nuh'un risaletinin umumi olduğuna, onun yeryüzünde bulunanların hepsine beddua edip bunun sonucu olarak gemi ehli dışında kalanların tamamının boğulması hadisesiyle istidlal etmiştir. Demişlerdir ki: "Eğer Nuh aleyhisselâm hepsine gönderilmemiş olsaydı "Peygamber göndermedikçe biz, kimseye azab edici değiliz" (İsra 15) ayeti mucibince başka kavimlerin helak olmaması gerekirdi. Öyleyse o, bütün

insanlığa gönderilmiştir." Bu düşüncede olanlara şu cevap verilmiştir. "Nuh'un peygamberliği sırasında başka peygamberlerin de gönderilmesi caizdir. Nuh, onlara da iman edilmediğini dahi bilip hem kendi kavminden hem öbürlerinden iman etmeyenlere beddua etmiştir." Bu iddiaya da şu güzel cevap verildi: "Lakin Nuh zamanında bir başkasına da peygamberlik geldiğine dair bize rivayet intikal etmemiştir. Bu durumda Peygamberimize tanınan hususiyetin manasının, şeriatının Kıyamete kadar bekası, Nuh ve diğerlerinin ise daha kendi zamanlarında veya kendilerinden sonra bir peygamberin gönderilip şeriatlarının neshedilmiş olması ihtimal dahilindedir. Hz. Nuh'un kavmini tevhide davet hadisesinin diğer insanlara da ulaşması, buna rağmen şirkte ısrar etmiş bulunmaları böylece azabı haketmiş olmaları da muhtemeldir." İbnu Atiyye, Hûd Suresi'nin tefsirinde bu görüşe meyleder ve der ki: "Onun peygamberlik müddetinin uzunluğu sebebiyle risaletinin uzak veya yakın her tarafa ulaşmaması mümkün değildir." İbnu Dakiku'l-İyd bunun makul yönünü şöyle gösterir: "Her ne kadar ahkam-ı fer'iyye'de her peygamber kendi kavmi ile sınırlandırılmış ise de tevhid'i tebliğde bazılarının bütün insanlığa yönelik bir vazife almış olması caizdir. Nitekim peygamberlerden bazıları şirkle mücadelede kendi kavimlerinden olmayanlarla da savaşmıştır. Tevhid onlara gerekli olmasaydı, onlarla savaşmazlardı."

Hz. Nuh aleyhisselam'ın, Nuh kavmine gönderilmesi sırasında, yeryüzünde (bir başka kavmin) olmaması da ihtimallerden biridir. Böylece onun bi'setinin (gönderilmesinin), sırf kendi kavmi için olması sebebiyle hususidir ama, yeryüzünde başka bir kavmin bulunmaması gözönüne alındıkça, umumi bir risalet suretini kazanır. Ancak, bir başka kavmin varlığına müsadif olmaları halinde, Hz. Nuh onlara da gönderilmiş olamaz.

İbnu Hacer der ki: "Şârih Davudî bu meselede büyük bir gaflete düşerek dedi ki: "Hadiste geçen bunlar hiç kimseye verilmedi" ibaresi, "Bu beş şey, benden önce kimseye cem olmadı" demektir. Çünkü Nuh aleyhisselâm bütün insanlığa gönderildi. Diğer dört fazilete gelince, bunlardan hiçbiri, daha önceki peygamberlerden hiçbirine verilmemiştir."

Davudi, bu sözüyle, sanki hadisin sadece baş kısmını görmüş, son kısmından gafil olmuşa benziyor. Çünkü (aleyhissalâtu vesselâm) şu sözüyle "bütün insanlığa gönderilmek"le de hususiyet kazandığına hükmetmiştir: "...her peygamber sadece kendi kavmine gönderilmiştir."

2- "...korku ile yardıma mazhar oldum" cümlesi bazı rivayetlerde "Düşmanlarımın kalbine korku atılır..." şeklinde gelmiştir. Hadisin zahiri, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a, lütfu ilahi olarak, bir aylık yürüme mesafesi uzakta bulunan düşmanlarının içine korku atılıp, böylece saldırılarının sırf korku sebebiyle önlendiği ifade edilir. Bu zahire göre bir başkası için bu mesafeden veya daha uzaktaki düşmana karşı korku ile yardım yoktur. Daha yakındaki için olabilir. Ancak Amr İbnu Şu'ayb rivayetinde gelen "Aramızda bir aylık mesafe bile olsa, düşmana karşı korku ile yardıma mazhar oldum" ibaresi, korku ile yardımın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a has olduğunu belirtir.

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra bu husisiyetten ümmeti de istifade edecek midir? Bu husus kesin değil, muhtemeldir.

3- Hadiste yeryüzünün baştan sona mescid kılınması var. Yani her tarafında secde yapılabilir, secde için muayyen bir yer aramak gerekmez. Hadisi, daha önceki milletlerin dünyanın her yerinde ibadet yapamadıklarını ifade eder. Bu madde bazı farklı yorumlara tabi tutulmuştur.

***** İbnu't-Teymî der ki: "Bundan murad, "Arz benim için mescid ve temiz kılındı" demektir. Benden öncekiler için sadece mescid kılınmıştı, temiz kılınmamıştı. Zira Hz. İsa yeryüzünde seyahat eder, namaz vakti nerede girerse, orada namazını kılardı." İbnu't-Teymî'den önce Dâvudî de böyle demiştir.

***** Bazı alimler de şöyle der: "Öncekilere, temiz olduğu hususunda kesin kanaat hasıl olan yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Bu ümmete ise pis olduğu hususunda yakin hasıl ettikleri yerler dışında her yer temiz kılınmıştır."

***** En doğru açıklama Hattabi'ye aittir. Der ki: "Resulullah'tan önceki nebilere sadece hususi yerlerde ibadet etmeleri mübah kılınmıştı. Kilise, manastır, havra gibi." Amr İbnu Şu'ayb'ın şu rivayeti de bunu te'yid eder: "...Benden önce kiliselerinde namaz kılarlardı." Şu halde bu ibare

münakaşayı bertaraf edip, yeryüzünün mescid olmasının Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hususiyeti olması meselesinde nass'dır. Bu söyleneni teyid eden bir rivayet Bezzar'da gelmiştir: "Geçmiş peygamberlerden hçbiri mihrabına gelmedikçe namaz kılmazdı."

4- Hadisten tahur (temiz) olan bir şeyin bir başkasını da temizleyeceği (mutahhir olacağı) hükmüne varılmıştır. Zira tahurdan murad, tahir (temiz) olsaydı, bununla husuiyet sabit olmazdı. Hadis ise, hususiyeti isbat için beyan edilmiştir. İbnu'l-Münzir ve İbnu'l-Carud, Hz. Enes'ten şu rivayeti kaydederler: "Bana her temiz (tayyib) yer, mescid ve tahur kılındı." Burada tayyib'in manası tahirdir. Eğer, tahur'un manası tahir olsaydı hasıl'ı tahsil gerekirdi.

Bu hadisle, bazıları teyemmüm de su gibi hadesi gidereceğine istidlal etmiş, "Çünkü ikisi de aynı vasıfta birleşmektedirler" demiştir. Ancak bu istitlal su götürür.

Ayrıca, yeryüzü nevinden her şeyle teyemmüm yapılabileceğine de hükmedilmiştir. Bu husus bir başka hadisle te'kid edilmişthir. "Arz benim ve ümmetim için her şeyiyle mescid ve tahur kılındı."

5- Hadis, her nerede namaz vakti girerse namaz kılınacağını söyler. Burada, başka hadislerde gelen tasrihatla alimler şöyle derler: "Yeryüzü bana tahur kılındı. Ümmetimden kim namaz vaktine girer, su bulamazsa, toprakla teyemmüm yaparak hadesten temizlenir ve namazını kılar. Su yok diye namazı terketmez." Ahmed İbnu Hanbel'in bir rivayetinde " (Namaz vaktine girer, su bulamazsa) üzülmesin), yanında suyu da mescidi de mevcuttur."

6- Hadis ganimetin helal kılınmasını da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bir hususiyeti olarak ifade eder. Bu hususu açıklayan Hattabî der ki: "Önceki peygamberler iki kısımdı.

1) Bir kısmına cihad etme izni yoktu. Bunlara ganimet yoktu.

2) Bir kısmına cihad etme izni verilmişti. Ancak savaşta ganimet alsalar onu yeme izni yoktu. Bir ateş gelip hepsini yakıyordu. Bazı alimler Helal kılınmasından maksad ganimette dilediği gibi tasarruf etmedir" demiştir. Ancak doğru olanı, önceki görüştür."

Cihad bahsinde ganimet meselesi genişçe açıklandı (1131 numaralı hadis görülsün, 5. cilt sayfa 231).

7- Resûlullah'ın bir hususiyeti ona şefaat yetkisinin verilmesidir. Buradaki şefaatten maksad; Kıyamet günü Mevkıf'te hesap vermek üzere bekleyen insanların hepsine şâmil olan ve onların bekleme sıkıntısından rahatlamalarını sağlayacak olan şefaat-i uzmâdır. Bunun vukuunda ülemâ ihtilaf etmemiştir.
Ancak bu şefaat hakkında şu görüşleri ileri sürenler de olmuştur:
***** Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hasâisine giren şefaatten maksad "talebinde reddedilmemesi"dir.
***** Bu şefaat, kalbinde zerre miktar imanı olanların cehennemden çıkması için yapacağı şefaattır. Çünkü, kalbinde fazlaca imanı olanlara, başkalarının şefaati de vaki olacaktır. (Bu görüş, Kadı İyaz'ındır).
***** İbnu Hacer: "Bana öyle geliyor ki Kâdı İyaz'ın söylediği ile birinci şıkta zikredilen şefaat kastedilmiştir. Çünkü şefaatla ilgili hadiste her ikisi de mevzubahis edilmektedir" der.
***** Beyhakî: "Resulullah'ın hususiyetini teşkil eden şefaatin, küçük ve büyük günahları işleyenlere yapılacak şefaat olması muhtemeldir. Çünkü, küçük günah sahiplerine başkaları da şefaat edecektir. Büyüklere ise sadece Resulullah şefaat edecektir" der.
***** Kâdı İyaz, bazılarının: "Bu şefaatten maksad reddedilmeyecek olan şefaattir" dediğini nakleder.
İbnu Abbâs'ın bir rivayetinde, mealen: "Bana şefaat verildi, fakat ben onu dünyada kullanmayıp, ümmetim için ahirete bıraktım. Bu ahirette Allah'a şirk koşmayanlar lehinde olacaktır" denir. Amr İbnu Şu'ayb hadisinde: "...bu sizlerle, Allah'ın bir olup başka ilah olmadığına şehadet edenlerin lehine olacaktır" denmiştir. Bu hadisteki hususi şefaatten muradın, tevhid' den başka salih ameli olmayan kimseleri ateşten çıkaracak olan şefaattir.
Bu hususta ülema, rivayetlerin ihtiva ettiği farklılıklara dayanarak başka görüşler de beyan etmişlerdir.
8- Hadiste "Ben ahmer (kırmızı) ve esved (siyah) olanlara da gönderildim" buyurulmaktadır. Ahmer'le Acemler yani Arap olmayanların, esved'le de Arapların kastedildiği ifade edilmiştir. Ancak ahmer'le insanlar, esved'le cinlerin kastedilmiş olabileceği de

söylenmiştir. Aslındaiki mana da doğrudur. Zira Müslim'de gelen bir rivayette "Ben bütün mahlukata gönderildim" buyurulmuştur.
9- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın diğer peygamberlere karşı haiz olduğu üstünlükler meselesine gelince, açıklamamızın bidayetinde temas ettiğimiz üzere Müslim'in Ebu Hüreyre (radıyallahu anh)'tan kaydettiği vechinde, iki fazilet daha ilave edilmektedir:
* "Bana cevâmi'u'lkelim verildi"
* "Benimle peygamberler mühürlendi"
Böylece iki hadiste zikredilen hasletlerin sayısı yediye çıkmaktadır. Müslim'in Huzeyfe (radıyallahu anh)'tan kaydettiği bir diğer hadiste -ki müteakiben gelecek- "üç" hasletle üstün kılındığını belirtir. Bunlardan ikisi farklıdır:
* "Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı:
* Bana, Bakara suresinin sonundaki şu iki ayet verildi: Bu ayetler Arş'ın altındaki hazinedendir."
Böylece "âmener resul" diye bilinen ve aşır olarak da okunan bu âyetlerde zikri geçen:
* Ümmetinden Allah'ın eski ümmetlerdeki isr'i (ağır yükü) kaldırması ve tahammül edemeyeceği yükten sorumlu tutmaması ile,
* Ümmetinin hatâen yaptığından ve unutarak yapmadığından affedilmesi kastedilmiş olmaktadır. Bunlarla mezkur haslet dokuza çıkar.
İbnu Hacer, Ahmed İbnu Hanbel ve Bezzâr'ın Müsned'leri gibi Kütüb-i Sitte dışındaki bazı kitaplarda Resûlullah'ın hasâis'ini beyan eden rivayetlerle sayıyı onaltıya çıkarır:
* "Bana arzın anahtarları verildi"
* "Ahmed diye isimlendirildim"
* "Ümmetimin en hayırlı ümmet kılındı"
* "Benim geçmiş ve gelecek günahlarım affedildi"
* "Bana kevser verildi
* "Arkadaşınız Kıyamet günü Livâu'lhamd'in sahibidir"
* "Şeytanım kâfirdi, Allah ona karşı bana yardımcı oldu da müslüman oldu"
İbnu Hacer, tahkiki derinleştirenlerin, bu hasletlerin sayısını artıracağını belirttikten sonra Ebu Sa'id en-Neysâburî'nin Şerefu'l-Mustafa adlı

kitabında Peygamberimiz (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, diğer peygamberlere imtiyaz teşkil eden hasetletlerinin altmışa çıktığını söylediğini belirtir.

Şu halde, hadislerde gelen bu çeşit rakamlar kesin bir miktara değil, öğrenmeyi kolaylaştırmak için parça parça tebliğe delalet etmektedir. Hadislerde çeşitli vesilelerle bu gruplamalara rastlanır; bazan büyük günahlarla ilgili olarak, bazan Allah'ın sevmediği hasletler olarak vs. farklı rivayetlerde farklı rakamlar ve farklı meseleler zikredilir. Bu çeşit ifadeler arasında tearuz aramak gerekmez. Mevzuun derinliğine, şumûlünün genişliğine, müfredatının çokluğuna bir delil olur.[424]

9- Hadisten Çıkarılan Bazı Fevâid:

Zikrettiklerimizden ayrı olarak şu hususlar da dikkat çekmektedir:

***** Allah'ın nimetlerini saymak meşrudur.

***** Sorudan önce ilim beyan edilmiştir.

***** Arzda asıl olan temizliktir.

* Namazın sıhhati, bu maksadla yapılmış mescidlerde kılınmasına bağlı değildir. Nitekim "Caminin komşusunun namazı camide olursa muteberdir" hadisi zayıftır. Sahîh olduğu kabul edilse cemaate teşvikte mübalağa üslubunun ihtiyarı olarak te'vili gerekir.

***** Serahsî, el-Mebsut'ta bu hadisle istidlal ederek insanın kerîm (değerli) bir varlık olduğuna dikkat çekmiştir. "Çünkü der insan su ve topraktan yaratıldı. Her ikisinin de temizliği (nasslarla) sabittir. Öyleyse bu durumda, insanın (aslının temizliği ve dolayısıyla) kerâmeti beyan edilmiş olmaktadır."[425]

ـ4350 ـ4ـ وَعَنْ حُذَيفة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: فُضِّلْنَا عَلى النَّاسِ بِثَثٍ: جُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَئِكَةِ، وَجُعِلَتْ لَنَا ا۱رْضُ كُلُّهَا مَسْجِداً، وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا لَنَا طَهُوراً إذَا لَمْ نَجِدِ الْمَاءَ[. أخرجه مسلم .

4. (4350)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "İnsanlara karşı üç şeyle faziletli (üstün) kılındık:

***** Saflarımız meleklerin safları düzeninde kılındı.

***** Arzın tamamı bize mescid kılındı.

***** Toprak bize, su bulamadığımız zaman, tahûr (temiz ve temizleyici) kılındı." [Müslim, Mesâcid 4, (522).][426]

ـ4351 ـ5ـ وَعَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا مِنْ نَبِىٍّ مِنَ ا‘نْبِيَاءِ إِّ أُعْطِىَ مِنَ اŒيَاتِ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإنَّمَا كَانَ الَّذِى أُوتِيتُهُ وَحْياً أوْحَاهُ اللّهُ تَعالى إليَّ، فَأرْجُو أنْ أكُونَ أكْثَرُهُمْ تَابعاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه الشيخان .

5. (4351)- Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Her peygambere mutlaka insanların inanmakta olageldikleri şeyler cinsinden bir mucize verilmiştir. Ama bana verilen (mucize) ise vahiydir ve bunu bana Allah vahyetmiştir. Bu sebeple Kıyamet günü, diğer peygamberlere nazaran etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 1, Î'tisâm 1; Müslim, İman 239, (152).][427]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde de, diğer peygamberlere nasib olmayan bir hususiyetinden bahsetmektedir: Kur'ân'ın gelmiş olması. Aslında Aleyhissalâtu vesselâm başka mucizelere de mazhardır. Sanki onlar yokmuş gibi bir üslubla sadece Kur'ân-ı Kerîm'i medar-ı bahs etmesi, Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hepsinin fevkinde yer tutmasından, onlarla kıyaslanamayacak kadar büyük bir ehemmiyet taşımasından ileri gelir. Bu noktada ilk akla gelen şudur: Resûlullah'ın mazhar olduğu diğer mucizelerin her biri cereyan ettiği anda ve müşahede eden insanlar için fiilî bir vak'adır. Meselâ bizler onlara da inanırız. Ama, kâfirler onlara efsâne diyebilirler. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm her günün mucizesidir ve Kıyamete kadar mucize olarak kalmaya devam edecektir. Kur'ân-ı

Kerîm'in: "Eğer kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'ân'ın hak olduğunda şüpheniz varsa, haydi bir mislini getirin, cinler ve insanlar toplanıp birbirine yardımcı da olsalar bunu yapamazlar!" meâlindeki meydan okuyuşları hâlâ cevapsız kalmış, kimse bir benzerini yapamamıştır. Öyleyse, onun üzerindeki i'caz mühürü bütün haşmetiyle parıldamaktadır.

2- Hadisi açıklarken şarihler umumiyetle şu mânaya yer verirler: "Kendisiyle tahaddîde (meydan okumada) bulunduğum mucizem, bana gelmiş olan vahiydir, yani Kur'ân'dır. Çünkü O, çok açık bir i'caza (insanları aciz bırakan üstünlüğe) sahiptir. Hadisten murad başka mucizesi olmadığını söylemek değildir. Keza kendinden önceki peygamberlere gelen çeşitten mucize gelmediğini söylemek de kastedilmemiştir. Bilakis murâd, başkalarına benzeri verilmeyen, kendisine mahsus olarak verilen "en büyük mucize"dir. Çünkü her bir peygambere, kendine mahsus olmak üzere aynıyla bir başkasına verilmeyen mucize verilmiştir, o da kavmine bu mucize ile meydan okumuştur.

Her bir peygamberin mucizesi, hitab ettiği kavmin haline uygun olarak geliyordu. Nitekim Firavun kavminde sihir çok yaygındı. Hz. Musa aleyhisselâm mucize olarak, sihirbazların yaptıklarına benzer şekilde bir âsa getirdi. Ancak sihirbazların yaptığı numaraların hepsini yuttu. Bu mucize bir başka peygambere verilmemiştir. Keza Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi, tedavi edilemeyen dilsizleri, abrasları tedavi etmesi de böyledir. Çünkü, o devirde tabibler, hekimler fazlaca zuhur etmiş idiler. Hz. İsa da onların hâzık oldukları iş nev'inden, onların yapamayacakları bir şey getirmiştir. İşte bu prensip gereği, Resûlullah, içlerinden çıktığı Araplar arasında belâgat fevkalâde ileri bir seviyede olduğu için onlara Kur'ân'la geldi ve bir sûresinin mislini getirmeye çağırdı, ama onlar buna muktedir olamadılar."

3- Sadedinde olduğumuz hadiste kastedilen murâd hususunda münferid görüşler de ileri sürülmüştür. Şöyle ki:

***** "Kur'ân-ı Kerîm'in diğer mucizelerin hilafına ne suretçe, ne de hakikatce misli yoktur. Halbuki diğer mucizeler, benzerleri olmaktan hâlî değildir" denmiştir.

* "Her peygambere, sûreten veya hakîkaten misli kendinden öncekilere verilmiş olan mucizeler gelmiştir. Halbuki Kur'ân'ın misli daha önce hiçbir peygambere verilmiş değildir. Bu sebeple Aleyhissalatu vesselâm, sözüne: "Kıyamet günü etbâı en çok olan peygamberin ben olacağımı ümid ediyorum" temennisini ilave etmiştir' denmiştir.
* "Ona verilen Kur'ân'a başkalarına verilenin hilâfına hayal ârız olmaz. O, mu'ciz bir kelamdı, hiç kimse ona benzeyeceği tahayyül edilebilecek bir şey getiremez. Çünkü öbür peygamberlerin mucizelerinde sihirbazların benzerini tahayyül ettirebileceği şeyler de vardır. Bu sebeple sihirle mucize arasını ayırmak isteyenin, aklını çalıştırması gerekir. Halbuki akıl bu işi yaparken hataya düşebilir. Bazan aklî muhakeme yapan kimse hataya düşerek sihirle mucizeyi eşit görebilir" denmiştir.
* "Bütün diğer peygamberlerin mucizeleri, onların asırlarının inkırâz bulmasıyla son bulmuştur. Mucizelerini sadece hazır olanlar görmüştür. Halbuki Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi Kıyamete kadar bâkidir. Üslûbuyla, belâgatıyla, gaybten haberleriyle harikulâdedir. Hiçbir asır geçmez ki, onun olacak diye haber verdiklerinden biri zuhûr etmesin. Bu hal onun davasının sahîh olduğuna delildir" denmiştir.
* "Geçmiş mucizeler hep hissî, yani beş duyu organı ile algılanacak çeşitten idi, gözle görülebiliyordu: Hz. Sâlih'in devesi, Hz. Musa'nın âsası gibi. Kur'ân-ı Kerîm'in mucizesi ise basîretle müşahede edilebilmektedir. Bu sebeple ona tabi olanların sayısı daha çoktur. Zira baştaki gözle müşahede edenler, müşâhede edilen şeyin inkirazıyla son bulur. Ama mucizeyi akıl gözüyle müşâhede edenler bâkidir. İlk müşâhitlerden sonra gelenler de müşâhede etmeye devam ederler" denmiştir.
İbnu Hacer der ki: "Bu sözlerin hepsini bir kelamda toplamak mümkündür. Çünkü bunların hepsi öz itibariyle birbirinin aynıdır." Şarihimiz devamla, hadisin sonundaki "Ümid ederim, Kıyamet günü bana tâbi olanlar, hepsinin tâbilerinden çok olacak" cümlesini, Resûlullah'ın, sözünün başında zikrettiği müstemir Kur'ân mucizesinin bir sonucu olarak ilave ettiğine dikkat çeker. "Çünkü der, Kur'ân faidelerinin çokluğu, dâvet, hüccet ve olacağı ihbar gibi mühim hususları

içine almakla, sağladığı menfaatlerin umûmiliği, keza hazır olanlara, gâib olanlara, bulunanlara, bulunacak olanlara umûmî faydalılığı sebebiyle (Kur'ân'dan istifade edeceklerin çok olacağını tahmin ederek) böyle bir ümitte bulunması pek muvafık düşmüştür. Gerçekten bu ümid tahakkuk etmiştir. Zira Aleyhissalâtu vesselâm, kendine tabi olanları en çok olan peygamberdir."

Bazı âlimler Kur'ân-ı Kerîm'in i'cazını dört noktada hülâsa ederler:

1) Te'lifindeki güzellik, yani kelimelerin i'caz ve belâgat içerisinde kaynaşması.

2) Siyâk şekli ve üslûbu. Bu yönüyle, Arapların nazım ve nesirde belâgatıyla meşhur ediblerinin üslubuna muhalefet eder. Öyle ki, onların akılları da Kur'ân karşısında hayrete düştüler ve hayran kaldılar. Bir benzerini yapmaya
onları zorlayan pek çok sebebe rağmen bir benzerini getiremediler.

3) Geçmiş ümmetlerin ahvali ve ehl-i kitaptan pek nadir kimselerin ancak bilebildiği eski şeriatler üzerine olan beyanlar.

4) Vukûa gelecek hâdiselerden ihbârı. Bunların bir kısmı Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında, bir kısmı da daha sonraki asırlarda meydana gelmiştir.

Bu dört şey dışında, başka hususlarda da inkârcıları aciz bırakan âyetler vârid olmuştur. Buna rağmen, Resûlullah'ı tekzibe onları mecbur kılan pek çok sebepler vardı. Mesela yahudileri, ölümü temenni etmeye davet etmesi, Kur'ân'ı dinleyenin ürpermesi, okuyanın tekrardan usanmaması, dinleyenleri bıktırmak şöyle dursun, her tekrarda terâvet ve lezzetinin daha da artması, Kıyamete kadar korunması, çeşitli ilim ve marifetleri cem etmesi, insanları şaşırtan yönlerinin bitmeyişi, faydalarının tükenmeyişi.[428]

4- Kur'ân'ın İnkârcılarına Cevap:

Aşağıya, sadedinde olduğumuz hadisi şerh ederken Müslim şârihi merhum ve mağfur Ahmet Davudoğlu hocanın Kur'ân-ı Kerîm'in faziletini inkâr eden nâdanlara cevabî mahiyetteki nefis bir açıklamasını aynen kaydediyorum:

"Maalesef bugün bazı dinsizler her fırsatta Kur'ân-ı Azîmüşşân'a dil uzatmakta, onun hâşâ bir Arap düzmesi oluğunu iddia edecek kadar ileri gitmektedirler.
Bunların içinde: "Kur'ân'dan ne olacak? O'nu ben de yazarım" diyen yiğitler bulunduğunu da işitiyoruz. Omuzlarının üzerinde kafa değil mankafa dolu birer susak taşıdıklarının bile farkına varamayan bu gafillerle ilmî münakaşaya girişmek abesle iştigal olur. Böylelere verilecek en kestirme cevabı biz yine Aziz Kitabımız Kur'ân-ı Kerîm'de buluyoruz: "Haydi (yiğitler), siz de şu Kur'ân gibi bir Kur'ân getiriverin!.."
Kur'ân'a nazîre yazacaklar çoktur; fakat ondört asırdır yazan yoktur. Neredesiniz be koç yiğitler!.. Tam 14 asırdır meydan sizin! O kadar kolay bir şeyi hâlâ hazırlayamadınız mı?.. Bütün Kur'ân'a nazîre yazmak sizi terletecekse, ondan vazgeçtik; hiç olmazsa "Kurân sûreleri gibi on sûre getirin!.." bu da kâfî... Niye susuyorsunuz; onu da mı yapamayacaksınız? Üzülmeyin canım! hiç olmazsa Kevser sûresi kadar, yani üç âyetten ibaret "Kur'an sûresi gibi bir sûre getirin!.." Ondört asırdır vaadlerinizi bekliyoruz. Artık bu kadarcığını da yapamazsanız yazıklar olsun size! Yiğitliği de batırdınız, insanlığı da... Bizim bildiğimiz; yiğit verdiği sözün üzerine can veren adamdır. Ya dediğini yapar; ya ölür. Siz hâlâ utanmadan yaşıyor, sıkılmadan insan arasına çıkıyorsunuz. Eyvahlar olsun size!..
Şimdi adam akıllı rezil oldunuz ya, biraz beni dinleyin! Siz bu kara sevdadan vazgeçin! Zira imkânı yok yapamazsınız. Güneşe tükürmeye kalkışan yakalarını kirletmekte kalır derler. Değil sizin gibi ismini bile kekelemeden söyleyemeyenler, fesâhat ve belâgat ile dünyaya ün salmış nice koç yiğitler ortaya çıkmış; fakat Kur'ân-ı Kerîm'in icâzı karşısında hiçbir şey yapamamış; yabancı köpekler gibi kuyruklarını kısarak kemâl-i rezâletle ortadan çekilmişlerdir. Peygamberlik iddiasında bulunan yalancı Müseyleme'yi bu bâbda misâl göstermek kâfidir. Marifetlerini tarihten öğrenebilirsiniz!...
Ey Muannidler! Bilmiş olun ki Kur'ân-ı Kerîm'i değiştirmek veya ortadan kaldırmak şöyle dursun, O'nun bir harekesine bile dokunamayacaksınız. Neden biliyor musunuz? Çünkü O'nu muhafaza

eden bizzat Allah'tır. Teâlâ Hazretleri sair semavî kitapların muhafazasını o kitaplarla amel edenlere tevdi etmişti. Bugün bu kitapların hali meydandadır. Kur'ân-ı Azimüşşan'ı ise bizzat kendisinin muhafaza edeceğini bundan ondört asır önce: "Hiç şüphe yok ki o Kur' ân'ı biz indirdik biz!.. Hem hiç şüphe yok ki biz onu mutlaka muhafaza edeceğiz" (Hicr 9) buyurarak cihana ilân etmiştir. Şurası calib-i dikkattir ki âyeti kerimede sekiz-on tane te'kid biraraya gelmiştir. Şöyle ki:

1) Bu âyet, ismi üstünde te'kid edatı olan "inne" ile başlamıştır.

2) "İnne"nin ismi cem'i mütekellim zamiri olup Allah'a raci'dir. Bu zamirin cemi' oması ta'zim ve te'kid ifade eder.

3) "Nahnu" zamiri "inne"deki zamirin te'kididir. Yahut müptedadır. Her iki halde de te'kid bildirir.

4) "Nezzelnâ" fiilinin faili de tazim için cem'i' sigası ile gelmiştir.

5) Cümle, isim cümlesidir. "Vav" ile yukarıya atfedilen ikinci cümlede hal yöne böyledir yani.

6) "İnne" tahkik ve te'kid edatıdır.

7) "Na" cemi' mütekellim zamiridir.

8) "Lehu" câr ve mecrur olup kasır ve hasır için müteallakından önce zikredilmiştir.

9) "Lehâfizûn"un başındaki lâm, te'kid ifade eden lâm'ı haliyyedir.

10) Cümle isim cümlesidir.

Görülüyor ki, bu âyet-i kerimede tam on tane te'kid vardır. Acaba bunun hikmeti nedir? Hikmetini anlamak için bir nebzecik Maâni ilmine müracaat edelim. O ilim diyor ki: Kendisine söz anlatlan kimse, ya hal-i zihindir, yani söylenilen şeyi yeni işitir. Yahut biraz bilir de tereddüt halindedir. Fakat hakikati öğrenmek ister; yahut da bilir de inkâr eder. İşte hâl-i zihin bulunan kimseye o söz hiç te'kidsiz anlatılır. Mütereddit bulunana te'kidli söylemek iyi olur; inkâr edene ise inkârının derecesine göre bir, iki veya daha fazla te'kid vasıtaları kullanılarak ifade etmek vaciptir. İlm-i Maâini'nin bize lazım olan izahatı burada bitti.

Şimdi düşünelim: Kur'ân-ı Kerim'e dil uzatmak cür'etkarlığında bulunan küstahlar, şüphesiz ki onu inkâr edenlerdir. Âyet zaten onlara cevap olarark nazil olmuştur. Arapçada te'kid vasıtaları çoktur. Bunlardan biri de sözü tekrarlamaktır. Âyetteki bu on te'kidi bir an için sözün tekrarı

farzedersek, mütecavizlere Teâlâ Hazretleri bir şeyi tam on defa tekrarlayarak yani on defa onu ben indirdim ben muhfâza edeceğim buyurarak te'kid etmiş olur ki, bu iş, söz anlayan bir insan için kafasına odunla vurmaktan daha müessirdir. Üstelik te'kid münkire karşı yapıldığı cihetle on te'kid ona on defa kâfir demeyi de tazammum eder. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerîm'e dil uzatan hainler en azından on kat katmerli kâfirdirler. Bu mâna âyetten kinaye yolu ile çıkarılır.

Âyet-i kerîme iki tarafı da keskin bir kılıç gibi iki şey'e delildir. Yani hem Kur'ân'a dokunmak isteyenlerin dillerini kesmekte, hem de belâgata örnek olmaktadır.

Bu babta son sözüm şudur: Kuş beyni kadarcık bir beyne sahip olanlar bile düşünürlerse anlarlar ki, ondört asırdan beri bunca düşmandan bir tanesinin, Kur'ân-ı Kerîm'in bir âyetine dahi nazîre getirememesi, O'nun mucize olduğuna en büyük delildir."[429]

ـ4352 ـ6ـ وعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أن رسُولَ اللّهِ # قَالَ:]بُعِثْتُ مِنْ خَيْرِ قُرُونِ بَنِى آدَمَ قَرْناً فَقَرْناً، حَتّى كُنْتُ مِنَ الْقَرْنِ الَّذِى كُنْتُ مِنْهُ[. أخرجه البخاري.

6. (4352)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ademoğlu nesillerinin en temizinden süzüle süzüle gelerek bulunduğum nesilde ortaya çıktım." [Buharî, Menâkıb 23.][430]

AÇIKLAMA:

Karn kelimesi, bir asırda yaşayan insanlar cemaatine denir. Dilimizde bu mânaya en yakın kelime nesildir. Bizim nesil deyince, kısmen bizimle beraber aynı zamanda yaşayan insanlar kastedilir. Âlimler karn ile ortalama yüz yılı kastetmişlerdir. Yetmiş yıl ve daha başka müddetlere de karn denildiği olmuştur. İbnu Hacer'in kaydettiğine göre karn'la kastedilen müddet hakkında "on" ile "yüzyirmi" yıl arasında değişen ihtilaflar olmuştur. Bu ihtilafı "karn, tamamen helak olup hiçbir ferdinin

kalmadığı bir topluluktur" diyerek cem etmeye çalışan da olmuştur. Ancak çoğunlukla karn deyince yüz yıllık müddetin kastedildiği kabul edilmiştir.

Yapılan açıklamadan anlaşılacağı üzere karn, sadece zaman dilimi ifade etmez, o dilim içerisinde yaşamış bulunan insanları da ifade eder. Bu sebeple İbnu Hacer, "Birbirine yakın bir zamada belli ve muayyen bir işe iştirak etmiş kimseler" diye tarif ettikten sonra, "Bir din veya mezhep veya amel etrafında bir reis veya peygamber tarafından onlar zamanında toplanmış bulunan kimseler cemaati" diye tarif edildiğini de belirtir. Bu görüşe göre karn, belli bir vasıfla muttasıf olan, aralarında müşterek bir gaye ve yön bulunan insanların cemaatine denmiş olmalıdır. İbnu'l-Arabî, karn kelimesini akran kelimesinden geldiğini, dolayısıyla yaşıt insanlar neslini ifade ettiğini, bunun da 20-70 yıl arası bir müddet olduğunu, her devirde insanların ortalama ömrünün bu olması sebebiyle, en makul açıklamanın böyle demek olacağını söyler.

Sadedinde olduğumuz hadis, Resûlullah'ın Hz. Adem'den beri her seferinde zinadan uzak, nezih evlenmelerle teselsül edip, en sonunda bütün Araplarca sayılan ve sevilen Kureyş ve onlar içerisinde en ziyade itibar gören Benî Hâşimoğullarından geldiğini ifade etmektedir. Hadiste geçen قَرْنَا فَقَرْناً ibaresini değerlendiren âlimler, fe edatının fazilette tertibe delalet ettiğini, dolayısıyla Resûlullah'ın mensup olduğu neseb zincirinin, (aleyhissalâtu vesselâm)'ın doğumuna yaklaştıkça faziletinin arttığının ifade edildiğini söylerler. Nitekim Resûlullah'ın nesebi Hz. İbrahim'e kadar çıkmaktadır.

İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette, Hişâm İbnu Muhammet İbnu's-Sâib el-Kelbî babasından şunu nakleder: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın beş yüz kadar büyükannesini yazdım, bunlar arasında hiçbirinde sifâh (zina) ve diğer câhiliye pisliklerinden birine rastlamadım."[431]

ـ4353 ـ7ـ وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَثَلِى وَمَثَلُ
ا‘نْبِيَاءِ قَبْلِى كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتاً فَأحْسَنَهُ وَأجْمَلَهُ إِّ مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ
زَاوِيَةٍ مِنْ زَوَايَاهُ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيقُولُونَ: هَّ

وُضِعَتْ هذِهِ اللّبْنَةُ؟ فَأنَا تِلْكَ اللّبَنَةُ وَأنَا خَاَتَمُ النَّبِيِّينَ[. أخرجه الشيخان .

7. (4353)- Yine Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misâli, şu adamın misali gibidir: Adam mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk evi hayran hayran dolaşmaya başlar ve (o eksikliği görüp): "Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?" der. İşte ben bu kerpiçim ben peygamberlerin sonuncusuyum." [Buharî, Menâkıb 18; Müslim, Fedâil 21, (2286).][432]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste, geçmiş peygamberler ve insanları irşad etmek üzere getirdikleri şeriatler, temelleri atılıp, üzerine duvarların örülmüş, tamamlanmak üzere tek kerpici eksik kalmış, mükemmel güzel bir binaya benzetilmektedir. İşte bu risalet binasını tamamlayacak sonuncu tuğla Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) olmuştur.
2- Hadisten şu hükümler çıkmaktadır:
***** Meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak için teşbihler yaparak temsiller getirmek câizdir.
***** Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, diğer peygamberler üzerine fazileti vardır.
***** Resûlullah son peygamberdi ve O'nunla şeriatler kemâle ermiştir. Her peygamberin şeriati kendine nisbetle kâmildir, ancak şeriat-ı Muhammediye'ye nisbetle eskiler eksik olmaktadır. [433]

ـ4354 ـ8ـ وَعَنْ أنَسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: آتِى بَابَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأسْتَفْتِحُ. فَيَقُولُ الْخَازِنُ: مَنْ أنْتَ؟ فَأقُولُ: مُحَمّدٌ. فَيَقُولُ: بِكَ أُمِرْتُ أنْ َ أفْتَحَ ‘حَدٍ قَبْلَكَ[. أخرجه مسلم .

8. (4354)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben kıyamet günü cennetin kapısına gelip açılmasını isterim. Hâzin (kapıcı melek): "Sen kimsin?" diye seslenir. Ben:

"Muhammed'im!" derim. Bunun üzerine

"Sana açıyorum. Senden önce kimseye açmamakla emrolundum!" diyecek!" [Müslim, İman 333, (197).][434]

ـ4355 ـ9ـ وعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]صَلّى النَّبِيُّ # الْعِشَاءَ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَأخَذَ بِيَدِى حَتّى خَرَجَ الِى بَطْحَاءِ مَكَّةَ فَأجْلَسَنِى وَخَطَّ عَلَيَّ خَطّاً، وَقالَ: َ تَبْرَحَنَّ مِنْ خَطِّكَ. فإنَّهُ سَيَنْتَهِى إلَيْكَ رِجَالٌ فَ تُكَلِّمْهُمْ. فإنَّهُمْ لَنْ يُكَلِّمُوكَ ثُمَّ مَضَى حَيْثُ أرَادَ فَبَيْنَا أنَا جَالِسٌ فى خَطِّى إذْ أتَانِى رِجَالٌ كَأنَّهُمُ الزُّطُّ أشْعَارُهُمْ تُوَارِى أجْسَامَهُمْ، َ أرَى عَوْرَةً وَ أرَى قِشْراً وَيَنْتَهُونَ إليَّ َ يُجَاوِزُونَ الْخَطَّ ثُمَّ يَصْدُرُونَ إلى رَسُولِ اللّهِ #. حَتّى إذَا كَانَ مِنْ آخِرِ اللَّيْلِ جَاءَنِى رَسُولُ اللّهِ # وَأنَا جَالِسٌ فَدَخَلَ عَلىَّ خَطِّى فَتَوَسَّدَ فِخِذِى فَرَقَدَ، وَكَانَ إذَا رَقَدَ نَفَخَ. فَبَيْنَا أنَا قاعِدٌ وهُوَ مُتَوَسِّدٌ فِخِذِى. إذْ أتَى رِجَالٌ عَلَيْهِمْ ثِيَابٌ بِيضٌ، اللّهُ أعْلَمُ مَا بِهِمْ مِنَ الْجَمَالِ، فَانْتَهَوْا إلىَّ، فَجَلَسَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ عِنْدَ رَأسِهِ وَطَائِفَةٌ عِنْدَ رِجْلَيْهِ ثُمَّ قَالُوا بَيْنَهُمْ مَا رَأيْنَا عَبْداً قَطُّ أُوتِىَ مِثْلَ مَا أُوتِىَ هذَا النَّبِيُّ إنَّ عَيْنَيْهِ تَنَامَانِ وَقَلْبُهُ يَقْظَانُ اضْرِبُوا لَهُ مَثً. مِثْلُ مُشَيِّدٍ بَنَى قصْراً ثُمَّ جَعَلَ مَائِدَةً، وَدَعَا النَّاسَ إلى طَعَامِهِ وَشرَابِهِ، فَمَنْ أجَابَهُ أكَلَ مِنْ طعَامِهِ، وَشَرِبَ مِنْ شَرَابِهِ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبهُ. قَالَ: ثُمَّ ارْتَفَعُوا وَاسْتَيْقَنَ # فقَالَ: سَمِعْتُ مَا قَالَ هؤُءِ، وَهَلْ تَدْرِى مَنْ هُمْ؟ قُلْتُ: اللّهُ وَرَسُولَهُ أعْلَمُ. قَالَ: هُمْ الْمَŒئِكَةُ. قَال: فَتَدْرِى مَا الْمَثَلُ الَّذِى ضَرَبُوهُ؟ قُلْتُ اللّهُ وَرَسُولُهُ اعْلَمُ. قَالَ: الرَّحْمنُ بَنَى الْجَنَّةَ، وَدَعَا عِبَادَهُ إلَيْهَا. فَمَنْ أجَابَهُ دَخَلَ الجَنَّةَ، وَمَنْ لَمْ يُجِبْهُ عَاقَبَهُ[. أخْرَجه الترمذي وصححه.وَالْمُرَادُ »بِالْقِشْرِ« الثِّيَابُ. أى َ أرَى عَوْرَةً مُنْكَشِفَةً مِنْهُمْ، وَ أرَى عَلَيْهِمْ ثِيَاباً تُغَطّى عَوْرَاتَهُمْ .

9. (4355)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) yatsı namazını kıldı. Sonra namazdan çıkınca elimden tuttu. Bathâ-i Mekke'ye kadar gidip orada beni oturttu. (Yere dairevî) bir hat çizip:

"Hattından dışarı çıkma! Sana bazı kimseler gelecek, sakın onlara bir şey söyleme. Zira onlar seninle konuşacak değiller!" buyurdu. Sonra dilediği yere çekip gitti. Ben çizgimin içinde otururken bana bir grup insan geldi. Esmer renkleriyle sanki Hindûlara benziyorlardı. (Pek uzun olan) saçları, vücutlarını öylesine örtmüştü ki, ne bir avret yerlerini ne de bir elbiselerini görüyordum. Bana kadar geldiler, ancak çizgiyi geçmediler. Sonra Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)(ın gittiği yere) yürüdüler.

Gecenin sonuna doğru Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm), ben otururken yanıma geldi ve çizgiden içeri girdi. Dizime dayanıp yattı. Yatınca (ağzından) soludu. Ben oturuyordum, O da dizime dayanmış vaziyette böyle duruyorduk. Derken, üzerinde beyaz elbiseler olan bir grup adam geldi. Güzelliklerinin derecesini Allah bilebilir. Bana kadar yaklaştılar. Bir kısmı Aleyhissalâtu vesselâm'ın baş tarafına, bir kısmı da ayakları tarafına oturdular. Sonra aralarında konuşarak:

"Biz şimdiye kadar bu peygambere verilen gibisinin, bir başkasına verildiğini hiç görmedik. Bunun gözleri kapalı, kalbi uyanık. Ona bir misâl verin!" (dediler ve şu temsili anlattılar):

"Bir efendi köşk yaptırmış sonra bir ziyafet verip sofra kurmuş, insanları yiyip içmeye çağırmıştır. İcabet edenler gelip yemeğinden yiyip, suyundan içmiştir. İcabet etmeyenleri de cezalandırmıştır" dediler ve kalktılar. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) da kendine geldi ve:

"Şunların ne dediklerini işittim. Onların kim olduklarını biliyor musun?" dedi. Ben: "Allah ve Resûlu bilir!" dedim.

"Onlar meleklerdi!" buyurdu ve ilave etti.

"Onların getirdikleri temsilin mânasını anladın mı?"

"Allah ve Resûlü bilir!" dedim. Aleyhissalâtu vesselâm açıkladı:

"Rahman (Olan Rabbimiz) cenneti kurdu. Kullarını ona davet etti. Kim davete icabet ederse cennete girer, kim de icabet etmezse onu cezalandırır." [Tirmizî, Emsâl 1, (2865).][435]

ـ4356 ـ10ـ وَعَنْ عَبْدِاللّهِ بْنِ هشَامٍ قَالَ:]كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ # وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فقَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللّهِ ‘نْتَ أَحَبُّ إلىَّ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ إَّ نَفْسِى، فقَالَ #:َ ، وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ حَتّى أكُونَ أحَبَّ إلَيْكَ

مِنْ نَفْسِكَ. فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: فإِنَّهُ اŒنَ ‘نْتَ أحَبَّ إلىّ مِنْ نَفْسِى. فقَالَ #: اَŒنَ يَا عُمَرُ]. أخرجه البخاري .

10. (4356)- Abdullah İbnu Hişâm (radıyallahu anh) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraberdik. O sırada, Aleyhissalâtu vesselâm, Ömer (radıyallahu anh)'ın elinden tutmuştu. Hz. Ömer:

"Ey Allah'ın Resûlü! Sen bana, nefsim hâriç herşeyden daha sevgilisin!" dedi. Resûlullah hemen şu cevabı verdi:

"Hayır! Nefsimi elinde tutan Zât-ı Zülcelâl'e yemin ederim, ben sana nefsinden de sevgili olmadıkça (imanın eksiktir)!"

Hz. Ömer (radıyallahu anh):

"Şimdi, sen bana nefsimden de sevgilisin!" dedi. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm:

"İşte şimdi (kâmil imâna erdin) ey Ömer!" buyurdular." [Buhârî, Fedailu'l-Ashab 6, İsti'zân 27, Eymân 3.][436]

AÇIKLAMA:

1- Burada Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), imanda ulaşılacak en yüce mertebenin (rütbetu'l-ulya) anahtarını vermektedir: "Kişinin kendisine olan fıtrî sevgisinden daha ileri bir sevgi ile Resûlullah'ı sevmesi." Hatta bazı zâhidler, hadiste Aleyhissalâtu vesselâm'ın şöyle söylediğini belirtmişlerdir: "Ey Ömer, sen benim rızamı, helâk olmaya bile götürecek olsa, kendi hevâna tercih etmedikçe beni sevme dâvanda doğru söylemiyorsun." Hattâbi der ki: "Kişinin nefsini sevmesi tabiatında olan bir vak'adır, fıtrîdir. Başkasına olan sevgisi ise, sebeplerin tavassutu ile ihtiyaridir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a söylemiş bulunduğu ifadesinde, bu ihtiyarî sevgiyi kastetmiş olmalıdır. Çünkü tabiatın kalbedilip, üzerine yaratıldığı aslî şeklinin değiştirilmesi mümkün değildir."

İbnu Hacer der ki: "Bu nokta-i nazardan, Hz. Ömer'in ilk cevabı, fıtratın ifadesi olmaktadır. Sonra düşündü ve istidlâl yoluyla anladı ki, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), kendisine, nefsinden daha sevgilidir.

Şundan ötürü ki: O (aleyhissalâtu vesselâm), hem dünyada ve hem de ahirette felakete atıcı şeylerden kurtuluş sebebidir. Böylece ihtiyarının iktizası olan şeyi de haber vermiş oldu. İşte bunun için, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın cevabı: "İşte şimdi ey Ömer!" Yani: "İşte şimdi anladın ve gerektiği şekilde konuştun!" oldu.
Aynî, muhabbetin:
* İclal ve tazim muhabbeti: Babaya karşı muhabbet gibi;
* Merhamet ve şefkat muhabbeti: Evlada karşı muhabbet gibi;
* Müşâkele (benzerlik) ve istihsan muhabbeti: İnsanların birbirine muhabbeti gibi, olmak üzere üç kısma ayrıldığını belirttikten sonra, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu sevgilerin hepsini cem ettiğini belirtir.[437]

RESULULLAH'I SEVMEK NE DEMEK?

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı nefsimizden de fazla sevmemizin gereğini sadece bu ve benzeri hadiseler beyan etmez; Kur'ânî vahiyler de bunu te'kid eder ve sıkça hatırlatır:"Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, yakınlarınız, kazandığınız mallar, durgunlaşmasından korktuğunuz ticaret ve hoşunuza giden meskenler, size Allah'tan, Resulü'nden ve O'nun yolunda cihaddan daha sevgili ise, o zaman Allah'ın azabı gelinceye kadar bekleyin. Allah, kendisine itaatten çıkmış fasıklar topluluğuna yol göstermez" (Tevbe 24).
Sevgi, kalbî bir hadise. Herkes peygamberi sevdiğini söyleyebilir, hatta sevmekte olduğunu zan da edebilir. İmanımızın sıhhatini mevzubahis eden bu mühim hadisede ne derece başarılı ve samimi olduk ve gerçeğe ulaştık? endişesi, mü'minlerin birinci problemi olmaya sezadır. Kur'an-ı Kerim buna pek çok âyette yer verir, adeta maddî ölçüler koyar:
* Allah ve Resûlünün hükmüne itiraz etmemek: "Allah ve Peygamberi bir işe hükmettiği zaman, gerek mü'min olan bir erkek, gerek mü'min olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerde kendilerine muhayyerlik yoktur" (Ahzab 36).

* Resulullah'ın konuştuğu yerde (meselelerde), susmak: "Ey iman edenler Sesinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin..." (Hucurat 2).
* Peygamberin verdiğini almak, yasakladığını terketmek: "Peygamber size ne verdi ise onu alın, size ne yasakladı ise ondan da sakının" (Haşr 7).
* İhtilafların çözümünde Resulullah'ı hakem yapmak: "Hayır öyle değil! Rabbine andolsun ki, onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri (kavga ettikleri) şeylerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan, tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar." (Nisa 65.)[438]

*** Sünnete Uymak:**

Âlimler, âyetlerde ifade edilen meseleleri daha da müşahhas hale getirerek şöyle derler: "Resulullah'ı sevmek:
* Sünneti yaşamak;
* Sünnetin ihyasına, yaşanmasına çalışmak;
* Şeriatinden bid'ayı defetmek;
* Hayatında şeriatın mevcudiyetini temenni etmek;
* Hayatını ve malını şeriat yolunda harcamak. [439]

*** Allah'ın Rızası Ve Sevgisi Sünnete Uymakla Elde Edilir:**

Bir mü'minin en büyük ideali, kendisini Allah'a sevdirmektir. Yani O'nun rızasını kazanmak, gadabından korunmak. Aslında kılınan namazlar, tutulan oruçlar, verilen sadakalar, işlenen her çeşit hayırlar, hayır yolunda tüketilen bütün nefesler tek gayeye bakar: Allah'ın sevgisini kazanmak. Kaydedeceğimiz şu ayet bunun tek yolu olduğunu gösterir: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sünnetine uymak: "De ki: "Eğer Allah'ı

seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın." (Âl-i İmrân 31).[440]

Sevginin Mahiyeti:

İslâm alimleri, bu vesile ile sevginin mahiyetini tahlil ederek derler ki:"Muhabbet:
* Ya menfaata itikat etmektir;
* Veya buna tabi olan meyildir;
* Ya da iki taraftan birine vaki olarak hususiyet kazanan bir sıfattır.
Meyl'e gelince, bu da:
* bazan duyulardan birinin lezzet almasıyla hasıl olur; güzel bir surete meyil gibi;
* Bazan aklıyla lezzet aldığı şeyedir; fazilet ve kemâle olan sevgi gibi;
* Bazan kendisine yapılan ihsan (iyilik) veya kendisine gelecek bir zararı defetme gibi bir sebeple olur.
Şurası açık ki Resulullah'a meyledip sevmede bu üç sebebin üçü de mevcuttur. Zahiri ve batınî güzellikler ondadır, kemâlatın envaı ondadır, bütün mü'minlere sırat-ı mustakim hidayetini ihsan eden, ebedi cehennem belasından vikaye eden odur."
Aynî der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) sevgisi, O'na itaatte bulunma ve muhalefeti terketme iradesidir. Bu ise İslam'ın vaciblerindendir." Nevevî de şöyle demiştir: "Hadiste kötülükleri emreden nefisle, mutmainne nefis arasında hüküm vermeye bir telmih var. Zira, kim mutmainne cihetini tercih ederse, Resulullah sevgisini üstün tutmuş olur. Kim de nefs-i emmare canibini tercih ederse onun hükmü bilakistir." [441]

ـ4357 ـ11ـ وَعَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:
وَالَّذِى نَفْسُ مُحَمّدٍ بيَدِهِ لَيَأتِيَنَّ عَلى أحَدِكُمْ يَوْمٌ وَ يَرَانِى، ثُمَّ ‘نْ
يَرَانِى أحَبُّ إلَيْهِ مِنْ أهْلِهِ وَمَالِهِ مَعَهُمْ فَأوَّلُوهُ عَلى أنَّهُ # نَعَى نَفْسَهُ
إلَيْهِمْ وَعَرَّفَهُمْ بِمَا يَحْدُثُ بَعْدَهُ مِنْ تَمَنِّى لِقَائِهِ عِنْدَ فَقْدِهِمْ مَا كَانُوا

يُشَاهِدُونَ مِنْ بَرَكَاتِهِ، صَلَواتُ اللّهِ عَلَيْهِ وَسَمُهُ[. أخرجه الشيخان، وهذا لفظ مسلم .

11. (4357)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, sizden birine, beni görmeyeceği bir gün gelecek ki, o gün beni beraberlerinde görmek, ona ehlinden ve malından daha makbul olacak." Resulullah'ın bu sözünü, Ashab, kendilerine ölümünü haber veriyor diye yorumladılar. Bunun üzerine, ölümüyle kendisini kaybedince getirmiş olduğu bereketleri müşahede ettikleri müddetçe duyacakları, Aleyhissalatu vesselam'a kavuşma temennisini kasdettiğini bildirdi." [Müslim, Fezail 142, (2364).][442]

ـ4358 ـ12ـ وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قيلَ يَا رَسُولَ اللّهِ: مَتَى وَجَبَتْ لَكَ النُّبُوَّةُ؟ قَالَ: وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ[. أخَرجه الترمذي وصححه .

12. (4358)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) hazretleri anlatıyor: "Ey Allah'ın Resûlü! dendi. Sana peygamberlik ne zaman vacib oldu?

Şöyle cevap verdi:

"Hz. Adem ruhla cesed arasında iken!" [Tirmizî, Menakıb 1, (3613).][443]

AÇIKLAMA:

1- Ulemanın açıklamasına göre, burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle demek istemektedir: "Hz. Adem yeryüzüne suret olarak atılmış, henüz cesed giymemiş bir halde iken bana peygamberlik vacib oldu." Yani, "Hz. Adem'in ruhu, henüz cesedine girmemiş iken..." Ahmed İbnu Hanbel'in Müsned'de, Buharînin el-Tarihu'l-Kebir'de, Ebu Nu'aym'ın ed-Delail'de ve diğer birçok alimlerce tahric edilen ve Hakim

tarafından sahih olduğu tasrih edilen bir hadis şöyledir: "Ben yaratılışta peygamberlerin ilki, gönderilişte ise sonuncusuyum."
Ancak halkın dilinde bu hadis şöyle bilinmektedir: "Adem su ile toprak arasında iken ben peygamberdim."
Kitaplarda hadisin başka değişik şekillerine de rastlanır. Esas olan Tirmizî'de yer alan sadedinde olduğumuz hadistir. İbnu Sa'd'ın kaydettiği bir rivayette "Ben yaratılışta insanların ilki, peygamber olarak gönderilişte sonuncusuyum" buyrulmuştur.
2- Münavi, sadedinde olduğumuz hadiste Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, kendisinin "ilk insan" veya "ilk mevcut" olduğunu değil, "ilk nebi" olduğunu söylemiş olmasına dikkat çeker ve bu ifade ile Aleyhissalatu vesselâm'ın, zamanın yaratıldığı ilk sıralarda "nübüvvetin varlığına işaret ettiğini" söyler. Aynen şöyle der: "Aleyhissalâtu vesselam, "Ben ilk insandım veya ilk var olan mevcuttum" demiyor. Bununla, nübüvvetinin, zamanın yaratılışının başında, âlem-i şehadette değil, alem-i gaybta mevcud olduğuna işaret etmiş olmaktadır. İsm-i Batın'daki zaman, cisminin varlığına ve ruhunun cisme irtibatına ulaşınca cereyan etmekte olan zamanın hükmü, İsm-i Zahir'e intikal etti. Böylece Aleyhissalatu vesselam, ruhuyla, cismiyle bizzat ortaya çıktı. Batında hüküm O'na aitti. Yani, nebiler ve resuller eliyle gelmiş olan bütün şeriatlerde hüküm batınen O'na aitti. Sonra hüküm zahirde de O'nun oldu. Böylece, İsm-i Bâtının ibraz etmiş olduğu her bir şeriat, İsm-i Zahir'in hükmüyle neshedildi; tâ ki, şeriat bir dahi olsa, iki ismin hükmünün ayrı olduğu beyan edilsin."
Münavi, "Hz. Adem ruhla cesed arasında iken" ibaresini şöyle açıklar: "Yani Allah Teâla Hazretleri, Resulullah'a, daha insani bedenler icad edilmezden önce, henüz o ruh iken haiz olduğu mertebeyi haber vermiş olmalı, tıpkı insanoğlundan, daha cesedleri yaratılmazdan önce, misak almış olması gibi." Bu mütâlaayı serdeden İbnu Arabî, -bazı alimlerce benimsenerek tekrar edilen- şu görüşe de yer vermiştir: "Allah Teâla Hazretleri Benî Adem'in sırtlarından zürriyetlerini alıp, onları nefislerine karşı şahit kılıp, "Rabbiniz değil miyim?" deyince, şu istişhada "Evet!" diye ilk cevap veren Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm) olmuştur. İşte

bu surette O, en son gönderilen olduğu halde, bütün peygamberlerin önüne geçmiş oldu."
Bu sadedinde dense ki: Hz. Adem'in hakikatte topraktan kalıb halinde yaratıldıktan sonra ruh üflenmiş olan varlıktır, yani Adem deyince, ruh ve cesedin birleşmiş olduğu halde ortaya çıkan varlık anlaşılmaktadır. Bu durumda "Adem ruhle cesed arasında iken" sözü ne mâna taşır?
Buna cevaben deriz ki: "Burada mecaz mevzubahistir. Yani, yaratılışı tam orlarak ortaya çıkmazdan öneki ve fakat tamamlanmaya yaklaşmış bulunan halinden mecazdır. Nitekim falanca "hastalıkla, sağlık arasındadır" deriz. Bu sözümüzle her iki hale de yakınlığını kasdetmiş oluruz.
Bu hadisle ilgili olarak Taceddin Subkî de şöyle bir açıklama yapar: "Şayet: Nübüvvet bir vasıftır, vasfın olabilmesi için onunla muttasıf olan mevsufun mevcut olması gerekir. Fiiliyatta da, doğumundan kırk yıl sonra peygamber olduğu halde varlığından ve irsalinden önce nasıl bu sıfatla tavsif edilebilir?" dersen, derim ki: Naslarda, Allah'ın, ruhları cesedlerden önce yarattığı gelmiştir. Öyle ise "Ben peygamberdim" sözüyle, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ruh-u şeriflerine, yahut da hakikat-ı Muhammediye'ye işaret etmiş olabilirler. Bilindiği üzere, hakikatlerin künhüne akıllarımız vakıf olamaz. Onları ancak yaratıcıları veya ilahî nurdan nasibedar olanlar anlayabilir. Alkamî, Ali İbnu'l-Hüseyin'den o da babası tarikiyle ceddinden merfu olarak şunu nakleder:
"Ben, Hz. Âdem aleyhisselam yaratılmazdan ondörtbin yıl önce, Rabbimin yanında bir nur olarak mevcuttum..."[444]

ـ4359 ـ13ـ وَعَنِ ابْنِ مَسْعودٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا مِنْكُمْ مِنْ أحَدٍ إ ّ وَقَدْ وُكِّلَ بِهِ قَرِينُهُ مِنَ الْجِنِّ وَقَرِينُهُ مِنَ الْمَئِكَةِ. قَالُوا: وَإيَّاكَ يَا رَسُولَ اللّهِ. قَالَ: وإيَّاىَ إ ّ أنَّ اللّهَ أعَانِنى عَلَيْهِ فأسْلَمَ، فَ يَأمُرُنِى إ ّ بِخَيْرٍ[. أخرجه مسلم، وقد تقدّم في كتاب الغيرة من حديث عائشة بمعناه.»القرينُ« المصاحبُ، وكلُّ إنسانٍ فمعهُ قرينٌ من المئكة يأمرهُ بالخير ويُحَثُّهُ عليه، وقرينٌ من الشيطان يأمرهُ بضّدِ ذلك ويحثُّهُ عليه.

13. (4359)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Sizden hiç kimse yoktur ki ona, biri şeytandan diğeri melekten olmak üzere yanından ayrılmayan iki "karin" tevkil edilmemiş olsun!"
"Size de mi ey Allah'ın Resûlü!" denildi.
"Bana da!" buyurdular. Ancak, Allah ona karşı bana yardım etti de o müslüman oldu. Artık o bana hayırdan başka bir şey emretmiyor!" [Müslim, Münâfıkûn 69, (2814).][445]

AÇIKLAMA:

Burada, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mümtaz hususiyetlerinden biri açıklanıyor. Şeytanının müslüman olması. Hadisin, Müslim' de Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen vechi daha açıktır. Hadisin mezkur vechi 4309 numarada kaydedildi. Gerekli bazı açıklamalar da orada sunuldu.
Burada şunu ilave edelim ki, başka hadislerde daha sarih olarak geldiği üzere insanın, biri şeytan diğeri melek olmak üzere iki karini vardır. Melek daima iyi şeyler, hayırlar telkin eder. Şeytan da kötü şeyler, şerler, küfürler, isyanlar ve hevâ telkin eder. Şu halde mü'min, içinden gelen iyi sesleri, melekten bilip onlara uymalıdır, kötü şeyleri de şeytandan bilip onlara uymamalıdır. Müslüman, bu seslerden birine, birinden diğerine uyup uymamakla imtihan edilmektedir.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şeytanın müslüman olması ve hayırdan başka bir şey emretmemesi, tebligatına olan güvenimiz bakımından mühim bir hadisedir. Böylece, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan varid olan hadisler hakkında suizan atmaya çalışacaklar, cevapları peşin almış oluyorlar. Esasen Aleyhissalâtu vesselâm, Abdullah İbnu Amr İbnu'l-As'a, hangi halde, ne suretle konuşursa konuşsun fem-i mübareklerinden Hak'tan başka bir şey çıkmayacağını yeminle söylemiştir (Bakınız 1. cilt sayfa 27).[446]

ـ4360 ـ14ـ وَعَنْ أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّه #: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُسَلِّمُ عَليَّ إِّ رَدَّ اللّهُ تَعالى عَليَّ رُوحِي حَتّى أرُدَّ عَلَيْهِ السَّمَ[. أخرجه أبو داود.

14. (4360)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Bana bir mü'min selam verdi mi, kendisine mukabele etmem için Allah ruhumu bedenime iade eder. Ben de mutlaka selama mukabele ederim." [Ebu Davud, Menasik 100, (2041).][447]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ait bir başka hususiyeti daha beyan etmektedir: Herhangi bir mü'min kabrini ziyaret edip selam verdiği takdirde bu selam vesilesiyle Cenab-ı Hak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın mübarek ruhlarını cesedine göndermekte ve Resulullah da bu selama mukabelede bulunmaktadır.
2- Hadisi bu zahiri manada anlayınca bazı müşkiller ortaya çıkacaktır. Şöyle ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın ruhunun cesede her selam verişte girip çıkması gerekecek, bu hal bir meşakkat olmaktan öte, ölme ve dirilme hadiselerinin tekerrür etmeyeceğini ifade eden ayetlere de muhaliftir.[448] Ayrıca bu anlayış, peygamberlerin kabirlerinde diri olduklarını ifade eden mütevatir hadislere de muhalefet eder Öyle ise, zahir murad olamaz, te'vil edilmesi gerekir. Beyhakî der ki: "Nebilerin ruhu kabzedildikten sonra, ruhları tekrar kendilerine iade edilir. Onlar Rableri indinde, tıpkı şehidler gibi diridirler."
Ortadaki müşkili çözmek sadedinde alimler muhtelif te'vil ve açıklamalar yaparak "redd" kelimesinin, hadiste "geri gönderme" yani "diriltme" manasında olmadığını gösterirler ve bu hususta ittifak ederler. Bu tevillerin hepsini burada zikretmek uzun kaçar. Bu sebeple sadece Suyutî merhumun açıklamasını kaydedeceğiz. Der ki:
"Redd lafzı bazan müfarakata (ayrılığa) delalet etmez, bilakis onunla, "mutlak oluş" ve "bu oluşun güzelliği" kinaye edilir. Bu, onunla arkadan

gelen "ona selamı reddederim (mukabele ederim)" ifadesi arasındaki lafzî münasebeti müraattır. Şu halde redd kelimesinin hadisin başında gelişi, sonradan gelecek olan ikinci redd kelimesiyle münasebeti sebebiyledir. Öyleyse, burada bedenden ayrıldıktan sonra ruhun tekrar bedene gelmesi murad değildir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Berzah'ta melekut ahvaliyle meşguldür. Cenab-ı Hakk'ın müşahedesi ile müstağrıktır, tıpkı dünyada iken vahy hâletinde olduğu gibi. Şu halde haletten ifakatını redü'rruh (ruhun iadesi) tabiriyle ifade buyurmuştur."

3- Aleyhissaltu vesselam, bu hadislerinde, kendisine salat-u selam okumaya teşvikte bulunmaktadır. Ebu Dâvud'un, hadisi "Kabirlerin Ziyareti" adlı bir babta kaydettiği de nazar-ı dikkate alınınca, kabrini ziyarete ve bu ziyaret esnasında selam vermeye teşvik manasının esas olduğu anlaşılır. Esasen bu sadedde başka rivayetler de var. Şöyle ki: "Kim bana kabrimin başında salat okursa, onu işitirim. Kim de bana uzaktan salat okursa o bana ulaştırılır." "Yeryüzünde Allah Teala hazretlerinin seyyah melekleri vardır. (Ümmetimin selamını bana ulaştırırlar."

İbnu Beşşar gibi bir kısım büyüklerden, Resulullah'ın kabri başında selam verdikleri vakit içeriden ve aleyke'sselam mukabelesini işittiklerine dair itiraflar rivayet edilmiştir.[449]

ـ4361 ـ15ـ وَعَنْهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]لَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذِى دَخَلَ فِيهِ النَّبِىُّ # اَلْمَدِينَةَ أضَاءَ مِنْهَا كُلُّ شَىْءٍ، فَلَمَّا كَانَ الْيَوْمُ الَّذى مَاتَ فِيهِ أظْلَمَ مِنْهَا كُلُّ شَىْءٍ، وَمَا نَفَضْنَا أيْدِيَنَا مِنْ دَفْنِهِ حَتّى أنْكَرْنَا قُلُوبَنَا[.
أخرجه الترمذي .

15. (4361)- Yine Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'ye girdiği gün, şehirdeki her şeyi aydınlık bürüdü, vefat etiği günde ise her şey karardı. Defin işinden çıktığımız zaman hepimiz kalplerimizi (vahyin inkıtaı sebebiyle) üzüntülü bulduk." [Tirmizî, Menakıb 3, (3622).][450]

ـ4362 ـ16ـ وَعَنِ ابْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]تَ رَسُولُ اللّهِ #: رَبِّ إنَّهُنَّ أضْلَلْنَ كَثِيراً مِنْ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِى فإنَّهُ مِنِّى وَمَنْ عَصَانِى فإنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ وَقَوْلَهُ إنْ تُعَذِّبْهُمْ فإنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فإنَّكَ أنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ فَرَفَعَ يَدَيْهِ وَقالَ: اللَّهُمَّ أُمَّتِي،
وَبَكَى. فقَالَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا جِبْرِيلُ اذْهَبْ إلى مُحَمّدٍ، وَرَبُّكَ أعْلَمُ فَاسْألْهُ مَا يُبْكِيهِ؟ فَأتَاهُ جِبْرِيلُ فَسَألَهُ، فَأخْبَرَهُ بِمَا قَالَ، وَهُوَ أعْلَمُ. فقالَ اللّهُ تَعالى: يَا جِبْرِيلُ، اِذْهَبْ إلى مُحَمّدٍ فَقُلْ لَهُ: إنَّا سَنُرْضِيكَ في أُمَّتِكَ وَ نَسُوءُكَ[. أخرجه مسلم .

16. (4362)- İbnu Amr İbni'l-As (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (Hz. İbrahim'in duası olan): "Ey Rabbim şüphesiz ki o putlar insanlardan pek çoğunu saptırmıştır. Kim bana uyarsa muhakkak ki o bendendir. Kim de emirlerine karşı gelirse, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcı, çok merhamet edicisin" (İbrahim 36) mealindeki ayeti ile, Hz. İsa'nın duası olan: "Eğer onlara azab edersen onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan, elbette sen dilediğini yapmayı kadirsin ve sen herşeyi hikmetle yaparsın" (Maide 113) mealindeki ayeti tilavet buyurdu ve ellerini kaldırdı, şöyle yalvardı: "Allahım! Ümmetimi (mağfiret et), ümmetimi (mağfiret et!)" ve ağladı. Allah Teala Hazretleri:

"Ey Cibril, Muhammed'e git! dedi, -Rabbin bildiği halde- niye ağladığını sor!" diye emretti: Cebrail aleyhisselam, O'na gelip niye ağladığını sordu. (Rabb Teâla'ya dönüp Muhammed'in) ne söylediğini -O çok iyi bildiği halde- haber verdi. Bunun üzerine Allah Teâla Hazretleri:

"Ey Cebrail! Muhammed'e git ve ona söyle ki: "Biz seni ümmetin hususunda razı edeceğiz, asla kederlendirmeyeceğiz." [Müslim, İman 346, (202).][451]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet, ümmet hakkında müjde dolu bir hadistir. Bu müjdeyi, Duha suresindeki şu ayet teyid eder: "Ve elbette Rabbin sana razı olacağın ihsanlarda bulunacaktır" (Duha, 5). Bu ayet indiği zaman

Resulullah: "O halde ümmetimden tek kişi cehennemde kaldığı müddetçe ben de razı olmam" buyurarak, ümmetten cehenneme gidecek olanları da haber vermiştir. Bu ve benzeri hadisler bizi itikâle sevketmemeli, bilakis ümmetine karşı bu kadar müşfik ve merhametkar bir peygambere layık olma gayretine sevketmelidir. Bu da O'nun sünnetine sıkı yapışmakla mümkündür. Çokça salat ve selam okumakla mümkündür.

2- Hadis, Cenab-ı Hakk'ın yanında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mertebesinin ne kadar yüce olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın O'nu razı etmek için her istediğini vereceğini ifade eder. Bu husus ümmet için son derece mühimdir. Zira Resulumüz, ümmetinin affını ısrarla isteyeceğini bildirmiştir: "Her peygamberin ümmeti hakkında yaptığı bir duası var. Ben duamı Kıyamet günü ümmetime şefaat için sakladım. " Şu halde bu ve diğer şefaat hadisleriyle, sadedinde olduğumuz hadisler birleştirilince Muhamed ümmetinin, Kıyametin dehşetli anında Rab Teala'nın affına mazhar olmak gibi büyük bir bahtiyarlığa ereceği anlaşılır. هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّى

3- Hadis, dua ederken el kaldırmanın müstehab olduğunu da ifade eder.[452]

ÜÇÜNCÜ BAB

ASHABIN FAZİLETLERİNİN MÜCMEL ZİKRİ

BİRİNCİ FASIL - ÖZET OLARAK FAZİLETLERİ

ـ4363 ـ1ـ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حَصِينٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمَا قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ عِمْرانُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ: فَ أدْرِى أَذَكَرَ بَعْدَ قَرْنِهِ قَرْنَيْنِ أوْ ثَثَةً ثُمَّ إنَّ

بَعْدَهُمْ قَوْماَ يَشْهَدُونَ وَ يُسْتَشْهَدُونَ، وَيخُونُونَ وَ يُؤْتَمَنُونَ، وَيَنْذِرُونَ وَ يُوَفُّونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السِّمَنُ، زَادَ فِي رِوَايَة: وَيَحْلِفُونَ وَ يُسْتَحْلَفُونَ[. أخرجه الخمسة.وَزَادَ في رِواية للشَّيخَيْنِ وَلِلتِّرْمِذِىِّ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: »تَسْبِقُ شَهَادَةُ أحَدِهِمْ يَمِينَهُ وَيَمِينُهُ شَهَادَتَهُ«.»القَرْنُ« الْعَصْرُ، وَهِيَ ا ُمَّةُ في كُلِّ عَصْرٍ مِنَ ا ٴعْصَارِ كُلَّمَا انْقَضَى عَصْرٌ سُمِّيَ أهْلَهُ قَرْناً سَوَاءً طَالَ أو قَصُرَ، وَأرَادَ بقوله: »قَرْنِى« أصْحَابَهُ #.وقوله »وَيَظْهَرُ فيهِمُ السِّمَنُ« يَحْتَمِلُ أنَّهُ أرادَ أنَّهُمْ يُحِبُّونَ التَّوَسُّعَ في الْمآكِلِ وَالْمَشَارِبِ وَهِىَ أسْبَابُ السِّمَنِ، وَقِيلَ: اَلْمَعْنى أنَّهُمْ يُحِبُّونَ اِسْتِكْثَارَ مِنَ ا ٴمْوَالِ وَيَدَّعُونَ مَالَيْسَ لَهُمْ مِنَ الشَّرَفِ وَيَفْخَرُونَ بِمَا لَيْسَ مَعَهُمْ مِنَ الْخَيْرِ، كَأنَّهُ اِسْتِعَارُ السِّمَنِ في ا ٴحْوَالِ عَنِ السِّمنِ في ا ٴبْدَانِ .

1. (4363)- İmran İbnu Huseyn (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenlerdir, sonra da bunları takip edenlerdir." İmrân (radıyallahu anh) dedi ki: "Kendi asrını zikrettikten sonra iki asır mı, üç asır mı zikretti bilemiyorum." Bu sonuncuları takiben öyle insanlar gelir ki kendilerinden şahidlik istenmediği halde şahidlikte bulunurlar, onlar ihanet içindedirler, itimad olunmazlar. Nezirlerde (adak) bulunurlar, yerine getirmezler. Aralarında şişmanlık zuhûr eder." Bir rivayette şu ziyade var: "Yemin taleb edilmeden yemin ederler." [Buharî, Şehâdât 9, Fezâilu'l-Ashâb 1, Rikak 7, Eymân 27; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe, 214, (2535); Tirmizî, Fiten 45, (2222), Şehâdât 4, (2303); Ebu Dâvud, Sünnet 10, (4657); Nesâî, Eymân 29, (7, 17, 18).][453]

AÇIKLAMA:

1- Bu hadis, Ashab ve arkadan gelen Tâbiîn ve Etbauttâbiîn nesillerini tafdilde temel hadislerden biridir. Tahkik göstermiştir ki 13 ayrı sahabe tarafından rivayet edilmiştir ve bu sebeple, birkısım ülemâ, mütevatir olduğuna hükmetmiştir.
Hadis, mâna aynı kalmak şartıyla farklı lâfızlarla gelmiştir. Burada İmrân, sahabeden sonra iki nesil mi zikredildi, üç nesil mi zikredildi;

tereddüt ifade eder. Çoğu rivayette bu şekk mevcut değildir. Ancak, İbnu Ebî Şeybe ve Taberânî'de Ca'de İbnu Hübeyre'den kaydedilen bir rivayette, "dördüncü asr"ın zikri de sabittir. Metin şöyle خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ يَلُونَهُمْ ثُمَّ اŒخَرُونَ آرْدَى.Sened sıkı ravilerden müteşekkil olmakla birlikte Ca'de İbnu Hübeyre'nin sahabeliği Tâbiîndendir.

İslâm ülemâsı, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hadislerinden sonra, bağlayıcılık sırasında Ashab'ın hadislerini (mevkuf), Ashab'ın hadislerinden sonra Tâbiîn'in hadislerini (maktû), Tâbiînden sora Etbauttâbiîn'in hadislerini (buna da maktû denir) esas almada bu hadisi esas almıştır. Ondandır ki, Fıkıh mezhepleri, hep bu üç asırda yaşayan Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) övgüsüne mazhar nesiller tarafından ortaya konmuştur. Fıkıh imamlarından İmam A'zam, Tâbiîndendir, diğerleri Etbauttâbiîndendir.

Övgüye mazhar bu üç nesle İslâm şeriatında selef veya mütekaddimûn da denir. Bu nesiller, Kur'ân-ı Kerîm'in de senâsına mazhar olmuştur. Onlar şeriata bağlılık, İslâm için fedâkarlık, harici baskı ve te'sirlerden uzaklık gibi istisnâî vasıflarla mümtazdırlar. Bunlar hakkında etraflı açıklamayı birinci ciltte kaydettiğimiz için tekrar etmeyeceğiz (5. cilt, sayfa 308 ve devamı).

2- Hadiste, şahidlik istenmediği halde kendiliklerinden şehadette bulunacaklar kötülenmektedir. Bundan, şahidlik yüklenmediği halde bunu kendi kendine yüklenen veya taleb edilmeyen şahidlik yapan kimselerin kastedildiği anlaşılmıştır.

Ancak hadis, bu mefhumuyla, Müslim'de gelen bir başka hadisle teâruz etmektedir: Zeyd İbnu Halid'den gelen rivayete göre, Aleyhissalâtu vesselâm: "Size şahidlerin en hayırlısını bildireyim: Kendisinden şahidlik istenmeden şahidlik yaparlar."

Âlimler bu iki hadisi tercihte ihtilaf eder. İbnu Abdilberr, Zeyd hadisini -Medineliler rivayet ettiği için- tercih ede. Başkaları ise, sadedinde olduğumuz İmran hadisini -müttefekun aleyh olduğu için- Müslim'in teferrüdüne tercih eder. Bir grup âlim de farklı açılardan te'lif yollarını aramıştır.

* Zeyd hadisinden murad, "hak sahibi olduğu halde hakkını bilmeyen kişi lehinde, hakkının ortaya çıkması için "hakkı bilen" tarafından yapılan şehadettir. Böyle biri gelir, kişiye bildiği gerçeği haber verir veya bu hakkı bilen hak sahibi vefat etmiştir ve geriye vâris bırakmıştır. Şahid, onlara veya onlar adına konuşana gidip bildiğini söyler." Bu te'vili İbnu Hacer "engüzel cevap" diye tavsif eder.
* Zeyd hadisindeki şehaddetten murad hisbe şehâdetidir. Bu, belli muayyen kişilerin hukukuna girmeyen meselelerle ilgilidir. Zira hisbe'ye, hukukullah'a, yahut azad etme, vakıf, umumî vasiyet, iddet, talak, hudud gibi şaibeli meselelere müteallik hukuk girer. Öyeyse İbnu Mes'ud hadisi insanların haklarına giren meselelerdeki şehadetle, Zeyd İbnu Hâlid hadisi ise hukukullah'a giren şehadetle ilgilidir.
* Hadisi, şehadetin yerine getirilmesindeki mübalağaya hamletmek de mümkündür. Bu takdirde, kişinin şahidliğini yerine getirmeye fevkalade hazır oluşu ve seve seve şahitlik yapma hali anlaşılacaktır. Bu hal, şahidliği taleb edilmeden şahidlik yapar diye ifade edilmiştir. Nitekim çok cömert insanı vasfederken "daha istenmeden verir" denmektedir. Maksat istenince derhal verdiğini ifade etmektedir.
Bu açıklamalar, "hakim nezdinde şehadet edası, hak sahibi tarafından talebten sonra olur" prensibine mebnidir. Böyle olunca, "Şahidlik istenmezden önce şehadette bulunanın zemmi, dava sahibinin haberi olmadan bildiği hususu kendiliğinden gelip mahkemeye zikreden kimseyle ilgilidir. Yahud "hisbe"ye giren ve şeriatın, gizlenmesini uygun bulduğu hususlarla ilgili olara yapılacak şahidliklerle ilgilidir. Bu çeşit bilgilerin taleb edilmeden ifşaı uygun görülmemiştir. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zemmi bunlarla ilgili olsa gerektir" denmiştir.
Zâlim idareler devrinde, müslümanların birbirleri aleyhine, idarecilere yapacakları "hisbe"ye giren çeşitli ihbarları bu kısma dahil etmek gerekmektedir. Her devirde umumî veya mahallî zulüm eksik olmayacağı için, bu hususların müslümanlarca iyi bilinmesi gerekir.
Şunu da kaydedelim ki, bazı âlimler, sorulmazdan önce şehadette bulunmayı caiz addetmiş ve yasağı şu çeşit şahidliklere hamletmiştir:
* Yalancı şahidliği.

***** Yeminli şahidlik, yani kişinin: "Allah şahidimdir şu hâdise şöyledir..." şeklindeki ifadesi. Çok yemin hoş görülmediği gibi, yemin mânası taşıyan bir üslubla yapılan şehadet de hoş karşılanmamıştır.
***** Gayıb insanlar hakkında: "Şunlar cennetliktir, bunlar cehennemliktir" gibi delilsiz yapılan şahidliklerdir. Bunu da daha çok ehl-i bid'at yapmaktadır.
***** Şahidliğe ehil olmadığı halde kendini şahit kılanla ilgilidir.
***** Hak sahibi kendisinin şahid olabileceğini bildiği halde, hak sahibinin haberi olmadan şahidliğe koşar.
NOT: Hadiste geçen "şahidlikleri taleb edilmeden şahidlik yapanlar" sözünden hareketle şu hükme de varılmıştır.: "Bir kimse bir adamın: "Falancanın bende şu şu malı veya hakkı var" dediğini duysa, bu kimsenin bu duyduğu ile o taleb etmedikçe onun aleyhine şahidlikte bulunması câiz değildir. Ancak, bir kimse, bir adamın birini öldürdüğünü veya malını gasbettiğini gözleriyle görürse, bunu, şahidlik taleb edilmeden söylemesi caizdir."
3- Hadiste nezirde bulunup da yerine getirmeyenler de kötülenmektedir. Nezir bahsi ileride müstakil olarak geleceği için (5727-5749. hadisler) burada teferruata girmeyeceğiz. Ancak şimdilik şu kadarını kaydetmede gerek var: Nezr, adak demektir. Kişi meşru olan şeylerden bir şey adadı mı, onun edası vacib olur.
4- Şişmanlık zuhûr eder ibaresi, arkadan gelen insanların çok yeyip içmeyi seveceklerini ve Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bunu hoş karşılamadığını ifade eder. Çok yeyip içme, şişmanlık sebebidir.
***** Âlimler, fıtraten şişmanların bu zemme dahil olmadığını, kasden çok yiyerek şişmanlayanların zemmedildiğini belirtir.
***** Bazıları burada kötülenen "şişmanlık"tan muradın mal toplamak olduğunu söylemiştir.
***** Keza bazı âlimler de bundan muradın, kendilerinde olmadığı halde varmış gibi gösteren, kendilerinde bulunmayan mefahir ve şeref vesileleriyle muttasıflarmış, onlara sahiplermiş gibi göstererek, olmayan şeylerle böbürlenenler olduğunu söylemiştir.
Bunların hepsinin kastedilmiş olması da ihtimalden uzak değildir.

İbnu Hacer der ki: "Bu hadisi, Tirmizî, Hilâl İbnu Yasef İmrân'dan şu lafızla rivayet etti: "Sonra bir kavim gelir (iradî olarak) şişmanlarlar. Onlar şişmanlığı severler." Bu vecih, şişmanlama meselesinde te'vile gitmeden, lafzın hakikatının kastedildiğini gösterir. Şu halde bu mâna, yapılan te'viller içerisinde evla olanıdır. Şişmanlık mezmumdur. Çünkü şişman kimse, meşhur olduğu üzere çoğu durumda anlayışca kıt, ibadette ağırdır."

Zayıflamak iradî gayretle mümkün olduğuna göre, hadisi zâhiri üzere anlayıp şişmanların bundan kaçınması daha makul gelmektedir.[454]

ـ4364 ـ2ـ وَعَنْ جابرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ تَمَسُّ النَّارُ مُسْلِماً رَأنِى أوْ رَأى مَنْ رَآنِي[. أخرجه الترمذي .

2. (4364)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Beni gören veya beni göreni gören bir müslümana ateş değmeyecektir."

[Tirmizî, Menâkıb, (3857).][455]

ـ4365 ـ3ـ وعن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #:َ تَسُبُّوا أصْحَابِى؛ فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ أنَّ أحَداً أنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَباً مَا بَلَغَ مُدَّ أحَدِهِمْ وَ نَصِيفَهُ[. أخرجه مسلم .

3. (4365)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ashabıma sebbetmeyin (dil uzatmayın). Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun (sizden) biri, Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan birinin infak ettiği bir müdd'e hatta yarım müdd'e bedel olmaz."

[Müslim, Fedailu's-Sahâbe 221, (2540).][456]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) pek çok hadislerinde Ashabını tebrie eder, takdir eder. Bazan ferdleri, bazan muhacirleri, bazan Ensarîleri,

bazan, Gıfarî vs. olmak üzere grup grup tebrie ederken, bazan da mutlak olarak Ashabını tebrie eder, tebcil eder. 4364 numarada kaydedilen Hz. Câbir (radıyallahu anh) hadisi, hiçbir tefrike yer vermeden Ashabı ve Ashabı görenleri, yani tâbiîni tebcil etmekte, cennetle müjdelenmektedir.
4365 numaralı hadiste fitmeye karışankarışmayan ayırımı yapılmaksızın bütün sahabelere karşı mü'minlerin takınacağı edeb beyan ediliyor: Saygı. Onlara sebbetmek saygısızlığın, tenkitçiliğin bir ifadesidir. Sebb kelimesi, Arapçada, sövmek, hakaret etmek, kaba konuşmak, kırıcı konuşmak, lanet okumak, yuhlamak gibi her çeşit kötü sözü ifade eder. Şu halde, Ashab'a karşı bu vasfa giren sözlerin her çeşidinden kaçınmak gerekmektedir. Üstelik Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat ülemâsı âyet ve hadislerde gelen Ashabı tebrie edici nassların ıtlakına bakarak tebrienin âmm olduğunu anlamış, hiç bir surette tefrike yer vermemiştir. Ashabı gruplara ayırıp, bir kısmını tebrie, diğerlerini tenkid ve tekfir gibi davranışlar ifrad ve tefridlerden kurtulamayan ehl-i bid'a dediğimiz şia fırkalarının işidir. Ehl-i Sünnet nazarında bütün Ashab bu meselede bir bütündür, en âmîsinden en âlimine, en faziletlisine kadar hepsi müberradırlar, hiçbirine dil uzatmak câiz değildir.
Nevevî der ki: "Fitnelere karışmış olsun olmasın, Ashab'a sövmek haramdır. Haram kılınan kötülüklerdendir. Çünkü, bütün Ashab müçtehid durumundadırlar. Onlar fitnelere, din adına yaptıkları içtihadlarla girmiştirler. Mükerrer sefer belirtildiği üzere, müçtehid, içtihadında hata da yapsa sorumlu değildir. Kâdı İyaz, Ashab'tan herhangi birine sövmeyi büyük günah addetmiştir. Bizim mezhebimize (Şafiî) ve cumhûra göre, Ashab'a söven öldürülmez, ta'zîr edilir. Bazı Mâliki âlimleri, öldürüleceğine hükmetmiştir."
Âlimler, Ashab-ı Kiram'ın, arkadan gelecek bütün insanlara kıyasla daha efdal olduklarını, fazilette hiç kimsenin sahabîyi geçemeyeceğini söylemekte bu hadisi de delil göstermişlerdir. Onlar İslâm'ın bânileri durumundadırlar. İslâm binası onların maddî ve mânevî katkıları sayesinde vücut bulmuştur. Sebep olan, yapan gibidir kâidesince, arkadan gelen ümmetin hayırlarından da istifade etmeleri melhuzdur. Üstelik ameller şartlara göre değer kazanır. Ashab, kendilerinde yokken maddî bağışlarda bulundular, tehlike fevkalâde büyükken canlarını

ortaya koydular. Bu şartlar içinde, işin başında, yapılan fedakârlıklar fevkalade kıymetli olacak ki arkadan geleceklerin yapacağı Uhud dağı cesâmetindeki bağış Ashabın yapacağı bir ve hatta yarım müdd miktarındaki bağışa denk olmuyor.

İlahi adaletin böyle hükmedip, ilahi rahmetin böyle tecelli ettiğini, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Allah adına haber verdikten sonra, mü'minlere, "İnandık, tasdik ettik ve teslim olduk ey Resûlümüz!" demekten başka ne gerekir?[457]

ـ4366 ـ4ـ وعن أبى موسى رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قال:]صَلَّيْنَا الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللّهِ # فَقُلْنَا: لَوْ جَلَسْنَا حَتَّى نُصَلِّىَ مَعَهُ الْعِشَاءَ؟ فَجَلَسْنَا. فَخَرَجَ عَلَيْنَا. فقَالَ: مَا زِلْتُمْ هَا هُنَا؟ قُلْنَا: نَعَمْ. قَالَ: أحْسَنْتُمْ. ثُمَّ رَفَعَ رَأسَهُ إلى السَّمَاءِ، وَكَانَ كَثِيراً مَا يَرْفَعُ رَأسُهُ إلى السَّمَاءِ فَقَالَ: النُّجُومُ أمَنَةٌ لِلسَّمَاءِ. فإذَا ذَهَبَتْ النُّجُومُ أتَى السَّمَاءَ مَا تُوعَدُ، وَأنَا أمَنَةٌ ‘صْحَابِى. فإذَا ذَهَبْتُ أتَى أصْحَابِى مَا يُوعَدُونَ، وَأصْحَابِى أمَنَةٌ ‘مَّتِى فإذَا ذَهَبَ أصْحَابِى أتَى أُمَّتِى مَا يُوعَدونَ[. أخرجه مُسْلِمٌ.»ا‘مَنَةُ« جَمعُ أمِينٍ، وَهُوَ الْحَافِظُ .

4. (4366)- Hz. Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile beraber akşam namazı kılmıştık. Aramızda: "Burada oturup yatsıyı da onunla birlikte kılsak" dedik ve oturduk. Derken yanımıza geldi ve:

"Hâlâ burada mısınız?" buyurdular.

"Evet!" dedik.

"İyi yapmışsınız!" buyurdu ve başına semaya kaldırdı. Başını sıkça semaya kaldırdı ve şöyle buyurdu: "Yıldızlar semanın emniyetidir.

Yıldızlar gitti mi, vaadedilen şey semaya gelir. Ben de Ashabım için bir emniyetim. Ben gittim mi, onlara vaadedilen şey gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir. Ashabım gitti mi ümmetime vaadedilen şey gelir." [Müslim, Fedâilu's-Sahâbe 207, (2531).][458]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada şunu ifade buyurmuştur: "Yıldızlar semada müşahede etmekte olduğumuz nizamın bekçileridir. Kıyamet hengâmında yıldızların yok olmasıyla sema yarılacak, o da yok olup gidecektir. Burada vadedilen şeyden maksad Kıyâmettir.

Benim varlığım Ashab arasına çıkacak fitneleri önlemektedir. Ben gidince dâhilde bir kısım fitneler olacak, irtidad hareketleri olacak vs. Ashabın gitmesiyle de çeşitli bid'alar, kargaşalar çıkacak, kıyamet alâmetleri zuhur edecek demektir.

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) böylece kendisinden sonra nâhoş hadiselerin zuhur edeceğini haber vermiş olmaktadır. Bunların hepsi söylediği şekilde çıkmış ve bu hadis, ihbar-ı gaybî nev'inden bir mucize sayılmıştır.[459]

ـ4367 ـ5ـ وعن بُرَيْدَة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]قالَ رَسُولُ اللّهِ # مَا مِنْ أَحَدٍ يَمُوتُ مِنْ أَصْحَابِى بِأرْضٍ إِّ بُعِثَ لَهُمْ نُوراً وَقَائِداً يَوْمَ الْقِيَامَةِ[. أخرجه الترمذي .

5. (4367)- Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bir yerde ölen Ashabımdan hiçbirisi yoktur ki, kıyamet günü oranın ahalisine bir nur ve onlara (cennete sevkte) bir rehber olmasın." [Tirmizî, Menâkıb (3864).][460]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde Ashab-ı Kirâm hazretlerinin kendinden sonra yeryüzüne gerek fetih ve gerekse neşr-i din için dağılacağını, gittikleri yerde şehid olmak, eceliyle ölmek gibi sebeplerle öleceklerini haber vermekte ve o bölgelerin müslüman ahalilerine, bu misafirlerinin kıymetini bilmelerini irşad buyurmaktadır: "Ashabım sıradan insanlar değildir, Allah nazarında dereceleri, makamları vardır. Cenab-ı Hak bir ikram ve taltif olarak, onları, kıyamet

günü, öldükleri yerin ahalisine bir nur ve hidayet vesilesi ve cennete girmelerinde rehber kılacaktır."[461]

ـ4368 ـ6ـ وعن سعيد ابْنِ المُسَيّب عن عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ: سَألْتُ رَبِّى عَزَّ وَجَلَّ عَنِ اخْتِفِ أصْحَابِى مِنْ بَعْدِى؟ فَأوْحى إلىَّ يَا مُحَمَّدُ: إنَّ أصْحَابَكَ عِنْدِى بِمَنْزِلَةِ النُّجُومِ في السَّمَاءِ، بَعْضُهَا أقْوَى مِنْ بَعْضٍ، ولِكُلٍّ نُورٌ. فَمَنْ أخَذَ بِشَىْءٍ مِمَّاهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اِخْتِفَهُمْ فَهُوَ عِنْدِى عَلى هُدىً. قَالَ: وَقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أصْحَابِى كَالنُّجُومِ بِأيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ[. أخرجه رزين .

6. (4368)- Saîd İbnu'l-Müseyyeb, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'tan naklediliyor: "Demişti ki: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı dinledim, buyurmuştu ki: "Ben, Rabbimden Ashabımın benden sonra düşeceği ihtilaf hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle vahyetti:

"Ey Muhammed! Senin Ashabın benim nezdimde, gökteki yıldızlar gibidir. Bazıları diğerlerinden daha kavidirler. Her biri için bir nûr vardır. Öyleyse, kim onların ihtilaf ettikleri meselelerden birini alırsa, o kimse benim nazarımda hidayet üzeredir."

Hz. Ömer der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (devamla) ilave etti:

"Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz." [Rezîn tahriç etmiştir. (Hadisin birinci kısmını Câmi'u'us-Sağîr'de Suyutî kaydeder (Feyzu-Kadîr 4, 76). İkinci kısmı da İbnu Abdi'l-Berr, Câmi'u'l-İlm'de kaydetmiştir (2, 91).][462]

AÇIKLAMA:

Münâvî şu açıklamayı sunar: "Ashabın ihtilafı rahmettir. Zira onların (ihtilaf ve) kavgaları dünya için değil, din içindir. Onlar dünya açısından ayrılmış olsalar da tevhîd meselesinde tek bir ruh gibidirler. Hepsi de dine ve din ehline yardımcı oldular. Şirke ve onun temeline darbe indirdiler, pek çok diyarları İslâm adına fethettiler. Küffâri kovup

fâcirleri dize getirdiler, takva kelimesine davet ettiler. Din onları kaynaştırdı, dünya ise ayırdı. Allah'da onlara, kesbettikleri (hataları sebebiyle), kendi şiddetlerini tattırdı."

İslâm ülemâsı bu hadisin mefhumuyla âmel etmiştir.

Hadis, siyasi meselelerdeki ihtilafın sahabelere bir ta'n vesîlesi olmayacağını bildiriyor. Onlar, görüşlerinde dinin menfaatini arıyorlardı. İyi niyetli yaptıkları içtihad, ihtilafa sebep olmuştur. Niyetleri hâlis olduğu ve müçtehid oldukları için onlar bu ihtilaf sebebiyle ta'n edilemezler. [463]

İKİNCİ FASIL - ASHABIN FAZİLET VE MENKIBELERİNİN YÜCELİGİ

(Bu fasılda iki fer' var)

BİRİNCİ FER' - BİR GRUBA HAS MÜŞTEREK FAZİLETLER

ـ4369 ـ1ـ عَنْ سعيد بْنِ زَيدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ: أبُو بَكْرٍ في الْجَنَّةِ، وَعُمَرُ في الْجَنَّةِ، وَعُثْمَانُ في الْجَنَّةِ، وَعَلِيٌّ في الْجَنَّةِ، وَطَلْحَةُ في الْجَنَّةِ، وَالزُّبَيْرُ في الْجَنَّةِ، وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ في الْجَنَّةِ، وَعَبْدُ الرَّحْمنِ بْنُ عَوْفٍ في الْجَنَّةِ، وَأبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الْجَرَّاحِ في الْجَنّةِ، وَسَكَتَ عَنِ الْعَاشِرِ. فَقَالُوا: مَنْ الْعَاشِرِ؟ فقَالَ: سَعِيدُ ابْنُ زَيْدٍ، يَعْنِى نَفْسَهُ. ثُمَّ قَالَ: واللّهِ لَمَشْهَدُ رَجُلٍ مَنْهُمْ مَعَ رَسُولِ اللّهِ # تَغَبَّرَ فيهِ وَجْهُهُ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِ أحَدِكُمْ عُمْرَهُ، وَلَوْ عُمِّرَ عُمْرَ نُوحٍ[. أخرجه أبو داود وهذا لفظه والترمذي .

1. (4369)- Saîd İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın şöyle söylediğini işittim:

"Ebu Bekr cennetliktir, Ömer cennetliktir, Osman cennetliktir, Ali cennetliktir, Talhâ cennetliktir, Zübeyr cennetliktir, Sa'd İbnu Mâlik

cennetliktir, Abdurrahman İbnu Avf cennetliktir, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh cennetliktir."(Râvi der ki: Zeyd) onuncu da sükut etti. Dinleyenler: "Onuncu kim?" diye sordular. (Bu taleb üzerine):

"Saîd İbnu Zeyd!" dedi. Yani bu, kendisi idi. Zeyd sonra ilave etti:

"Allah'a yemin ederim. Onlardan birinin Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile birlikte yüzü tozlanacak kadar bulunuvermesi, sizden birinin ömür boyu çalışmasından daha hayırlıdır, hatta ömrü, Hz. Nuh aleyhisselâm'ın ömrü kadar uzun olsa bile." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4648, 4649, 4650).] [464]

AÇIKLAMA:

Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) bu hadislerinde aşere-i mübeşşere dediğimiz cennetle müjdelenenleri saymaktadır. Bunlar hadiste ismi geçen on kişidir Sahabeler arasında faziletce bunlar birinci sırayı teşkil ederler. Bunların ilk dördünün sıralanışında ittifak vardır. Ehl-i Sünnet, önce Ebu Bekr'in, sonra Hz. Ömer'in, sonra Hz. Osman'ın, sonra da Hz. Ali'nin geldiğinde ittifak eder. Bazı ehl-i sünnet âlimi, Hz. Ali'yi takdim etmiştir. Şia ise Hz. Ali'nin en efdal olduğunu iddia etmekle kalmaz; -râfizî takımında olduğu üzere- diğer büyükleri tekfir eder. Çok az sayıda sahâbe dışında, hepsini reddedip, tekfir ederler.[465]

4370ـ 2ـ وعن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أرْحَمُ أُمَّتِى بِأُمَّتِى أبُو بَكْرٍ، وَأَشَدُّهُمْ في أمْرِ اللّهِ تَعالى عُمَرُ، وَأشَدُّهُمْ حَيَاءً عُثْمَانُ، وَأقْضَاهُمْ عَليٌّ، وَأعْلَمُهُمْ بِالْحَلِ وَالْحَرَامِ مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ، وَأفْرَضُهُمْ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ، وَأقْرَؤُهُمْ أُبَىُّ ابْنُ كَعْبٍ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أمِينٌ، وَأمِينُ هذِهِ ا'مَّةِ أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ، وَمَا أظَلَّتِ الْخَضْرَاءُ وَ أقَلَّتِ الْغَبْرَاءُ اَصْدَقَ لَهْجَةً مِنْ أبِي ذَرٍّ أشْبَهَ عِيسى عَلَيْهِ السَّمُ في وَرَعِهِ. فقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ: أتَعْرِفُ ذلِكَ لَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ، فَاعْرِفُوهُ لَهُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُم أجْمَعِينَ[. أخرجه الترمذي.»الْخَضْرَاءُ« السَّمَاءُ.و»إظْلَلُهَا« تَغْطِيَتُهَا لِمَا تَحْتَهَا.وَ»الغَبراءُ« ا'رْضُ.و»إقَلُهَا« حَمْلُهَا لِمَا فَوْقَهَا.و»اللَّهْجَةُ« اَللِّسَانُ وَالنُّطْقُ .

2. (4370)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ümmetimin(in ferdleri arasında) ümmetime karşı en çok merhametli olan kimse Ebu Bekr'dir. Onlar içinde Allah'ın emri hususunda en çok titiz olanı Ömer'dir. Haya cihetiyle en şiddetli olanı Osman'dır. (Davalarda) en isabetli hüküm vereni Ali'dir. Helal ve haramı en iyi bileni Muâz İbnu Cebel'dir. Ferâizi en iyi bilen Zeyd İbnu Sâbit'tir. Kur'ân okumasını en iyi bileni Übey İbnu Ka'b'dır. Her ümmetin bir emîni vardır. Bu ümmetin emîni Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrâh'dır. Ebu Zerr'den daha doğru sözlü olan birini ne gök gölgeledi, ne de yer taşıdı. O, verâda Hz. İsa aleyhisselâm gibiydi."

Hz. Ömer (radıyallahu anh) (hased etmişçesine): "Yani biz bu hasletin onda olduğunu kabul edecek miyiz?" dedi. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Evet. Bu hasletleri onda var bilin!" buyurdular." [Tirmizî, Menakıb (3793, 3794).][466]

AÇIKLAMA:

Bu hadiste Ebu Zerr (radıyallahu anh)'ın en doğru kimse olduğu ifade edilmektedir. Halbuki doğruluk deyince Ebu Bekr es-Sıddîk akla gelir. Âlimler bu hususta, Ebu Zerr'in doğruluğunun mutlak olmayacağını belirtirler. Buradaki hasr'dan murad onun sıdkında te'kîd ve mübalağa olduğu belirtilir. "Zira, derler, Ebu Zerr'in Hz. Ebu Bekir'den asdak (daha doğru) olacağını söylemek câiz olmaz. Çünkü o, bu ümmetin "sıddîkı"dır, peygamberlerden sonra da en hayırlısıdır. Resûlullah ise Ebu Zerr'den ve bütün ümmetten asdakdır."

Hadis, Aleyhisselâtu vesselâm'ın, Ashabından mümtaz olanları kabiliyetleri ile tanıyıp, o yönleriyle ümmetine tanıttığını göstermektedir. [467]

ـ4371 ـ3ـ وعن حذيفة رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ قالَ:]قالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنِّى َ
أدْرِى مَا قَدْرُ بَقَائِى فِيكُمْ فَاقْتَدُوا بِالَّذِىنَ مِنْ بَعْدِى، وَأشَارَ إلى أبِي

بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُما. واهتَدُوا بِهَدْيِ عَمَّارٍ، وَمَا حَدَّثَكُمْ ابْنُ مَسْعُودٍ فَصَدِّقُوهُ[. أخرجه الترمذي.»الهَدْيُ« السَّمْتُ، والطَّرِيقةُ وَالسِّيرةُ .

3. (4371)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben aranızda ne kadar kalacağımı bilemiyorum. Benden sora "iki"ye uyun" dedi ve Ebu Bekr ile Ömer'e işaret etti. (Sözlerine devam ederek): "Ammar'ın davranışlarını örnek alın. İbnu Mes'ud ne söylemişse tasdik edin" buyurdu. [Tirmizî, Menakıb, (3804).][468]

AÇIKLAMA:

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) burada birkaç sahabeyi bilhassa tafdil buyurmaktadır.

1) Hz. Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhüma). Bu ikisinin faziletleri ümmetçe müsemmeldir.

2) Ammâr İbnu Yâsir (radıyallahu anh). Resûlullah, onun çok müstakim olduğunu böylece beyan etmiş olmaktadır. Bir başka hadislerinde Aleyhissalâtu vesselâm: "Ammar, ne zaman iki işten birini tercih durumunda kalsa mutlaka en hayırlısını seçer" buyurmuştur.

Ammâr (radıyallahu anh), Erkâm'ın evinde İslâm'a giren ilklerdendi. Annesi Sümeyye Hâtun'la birlikte çok sıkıntı çektiler, işkencelere maruz kaldılar. Sümeyye (radıyallahu anha) işkence altında can verenlerdendir. Ammâr'ın da bâğî bir grup tarafından öldürüleceğini Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) haber vermiş, bildirdiği aynen çıkmıştır ve Sıffîn'de şehid edilmiştir. Onun burada şehid edilmesi, bu vak'ada Hz. Ali taraftarlarının haklı, muhaliflerinin de haksız olduğunu böylece doğrulamış oldu.

Şehid olduğu zaman doksan küsur yaşında idi, (radıyallahu anh).[469]

ـ4372 ـ4ـ وعن جابرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أُرِيَ اللَّيْلَةَ رَجُلٌ صَالِحٌ كأَنَّ أَبَابَكْرٍ نِيطَ بِرَسُولِ اللّهِ #، وَنِيطَ عُمَرُ بِأَبِي

بَكْرٍ، وَنِيطَ عُثْمَانَ بِعُمَرَ، قَالَ جَابِرٌ: فَلَمَّا قُمْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللّهِ #، قُلْنَا: أَمَّا الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَرَسُولُ اللّهِ #، وَأمَّا تَنَوُّطُ بَعْضِهِمْ بِبَعْضٍ فَهُمْ وُةُ ا۟لأمْرُ الَّذِى بَعَثَ اللّهُ بِهِ نَبِيَّهُ #[. أخرجه أبو داود.»قَوْلُهُ نِيطَ« أىْ علّق بهِ وضمّ إليهِ.

4. (4372)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Geceleyin (rüyamda) bana sâlih bir adam gönderildi. Sanki Ebu Bekr, Resulullah'a yamanmış gibiydi, Ömer de Ebu Bekr'e yamanmış gibiydi. Osman da Ömer'e yamanmış gibiydi."

Câbir der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından kalktığımız zaman dedik ki: "(Rüyanın yorumu şöyle olmalıdır): "Oradaki salih kimse Resulullah'tır. Onların birbirlerine yamanmaları, Allah'ın, peygamberleriyle gönderdiği işin (dinin) sorumluları olmalarıdır." [Ebu Dâvud, Sünnet 9, (4636).][470]

ـ4373ـ 5ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رسُولُ اللّهِ #: رَأيْتُنِى دَخَلْتُ الْجَنَّةَ فَإذَا أنَا بِالرُّمَيْصَاءِ اِمْرَأةِ أبِي طَلْحَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما، وَسَمِعْتُ خَشْخَشَةَ فَقُلْتُ: مَنْ هذَا؟ قَالُوا: بِلالٌ؛ وَرَأيْتُ قَصْراً بِفِنَائِهِ جَارِيَةٌ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هذَا؟ قَالُوا: لِعُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ. فَأرَدْتُ أنْ أدْخُلَهُ فَأنْظُرَ إلَيْهِ، فَذَكَرْتُ غَيْرَتَكَ، فَوَلَّيْتُ مُدْبِراً. فَبَكَى عُمَرُ وَقَالَ: أعَلَيْكَ أغَارُ يَا رَسُولَ اللّهِ[. أخرجه الشيخان.»الْخَشْخَشَةُ« صَوْتُ السَّح

5. (4373)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ben kendimi cennete girmiş gördüm. Derken Ebu Talha'nın hanımı Rumeysa ile karşılaştım (radıyallahu anhüma). Bir de hışırtı kulağına geldi.

"Bu kim(in hışırtısı)?" dedim."

Bilâl(in)!" dediler. Avlusunda bir câriye bulunan bir köşk gördüm.

"Bu kime ait?" dedim.

"Ömer İbnu'l-Hattâb'ındır!" dediler. İçine girip bakmayı arzu ettim. Ancak senin kıskanç olduğunu hatırladım ve geri döndüm!"

Ömer, bu söz üzerine ağladı ve:

"Sana karşı da mı kıskanç olacağım ey Allah'ın Resûlü!" dedi." [Buhârî, Ta'bir 31, 32, Bed'ü'l-Halk 9, Fezâilu'l-Ashab 19, Nikâh 107; Müslim, Fezailü's-Sahâbe 21, (2395).][471]

AÇIKLAMA:

1- Hadiste geçen Rumeysa (radıyallahu anhâ), Hz. Enes'in annesi olan Ümmü Süleym'dir. Rümeysâ, çapak manasına gelen ramas'dan ism-i tasgîrdir. Ümmü Süleym'in gözündeki çapak sebebiyle rumeysâ ona bir vasıf olmuştur. Asıl adı Sehle'dir. Başka isimlerde söylenmiştir.
2- Hadis, Hz. Ömer, Hz. Bilâl ve Ümmü Süleym'in cennetle müjdelenmelerini ifade ediyor. [472]

ـ4374 ـ6ـ وعن بريدة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: يَا بِلَالُ بِمَ سَبَقْتَنِي الي الْجَنَّةِ؟ فَمَا دَخَلْتُ الْجَنَّةَ قَطُّ إِّ سَمِعْتُ خَشْخَشَتَكَ أمَامِى دَخَلْتُ الْبَارحَةَ الْجَنَّةَ فَسَمِعْتُ خَشْنَشَتَكَ أمَامِي، فَأتَيْتُ عَلى قَصْرٍ مُرَبَّعٍ مُشَرَّفٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقُلْتُ: لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ فَقَالُوا لِرَجُلٍ مِنَ الْعَرَبِ؛ فَقُلْتُ: أنَا عَرَبِىٌّ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ قُرَيْشٍ فَقُلْتُ: أنَا مِنْ قُرَيْشٍ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا لِرَجُلٍ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ # فَقُلْتُ: أنَا مُحَمَّدٌ، لِمَنْ هذَا الْقَصْرُ؟ قَالُوا: لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ! مَا أذَّنْتُ قَطُّ إِّ وَصَلَّيْتُ رَكْعَتَيْنِ، وَمَا أحْدَثْتُ قَطُّ إِّ تَوَضَّأتُ عِنْدَهُ، وَرَأيْتُ أنَّ للّهِ عَلىَّ رَكْعَتَيْنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: بِهِمَا[. أخرجه الترمذي وصححه .

6. (4374)- Hz. Büreyde (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ey Bilâl! Ne ile benden önce cennete girdin? Her ne zaman cennete girdiysem, her seferinde önümde senin hışırtını işittim. Dün gece de cennete girmiştim, önümde (yine) senin hışıtrını duydum. Sonra altından şerefeler olan murabba bir köşke geldim.
"Bu köşk kimin?" diye sordum.
"Arapardan birinin!" dediler. Ben cevaben:

"Ama ben de bir Arabım, (benim olmadığına göre) bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:
"Kureyş'ten birinin!" dediler. Ben tekrar:
"Ben de bir Kureyşliyim, bu köşk kimin?" dedim. Bu sefer:
"Muhammed ümmetinden birinin!" dediler. Ben de:
"Muhammed benim, bu köşk kimin?" dedim. Bunun üzerine:
"Ömer İbnu'l-Hattâb'ın" dediler, (radıyallahu anh). Bunun üzerine Bilâl:
"Ya Resûlullah! Her ezan okuyuşunda iki rek'at namaz kıldım. Her ne zaman hades vaki oldu ise derhal abdest tazeledim ve Allah'a iki rek'at namaz kılmayı üzerimde borç gördüm" dedi. Bilâl'in bu açıklaması üzerine Aleyhisselâtu vesselâm:
"İşte bu iki şey sebebiyle (cennete girmede benden evvel davranmış olmalısın)" buyurdular. [Tirmizî, Menâkıb, (3690).][473]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Hz. Bilâl (radıyallahu anh)'ın cennete girmede tekaddüm imtiyazına nail olmasını iki sebeple açıklamaktadır:
1) Ezanla ikâmet arasında kılınan iki rek'at namaz. Bazı âlimler bundan akşam namazını istisna tutmuşlardır: "Ezandan sonra hemen ikamet okunur, nafile kılmaya vakit yoktur" derler. Ancak, namazla ilgili bahiste de geçtiği üzere, akşam vakti girdikten sonra da iki rek'at nafile kılındığına dair rivayetler mevcuttur. Dolayısıyla sonradan istikrar bulmuş duruma göre değerlendirerek "akşam vaktinde, önce farz kılınır, nafileye yer yoktur" gibi bir mülahaza ile, hadisin beş vakte şamil olan ıtlakını dört vakitle kayıtlamak câiz olmaz.
2) Bilâl'e imtiyaz kazandıran ikinci husus, hades vaki olur olmaz abdest tazeleyip iki rek'at nafile kılmasıdır. Bu namaz da "mekruh vakitler dışında" diye kayıtlanmıştır. Ancak hadisi ıtlak üzere anlayıp, abdest üzerine kılınacak iki rek'atlik namazı mekruh vakitlerdeki yasaklamadan istisna kılmışlar her ne zaman abdest alınırsa iki rek'a nafile kılınabileceğini söylemişlerdi. Bu namaza âlimler şükür namazı derler: "Ezâ'nın izâlesi ve temizliğe ulaşmada Allah'ın tevfiki sebebiyle şükür.

2- Âlimler, Peygamberlerin rüyası haktır kaziyesinden hareketle, bu zikri geçen zâtların cennetlik olduklarına hükmetmişlerdir.[474]

ـ4375 ـ7ـ وعن عَمْرُوِ بنِ العاصِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]سَألْتُ رَسُولَ اللّهِ #: أىُّ النَّاسِ أحَبُّ إلَيْكَ؟ قالَ: عَائِشَةُ. قُلْتُ: وَمِنَ الرِّجَالِ؟ قَالَ: أبُوهَا. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، فَعَدَّ رِجَالاً[. أخرجه الشيخان والترمذي .

7. (4375)- Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sordum:
"(Ey Allah'ın Resulü!) İnsanların hangisi size daha sevgilidir?"
"Aişe!" buyurdular.
"Ya erkeklerden?" dedim
"Babası!" buyurdular.
"Sonra kim?" dedim.
"Ömer!" buyurdular ve başka bazı erkekler saydılar." [Buharî, Meğâzî 63; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 8, (2384); Tirmizî, Menâkıb, (3879).][475]

AÇIKLAMA:

1- Daha önce de geçtiği üzere (4303. hadis) Resûlullah, Amr İbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'ı Zât u Selâsil gazvesine komutan tayin eder. Emri altına Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer gibi Ashab'ın büyükleri de asker olarak verilince, Amr'ın içinden: "Herhalde ben hepsinden efdalim, Resûlullah beni hepsinden çok seviyor olmalı" diye geçer. Bunu tahkik etmek üzere, sefer dönüşü, kendisine, kimin daha sevgili olduğunu sorar. Yukarıda görüldüğü üzere ilk sıralarda yer almadığını görerek, daha gerilerde isminin çıkmaması için, sorusunu devam ettirmekten vazgeçer.[476]

ـ4376 ـ8ـ وعن أُسامة بن زيد رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِيِّ # إذْ جَاءَ عَلِيٌّ وَالْعَبَّاسُ يَسْتَأذِنَانِ. فقَالَ: أتَدْرِى مَا جَاءَ بِهِمَا؟ قُلْتُ: َ قَالَ: لكِنِّي أدْرِى، ائْذنْ لَهُمَا، فَدَخَ فقَاَ: يَا رَسُولَ اللّهِ جِئْنَا نَسْألُكَ، أىُّ أهْلِكَ أحَبُّ إلَيْكَ؟ قَالَ: فَاطِمَةُ بِنْتُ مَحَمَّدٍ. قَا: مَا

جِئْنَاكَ نَسْألَكَ عَنْ أهْلِكَ. قَالَ: أحَبُّ أهْلِى إلَيَّ مَنْ أنْعَمَ اللّهُ عَلَيْهِ وَأنْعَمْتُ عَلَيْهِ، يَعْنِى أسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما. قَاَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: ثُمَّ عَليٌّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ. فقَالَ الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: يَا رَسُولَ اللّهِ! جَعَلْتَ عَمَّكَ آخِرَهُمْ. فقَالَ: إنَّ عَلِيّاً سَبَقَكَ بِالْهِجْرَةِ[. أخرجه الترمذي .

8. (4376)- Usâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oturuyordum. Ali ve Abbâs (radıyallahu anhümâ) gelip (huzuruna girmek için) izin istediler. Aleyhisselâtu vesselâm:"
Ne getirdiler biliyor musun?" buyurdular.
"Hayır, bilmiyorum!" dedim.
"Ama ben biliyorum, onlara izin ver!" buyurdular. (İçeri aldım), onlar da girdiler.
"Ey Allah'ın Resûlü! Ehlinden hangisi sana daha sevgili? Sormaya geldik!" dediler.
"Ehlimin bana en sevgili olanı, kendisine (hidayet ederek) Allah'ın nimetlendirdiği, (azad edip evlat edinmemle de) kendimin ikram etmiş olduğu kimsedir!" buyurdu ve Üsâme İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı zikretti.
"Pekalâ sonra kim?" dediler.
"Sonra Ali İbnu Ebî Tâlib!" buyurdular. Bunun üzerine amcası Abbas (radıyalluha anh):
"Ey Allah'ın Resûlü! Amcanı en sona bıraktın!" dedi.
"Ali hicrette senden önce davrandı!" cevabını verdiler" [Tirmizî, Menâkıb, (3821).] [477]

AÇIKLAMA:

1- Resûlullah'ın azad ettiği ve evlat edindiği kimse Üsâme değil, babası Zeyd'dir (radıyallahu anhümâ). Resûlullah'ın, Üsame'yi azad etmiş gibi ifadede bulunmasını ülemâ: "Bu iki nimette evlat babaya tabidir. Onun hükmüyle ifade edilmesi câizdir" diye açıklamıştır. Esasen, Resûlullah'ın, Zeyd'i, o suretle ifade etmesi, Zeyd'le ilgili olarak Kur'ân-ı

Kerîm'de onun aynı tabirlerle tavsifi sebebiyledir: "Hani Allah'ın iman nasib ederek ikramda bulunduğu ve senin de azad edip evlatlık edinerek ikramda bulunduğun kimseye sen: "Hanımını bırakma, Allah'tan kork" diyordun" (Ahzâb 37).
2- Âlimler, bu hadisten hareketle sevgi sıralamasının kan yakınlığına göre değil, efdaliyete göre olması gerektiği hükmünü çıkarmışlardır. [478]

ـ4377 ـ9ـ وعن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]كُنَّا نُفَضِّلُ بَيْنَ النَّاسِ زَمَانَ رَسُولِ اللّهِ # فَنَقُولُ: أبُو بَكْرٍ، ثُمّ عُمَرُ. ثُمَّ عُثْمَانُ، وَ يُنْكِرُ ذلِكَ عَلَيْنَا[. أخرجه البخاري وأبو داود والترمذي .

9. (4377)- İbnu Ömer (radıyallah anhümâ) anlatıyor: "Biz Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında insanları derecelendirir ve şöyle sıralardık: [Ümmet-i Muhammed'in, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)' dan sonra en efdali] Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman. [Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu sıralamayı işitir] bize itiraz etmezdi (radıyallahu anhüm ecmaîn)." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashâb 4, 7; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4627, 4628) Tirmizî, Menâkıb, (3707).][479]

AÇIKLAMA:

Hadiste, Hz. Osman'ın faziletçe Hz. Ali (radıyallahu anhümâ)'den önce olduğu te'yid edilmektedir. Ehl-i Sünnet'in cumhûru bu görüştedir. Bunu te'yid eden başka rivayetler de var. Ancak bu hususta farklı görüşler mevcuttur:
***** Süfyan-ı Sevrî'nin Hz. Ali'yi efdal gördüğü, ancak bu görüşünden döndüğü rivayet edilmiştir.
***** Huzeyme'nin de bu görüşte olduğu söylenmiştir.
***** İmam Mâlik: "Bu ikisi eşittirler, birbirine tafdil edilmezler" demiştir. Yahya'l-Kattân ve müteahhirînden İbnu Hamza ve başkaları bu görüşü benimsemiştir. İbnu Abdilberr, bu görüşü beğenmez ve şahsi kanaatinde Hârun İbnu İshak'tan hikâye edilen şu rivayete dayanır:

Hârun der ki: "Ben İbnu Ma'in'in şöyle söylediğini işittim:
"Kim faziletleri Ebu Bekr, Ömer, Osman ve Ali diye sıralar ve Ali'nin hizmetlerini ve faziletini tanırsa, o sâhib-i sünnettir." Ben kendisine: "Bazılarının: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman" deyip sükut ettiklerini söyledim. Onlar hakkında galîz tabirler kullandı" Bu rivayet tenkid edilerek: "İbnu Maîn, Hz. Osman sevgisinde aşırı gidip Hz. Ali'yi tenkîse yeltenen Osmancı takımı reddetmiş olmalı. Şüphesiz üçüne iktisâr edip, Hz. Ali'nin fazlını inkâr mezmundur" denmiştir.
İbnu Hacer, bu mesele ile ilgili tahlilini şöyle devam ettirir:
"İbnu Abdilberr şu iddiaya da yer vermiştir: "Bu hadis (sadedinde olduğumuz rivayet), Ehl-i Sünnet'in: "Hz. Ali, üçlerden sonra imamların en efdalidir" görüşüne de muhaliftir. Çünkü Ehl-i Sünnet, üçlerden sonra insanların en efdali olduğunda icma eder. Bu icma, İbnu Ömer hadisinin -sened İbnu Ömer'e kadar sahih de olsa- hatalı olduğuna delâlet eder." İbnu Abdilberr'in bu iddiası da tenkid edilmiş ve şöyle denmiştir: "Ashab'ın o zaman, Hz. Ali'yi tafdilde sükût etmiş olmaları ilelebet tafdil etmedikleri mânasına gelmez. Nitekim mezkur icma İbnu Ömer'in kayıtladığı zamandan sonra hasıl olmuştur. Böylece onun hadisi hatalı olmaktan çıkar."
İbnu Hacer der ki: "Kanaatimce, İbnu Abdilberr, burada Ubeydullah İbnu Ömer rivayetindeki ziyade sebebiyle inkârda bulunmaktadır. Bu ziyade ["(Biz, Ebu Bekr, Ömer, Osman diye sayar, ondan sonra) Resulullah'ın ashabı arasında dereceleme yapmadan hepsini terkederdik"] şeklindedir. Lakin bu rivayette Nafi teferrüd etmez." İbnu'l-Maceşûn ona mütâbaat eder. Bunu Hayseme, Yusuf İbnu'l-Mâceşun babasından, o da İbnu Ömer'den tahric etmiştir: "Biz Resulullah zamanında (efdaliyet sıralamasında) Ebu Bekr, Ömer, Osman der, sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabını bırakır, aralarında bir efdaliyet gözetemezdik." Bununla birlikte, o zaman aralarında dereceleme yapmayı terketmelerinden bundan sonra Hz. Ali'nin diğerlerinden efdal olduğuna itikad etmemiş olmaları manası çıkmaz. Doğruyu Allah bilir, Nitekim İbnu Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ali'yi diğer sahabelere takdim ettiğini itiraf etmiştir. Nitekim bu itiraf bir önceki babta kaydettiğim bir rivayette geçti.

İbnu Hacer'in atıfta bulunduğu rivayet şudur: İbnu Ömer der ki: "Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında şöyle derdik." Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) insanların en hayırlısıdır. Sonra Ebu Bekr, sonra Ömer gelir. Ali İbnu Ebî Talib (radıyallahu anh)'a ise üç haslet verilmiştir ki onlardan birinin bana verilmiş olması, bana kızıl develerden daha sevgilidir: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) kızıyla onu evlendirdi ve kızı ona çocuk dünyaya getirdi. (Resulullah'tan sonra) mescidin bütün kapıları kapatıldı, onun kapısı kapatılmadı. Hayber günü sancağı ona verdi." (Hadisi Ahmed İbnu Hanbel hasen senedle kaydetmiştir).
İbnu Hacer tahliline devam eder: "İbnu Ömer hadisinin bazı turukunda, mezkur hayırlı ve efdal olma halinin hilafetle ilgili hususta olduğu kaydedilmiştir. Bu rivayeti İbnu Asâkir Abdullah İbnu Yesâr, Salim' den o da İbnu Ömer'den naklen kaydetmiştir: "Siz biliyorsunuz, biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) zamanında şöyle derdik: "Ebu Bekr, Ömer ve Osman yani hilafette (ki liyakatte) Bir diğer rivayet, Ubeydullah, Nafi'den, o da İbnu Ömer'den: "Biz Resulullah zamanında derdik ki: "Bu işe (hilafete) insanların en layıkı kimdir? ve cevap verirdik: Ebu Bekr, sonra Ömer."
Bazı alimler: Sahabenin en efdali, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında şehid düşendir" demiş, bazıları da ismen: "Cafer İbnu Ebî Talib'dir" demiştir. İmam Beyhakî, Şâfiî hazretlerinin şu sözünü kaydeder: "Ashab ve Tabiin Ebu Bekr, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'nin (radıyallahu anhüm) efdaliyetinde icma etmiştir."[480]

ـ4378 ـ10ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]كَانَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ وَعَبَّادُ ابْنُ بِشْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ # في لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ فَخَرَجَا مِنْ عِنْدِهِ فَإذَا بِنُورَيْنِ بَيْنَ أيْدِيهِمَا. فَلَمّا افْتَرَقَا صَارَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا نُورٌ[. أخرجه البخاري .

10. (4378)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Üseyd İbnu Hudayr ve Abbâd İbnu Bişr (radıyallahu anhümâ) karanlık bir gecede Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında idiler. (Sohbet bitince) yanından ayrıldılar. Derken önlerinde iki nur peydah oldu. Yolları ayrıldığı zaman

her birinin bir nuru vardı." [Buharî, Mesâ'ıd 78, Menâkıb 28, Menakıbu'l-Ensar 13.][481]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayetin bir başka veçhi, bu sahabelerin ellerideki nûrun, günümüzdeki pilli el feneri mahiyetindeki bir şeyden çıktığını tasvir eder. Şöyle ki: "Üseyd İbnu Hudayr ve Ensar'dan bir kişi daha, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında konuşmak üzere kaldılar. Çok karanlık bir gece idi. Gecenin bir müddeti geçtikten sonra çıktılar. Herbirinin elinde bir değnekcik vardı. Birinin değneği önlerini aydınlatır olduğu halde yürüdüler. Yolları ayrılınca diğerinin değneği de aydınlatmaya başladı. Her biri kendi deyneğinin ışığında yürüdü, böylece evlerine vardılar."
2- Bu hadise Ashabın mazhar olduğu kerametlerden birini daha aksettirmektedir. Alimlerimiz bu ve benzeri rivayetlere dayanarak kerametin hak olduğuna hükmetmişlerdir. Keramet hususunda geniş açıklama daha önce geçti (4256. hadis). [482]

İKİNCİ FER' - SAHABELERDEN BAZILARININ FAZİLETLERİ

(İki kısımdır)

BİRİNCİ KISIM - ERKEKLER HAKKINDA

*** EBU BEKR SIDDIK (radıyallahu anh)**

ـ4379 ـ1ـ عن عائشةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها قَالَتْ:]دَخَلَ أبُو بَكْرٍ عَلى رَسُول اللّهِ #: فقَالَ لَهُ #: أبْشِرْ فَأنْتَ عَتِيقُ اللّهِ مِنَ النَّارِ. قَالَتْ: فَمِنْ يَوْمَئِذٍ سُمِّى عَتِيقاً[. أخرجه الترمذي .

1. (4379)- Hz. Aişe anlatıyor: "Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmişti. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Müjde, (Ey Ebu Bekr!) Sen Allah'ın ateşten azad ettiği kimsesin!" buyurdular. İşte o günden itibaren Hz. Ebu Bekr, Atik (azadlı) diye isimlendirildi." [Tirmizî, Menâkıb, (3679).][483]

AÇIKLAMA:

Hz. Ebu Bekr'in "Atik" diye isimlenmesi hususunda başka üç rivayet daha var:
***** Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bir gün dedi ki: "Ateşten azad edilen birini görmek isteyen Ebu Bekr'e baksın."
***** Musa İbnu Talha'nın rivayetine göre, annesi "Atik" diye tesmiye etmiştir.
***** Yüzündeki cemal (güzellik) sebebiyle Resulullah ona "Atik" demiştir. [484]

ـ4380 ـ2ـ وعن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أتَانِى جِبْرِيلُ فَأخَذَ بِيَدِى فَأرَانِى بَابَ الْجَنَّةِ الّذِى تَدْخُلُ مِنْهُ أُمَّتِى. فقَالَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللّهِ: وَدِدْتُ أنِّى كُنْتُ مَعَكَ حَتّى أنْظُرْ إلَيْهِ فقَالَ: أمَا إنَّكَ يَا أبَا بَكْرٍ أوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِى[. أخرجه أبو داود .

2. (4380)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Cebrail aleyhisselam yanıma gelerek elimden tuttu ve bana ümmetimin gireceği cennet kapısını gösterdi."
Hz. Ebu Bekr atılıp:

"Ey Allah'ın Resulü! Ben o sırada seninle olmayı ne kadar isterdim, ta ki ona ben de bakayım!" dedi.

Aleyhissalâtu vesselâm:

"Ey Ebu Bekr, ümmetimden cenete ilk girecek kimse olman sana yetmez mi!" karşılığında bulundular." [Ebu Davud, Sünnet, 9, (4652).][485]

ـ4381 ـ3ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا ‘حَدٍ عِنْدَنَا يَدٌ إ َّ وَقَدْ كَافَيْنَاهُ بِهَا مَا خَ أبَا بَكْرٍ فإنَّ لَهُ عِنْدَنَا يَداً يُكَافِيهِ اللّهُ تَعالى بِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَا نَفَعَنِى مَالُ أحَدٍ قَطُّ مَا نَفَعَنِي مَالُ أبِي بَكْرٍ، وَمَا عَرَضْتُ ا“سْمَ عَلى أحَدٍ إ َّ كَانَتْ لَهُ كَبْوَةٌ إ َّ أبَا بَكْرٍ، فإنَّهُ لَمْ يَتَلَعَّثَمْ، وَلَوْ كُنْتُ مُتّخِذاً خَلِيً َتّخَذْتُ أبَا بَكْرٍ خَلِيً أ وَإنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللّهِ تَعالى[. أخرجه الترمذي.يُقَالُ »كَبَا الْفَرَسُ« إذَا خَرّ لِوَجْهِهِ، والْمُرَادُ أنَّ الصِّدِيقَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه لَمْ يَتَرَدَّدْ في تَصْدِيقِهِ # . و»التَّلَعْثَمُ« التَّرَدُّدُ في الْقَوْلِ وَالْفِعْلِ والتَّتَعْتُعِ فيه.وقَوْلُهُ: »ولَوْ كُنْتُ مُتَّخِذاً خَلِيً إلى آخِرِهِ« حَاصِلُهُ أنَّ الْخَلَّةَ تَلْتَزِمُ فَضْلَ مُرَاعَاةٍ لِلْخَلِيلِ وَقِيَامٍ بِحَقّهِ وَاشْتِغَالَ الْقَلْبِ بِأمْرِهِ، فَأخْبَرَ # أنَّهُ لَيْسَ عِنْدَهُ فَضْلٌ مَعَ خُلَّةِ الْحَقّ لِخَلْقٍ شْتِغَالِ قَلْبِهِ بِمَحَبَّةِ رَبِّهِ فَ يَحْتَمِلُ مَيٌ إلى غَيْرِهِ .

3. (4381)- Yine Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Nezdimizde bir eli(ihsanı) bulunan hiç kimse yoktur ki, o ihsan sebebiyle biz ona (misliyle veya daha fazlasıyla) karşılıkta bulunmayalım. Ancak Ebu Bekr bundan hariç. Çünkü, onun nezdimizde yardımı varsa da, onun karşılığını Kıyamet günü ona Allah verecektir. Bana Ebu Bekr'in malı kadar kimsenin malı faydalı olmadı. Ben müslüman olmasını teklif ettiğim herkesten bir zorluk gördüm. Ebu Bekr hariç. Zira o teklifim karşısında hiç tereddüd etmeden kabul etti. Eğer kendime bir dost (halil) ittihaz etseydim, mutlaka Ebu Bekr'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, arkadaşınız Allah Teâla'nın dostu (halilullah'tır)." [Tirmizî, Menakıb, (3662).][486]

ـ4382 ـ4ـ وعن أبى سعيدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]خَطَبَ رَسُولُ اللّهِ # النَّاسَ فَقَالَ: إنَّ اللّهَ تَعالى خَيَّرَ عَبْداً بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ.

فاخْتَارَ مَا عِنْدَهُ فَبَكَى أبُو بَكْرٍ فَعَجِبْنَا لِبُكَائِهِ أنْ يُخْبِرَ # عَنْ عَبْدٍ خُيِّرَ. فَكَانَ # هُوَ الْمُخَيَّرَ، وَكَانَ أبُو بَكْرٍ هُوَ أعْلَمُنَا. فَقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ مِنْ أمَنِّ النَّاسِ عَلىَّ في صُحْبَتِهِ وَمَالِه أبَا بَكْرٍ، وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذاً خَلِيً غَيْرَ رَبِّى تَّخَذْتُ أبَا بَكْرٍ خَلِيً، ولكِنْ أُخُوَّةُ ا“سْمِ وَمَوَدَّتُهُ. َ يَبْقِيَنَّ في الْمَسْجِدِ بَابٌ إَّ سُدَّ إَّ بَابَ أبِي بَكْرٍ[. أخرجه الشيخان والترمذي.

4. (4382)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) halka hitab ederek buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri bir kulunu, dünya ile nezdindeki tercihte muhayyer bıraktı. O kul, Allah'ın nezdindekini tercih etti."
Bu söz üzerine Hz. Ebu Bekr ağlamaya başladı. Biz, Aleyhissalâtu vesselâm, Allah tarafından muhayyer bırakılan bir kul hakkında verdiği haber sebebiyle onun ağlamasına hayret ettik. Meğer, muhayyer bırakılan o kul Aleyhissalâtu vesselâm'ın kendisi imiş. Meğer bunu en iyi anlayan da aramızda Ebu Bekr imiş.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sohbetiyle olsun malıyla olsun bana en ziyade ikramda bulunan Ebu Bekr'dir. Eğer, ben Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, mutlaka Ebu Bekr'i halil edinirdim. (Allah arkadaşınızı kendine halil kıldı). Ancak (aramızda) İslam kardeşliği ve İslam muhabbeti var [(bu) efdaldir].
Mescide açılan (hususi) hiçbir kapı bırakılmayıp, hepsi kapatılacak, sadece Ebu Bekr'in kapısı açık bırakılacak." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 3, Menâkıbu'l-Ensâr 45, Mesacid 80; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 2, (2382); Tirmizî, Menakıb, (3661).][487]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayet Hz. Ebu Bekr'in feraset ve anlayışça ashabın hepsinden ileri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, onun Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde fevkalade bir takdire mazhar olduğu da anlaşılmaktadır. Resulullah, bir rivayette yar-ı gar olan Ebu Bekr'in en kritik anlardaki beraberlik ve sohbeti ile ünsiyet sağlayıp mânevi destek oluşunun ehemmiyetine işaret etmektedir. Hicret sırasında ve bâhusus mağaradaki ve diğer nice beraberliklerin ehemmiyetine işareten ayet-i

kerimede لَا تَحْزَنْ اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا tesellisine yer verilmiş olması (Tevbe 40) Sıddîk hazretlerinin hadiste temas edilen "sohbet"inin ehemmiyetini gösterir. Hudeybiye sulhü sırasında herkes antlaşmadan memnuniyetsizlik izhâr ederken, Hz. Ebu Bekr'in teslimiyeti burada hatırlanması gerekli mânevi desteklerinden bir diğeridir.

Şu halde, hadiste geçen "sohbet"i dilimizdeki "karşılıklı konuşmak" manasında anlamayacağız. Bu mana da bulunmakla birlikte beraberlik manası esastır. Nitekim, sahabî kelimesi de sohbetten gelir. "Resulullah'la beraberliği olan, arkadaşlık eden" demektir. Öyleyse Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde, risalet-i Muhammediye'nin tebliğ, tesbit ve takririnde bir kelime ile hedefe ulaşmasında, Hz. Ebu Bekr'in "sohbet"inin katkısının ehemmiyetli olduğuna dikkat çekiyor. Öyleyse bu sohbetten murad sadece konuşma değil, ünsiyet, teselli, takviye, dayanışma, manevi destek vs. de maksuddur. Hz. Ebu Bekr'in hayatını ve Resulullah'la olan münasebetlerini bilenlere bu husus vâzıhtır.

2- "Rabbimden başkasını halil (dost) tutacak olsaydım, Ebu Bekr'i halil tutardım" cümlesine gelince: Halil, sevgisi kalbe -hiçbir boşluk kalmaycak şekilde- nüfuz etmiş, umur-u esrarına girmiş dost demektir. Âlimler meveddet, hullet, muhabbet, sadakat gibi birbirinin yerine kullanılabilen yakın manadaki kelimelerin müteradif olup olmadıklarını münakaşa etmişlerdir. Lügatçilere göre hullet, sadakat ve meveddet demektir. Ancak hullet'in en yüksek mertebede sevgi olduğu da söylenmiştir. Nitekim, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ashabından bir kısmına -Ebu Bekr, Fatıma, Hz. Aişe, Hasaneyn, Usâme.. vs. gibi- muhabbet ve sevgisini izhar etmiş olmasına rağmen: "Rabbimden başka birini halil ittihaz etseydim..." demiştir. Demek ki, hulletle ifade edilen sevgi her çeşit eksiklikten uzak, benliğin tamamını saran bir sevgidir ki, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bu derecedeki bir sevgiyi Allah'a tahsis etmiş olduğunu ifade buyurmuştur. Hadisin devamında, "Ebu Bekr'i halil ittihaz ederdim" demiş olması. Hz. Ebu Bekr'in yanında birinci sırada yer alan bir şahsiyet olduğunu ifade eder.

Zemahşerî, halil'i şöyle tarif eder: "Halil, sana boş anlarında muvafakat eden, yolda seninle yürüyen veya senin açığını kapayan veya senin

açığını kapadığın veya senin evine giren kimsedir." Sırrına nüfuz eden kimse" veya "Kalbinde kendisinden başkasına yer vermediğin kimse" gibi daha birçok açıklama da yapılmıştır.

Hz. Ebu Bekr'de hullet'e giren bu vasıflar, Resulullah'la olan münasebetlerinde azâmi mertebede mevcuttur. Hz. Ebu Hüreyre, Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anhümâ) gibi bazılarının, zaman zaman Resulullah'tan "Halilim" diye söz etmiş olmalarının, yapılan açıklamalara ters düşen bir yönü olmamalıdır. Çünkü onların, Resulullah'ı kendilerine halil ittihaz etmeleri caizdir. Ancak onlardan birinin: "Ben Resulullah'ın haliliyim" demesi caiz olmaz. Nitekim Hz. İbrahim için Halilullah denir, ancak Allah için, Halilu İbrahim denmesi caiz olmaz.

3- Sadedinde olduğumuz hadis, Hz.Ebu Bekr'in mal cihetiyle İslâm'a katkılarına da temas etmektedir. Bu yönüyle de onun hakkını vermek gerekir. Zira Tebük seferi sırasında en fazla veren Hz. Ömer, malının yarısını verirken, Hz. Ebu Bekr, -ailesini Allah ve Resûlüne havale ederek,- malının tamamını bağışlamıştır. Hz. Aişe, babası vefat ettiği zaman tek dinar ve tek dirhem bırakmadığını ifade eder. Hz. Aişe'nin bir başka rivayetinde, Sıddık (radıyallahu anh)'ın Resulullah'a kırkbin dirhem infak ettiğini belirtir. Resulullah onun hakkını şöyle verir: "Aramızdan Ebu Bekr, bize insanların en büyüğüdür. O, beni kızıyla evlendirdi. Nefsini bana adadı. Malca da müslümanların en hayırlısıdır: O, maldan verdiği ile Bilal'i hürriyetine kavuşturdu, (bu malla) o beni hicret sırasında "Hicret evi"ne (Medine'ye) taşıdı."

4- Hadisin sadedinde olduğumuz veçhinde "...Ancak (aramızda) İslâm kardeşliği ve muhabbeti var" denilmektedir Buhârî'nin bir başka rivayetinde "efdal" ziyadesi var. Bu sebeple onu, tercümede köşeli parantez arasında gösterdik. Ebu Yala'nın bir tahricinde ولكِنْ خُلّةُ اِسْمِ اَفْضَل şeklinde gelmiştir. Yani "İslâm kardeşliği" yerine "İslam hulleti (dostluğu)" denmiştir.

İbnu Hacer der ki: "Bu ifadede işkal (yani izahı müşkil bir durum) var. Zira, hullet, uhuvvet-i İslam'dan efdaldir. Çünkü, hullet, uhuvveti ifade ettiği gibi fazlasını da ifade eder." Buna cevap sadedinde dendi ki: "Ondan murad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile İslâm meveddeti,

başkasıyla İslam meveddetinden efdaldir." Keza dendi ki: "Buradaki ifdal (daha iyi), fâdıl (iyi) manasındadır. Bu fazilete bütün sahbelerin iştirak etmeleri, söylediğimiz hususa aykırı düşmez. Zira Hz. Ebu Bekr'in üstünlüğü, diğerlerinden ayrı olarak bilinen bir husustur. İslâm kardeşliği ve İslam sevgisi müslümanlar arasında, dine yardım ve hak kelamın yüce kılınması ve çok sevap kazanma hususlarında pek farklı derecelerdedir. İşte bütün bunlarda Hz. Ebu Bekr'in hissesi herkesten fazladır."

İbnu Hacer, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Eğer bir halil ittihaz edcek olsaydım, Ebu Bekr'i halil yapardım" buyurmuş olmasının, başka hiç kimseye müyesser olmayan pek büyük bir menkîbe olduğunu belirtir. İbnu'l-Tîn, bu ibareyi bazı alimlerin şöyle yorumladıklarını nakletmiştir: "Eğer ben, herhangi bir kimseyi dine giren bir emirde hususi bir imtiyaza mazhar kılsaydım, bu, Ebu Bekr olurdu." İbnu't-Tîn ilave eder: "Bu ifadede Şia'nın "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Kur'ân' la ve dinle ilgili bazı meselelerde, başka hiç kimseye nasib olmayacak şekilde Hz. Ali'yi bir kısım hususiyetlerle imtiyazlı kıldığı" şeklindeki idialarında onları tekzib vardır."

5- Hadiste geçen son bir mesele, Hz. Ebu Bekr'in kapısı dışındaki kapıların kapanması meselesidir. İbnu Hacer, bu hususta şu açıklamayı kaydeder: "Hattabî, İbnu Battal ve başkaları dediler ki: "Bu hadiste Hz. Ebu Bekr'in açık bir şekilde hususiyeti gözükmektedir. Yine hadiste onun hilafete müstehak olduğunun kuvvetli bir delili vardır. Hususen, bu hadisin, Resulullah'ın hayatının sonunda Ashab'a, Ebu Bekr'den başka kimsenin imamlık yapmamasını emrettiği bir zamanda varid olması ayrı bir ehemmiyet taşır. Bazıları, "kapı" ile hilâfet kinaye edilmiştir, "örtülmesi" ile de hilafet talebi kinaye edilmiştir; sanki şöyle buyurmuştur: "Ebu Bekr'den başka kimse hilafet taleb etmesin, onun hilafeti talebinde bir beis yok" demiştir. İbnu Hibban bu görüşü benimsedi ve bu hadisi tahric ettikten sonra şu açıklamayı yaptı: "Bu hadiste, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra onun halife olacağına delil var. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm: "Mescide açılan bütün havhaları (kapıları) benden kapayın" sözüyle, kendinden sonra halife olma hususunda herkeste uyanacak arzuları kesinlikle bertaraf

etti." Bazı alimler bu yorumu, "Ebu Bekr'in evi, Medine'nin banliyösündeki Sünuh nâm mevkide olması dolayısıyla, onun mescide açılan bir kapısı bulunmaması" gerçeğiyle de takviye ederler. Ancak bu isnad zayıftır. Zira, Hz. Ebu Bekr'in evinin Sünuh'te bulunması, mescide mücavir (komşu) bir evinin daha olmasına mani değildir. Sünuh'teki evi, Ensarî kardeşinin evi olabilir. Nitekim o sıralarda, Hz. Ebu Bker'in bir diğer zevcesi daha vardı: Esmâ Bintu Ümeys Bu husus bilittifak sabittir. Bazı rivayetlere göre (Hz. Aişe'nin annesi olan) Ümmü Ruman (radıyallahu anhâ) da o sıralarda sağdı."

Müteakip açıklamalarda sıkça geçeceği için hemen belirtelim: Havha kapıdan ziyade "duvarda açılan oyuk, delik" manasına gelir, ışık almak gayesiyle açılır, yüksek de olabilir, alçak da. İstenen yere geçmeye imkan verecek şekilde geniş tutulabilir. Bu rivayetlerde havha ile böyle bir delik kastedildiği belirtilir.

Muhibbu't-Taberî, İbnu Hibbân'ı tenkidle der ki: "Ömer İbnu Şehbe, Ahbâru'l-Medine'de zikreder ki: "Mescide açılan havhası (kapısı)nın kapatılmasına izin verilen Ebu Bekr'in evi, mescide bitişikti. Bu ev, kendisine gelen heyetlerden birine bir şeyler verme ihtiyacı hasıl oluncaya kadar elinde kaldı. O zaman evi sattı. Evi Ümü'lmü'minin Hz. Hafsa (radıyallahu anhâ) dörtbin dirhem ödeyerek satın aldı. Ev, Hz. Osman zamanında mescidin genişletilmesi arzu edilinceye kadar onun elinde kaldı. O zaman mescidi genişletmek maksadıyla müslümanlar ondan taleb ettiler. O vermeye yanaşmadı ve: "Pekiyi ben nasıl mescide gideceğim, yolum ne olacak?" dendi. Kendisine: "Sana ondan daha geniş bir ev verir, aynı şekilde yol da yaparız dediler Böylece o da razı oldu."

İbnu Hacer devamla der ki: "Mescid etrafındaki kapıların kapanması ile alâkalı, zâhirleri buna muhalif başka rivayetler de var. Kaydettiği rivayetlerin bazıları, kapatılmaktan istisna edilen kapının Hz. Ali'nin kapısı olduğunu ifade eder. Bu rivayetlere göre, Ashab'tan bir kısmının evleri mescide açılmaktadır. Hatta, Hz. Ali'nin evine giden başka yol da mevcut değildir, cünüb bile olsa mescidden geçmektedir. Hz. Peygamber'in bu kapıları kapatma emri üzerine, rahatsızlık izhar edenler olur. Aleyhissalâtu vesselâm: "Vallahi ben kendi başıma hiçbir şeyi ne

kaparım ne de açarım. Ancak bir şey bana emredildi mi ona ittiba ederim" diyerek, emrin ilahî menşeini gösterir."
İbnu Hacer, Hz. Ali'nin kapısının istisna edildiğini ifade eden rivayetlerden bir kısmını kaydettikten sonra Hz. Ebu Bekr'in kapısını istisna eden hadislerle bunlar arasındaki tezadı giderme sadedinde zikredilen bazı mütalaaları kaydeder. Bu meyanda İbnu'l-Cevzî'nin, Hz. Ali'nin kapısını istisna kılan rivayetleri mevzu veya ma'ûl addederek ihticac dışı tuttuğunu, bunları Râfizilerin uydurduğuna hükmettiğini belirtir. Fakat kendisi, bu hadislerin tek başlarına alınsa bile ihticaca elverişli olduklarını, kaldı ki mecmuu itibariyle hayda hayda ihticaca elverişli olacaklarını söylemek İbnu'l-Cevzî'nin hükmünü şiddetle reddeder ve der ki: "İbnu'l-Cevzî bu hükmüyle şenî bir hata işlemiştir. Zira o, bu davranışıyla, iki kıssanın arasını cemetmek mümkün iken, arada muâraza var vehmine dayanarak sahîh hadisleri reddetme yolunu tutmuştur. Nitekim cem meselesine Bezzâr, Müsned'inde işaret eder ve der ki: "Hz. Ali'nin kıssası, Kûfe ehlinin hasen rivayetleriyle varid olmuştur. Hz. Ebu Bekr' in kıssası ise Medine ehli'nin rivayetlerinde varid olmuştur, Kûfe ehlinin rivayetlerinin sabit olması halinde, bu iki rivayetin arası Ebu Sa'îdi'l-Hudrînin bir rivayetinin delaletiyle cemedilir. Bu, Tirmizî'de gelmiştir. Mezkur rivayete göre, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) "Bu mescide benden ve senden başkası cünüb olarak basamaz" buyurmuştur. Hadis şunu ifade eder: Hz. Ali'nin evine giriş veren kapı mescide açılıyor idi. Evinde ondan başka da kapı yoktu, bu sebeple Aleyhissalâtu vesselâm onun kapatılmasını emretmedi. Bunu, İsmâil el-Kâdı'nın Ahkâmu'l-Kur'ân'da el-Muttalib İbnu Abdillah İbni Hantab tarikinden kaydettiği şu rivayet de te'yid eder: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ali hariç kimsenin mescide cünüb olarak girmesine izin vermedi. Çünkü onun evi mescidde idi."
İki rivayetin te'lifinin neticesi şudur: "Mescide açılan kapıların kapatılmasıyla ilgili emr-i nebevî iki kere vâki oldu. Birincide Hz. Ali'nin kapısının kapatılması istisna edildi. İkinci emirde ise, Hz. Ebu Bekr'in kapısı istisna edildi." Ancak bu te'vil, Hz. Ali ile ilgili kıssada geçen kapının hakîki kapı, Hz. Ebu Bekr'in kıssasında geçen kapının da mecâzi olduğuna -onunla havha'nın murad olduğuna- hamledilince

gerçekleşir. Sanki, ashab kapıların kapatılması emriyle kapılarını kapattılar, ancak onun yerine, mescide girişi imkân veren delikler (havha) açtılar. Bilahere, bunları da kapamakla emrolundular. İki hadisin arasını cemetmede bu yol tatminkâr sayılabilir. Ebu Ca'fer et-Tahâvî, Müşkilü'l-Asâr'da mezkur iki hadisin arasını cemde bu yolu takip etmiştir. Bu, o kitabın son üçte birinin baş kısımlarında yer alır. Ebu Bekr el-Kelâbâzî de Meâni'l-Ahbâr'da yer verir ve Hz. Ebu Bekr'in evinin mescidin haricinde bir kapısı, mescide açılan bir havhası olduğunu, Hz. Ali'nin evinin ise sadece Mescid'e açılan bir kapısı olduğunu tasrîh eder." [488]

6- Hadiste Yer Alan Bazı Fevâid:

Hadiste, Hz. Ebu Bekr'in, zâhir olan, faziletini beyan dışında başka bazı fevaîd de mevcuttur. Ezcümle:

***** Hz. Ebu Bekr, Rasûlullah'a halîl olmaya ehil idi.

***** Halîl, bir başkasının istinakını reddetme sıfatına hâizdir. (Yani bir kimse iki ayrı halîl edinemez.)

***** Mühim bir sebep olmadıkça, mescid yol olarak kullanılamaz.

***** Dinleyenlerin anlayışlarını ve meraklarını tahrîk etmek için, tasrihten kaçıp, hususî bir remizle işârette bulunmak câizdir: Rasûlullah ecelinin yaklaştığını böyle haber vermiştir.

***** Anlayışta âlimler arasında fark vardır.

***** Anlayışı yüksek olana "daha bilgin" denebilir.

***** Resûlullah'ın ahireti tercihinde, bize dünyalığı değil ahirete ait şeyleri tercihe teşvik var.

***** İhsan edene teşekkür, lütfu sebebiyle medh u sena edilmesi gerekir. [489]

ـ4383 ـ5ـ وعن أبى الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]كُنْتُ جَالِساً عِنْدَ النَّبِىِّ # إذْ أقْبَلَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه آخِذاً بِطَرَفِ ثَوْبِهِ حَتّى أبْدَى عَنْ رُكْبَتَيْهِ. فقَالَ # أمَّا صَاحِبُكُمْ فَقَدْ غَامَرَ. فَسَلَّمَ، وَقالَ: إنَّهُ كَانَ بَيْنِى وَبَيْنَ ابْنِ الْخَطَّابِ شَىْءٌ، فَأسْرَعْتُ إلَيْهِ ثُمَّ نَدِمْتُ، فَسَألْتُهُ أنْ يَغْفِرَ لِى فَأبِى عَلَىَّ، فَأقْبَلْتُ إلَيْكَ، فقَالَ: يَغْفِرُ اللّهُ لَكَ يَا أبَا بَكْرٍ ثَثاً، ثُمَّ إنَّ عُمَرَ نَدِمَ، فأتَى مَنْزِلَ أبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه.

فقَالَ: أثَمَّ أبُو بَكْرٍ؟ فقَالَوا:َ. فَأتَى إلى النّبِىِّ # فَسَلّمَ فَجَعَلَ وَجْهُ النّبِىِّ # يَتَمَعَّرُ حَتّى أشْفَقَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَجَثَا عَلى رُكْبَتَيْهِ وَقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ ، أنَا كنْتُ أظْلَمَ. فقَالَ النَّبِىُّ #: إنَّ اللّهَ بَعَثَنِى إلَيْكُمْ فَقُلْتُمْ كَذَبْتَ، وَقَالَ أبُو بَكْرٍ: صَدَقَ، وَوَاسَانِى بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، فَهَلْ أنْتُمْ تَارِكُونَ لِى صَاحِبِى مَرَّتَيْنِ أوْ ثَلاثاً. قَالَ: فَمَا أوذِىَ بَعْدَهَا[. أخرجه البخاري.»غَامَرَ« أي خاصم. »والتمَعُّرُ« تَغَيُّرُ اللّوْنِ مِن الغَضَب .

5. (4383)- Ebu'd-Derdâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında oturuyordum. Derken, Ebu Bekr (radıyallahu anh) elbisesinin eteğini tutarak çıkageldi. Öyle ki, dizleri açılmış durumdaydı. Aleyhissalâtu vesselâm (onu bu halde görür görmez):

"Arkadaşınız biriyle çekişmiş olmalı!" buyurdular. Ebu Bekr selam verdi ve:"

(Ey Allah'ın Resûlü!) Benimle İbnu'l-Hattâb arasında bir şey (tatsızlık) oldu. Üzerine yürüdüm, sonra da pişman oldum. Beni affetmesini taleb ettim, kabul etmedi. Bunun üzerine sana geldim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm da:

"Ey Ebu Bekr! Allah sana mağfiret etsin!" buyurdu ve bunu üç kere tekrar etti. Sonra da Ömer (radıyallâhu anh), davranışından pişman oldu. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın evine gitti ve:"

Ebu Bekr evde mi?" diye sordu. "Hayır!" cevabını alınca, o da doğru Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına geldi ve selam verdi. Aleyhissalâtu vesselâm'ın yüzü (öfkeden) renk renk olmaya başladı. Bu hal, Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ı korkuttu. Derhal diz çökerek:

"Ey Allah'ın Resûlü! Bu meselede (hata benim), ben zulmettim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm (hepimize):

"Allah beni size (peygamber olarak) gönderdi. Size tebliğ ettiğim zaman hepiniz bana: "Sen yalancısın" dediniz. Ebu Bekr ise: "Doğru söyledin" dedi ve bana canıyla, malıyla yardımcı oldu. Siz arkadaşımı bana bırakırsınız değil mi?" buyurdular ve iki veya üç kere, bu sözü tekrar ettiler.

Ebu'd-Derdâ der ki: "Bundan sonra, (Rasulullah'ın hatırı için) Ebu Bekr'e hiç eziyet edilmedi." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 5, Tefsir, A'raf 3.][490]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh)'ın Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanında nasıl bir mevki tuttuğu, hatırının ne derece yüce olduğu görülmektedir. Zira Hz. Ebu Bekr'i üzdüğü için Hz. Ömer'e öfkesini, herkesin pay alacağı bir üslubla açık ifade etmiştir. Hatta, hadiseyi anlatan başka rivayetlerde Resulullah daha kesin bir üslubla Hz. Ömer'e öfkesini izhar etmiştir. Ebu Ya'la'nın, Ebu Umâme'den kaydettiğine göre: "Ömer oturdu, Resulullah ondan yüzünü çevirdi. Sonra Ömer yer değiştirip Resulullah'ın önüne oturdu. Resulullah tekrar ondan yüzünü çevirdi. Ömer kalkıp Resulullah'ın tam önüne oturdu. Aleyhissalâtu vesselâm tekrar ondan yüzünü çevirdi. Bu sefer Ömer:
"Ey Allah'ın Resûlu! Benden yüz çevirmenizin sebebi, benden size ulaşan bir hatam sebebiyle olmalı! Siz benden yüz çevirirseniz hayatın bana ne hayrı olacak?" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Ebu Bekr senden özür diler, sen kabul etmezsin ha!" buyurur.Bir başka rivayette: "Kardeşin senden bağışlamanı ister, sen bağışlamazsın ha!" der.
Hz. Ömer: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin olsun! O her ne zaman taleb etmişse mutlaka ben onu affetmişimdir. Allah, nazarımda, sizden sonra ondan daha sevgilisini yaratmamıştır" der. Hz. Ebu Bekr de: "Seni hak ile gönderen Zat'a yemin ederim, dediği doğrudur" diye Hz. Ömer'i tasdik eder ve barışırlar. [491]

2- Hadiste Mevcut Bazı Fevaid:

***** Hz. Ebu Bekr bütün sahabelerden efdaldir.
***** Fâzıl kişinin, kendinden efdalle çekişmesi uygun düşmez.
***** Kişi yüzüne karşı medhedilebilir, ancak fitneye ve gurura düşmeyeceğinden emin olunmalıdır.
***** İnsan beşeriyet icabı, öfkenin sevkiyle iyi olmayan şeyleri irtikab edebilir. Dinde fazilet sahibi kişi, bu durumda, hemen makul olana rücû

etmelidir. Nitekim ayet-i kerimede de: "Takva sahipleri, kendilerine şeytandan bir arıza değdiği zaman iyice düşünürler. Bir de bakarsın ki hakikatı görüp bilmişlerdir bile" (Araf 201) buyrulmuştur.

***** Peygamberden başkası fazilette zirveye bile ulaşsa hatadan masun değildir.

***** Mazlumdan af dilemek; helallik istemek müstehabtır.

***** Arkadaşına kızan, onu ismiyle zikretmek yerine, babasına veya dedesine nisbet ederek söyleyebilir. Nitekim Hz. Ömer'e kızgın gelen Hz. Ebu Bekr "Ömer" dememiş, İbnu'l-Hattâb diyerek anmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) da Hz. Ali'yi İbnu Ebî Talib diye anmıştır. اِلَّا اِذَا كَانَ ابْنُ اَبِى طَالِبٍ يُرِيدُ اَنْ يَنْكَحَ ابْنَتَهُ

***** Diz avret değildir.[492]

ـ6ـ4384 # وعن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قالَ:]لَمَّا اشْتَدَّ بِالنّبِىِّ الْمَرَضُ قِيلَ لَهُ في الصَّةِ. فقَالَ: مُرُّوا أبَابَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَقَالَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهُ إنَّ أبَابَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقُ الْقَلْبِ، وَإنَّهُ إذَا قَامَ في مَقَامِكَ يَكَادُ يُسْمِعُ النَّاسَ مِنَ الْبُكَاءِ، فَلَوْ أمَرْتَ عُمَرَ! فقَالَ: مُرُو أبَابَكْرٍ فَلْيُصَلِّ، فَعَاوَدَتْهُ. فقَالَ: مُرُوهُ فَلْيُصَلِّ، فَإنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ[. أخرجه البخاري.وَأرَادَ بِقَوْلِهِ: »إنَّكُنَّ صَواحِبُ يُوسُفَ« اِمْرَأةُ الْعِزِيزِ وَالنِّسَاءِ الَّتِى قَطَعْنَ أيْدَيَهُنَّ، أىْ إنكنَّ تُحْسِنَّ لِلرَّجُلِ مَاَ يَجُوزُ وَتُغْلِبْنَ عَلى رَأيهِ.

6. (4384)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hastalığı şiddetlenince, kendisine cemaate namazı kimin kıldıracağı soruldu.

"Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı o kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ):

"Ebu Bekr yufka yürekli bir kimsedir, senin yerinde namaza duracak olsa (dayanamayıp ağlar ve ağlamaktan halka kıraati duyuramaz, (namaz kıldırma işini) Ömer'e emretseniz!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm yine: "Ebu Bekr'e söyleyin, namazı kıldırsın!" buyurdular. Hz. Aişe önceki sözünü tekrar etti. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ona (Ebu Bekr'e) emredin, namazı kıldırsın!" dedi ve:

"Siz (kadınlar) kendi kafanıza göre düzende Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları gibisiniz!" diye söylendi." [Buhârî, Ezân 46.][493]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), ileride hilafet meselesinde, ihtilafı önleyecek bir işaret olarak, sağlığında ve huzurunda, Hz. Ebu Bekr' in imametini ısrarla arzu edip emir buyurduğu halde, Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), daha pratik, günlük bir maksadla, bu emrin tashihi istikametinde fikir beyan eder. Resulullah'ın ısrarına, te'yidine rağmen, o da görüşünde ısrar eder. Hatta Buharî'nin aynı babta kaydettiği bir başka rivayete göre, Hz. Aişe, Hz. Hafsa'yı bularak, aynı gerekçeleri beyanla halka namazı Hz. Ömer'in kıldırmasını söylemesini rica eder. Hafsa (radıyallahu anhâ), Resulullah'a aynı şeyi söyler. Aleyhissalâtu vesselâm:"
Şu kadınlara bak! Sizler, mutlaka Hz. Yusuf'un kadın arkadaşlarısınız! Ebu Bekr'e söyleyin, halka namazı kıldırsın!" emreder. Resulullah'ın kendilerine kızdığını gören Hafsa (radıyallahu anhâ), Hz. Aişe'ye: "Senden hiçbir zaman hayır görmedim!" der ve o emrinden dolayı serzenişte bulunur.
2- Hadiste geçen: "Hz. Yusuf'un kadın arkadaşları" صَوَاحِبَ يُوسُف tabirine gelince sevâhib kelimesi sahibe'nin cem'idir, kadın arkadaş demektir. Yusuf ise Kur'an'da hikayesi geçen büyük peygamberlerden biridir. Öyleyse, Yusuf'un kadın arkadaşları'ndan maksad, Kur'an'daki kıssada oyunları tasvir edilen Mısır Azizi'nin karısı ve Yusuf'un güzelliği karşısında ellerini kesen kadınlardır. Resulullah bu sözüyle, kadınların caiz olmayan şeyleri, erkeklere cazib göstererek onların reylerine galebe çaldıklarını ifade buyurmuştur.[494]

ـ4385 ـ7ـ وعن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]كَانَ أبُو بَكْرٍ يُصَلِّى لَهُمْ في وَجَعِ النبىِّ # الَّذِى مَاتَ فيهِ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ اثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ في الصَّةِ فَكَشَفَ # سِتْرَ الْحُجْرَةِ، يَنْظُرُ إلَيْنَا وَهُوَ قَائِمٌ كَأنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةُ مُصْحَفٍ ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ فَهَمَمْنَا أنْ نَفْتَتَنَ مِنَ الْفَرَحِ بُرُؤْيَةِ

النّبىِّ #. فَنَكَصَ أبُو بَكّرٍ عَلى عَقَبَيْهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ، وَظَنَّ أنَّ رَسُولَ اللّهِ #: خَارِجٌ إلى الصَّةِ فأشَارَ إلَيْنَا النبىُّ # أنْ أتِمُّوا صَتَكُمْ، وَأرْخى السِّتْرَ، فَتُوُفِّىَ مِنْ يَوْمِهِ[. أخرجه الشيخان والنّسائِى .

7. (4385)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı vefata götüren hastalığı şiddetlendiği zaman, halka namazı Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) kıldırıyordu. Pazartesi günü, cemaat saf olmuş halde namaza durduğu sırada Aleyhissalâtu vesselâm hücresinin perdesini açtı, ayakta olduğu halde bize bakıyordu. Yüzü sanki bir mushaf yaprağı gibi (uçuk) idi. Sonra tebessüm ederek güldü. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (böyle) görmenin sevinciyle namazı bozayazdık. Hz. Ebu Bekr derhal safta namaz kılmak üzere geri çekildi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın namaza geldiğini zannetmişti. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm), bize işaret ederek namazı tamamlamamızı söyledi ve perdeyi indirdi. O gün vefat etti." [Buharî, Ezan 46, 94, Amel fi's-Salât 6, Megâzî 83; Müslim, Salat 98; Nesâî, Cenaiz 7, (7, 4).][495]

ـ4386 ـ8ـ وعن عُرْوَةَ قَالَ:]سَألْتُ عَبْدَ اللّهِ بْنَ عُمَر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما عَنْ أشَدِّ مَا صَنَعَ الْمُشْرِكُونَ بِرَسُولِ اللَّهِ #. قَالَ: رَأيْتُ عُقْبَةَ بْنَ أبِي مُعِيطٍ جَاءَ إلى النَّبِىِّ # وَهُوَ يُصَلِّي، فَوَضَعَ رِدَاءَهُ في عُنُقِهِ، فَخَنَقَهُ خَنْقاً شَدِيداً. فَجَاءَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه حَتّى دَفَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: أتَقْتُلُونَ رَجُ أنْ يَقُولَ رَبِّى اللّهُ، وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ[. أخرجه البخاري.

8. (4386)- Urve (rahimehullah) anlatıyor: "Abdullah İbnu Ömer'e, müşriklerin Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yaptıkları kötülüklerin en fenası hangisi idi? diye sordum. Şunu anlattı:

"Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) namaz kılarken Ukbe İbnu Ebi Mu'ayt'ın kendisine gelerek ridasını boynuna geçirip şiddetli şekilde boğduğunu gördüm. O sırada Ebu Bekr (radıyallahu anh) gelerek onu itti ve:

"Sen, Rabbim Allah'dır dediği için mi bir adamı öldürmek istiyorsun? O size Rabbinizden açık hükümler getirdi?" dedi. [Buharî, Fezâilu'l-Ashâb

5, Menakibu'l-Ensar 29, Tefsir, Mü'min 1.][496]

AÇIKLAMA:

Rivayette, müşriklerin Mekke'de Resulullah'a yaptıkları zulüm ve hakaretlerin birini görmekteyiz. Bu vak'a birçok tarikten, bazı farklı vecihlerle rivayet edilmiştir.
Hz. Ebu Bekr'in burada sarfettiği söz, Kur'an'da tekrar edilen bir vahiy olarak geçmektedir. Ayette buna yakın sözü sarfeden kimse Firavun ailesinden imanını gizleyen bir zâttır. Bu sözü Firavun, Hz. Musa'yı öldürmeye azmettiği zaman söyler (Mü'min 28).
Rivayette anlatılan vak'a, bidayetten başlayıp Kıyamete kadar devam edecek olan imanküfür mücadelesinde esasta bir şey değişmediğine, küfür cephesinin daima zulüm ve işkenceye başvurduklarına, mü'minlere söz, düşünce ve vicdan hürriyeti tanımadıklarına tipik bir örnek olmaktadır.[497]

ـ4387 ـ9ـ وعن سفيان قال:]مَنْ زَعَمَ أنَّ عَلِيّاً كَانَ أحَقَّ بِا“مَامَةِ مِنْ أبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ فَقَدْ خَطَّأ أبَابَكْرٍ وَعُمَرَ وَالْمُهَاجِرِينَ وَا‘نْصَارَ، وَمَا أرَاهُ يَرْتَفِعُ لَهُ مَعَ هذَا عَمَلٌ إلى السَّمَاءِ[. أخرجه أبو داود .

9. (4387)- Süfyan (rahimehullah) dedi ki: "Kim, Hz. Ali'nin imâmete, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'den daha çok hak sahibi olduğu kuruntusuna düşerse, Hz. Ebu Bekir'i, Hz. Ömer'i, Muhacirleri ve Ensarları toptan hatakârlıkla itham etmiş olur. Bu bozuk akidesiyle onun amelinin semaya yükseleceğini zannetmiyorum." [Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4630).][498]

AÇIKLAMA:

Süfyan-ı Sevrî, Hz. Ali'nin hilafeti meselesinde Şiiler gibi yanlış bir kanaate saplanarak, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (radıyallahu anhümâ)' dan elyak olduklarını iddia edenlerin amellerinin indallah makbul

olmayacağını söylemektedir. Ayet-i kerimede güzel sözlerin Allah'a yükseldiği, bunu da amel-i salih'in yükselttiği belirtilir (Fatır 10).
Ehl-i Bid'a dediğimiz, fırak-ı dalle'nin tekfiri hususunda Ehl-i Sünnet ve'lcemaat ihtilaf etmiştir. Esas olan tekfir etmemektir. Süfyan-ı Sevrî burada, hilafet meselesinde Ashabı hatakârlıkla itham manası taşıyan bir görüşü benimsemenin iman hayatı yönünden çok tehlikeli olduğuna ima etmektedir. Süfyân-ı Sevrî'nin görüşü hafife alınamaz. Çünkü o, selefin önde gelen müçtehid imamlarından biridir. Birçok meselede görüşüne müracaat edilir.[499]

* HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ

ـ4388 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، ‘بِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: يَا خَيْرَ النَّاسِ بَعْدَ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّهِ # فقَالَ أبُو بَكْرٍ: أمَا إذْ قُلْتَ ذلِكَ فَلَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يَقُولُ: مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ عَلى رَجُلٍ خَيْرٍ مِنْ عُمَرَ[. أخرجه الترمذي .

1. (4388)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ömer (radıyallahu anh), Hz. Ebu Bekr'e:
"(Ey Ebu Bekr!) Allah'ın Resulu Muhammed (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra insanların en hayırlısı" diye hitab etmişti. Hz. Ebu Bekr:
"Sen böyle söylersen ben (de sana) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan işittiğimi söyleyeceğim. Demişti ki: "Güneş, Ömer'den daha hayırlı bir kimse üzerine doğup batmadı." [Tirmizî, Menâkıb, (36 85).][500]

ـ4389 ـ2ـ وعن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: اللّهُمَّ أعِزَّ ا“سْمَ بِأحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إلَيْكَ؛ بِأبِي جَهْلٍ، أوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ. فَكَانَ أحَبُّهُمَا إلَيْهِ عُمَرَ[. أخرجه الترمذي.

2. (4389)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle dua etmişti: "Allahım, İslam'ı şu iki şahıstan sana en sevgili olanla aziz kıl: Ebu Cehil ile veya Ömer İbnu'l-Hattâb ile. Bunlardan Allah'a daha sevgili olanı Ömer'di." [Tirmizî, Menâkıb, (3682).][501]

ـ4390 ـ3ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ اللّهَ تَعالى جَعَلَ الْحَقَّ عَلى لِسَانِ عُمَرَ وَقَلْبِهِ، وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَا نَزَلَ بِالنَّاسِ أمْرٌ قَطُّ. فَقَالُوا فيهِ، وَقَالَ فِيهِ عُمَرُ: إَّ نَزَلَ الْقُرآنُ فِيهِ عَلى نَحْوِ مَا قَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[. أخرجه الترمذي، وصححه .

3. (4390)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Allah Teâla Hazretleri, hakkı, Hz. Ömer'in diline ve kalbine koydu." İbnu Ömer der ki: "Halkın başına ne zaman bir iş gelse, (o hususta) Ömer bir şey demiş, halk da başka bir şey demiş ise mutlaka Ömer (radıyallahu anh)'ın dediği üzere Kur'an'dan bir vahiy gelmiştir." [Tirmizî, Menâkıb, (3683); Ebu Davud, Harâc 18, (2962).][502]

ـ4391 ـ4ـ وعن سالمٍ عن أبيه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]مَا سَمِعْتُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُولُ لِشَىْءٍ قَطُّ إنِّى ‘ظُنُّهُ كَذَا إَّ كَانَ كَمَا يَظُنُّ. بَيْنَا عُمَرُ جَالِسٌ إذْ مَرَّ بِهِ رَجُلٌ جَمِيلٌ. فقَالَ عُمَرُ: لَقَدْ أخْطأ ظَنِّى، أوْ إنَّ هذَا عَلى دِينِهِ في الْجَاهِلِيَّةِ، أوْ لَقَدْ كَانَ كَاهِنَهُمْ، عَليّ بِالرَّجُلِ فَدُعِيَ لَهُ. فقَالَ لَهُ عُمَرُ: لَقَدْ أخْطأ ظَنِّى أوْ إنَّكَ لَعَلَى دِينِكَ في الْجَاهِلِيَّةِ، أوْ لَقَدْ كُنْتَ كَاهِنَهُمْ في الْجَاهِلِيَّةِ فقَالَ: مَا رَأيْتُ كَالْيَوْمِ اسْتُقْبِلَ بِهِ رَجُلٌ مُسْلِمٌ. فقَالَ إنِّى أعْزِمُ عَلَيْكَ إَّ مَا أخْبَرْتَنِى. قَالَ: كُنْتُ كَاهِنَهُمْ في الْجَاهِلِيَّةِ. قَالَ: فَمَا أعْجَبُ مَا جَاءَتْكَ بِهِ جِنِّيَّتُكَ؟ قَالَ: بَيْنَمَا أنَا يَوْماً في السُّوقِ إذْ جَاءَتْنِى أعْرِفُ فِيهَا الْفَزَعَ. فقَالَتْ: ألَمْ تَرَ الْجِنَّ وَإبْسَهَاوَيَأسَهَا مِنْ بَعْدِ إنْكَاسِهَاوَلِحُوقِهَا بِالْقِصِ وَأحْسِهَاقَالَ عُمَرُ: صَدَقَ بَيْنَا أنَا قَائِمٌ عِنْدَ آلِهَتِهِمْ إذْ جَاءَ رَجُلٌ بِعِجْلٍ فَذَبَحَهُ فَصَرَخَ بِهِ صَارِخٌ، لَمْ أسْمَعْ صَارِخاً قَطُّ أشَدَّ صَوْتاً مِنْهُ يَقُولُ: يَا جَلِيحُ. أمْرٌ نَجِيحٌ. رَجُلٌ فَصِيحٌ. يَقُولُ: إلهَ إَّ أنْتَ، فَوَثَبَ الْقَوْمُ.

فَقُلْتُ:َ أبْرَحُ حتّى أعْلَمَ مَا وَرَاءَ هذَا ثُمَّ نَادَى: يَا جَلِيحُ، أمْرٌ نَجِيحٌ. رَجُلٌ فَصِيحٌ. يَقُولُ:َ إلهَ إَّ اللّهُ. فَقُمْتُ فَمَا نَشِبْنَا أنْ قِيلَ هذَا نَبِىٌّ]. أخرجه البخاري .

4. (4391)- Salim, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor: "Dedi ki: "Ben Ömer (radıyallahu anh)'ın bir şey için: "Zannederim ki bu şöyledir" deyip de dediği gibi olmadığını hiç görmedim. (Nitekim bir gün), Ömer otururken güzel bir adam yanından geçti. Ömer: "Zannımda yanıldım." Veya:

"Bu adam cahiliye devrindeki dini üzere devam etmektedir." Veya:

"Bu, cahiliyede kavminin kahiniydi!" dedi ve: "Şu adamı bana çağırın!" buyurdu. Adam çağrıldı. Ömer:

"Zannımda yanıldım veya sen cahiliye devrindeki dinin üzeresin! veya cahiliyede sen onların kahini idin!" diyerek hakkındaki tereddütlerini dile getirdi. Adam:

"Bu günkü gibi bir gün görmedim (yani bugün gördüğüm şeyi hiç görmedim). Bugün müslüman bir kimse (olmayacak şekilde) karşılandı" dedi. Hz. Ömer: "Sana yemin veriyorum, benim istediklerimi doğru olarak söyleyeceksin!" buyurdu. Adam:

"Cahiliye devrinde ben onların kahinleri idim!" dedi. Ömer ona:

"Dişi cinninin sana getirdiği haberlerin en acayibi hangisi idi?" dedi. Adam: "Bir gün ben çarşıda iken, bana dişi cin geldi. Ondaki korkuyu biliyorum. Dedi ki: "Sen cinnî ve onun ye'sini ve başı üzerine devrilmesinden (yanı kulak hırsızlığından men olarak haber alamayışından) sonraki ümidsizliğini ve sırtlarına ince çullar konulmuş genç develerle yetişilip yakalamasını görmedin mi?

Ömer şöyle dedi: "Doğru söyledi. Ben onların putlarının dibinde uyurken, bir adam bir buzağı ile geldi ve kesti. O zaman ona birisi öyle bir bağırdı ki, bu kadar yüksek sesle bağıran birisini hiç işitmemiştim. Şöyle diyordu:

"Ey celih (ey düşmanlığnı açığa vuran kimse)! Emrun necih (zafer bulmuş bir iş), recülün fasih (fasih konuşan bir adam) var. Senden başka ilah yoktur diyor!"

Oradaki cemaaat o adama doğru sıçradılar.

(Hz. Ömer devamla dedi ki): "Ben bunu görünce kendi kendime: "Ben bu işin arkasında ne olduğunu anlayıncaya kadar buradan ayrılmayacağım!" dedim. Sonra o zât yine bağırdı:
"Ey celîh, emrun necih, recülün asih (Ey düşmanlığını açığa vuran kimse! Muvaffak olacak bir iş, fasih konuşan bir adam (var!) Lailahe illallah! diyor!" Ben kalktım. Aradan çok geçmeden "Bir peygamber (çıktı)" dendi." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 35.][503]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette Hz. Ömer'in konuştuğu zâtın kim olduğu belli değildir. Ancak başka rivayetlerde bunun Sevâd İbnu Karib olduğu belirtilmiştir. Rivayetten de anlaşılacağı üzere bu zât cahiliye devrinin kahinlerindendir. Bilahare Allah hidayet nasib etmiş, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashabından olma şerefine ermiştir.
Sadedinde olduğumuz rivayette, bununla karşılaşan Hz. Ömer'in, ondan eski bir hatırasını sormaktadır. Kahin, müslüman olmasına yardımcı olan hatırasını anlatır.
2- İbnu Hacer, rivayetlerin çoğunda, duyulan sesin ياآلُ ذُرَيْح diye başladığını belirtir ve Âl-i Züreyh'in meşhur bir Arap kabilesi olduğunu haber verir. Rivayetlerdeki farklılıklar umumiyetle hadisenin taaddüyle (birkaç tane olmasıyla) izah edilir.
Ebu Nuaym'ın ed-Delail'de kaydettiği bir rivayete göre, Ebu Cehl'in "Muhammed'i öldürene yüz deve" vaadetmesi üzerine bu maksadla yola çıkan -ve henüz müşrik olan Ömer İbnu'l-Hattâb- yolda bu gaybî sesi, bir buzağının karnından işitir ve kendisinden kastedildiğine hükmederek gidip müslüman olur. Buharî de bu kanaatte olacak ki, hadisi, Hz. Ömer' in müslüman oluşuyla ilgili babta kaydetmiştir.[504]

ـ4392 ـ5ـ وعن عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]وَافَقْتُ رَبِّي في ثَثٍ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللّهِ لَوِ اتَّخَذْتَ مِنْ مَقَام إبْرَاهِيمَ مُصَلّى؟ فَنَزَلَ: وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إبْراهِيمَ مُصَلّى. وَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّهِ: يَدْخُلُ عَلَيْكَ الْبِرُّ وَالْفَاجِرُ، فَلَوْ أمَرْتَ أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ يَحْتَجِبْنَ؟ فَنَزَلَتْ آيَةُ

الْحِجَابِ. وَاجْتَمَعَ نِسَاءُ النَّبِىِّ # في الْغَيْرَةِ. فَقُلْتُ: عَسى رَبَّهُ إنْ طَلَّقَكُنَّ أنْ يُبْدِلَهُ أزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ. فَنَزَلَتْ كذلِكَ[. أخرجه الشيخان.وزاد في رواية: »وفي أسارى بَدْرٍ« .

5. (4392)- Hz. Ömer (radıyallahu anh) demiştir ki: "Üç şeyde Rabime muvafakat ettim:

* (Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a): "Ey Allah'ın Resulü! Makam-ı İbrahim'de bir namaz yeri edinsen!" dedim, arkadan: "İbrahim'in makamını namazgâh edinin" (Bakara 125) ayeti nazil oldu."

* "(Bir gün) "Ey Allah'ın Resulü! Huzurunuza iyiler de facirler de giriyor. Emretseniz de ümmühatu'lmü'minin örtünseler!" dedim. Bunun üzerine hicab (örtünme) ayeti nazil oldu."

* "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hanımları kıskançlıkta birleştiler. Ben de: "O sizi boşarsa Allah O'na sizden hayırlısını verir" demiştim, bunun üzerine şu âyet indi. (Meâlen): "Rabbi O'na sizden daha hayırlı olan, Allah'a teslim olmuş, iman etmiş, ibadet ve itaatte sebat eden, günahlarından tevbe eden, Allah'a kullukta bulunan, orucunu tutan hanımlar nasib eder ki, onlardan dul olanı da bâkire olanı da bulunur" (Tahrim 5). [Buharî, Talâk 32, Tefsir, Bakara 9, Ahzâb 8, Tahrim 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 24 (2399).] [505]

AÇIKLAMA:

Hz. Ömer, insanlığın iftihar edeceği büyük kapasite ve dirayet sahibi nadir kimselerden biridir. Öylesi yakınlarına sahip olmak, Resulullah'ın mazhar olduğu ilahi lütuflardandır. Hadiseleri anlamada, çare bulmada, takip edilen gelişme neticesine göre isabetli hedeflerin tahmin ve tesbitinde fevkalâde kabiliyet ve sezgi sahibi idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun bu yönünü bir Buhârî rivayetinde şöyle ifade buyurmuştur: "Sizden önceki ümmetlerde muhaddesler (yani ilhama mazhar olanlar) vardı. [Bunlar peygamber olmadıkları halde hakkı dile getirirlerdi.] Eğer ümmetimde bunlardan biri varsa o da Ömer'dir."

Hz. Ömer (radıyallahu anh), gerek Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sağlığında ve gerekse vefatından sonra çok isabetli teşhislerde bulunmuş, sâdık kararlar vermiştir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Allah hakkı, Ömer'in lisanı ve kalbine koymuştur" buyurarak bu hususu beyan eder. Sadedinde olduğumuz rivayet, Hz. Ömer'in isabetli tesbitlerinden üç tanesini gösteriyor. O'nun burada, vahye tevafuk eden görüşleri hususunda verdiği rakam, bilinen hadiselerin hepsini aksettirmez. Zira bu nevden vahye tekaddüm ve tevafuk eden beyanları sayıca çoktur. Daha önce açıkladığımız için burada tekrar etmeyeceğiz.[506]

*** HZ. ÖMER'LE HZ. EBU BEKR ARASINDA MÜŞTEREK HADİSLER**

ـ4393 ـ1ـ عَنْ أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: بَيْنَمَا رَاعٍ يَرْعَى فِي غَنَمِهِ إذْ عَدَا الذِّئْبُ فَأخَذَ مِنْهَا شَاةً، فَطَلَبَهَا حَتّى اسْتَنقَذَهَا مِنْهُ. فَالْتَفَتَ إلَيْهِ الذِّئْبُ، وَقَالَ: مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ، يَوْمَ َ رَاعِىَ لَهَا غَيْرِى؟ فقَالَ النَّاسَ: سُبْحَانَ اللّهِ! ذِئْبٌ يَتَكَلَّمَ. فقَالَ #: فَإنِّى أُؤْمِنُ بِهِ وَأبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَمَا ثَمَّ أبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ[. أخرجه الشيخان والترمذي.

1. (4393)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bir çoban sürüsünü otlatırken, bir kurt koşarak gelip, sürüden bir koyun kapar. Çoban kurtun peşine düşer ve koyunu ondan kurtarır. Ancak kurt, çobana dönüp bakar ve: "Bu koyunlara yırtıcı gününde, onlara benden başka çobanın olmadığı günde kim bakacak?" der.

Halk bunun üzerine: "Sübhanallah! Kurt konuşur mu?" diye hayrete düşerler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (onların bu tereddütleri üzerine):

"Buna ben inanıyorum, Ebu Bekr ve Ömer de inanıyor" der. Halbuki o sırada Ebu Bekr ve Ömer orada değillerdi." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 8, Hars 4, Enbiya 50; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388); Tirmizî, Menâkıb, (3681, 3696).][507]

ـ4394 ـ2ـ وعند مسلم قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # بَيْنَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَقَرَةً قَدْ حَمَلَ عَلَيْهَا، فَالْتَفَتَتْ إلَيْهِ. فقَالَتْ: إنِّي لَمْ أُخْلَقْ لِهذا ولكِنِّى خُلِقْتُ لِلْحَرْثِ فقَالَ النَّاسُ: سُبْحَانَ اللّهِ! تَعَجُّباً وَفَزَعاً بَقَرَةٌ تَتَكَلَّمُ. فقَالَ: إنِّى أُؤْمِنُ بِهِ وَأبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[.قَوْلُهُ: »مَنْ لَهَا يَوْمَ السَّبُعِ« أىْ مَنْ لَهَا يَوْمَ الْفَزَعِ وَعِنْدَ الْفِتَنِ حِينَ يَتْرُكُهَا النَّاسُ هِمَّ رَاعِى لَهَا نَهْبَةً لِلذِّئَابِ وَالسِّبَاعِ. فَجَعَلَ السَّبُعُ لَهَا رَاعِياً لِكَوْنِهِ مُنْفَرِداً بِهَا .

2. (4394)- Müslim'in bir rivayeti şöyledir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Bir adam bir ineği sevkederken üzerine bindi. İnek adama bakıp dile geldi ve: "Ben bunun için yaratılmadım, ben ziraat için yaratıldım" dedi. Halk, hayret ve korku ile:

"Sübhanallah, konuşan bir inek ha!" dediler. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Ben (onun konuşmasına) inanıyorum. Ebu Bekr ve Ömer de inanıyorlar, (radıyallahu anhümâ)" buyurdular." [Müslim, Fezâilu's-Sahabe 13, (2388).][508]

AÇIKLAMA:

1- Burada iki hadis, Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer'in Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a iman ve teslimiyetlerindeki salabeti ifade etmektedir. Hayvan konuşur mu? Mucize olarak elbette konuşur. Nitekim, Ashab bu hususta tereddüd izhar ederken, Aleyhissalâtu vesselâm inandığını ifade etmekte ve gıyablarında Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer adına onların da inandıklarını, onları takdir makamında beyan buyurmaktadır.

İbnu Hacer, burada zikri geçen çobanın kim olduğuna dair açıklamaya ve ismine rastlamadığını belirttikten sonra bazı karinelerden hareketle hadisenin Beni İsrail'de cereyan etmiş olacağını söyler.
Ancak, Ashab'tan bazılarına kurdun konuşma örnekleri Delail kitaplarında gelmiştir. Bunlardan biri Uhbân İbnu Evs'tir. Uhbân, kurdun kaptığı koyunu kurtarınca, kurt "Allah'ın bana lutfettiği rızkıma niye mani oluyorsun?." manasında konuşur. Uhbân, kurdun konuşması karşısında şaşkınlığını ifade eder. Kurt onu daha da şaşırtıcı konuşmasına devam ederek:
"Asıl şaşılacak şey şu Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dır. Şu hurmalıklar arasında insanları Allah'a çağırıyor!" der. Uhbân, Resulullah'a gelerek müslüman olur.
İbnu Hacer, Uhbân'ın vak'ayı anlatırken, Hz. Ebu Bekr ve Ömer'in orada hazır bulunmuş olmalarının mümkün olduğunu, buna binaen Aleyhissalâtu vesselâm'ın "Ebu Bekr ve Ömer inanırlar" demiş olabileceğini kaydeder. Ancak, İbnu Hacer, Resulullah'ın bu sözü, onların imanlarındaki sıdk ve yakine muttali olarak sarfetmiş olma ihtimalini de zikreder. Ve: "Bu ihtimal rivayetin onların faziletleri meyanında zikredilmesine dahi muvafıktır" der.
2- Hadiste geçen yırtıcı günü tabiri mübhem bir ifadedir. İfadeyi açmada alimler farklı tevillere yer vererek ihtilaf ederler.

A) Kelime "sebu" okunursa:

***** Bir açıklamaya göre: "Eğer vahşi hayvan koyunu kaparsa ondan kurtarılamaz. O durumda sürüyü benden başkası güdemez." Yani, "Sen vahşiden kaçarsın, ben ise ona yakın olabilir, sürüden geride kalanı güdebilirim" (İbnu'l-Cevzî) demiş olmalıdır.
***** Bir başka açıklamaya göre: "Vahşinin yanı arslanın musallat olduğu günde sen ondan kaçarsın, arslan da sürüden dilediğini alır ben ise geride kalırım, o zaman sürünün benden başka çobanı olmaz" demiş olmalıdır (Davudî).
***** Şu da denmiştir ki: "Bu, fitne ile meşgul olunduğu sırada cereyan eder, koyun ihmal edilir. Arslanlar sürüyü yağmalar, yalnızlığı sebebiyle kurt, çoban gibi olur."

B) Kelime seb' okunursa:

* Bu, Kıyamet günü, haşrin vaki olacağı bir yer adı olabilir. (Ancak bu görüş, o gün kurt, koyun, çoban olmayacak diye tenkid edilmiştir.)
* Bu bir cahiliye hayvanının adıdır. O gün herkes eğlence ile meşgul olur. Çoban sürüden gafil kalır, kurt sürüye muktedir olur. Kurt, sürüye olan ikidarını ifadede mübalağa için "...benden başka çobanı yoktur" demiştir.
* Seb' kelimesi ihmal manası taşımaktadır. Buna göre, "Sürünün istediği şekilde yayılmak üzere salıverilmesi günü" diye bir mana anlaşılabilir. Nevevî bu manayı esas alır.
* Yevmu'sseb': "Yevmu'şşiddet (şiddet günü)dir" diyen de olmuştur.
Başka teviller de yapılmıştır, ancak hepsini kaydetmiyor. Müellif şu manayı dercetmiştir. "Her kim fitne sırasında ve korku gününde, sürüsünü başıboş; kurt ve arslanlara yem olarak başıboş mühmel ve çobansız bırakmışsa arslanı -sürüsüyle başbaşa olacağı için- ona çoban yapmış olur."
2- Bu hadisler, harikulade hadisler karşısında hayrete düşmenin caiz olduğunu, bilgi ve maarifte insanların çok farklı derecelerde olduğunu ifade eder.[509]

ـ4395 ـ3ـ وعن الْخُدرىِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # إنَّ أهْلَ الدَّرَجَاتِ الْعُلَى يَرَاهُمْ مَنْ تَحْتَهُمْ كَمَا تَرَوْنَ النَّجْمَ الطّالِعَ في أُفُقِ السَّمَاءِ، وإن أبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ مِنْهُمْ وَأنْعَمَا[. أخرجه أبو داود والترمذي.قوله: »وَأنْعَمَا« أىْ زَادَ في ا٭مْرِ وَتَنَاهَيَا فيهِ إلى غَايَتِهِ .

3. (4395)- Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Yüksek derece sahiplerini onların altında olanlar görür. Tıpkı sizin, semânın ufkunda doğan yıldızı görmeniz gibi. Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ) onlardandır (yüksek derece sahiplerindendir) ve daha da ileridirler." [Ebu Dâvud, Huruf ve'l-Kıraat, (3987); Tirmizî, Menâkıb, (3659).][510]

ـ4396 ـ4ـ وعن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # ‘بِي بَكْرٍ وَعُمَرَ: هذَانِ سَيِّدا كُهُولَ أهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ ا‘وَّلِينَ وَاخِرِينَ، إ َّ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ[. أخرجه الترمذي .

4. (4396)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Ömer ve Hz. EBu Bekr (radıyallahu anhümâ) için:"

Bu ikisi var ya, bunlar, öncekiler ve sonrakilerden cennetlik olan kühûlün efendisidirler." [Tirmizî, Menakıb, (3366).][511]

AÇIKLAMA:

1- Kehl (cem'i kühûl): Otuz veya kırk ile ellibir yaş arasında olanlara denir. Dilimizde olgunluk yaşı olarak ifade ederiz. Aslında ahirette herkes otuzüç yaşında olacağı için orada kühûl, süyuh gibi değişik safhalar mevcut değildir. Bu rivayet, hadisin vürûd ettiği andaki onların halini ifade eder. Bazı âlimler: "Bundan murad müslümanlardan kehl olarak ölüp cenete girenlerin efendisi demektir. Onlar kühulun efendileri olunca cennet ehlinin efendileri olmaya evladırlar" demiştir.[512]

ـ4397 ـ5ـ وعن حذيفة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # اِقْتَدُوا بِالَّذَيْنِ مِنْ بَعْدِي: أبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[. أخرجه الترمذي .

5. (4397)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Benden sonra şu ikiye iktida edin: Ebu Bekr ve Ömer (radıyallahu anhümâ)." [Tirmizî, Menâkıb, (3663, 3664).][513]

ـ4398 ـ6ـ وعن محمّد بْنِ الحَنَفية قالَ:]قُلْتُ ‘بِي رَضِيَ اللّهُ عَنْه: يَا أبَتَ، أيُّ النَّاسِ خَيْرٌ بَعْدَ رَسُولِ اللّهِ #؟ قَالَ: أبُو بَكْرٍ. قُلْتُ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: عُمَرُ، وَخَشِيتُ أنْ أقُولَ ثُمَّ مَنْ؟ فَيَقُولَ: عُثْمَانُ. فَقُلْتُ: ثُمَّ أنْتَ. قَالَ: مَا أنَا إ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ[. أخرجه البخاري

. وأبو داود

6. (4398)- Muhammed İbnu'l-Hanefiyye anlatıyor: "Babm (radıyallahu anh)'a dedim ki: "Babacığım, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra insanların hangisi hayırlıdır?" "Ebu Bekr! dedi.

"Sonra kim?" dedim.

"Ömer!" dedi.

Ben: "Sonra kim?" diye sormaya devam edip "Osman!" cevabını almaktan korktum da:"Sonra sen!" deyiverdim. Ama babam:

"Ben mi? Ben sıradan bir müslümanım" dedi." [Buharî, Fezâilu'l,Ashab 5; Ebu Dâvud, Sünnet 8, (4629).][514]

AÇIKLAMA:

1- Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın oğludur. Hanefiyye'nin adı Havle Bintu Ca'ferdir.

2- Anlaşılacağı üzere Hz. Ali'nin oğlu Muhammed, babasından en efdal kimseyi öğrenmek ister. Hz. Ali, sırayla Ebu Bekr ve Ömer'i sayar. Üçüncü sırada babasının olduğu kanaatinde olan Muhammed, tevazu ile babasının Osman'ı söylemesinden korkarak, acele ederek babası Ali'yi zikrediverir.

Ancak Hz. Ali: "Ben müslümanlardan biriyim" yani "Sıradan bir müslümanım" demek suretiyle, büyüklüğü ile mütenasib bir tevazuda bulunur. Halbuki Hz. Ali, bunu söylediği sıralarda Hz. Osman şehid edilmişti ve kendisi hayatta kalanların en efdali idi. Bazı rivayetler, bu konuşmanın Nehrevan savaşından (Hicri 38) sonra olduğunu tasrih eder. İbnu Asakir'in bir tahricinde Hz. Ali: "Üçüncüsü Osman" demiştir.

Bu mesele hususundaki ihtilâfa daha önce yer verdiğimiz için tekrar etmiyeceğiz. Ancak şu kadarını söyleyelim: Ehl-i Sünnet, efdaliyet sırasının hilafet sırasına uygun olduğunu kabul eder. Bazıları bu meselede icma olduğunu söylemiştir. İcma iddiası gerçeği aksettirmez.

Hz. Osman'la Hz.Ali'nin sırası meselesi ihtilaflıdır. Cumhur Hz. Osman'ı takdim etmiştir (radıyallahu anhüm ecmâin).[515]

*** HZ. OSMAN (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4399 ـ1ـ عن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]اِسْتَأذَنَ أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَلى رَسُولِ اللّهِ # وَهُوَ مُضْطجِعٌ عَلى فِرَاشِهِ َبِسٌ مِرْطِى فَأذَنَ لَهُ وَهُوَ عَلى حَالِهِ فَقَضَى إلَيْهِ حَاجَتَهُ. ثُمَّ انْصَرَفَ. ثُمَّ اسْتَأذَنَ عُمَرُ فَأذِنَ لَهُ وَهُوَ عَلى تِلْكَ الْحَالَةِ. فَقضَى إلَيْهِ حَاجَتَهُ. ثُمَّ انْصَرَفَ. ثُمَّ اسْتَأذَنَ عُثْمَانُ فَجَلَسَ رَسُولُ اللّهِ #، وَأصْلَحَ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ، وَقَالَ اجْمَعِى عَلَيْكِ ثِيَابَكِ. فَأذِنَ لَهُ فَقَضَى إلَيْهِ حَاجَتَهُ ثُمَّ انْصَرِفَ. قَالَتْ: فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّهِ، لَمْ أرَكَ فَزِعْتَ ،بِي بَكْرٍ وَعُمَرَ كَمَا فزِعْتَ لِعُثْمَانَ؟ فقَالَ: إنَّ عُثْمَانَ رَجلٌ حَيِيٌّ، وإنِّى خَشِيتُ إنْ أذِنْتُ لَهُ وَأنَا عَلى تِلْكَ الْحَالَةِ أنْ َيَبْلُغَ إليَّ في حَاجَتِهِ[. أخرجه مسلم.وفي رواية:]أَ أسْتَحْيِى مِمَّنْ تَسْتَحِى مِنْهُ الْمَئِكَةُ[.

1. (4399)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Hz.Ebu Bekr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmek üzere izin istedi. Bu sırada Aleyhissalâtu vesselâm yatağı üzerinde yatmakta idi. Üzerinde benim bürgüm vardı. Resulullah halini bozmadan izin verdi. (Konuştular), meselelerini hallettiler. Hz. Ebu Bekr gitti. Bir müddet sonra Hz. Ömer girmek için izin istedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) aynı halini hiç değiştirmeden ona da izin verdi. Ömer'in ihtiyacını da gördü. Sonra da gitti.

Bir müddet sonra Osman izin istedi. Bu sefer (aleyhissalâtu vesselâm) yatağında doğrulup oturdu. Üstünü başını düzeltti. Bana da: "Elbiseni üzerine topla!" emretti. Ve ona da girmesi için izin verdi. Onun da ihtiyacını gördü. Osman da gitti.

O gidince ben dayanamayıp: "Ey Allah'ın Resûlü! Ebu Bekir ve Ömer gelince istifini bozmadığın halde Osman gelince kendine çekidüzen verdin. Sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki:

"Osman çok utangaç birisidir. Ben istifimi hiç bozmadan eski halimde iken içeri aldığım takdirde arzusunu açmadan gideceğinden korktum.
"Bir rivayette: "Kendisinden meleklerin haya duydukları bir kimseden ben haya duymayayım mı?" demiştir. [Müslim, Fezailu's-Sahâbe 36, (4201).][516]

ـ4400 ـ2ـ وعن عثمان بن عبداللّه بن موهبٍ قال:]جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أهْلِ مِصْرَ يُرِيدُ الْحَجَّ فَرَأى قَوْماً جَلُوساً. فقَالَ: مَنْ هؤُءِ؟ قَالُوا: قُرَيْشٌ. قَالَ فَمَنِ الشَّيْخُ فِيهِمْ قَالُوا عَبْدُاللّهِ بْنُ عُمَرَ. فقَالَ: يَا ابْنَ عُمَرَ إنِّى سَائِلُكَ عَنْ شَىْءٍ فَحَدِّثْنِى عَنْهُ، هَلْ تَعْلَمُ أنَّ عُثْمَانَ فَرَّ يَوْمَ أُحُدٍ؟ قَالَ: نَعَمْ، فقَالَ هَلْ تَعْلَمُ أنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَدْرٍ وَلَمْ يَشْهَدْ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ الرَّجُلُ: هَلْ تَعْلَمُ أنَّهُ تَغَيَّبَ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ فَلَمْ يَشْهَدْهَا؟ قَالَ: نَعَمْ. فقَالَ الرَّجُلُ: اللّهُ أكْبَرُ، ثُمَّ وَلَّى. فقَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَتَعَالَ أُبَيِّنْ لَكَ. أمَّا فِرَارُهُ يَوْمَ أُحُدٍ فَأشْهَدُ أنَّ اللّهَ عَفَا عَنْهُ وَغَفَرَ لَهُ. قَالَ اللّهُ تعالى: وَلَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ؛ وَأمَّا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَدْرٍ، فَإنَّهُ كَانَ تَحْتَهُ رُقَيَّةُ بِنْتُ رَسُولِ اللّهِ # وَكَانَتْ مَرِيضَةً. فقَالَ لَهُ النَّبِىُّ # أقِمْ مَعَهَا وَلَكَ أجْرُ رَجُلٍ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْراً وَسَهْمُهُ؛ وَأمَّا تَغَيُّبُهُ عَنْ بَيْعَةِ الرِّضْوَانِ، فَلَوْ كَانَ أحَدٌ بِبَطْنِ مَكَّةَ أعَزَّ مِنْ عُثْمَانَ لَبَعَثَهُ مَكَانَهُ. فَبَعَثَ # عُثْمَانَ رَضِيَ اللّهُ عُنْهُ إلى مَكَّةَ، وَكَانَتْ بَيْعَةُ الرِّضْوَانِ بَعْدَ مَا ذَهَبَ عُثْمَانُ فقَالَ # بِيَدِهِ الْيُمْنى عَلى اليُسْرَى وَقَالَ: هذِهِ لِعُثْمَانَ، وَكَانَتْ يُسْرَى رَسُولِ اللّهِ # لِعُثْمَانَ خَيْراً مِنْ أيْمَانِهِمْ لَهُمْ ثُمَّ قَالَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما لِلرَّجُلِ: اذْهَبْ بِهَا اŒنَ مَعَكَ[. أخرجه البخاري والترمذي

2. (4400)- Osman İbnu Abdillah İbnu Mevhib anlatıyor: "Mısır ehlinden biri geldi, hacc yapmak istiyordu. Oturan bir grup gördü ve:
"Bunlar da kim?" dedi.
"Kureyşliler" denildi.
"Aralarındaki yaşlı zat da kim?" dedi.
"Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh)" denildi. (Abdullah'a yaklaşarak) "Sana bir şey soracağım, bana ondan haber ver. Hz. Osman Uhud günü (savaş meydanından) kaçmış mıydı, biliyor musun?" diye sordu. O da: "Evet!" dedi.

"Onun Bedir'de kaybolduğunu ve savaşta hazır bulunmadığını da biliyor musun?" diye sordu.
"Evet!" dedi. Adam bu cevap üzerine:
"Allahuekber!" deyip döndü. Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh):
"Gel!" dedi, sana açıklayayım: "Uhud'daki firarına gelince: " şehadet ederim ki, Allah onu affetti, mağfirette bulundu. Nitekim Allah Teâla Hazretleri, haklarında şu ayeti indirdi: "Muhakkak ki iki ordunun karşılaştığı günde içinizden geri dönen kimseleri, Resulullah'ın emrine muhalefet gibi hareketleriyle kazandıkları bazı günahlar yüzünden şeytan kaydırmak istedi. Fakat gerçekten Allah onların günahlarını bağışladı..." (Âl-i İmran 155). Bedir'deki kayboluşuna gelince: Onun nikahı altında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' ın kerimeleri Rukiyye (radıyallahu anhâ) vardı ve hasta idi. Aleyhissalâtu vesselâm kendisine: "Rukiyye ile kal. Sana Bedr'e katılan bir kimsenin sevabı ve (ganimetten alacağı) pay var!" buyurdu. (O da bu istek üzerine kaldı). Bey'atu'r-Rıdvan'daki kayboluşuna gelince: Eğer Batn-ı Mekke'de ondan daha aziz biri olsaydı. (Resulullah), yerine onu gönderecekti. Aleyhissalâtu vesselâm, Mekke'ye onu gönderdi. Bey'atu'r-Rıdvan, Osman (radıyallahu anh) Mekke'ye gittikten sonra akdedildi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Bey'at akdi sırasında sağ elini sol eli üzerine koyarak: "Bu da Osman yerine!" buyurdular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sol elinin Osman için hayrı, onların sağ elinin, kendileri için olan hayrından fazla idi.
Sonra İbnu Ömer (radıyallahu anh), adama:
"Haydi şimdi bu (anlattıklarımı) beraberinde götür!" dedi." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 7, Humus 14, Meğâzî 19; Tirmizî, Menâkıb, (3709).] [517]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet, Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın üç sebepten dolayı kınandığını göstermektedir. Ancak, Abdullah İbnu Ömer, kınayanların her üç meselede de haksız olduklarını belirtmekte ve sebeplerini göstermektedir:

1- Uhud'daki firar hususunda vahy-i ilahi ile sabit olan affa mazhariyeti var, artık söz seylemeye kimsenin hakkı olamaz.
2- Bedir savaşına katılmayışı Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın emri gereğidir, kendi isteği değildir. Bu emir de, hanımının hastalığı sebebiyledir. Resulullah'ın kerimeleri hastadır, bakıma muhtaçtır. Hz. Osman'ı bu seple geride bırakmıştır. Hatta Hakim'in bir rivayetine göre Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Rukiyye ile ilgilenmeleri için Osman'ı ve Üsame İbnu Zeyd (radıyallahu anhümâ)'i geride bırakmıştır. Zeyd İbnu Harise zafer müjdesini getirdiği sıralarda. Rukiyye (radıyallahu anhümâ), yirmi yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir.
3- Bey'atu'r-Rıdvan'a katılamayışı da meşru bir sebebe dayanmaktadır. Resulullah onu Mekke'ye göndermişti. Bu gidiş resmi bir tavzif idi; Mekkelilere, müslümanların savaş için değil, umre için geldiklerini anlatacaktı. Hz. Osman Mekke'de tevkif edildi, vaktinde geri dönemedi. Bu sırada müslümanların kampında Hz. Osman'ın öldürüldüğü ve müşriklerin harbe girişecekleri haberi şayi oldu. İşte bu şayia üzerine Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)' harb hazırlığına başladı ve ağaç altında, müslümanlardan, ölmedikçe geri dönüp kaçmayacakları hususunda meşhur bey'at'ı aldı. Şu halde, Hz. Osman'ın öldürüldüğü şayiası üzerine aktedilen bir bey'atta onun bulunamayacağı tabiidir.
Bezzâr'ın kaydettiği bir rivayetten öğrendiğimize göre, Abdurrahman İbnu Avf da bir ara mezkur üç meseleyi zikrederek. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ı itab etmek ister. Hz. Osman, kaydedilen manada açıklamalar yaparak Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'a cevap verir. Hatta Bey'atu'r-Rıdvan'la ilgili olarak "Resulullah'ın solu, hakkımda, benim sağımdan daha hayırlıdır" der.[518]

ـ4401 ـ3ـ وعن عبدالرَّحمنِ بن سَمُرَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]جَاءَ عُثْمَانُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه إلى النّبىِّ # بِألْفِ دِينارٍ حِينَ جَهَّزَ جَيْشَ الْعُسْرَةِ، فَنَثَرَهَا في حِجْرِهِ فجَعَلَ # يُقلِّبُهَا في حِجْرِهِ وَيَقُولُ: مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ[. أخرجه الترمذي.

3. (4401)- Abdurrahman İbnu Semüre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Osman (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a ceyşü'l-

Usre'yi (Tebük'e gidecek orduya) techiz ettiği sırada bin dinar getirdi ve Resulullah'ın kucağına döktü. Aleyhissalâtu vesselâm, parayı kucağında (eliyle karıştırıp) altüst etti ve şöyle dedi:
"Bugünden sonra Osman'a, (her ne) yapsa zarar vermeyecektir!" Ve bu sözü iki sefer tekrar etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3702).][519]

AÇIKLAMA:

Hadisin sonunda geçen "..Osman her ne yapsa zarar vermeyecek" sözü "Her ne günah işlerse zarar vermeyecek" demektir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bazı zamanlarda yapılan amelin az da olsa fevkalede kıymetli ve Allah'ın rızasına vesile olacağını belirtme sadedinde bu çeşit ifadelere yer vermiştir. Huneyn gazvesinde gece nöbeti tutan Enes İbnu Ebî Mersed el-Ganevi için de: "Bu hizmetten sonra, hiçbir (hayırlı) amel yapmasan da cennet sana vacib oldu" buyurmuştur (4289 numaralı hadiste geçti). Keza Hatib İbnu Ebî Beltea' ya, Hz. Ömer tarafından ihanet olarak değerlendirilen davranışına rağmen, Bedir gazisi olması sebebiyle: "Belki de Allah Bedir gazilerinin haline muttali oldu da: "Artık dilediğinizi yapın, ben sizi affettim!" buyurdu" demiştir.
Zaten Hz. Osman Aşere-i Mübeşşere'dendir. Yani sağlıklarında cennetle müjdelenmiştir.[520]

ـ4402 ـ4ـ وقال عبدالرّحمن بن خبَّابٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه:]شَهِدْتُ رَسُولَ اللّهِ # وَهُوَ يَحُثُّ عَلى تَجْهِيزِ جَيْشِ الْعُسْرَةِ فقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عفّان رَضِيَ اللّهُ عَنْه فقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ عَلَيَّ مِائَةُ بَعِيرٍ بَأحْسِهَا وَأقْتَابِهَا في سَبِيلِ اللّهِ. ثُمَّ حَضَّ عَلى الْجَيْشِ. فقَامَ عُثْمَانُ فقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ عَليَّ مِائَتَا بَعِيرٍ بِأحْسِهَا وَأقْتَابِهَا في سَبِيلِ اللّهِ ثُمَّ حَضَّ عَلى الْجَيْشِ. فقَامَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ فقَالَ: يَا رَسُولَ اللّهِ، عَلَيَّ ثَلاثُمِائَةِ بَعِيرٍ بِأحْسِهَا وَأقْتَابِهَا في سَبِيلِ اللّهِ. قَالَ فَأنَا رَأيْتُ رَسُولَ اللّهِ #
يَنْزِلُ عَنِ الْمِنْبَرِ، وَهُوَ يَقُولُ: مَا عَلى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هذِهِ، مَا عَلى عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ هذِهِ[. أخرجه الترمذي .

4. (4402)- Abdurrahman İbnu Habbab (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ceyşü'l-Usre'yi techiz ederken şahid oldum.Osman İbnu Affân (radıyallahu anh) kalktı ve:

"Ey Allah'ın Resulü! dedi, yüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için (bağış olarak) bendendir!"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordu için bağış, yapmaya tekrar teşvikte bulundu. Osman yine kalkıp:

"Ey Allah'ın Resûlü! Çuluyla, semeriyle ikiyüz deve Allah rızası için bendendir!" dedi. Sonra Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ordu için bağışta bulunmaya yine teşvikte bulundu. Osman tekrar kalktı ve:

"Ey Allah'ın Resûlü! dedi. Benden üçyüz deve çuluyla, semeriyle Allah rızası için bağışımdır!"

Abdurrahman der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı minberden inerken gördüm, hem iniyor, hem de:

"Bu hayırdan sonra, Osman'ın yapacağı (kötü amel) aleyhine olmaz!" diyordu." [Tirmizî, Menâkıb, (3701).][521]

AÇIKLAMA:

Bu rivayet Hz. Osman'ın Allah yoluna bağışlamada ne kadar cömert olduğunu ifade ettiği gibi, bu çeşit bağışların ne kadar makbul ve mağfirete vesile olduğunu da ifade etmektedir. Yapılan bağış bazan geçmişteki günahların affını sağladığı gibi, gelecekte işlenecek günahların affına da yetebilmektedir. Hadisi şöyle yorumlayan da olmuştur. Bu "Bağıştan sonra, farz dışında hiçbir nafile amel yapması gerekmez. Zira bu ameli, yapacağı bütün nafilelere bedeldir." Keza hadiste, Hz. Osman'ın hüsn-i hatimeye mazhar olacağının müjdesi de görülmüştür.[522]

* HZ. ALİ İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)

ـ4403 ـ1ـ عَنْ أنسٍ بن مالِكٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]بُعِثَ رَسُولُ اللّهِ # يَوْمَ ا“ثْنَيْنِ وَصَلّى عَلِىٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَوْمَ الثَّثَاءِ[. أخرجه الترمذي .

1. (4403)- Hz. Enes İbnu Malik (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) pazartesi günü gönderildi. Hz. Ali (radıyallahu anh) da salı günü namaz kıldı." [Tirmizî, Menâkıb, (3730).][523]

AÇIKLAMA:

Bazı alimler, bu hadise dayanarak Hz. Ali'nin erkeklerden müslüman olanların ilki olduğunu söylemişlerdir.[524]

ـ4404 ـ2ـ وعن ابْنِ عمر رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]آخَى رَسُولُ اللّهِ # بَيْنَ أصْحَابِهِ فَجَاءَهُ عَلَيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فقَالَ: آخَيْتُ بَيْنَ أصْحَابِكَ وَلَمْ تُؤاخِ بَيْنِي وَبَيْنَ أحَدٍ. فقَالَ رَسُولُ اللّهِ #: أنْتَ أخِي في الدُّنْيَا وَاŒخِرَةِ[. أخرجه الترمذي .

2. (4404)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Ashabının arasını kardeşlemişti. Hz. Ali (radıyallahu anh) yanına geldi ve:

"Ashabınızın arasını birbirleriyle kardeşlediniz, ama beni kimseyle kardeşlemediniz!" dedi. Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sen dünyada da ahirette de benim kardeşimsin!" buyudular." [Tirmizî, Menâkıb, (3722).][525]

ـ4405 ـ3ـ وعن زيد بن أرقَمٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]قالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ كُنْتُ مَوْهُ فَعَلِيٌّ مَوْهُ[. أخرجه الترمذي .

3. (4405)- Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdular: "Ben kimin dostu (mevlası)

isem, Ali de onun dostudur." [Tirmizî, Menâkıb, 3714).] [526]

ـ4406 ـ4ـ وعن سَعْدِ بْنِ أبِي وَقّاصٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قالَ:]خَلَّفَ النبِيُّ # عَلِيّاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه في غَزْوَةِ تَبُوكَ. فقَالَ يَا رَسُولَ اللّهِ: تُخَلِّفُنِى في النِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ؟ فقَالَ: أمَا تَرْضَى أنْ تَكُونَ مِنِّى بِمَنْزِلِةِ هرُونَ مِنْ مُوسى، إِّ أنَّهُ َنَبِيَّ بَعْدِي[. أخرجه الشيخان والترمذي .

4. (4406)- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Tebük seferine çıkınca Hz. Ali'yi geride (Medine'de) bırakmıştı.

"Ey Allah'ın Resulü, siz beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsunuz?" dedi (kalmak istemedi). Bunun üzerine (aleyhissalâtu vesselâm):

"Sen, Hz. Harun'un, Hz. Musa yanında aldığı yeri, benim yanımda almaktan razı değil misin? Şu farkla ki, benden sonra peygamber yok!" buyurdular." [Buhârî, Megâzî 78, Fezailu'l-Ashâb 9; Müslim, Fezailu'l-Ashab, 31, (2404); Tirmizî, Menâkıb, (3731).][527]

ـ4407 ـ5ـ وفي رواية لمسلم والترمذي:]قَالَ # يَوْمَ خَيْبَرَ: ‘عْطِيَنَّ الرَّايَةَ غَداً رَجُ يحِبُّ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللّهُ وَرَسُولُهُ. قَالَ: فَتَطَاوَلَ النَّاسُ لَهَا فقَالَ: اِدْعُوا لِى عَلِيّاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَأتىَ بِهِ أرْمَدَ. فَبَصَقَ في عَيْنَيْهِ، وَدَفَعَ إلَيْهِ الرَّايَةَ فَفَتَحَ اللّهُ عَلَيْهِ. قَالَ: وَلَمَّا نَزَلَتْ هذِهِ ŒIيَةُ؟ تَعَالَوا نَدْعُ أبْنَاءَنَا وَأبْنَاءَكُمْ دَعَا # عَلِيّاً وَفَاطِمَةَ وَحَسَناً وَحُسَيْناً رَضِيَ اللّهُ عَنْهم. فقاَلَ: اللَّهُمَّ هؤُءِ أهْلِي[. »الرَّمَدُ« مرض في العين .

5. (4407)- Müslim ve Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hayber günü buyurdular ki:

"Yarın sancağı öyle bir kimseye vereceğim ki, O, Allah'ı ve Resûlünü sever, Allah ve Resûlü de onu sever."

Ravi devamla der ki: "Bu söz üzerine (beni mi seçer ümidiyle, (aleyhissalâtu vesselâm)'a görünmek için) boyunlarını uzattılar. Ama o:

"Bana Ali (radıyallahu anh)'ı çağırın!" buyurdular. Ali getirildi ama gözlerinden rahatsız idi. Hemen gözlerine tükürdü ve sancağı ona verdi. Allah Teala Hazretleri onun eliyle fethi müyesser kıldı."
Ravi devamla der ki: Şu ayet indiği zaman "Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı çağıralım..." (Al-i İmran 61) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) hemen Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyin'i (radıyallahu anhüm ecmâin) çağırdı ve:
"Allahım, bunlar benim ailemdir" buyurdu." [Müslim, Fezailu'l-Ashab 32, (2404); Tirmizî, Menakıb, (3726).][528]

AÇLIKLAMA:

1- Rivayetin birinci kısmında, Hayber'in fethi sırasında zuhur eden fezail-i Ali (radıyallahu anh) açıklanmaktadır.
Resulullah'ın teyidi ile Hz. Ali:
***** Allah ve Resulünü samimyetle sevmektedir.
***** Allah ve Resulü de onu sevmektedirler. Bu ne büyük bir mazhariyettir. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın böyle bir vak'aya şehadeti bir kulun dünyada elde edebileceği nimetlerin makamların en büyüğü olsa gerektir. Bir tane dünya olsa, hepsinin bin yıllık saltanatı verilse bu mazhariyetin binde birine değmez. Çünkü dünyevi olanlar fanidir, ne kadar çok da olsa, büyük de olsa, müddeti uzun da olsa fanidir, sonunda bir katre serap olmaktadır.
***** Hayber'in fethi Hz. Ali'nin eliyle müyesser olmuştur. Bununla ilgili bir kısım teferruat 4268 numaralı hadisin sonunda geçti. Burada şunu belirtmekte fayda var: Hayber'in fethi sırasında sancağın Hz. Ali'ye verilmesi hadisesi Ashab nazarında mühim bir vak'adır. Çünkü bu, Allah ve Resulünün o kimseyi sevdiğinin delili olmaktadır. Çünkü, bu önceden haber veriliyor. Binler dünya saadetine bedel olan bu mazhariyete ermek ümidiyle herkesin, başını uzattığı belirtilir. Hz. Ömer de vak'ayı anlatır ve der ki: "O güne kadar komutanlığı hiç arzu etmediğim halde, o gün acaba sancağı bana mı verir diye ümitlenerek, Resulullah'a görünmek için başımı ileriye doğru uzattım."

***** Hadisin ikinci kısmında, Hz. Ali'nin bir başka fazileti beyan edilmektedir. Hz. Ali ve evladı. Hz. Peygamber'in evlatları hükmündedir. Şöyle ki: Bu ayet, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a Necrân'dan gelen hıristiyanlar vesilesiyle nazil olmuştur. Bu hey'etle birkaç gün müzakereler edilmiş, Hz. İsa'nın şahsiyeti, peygamberliği hususlarında açıklamalar yapılmış, en sonunda onlara bu ayetle mübahale teklif edilmiştir. Yani, şayet bütün bu açıklamlara rağmen Hz. Muhammed'in risaletinin hak olduğuna kanaat getiremediyseniz, gelin elbirliğiyle Allah'a dua edelim, kim haksızsa Allah'ın, onlara bela indirmesini taleb edelim. Ayetin tamamı şöyle: "Sana bu ilim geldikten sonra, kim seninle bu hususta mücadele edecek olursa, de ki: "Gelin, çocuklarımızı ve çocuklarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendinizi ve kendimizi çağırıp toplanalım, sonra niyaz edelim ki, Allah'ın laneti yalancılar üzerine olsun!" (Al-i İmran 61).

Şu halde Resulullah'ın bu ilahi çağrıya hemen icabet zımnında Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hüseyin'in ellerini tutması, bu sayılanların -ki Ali dahil- Resulullah'ın çocukları yerine geçtiğini ifade eder. Bu durum Hz. Ali için şereflerden bir şereftir, (radıyallahu anh).[529]

ـ4408 ـ6ـ وعن زِرِّ بْنِ حُبَيْشٍ قالَ:]سَمِعْتُ عَلِيّاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُولُ: وَالَّذِى فَلقَ الْحَبَّةَ وَبَرَأ النَّسَمَةَ إنَّهُ لَعَهْدُ النَّبِىِّ ا ُمِّى إليَّ أنْ َيُحِبُّنِي إ ّ مُؤْمِنٌ وَ يَبْغَضُنِى إ ّ مُنَافِقٌ[. أخرجه مسلم والترمذي والنّسائِى.»الْحَبَّةُ« بفتح الحاء: الحنطةُ والشّعيرُ وَنَحْوَهُمَا، وبكسرها: البُذُورَاتُ.و»فَلَقَهَا« شَقَّهَا لِلنَّبَاتِ.و»النَّسَمَةُ« كُلُّ شَىْءٍ فيهِ رُوحٌ.وَ»بَرْؤُهَا« خلقها .

6. (4408)- Zirr İbnu Hubeyş (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ali (radıyallahu anh)'ın şöyle söylediğini işitim. "Daneyi açan, canlıları yaratan Zât-ı Zülcelal'e yeminle söylüyorum: Ümmî peygamberim (aleyhissalâtu vesselâm), bana şu hususu garantiledi: "Beni mü'min olan sevecek, münafık olan da bana buğzedecektir." [Müslim, İman 131, (78); Tirmizî, Menâkıb, (3737); Nesâî, İman 20, (8, 117).] [530]

AÇIKLAMA:

1- Daneyi açan, tohumlardan filizi çıkaran demektir. Her gün seyrettiğimiz bu hadise, bize tabii ve normal gelir. Aslında büyük bir mucizedir. Basit bir danecik toprağa atılınca bazı kimyevi muamele geçirdikten sonra bir ağacın fabrikasını kendi kendine kurup ondan sonra yaprak, kereste, meyve, renk, koku, tad ve neler neler imal etmeye başlıyor. Bütün bu harikalar "danenin açılması" hadisesinin neticesidir. Bu sebeple Hz. Ali bu hadisenin sahibi Allah'a yeminle söze başlıyor. Esasen bir ayet-i kerimede Cenab-ı Hak: "Tohum ve çekirdekleri açan" diye tanıtılmaktadır (En'am 95).
2- Neseme, can taşıyan her şeye denmektedir. Öncelikle insan ve hayvan gibi mahlukat anlaşılır.
3- Ümmî, "umm"e yani anneye mensup demektir. Bununla okuma yazma bilmemek kinaye edilmiştir. Çünkü insan annesinden doğunca okuma yazma ve hiçbir şey bilmez. Bu hususu ayet-i kerime de teyid eder: "Allah sizi annelerinizin karnından hiçbir şey bilmez olduğunuz halde çıkardı ve şükrediniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi" (Nahl 78), Resulullah'ın ümmi olmasına rağmen Kur'an gibi bir kitap getirmesi, geçmiş ve gelecekten ve kâinatın mahiyetinden doğru, değiştirilemez, yanlışlığı idia ve ispat edilemez haberler vermesi, O'nun en büyük mucizelerinden sayılmıştır.
4- Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı sevmek veya buğzetmek iman ve nifak alameti sayılmıştır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a yakınlığı, damadı olması İslam'a bunca hizmetleri, Resulullah ve diğer büyük sahabilerin takdirlerinden sonra onu sevmemek, nifaktan, küfürden başka neye delalet edebilir? Asırların gerisinde kalmış öyle bir zatı sevmek de ancak iman sebebiyledir. Sözgelimi, Hint ve ya Çin tahrini ilgilendiren büyük şahıslara karşı "kin" ve "sevgi" duymayız, belki takdir ifade edebiliriz. Öyleyse kendimizle ilgi kurduklarımıza sevgi veya buğz hissederiz. Bu açıdan Hz. Ali'ye hissedeceğimiz sevginin imandan, buğzun da nifaktan gelmesi, inkârı mümkün olmayan bir hakikatın ifadesidir.[531]

ـ4409 ـ7ـ وعن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]دَعَا رَسُولُ اللّهِ # عَلِيّاَ يَوْمَ الطَّائِفِ فَانْتَجَاهُ. فقَالَ النَّاسُ: لَقَدْ أطَالَ نَجْوَاهُ مَعَ ابْنِ عَمِّهِ. فقَالَ: مَا انْتَجَيْتُهُ، وَلكِنَّ اللّهَ تَعالى اِنْتَجَاهُ[. أخرجه الترمذي.وقال معنى قوله: »ولكِنّ اللّهَ انْتَجَاهُ« أيْ أمَرَنِي أنْ أنْتجى معه .

7. (4409)- Hz. Cabir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Taif günü Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırdı ve onunla hususi konuşma yaptı. (Bu görüşme o kadar uzadı ki) halkn: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) amcasının oğluyla görüşmesini uzattı" dedi. (Resulullah bunu işitince):
"Onunla hususi görüşmeyi ben (kendi arzumla) yapmadım. Allah(ın arzusu ve emri ile Resulü) yaptı" açıklamasında bulundu." [Tirmizî, Menâkıb, (3728).][532]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Tâif seferi sırasında Hz. Ali ile hususi şekilde fikir alışverişi yapar. Bu başbaşa görüşmesi, mutadın fevkinde ve dikkatleri çekecek kadar uzar ve bazılarının "Amcasının oğluyla konuşmasını uzattı" demesine sebep olur. Dikkat edersek bu dedikodu da bir rahatsızlığın ifadesi var: Resulullah'ı, amcasının oğlu ile risalet vazifesini taşıp hususileşen, hususi tarafı ağır basan bir görüşme yapmış olmakla itham var. Bunu sıkça gördüğümüz, her fırsatı aleyhte istismara tevessül eden nifak ehlinin söylemiş olması kaviyyen mümkündür. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ashab'a verdiği "düşüncelerini çekinmeden söyleme terbiyesi"nin sonucu olarak samimi mü'minler tarafından söylenmiş olması da mümkündür. Şu veya bu hangi sebeple söylenmiş olursa olsun, Aleyhissalâtu vesselâm meseleye tavzih getirmiş, bu hususi uzun görüşmeyi risalet vazifesinin gereği olarak yaptığını ifade etmiştir. Ancak bunu ifade ederken ayet-i kerimede geçen bir üslubu ihtiyar etmiştir: "(Ey Habiim, Bedir savaşında müşriklerin her birinin gözüne ayrı ayrı ulaşan bir avuç toprağı) sen atmadın, Allah attı" (Enfal 17). Burada, fiiliyatta atan Resulullah olduğu halde Cenab-ı Hak, rızasına uygun olarak Cebrail'in talimiyle atmış olduğu ve bunun

tesirini de bizzat halkettiği için bu atışı kendine nisbet etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm da sırf risalet hizmetini ilgilendiren bir görüşme yaptığını ve hatta Allah'ın irşadı üzerine bu görüşmeye yer verdiğini ima için: "Onunla ben görüşmedim, Allah görüştü" buyurmuştur.
Bu ifadede, Hz. Ali (radıyallahu anh)'la ilgili ortaya çıkan şeref ve menkibe açıktır, (radıyallahu anh).[533]

ـ4410 ـ8ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # بِبَرَاءَةٍ مَعَ أبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه، ثُمَّ دَعَاهُ. فقَالَ: يَنْبَغِى ‘حَدٍ أنْ يُبَلِّغَ هذَا إِّ رَجُلٌ مِنْ أهْلِي فَدَعَا عَلِيّاً رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَدَعَاهُ إيَّاهُ[. أخرجه الترمذي .

8. (4410)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Berâet (Tevbe) sûresini, (Arafat'ta haçılara tebliğ edilmek üzere) Hz. Ebu Bekir (radıyallahu anh)'ı göndermişti. Sonra onu çağırarak:
"Bunun, ehlimden olmayan bir kimse ile tebliğ edilmesi muvafık değil!" buyurdu. Hz. Ali (radıyallahu anh)'ı çağırarak sûreyi, (Arafat'ta okuması için) ona verdi." [Tirmizî, Tefsir, Tevbe, (3089).][534]

AÇIKLAMA:

Burada, Berâet sûresinin tebliğ edilme vazifesinin Hz. Ali'ye verilmesi gözükmektedir. Hatta Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm): "Bunun, aileme mensup olmayan biri tarafından tebliği muvafık olmaz" buyurmştur.
Bu ne demektir, niçin böyle yapmıştır? sorusu hatıra gelmektedir. Bu hususun anlaşılması için öncelikle Berâet sûresinin, müşriklere bir ültimatom, yani, onlarla yapılan anlaşmaların müddetleri bitince yenilenmeyeceğinin ilanı olduğunu bilmek gerekir. Sûre: "Müşriklerden aranızda antlaşma bulunanlara bir ihtardır" diye başlar ve: "Dört ay müddetle yeryüzünde dolaşın. Ve bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz ve Allah elbette kâfirleri rezil edecektir. Büyük hacc gününde

Allah ve Resûlü'nden insanlara şunu ilan edin ki, Allah ve Resûlü müşriklerden uzaktır. Tevbe ederseniz sizin için daha hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, bilin ki, Allah'ı âciz bırakacak değilsiniz. İnkâr edenleri ise acı bir azapla müjdele" (Tevbe 1-3)

Burada antlaşmaların dört ay sonra muteber olmadığı belirtilmekte, tevbe ederek İslâm'a davet edilmekte, gelmeyecek olanlar ise şiddetle tehdid edilmektedir. Müteakip âyette: "Müşriklerden aranızda antlaşma olup da bunu hiç bir şekilde ihlâl etmemiş ve kimseye, size karşı yardım etmemiş olanlar"a antlaşma müddetinin sonuna kadar dokunulmaması emredilmekte, müddet bitince onlar da diğerleri gibi aynı tehdide maruz bırakılmaktadır.

Şu halde günümüz diplomasisinin diliyle tam bir ültimatom olan bir sûre esas itibariyle antlaşmaların nakzını haber vermektedir.

Ülemâ der ki: "Hz. Ebu Bekir'den sonra Hz. Ali'nin gönderilmesindeki hikmet, bir Arap adeti gereğincedir: Bu adete göre, akdi, ancak onu yapan kimse veya aile yoluyla kendinden olan bir kimse bozabilir. Resûlullah bu davranışıyla mezkur âdete uymuş olmaktadır. Bu sebeple: "Onu sadece ben veya benim ailemden biri tebliğ edebilir" buyurmuştur." [535]

* TALHA İBNU UBEYDULLAH (RADIYALLAHU ANH)

ـ4411 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ سَرَّهُ أنْ يَنْظُرَ إلى شَهِيدٍ يَمْشِي عَلى وَجْهِ ا‘رْضِ فَلْيَنْظُرْ إلى طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهَ[. أخرجه الترمذي .

1. (4411)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Yeryüzünde (iki ayak üzerinde) yürüyen bir şehid görmek isteyen Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'a baksın." [Tirmizî, Menâkıb.][536]

ـ4412 ـ2ـ وعن قيس بن أبى حازم رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ يَدَ طَلْحَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه شَّءَ، وَقَى بِهَا رَسُولَ اللّهِ # يَوْمَ أُحُدٍ[. أخرجه البخاري.»الشَّلَلُ« فَسَادُ الْيَدِ لِمَرَضٍ أوْ قَطْعٍ .

2. (4412)- Kays İbnu Ebî Hâzım (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ben Talha İbnu Ubeydullah (radıyallahu anh)'ın, Uhud'da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı himâye ettiği elini kurumuş gördüm." [Tirmizî, Fezâilu'l-Ashab 14.][537]

AÇIKLAMA:

1- Talha İbnu Ubeydullah beş-altı göbek yukarıda neseben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birleşir. Annesi Mekke'de müslüman olup hicret edenlerdendir. Talha (radıyallahu anh) da ilk müslümanlardandır. Resûlullah, daha hicretten önce Zübeyr'le Talha'yı kardeşlemiş, hicretten sonra da Ebu Eyyub el-Ensâri ile kardeşlemiştir. Aşere-i mübeşşeredendir ve şûra üyelerinden biridir. Resûlullah onu, Saîd İbnu Zeyd'le haber toplamak üzere Suriye cihetine çıkardığı için Bedr'e katılamamış, fakat Resûlullah'tan, talebi üzerine ganimetten pay almış, uhrevi sevabı da istemiş, Resûlullah onun da verildiğini müjdelemiştir.
Talha (radıyallahu anh), Uhud savaşının en kritik anında Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan ayrılmayarak O'nu müşrik saldırılarına karşı müdâfaa etmesiyle tanınmış ve haklı bir takdire mazhar olmuştur. Buhârî'nin rivayetinde "Kendi sözlerine göre Talha ile Sa'd'dan başka herkesin dağıldığı hengâmda bu ikisi Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanından ayrılmamışlardır." Rivayetler, Uhud'da Resûlullah'a gelen saldırılara karşı elini gerdiğini, "darbelerin Aleyhissalâtu vesselâm'a bedel onun eline geldiğini", "bir ok isabet ettiğini", "yetmiş küsur isabet aldığını", "(orta) parmağının kesildiğini", "sol el yüzük parmağının dip mafsalından koptuğunu", "sakatlanan bu eliyle Resûlullah'a kalkan yaptığını" te'yid eder. Ayrıca bu savaşta Resûlullah'ı sırtına alarak, daha emniyetli olan bir sekiye çıkarmış, saldırılardan emin kılmıştır. Zübeyr der ki: "Uhud günü Resûlullah'ın iki

zırhı vardı. Bir seki'yi atlamak istedi, muvaffak olamadı. Altına Talha'yı yatırıp sırtına basarak sekiyi atladı."
Talha (radıyallahu anh)'ın Kureyşin hukamâsından olduğu söylenmiştir. Cömertliği ve istenmeden bağışlamaları da dikkat çekecek dereceyi bulmuştur. Der ki: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni, Uhud günü'nde Talhatu'l-Hayr, Usre günü'nde Talhatu'l-Feyyâz ve Huneyn günü'nde de Talhatu'l-Cevvâd diye tesmiye buyurdu." Bu hal onun her savaşta bir başka kahramanlık izhâr ettiğini ifade eder.
Talha (radıyallahı anh), Cemel vak'asında Hz. Ali cephesinde, Hicrî 36 yılında şehid edilmiştir. Mervan İbnu'l-Hakem'in attığı bir okun sebep olduğu kan kaybından ölmüştür. Yaşı ihtilaflıdır. 60-75 arası değişir. Ölümünden yıllar sonra bir zât üç gün üst üste rüyasında Talha'nın: "Benim yerimi değiştirin" dediğini görür. Durumu İbnu Abbâs'a anlatır. Giderler, su akıntılarının kabri açtığını görürler. Vücudunun yeni gömülmüş gibi hiçbir değişikliğe uğramamış olması dikkat çeker. Ebu Bekre'nin evlerinden biri onbin dirheme satın alınarak oraya defnedilir (radıyallahu anh).
Hz. Ali der ki: "Kulağımla işittim. Resûlullah buyurdu ki: "Talha ve Zübeyr cennette benim iki komşumdurlar." [538]

* ZÜBEYR İBNU'L-AVVÂM (RADIYALLAHU ANH)

ـ4413 ـ1ـ عن جابر رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: إنَّ لِكُلِّ نَبِىّ حَوَارِيّى وَإنَّ حَوَارِيّي الزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[. أخرجه الشيخان والترمذي.»الحَوَاريُّ« خالصةُ ا“نْسَانِ وَصَفيّةُ الْمُخْتَصُّ بِهِ، وَقيلَ النَّاصِرُ .

1. (4413)- Hz. Câbir anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim ise Zübeyr İbnu'l-Avvâm'dır, (radıyallahu anh)." [Buharî, Fezailu Ashab 13,

Cihad 40, 41, 135 Meğazi 29, Haber-i Vahid 2; Müslim, Fezailu's-Sahabe 48, (2415); Tirmizî, Menâkıb, (3746).][539]

AÇIKLAMA:

1- Havari: Kelime olarak elbisenin yıkanıp paklanması manasına gelen tahvir'den gelir. Samimi dost, yardımcı, nâsih (hayrını isteyen= hayırhah) demektir. Hz. İsa'ya iman edip, onun yolunda ölmeye hazır olan gruptakilere de havari denmiştir. Katâde'nin havariyi "Hilafete salih olan" diye açıkladığı "vezir" de dediği rivayet edilmiştir. Kelimeyi halil, halis, nasir diye açıklayanlar da olmuştur.

2- Resulullah, Zübeyr İbbnu'l-Avvam (radıyallahu anh)'a bu iltifatı Hendek savaşı sırasında yapmıştır: "Kim düşman tarafından geçip bize haber getirecek?" diye sorunca, Zübeyr derhal atılarak: "Ben!" der. Aleyhissalâtu vesselâm soruyu üç kere tekrar eder, her seferinde Zübeyr: "Ben!" diyerek atılır. Onun tehlikeli bir vazifeye ısrarla sahip çıkması Aleyhissalâtu vesselâm'ı son derece memnun kılar ve bu memnuniyetini: "Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarim de Zübeyr'dir" iltifatıyla ifade buyurur.

3- Zübeyr İbnu'l-Avvam (radıyallahu anh) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın halası Safiye bintu Abdilmuttalib'in oğludur. Babası da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın zevce-i pakleri Hz. Hatice'nin kardeşi Avvam İbnu Huveylid'dir.

Onbeş yaşında iken müslüman olmuştur. Başka yaşlarda olduğu da söylenmiştir. Her halukarda ilk müslümanlardandır. Hz. Ebu Bekir'den hemen sonra hidayeti bulmuştur, dördüncü veya beşinci müslüman bilinir. Habeşistan'a, Medine'ye hicret edenlerdendir. Aleyhissalâtu vesselâm Mekke'de muhacirler arasını kardeşleyince onu Abdullah İbnu Mes'ud'la kardeşlemiş idi. Medine'deki Ensâr-Muhacir arasında kardeşlemede Zübeyr'i, Seleme İbnu Selâme İbni Vakş ile kardeşledi.

Zübeyr, İslâm'ın büyük kahramanlarındandı. Eşca'u'n nâs yani insanların en şecâatlisi, en cesuru diye ün yapmıştı. İslam'da ilk kılıncı onun çektiği bilinir. Şöyle ki: Hicretten önce, Resulullah'ın müşrikler tarafından yakalandığı haberini işitir. Zübeyr hemen kılıncını çekip halkı

yararak Resulullah'ı arar ve Mekke'nin üstünde görür. Aleyhissalâtu vesselâm onu böyle görünce: "Ey Zübeyr ne oluyor?" der Kulağına geleni söyler. Resulullah Zübeyr'e ve kılıncına duada bulunur. Kendi ifadesiyle Resulullah'la beraberlikte "fercine varıncaya kadar" yara almadığı uzvu kalmamıştır. Kureyza gününde Resulullah ondan memnuniyetini: "Annem babam sana feda olsun" diyerek ifade etmiştir. Bu tabiri Resulullah pek nadir kullanmıştı.
Zübeyr (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'la birlikte bütün gazvelere katılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber, Feth, Huneyn, Taif; Bedir'de sarı renkli bir sarık taşıyordu. Resulullah, meleklerin o gün Zübeyr'in simasında olarak savaşa katıldıklarını söylemiştir.
Cemel Vak'asında Zübeyr Hz. Ali karşısında mukatil olarak yer almıştı. Hz. Ali, ona Resulullah'ın: "Sen Ali'yle mukatele edeceksin fakat haksızsın" dediğini hatırlatır. Bunu hatırlayan Zübeyr savaşı terkeder.
Hz. Zübeyr, Hicretin 36. yılında şehid edilir. Öldüğü zaman 67 yaşında idi.[540]

* SA'D İBNU EBİ VAKKAS (RADIYALLAHU ANH)

ـ4414 ـ1ـ عن عَلِيٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللّهِ # يُفَدِّي أحَداً غَيْرَ سَعْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. سَمِعْتُهُ يَوْمَ أُحُدٍ يَقُولُ: اَرْمِ يَا سَعْدُ، فِدَاكَ أبِي وَأُمِّي[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4414)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Sa'd (radıyallahu anh)'tan başka kimseye "Annem babam sana feda olsun" dediğini işitmedim. Uhud Savaşında: "Ey Sa'd (okunu) at! Annem ve babam sana feda olsun!" dediğini duydum. " [Buharî, Megazi 18, Cihad 80, Edeb 103; Müslim, Fezailu's-Sahabe 41, (2411); Tirmizî, Menâkıb, (3756).][541]

AÇIKLAMA:

1- Burada Hz. Ali (radıyallahu anh) "Anambabam sana feda olsun" tabirini, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sadece Sa'd İbnu Ebi Vakas için kullandığını, başka birisi için kullanmadığını ifade eder. Ancak, önceki rivayette Hz. Zübeyr (radıyallahu anh) için de kullandığı ifade edilmişti. Alimler ihtilafı, "Hz. Ali, Zübeyr için de bu tabiri kulandığını işitmemiş olabilir, bununla kastedilen murad "Uhud savaşında" diye kayıtlamak olabilir" diyerek te'lif etmişlerdir. Zührî, Uhud'da Resulullah'ın "at!.." emri üzerine bir ok attığını rivayet eder.

2- Sa'd İbnu Ebi Vakkas (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere'dendir. Ebu İshak diye künyelenir. Altıncı müslümandan sonra İslam'a girmiştir, dördüncüden sonra olduğu söylenmiştir. Müslüman olduğu zaman 17 yaşındaydı. "Namaz farz edilmeden önce müslüman oldum" dediği rivayet edilmiştir. Ashabın on büyüğünden (sâdât) biridir. Hz. Ömer (radıyallahu anh)'ın vefat edince yerine halifeyi seçmek üzere vazifelendirdiği altı kişilik şura'nın da üyesidir. Bedir, Uhud, Hendek gibi Resulullah'ın katıldığı savaşların hepsinde hazır bulunmuştur.

İslam'da ilk kan akıtan kimse odur. Allah yolunda ilk oku da o atmıştır. Resulullah'ın annesi Beni Zühr kabilesindendi. Sa'd aynı kabileden olduğu için Sa'd'a Aleyhissalâtu vesselâm, "dayım" demiştir.

Mekke'de namaz ilk emredildiği sırada müslümanlar, dağlarda tenha yerlerde kılarlardı. Bir seferinde bir grup müşrik Sa'd'ı namaz kılarken görürler ve hakaret ederler. O da onlara karşılık verir. Aralarında kavga çıkar. Sa'd bir deve kemiği vurarak bir müşriğin kafasını yarar ve bu, Allah yolunda akıtılan ilk kan olur.

Hz. Ömer, Sa'd'ı İran'a gönderdiği ordulara komutan yapar. Nitekim Kadisiye zaferi onun eliyle kazanılmıştır. Celûla, Medâin şehirlerini o fethetmiş Kufe'yi o kurmuştur. Bilahare Hz.Ömer onu azletmiş ve "Hiyaneti veya aczi sebeiyle azletmediğini" açıklamıştır.

Sa'd, Resulullah'ın: "Allahım, Sa'd'ın duasını kabul et" duasına mazhar olmuş, ondan sonra her duası kabul edimiş, insanlar onun bedduasını almaktan korkmuş ve kaçınmıştır.

Hz. Sa'd, Hz. Osman (radıyallahu anh)'nın ölümü üzerine köşesine çekilmiş, hiçbir muharib hizbe katılmamıştır. Hatta oğlu Ömer ve yeğeni Haşim İbnu Utbe İbni Ebi Vakkas, onu hilafete çağırmışlarsa da kabul etmemiş, selameti tercih etmiştir. O, aradan çekilince Hz. Muaviye (radıyallahu anh), onu ve Abdullah İbnu Ömer ve Muhammed İbnu Mesleme'yi kendi tarafına çekmeyi arzulamış, onlara yazdığı mektuplarla Hz. Osman'ın kanını taleb etmeye davet etmiştir. Hepsi de bu davete uymayıp reddetmeyi uygun görmüştür.
Sa'd, müslüman olduğu ilk günlerde annesiyle yaşadığı bir macerayı şöyle anlatır: "Ben anneme karşı çok saygılı bir kimseydim. Müslüman olduğum zaman (annem bu saygımdan istifade ile beni İslam'dan döndürmek istedi ve):
"Ey Sa'd! Bu yaşamaya başladığın yeni din de ne? Ya bu dinini terkedeceksin, yahut ölene dek yeyip içmeyi bırakacağım!" dedi. Ben kendisine:
"Anneciğim sakın böyle bir şey yapma. Zira ben kesinlikle dinimi bırakamam!" dedim. Yine de o yemeyi içmeyi bıraktı. Bu hal bir gün bir gece devam etti. Sabah olunca bayağı bitkin düşmüştü. Kendisine:
"Allah'a yemin olsun! Senin bin ruhun olsa, hergün birer birer çıkmaya başlasa, ben şu dinimi bu sebeple terkedecek değilim!" dedim Benim bu azmimi görünce, yeyip içmeye başladı. Bu hadise üzerine şu ayet indi, (mealen): "Eğer ilah olduğuna dair hiçbir delil bulunmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlayacak olurlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna tabi ol. Sonunda dönüşünüz banadır. Yaptıklarınızı ben size haber vereceğim" (Lokman 15).
Sa'd bu ayetin kendisiyle ilgili olarak nazil olduğunu söylerdi.
Sad, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan çokça hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerini Sahabe ve Tabiinden pek çok büyükler sonraki nesillere intikal ettirdiler.
Sa'd Hicri 54 yılında, Medine'den yedi mil uzaklıktaki Akik'de vefat etmiştir. Medine'ye omuzlarda getirilmiş, namazını Mervan kıldırmış, Resulullah'ın zevceleri de namaza iştirak etmişlerdir. Oğlu Amir, Sa'd'ın "en son ölen muhacir" olduğunu söylemiştir.[542]

* SAİD İBNU ZEYD (RADIYALLAHU ANH)

ـ4415 ـ1ـ عن قيس بن أبى حازمٍ قال: [سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُولُ: واللّهِ لَقَدْ رَأيْتُنِى، وَإنَّ عُمَرَ لَمُوثِقِى عَلى ا“سْمِ أنَا وَأُخْتَهُ قَبْلَ أنْ يُسْلِمَ عُمَرُ، وَلَوْ أنَّ أُحُداً انْقَضَّ لِلَّذِي صَنَعْتُمْ بِعُثْمَانَ لَكَانَ مَحْقُوقاً أنْ يَنْقَضَّ]. أخرجه البخاري .

1. (4415)- Kays İbnu Hazım anlatıyor: "Said İbnu Zeyd (radıyallahu anh)'ı dinledim, diyordu ki: "Vallahi ben şu halimi hatırlıyorum: "Allah'a yemin olsun, Ömer İslam'a girmezden önce, beni ve kızkardeşini müslüman olduk diye bağlamıştı. Eğer Osman'a yaptığınız (öldürme işin)den dolayı Uhud dağı yerinden gitse, gitmede haklı idi." [Buharî, Menakıbu'l-Ensar 34, 35, İkah 1.][543]

AÇIKLAMA:

1- Said İbnu Zeyd, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'nın eniştesidir. Burada Hz. Ömer'in, müslüman olmazdan öcne, eniştesine ve kızkardeşine zulmettiği, İslam'dan çevirmek için onlara hakaret ve tezlil olsun diye horlayıcı muameleler yaptığı anlaşılmaktadır. Sadedinde olduğumuz rivayete göre, onlara, köleye yapılan muamelede bulunmuş ve bağlamıştır. Kirmânî'nin hadisten "Said'in ...bizi İslam'a tesbit edip takviye etmişti" demek istediğini anlamış olduğunu belirten İbnu Hacer, bu mananın yanlış olduğunu belirterek: "Sanki Kirmânî, hadiste geçen "müslüman olmazdan önce" ibaresini dikkatten kaçırmışa benziyor. Zîra Hz. Ömer, henüz kafirken kendisinden "İslam'a tesbit ve takviyenin vaki olması ihtimalden pek uzaktır. Böyle bir iddia zaten vaki olana muhaliftir" der. Hz. Said İbnu Zeyd ve hanımı, Hz. Ömer'den önce müslüman oldular. Esasen rivayetler, Hz. Ömer'in müslüman oluş sebebini, eniştesinin evinde okunan Kur'an'ı işitmesi olarak gösterirler.

2- Said İbnu Zeyd el-Kureyşî, Hz. Ömer'in eniştesi ve amcaoğludur. Ayrıca Said'in kızkardeşi Antike de Hz. Ömer'in nikahlısı idi. Said

(radıyallahu anh) ilk muhacirlerdendir. Resulullah onu, Ubey İbnu Ka'b'la kardeşlemişti. Bedr'e katılamadı. Ancak (aleyhissalâtu vesselâm), ganimetten pay vermiş, sevabını da vaadetmiştir. Resulullah'ın onu Şam taraflarına casusluk vazifesi ile göndermiş olduğunu daha önce belirtmiştik (4411). Diğer gazvelerin hepsine de katılmıştır.
Said İbnu Zeyd Aşere-i Mübeşşeredendir. Hata yaparım korkusuyla Resulullah'tan hadis rivayet etmekten kaçınmıştır. Pek az rivayeti vardır. Onun yaptığı bir rivayet şudur: "Kim malını müdafaa ederken öldürülürse şehiddir."
Said, duası makbullerdendi. Ervâ Bintu Üveys onu Medine valisi Mervân İbnu'l-Hakem'e: "Arazime tecavüz etti" diyerek şikayet etmişti. Mudafaada Said: "Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın "Kim bir karışlık arazi gasbederse Kıyamet günü o arazi, yedi kat altıyla boynuna dolanır" dediğini işittim. Bunu işitmiş olan beni, arazi gasıbı mı zannediyorsunuz? Allahım, eğer şu kadın yalancı ise gözlerini kör etmeden canını alma, kabrini de kuyusunun içinde kıl!" diyerek beddua eder. Kadın bir müddet sonra kör olur ve evinde yürürken kuyuya düşer ve orasını ona kabir yaparlar. Bundan sonra Medine'de şöyle demek adet olmuştur: "Allah Erva'yı kör ettiği gibi seni de kör etsin."
Said İbnu Zeyd Yermuk savaşına ve Şam şehrinin (Dımeşk) kuşatılmasına iştirak etmiştir. Aşere-i Mübeşşere'nin, savaşta Resulullah'ın önünde, namazda hemen arkasında olduğu belirtilir.
Said İbnu Zeyd, hicretin 50. veya 51. yılında 70 küsur yaşlarında olduğu halde vefat etmiştir. Medine'nin banliyösü sayılan Akik'de 58. Hicri senesinde öldüğü de söylenmiştir. Abdullah İbnu Ömer yıkamış, tahnit etmiş ve namazını kıldırmıştır.[544]

*** ABDURRAHMAN İBNU AVF (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4416 ـ1ـ عن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالَتْ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #
لِنسَائِهِ: إنَّ أمْرَكُنَّ لَمِمَّا يَهِمُّنِى مِنْ بَعْدِى، وَلَيْسَ يَصْبِرُ عَلَيْكُنَّ إ

الصَّابِرُونَ الصِّدِّيقُونَ. ثُمَّ قَالَتْ ،بِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِالرَّحْمنِ: سَقى اللّهُ أبَاكَ مِنْ سَلْسَبِيلَ الْجَنَّةِ، وَكَانَ ابْنُ عَوْفٍ قَدْ تَصَدَّقَ عَلى أُمُّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِأرْضٍ بِيعَتْ بِأرْبَعِينَ ألْفاً، وَقَالَ أبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِالرَّحْمنِ بْنِ عَوْفٍ: أوصى عَبْدُالرَّحْمنِ بِحَدِيقَةٍ ُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِيعَتْ بِأرْبَعَمِائَةِ ألْفٍ[. أخرجه الترمذي وصححه.»السَّلْسَبِيلُ« اسم عينٍ في الجنَّةِ.

1. (4416)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) (bir gün) hanımlarına:

"Ölümümden sonra beni üzecek şeylerden biri de sizin meselenizdir. Size ancak sıddîk (Hz. Aişe der ki yani mutasaddık) ve sabırlılar tahammül edebilir" der.

Hz. Aişe devamla, Ebu Seleme İbnu Abdirrahman'a dedi ki: "Allah senin babana cennetin selsebil çeşmesinden içirsin."

İbnu Avf, Ümmühatu'lmü'minin'e tasadduk edenlerdendi, kırkbin dirheme satılan bir bahçe tasadduk etmiş idi. [Tirmizî, Menakıb, (3750).] [545]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), vefatından sonra kendisini kederlendirecek durumlar arasında zevcelerinin durumlarını da saymaktadır. Çünkü onlar, dünya hayatı ile ahiret hayatından birini tercihte muhayyer bırakıldıklarında, ahiret hayatını tercih etmişlerdi. Bu sebeple onlara maddi bir miras bırakmamıştı.

2- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), zevcelerinin maddi ihtiyaçlarını temin yüküne, aza rıza gösterip çoğu vermek suretiyle nefsin muhalefetine, sabırlı olanlardan başka kimsenin tahammül edemeyeceğini belirtmektedir.

3- Rivayette Hz. Aişe (radıyallahu anhâ), Abdurrahman İbnu Avf (radıyallahu anh)'ı takdir etmekte, cennetteki Selsebil adlı çeşmenin suyundan içmesi için dua etmektedir. Çünkü o, Ümmühâtu'lmü'minin'e cömert davranmıştır. Hususen kırkbin dirheme satın aldığı bir bahçeyi bağışlamıştır.

4- Abdurrahman İbnu Avf da Aşere-i Mübeşşeredendir. Künyesi Ebu Muhammed'dir. Cahiliye devrinde adının Abdu Amr veya Abdu'l-Ka'be olduğu belirtilir. Onu Abdurrahman diye Aleyhissalâtu vesselâm tesmiye buyurmuştur. Fil yılından on sene sona doğmuştur. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Daru'l-Erkâm'a girmezden önce müslüman olmuştur. İslam'a ilk giren sekizler ve Hz. Ebu Bekr'in eliyle hidayete eren beşler arasında yer alır. Ayrıca ilk muhacirlerdendi. Önce Habeşistan'a sonra da Medine'ye hicret etti. Resulullah onu Sa'd İbnu Rebi ile kardeşlemişti. Bedir, Uhud ve sonaki bütün gazvelerde Aleyhissalâtu vesselâm'la hazır bulundu. Resulullah, onu Dümetu'l-Cendel'e Kelb kabilesine gönderdi, mübarek elleriyle sarığını sarıp ucunu iki omuzu arasında sarkıttı ve: "Fetihte bulunursan kralın kızıyla evlen" buyurdu.

Abdurrahman İbnu Avf, Hz. Ömer'in, kendinden sonra halife seçmeleri çin tayin ettiği altı kişilik istişare heyetinden biri idi. Bir sefer sırasında Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onun arkasında namaz kılmıştır.

Uhud savaşında 21 adet yara aldığı belirtilir. Ayağından aldığı bir yara sebebiyle topallamıştır.

Abdurrahman İbnu Avf zengin ve sehavetli idi. Bir günde otuz köleyi azad etmiştir. Sa'd ile kardeş kılınınca Sa'd kendisne: "Malım var aramızda ortaktır, iki hanımım var, bak dilediğini senin için boşayayım!" der. Abdurrahman: "Allah malını da ehlini de sana mübarek kılsın, sen bana çarşıyı göster!" der.

Kısa zamanda kazandıklarıyla düğün yapar. Zamanla servetini artırıp zengin olur. Öyle ki, bir seferde yediyüz deve onun adına buğday taşır. Bir gün Ümmü Seleme'nin yanına girip: "Valideciğim, malın çokluğunun beni helak etmesinden korkuyorum" der. O da: "Oğulcuğum Allah yolunda harca!" tavsiyesinde bulunur. Büyük bir yük kervanının Medine'ye gelmesi vesilesiyle Resulullah'ın: "Abdurrahman cennete emekleyerek girecek" sözü kulağına gelince, yiyecek yüklü yediyüz devenin hepsini yüküyle birlikte tasadduk eder. Onun, Resulullah'ın sağlığında bir seferinde 4 bin, bir seferinde 40 bin, bir başka seferinde yine 40 bin dinar tasadduk ettiğini, sonra iki ayrı seferde beşer yüz adet

atlıyı Allah yolunda donattığı, bütün bu serveti ticaretle elde ettiği belirtilir.
Hz. Ömer vefat edince, şura'ya: "Kim kendini adaylıktan çıkarıp halife seçecek?" Kimse cevap vermeyince: "Ben adaylıktan çekiliyorum!" der ve birisini seçme işini üzerine alır. Birkaç gün çalışmadan sonra Hz. Osman'ı seçer ve ilk defa ona biat eder.
Hz. Halid İbnu Velid'le Abdurrahman İbnu Avf atışırlar. Halid (radıyallahu anh): "Yani bizden önce müslüman oldun diye bize büyüklük mü taslıyorsunuz?" der. Bu söz Aleyhissalâtu vesselâm'ın kulağına ulaşınca:
"Ashabımı bana bırakın! Ruhumu yed-i kudretinde tutan zat'a yemin olsun! Vallahi sizden biri Uhud miktarınca altın tasadduk etse, bu onların (evvelkilerin) infak ettiği bir ve hatta yarım müdd'üne denk olmaz" ferman eder.
Abdurrrahman İbnu Avf, Hicrî 31 yılında Medine'de yetmişbeş yaşında olduğu halde vefat eder. Ölünce ellibin dinar Allah yolunda bağışlanmasını vasiyet etmiştir. Ayrıca Bedir Ashabından her birine dörtyüz dinar verilmesini de vasiyet etmiştir. O zaman Bedir Ashabından yüz kişi hayatta idi. Hz. Osman dahil, hepsi bunu alır. Bir diğer vasiyeti de Allah yolunda bin at bağışı idi.
Geride kalan malı pek fazla idi. Bu meyanda külçe altın vardı, baltalarla kırılmış, kıranların elleri kabarmıştı. Kırda otlayan bin devesi, yüz atı ve üçbin koyunu vardı.[546]

* EBU UBEYDE İBNU'L-CERRAH (RADIYALLAHU ANH)

4417 ـ1ـ عن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قالَ رَسُولُ اللّهِ #: لِكُلِّ أُمَّةٍ أمِينٌ وَإنَّ أمِينَنَا أيَّتُهَا ا‘مَّةُ أبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[.

1. (4417)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz, ey ümmet, Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)'tır."[547]

ـ4418 ـ2ـ وفي رواية لمسلم:]أنَّ أهْلَ الْيَمَنِ قَدِمُوا عَلى رَسُولِ اللّهِ #: فقَالُوا ابْعَثْ مَعَنَا رَجُ يُعَلِّمُنَا السُّنَّةَ وَا"سْمَ فَأخَذَ بِيَدِ عُبَيْدَةَ بنِ الْجَرَّاحِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه وَقالَ: هذَا أمِينُ هذِهِ ا'مَّةِ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

2. (4418)- Müslim'in bir rivayetinde: "Yemenliler (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek: "Bizimle birlikte birisini gönder de bize sünneti ve İslam'ı öğretsin!" dediler. Bunun üzerine Aleyhissalâtu vesselâm Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh)'ın elinden tutup:
"İşte bu, ümmetin eminidir!" buyurdu." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 21, Megazî 72; Müslim, Fezâilu'l-Ashab 53, 54, (2419).][548]

AÇIKLAMA:

1- Ebu Ubeyde (radıyallahu anh)'ın ismi Amir ibnu Abdillah İbni'l-Cerrah'tır. Yedi göbek yukarıda Resullah'la birleşir.
2- Emin, güvenilen kimse demektir. Resulullah'ın mümtaz vasıflarından biridir. Cahiliye devrinde Muhammedü'l-Emin olarak şöhret yapmış idi. Aleyhissalatu vesselâm, Ashabını galib vasıflarıyla tesmiye etmiştir. Diğerleri de emin olmakla beraber, emanet Ebu Ubeyde'de galebe çaldığı için onu da bu suretle tesmiye ve taltif buyurmuştur.
3- Müslim'in bir rivayetinde "Ehl-i Yemen'e bedel Ehl-i Necran denmiştir. Burada ya Necran'ın Yemen'e yakınlığı sebebiyle, ravi tarafından yapılan bir tasarrufla aynı yer kastedilmekle birlikte, iki ayrı isim zikredilmiştir, yahut da iki ayrı hadise mevzubahistir. Ancak İbnu Hacer, önceki ihtimali müreccah bulur.
4- Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anh) Aşere-i Mübeşşere' dendir. Bedir, Uhud ve diğer bütün gazvelere Resulullah (aleyhissalâtu

vesselâm)'la birlikte katılmıştır. Bu da ilk müslümanlardandır. Habeşistan'a ve Medine'ye hicret etmiştir, el-Kavi el-Emin diye çağrılırdı. Medine'ye hicret edince, Aleyhissalâtu vesselâm onu Ebu Talha el-Ensarî ile kardeşlemiştir.
Resulullah öldüğü gün, yerine bir halife seçilmesi meselesinde, Hz. Ebu Bekr; "Sizin için şu iki şahıstan şahsen razıyım; Ömer İbnu'l-Hattab ve Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah" diyerek onu da aday göstermişti.
Şam şehrini fethetmek üzere Suriye'ye yürüyen ordu komutanlarından biri Ebu Ubeyde idi. Hz. Ömer halife olur olmaz Halid İbnu Velid'i azletti, Ebu Ubeyde'yi komutan tayin etti. Halid vazifeyi devrederken orduya:
"Size bu ümmetin emini komutan oldu!" buyurdu. Ebu Ubeyde de:
"Resulullah'ın: "Halid Allah'ın kılınçlarından bir kılınçtır" dediğini işittim" buyurdu.
Ebu Ubeyde Bedir savaşında babasıyla karşılaşır ve babasının üzerine üzerine geldiğini farkeder. İlk başta babasından kaçınmaya çalışırsa da bilahare mukabele eder ve öldürür. Bu hadise üzerine şu mealdeki ayet nazil olur. "Allah ve ahiret gününe iman eden hiçbir kavmin Allah ve Resulü'ne düşmanlık edenlere sevgi beslediğini göremezsin, isterse onlar babaları, evlatları, kardeşleri yahut aşiretleri olsun. Allah onların kalplerine imanı yerleştirmiş ve kendi tarafından bir nur ile kuvvetlendirmiştr. Ahirette de onları içinde ebediyyen kalmak üzere, altından ırmaklar akan cennetlere yerleştirir. Allah onlardan razıdır, onlar da Allah'tan. İşte onlar Allah'a tabi olan gruptur. Haberiniz olsun ki, Allah'a tabi olanlar, kurtuluşa erenlerin ta kendisidir" (Mücâdele 22).
Hz. Ömer (radıyallahu anh) Şam'a geldiği zaman, oradaki ordunun komutanı olan Ebu Übeyde'nin evine uğrar. Evini fevklade bir sadelik içinde bulur. Sadece kılıncı ile kalkanından başka bir şey göremez.
"Evine biraz eşya temin etseydin!" der. Ebu Ubeyde:
"Ey Emir elmü'minin, eşya bizi gündüz uykusuna atar!" cevabını verir. Ebu Ubeyde'nin (Allah'a vereceği hesaptan korktuğu için): "Bir koç olmayı, sahibim tarafından kesilip etimin yenilmesini, suyumdan da çorba yapılmasını ne kadar isterdim" dediği rivayet edilmiştir.

Ebu Ubeyde, Betyu'l-Makdis'te namaz kılmak arzusuyla yola çıkar. Ürdün'ün Fıhl denen mevkiinde Hicrî 18 yılında ellisekiz yaşında olduğu halde vefat eder. İmvas taununda öldüğü de kuvvetli bir rivayettir. Öleceği sırada yerine Hz. Muaz'ı tayin eder, (radıyallahu anhüma).[549]

* ABBAS İBNU ABDİLMUTTALİB (RADIYALLAHU ANH)

ـ4419 ـ1ـ عن عَلىٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَنْ آذَى عَمِّي فَقَدْ آذَانِي، وإنَّمَا عَمُّ الرَّجُلِ صِنْوُ أبِيهِ[. أخرجه الترمذي.»الصِّنْوُ« المِثْلُ .

1. (4419)- Hz. Ali (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana eziyet vermiştir. Şurası muhakak ki, kişinin amcası babası yerindedir." [Tirmizî, Menakıb, 37 64).][550]

ـ4420 ـ2ـ وعن ابْنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # لِلْعَبَّاسِ: يَا عَمِّ إذَا كَانَ غَدَاةُ ا“ثْنَيْنِ فأتِني أنْتَ وَوَلَدُكَ حَتّى أدْعُوَ لَكُمْ بِدَعْوَةٍ يَنْفَعُكَ اللّهُ بِهَا وَوَلَدَكَ. قَالَ: فَغَدَا وَغَدَوْنَا مَعَهُ فَألْبَسَنَا كِسَاءً. ثُمَّ قَالَ: اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْعَبَّاسِ وَوَلدِهِ مَغْفِرَةً ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً َتُغَادِرُ ذَنْباً. اللَّهُمَّ احْفَظْهُ في وَلَدِهِ[. أخرجه الترمذي .
وزاد رزين في رواية:]وَاجْعَلُ الخَِفَةَ بَاقِيَةً في عَقِبِهِ[.

2. (4420)- İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Abbas (radıyallahu anh)'a dedi ki:

"Ey amcam, pazartesi sabahı bana sen ve oğlun beraber gelin size dua edivereyim. Allah bu dua bereketine, sana da oğluna da hayırlar halketsin!"

İbnu Abbâs devamla der ki: "Abbâs gitti, biz de beraberinde gittik. (Resulullah) hepimize bir kîsa örttü; sonra da şöyle dua buyurdu:
"Allahım! Abbas'ı ve oğlunu mağfiretine erdir, öyle bir mağfiret ki zahiri batınî bütün günahlarına ulaşıp temizlesin, hiçbir günah hariç kalmasın. Allahım, ona çocuğu sebebiyle ikram et." [Tirmizî, Menakıb, (37 66).]
Rezin bir rivayette şu ziyadeyi kaydetti: "Hilafeti onun neslinde baki kıl."[551]

ـ4421 ـ3ـ وعن أبِي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # تَخْرُجُ مِنْ خُرَاسَانَ رَايَاتٌ سُودٌ َ يَرُدَّهَا شَىْءٌ حَتّى تُنْصَبَ بِإيلِيَاءَ[.
أخرجه الترمذي .

3. (4421)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Horasan'dan siyah bayraklar çıkacak. Bu bayrakları hiçbir şey geri çeviremeyecek ve mutlaka İlya'ya (Küdus şehrine) dikilecek." [Tirmizî, Fiten 79, (2270).][552]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç rivayet Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcası Abbas (radıyallahu anh)'la ilgilidir. Birinci hadisin vürudu, Tirmizi'de bir sebeple izah edilmektedir: "Bir gün, Resulullah'ın amcası Abas (radıyallahu anh), Aleyhissalâtu vesselâm'ın yanına öfkelenmiş bir halde girer. Aleyhissalâtu vesselâm:
"Seni öfkelendiren sebep nedir?" diye sorar. Abbas (radıyallahu anh):
"Kureyş'in bizimle alıp veremediği nedir? Aralarında karşılaştıkları zaman birbirlerini güler yüzle karşılarlar, bizimle karşılaştıkları zaman suratları bin parça" der. Bu duruma Aleyhissalâtu vesselâm da öfkelenir. Öyle ki öfkeden yüzü al al olur ve şöyle buyurur:
"Nefsimi elinde tutan Zat'a yemin olsun! Siz Allah ve Resulü için sevmedikçe hiç kimsenin kalbine iman girmez!"
Sonra devamla der ki:

"Ey insanlar, bilin ki: Kim amcama eziyet verirse mutlaka bana da eziyet etmiş olur. Zira, kişinin amcası baba yerindedir."

Şârihler, bu hadisin vürud sebebi olarak Kureyş'in kıskançlığını zikrederler. Ebu Cehil gibi bir takım kimseler, Abbas (radıyallahu anh)'la karşılaşınca Hak Teala'nın onlara lutfetmiş olduğu şerefi çekemeyerek, hased ediyorlar ve surat asıyorlardı. Birbirlerine izhar etikleri güleryüzden onları mahrum bırakıyorlardı. Nitekim bir seferinde Ebu Cehil bu hasedini şöyle ifade etmişti:

"Beni haşim, Ka'be'yle ilgili hizmetlerden raye ve sikayeyi, nübüvvet ve risaleti alınca geride kalan diğer Kureyşlilere daha ne kaldı?"

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), mü'min olanların Allah ve Resulü için amcasını (ve diğer yakınlarını) sevmek zorunda olduklarını, imanla onlara buğzun bir arada bulunamayacağnı ifade buyurur. Esasen اَسْألُكُمْ اَجْراً اِّلاَّ الْمَوَدَّةَ في الْقُرْبى ayetinde taleb edilen "sevgi"yi, alimler, "Âl-i Beyt'e gösterilecek sevgi" olarak da anlamışlardır. Öyleyse mü'min, bir emr-i ilahi olarak Âl-i Beyt'i sevmekle mükelleftir. Dolayısıyla Al-i Beyt'i Allah ve Resulü için sevmeyenlerin kalbinde gerçek iman yoktur.

2- Rezin'in ilave ettiği hadisle ilgili olarak Türbüşti der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu sözüyle, onların kendi yakınları olduğuna, onların, tek bir kisanın örttüğü tek bir nefis durumunda olduklarına işaret etmiştr. Duasıyla da Cenab-ı Hak'tan onlara rahmetini saçmasını taleb etmiştir. Resulullah onların üzerine tek bir kisa örtmekle, onları dünyada Allah'ın kelamını îla ve Resulü'nün davasına yardım için tek bir bayrak altında toplayacağına, ahirette de tek bir sancak altında toplanacaklarına işaret etmiştir."

3- Abbas İbnu Abdulmuttalib (radıyallahu anh), Resulullah'a peygamberliğinin bidayetinden itibaren yardım eden yakınlarından biridir. Künyesi, Ebu'l-Fadl'dır. Anesi Nüteyle Bintu Cenab'tır. Rivayete göre, bu kadın Ka'be'ye örtü diken ilk Arap kadınıdır. Küçük oğlu Abbas kaybolur, "Bulunduğu takdirde Ka'be'ye örtü dikeceğim" diye adakta bulunur. Abbas ortaya çıkınca adağını yerine getirir.

Hz. Abbas, Resulullah'tan iki veya üç yaş büyüktür. Cahiliye devrinde Abbas, Kureyş'in reisi idi. Mescid-i Haram'ın imaret ve sikayet

hizmetleri de ona terettüp ediyordu.
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Medine'lilerle yaptığı Akabe bey'atında hazır bulundu, akdin gerçekleşmesinde katkısı oldu. Halbuki o sıralarda henüz müşrikti. Bedir savaşına zorla getirildi. Müslümanlar esir aldılar. Onun bağı sıkı idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), o gün amcasının durumu sebebiyle uyuyamadı. Sebebi sorulunca:
"Abbas'ın iniltileri sebbebiyle!" dedi. Biri kalkıp bağlarını gevşetiverdi. Resulullah diğer esirlerin bağlarını da gevşettirdi.
Abbâs (radıyallahu anh), esaretten kurtulmak için fidye ödedi. Ayrıca iki yeğeninin, Akil İbnu Ebi Talib ve Nevfel İbnu'l-Haris'in fidyelerini de ödedi. Bundan sonra da müslüman oldu. Bazıları hicretten önce müslüman olduğunu, ancak müslümanlığını gizlediğini, Meke'de kalıp müşriklerle ilgili haberleri Resulullah'a yazdığını belirtir. Ayrıca onun Mekke'deki varlığının, orada kalan diğer müslümanlara da bir takviye olduğu da belirtilir. Bir ara hicret etmek için izin istemiş ise de Aleyhissalâtu vesselâm: "Senin Mekk'deki ikametin daha hayırlı" diyerek izin vermemiş ve hatta Bedir savaşı sırasında "Abbas'a rastlarsanız sakın onu öldürmeyin. O zorla çıkarıldı" diye tenbih ve emirde bulunmuştur.
Resulullah, Abbas'a "Nasıl ben peygamerlerin sonu isem, sen de muhacirlerin sonuncususun" demiştir. O müslüman olduktan sonra Aleyhissalâtu vesselâm ona daima ikram ve iltifatta bulunmuş ve saygı izhar etmiştir. Abbas (radıyallahu anh)'ın Kureyş'e karşı zaafı vardı, onları kayırmak isterdi. Akıllı, müdebbir, isabetli görüş ve rey sahibi idi. Ashab, onun kadrini bilir, faziletini tanırdı. Ona öncelik verirler, onunla istişare ederler, re'yini esas alırlardı. Resulullah vefat edince, Resulullah'ın asabesi içinde en yakını idi, ona taziye verilmişti.
Bir çok hadis rivayet etmiştir. Onun rivayetlerinden biri şudur: "Kim Rab olarak Allah'ı, din olarak İslam'ı, peygamber olarak Muhammed'i tanır, razı olursa imanın tadına ulaşır."
Hz. Abbas, Mekke'nin zenginlerindendi. 70 tane köle azad etmiştir.
Abbas'ın kızlar hariç on oğlu vardı. Fazl, Abdullah, Ubeydullah, Kusam, Abdrurahman, Ma'bed, el-Haris, Kesir, Avn, Temman. Hicrî 32 yılında

Medine'de, Hz. Osman'ın şehadetinden iki yıl önce vefat etti. Ömrünün sonlarında gözlerini kaybetmiştir. Ölümünde 88 yaşında idi. Namazını Hz. Osman kıldırdı, (radıyallahu anhüma).[553]

*** CAFER İBNU EBİ TALİB (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4422 ـ1ـ عن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: رَأيْتُ جَعْفَراً يَطِيرُ في الْجَنَّةِ مَعَ الْمَئِكَةِ[. أخرجه الترمذي .

1.(4422)- Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Caferi gördüm, cennette meleklerle birlikte uçuyordu." [Tirmizî, Menâkıb, (3767).][554]

ـ4423 ـ2ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]كُنْتُ ألْصِقُ بَطْنِي بِالْحِصْبَاءِ مِنَ الْجُوعِ وإنْ كُنْتُ ‘سْتَقْرِئُ الرّجُلَ اŒيَةَ وَأنَا أعْلَمُهَا كَىْ يَنْقَلِبَ بِى فَيُطْعِمُنِى، وَكَانَ أخْيَرُ النَّاسِ لِلْمَسَاكِينِ: جَعْفَرَ بْنَ أبِي طَالِبِ، كَانَ يَنْقَلِبُ بِنَا فَيُطْعِمُنَا مَا كَانَ في بَيْتِهِ، حَتّى إنْ كَانَ لِيُخْرِجُ إلَيْنَا الْعُكَّةَ الّتِى لَيْسَ فِيهَا شَىْءٌ فَيَشُقُّهَا فَنَلْعَقُ مَا فِيهَا[. أخرجه البخاري والترمذي.»الْعُكَّةُ« ظَرْفُ السَّمْنِ.و»اللَّعْقُ« أخْذُ الطَّعَامِ بِا‘صَابِعِ وَلَحْسُهَا، وذلِكَ لِقِلَّةِ الشَّىْءِ .

2. (4423)- Yine Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Açlıktan karnımı yere yapıştırdığım, yönlerini dönüp de halimi anlarlar da yiyecek ikram ederler umuduyla bildiğim ayetleri bana okumalarını taleb ettiğim zamanlar olurdu. Fakirlere en çok hayrı dokunan kimse Ca'fer İbnu Ebî Talib idi. Gerçekten (söylediğim durumlarda) o bizimle ilgilenir, evinde ne varsa ondan bize ikram ederdi. Öyle ki, bazan içi tamamen boşalmış olan yağ kilesini bize çıkarıp açıverir, biz de onun içinde kalan (bulaşığın)ı yalanırdık." [Buhârî, Fezailu'-Ashab 10; Tirmizî, Menâkıb, (3770).][555]

ـ4424 ـ3ـ وعن البراء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # لِجَعْفَرِ بْنِ أبِي طَالِبٍ: أشْبِهْتَ خَلْقِي وَخُلُقِي[. أخرجه الشيخان .

3. (4424)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), Cafer İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh)'a dedi ki: "Sen bana hem huy ve hem de yaratılış yönüyle benziyorsun." [Buharî, Megazî 43;0 Müslim, Cihad 90, (1783); Tirmizî, Menakıb, (3769).][556]

AÇIKLAMA:

1- Bu üç hadis, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın amcalarından Hz. Cafer (radıyallahu anh)' ın menkibesi ile alakalıdır. Hz. Cafer, Hz. Ali'nin anababa bir kardeşi idi. Hz. Ali'den hemen sonra müslüman olduğu için de ilk müslümanlardandı. Bazı kaynaklar 32. müslüman olduğunu belirtir. Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onunla Necaşi'ye mektup göndermiş, hem oradaki muhacirlere başkan ve hem de Necaşi nezdindeki elçisi kılmıştı. Hayber'in fethedildiği gün, Habeşistan'dan Medine'ye gelir. Aleyhissalâtu vesselâm büyük sevinç izhar eder: Kucaklar, alnından öper ve: "Bilemiyorum, Cafer'in gelişi sebebiyle mi, Hayber'in Fethi sebebiyle mi daha çok sevinmeliyim!" der.

Birinci hadiste, Resulullah onu cennette uçar gördüğünü söylemektedir. Bu sebeple ona Caferu't-Tayyar da denilmiştir. Bu lakabı Mu'te savaşında şehid düştüğü zaman almıştı. Zeyd İbnu Harise'den sonra bayrağı ve komutanlığı alan Hz. Cafer, ellerini kaybeder. Savaşı, anında Ashab'a, Medine'de safha safha haber veren Aleyhissalâtu vesselâm, Cafer'in şehadetini: "Kolları kesildi, ancak Allah onlara bedel iki kanat verdi, cennete uçuyor" diye müjdeler. Ölünce vücudunun ön kısmında 70'ten fazla yara sayılır.

Hz. Ebu Hureyre, ikinci hadiste onun cömertliğini, fakirlere karşı alakasını takdirle yadeder. Bu onun mümtaz yönlerinden biridir. Öyle ki, Aleyhissalâtu vesselâm ona Ebu'l-Mesakin yani Fakirlerin Babası lakabını takmıştır.

Resulullah şöyle demiştir: "Benden önce her peygambere yedi tane seçkin vezir verilmiştir, bana ise ondört tane verildi: Hamza, Cafer, Ali, Hasan, Hüseyin, Ebu Bekr, Ömer, Mikdad Huzeyfe, Selman, Ammar ve Bilal." Resulullah Cafer'in ölümüne üzülmüş, gözlerinden akan yaşları tutamamıştır. Hz. Aişe: "Cafer'in ölüm haberi gelince Resulullah'ın yüzündeki hüznü okuduk" der.
Abdullah İbnu Cafer der ki: "Hz. Ali'den bir şey istediğim zaman yerine getirmezse "Cafer hakkına!" derdim ve o vakit mutlaka yapardı."
Hz. Cafer şehid edildiği vakit 41 yaşında idi. Başka rakamlar da söylenmiştir, (radıyallahu anh).[557]

* HZ. HASAN VE HÜSEYİN (RADIYALLAHU ANHÜMA)

ـ4425 ـ1ـ عن البراء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]رَأيْتُ رَسُولَ اللّهِ #، وَالحَسَنُ عَلى عَاتِقِهِ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إنِّى أُحِبّهُ فَأحِبَّهُ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4425)- Hz. Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Hz. Hasan'ı omuzunda taşıyor ve de: "Allahım, ben bunu seviyorum, onu sen de sev!" diyordu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 22; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 58, 59, (2422); Tirmizî, Menâkıb, (3784).][558]

ـ4426 ـ2ـ وفي رواية للترمذي:]أنَّ النبىّ # أبْصَرَ حَسَناً وَحُسَيْناً. فقَالَ: اللَّهُمَّ إنِّى أُحِبُّهُمَا فَأحِبَّهُمَا[.

2. (4426)- Tirmizî'nin bir rivayetinde şöyle gelmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Hz. Hasan ve Hüseyin'e bakıp: "Allahım, ben bunları seviyorum, sen de sev!" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3784).][559]

ـ4427 ـ3ـ وعن عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]صَلّى أبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه صَةَ العَصْرِ ثُمَّ خَرَجَ يَمْشِى وَمَعَهُ عَلِيٌّ، فَرَأى الْحَسَنَ يَلْعَبُ مَعَ الصِّبْيَانِ، فَحَمَلَهُ عَلى عَاتِقِهِ، وقَالَ: بِأبِي شَبِيهٌ بِالنَّبِيِّ لَيْسَ شَبِيهاً بِعَلِيٍّ، وَعلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَضْحَكُ[. أخرجه البخاري.

3. (4427)- Ukbe İbnu'l-Haris (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) (bir gün) ikindi namazını kıldı, sonra beraberinde Hz. Ali (radıyallahu anh) olduğu halde yürümeye başladı. Yolda Hz. Hasan'ı çocuklarla oynuyor gördü. Omuzuna alıp:
"Babam feda olsun! Ali'ye değil, Resulullah'a benziyor!" buyurdu. Hz. Ali de gülüyordu." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 22.][560]

ـ4428 ـ4ـ وعن أنس رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]سُئِلَ النَّبِىُّ #، أىُّ أهْلِ بَيْتِكَ أحَبُّ إلَيْكَ؟ قَالَ: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ، وَكَانَ يَقُولُ لِفَاطِمَةَ: ادْعي لِي ابْنَيَّ فَيَشَمُّهُمَا وَيَضُمُّهُمَا إلَيْهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[. أخرجه الترمذي .

4. (4428)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a "Ehl-i Beyt'inden hangisini en çok seviyorsun?" diye sorulmuştu.
"Hasan ve Hüseyin!" diye cevap verdi. Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ)'ya:
"Benim oğullarımı bana çağır!" emreder, onları getirtip koklar, kucaklardı." [Tirmizî, Menâkıb, (3774).][561]

ـ4429 ـ5ـ وعن يَعْلَى بْنِ مُرَّةٍ قالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: حُسَيْنٌ مِنِّي وَأنَا مِنْ حُسَيْنٍ، أحَبَّ اللّهُ تَعالى مَنْ أحَبَّ حُسَيْناً، حُسَيْنٌ سِبْطٌ مِنَ ا٘سْبَاطِ[. أخرجه الترمذي.»السِّبْطُ« ولَدُ الْوَلَدِ، وَأسْبَاطُ بَنِى إسْرائيل أوْدُ يعقوبَ وهم فيهمْ كالْقَبَائِل في العَرب، وقد جَعلَ النّبِىُّ #: حُسَيْناً وَاحداً منْ أودِ ا٘نْبِيَاءِ .

5. (4429)- Ya'lâ İbnu Mürre anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hüseyin bendendir, ben de Hüseyin'denim.

Allah Hüseyin'i seveni sever. Hüseyin "esbat"tan biridir." [Tirmizî, Menâkıb, (3777); İbnu Mâce, Mukaddime, (144).] [562]

AÇIKLAMA:

1- Esbat, "sıbt"ın cem'idir. Sıbt, çocuğun çocuğu (torun) manasına gelir. Bu manadan bakınca hadis: "Hüseyin evladımın evladlarındandır" manasını ifade eder. Böylece, Hz. Hüseyin'in kendinden bir parça olma keyfiyetini te'kid etmiş olmaktadır.
2- Sıbt, Kur'an-ı Kerim'de kabile manasına da kullanılmıştır. "Biz İsrailoğullarını oniki kabileye ayırdık." (A'raf 160) ayetinde bu manadadır. Alimler hadiste, Hz. Hüseyin neslinden ayrı bir cemaatin meydana geleceğinin ihbar edildiğini anlamıştır. Nitekim o nesilden pek çok insan meydana gelmiş, İslam aleminin her tarafında İslâmî hizmetlerin başını çeken insanlar o mübarek şecere-i nuraniyenin meyveleri olarak başkalıklarını hissettirmişlerdir.
3- en-Nihaye'de sıbt kelimesinin ümmet manasına geldiği belirtilir. Bu durumda hadis, Hz. Hüseyin'in soyundan, hayırda giden bir ümmet hasıl olacağını haber vermiş olmaktadır. İbnu'l-Esir el-Cezerî açıklamasına devamla, Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İshak'ın evladlarından hasıl olan esbatın, Hz. İsmail'in evladlarından hasıl olan kabileler menzilesinde olduğunu ifade eder.[563]

ـ4430 ـ6ـ وعن أبى سعيدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ سَيِّداَ شَبَابِ أهْلِ الْجَنَّةِ. أخرجَهُ الترمذي وصححه
.

6. (4430)- Ebu Said (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Hasan ve Hüseyin, cennet ehlinin iki gencidir." [(Tirmizî, Menâkıb, (3778).][564]

ـ4431 ـ7ـ وعن عبداللّهِ بن شدّادٍ عن أبيهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللّهِ # في إحْدَى صَتِى الْعِشَاءِ، وَهُوَ حَامِلٌ حَسَناً أوْ

حُسَيْناَ، فَتَقَدَّمَ النَّبِىُّ # فَوَضَعَهُ ثُمَّ كَبَّرَ لِلصَّةِ فَسَجَدَ بَيْنَ ظَهْرَانَى صَتِهِ سَجْدَةً أطَالَهَا، قَالَ أبِي: فرَفَعْتُ رَأسِى فإذَا الصَّبِىُّ عَلى ظَهْرِ رَسُولِ اللّهِ # وَهُوَ سَاجِدٌ، فَرَجِعْتُ إلى سُجُودِى. فَلَمَّا قَضى رَسُولُ اللّهِ # الصَّةَ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللّهِ إنَّكَ سَجَدْتَ بَيْنَ ظَهْرَانَى صَتِكَ سَجْدَةً أطَلْتَهَا حَتّى ظَنَنَّا أنَّهُ قَدْ حَدَثَ أمْرٌ أوْ أنَّهُ يُوحى إلَيْكَ. قَالَ: كُلُّ ذلِكَ لَمْ يَكُنْ، وَلكِنْ ابْنِى ارْتَحَلَنِى، فَكَرِهْتُ أنْ أعْجِلَهُ حَتّى يَقْضِي حَاجَتَهُ[. أخرجه النسائي .

7. (4431)- Abdullah İbnu Şeddâd, babası (radıyallahu anh)'tan naklediyor. Der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) iki akşam namazının(yani akşam ve yatsının) birinde yanımıza geldi. Hasan veya Hüseyin'den birini taşıyordu. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) öne geçip çocuğu yere bıraktı. Sonra tekbir getirip namaza durdu. Sonra namaz sırasında uzunca bir secde yaptı."

Babam devamla dedi: "(Secde çok uzadığı için) başımı kaldırıp baktım. Bir de ne göreyim! Secdede olan Resulullah'ın sırtına çocuk binmiş duruyor. Ben hemen secdeme döndüm. Namaz bitince, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a cemaatten:

"Ey Allah'ın Resulü! Namaz sırasında öyle uzun bir secde yaptınız ki, bir hadise meydana geldi zannettik veya sana vahiy indi zannettik!" diye soranlar oldu.

"Hayır! dedi, "bunlardan hiçbiri olmadı. Velakin, oğlum sırtıma bindi. Ben, acele edip hevesi geçmeden sırtımdan indirmeyi uygun bulmadım (kendisi ininceye kadar bekledim)." [Nesâî, İftitah 83, (2, 229, 230).] [565]

ـ4432 ـ8ـ وعن سلْمى اِمْرأةٍ من ا‘نْصَارِ قَالَتْ:]دَخَلْتُ عَلى أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْها وَهِىَ تَبْكِى. فَقلْتُ: مَا يُبْكِيكِ؟ قَالَتْ: رَأيْتُ Œlنَ رَسُولَ اللّه # في الْمَنَامِ وَعلى رَأسِهِ وَلِحْيَتِهِ التُّرَابُ. فَقُلْتُ: مَالَكَ يَا رَسُولَ اللّهِ؟ قَالَ: شَهِدْتُ قَتْلَ الْحُسَيْنِ آنِفاً[. أخرجه الترمذي .

8. (4432)- Ensar'dan bir kadın Selma (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Ümmü Sele'nin yanına girdim, ağlıyordu.

"Niye ağlıyorsun!" diye sordum. Bana şu cevabı verdi.

"Şimdi Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı rüyamda gördüm. Başında ve sakallarında toprak vardı. "Neyiniz var, Ey Allah'ın Resulü?" dedim, "Az önce Hüseyin'in öldürüldüğüne şahid oldum" buyurdu." [Tirmizî, Menakıb, (3774).][566]

ـ4433 ـ9ـ وعن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]أُتِىَ عُبَيْدُ اللّهِ بْنُ زِيَادٍ بِرَأسِ الْحُسَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْه فَجُعِلَ في طِسْتٍ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ بِقَضِيبٍ في أنْفِهِ وَيَقُولُ: مَا رَأيْتُ مِثْلَ هذَا حُسْناً. فَقُلْتُ: أمَا إنَّهُ كَانَ أشْبَهَهُمْ بِرَسُولِ اللّهِ #[. أخرجه البخاري والترمذي، واللّفظ له .

9. (4433)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyad'a Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ın başı getirildi. Elindeki çubuğun ucuyla burnuna dürtüyor ve:

"Bu kadar güzelini de hiç görmedim!" diyordu. Ben de:"O, (Âl-i Beyt arasında) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a en çok benzeyeni idi" dedim." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 22; Tirmizî, Menakıb, (3780).][567]

AÇIKLAMA:

Ubeydullah İbnu Ziyad İbni Ebî Süfyan, Kûfe'de Yezid İbnu Muaviye'nin valisi idi. Hz. Hüseyin onun valiliği sırasında şehid edilmişti.[568]

ـ4434 ـ10ـ وعن عَمَّارَة بْن عُميرٍ قال:]لَمَّا جِئَ بِرأسِ عُبَيْدِاللّهِ بْنِ زِيَادٍ وَأصْحَابِهِ نَضِّدَتْ رُؤُوسُهُمْ في الْمَسْجِدِ في الرَّحَبَةِ، فانْتَهَيْتُ إلَيْهِمْ وَهُمْ يَقُولُونَ: قَدْ جَاءَتْ، قَدْ جَاءَتْ. فإذَا حَيَّةٌ قَدْ جَاءَتْ فَجَعَلَتْ تَخَلَّلُ الرُّؤُوسَ حَتّى دَخَلَتْ في مِنْخَرِ عُبَيْدِاللّهِ بنِ زِيَادٍ، فَمَكَثَتْ هُنَيْهَةً ثُمَّ خَرَجَتْ، فَذَهَبَتْ ثُمَّ عَادَتْ فَدَخَلتْ فيهِ، فَفَعَلَتْ ذلِكَ مَرَّتَيْنِ أوْ ثَلاثاً[. أخرجه الترمذي وصححه.»نَضِّدَتْ« أى جَعَلَ بعضها فوقَ بعض مرتباً.

10. (4434)- Ammar İbnu Umayr (rahimehullah) anlatıyor: "Ubeydullah İbnu Ziyad ve arkadaşlarının kellesi geldikçe Kûfe'nin Rahabe mahallesinin mescidinde üst üste dizildi. (Seyirci kalabalığı) ben de yaklaştım.
"Geldi! Geldi!" diyorlardı. (Ne idi bu gelen? Merak edip daha da yaklaştım). Meğerse bir yılanmış. (Nerden geldiyse) gelmiş, kelleler arasına girip (kayboluyor, tekrar) çıkıyordu. Derken Ubeydullah İbnu Ziyad'ın burun deliğine girdi ve orada bir müddet kaldı. Sonra çıkıp gitti ve kayboldu. Biraz sonra kalabalık tekrar bağırmaya başladı.
"Yine geldi! Yine geldi!"
Bu hal iki veya üç kere tekerrür etti." [Tirmizî, Menâkıb, (3782).][569]

AÇIKLAMA:

1- Son on rivayet Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkibeleriyle ilgilidir. Müellifimiz, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu iki torununun menkibelerini beraber sunmuş, ayırmamıştır. Buhari'de dahi, onlar için bir bab ayrıldığını görmekteyiz. Bu birliğin sebebini İbnu Hacer bu iki zat'ın "bir çok menkibelerde müşterek olmalarıyla" açıklar. Muhtelif rivayetlerde raviler bir menkibe anlatırken menkibenin kahramanı "Hasan" mı, "Hüseyin" mi tereddütlü olarak kaydederler. Bunlar, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mübarek başlarındaki iki sevgili gözleri mesabesindedir, ayrılmaları mümkün değildir.
Hz. Hasan, Hicretin üçüncü yılında Ramazan ayında Medine'de doğmuş, elli senesinde zehirlenerek öldürülmüştür.
Hz. Hüseyin ise Hicri dördüncü yılın Şa'ban ayında dünyaya gelmiş, altmışbir senesinde Kerbelâ'da Aşura gününde şehid edilmiştir. Öldürülme hadisesi şöyle olmuştur. Hz. Muaviye (radıyallahu anh), oğlu Yezid'i yerine halife tayin ederek vefat edince, Kûfeliler Hz. Hüseyin'e yazarak kendisinin emrinde olduklarını bildirirler. Yezid İbnu Muâviye'ye biat etmemiş olan Hz. Hüseyin, Medine'den ayrılıp Mekke'ye gelir. Yezid'e biat etmeyenler arasında Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anh) gibi başka büyükler de var. Hz. Hüseyin, Kûfeliler'in mektubunu Mekke'de alır. Kufe'ye gitmek için yol hazırlığı yapar.

Kardeşi Muhammed İbnu'l-Hanefiyye, İbnu Ömer, İbnu Abbas gibi birçok rey ehli zevat, Kufe'ye gitmesini tavsiye etmezler. Ancak Hz. Hüseyin: "Rüyada Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı gördüm. Bana bir emirde bulundu, ben onu yerine getireceğim" diyerek gitmesine engel olanları dinlemez.

Yezid, Kufe'ye Ubeydullah İbnu Ziyad'ı vali tayin eder, ayrıca Kufe'ye müteveccihen yola çıkan Hz. Hüseyin'i karşılamak üzere ordu hazırlar. Başına Ömer İbnu Sa'd İbnu Ebi Vakkas'ı komutan yapar ve Hz. Hüseyin'e karşı kazanacağı zafere mukabil Rey valiliğini vaadeder. Ömer İbnu Sa'd, Hz. Hüseyin'i karşılar ve Kufe valisi Ubeydullah İbnu Ziyad'ın emrine uyma talebinde bulunduktan sonra, saldırıya geçerek Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'ı ve beraberinde bulunan aile halkından 19 kişiyi şehid eder. Toplam öldürülenlerin sayısı 72'dir. Ömer İbnu Sa'd bunların başlarını kopartarak Ubeydullah İbnu Ziyad'a gönderir. İbnu Ziyad Kufe'de halkı toplayıp başları getirtir. Halkın gözü önünde elindeki çubukla Hz. Hüseyin'in başına dürter, dudaklarının arasına geçirir ve kaldırmaz. Bu hakareti gören Zeyd İbnu Erkam (radıyallahu anh):

"Kaldır çubuğu, kendisinden başka ilah olmayan Zat'a yemin olsun, ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın dudaklarını bu dudakların üzerinde onları öperken gördüm!" der ve kendini tutamayıp ağlar. Zalim İbnu Ziyad:

"Allah, gözlerini ağla(maktan çıkar)sın. Allah'a yemin olsun, eğer bunak ihtiyarın teki olmasaydın kelleni uçururdum!" der. Zeyd İbnu Erkam orayı terkeder ve şöyle söylenir:

"Ey Arap cemaati! Bugünden sonra artık kölesiniz. Hz. Fatıma'nın oğlu Hüseyin (radıyallahu anh)'ı katlettiniz, başınıza İbnu Mercane'yi (Ubeydullah İbnu Eyd'i kasteder) emir yaptınız. O sizin hayırlılarınızı öldürecek, şerlilerinizi de köle yapacaktır.

Buhârî ve Tirmizî, Ubeydullah İbnu Ziyâd zalimiyle ilgili rivayeti Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in menkîbeleri ile ilgili babta kaydetmiştir. Çünkü o rivayetlerde, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kurretu'l-ayn'ı ve reyhanesi olan Hz. Hüseyin'in mübarek başlarına karşı hakâretâmiz davranışlarının cezasını, Cenab-ı Hakk'ın daha dünyada iken verdiğini ifade etmektedir: Birden ortaya çıkan ince bir yılan mükerrer seferler

ağzından girip burnundan çıkıyor, burundan girip ağızdan çıkıyor ve sonra kayboluyor. Bu, Hz. Hüseyin (radıyallahu anh)'a yapılan harekete karşı Cenab-ı Hakk'ın bir âyeti, bir ibrettir.
Cenab-ı Hak bu zâlimin ölümünü İbrahim İbnu'l-Eşter eliyle hicrî 66 yılında gerçekleştirmiştir. İbrahim'i, Muhtar İbnu Ebî Ubeyde es-Sakafî, İbnu Ziyâd'ı öldürmesi için yollamıştı. İbrahim İbnu'l-Eşter, zalimi, Musul'a beş fersah mesafede el-Câzir'de adamlarından bir kısmıyla öldürür. Onun ve adamlarının kelleleri getirilip muhtar'ın önüne atılır. Rivayette görüldüğü üzere ince bir yılan gelerek kelleler arasında dolaşıp İbnu Ziyâd'ın burnuna, ağzına girer çıkar. el-Muhtâr es-Sakafi İbnu Ziyâd ve diğer zalimlerin kellelerini Mekke'ye Muhammed İbnu'l-Hanefiye'ye gönderir. Abdullah İbnu'-Zübeyr'e gönderdiği de söylenmiştir. Bunlar Mekke'de teşhir edilerek Hz. Hüseyn'in intikamının alındığı halka gösterilir. İbnu'l-Eşter, İbnu Ziyâd ve hempalarından öldürülenlerin başsız cesetlerini yaktırır.
Irak ehlinden bir adam gelerek İbnu Ömer'den, elbiseye isabet eden sivri sineğin kanının hükmünü sorar. İbnu Ömer, şu cevabı verir:
"Şuna bakın, neden sual etmekte! Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın oğlunu öldürdüler, sivri sineğin kanından sual ediyorlar. Ben Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın: "Hasan ve Hüseyin, dünyadaki iki reyhanım!" dediğini işittim."
Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin her ikisinin de Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a benzediği rivayetlerde gelmiştir. Hz. Hasan baştan göğüse kadar kısmıyla, Hz. Hüseyin ise göğüsten ayaklara kadar olan kısmıyla Aleyhissalâtu vesselam'a benzemektedir. İbnu Hacer, bu vesile ile Aleyhissalâtu vesselâm'a benzerlik arzeden diğer bir kısım şahısların ismini kaydeder: Ca'fer İbnu Ebi Tâlib, oğlu Abdullah İbnu Ca'fer, Kusâm İbnu Abbâs İbni Abdulmuttalib, Ebu Süfyan İbnu'l-Harîs İbni Abdilmuttalib, Müslim İbnu Akîl İbni Ebi Tâlib, Benî Hâşim dışından: es-Sâîb İbnu Yezîd el-Muttalibî (İmam-ı Şafi'î'nin yukarı dedesi), Abdullah İbnu Âmir İbnu Kereyz el-Ahşemî, Kâbis İbnu Rebî'a İbni Adiy; Resûlullah'ın kızı Fatıma, oğlu İbrahim, Ca'fer İbnu Ebi Tâlib'in iki oğlu: Abdullah ve Avn, Resûlullah'a benzeyenlerin sayısı bazı tahkiklerde 15'e kadar çıkarılmaktadır.

Bazı rivayetler, Hasan ve Hüseyin isimlerinin cahiliye devrinde bilinmediğini, Araplardan kimsenin bu isimlerle tesmiye edilmediğini, ilk defa Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bu isimleri torunlarına koyduğunu belirtir. Hatta rivayetler, doğdukları zaman, önce ilk oğulları olan Hz. Hasan'a, babaları Ali (radıyallahu anh) tarafından Harb isminin konduğunu, Resûlullah'ın bunu kabul etmeyip Hasan koyduğunu, ikinci oğullarına da, Ali efendimizin yine Harb ismini koyduğunu, Resûlullah'ın yine kabul etmeyip Hüseyin olarak tesmiye buyurduğunu belirtir.

Hz. Fatıma (radıyallahu anhâ), Hz. Hasan'ın doğumundan sonra sadece bir tuhur müddeti geçtikten sonra Hz. Hüseyin'e hamile kalmıştır. Dolayısıyla aralarında bir yaş farkı vardır. Katâde, ikisinin doğumları arasında bir yıl on gün fark olduğunu söyler.

Hz. Hasan (radıyallahu anh) halim, kerim ve verâ sahibi idi. Verâsı ve fazileti onu mülk ve dünyayı terke çağırmış, o da bu davete icabet etmiştir. İslâm tarihinde Hz. Hasan'ı takdirde yâd ettirecek örnek davranışı, bu vasıflarının gereği olarak ortaya çıkmıştır: Hz. Muâviye (radıyallahu anh)' ın ordusu ile kendisine bağlı askerlerden müteşekkil iki ordu karşılaşıp savaşa tutuşacakları bir hergâmda Hz. Muâviye ile anlaşarak hilafeti ona terketmiş, böylece dünya saltanatı için müslüman kanının dökülmesini önlemiştir. Der ki: "Bir avuç bile olsa kan akıtarak Muhammed ümmetine halife olmak istemem." Hz. Muâviye ile hilafet hususunda anlaşmak suretiyle Aleyhissalâtu vesselâm'ın bir mucizesini izhar etmiş oldu. Zira Aleyhissalâtu vesselam: "Bu oğlum seyyiddir. Allah onunla iki müslüman kitlenin arasını sulh edecektir" buyurmuştu.

Hilafeti Hz. Muâviye'ye teslim tarihi biraz ihtilâflıdır. Bu ihtilafa göre, Hz. Âli'nin vefatından hilafeti teslime kadar geçen halifelik müddeti altı aydan biraz fazla veya sekiz ay kadardır.

Hz. Muâviye ile Kûfe'ye vardıkları zaman ve halk Hz. Muâviye'ye biat edince, Amr İbnu'l-Âs, Hz. Muâviye'ye:

"Emret! Hasan da halka hitab etsin" der. Hz. Muâviye buna yanaşmak istemez, fakat Amr ısrar eder:

"Ancak ben arzu ediyorum. Zira o bu işlerden anlamaz, konuşsun da beceriksizliği ortaya çıksın!" der.

İkna olan Hz. Muâviye:
"Ey Hasan kalk, aramızda geçen (antlaşma)dan halka konuş!" der. Hz. Hasan (radıyallahu anh) kalkıp hamd ve senâdan sonra şu beliğ hitabette bulunur:
"Ey insanlar! Allah bizim evvelimizle (Hz. Peygamber'i kasteder) sizlere hidayet verdi, sonuncumuzla (kendini kasteder) kanlarınızın dökülmesini önledi. Bilesiniz, en zeki insan takva sahibi olandır, en âciz olan da fâcir kimsedir. Ben ve Muâviye'nin ihtilafa düştüğümüz bu işe gelince: Ya o buna benden daha çok hak sahibidir veya benim hakkımdır. Ben bu hakkı Allah için ve Muhammed ümmetinin salâhı ve sizlerin kanını dökmemek için ona terkettim!"
Sonra Hz. Muâviye'ye yönelir ve şu âyeti okur: "Olur ki tehdid edildiğiniz şeyin gecikmesi, sizin için bir imtihan ve belli bir vakte kadar elinize verilmiş bir fırsattır, onu da ben bilemem" (Enbiya 111).
Hz. Muaâviye (radıyallahu anh) bu belâgat karşısında bozulur ve hutbeyi kesmesini emreder. Amr'a da:"
Sen bunu istemiştin!" der.
Hz. Hasan (radıyallahu anh)'ın vefat tarihi ihtilaflıdır: Hicrî 49, 50, 51 yılları denmiştir.
Ölüm sebebi zehirdir. Hanımı Ca'de Bintu'l-Eş'as zehir içirmiştir. Zehrin tesiri hasıl olunca, kırk gün kadar altına leğen tutulmuştur. Öyle ki biri kaldırılınca diğeri konmuş. Bunun tesiriyle vefat etmiştir.
Kardeşi Hüseyin (radıyallahu anh): "Seni kim zehirledi?" diye sorunca:
"Onları öldürmek mi istiyorsun? Hayır. Ben Allah'a havale ediyorum!" der, söylemez. Öleceğine yakın Hz. Aişe'ye haber salarak Resûlullah'ın yanına gömülme izni ister. O da "Pekiyi' der. Ancak iktidarda bulunan Emevî ailesi buna razı olmaz. Hz. Hüseyin, huzursuzluk çıkmaması için bu meselede ısrar etmez. Hz. Hasan'ın vasiyeti esnasında sarfettiği: "Mani olurlarsa Bakî'u'l-Garkad'a defnedin" sözü esas alınarak Bakî'ul-Garkad'a defnedilir.
Ömer İbnu Ebî Seleme (radıyallahu anh) "Ey peygamber ailesi! Allah günahlarınızı giderip sizi tertemiz yapmak istiyor" (Ahzâb 33) âyetinin Ümmü Seleme (radıyallahu anhâ)'nın evinde indiğini, bu inince

Aleyhissalâtu vesselâm'ın Hz. Fâtıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Hz. Ali'yi çağırtıp üzerlerine bir kısâ (örtü) gererek:
"Bunlar benim Ehl-i Beyt'imdir. Rabbim bunlardan ricsi (günahı) gider, bunları tertemiz kıl" dediğini belirtir.
Zeyd İbnu Erkâm (radıyallahu anh) Âl-i Beyt'in dindeki ve ümmet içerisindeki makamlarının yüceliğini belirten şu hadisi haber verir: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:
"Ben size, temessük edip sıkı sarıldığınız takdirde dalâlete düşmekten korunacağınız iki şey bırakıyorum: Bunlardan her biri diğerlerinden daha büyüktür: Kitabullah. Bu, semadan arza uzanan Allah'ın ipidir. Diğeri Ehl-i Beytim olan yakınlarımdır. Bu iki şey, Kevzer havzının başında buluşuncaya kadar birbirlerinden ayrılmayacaktır. Bu iki şey hakkında benden sonra nasıl davranacağınıza iyi bakın.
"Kurtubî, bu hadiste Ashab-ı Kisâ'nın kastedildiğini belirttikten sonra, hadîsi şöyle anlar: "Eğer kitaba uyup emirlerini tatbik eder, nehiylerinden kaçarsanız ve de Âl-i Beytimin hidayeti ile yolunuzu doğrultur, onların sîretine iktida ederseniz hidayeti bulursunuz ve dalaletine düşmezsiniz" Kurtubî devamla der ki: "Bu vasiyet ve bu büyük te'kid, Âl-i Beyt'e ihtiram'ın, itaatin, onları büyüklemenin ve sevmenin, tıpkı terkine, kimseye hiçbir özür olmayan müekked farzları yerine getirmenin vücubu derecesinde bir vâcîb olduğunu ifade eder. Bu hüküm onların Resûlullah'a olan malum yaknılıkları sebebiyledir. Nitekim Aleyhissalâtu vesselâm onları kendinden bir cüz ilan etmiştir. Çünkü onlar, Aleyhissalâtu vesselâm'dan neş'et eden usûlü ve fürûu idiler...[570]

* HZ. RESULULLAH'IN HZ. HASAN VE HZ. HÜSEYİN'E SEVGİSİ VE BUNUN SEBEBİ

Siyer ve hadis kitapleri, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (radıyallahu anhümâ)'ya karşı gösterdiği ilgi ve

sevgi ile doludur.
Zaman olmuştur, yerde dört ayak olup sırtına bindirip eğlendirmiştir.
Zaman olmuş, sırtüstü yatıp karnına oturtmuş, bu sırada üzerine akıtmalarına bile seyirci olmuş, mâni olmak isteyenlere müdahele edip: "Oğlumun akıtmasını kestirmeyin!" diyerek engel olmuştur.
Pek çok seferler birini bir omuzuna öbürünü diğer omuzuna alıp gezdirmiştir.
Zaman olmuş, hutbe okurken tökezleyerek mescide giren torununu kaldırmak üzere kesip kucaklayarak minberin üzerine oturtmuş, hutbesine devam etmiştir.
Onları her fırsatta alınlarından, yanaklarından ve dudaklarından, göbeklerinden ve hatta üzümcüklerinden öpmüştür.
Onları öven, sevgisini ifade eden medh u senalarda bulunmuştur, dualar etmiştir.
Onların dünyevî ve uhrevî halleriyle ilgili ihbarlarda bulunmuştur.
Kısacası Kıyamete kadar insanlığa gerekli olan hidayeti sunmak, dünya ve ahiret saadetleri için muhtaç olacakları düsturları, esasları vaz'etmek gibi pek büyük işlerle meşgul olan Fahr-ı Âlem'in hayatında iki küçük torununun tuttuğu yer, gördüğü ilgi, mûtadın, alışılmışın ve olması gerekenin çok ötesinde olmuştur. Ancak tahkik göstermiştir ki, bu ilgi ve alâka, kan bağının, nesebî duyguların bir gereği ve sevki ile olmamış, Aleyhissalâtu vesselâm'ın bütün insanlığa müteveccih olan risalet vazifesinin gereği olarak meydana gelmiştir. Bu hususta Bediüzzaman merhumun nefis bir açıklamasını kaydediyoruz:
"Resul-i Ekrem aleyhissalâtu vesselâm, külli ve umumî vazife-i nübüvvet içide bazı hususî, cüz'i maddelere karşı azim bir şefkat göstermiştir.
Zahir hale göre o azim şefkati, o hususî cüz'î müddelere sarfetmesi, vazife-i Nübüvvetin fevkalâde ehemmiyetine uygun gelmiyor. Fakat hakikatta o cüz'î madde, küllî, umumî bir vazife-i Nübüvvetin medârı olabilecek bir silsilenin ucu ve mümessili olduğundan, o silsile-i azîmenin hesabına onun mümessiline fevkalâde ehemmiyet verilmiş. Meselâ: Resûl-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm) Hazret-i Hasan ve Hüseyn'e karşı küçüklüklerinde gösterdikleri fevkkalâde şefkat ve

ehemmiyet-i azîme, yalnız cibillî şefkat ve hiss-i karâbetten gelen bir muhabbet değil, belki vazife-i Nübüvvetin bir hayt-ı nuranîsinin bir ucu ve verâset-i Nebeviyenin gayet ehemmiyetli bir cemaatinin menşei, mümessili, fihristesi cihetiyledir. Evet, Resul-i Ekrem (aleyhissalâtu vesselâm), Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ı kemal-i şefkatinden kucağına alarak başını öpmesiyle, Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'dan teselsül eden nuranî nesli, mübarekinden Gavs-ı Âzam olan Şâh-ı Geylanî gibi çok mehdimisal verese-i Nübüvvet ve hamele-i şeriat-ı Ahmediye (s.a.s) olan zatların hesabına Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmüş ve o zatların istikbalde edecekleri hizme-i kudsiyelerini nazar-ı Nübüvvetle görüp takdir ve istihsan etmiş ve takdir ve teşvike alâmet olarak Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmüş. Hem Hazret-i Hüseyin'e karşı gösterdikleri fevkalâde ehemmiyet ve şefkat, Hazret-i Hüseyin (radıyallahu anh)'ın silsile-i nuraniyesinden gelen Zeynel-Âbidin, Câfer-i Sâdık gibi eimme-i âlişan ve hakiki verese-i Nebeviye gibi pek çok mehdimisal zevât-ı nuraniyenin namına ve Din-i İslâm ve vazife-i risalet hesabına boynunu öpmüş kemal-i şefkat ve ehemmiyetini göstermiştir. Evet Zat-ı Ahmediyye'nin (s.a.s.) gaybâşina kalbiyle, dünyada Asr-ı Saadetten ebed tarafından olan Meydan-ı Haşri temâşâ eden ve yerden cenneti gören ve zeminden gökteki melâikeleri müşahede eden ve zaman-ı Âdemden beri mazi zulümatının perdeleri içinde gizlenmiş hadîsatı gören, hatta Zat-ı Zülcelâl'in rü'viyetine mazhar olan naraz-ı nuranîsi, çeşm-i istikbalbînisi, elbette Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in arkalarında teselsül eden aktâb ve eimme-i verese ve mehdileri görmüş ve onların umumu namına başlarını öpmüş. Evet Hazret-i Hasan (radıyallahu anh)'ın başını öpmesinden Şâh-ı Geylânî'nin hisse-i azîmesi var."

Bediüzzaman, bahsin devamında Resûl-i Ekrem'in, ümmeti, Âl-i Beyt'i etrafında toplanmaya ehemmiyet verdiğini belirttikten, Âl-i Beyt'in "Sünnet-i seniyyenin menbaı ve muhafızı ve her cihetle iltizam etmesiyle mükellef olan Âl-i Beyt" olduğuna dikkat çektikten sonra şunu söyler: "İşte bu sırra binâendir ki, Kitap ve Sünnet'e ittiba ünvanıyla bu hakikat-ı hadisiye bildirilmiştir. Demek ki Âl-i Beyt'ten vazife-i risaletçe muradı

Sünnet-i seniyyesidir. Sünnet-i seniyyeyi terkeden hakiki Âl-i Beyt'ten olmadığı gibi Âl-i Beyt'e hakiki dost da olamaz."[571]

*** ZEYD İBNU HARİSE VE OGLU ÜSAME (RADIYALLAHU ANHÜMA)**

ـ4435 ـ1ـ عن ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]بَعَثَ رَسُولُ اللّهِ # بَعْثاً وَأمَّرَ عَلَيْهِمْ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما، فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ في إمَارَتِهِ. فقَالَ النَّبِيُّ #: إنْ تَطْعُنُوا في إمَارَتِهِ، فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعُنُونَ في إمَارةِ أبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَأيْمُ اللّهِ إنْ كَانَ لَخَلِيقاً لِ“مَارَةِ، وَإنْ كَانَ لَمِنْ أحَبِّ النَّاسِ إلَيَّ. وَإنَّ هذَا لَمِنْ أحَبِّ النَّاسِ إليَّ بَعْدَهُ[. أخرجه الشيخان والترمذي.يُقَالُ فُنٌ »خَلِيقٌ بهذاَ ا‘مْرِ« إذَا كَانَ أهْلٌ لَهُ وَهُوَ لَهُ حَقيقٌ .

1. (4435)- İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) askeri bir sefere hazırlamış, askerlerin başına da Üsame İbnu Zeyd'i komutan yapmıştı. (Üsâme siyahi bir azadlının oğlu olması hasebiyle) onun komutanlığından memnun kalmayan bazı kimseler dedikodu yaptılar. (Söylenen yersiz sözler kulağına ulaşmış olan) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Onun komutanlığı hususunda dedikodu yapan sizler, aynı dedikoduyu daha önce babasının komutanlığı için de yapmıştınız. Allah'a yemin olsun! O komutanlığa layık idi. Ve o, bana, insanların en sevgililerindendi. Bu da, bana ondan sonra insanların en sevgili olanlarındandır" buyurdu." [Buhârî, Fezâilu'l-Ashab 17, Megâzî 42, 87, Eymân 2, Ahkam 33; Müslim, Fezailu's-Sahabe 63, (2426); Tirmizî, Menakıb, (3819).][572]

ـ4436 ـ2ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]فَرَضَ عُمَرُ ُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما في ثَثَةِ آفٍ وَخَمْسَمِائَةٍ، وَفَرَضَ لِى في ثَثَةِ آفٍ. فَقُلْتُ: لِمَ فَضَّلْتَ أُسَامَةَ عَلَيَّ؟ فَوَ اللّهِ مَا سَبَقَنِي إلى مَشْهَدٍ.

فقَالَ: يَا بُنَيَّ كَانَ زَيْدٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أحَبَّ إلى رَسُولِ اللّهِ # مِنْ أبِيكَ، وَكَانَ أُسَامَةُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه أحَبَّ إلى رَسُولِ اللّهِ # مِنْكَ، فآثَرْتُ حُبَّ رَسُولِ اللّهِ # على حُبِّي[. أخرجه الترمذي .

2. (4436)- Yine İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Ömer, Üsame İbnu Zeyd'e (fey'den) üçbinbeşyüz (dirhemlik) pay ayırmıştı. Bana ise üçbin (dirhemlik) pay verdi.
"Niye Üsâme'yi benden üstün tuttun? Vallahi hiçbir savaşta benden ileri geçmiş değil (yani ben de onun katıldığı her savaşa katıldım) dedim. Bana şu cevabı verdi:
"Ey oğulcuğum! Zeyd (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) nezdinde babandan daha sevgili idi. Üsame (radıyallahu anh) da Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a senden daha sevgilidir. Ben Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim." [Tirmizî Menâkıb, (3815).][573]

AÇIKLAMA:

Zeyd İbnu Harise, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın azadlısıdır ve azadlılarının en meşhurudur. Üsâme de onun oğlu olduğu için Ebu Üsame diye künyesi vardır. Resulullah her iksisini de çok sevdiği için Hubbu Resulullah (Allah Resulünün sevgilisi) bilinirlerdi.
Zeyd İbnu Harise, cahiliye devrinde bir baskınla kaçırılıp, Ukaz panayırında köle olarak satılmıştı. Hakim İbnu Hızam onu, halası Hatice Bintu Huveylid adına satın almıştı. Bilahare Hz. Hatice (radıyallahu anhâ), onu zevci Aleyhissalâtu vesselâm'a, Mekke'de daha peygamberlik gelmezden önce bağışlayacaktır. O sıralarda, henüz sekiz yaşında bir çocuktur.
Zeyd'in babası bir ara amcasıyla gelip onu kurtarmak ister. Resulullah, gitmek isterse serbest olduğunu bildirir. Zeyd babasıyla dönmektense Resulullah'ın yanında kalmayı tercih eder. Aleyhissalâtu vesselâm onu azad edip evlatlık edinir. Bu hadiseden sonra Mekkeliler ona Zeyd İbnu Muhammed (Muhammed'in oğlu Zeyd) diye isim takar. Ancak sonradan gelen bir vahiy bu tesmiyeyi yasaklar ve herkesin gerçek babalarıyla

çağırılmasını emreder. (Mealen): "Onları kendi babalarına (nisbet ederek) çağırın. Allah katında doğru olan budur..." (Ahzab, 5).

Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zeyd'i, Hamza İbnu Muttalib ile kardeşlemişti.

Zeyd, Bedir savaşına katılanlardandı. Hatta Medine'ye zafer ve nusret haberini de ilk getiren o idi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu, azatlısı Ümmü Eymen ile evlendirmişti. Bu evlilikten Üsame (radıyallahu anh) dünyaya geldi. Zeyd ayrıca Resululah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın hala kızı olan Zeyneb Bintu Cahş'la da evlenmiş, ancak imtizaç edemeyerek boşanmışlardır. Onun boşamasından sonra Zeyneb (radıyallahu anhâ) ile Resûl-i Ekrem, emr-i ilahi ile evlenmiştir (Ahzab 37). Münafıklar, o zamanın örfünü esas alarak "Oğlunun hanımıyla evlendi" diye dedikoduya girişirler. Haklı oldukları yön, Resulullah'ın, azadlısı olan Zeyd'e "Oğlum!" demekte olması, Zeyd'in de Zeyd İbnu Muhammed diye anılması idi. Mesele üzerine gelen vahiy dedikoduyu kesti: "Muhammed sizden hiçbir erkeğin babası değildir. Lakin O, Allah'ın Resulü ve peygamberlerin sonuncusudur" (Ahzab 40). Böylece peygamberlik sebebiyle veya üvey evlatlık yoluyla birbirlerine "baba-oğul" nazarıyla bakmakla hatta öyle tesmiye etmekle neseb bağının hükmü hasıl olmayacağı belirtilmiş ve bu evlilikte hiçbir eksik tarafın olmadığı anlaşılmış oldu.

Zeyd İbnu Harise'nin Resulullah'ın nezdindeki yerini belirtme zımnında Hz. Aişe der ki: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zeyd'i bir seriyye'ye göndermişse mutlaka komutan yapmıştır. Eğer sağ olsaydı, onu yerine halife tayin ederdi." Resulullah Suriye'ye ordu çıkardığı zaman Zeyd'i komutan yapmıştı. Mu'te savaşında Ca'fer'le birlikte şehid oldukları zaman onların ölümlerine Resulullah ağlamış, şehid olduklarına şahidlik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de peygamberler dışında hiçbir sahabinin ismi geçmediği halde, Zeyd'in ismi bir yerde zikredilmiştir. Bu da onun için bir şereftir.

Zeyd İbnu Harise Hicri 8. senede Mu'te gazvesinde şehid düşmüştür, (radıyallahu anh).

2- Üsâme İbnu Zeyd, Resulullah'ın terbiyesinde yetişmiş bahtiyarlardandır. Hz. Aişe der ki: "Üsâme bir gün kapının

eşiğine takılıp düştü, alnı kanadı. Aleyhissalâtu vesselâm bana: "Şu kanı temizleyiver!" dedi. Ben iğrenerek ağırdan almıştım. Resulullah o kanı emip püskürttü ve şöyle dedi: "Eğer Üsâme kız olsaydı, (ona güzel elbiseler) giydirir, takılar takar (onu cazip kılar)dım." Üsame'yi Resulullah kendi evladı gibi sever, öper, kucağına alır, hayvanının terkisine bindirirdi."

Babası gibi o da Aleyhissalâtu vesselâm'ın en çok sevdiği kimselerden bilinirdi. Resulullah nezdinde görülecek işler için halk Hz. Üsâme'ye müracaat edip onun tavassutunu te'mine çalışırlardı. Çünkü Aleyhissalâtu vesselâm onu hiç kırmak istemezdi. Hatta bir seferinde hırsızlığı sübut kazanan bir kadın için de, hadd tatbik edilmemesi için onu şefaatçi yaparlar. Ancak Resulullah, Üsame'ye:

"Allah'ın hududunda şefaat olmaz, kızım Fatıma da çalmış olsa ellerini keserdim." diyerek kızar.

Hz. Üsâme, bir savaşta, teke tek mubare ettiği kimsenin, sonunda kelime-i şehadet getirmesini, ölümden kurtulmak için yaptığına hükmederek kaale almayıp öldürmüştür. Resulullah bunu işitince: "kalbini açıp baksaydın samimi olup olmadığını anlardın" diye cidi şekilde azarlar. Üsâme bu işten öyle pişman olur ki, "Keşke o güne kadar müslüman olmasaydım da müslüman olarak öyle bir hatayı işlememiş olsaydım" der. Bu pişmanlık ona, Hz. Ali'nin katıldığı dahili fitnelerden dışarıda kalmaya yetmiştir. Hatta yanında yer almak teklifinde, Hz. Ali'ye şu cevabı vermiştir: "Sen elini yılanın ağzına soksan, elimi ben de sokmaya hazırım. Ancak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın o adamı öldürdüğüm zaman bana ne dediğini sen de işittin."

Bu rivayette Üsame der ki: "Ben o zaman Allah'a söz verdim. Lailâleillah diyen hiç kimse ile savaşmayacağım."

Hz. Üsâme, Hz. Muâviye (radıyallahu anh)'ın hilafetinin son demlerinde Hicri 58 veya 59'da vefat etmiştir, (radıyallahu anh). [574]

*** AMMAR İBNU YASİR (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4437 ـ1ـ عن عليِّ بْنِ أبى طالبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]اِسْتَأذَنَ عَمَّارٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَلى رَسُولِ اللّهِ #. فقَالَ: اِئْذَنُوا لَهُ، مَرْحَباً بِالطَّيِّبِ الْمُطَيَّبِ[. أخرجه الترمذي .

1. (4437)- Hz. Ali İbnu Ebi Talib (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ammar (radıyallahu anh), Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girmek için izin istedi.

"Ona müsâde edin, girsin!" buyurdular. Ammâr girince de:

"Tayyib ve mutayyeb Ammar'a merhaba!" diyerek selamladılar. " [Tirmizî, Menakıb, (3799).][575]

AÇIKLAMA:

Tayyib, tahir (temiz) demektir. Mutayyeb de temizlenmiş demektir. Ammar (radıyallahu anh)'ın tayyib ve mutayyeb olarak tavsifi, onun fıtraten temizliğini, şeriatle ve onunla amel etmekle deha da temizlendiğini, böylece içiyle dışıyla temiz bir hal aldığını ifade etmektedir. Böylece Radıyallahu anh'ın temizliği mübalağa ile ifade edilmiş olmaktadır.[576]

ـ4438 ـ2ـ وعن عِكْرمة قال:]قالَ لِى ابْنُ عَبَّاسٍ وَبْنِهِ عَلِيٍّ اِنْطَلِقَا الى أبِي سَعِيدٍ، فَاسْمَعَا مِنْ حَدِيثِهِ فَانْطَلَقْنَا فَإذَا هُوَ في حَائِطٍ يُصْلِحُهُ. فأخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَبَى. ثُمَّ أنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتّى أتَى عَلى ذِكْرِ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ. فقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبِنَةً لَبِنَةً، وَعَمَّارٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَحْمِلُ لَبِنَتَيْنِ لَبِنَتَيْنِ. فَرآهُ النَّبِيُّ #، فَجَعلَ يَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ وَيَقُولُ: وَيْحَ عَمَّارٍ؟ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ؛ يَدْعُوهُمْ إلى الْجَنَّةِ وَيَدْعُونَهُ إلى النَّارِ[. أخرجه البخاري، ولَمْ يَذْكُرْ تَقْتُلُهُ الْفِئَةُ الْبَاغِيَةُ، وأخرجها ابُو بَكْرٍ

البَرْقَانِىُّ وا“سْمَاعِيلِىُّ.»وَيْحَ« كلمة تقال في حال الشفقة والتعطف.»وَوَيْسُ« كلمةٌ تقال لِمَنْ يترحّم عليه ويترفّق به .

2. (4438)- İkrime (radıyallahu anh) anlatıyor: "İbnu Abbas (radıyallahu anh), bana ve oğlu Ali'ye:

"Ebu Said'e gidin, onun rivayet ettiği hadisi dinleyin! dedi. Biz de gittik. Onu, bakımını yapmakta olduğu bir bahçede bulduk." (Bizi görünce) ridasını alıp sarındı. Sonra bize (en baştan) anlatmaya koyularak, mescidin inşaasını zikretmeye kadar geldi ve:

"Biz kerpiçleri tane tane taşıyorduk. Ammar (radıyallahu anh) ise (biri kendi, biri de Resulullah adına) ikişer ikişer taşıyordu. Resulllah (aleyhissalâtu vesselâm) onu gördü. Üzerindeki toprakları çırpmaya başladı ve:

"Vay Ammar'a! Onu bâği (asi) bir grup öldürecek. Bu, onları cennete çağırır, onlar da bunu ateşe çağırır!" buyurdu." [Buhârî, Salât 63, Cihad 17, (Buharî'nin rivayetinde "Onu baği bir grup öldürecek" ibaresi mevcut değildi. Bu ibare Ebu Bekr el-Berkânî ve el-İsmaili'nin rivayetinde mevcuttur.][577]

AÇIKLAMA:

1- Hadis, Ammar İbnu Yasir'in din hizmetindeki şevkini göstermektedir.

***** Hadis rivayet ederken, ona saygı ifadesi olarak kılıkkıyafetçe hazırlık yapmanın, başka meşguliyeti terketmenin müstehab olduğunu da göstermektedir.

***** Bir kimse ilmin tamamını elde edemez. Bu sebeple İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), oğlunu Ebu Said'e gönderip ondan hadis dinlemesini söylemiştir. Bu gönderişten maksad, âli isnad talebi de olabilir. Çünkü Ebu Said, İbnu Abbas'tan sohbet itibariyle akdem, sema itibariyle de daha fazladır.

***** Selefin tevazusu da gözükmektedir. Bahçesinin bakımı ile bizzat meşgul olmak, Ebu Said'in şe'ni olmaktadır.

***** Fazilet ehlinin faziletini itiraf ve takdir örneği de görülmektedir.

***** İlim taliplerine ikram ve ihtiyaçlarının görülmesine öncelik tanınmaktadır. Nitekim Ebu Said kendi işini bırakıp, hadis taliplerine hadis rivayet edivermiştir.
***** Hayır işlerinde meşakkati ihtiyar etmek caizdir.
***** Reis'in işini yapmak gibi davranışlarla reise saygı ve onu büyüklemek caizdir.
***** Mescid inşaası faziletli bir ameldir.
2- Ammar, Sıffin'de öldürülmüştür. Hz. Ali cephesinde idi. Karşı tarafta ise Hz. Muaviye vardı. Hz. Muaviye'nin yanında bir kısım sahbe de vardı. Bu durumda şu soru hatıra gelebilir: "Onların ateşe çağırmaları nasıl caiz olur."
Bu soruya İbnu Hacer şu cevabı verir:
"Onlar, cennete çağırdıklarını zannediyorlardı. Onlar müçtehid oldukları için, zanlarına uymaları sebebiyle levm edilemezler. Cennete çağırmaktan murad, onun sebebini çağırmaktadır. Bu da imama itaattır. Nitekim Hz. Ammar, onları Hz. Ali'ye itaat etmeye çağırıyordu. O sırada itaat edilmesi vacib olan imam da Hz. Ali idi. Öbürleri ise bunun hilafına çağrı yapıyorlardı. Lakin onlar da kendilerine zahir olan te'vil sebebiyle mazur durumda idiler."
İbnu Battal, Mühelleb'e uyarak der ki: "Bu mütâlaa, kendilerine Hz. Ali tarafından Ammar'ın gönderilip onunla cemaate uymaya çağırılan Havariç hakkında da caridir. Ashabtan hiçbiri hakkında sahih değildir." Bu mütalaaya şarihlerden bir cemaat katılmıştır. Ancak birkaç açıdan bu görüş mualleldir:
1) Hariciler, Hz. Ali'nin üzerine, Ammar'ın katlinden sonra yürüdüler. Bu hususta ehl-i ilim arasında bir ihtilaf yok. Zira Hariciler hadisesinin ibtidası Hakem (tahkim) vak'asının hemen arkasından başlar. Tahkim hadisesi ise, Sıffin'deki savaşın bitmesiyle vukua gelmiştir. Halbuki Ammar'ın katli, kesinlikle bu hadiselerden evvel meydana gelmiştir. Hal böyle iken, Hz. Ali'nin, onu ölümünden sonra göndermesi nasıl mümkün olur?
2) Hz. Ali'nin, Ammar'ı kendilerine gönderdiği kimseler, Kûfe ahalisi idi. Onu Hz. Aişe ve berberindekilere karşı, asker toplayıp savaşmak için, Cemel vak'asından önce göndermişti. Aralarında Sahabe'den bir

cemaat vardı. Bunlar Hz. Muaviye ile beraber sahabiler gizli faziletli kimselerdi ve hatta efdal olanlar da vardı.

3) İbnu Battal, bu nakıs rivayette gelen haberi esas alarak, şerhte bulunmuştur. Halbuki, hadisi şöyle açıklamak mümkündür. Ateşe çağıranlardan murad, Kureyş kafirleridir. Nitekim bu hususu bazı şarihler belirtmiştir. Lakin Sahih-i Buharî'nin İbnu's-Seken ve Kerime nüshalarında gelen, Sağanî'nin, -Firebri'nin kendi el yazması nüshasıyla karşılaştırdığını zikrettiği- bir nüshasında da sabit olan bir ziyade, oradaki muradı tavzih eder ve açıklar ki, zamir katillere racidir, onlar da Suriyelilerdir. Bu açıklamaya göre "ateşe çağıranlar"dan Sahabe'yi anlamak münasib olmaz.

3- Hadiste geçen ve Buharî'nin yer vermediği belirtilen "Ammar'ı bağî bir cemaat öldürecek" ibaresinin, sahabeden bir çokları rivayet etmiştir. Katâde İbnu'n-Nu'man, Ümmü Seleme, (Müslim'de); Ebu Hüreyre (Tirmizî'de), Abdullah İbnu Amr İbni'l-As (Nesaî'de); Osman İbnu Avfân, Huzeyfe, Ebu Eyyub Ebu Rafi, Huzeyme İbnu Sabit, Muâviye, Amr İbnu'l-As v.s. (Taberani ve diğer eserlerde).

4- Bu hadis, Resulullah'ın bir mucizesini ortaya koymaktadır. Zira haber verdiği gibi, Ammar'ı bağî bir cemaat öldürmüştür.

5- Bu rivayetten, Hz. Ali ve Hz. Ammar'ın fazileti ve ayrıca ihtilaflarda Hz. Ali'nin haklı taraf olduğu anlaşılmakta, aksini iddia edenlerin haksızlığı gözükmektedir.[578]

ـ4439 ـ3ـ وعن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مَا خُيِّرَ عَمَّارٌ بَيْنَ أمْرَيْنِ إِّ اخْتَارَ أرْشَدَهُمَا[. أخرجه الترمذي .

3. (4439)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ammar hangi meselede muhayyer bırakılmışsa mutlaka en doğrusunu seçmiştir."

[Tirmizî, Menâkıb, (3800).][579]

AÇIKLAMA:

Ammâr'ın iki şeyden en doğruyu seçmiş olması, ihbar-ı nebevisinden hareketle, dahili ihtilaflarda Hz. Ali'nin isabet ettiğine ve Hz. Muaviye' nin hata ettiğine hükmedilmiştir. Zira Ammar, ihtilafta Hz. Ali tarafını seçmiştir.[580]

ـ4440 ـ4ـ وعن عَمْرو بْنِ شُرَحْبِيلَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أصْحَابِ النَّبِى # قَالَ:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: مُلِئَ عَمَّارٌ رَضِيَ اللّهُ عَنْه إيماناً إلى مُشَاشِهِ[. أخرجه النّسائِى.»الْمُشَاشُ« جمع مشاشةٍ، وهى رُؤُوسُ العِظَامِ اللّيِّنَةِ الّتِى يمكن بضعها .

4. (4440)- Amr İbnu Şurahbil, Resulullah'ın ashabından bir kişiden naklediyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Ammar kıkırdaklarına kadar iman doldurulmuştur." [Nesâî, İman 17, (8, 111).][581]

AÇIKLAMA:

Ammar İbnu Yâsir, kendisi, annesi ve babası Mekke'de ilk defa müslüman olanlardandır. Annesi Sümeyye Hatun (radıyallahu anhâ) Allah yolunda işkence çekenlerden olmakla kalmamış, İslam'ın ilk şehidi olma şerefini de elde etmiştir. Ammar da çok işkence görenler arasında yer alır. Ammar'ın babası Yasir, aslen Yemen'lidir. Diğer iki kardeşi, Haris ve Malik ile birlikte bir dördüncü kardeşlerini bulmak maksadıyla Mekke'ye gelirler. Yasir, Mekke'de kalır, öbür ikisi Yemen'e döner. Yasir, Mekke'de Beni Mahzum'dan Ebu Huzeyfe İbnu'l Muğîre ile halif olur, yani onlarla dostluk akdi yaparak himayelerini alır. Onun Sümeyye adındaki cariyesi ile evlenir. Ammar, işte bu evlilikten dünyaya gelir. Ebu Huzeyfe, Ammar'ı azad eder. Böylece Amar Beni Mahzum'un mevlası (azadlısı) olur.

Ammar, Süheyb İbnu Sinan ile birlikte, Resulullah Daru'l-Erkâm'da iken müslüman olur. Bazı rivayetlerde Ammar, otuz küsuruncu müslüman olarak zikredilir ise de Mücâhid'in bir rivayetine göre müslümanlıklarını aleniyete vuran ilk yediden biridir:

1) Hz. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm),
2) Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh),
3) Hz. Bilal (radıyallahu anh),
4) Hz. Habbab İbnu Eret (radıyallahu anh),
5) Hz. Süheyb İbnu Sinan (radıyallahu anh),
6) Hz. Ammar İbnu Yasir (radıyallahu anh),
7) Hz. Sümeyye (radıyallahu anhâ) (Ammâr'ın annesi).

Ammâr'ın Habeşistan'a hicret edip etmediği ihtilaflıdır. Ancak pek çok işkenceye maruz kaldığı bilinmektedir. Öyle ki bir gün müşrikler onu yakalayıp çokça işkence yaparlar ve Resulullah'a sebbedip putlarını hayırla yadetmesine kadar işkenceyi kaldırmazlar. Bunu yapınca bırakırlar. Ammar, Resulullah'a gelip durumu üzüntü ve mahcubiyet içinde anlatır. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):

"Kalbini nasıl buluyorsun?" diye sorar. Ammar:

"İman hususunda mutmain!" deyince, Aleyhissalâtu vesselâm:

"Onlar yine işkence yapacak olurlarsa sen yine aynı şekilde hareket et!" diye izin verir. Şu ayetin bu hadise üzerine nazil olduğu belirtilmiştir:

"Kalbi imanla dolu olduğu halde inkara zorlananlar müstesna, kim iman ettikten sonra tekrar kafir olur ve gönül rızasıyla küfrü kabul ederse, öylelerinin üzerine Allah'tan bir azab vardır. Onların hakkı pek büyük bir azabtır" (Nahl 106).

Yukarıda belirttiğimiz üzere, Ammar'ın Mekke'de sığıntı durumunda olması, onları ailevi ve kabilevi himayeden mahrum bırakıyordu. Bu sebeple müşrikler Yasir ailesinin ferdlerine diledikleri gibi işkence yapıyorlardı. Resulullah (aleyhissalâtuvesselâm), Ammar'a anesine, babasına zaman zaman uğrayıp teselli veriyor: "Ey Yasir ailesi, sabredin, size cennet vaadedilmiştir" diyordu. Resulullah daha sonra: "Benden sonra, Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin, Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Ümmi Abd'in (İbnu Mes'ud'un) ahdine temesük edin" diyecektir.

Ammar (radıyallahu anh) Medine'ye hicret etmiş, Resulullah'la birlikte Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan'a iştirak etmiştir.

İlk mescidi Ammar (radıyallahu anh)'ın inşa ettiği belirtilir. Hakem İbnu Uteybe anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye ilk

gelişinde bir kuşluk vakti inmişti. Ammar (radıyallahu anh):
"Biz Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a öğle sıcağına karşı gölgelenmek istediği zaman gölgeleneceği ve namaz kılacağı bir yer yapmalıyız!" dedi ve taş toplayarak Kuba Mescidi'ni inşa eti. Bu İslam'da inşa edilen ilk mesciddi ve bunu Ammar inşa etmitşi.
"İbnu Ömer anlatıyor: "Yemâme savaşında Ammar'ı (en önde) bir kayanın üstünde gördüm, mücahidleri şöyle teşci ediyordu.
"Ey müslümanlar! Cennetten mi kaçıyorsunuz! Bana doğru bana doğru gelin! Ben Ammâr İbnu Yasir'im. Bana gelin!"
İbnu Ömer devamla der ki: "Ben onun kulağını gördüm, (bir darbe ile) kopmuş sallanıyordu. O ise aldırmadan bütün şiddetiyle savaşıyordu."
Hz. Ömer, Ammar'ı Kufe'ye vali tayin etti ve halka şöyle yazdı: "Size Ammâr'ı emir olarak gönderiyorum, Abdullah İbnu Mes'ud'u da vezir ve muallim olarak. Bu ikisi Muhammed'in ashabının seçkinlerindendir, onlara iktida edin."
Ammar İbnu Yâsir bilahere Hz. Ali'ye refakat etmiş, Cemel ve Sıffın savaşlarında sahabenin bir alemi gibi hareketle, Hz. Ali'nin haklılığına inanarak savaşmıştır. Sıffin savaşında 93 veya 94 yaşında olduğu halde şehit düşmüştür, sene: 37 hicrî, Hz. Ali onu elbisesiyle, yıkamadan defneder.
Huzeyme İbnu Sabit Cemel savaşına Hz. Ammar'la birlikte Hz. Ali'nin safında katılmış, fakat hangi tarafın haklı olduğu hususunda mütereddid olduğu için kılıç çekmemiştir. Sıffin'e de katılmış, yine kılıç çekmemiştir. Ancak, Ammâr şehid edilince kılıcını çekip savaşmış, bu davranışının sebebini:
"Ben kulaklarımla (aleyhissalâtu vesselâm)'ın Ammar'a: "Seni asi bir grup öldürecek!" dediğini işittim" diyerek açıklamıştır. Ammar öldürülünce Huzeyme (radıyallahu anh): "Artık hakikat bana zahir oldu!" der, ilerler ve ölünceye kadar mukatelede bulunur.[582]

* ABDULLAH İBNU MES'UD (RADIYALLAHU ANH)

ـ4441 ـ1ـ عن عبدالرَّحْمن بنِ يزِيد قال:]سَألْتُ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه عَنْ رَجُلٍ قَرِيبِ السَّمْتِ وَالدَّالِّ وَالْهَدْىِ مِنْ رَسُولِ اللّهِ #، حَتّى نَأخُذَ عَنْهُ. فقَالَ: مَا نَعْلَمُ أحَداً أقْرَبَ سَمْتاً وَهَدْياً وَدًّ بِالنَّبِىِّ # مِنْ ابْنِ أُمِّ عَبْدٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه حَتّى يَتَوَارَى مِنَّا فِي بَيْتِهِ[. أخرجه البخاري والترمذي .

1. (4441)- Abdurrahman İbnu Yezid anlatıyor: "Huzeyfe (radıyallahu anh)'a, içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a en çok benzeyen şahıs kimse, onu bize söyle de kendisinden hadis dinleyelim" diye sordum. Bize şu cevabı verdi:

"Biz içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle, evinin duvarlarıyla gizleninceye kadar Resulullah'a en çok benzeyen, İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'tan başka birisini tanımıyoruz: [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Edeb 70; Tirmizî, Menâkıb, (3809).][583]

AÇIKLAMA:

1- Bu rivayette, İbnu Mes'ud'un bir menkibesi olarak Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a siret ve suretiyle, hal ve davranışlarıyla çokça benzerliği ifade edilmektedir. Rivayette dikkatimizi çeken husus, dış hayatının benzerliği hususunda garanti verilmiş olmasıdır. Ravi: "Evine girdikten sonraki halini bilmiyorum, evinin duvarları iç hayatını görmemize manidir" diyerek özür beyan etmektedir. Hadisin bir başka veçhinde bu beznerlik "evinden çıkışı ile girişine kadarki müddet içinde" diye ifade edilir. Bu ifadeden, ev hayatında benzemediği manası çıkmaz, bilakis dışardaki yaşayışındaki benzerliğin katiyeti hususunda itminan ve kesinlik ifade eder. Evinin içinde ise, ailesine karşı Resulullah'ın davranışlarından fazla veya eksik olabilir. Huzeyfe bize gördüğü hususlarda garanti vermektedir.

2- Hadiste geçen semt, din işinde iyi görünüş demektir. Ancak işlerdeki iktisad ve orta yol da semt'le ifade edilmiştir. Dell, yürümede, konuşma ve sair davranışlarda güzel hareket etmek demektir. Yol'a da delil ıtlak olunur. Hedy de dell gibi iyi davranış, yol gibi manalara gelir. Ebu

Ubeyd, "hedy" ve "dell"in birbirine yakın manalar ifade ettiğini, sekinet vakar, heybet ve manzar (görünüş) ve şemaili ifade etmede kullanıldığını, semt ile de hayır ve diyanet cihetinden iyi görünüşün ifade edildiğini, zinet ve maddi cihetten güzel manzaranın başka kelimelerle ifade edildiğini belirtir. Bu kelimelerle, daha ziyade, dıştan bakışla görülen ahlak ve davranış güzellikleri ifade edildiği için tercümemizi içiyle dışıyla, hal ve hareketleriyle diye daha umumi bir ifade ile yaptık.
3- Abdullah İbnu Mes'ud'un hayat tarzında, Resulullah'la fazla benzemesi şüyû bulduğu için ashabının O'na benzeme hususunda gayret ettiği belirtilmiştir. Ebu Ubeyd, Garibu'l-Hadis'inde şu rivayeti kaydeder: "Abdullah İbnu Mes'ud'un arkadaşları (ashabı), onun semt, hedy ve dell'ine dikkat ederler, kendilerini bu hususta ona benzetmeye çalışırlardı. Sanki bunları öyle davranmaya sevkeden husus, Huzeyfe hadisi idi."
Buhârî, el-Ebedü'l-Müfred'de Zeyd İbnu Vehb tarikinden şunu kaydeder: "İbnu Mes'ud'un: "Bilesiniz, ahir zamanda iyi davranış (hüsnü'lhedy), bazı amelden daha hayırlıdır" dediğini işittim."
Alimler, bu nevi sözler içtihada girmeyeceği için rivayet, İbnu Mes'ud'un şahsî sözü gibi görünse de, bu rivayetin Resulullah'ın sözü olduğuna hükmetmişlerdir. İbnu Hacer, Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh)'ın bu bilgisi sebebiyle hal ve etvarını Resulullah'a benzetme hususunda hırs göstermiş olabileceği yorumuna yer verir. Şarih Davudî, Huzeyfe'nin bu sözü ile İmam Malik'in şu sözünü biraz mütearız bulur: "Resulullah'ın etvarına (hedyin) en çok benzeyen Ömer'di, Ömer'e en çok benzeyen de oğlu Abdullah'tı: Abdullah'a en ziyade benzeyen de oğlu Salim'di."
Davudî devamla: "Huzeyfe'nin sözü, İmam Malik'in sözüne takdim edilir" demiştir. Bazı şarihler: "İmam Malik diyanet yönünü kastetmiş olabilir. Huzeyfe de davranışlarını kasdetmiş olabilir" diyerek iki rivayeti cem' etmiştir. Mamafih, Hz. Huzeyfe'nin sözü, Hz. Ömer'in vefatından sonra varid olmuş olabilir. İmam Malik'in sözünü te'yid eden bir rivayet Buhârî' de Hz. Cabir'den gelmiştir: "Ashabtan hiçbiri, Resulullah'ın yoluna Hz. Ömer kadar sıkı bağlı değildir."
Hz. Aişe'nin bir şehadeti ise şöyle:

"Ben etvarıyla (semt, hedy, dell) Resulullah'a Fatıma (radıyallahu anhâ) kadar benzeyen birini görmedim."
Bu rivayet, "kadınlar arasında" denilerek öncekilerle cemedilebilir.
Hz. Ömer der ki:
"Resulullah'ın etvarını görmek kimi sürura garkedecekse Amr İbnu'l-Esved'in etvarına baksın.
Bu rivayet de öncekilerle, "Sahabeden sonra..." kaydı konularak te'lif edilir. Rivayete göre Amr İbnu'l-Esved'i hacc sırasında gören İbnu Ömer (radıyallahu anh) da şöyle demiştir:
"Ben namazıyla, etvarıyla, huşûuyla, giyinişiyle Resulullah'a bu adam kadar benzeyen birisini görmedim."[584]

ـ4442 ـ2ـ وعن مسروقٍ وشقيقٍ قا:]قَالَ عبْدُاللّهِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: وَالَّذِى َ إلهَ غَيْرُهُ مَا نَزَلَتْ سُورَةٌ منْ كِتَابِ اللّهِ إَّ وَأنَا أعْلَمُ أيْنَ أُنْزِلَتْ، وَ أُنْزِلَتْ ايَةٌ مِنْ كِتَابِ اللّهِ تَعالى إَّ وَأنَا أعْلَمُ فِيمَ أُنْزِلَتْ، وَلَوْ أعْلَمُ أحَداً أعْلَمُ مِنِّي بِكتَابِ اللّهِ تَعالى تُبْلُغُهُ ا"بْلُ لَرَكِبْتُ إلَيْهِ[. أخرجه الشيخان والنّسائى .

2. (4442)- Mesruk ve Şakik (rahimehümallah) anlatıyorlar: "Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) dedi ki: "Kenisinden başka ilah olmayan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun, Kur'an'dan nazil olan her bir surenin nerede indiğini, her bir ayetin de ne sebeple indiğini mutlaka biliyorum. Eğer bilsem ki, bir kimse Kitabullah'ı benden daha iyi bilmektedir ve ona da deve ulaşabilmektedir, mutlaka binip giderim." [Buharî, Fezâilu'l-Kur'ân 8; Müslim, Fezailu's-Sahabe 114, (2462) Nesâî, Zinet 10, (8, 134).] [585]

ـ4443 ـ3ـ وعن أبِي مُوسى رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَدِمْتُ أنَا وَأخِى مِن اليَمَنِ فَمَكَثْنَا حِيناً وَمَا نَرَى ابْنَ مَسْعُودٍ وَأُمُّهُ إَّ مِنْ أهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللّهِ # مِنْ كَثْرَةِ دُخُولِهِمْ عَلى رَسُولِ اللّهِ وَلُزُومِهِمْ لَهُ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

3. (4443)- Ebu Musa (radıyallahu anh) anlatıyor: "Yemen'den ben ve kardeşim beraber (Medine'ye) geldik. Bir müdet kaldık. Bu esnada İbnu Mes'ud ve annesini, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına çok girip çıkmaları ve beraberliklerinin fazlalığı sebebiyle Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın aile efradından olduklarına hükmetmiştik." [Buharî, Fezailu'l-Ashab 27, Megazî 74; Müslim, Fezâilu's-Sahabe 110, (2460); Tirmizî, Menakıb, (3808).][586]

ـ4444ـ4ـ وعن ابن مسعود رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَمَّا نَزَلَتْ لَيْسَ على الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إذَا مَا اتَّقُوا اŒية. قالَ لِي رسولُ اللّهِ #: أنْتَ مِنْهُمْ[. أخرجه مسلم والترمذي .

4. (4444)- İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor: "Şu ayet indiği zaman (mealen): "İman edip güzel işler yapanlar, haramdan sakınıp iman ederek güzel işler yaptıkları, sonra yine haramdan kaçınmaya devam edip imanlarında sebat ettikleri, sonra da takvayı kalplerinde iyice kökleştirip iyilikte bulundukları takdirde, onların, haram şeyleri, henüz haram kılınmazdan önce tatmış olmalarından dolayı üzerlerine bir günah yoktur. Zira Allah iyilik yapanları ve iyi kullukta bulunanları sever" (Maide 93) Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) bana: "Sen bunlardan birisin" buyurdu." [Müslim, Fezailu's-Sahabe 109, (2459); Tirmizî, Tefsir, Maide, (3056).][587]

AÇIKLAMA:

1- Abdullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), Hz. Ömer'den de önce müslman olanlar arasında yer alır. Said İbnu Zeyd ve zevcesi Fatıma Bintu'l-Hattab ile beraber İslam'a girmiştir. Bir rivayette, ilk altının altıncısı olduğunu söyler.

Müslüman oluşuyla ilgili olarak şunu anlatır: "Ben henüz büluğa ermemiş bir çocuktum. Ukbe İbnu Ebî Mu'ayt'ın davarını otlatıyordum. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), yanında Ebu Bekr olduğu halde bana uğradılar.

"Ey oğlan, sütün var mı?" buyurdular.
"Evet var ama, bunlar bana emanettir (size veremem, ihanet olur), dedim."
"Öyleyse tekenin aşmadığı (kısır, sütsüz) bir keçi getir!" buyurdular. Ben de bir oğlak getirdim. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) onu tuttu, memesini meshetmeye ve dua etmeye başladı. Derken süt indi. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh) çukur bir taş getirdi. Aleyhissalâtu vesselâm içine sağdı. Sonra Ebu Bekr'e: "İç" dedi. Ebu Bekr içti. Sonra da Aleyhissalâtu vesselam içti. Sonra memeye:
"Büzül!" diye emretti. Meme büzülüp eski haline döndü. Ben gelip:
"Ey Allah'ın Resûlü! Bana bu kelâmdan -bu Kur'ân'dan- öğret" dedim. Başımı meshedip:
"Sen muallem (yetiştirilmiş) bir çocuksun!" buyurdular.
"İbnu Mes'ud der ki: "Ben bizzat Aleyhisssalâtu vesselam'ın ağzından yetmiş sure aldım. Bu hususta hiçbir insan benimle niza edemez."
Mekke'de, Kur'ân-ı Kerîm'i Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan sonra cehren ilk okuyan Abdullah İbnu Mes'ud'dur. Kendisi şöyle anlatır:
"Resûlullah'ın ashabı bir gün toplanıp şöyle dediler: "Vallahi Kureyş hâla şu Kur'ân'ı, birinin alenen okuduğunu işitmedi. Hangi babayiğit bunu onlara işittirecek?" Abdullah İbnu Mes'ud atılıp:
"Ben" dedi. Ashab:
"Biz sana kötülük yapmalarından korkarız, biz daha ziyade geride aşireti olan ve bu aşireti tarafından kötülük yapmak isteyenlere karşı korunacak olan birini kastettik!" dediler. Fakat O:
"Bana müsaade edin, Allah beni koruyacaktır!" diye ısrar etti. Ertesi gün kuşluk sıralarında Makam'a geldi. Kureyş de orada grup grup oturmaktaydı. İbnu Mes'ud Makam'ın yanına dikilip yüksek sesle: "Bismillahirrahmanirrahim, er-Rahman, Alleme'l Kur'ân" diye Rahman sûresini okumaya başladı. Müşrikler:
"İbnu Ümmî Abd ne diyor?" diye sormaya, düşünmeye başladılar. Sonradan farkına varıp:
"Galiba Muhammed'in getirdiği şeyden okuyor" dediler. Kalkıp yüzüne yüzüne vurmaya başladılar. O, Allah'ın dilediği kadar okuduktan sonra

kaçıp arkadaşlarının yanına geldi. Darbeler yüzünde iz bırakmıştı. Arkadaşları:
"İşte hakkında korktuğumuz şey bu idi!" dediler. İbnu Mes'ud:
"Allah düşmanları, şu andaki kadar nazarımda küçülmemişlerdir. Dilerseniz yarın aynısını tekrar edeyim!" dedi. Onlar: "Bu kadarı yeter. Onlara hoşlanmadıklarını dinlettin" dediler.
Abdullah müslüman olur olmaz, Aleyhissalâtu vesselâm yanına almış, hizmetlenmiştir. Resûlullah, Abdullah'a Müslim'deki rivayete göre şu talimatı verir: "Senin yanıma girmen için iznin, perdenin kaldırılması ve benim fısıltımı işitmendir. Bu seni yasaklayıncaya kadar böyle devam edecektir."
İbnu Mes'ud, hem Habeşistan'a hem de Medine'ye hicret edenlerdendir. İki kıbleye de namaz kılmıştır. Bedir, Uhud, Hendek, Bey'atu'r-Rıdvan ve diğer gazvelerin hepsine Aleyhissalâtu vesselâm'la birlikte katılmıştır. Resûlullah'tan sonra Yermük'e de katılmıştır. Ebu Cehl'in kellesini Bedir'de Resûlullah'a o getirmiştir. Aleyhissalâtu vesselâm onu cennetle müjdelemiştir.
Bir seferinde Aleyhissalâtu vesselâm, İbnu Mes'ud'dan Nisa sûresini okumasını talep etmiş, "Kur'ân sana indi, benden okumak mı talep ediyorsun?" sualine de: "Ben Kur'ân'ı başkasından dinlemeyi severim" der. İbnu Mes'ud okur ve ة فكيف اذا جئنا من كل امة بشهيد âyetine gelince Aleyhissalâtu vesselâm ağlar.
Abdullah İbnu Mes'ud, Resûlullah'la hususiyeti olan sahabelerdendir. Nitekim 4443 numaralı hadiste de görüldüğü üzere dışardan bakan bir müşahid bu içlidışlılığı, bu beraberliğin çokluğuna bakarak İbnu Mes'ud'un Resûlullah'ın aile efradından biri olduğuna hükmedebilmektedir. Resûlullah, Abdullah'daki ilmî kapasite ve öğrenme şevkini keşfedince, geleceğin bir Kur'ân ve sünnet üstadı olarak yetişmesi için kasd-ı mahsusla kendisi ile beraberliğine imkân tanımış olmalıdır. Bu beraberliğin bir neticesi olarak her sûrenin nerede indiğini, her âyetin ne sebeple, kimin hakkında indiğini bilecek kadar (4442. hadis) Kur'ân'la ilgili ilmini arttırmıştır. Abdullah İbnu Mes'ud, Ashab'ın âlim olanlarından ve ayrıca Allah'ın müyesser kıldığı talebelerle ilmi, her tarafa neşredilenlerdendir. Hz. Ömer (radıyallahu anh) onu Kûfe'ye

muallim ve vezir olarak tayin etmiş, böylece Kûfe'de, bilahere inkişaf edip ayrı bir ekol halinde İslâm kültür tarihine ismini verecek olan Kûfe mektebi'nin ilk üstadı, belki de kurucu üstadı olmuştur. Hanefî mezhebi, esas itibariyle İbnu Mes'ud'un rivayetlerine, fetvalarına dayanacaktır. Hz. Ömer, Kûfelilere: "...Abdullah'ı size göndermekle, sizi kendime tercih etmiş olmaktayım" diyerek hem Abdullah'ın kadrini yüceltmiş, hem de oraya gitmesinin ehemmiyetini ifade etmiş oluyordu.
Bir gün Resûlullah, İbnu Mes'ud'a bir ağaca çıkıp kendisine oradan birşey getirmesini emreder. Ağaca çıkınca bacaklarının inceliğine Ashab güler. Aleyhissalâtu vesselam:
"Niye gülüyorsunuz? Kıyamet günü onun bir ayağı Mîzan'da Uhud dağından daha ağır olacak!" buyurur.
Bir gün İbnu Mes'ud, Hz. Ömer'in yanına gelir. Ancak, boyunun kısalağı sebebiyle oturanlar arasında neredeyse görünmez olur. Hz. Ömer onu görünce gülmekten kendini alamaz. İbnu Mes'ud yaklaşır, Hz. Ömer'e konuşur ve onu güldürür. Sonra ayrılır. Gözüyle görünmez oluncaya kadar onu takip eden Hz. Ömer (radıyallahu anhüma), "İlim dolu bir çıkın" der.
Abdullah hastalanır. Hz. Osman ziyaretine gelir. Aralarında şu konuşma geçer:
"Hastalığın nedir?"
"Günahlarım!"
"Canın neyi çekiyor?"
"Rabbimin rahmetini!"
"Sana bir tabib göndereyim mi?"
"Beni tabib hasta etti."
"Sana ihsan göndereyim mi?"
"İhsana ihtiyacım yok!"
"Kızlarına kalır."
"Kızlarımın fakra düşmesinden mi korkuyorsun? Hayır. Ben kızlarıma her gece Vâkı'a sûresini okumalarını söyledim. Ben Aleyhissalâtu vesselâm'ın: "Kim Vâkı'a sûresini okursa asla fakirlik görmez" dediğini işittim" der.

İbnu Mes'ud (radıyallahu anh), Hicrî 32 yılında Medine'de vefat etmiştir. Zübeyr'e vasiyet eder, Baki'e gömülür, namazını Hz. Osman kıldırır. Zübeyr veya Ammâr İbnu Yâsir'in kıldırdığı da söylenmiştir. Öldüğü zaman 60 küsur yaşında idi. Öldüğünü Ebu'd-Derda duyunca: "Yerine bir benzerini koymadan gitti" der. [588]

* EBU ZERR EL-GIFÂRÎ (RADIYALLAHU ANH)

ـ4445 ـ1ـ عن أبى ذَرٍّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَقَدْ صَلَّيْتُ قَبْلَ أنْ ألْقَى النَّبِيُّ # بِثَثِ سِنِينَ. قِيلَ لِمَنْ؟ قَالَ: للّهِ. قِيلَ: فَأيْنَ تَوَجَّهْتَ؟ قَالَ: حَيْثُ يُوَجِّهُنِى رَبِّى، أُصَلِّى عِشَاءً، حَتّى إذَا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ أُلْقِيتُ كَأنِّى خِفَاءَ حَتّى تَعْلُونِى الشَّمْسُ. فقَالَ أُنَيْسٌ: إنَّ لِى بِمَكَّةَ حَاجَةً فَاكْفِنِى، فَانْطَلَقَ، حَتّى إذَا أتَى مَكَّةَ فَرَاثَ عَلَيَّ، ثُمَّ جَاءَ فَقُلْتُ: مَا صَنَعْتَ؟ قَالَ: لَقِيتُ رَجُ بِمَكَّةَ عَلى دِينِكَ يَزْعُمُ أنَّ اللّهَ تَعالى أرْسَلَهُ. قُلْتُ: فَمَا يَقُولُ النَّاسُ؟ قَالَ يَقُولُونَ: شَاعِرٌ كَاهِنٌ، سَاحِرٌ؛ وكَانَ أُنَيْسٌ أحَدَ الشُّعَرَاءِ. فَقُلْتُ: مَا تَقُولُ أنْتَ؟ قَالَ: لَقَدْ سَمِعْتُ قَوْلَ الْكَهَنَةِ فَمَا هُوَ بِقَوْلِهِمْ. وَقَدْ وَضَعْتُ قَوْلَهُ عَلى أقْرَاءِ الشِّعْرِ فَمَا يَلْتَئِمْ عَلى لِسَانِ أحَدٍ بَعْدِى أنَّهُ شِعْرٌ. واللّهِ إنَّهُ لَصَادِقٌ وَإنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ. قُلْتُ: فَاكْفِنِى حَتّى أذْهَبَ فَأنْظُرَ، قَالَ: فَأتَيْتُ مَكَّةَ. قَالَ: فَتَضَعَّفْتُ رَجُ مِنْهُمْ. فَقُلْتُ: أيْنَ هذَا الرَّجُلُ الَّذِى تَدْعُونَهُ الصَّابِىءَ؟ فَأشَارَ إلىَّ. فقَالَ: الصَّابِئُ الصَّابِئُ. فَمَالَ عَلَىَّ أهْلُ الْوَادِى بِكُلِّ مَدَرَةٍ وَعَظْمٍ حَتّى خَرَرْتُ مَغْشِيّاً عَليَّ. قَالَ: فَارْتَفَعْتُ حِينَ ارْتَفَعْتُ كَأنِّى نُصُبٌ أحْمَرُ. فَأتَيْتُ زَمْزَمَ فَغَسلْتُ عَنِّى الدِّمَاءَ وَشَرِبْتُ مِنْ مَائِهَا، وَلَقَدْ لَبِثْتُ ثَثِينَ مَا بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ، مَا كَانَ لى طَعَامٌ إَّ مَاءُ زَمْزَمَ. فَسَمِنْتُ حَتّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِى وَمَا وَجَدْتُ عَلى كَبِدِى سَخْفَةَ جُوعٍ. فَبَيْنَا أهْلُ مَكَّةَ في لَيْلَةٍ قَمْرَاءَ إضْحِيَانٍ، إذْ ضُرِبَ عَلى أصْمِخَتِهِمْ فَمَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ أحَدٌ، وَإذَا امْرَأتَانِ مِنْهُمْ تَدْعُوَانِ إسَافاً وَنَائِلَةَ. قَالَ: فَأتَتَا عَلَىَّ في طَوافِهِمَا. فَقُلْتُ: أنْكِحَا إحْدَاهُمَا اُخْرَى.
قَالَ: فمَا
تَنَاهَتَا عَنْ قَوْلِهِمَا حَتّى أتَتَا عَلَيَّ في طَوَافِهِمَا. فَقُلْتُ: هُنٌ مِثْلُ الْخَشبَةِ. فَانْطَلَقَتَا تُوَلْوَنَ وَتَقَوْلِ: لَوْ كَانَ هَاهُنَا أحَدٌ مِنْ أنْفَارِنَا؟

فَاسْتَقْبَلَهُمَا رَسُولُ اللّهِ # وَأبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه وَهُمَا هَابِطَانِ. فَقَاَ: مَا بِكُمَا؟ قَالَتَا: الصَّابِئُ بَيْنَ الْكَعْبَةِ وَأسْتَارِهَا قَاَ: مَا قَالَ لَكُمَا؟ قَالَتَا: إنَّهُ قَالَ كَلِمَةً تَمْ ُ الْفَمَ فَجَاءَ رَسُولُ اللّهِ # حَتّى اسْتَلَمَ الْحَجَرَ. فَطَافَ بِالْبَيْتِ هُوَ وصَاحِبُهُ. ثُمَّ صَلّى. فَلَمَّا قَضَى صَتَهُ. قَالَ أبُو ذَرٍّ: فَكُنْتُ أوَّلُ مَنْ حَيَّاهُ بِتَحِيَّةِ ا"سْمِ فَقُلْتُ: السَّمُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللّهِ. فقَالَ: وَعَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللّهِ. ثُمَّ قَالَ: مِمَّنْ أنْتَ؟ قُلْتُ: مِنْ غِفَارٍ قَالَ: فَأهْوَى بِيدِهِ فَوَضَعَ أصَابِعَهُ عَلى جَبْهَتِهِ. فَقُلْتُ في نَفْسِى: كَرِهَ أنْ اِنْتَمَيْتُ إلى غِفَارٍ فَذَهَبْتُ آخُذُ بِيَدِهِ فَقَدعَنِى صَاحِبُهُ، وَكَانَ أعْلَمَ بِهِ مِنِّى، ثُمَّ رَفَعَ رَأسَهُ فَقَالَ: مَتَى كُنْتَ هَاهُنَا؟ قَالَ: قَدْ كُنْتُ هَاهُنَا مُنْذُ ثَثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ. قَالَ: فَمَنْ كَانَ يُطْعِمُكَ؟ قُلْتُ: مَا كَانَ لِى مِنْ طَعَامٍ إّ مَاءُ زَمْزَمَ، فَسَمِنْتُ حَتّى تَكَسَّرَتْ عُكَنُ بَطْنِى، وَمَا أجِدُ عَلى كَبِدِى سَخْفَةَ جُوعٍ. فقَالَ: إنَّهَا مُبَارَكَةُ، وَإنَّهَا طَعَامُ طُعْمٍ. فقَالَ أبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللّهِ، اِئْذَنْ في طَعَامِهِ اللَّيْلَةَ. فَانْطَلَق رَسُولُ اللّهِ # وَأبُوبَكْرٍ وَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا. فَفَتَحَ أبُو بكْرٍ بَاباً فَجَعَلَ يَقْبِضُ لَنَا مِنْ زَبِيبِ الطَّائِفِ. فَكَانَ ذلِكَ أوَّلَ طَعَامٍ أكَلْتُهُ بِهَا ثُمَّ غَبَرْتُ مَا غَبَرْتُ ثُمَّ أتَيْتُ رَسُولَ اللّهِ # فقَالَ:

إنِّى قَدْ وُجِّهْتُ إلى أرْضٍ ذَاتِ نَخَلٍ َ أُرَاهَا إّ يَثْرِبَ، فَهَلْ أنْتَ مُبْلِغٌ عَنِّى قَوْمَكَ؟ عَسى اللّهُ أنْ يَنْفَعَهُمْ بِكَ وَيأجُرَكَ فِيهِمْ؛ فَأتَيْتُ أخِى أُنَيْساً. فقَالَ: مَا صَنَعْتَ؟ قُلْتُ: صَنَعْتُ أنِّى قَدْ أسْلَمْتُ وَصَدَّقَتُ. فقَالَ: مَا بِى رَغْبَةٌ عَنْ دِينِك، وَانِّى قَدْ أسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. قَالَ: فأتَيْنَا أُمَّنَا فقَالَتْ: مَا بِى رَغْبَةٌ عَنْ دِينِكُمَا، وَإنّى قَدْ أسْلَمْتُ وَصَدَّقْتُ. فَاحْتَمَلْنَا حَتّى أتَيْنَا قَوْمَنَا غِفَاراً فَأسْلَمَ نِصْفُهُمْ، وَكَانَ يَؤُمُّهُمْ أيْمَاءُ بْنُ رَخْصَةَ الْغِفَارىُّ، وَكَانَ سَيِّدَهُمْ؛ وَقَالَ نِصْفُهُمْ. إذَا قَدِمَ رَسُولُ اللّهِ # الْمَدِينَةَ أسْلَمْنَا. فَقَدِمَ رَسُولُ اللّهِ # الْمَدِينَةَ فَأسْلَمَ النِّصْفُ الْبَاقى. وَجَاءَتْ أسْلَمُ فقَالَتْ: يَارَسُولَ اللّهِ! إخْوَانُنَا: نُسْلِمُ عَلى الّذِى أسْلَمُوا عَلَيْهِ؛ فَأسْلَمُوا. فقَالَ #: غِفَارٌ، غَفَرَ اللّهُ لَهَا، وَأسْلَمُ سَالَمَهَا اللّهُ تَعالى[. أخرجه مسلم، وهذا لفظه .

1. (4445)- Hz. Ebu Zerr (radıyallahu anh):

"Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ile karşılaşmazdan önce üç yıl ibadet ettim" demişti. Kendisine: "(Bu ibadeti) kimin için yaptın?" diye sordular.

"Allah için!" cevabını verdi. Tekrar:

"Pekiyi nereye yönelerek yaptın?" denildi.

"Rabbim beni nereye yöneltmiş idiyse oraya!" dedi ve açıklamaya devam etti: "Akşam vakti namaza başlıyor, gecenin sonuna kadar devam ediyordum. O zaman kendimi bir örtü gibi atıyor, güneş tepeme yükselinceye kadar öyle kalıyordum. (Bir gün kardeşim) Üneys bana:
"Benim Mekke'de görülecek bir işim var. Sen bana başgöz ol (eksikliğimi duyurma) dedi ve Mekke'ye gitti. Oraya varınca bana dönmekte gecikti. Nihayet geldi.
"Ne yaptın?" dedim.
"Mekke'de bir adama rastladım, senin (gibi farklı bir) din üzerine yaşıyor. Ancak O, kendisini Allah Teâlâ'nın gönderdiğini zannediyor" dedi.
"Halk ne diyor?" diye sordum.
"Halk mı? Halk O'na şair diyor, kâhin diyor, sâhir (sihirbaz) diyor!" dedi. Esasen Üneys şâirlerden biriydi. Tekrar sordum:"Pekâlâ sen ne diyorsun?""Ben dedi, kâhinlerin sözünü işittim, bilirim. Onun ki kâhin sözü değil. Onun söylediklerini şiir çeşitlerine tatbik ettim. Hiçbirine uygun gelmiyor. Benden sonra kimse O'na şiir diyemez. Vallahi O doğru sözlüdür, kâhinler ise hep yalancıdırlar!" dedi. Bu açıklama üzerine ben ona:
"Öyleyse benim işlerime de sen başgöz ol, bir de ben gidip göreyim!" dedim."
Ebu Zerr, gerisini şöyle anlatır:
"Mekke'ye geldim. Halktan zayıf bir adam buldum. Ona: "Şu Sâbî (sapık) dediğiniz adam nerede? diye sormuştum. Adam, beni göstererek:
"Burada bir sâbiî var! Burada bir sâbiî var!" diye bağırmaya baladı. Derken vâdi halkı kesek ve kemiklerle üzerime hücum etti. Bayılarak yığılmış kalmışım.
Kendime gelip kalktığım zaman kırmızı bir dikili taş gibiydim. Zemzem'e kadar gittim. Kanlarımı yıkadım, suyundan biraz içtim.
Böylece otuz gün, gece ile gündüz arası kaldım. Bu esnada zemzem suyundan başka hiçbir taam almadım. Buna rağmen şişmanladım ve karnımın kavrımları arttı. Ciğerimde açlık hissi duymadım. Mekkeliler, ay ışığı olan bir gecede uyurken Beytullah'ı tavaf eden yoktu. Onlardan

sadece iki kadar, İsâf ve Naile (adındaki putlarına) dua ediyordu. Tavafları sırasında bana kadar geldiler. (Dayanamayıp):
"Onları birbirlerine nikâhlayıverin bari!" dedim. Onlar dualarından vazgeçmeyip, tavaflarını yaparken yanıma kadar geldiler. Bu sefer:
"Onlar(a niye tapıyorsunuz)? Odundan farkları ne?" dedim. Kadınlar:
"(İmdat!) burada bir adam yok mu?" diye velvele koparak gittiler. Tam o sırada kadınları Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ebu Bekr (radıyallahu anh), tepeden inerlerken karşılayıp:"
(Niye bağırdınız) başınıza ne geldi?" derler. Kadınlar (onları daha tanımadan):
"Kâ'be ile örtüsü arasında bir sâbiî (sapık) var!" derler. Onlar sorarlar:
"Size ne dedi?"
"Bize ağzı dolduran (ağza alınmaz) sözler söyledi" derler. Derken Resûlulah (aleyhissalâtu vesselâm) geldi, Haceru'l-Esved'e istilâmda bulundu, arkadaşıyla birlikte Beytullah'ı tavaf etti. Sonra namaz kıldı. Namazını bitirince, -Ebu Zerr der ki: "Aleyhissalatu vesselâm'ı İslâm selâmı ile ilk selamlayan ben oldum.- "Esselâmu aleyke ya Resûlullah. (Ey Allah'ın Resûlü! Selam üzerine olsun)!" dedim. Bana:
"Ve aleyke ve Rahmetullah. (Selam senin üzerine olsun, Allah'ın rahmeti de)!" diye mukabele etti. Sonra:
"Sen kimlerdensin?" diye sordu."
Gıfâr'danım!" dedim. Bunun üzerine eliyle eğilerek parmaklarımı alnına koydu. İçimdem: "Galiba kendimi Gıfâr'a nisbet etmemden hoşlanmadı" dedim. Elinden tutmak üzere ilerledim. Fakat arkadaşı bana mâni oldu. Onu benden iyi biliyordu. Sonra başını kaldırıp sordu:"
Buraya ne zaman geldin ?
"Otuz gündür burdayım!" dedim.
"Sana kim yiyecek verdi?" dedi.
"Zemzen suyundan başka bir yiyeceğim olmadı. Şişmanladım bile. Öyle ki karnımın kıvrımlları arttı. Ciğerimden açlık hissi de duymadım!" dedim
"Zemzem suyu mübarektir. O hakikaten besleyici bir gıdadır!" buyurdu. Hz. Ebu Bekr (radıyallahu anh):

"Ey Allah'ın Resulü! Bana müsaade et, bu geceki yiyeceğini ben ikram edeyim!" dedi. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) ve Ebu Bekr (radıyallahu anh) gittiler, onlarla ben de gittim.
Ebu Bekr bir kapı açtı. Taif kuru üzümünden benim için bir avuç çıkarmaya başladı. Bu, Mekke'de yediğim ilk yemekti. Orada kaldığım kadar kaldım. Sonra Resulullah'a geldim. Bana dedi ki:
"Ben hurmalıklı bir yere sevkedileceğim. Burasının Yesrib olduğu kanaatindeyim. Sen kavmine benden mesaj götür. Umarım, sayende Allah onları hayırla menfaatlendirecek ve onlar sebebiyle de sana sevap verecek."
Bundan sonra ben kardeşim Üneys'e geldim. Bana:
"Ne yaptın? diye sordu. Ben:
"Müslüman oldum ve (Muhammed'in hak bir peygamber olduğunu) tasdik ettim" dedim.
"Ben senin dinine karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim" dedi. Sonra kalkıp annemize geldik. (Durumu anlattık). O da bize:
"Ben sizin dininize karşı değilim. Ben de müslüman oldum ve tasdik ettim!" dedi. Sonra kalkıp hayvanlarımıza binip kavmimiz Gıfar'a geldik. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın mesajını getirdik. İlk anda) yarısı müslüman oldu. Eyma İbnu Rahza el-Gıfârî müslüman olanların imamlığını yürütüyordu, bu onların efendisi idi. Diğer (müslüman olmayan) yarı:"
Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye gelince müslüman oluruz!" dediler. Derken (aleyhissalâtu vesselâm) Medine'ye geldi. O geri kalan yarı da müslüman oldu. Bir müddet sonra Eslem kabilesi de gelerek:
"Ey Allah'ın Resûlü! (Gıfarlılar) bizim kardeşlerimizdir. Onların müslüman oldukları şey üzere biz de müslüman oluyoruz!" dediler ve onlar da müslüman oldular. Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm):
"Gıfâr'a Allah mağfiretini bol kılsın. Eslem'i de Allah selamete kavuştursun!" diyerek o iki kabileden memnuniyetini ifade buyurdular." [Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 132, (2473). Metin Müslim'in metnidir.][589]

ـ4446 ـ2ـ وفي رواية له وللبخاري:]لَمَّا بَلَغَ أبَا ذَرٍّ مَبْعَثُ النَّبِيِّ #. قالَ ‘خِيهِ: اِرْكَبْ الى هذَا الْوَادِى فَاعْلَمْ لِى عِلْمَ هذَا الرَّجُلِ الَّذِى يَزْعَمُ أَنَّهُ نَبِيٌّ يَأتِيهِ الْخَبَرُ مِنَ السَّمَاءِ، وَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ ثُمَّ ائْتِنِى. فَانْطَلَقَ ا‘خُ حَتّى قَدِمَ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ. ثُمّ رَجَعَ إلى أَبِي ذَرٍّ: فقَالَ لَهُ: رَأيْتُهُ يَأمُرُ بِمَكَارِمِ ا‘خْقِ، وَكَماً مَاهُوَ بِالشِّعْرِ. فقَالَ: مَا شَفَيْتَنِى مِمَّا أَرَدْتُ. فَتَزَوَّدَ وَحَمَلَ شَنَّةً لَهُ فِيهَا مَاءٌ حَتَّى قَدِمَ مَكَّةَ، فَأتَى الْمَسْجِدَ فَالْتَمَسَ النَّبِيَّ #، وَهُوَ يَعْرِفُهُ، وَكَرِهَ أنْ يَسْألَ عَنْهُ حَتّى أدْرَكَهُ بَعْضُ اللَّيْلِ فَاضْطَجَعَ فَرآهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَعَرَفَ أَنَّهُ غَرِيبٌ. فَلَمَّا رَآهُ تَبِعَهُ فَلَمْ يَسْألْ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَىْءٍ حَتّى أصْبَحَ. ثُمَّ احْتَمَلَ قِرْبَتَهُ وَزَادَهُ الى الْمَسْجِدِ فَظَلَّ ذلِكَ الْيَوْمَ وَ يَرَاهُ النَّبِيَّ # حَتّى أمْسى. فَعَادَ الى مَضْجَعِهِ. فَمَرَّ بِهِ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فقَالَ: أمَا آنَ لِلرَّجُلِ أنْ يَعْرِفَ مَنْزِلَهُ؟ فَقَامَ وَتَبِعَهُ وَ يَسْألُ وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ عَنْ شَىْءٍ حَتّى إذَا كَانَ يَوْمُ الثَّالِثِ فَعَمِلَ ذلِكَ فَأقَامَهُ عَلِيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه مَعَهُ. ثُمَّ قَالَ: أَ تُحَدِّثُنِى مَا الَّذِى أقْدَمَكَ هذَا الْبَلَدَ؟ قَالَ: إنْ أعْطَيْتَنِى عَهْداً وَمِيثَاقاً لَتُرْشِدَنَّنِي فَعَلْتُ فَفَعَلَ فَأخْبَرْتُهُ فقَالَ: أَنَّهُ حَقٌّ، وَهُوَ رَسُولُ اللّهِ فَإذَا أصْبَحْتَ فَاتَّبِعْنِى، فإِنِّى إنْ رَأيْتُ شَيْئاً أخَافُ عَلَيْكَ قُمْتُ كَأَنِّى أُبِقُ الْمَاءَ، فإنْ مَضَيْتُ فَاتَّبِعْنِى حَتّى تَدْخُلَ مَدْخَلِى. فَفَعَلَ فَانْطَلَقَ يَقفُوهُ حَتّى دَخَلَ عَلِيٌّ عَلى النَّبِيِّ # فَدخَلَ مَعَهُ وَسَمِعَ مِنْ قَوْلِهِ، وَأسْلَمَ مَكَانَهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ #: ارْجِع الى قَوْمِكَ فَاخْبَرَهُمْ حَتَّى يَأتِيكَ امْرِي، فَقَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ ‘صْرُخَنَّ بِهَا بَيْنَ ظَهْرَانَيْهِمْ. فَخَرَجَ حَتّى أتَى الْمَسْجِدَ فَنَادَى بِأعْ صَوْتِهِ: أشْهَدُ أنْ َ إلهَ اللّهُ، وَأنَّ مَحُمَّداً رَسُولُ اللّهِ وَثَارَ الْقَوْمُ فَضَرَبُوهُ حَتّى أوْجَعُوهُ فَأتى الْعَبَّاسُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَأكَبَّ عَلَيْهِ. فَقَالَ: وَيْلَكُمْ، ألَسْتُم تَعْلَمُونَ أنَّهُ مِنْ غِفَارٍ؟ وَأنَّ طَرِيقَ تُجَّارِكُمْ الى الشَّامِ عَلَيْهِمْ، فضأنْقَذَهُ مِنْهُمْ. ثُمَّ عَادَ مِنَ الْغَدِ لِمِثْلِهَا فَثَارُوا عَلَيْهِ فَضَرَبُوهُ، فَأكَبَّ عَلَيْهِ الْعَبَّاسُ فَأنْقَذَهُ. فَكَانَ هذَا أوَّلَ إسْمِ أبى ذَرٍّ الْغِفَارِيِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[.»الخِفَاءُ« بكسر الخاء المعجمة: كساءٌ يُطرَحُ على السِّقَاءِ.وقوله: »فَرَاثَ« أىْ أبْطَأ.و»أقَراءُ الشعر« طرائقهُ وَأنواعه، واحدُها: قَرءٌ بفتح القَاف.و»المَدَرَةُ« الطِّينَةُ الْمُسْتَحْجَرَةُ.وقوله: »كَأنَى نُصُبٌ أحْمَرُ« أرَادَ أنَّهُمْ ضَرَبُوهُ حَتّى أدَمُوهُ فصَارَ كَأنَّهُ نُصُبٌ أحْمَرُ، والنصب الحجر أو الصنم الَّذِى كانُوا يَنْصِبُونَهُ في الجَاهِلِيَّةِ وَيَذْبَحُونَ عَليهِ فَيَحْمَرُّ من دم الْقُربَانِ والذَّبَائِحِ.و»سَخَفَةُ الْجُوعِ« رِقَّتُهُ وَهَزَالُهُ.و»لَيْلَةُ إضحيَانِ« أى مَضِيئَةُ َغَيْمَ فيها.و»ا‘صْمَخَةُ« جَمْعُ

صِمَاخٍ، وَهُوَ ثُقُبُ اُ‌ذْنِ.و»الضَّرْبُ« هَاهُنَا: اَلْمَنْعُ مِنَ اِسْتِمَاعِ، وَكَنّى بِهِ عَنِ النَّوْمِ الْمُفْرِطِ.و»إسَافٌ وَنَائِلَةُ« صَنَمَانِ يَزْعُمُ الْعَربُ أَنَّهُمَا كَانَا رَجُ وَامْرَأةً فَزَنَيَا في الْكَعْبَةِ فَمُسِخاً.و»الهَنُ« عُنِىَ بِهِ الذِّكْرُ.و»الْوَلْوَلَةُ« اِسْتِغَاثَةُ والصَّيَاحُ.و»ا‌ْنفَارُ« الْجَمَاعَةُ: أىْ مِنْ أصْحَابِنَا وَجَمَاعَتِنَا، وَهُوَ مِنَ النَّفَرِ الَّذِينَ مِنَ الثَّثَةِ الى الْعَشَرَةِ . وَقَوْلَهُمَا: »كَلِمَةً تَمَ ُ الْفَمَ« أَرَادَتَا أنَّهَا عَظِيمَةٌ تُقَالُ.و»القَدْعُ« اَلْمَنْعُ وَالْكَفُّ.و»طَعَامُ طُعْمٍ« أىْ شَبْعٍ، يَعْنِى أنَّهُ يُشْبِعُ وَيَكُفُّ الْجُوعَ وَيَكْفى مِنْهُ.و»الغَابِرُ« هَاهُنَا: اَلْبَاقِى وَهُوَ مِنَ ا‌ضْدَادِ.و»ظَهْرَانِى الْقَوْمِ وَا‌مْرِ« أىْ وَسَطُهُ وَفيمَا بَيْنَهُ .

2. (4446)- Ebu Zerr'in Buhari'de gelen bir rivayetinde şöyle denmiştir: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bi'set (peygamber olarak gönderildi) haberi Ebu Zerr (radıyallahu anh)'a ulaşınca, kardeşi (Üneys)'e:

"Devene bin! Şu vadiye (Mekke'ye) git! Kendisini peygamber zanneden ve semadan haber geldiğini söyleyen şu adam hakkında bana bilgi edin, sözlerini dinle ve bana getir!" dedi. Kardeşi gidip, Mekke'ye vardı. Onun sözlerinden dinledi. Sonra Ebu Zerr'in yanına döndü ve şu bilgiyi verdi:" Onu gördüm. İnsanlara güzel ahlakı emrediyordu. (İnsanlara getirdiği) kelam da şiir değil."

Ebu Zerr (kardeşinin anlattıklarını tatminkar bulmayarak), kardeşine:

"Arzuladığım kadar merakımı gideremedim!" dedi. Azık hazırladı. İçerisine su olan dağarcığını yüklenip yola çıktı. Mekke'ye geldi. Mescide uğrayıp Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı kolladı. Esasen O'nu tanımıyordu. Doğrudan sormayı da uygun görmedi. Böylece birkaç gece geçirdi. Tutup (bir kuytuya) yattı. Derken Ali (radıyallahu anh) onu görüp, bir yabancı olduğunu anladı. Onu görünce takip etti. Bu ikisinden hiçbiri diğerine herhangi bir şey sormadı. Bu suretle sabaha erdiler. Sonra kırbasını ve azığını Mescid'e taşıdı. O gün de öyle geçti ve Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı akşama kadar göremedi. Bunun üzerine yattığı yere döndü. (Az sonra) Ali (radıyallahu anh) ona uğradı ve adama:

"Yerimi öğrenme zamanı gelmedi mi?" dedi. Böylece Ebu Zerr'i kaldırdı ve beraberinde götürdü. (Ebu Zerr onu geriden takip etti.) Birbirlerine

hiçbir şey söylemediler. Üçüncü güne ermişlerdi. O gün de aynı şekilde hareket ettiler. Ali onu beraberinde ikamet ettirdi. Ve:
"Seni bu memlekete getiren sebebi bana söylemez misin?" diye sordu. Ebu Zerr:
"Bana yardımcı olup yol göstereceğin hususunda ahd-u misakda bulunur (kesin söz verir)sen açıklarım!" dedi. Ali söz verdi, o da açıkladı. Ali dedi ki:
"O haktır ve Allah'ın Resulüdür. Sabah olunca peşimi takip et. Ben, senin hakkında korktuğum bir şey görürsem, sanki su döküyorum gibi doğrulurum, değilse yürümeye devam ederim. Böylece girdiğim yere sen de girinceye kadar beni takip et!"
Ali böyle yaptı. O da onu takip edip geldi. Ali, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın yanına girdi. O da onunla birlikte içeri daldı. Resulullah'ın sözünü dinledi ve anında müslüman oldu. Resulullah kendisine:
"Hemen kavmine dön. (Gördüklerini) onlara haber ver. Emrim sana gelinceye kadar (orada kal)" ferman etti. Ebu Zerr de:
"Nefsim elinde olan Zat'a yemin olsun, ben de haberi onlar arasında bağırarak söyleyeceğim!" dedi. Oradan çıkıp Mescid'e geldi. Yüksek sesle:
"Eşhedu enlâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah!" dedi. Halk üzerine atılıp, onu iyice dövdüler, canını pek yaktılar. derken Abbas (radıyallahu anh) gelip üzerine kapanarak (mani oldu).
"Yazık size! Bunun Gıfarlı olduğunu, Şam'a giden tüccarlarınızın yolunun oradan geçtiğini bilmiyor musunuz?" diyerek onu ellerinden kurtardı.
Ebu Zerr, ertesi günü aynı şeyi tekrarladı. Mekkeliler, üzerine atılıp tekrar dövdüler. Yine Abbas üzerine kapandı ve onu kurtardı
(Ravi der ki): "Bu, Ebu Zerr el-Gıfârî'nin müslüman oluşunun başlangıcı oldu." [Buharî, Menâkıbu'l-Ensar 33, Menâkıb 10.][590]

AÇIKLAMA:

1- Hadisi anlatan İbnu Abbas'tır. Ancak İbnu Abbas (radıyallahu anh), vak'ayı Ebu Zerr el-Gıfarî'nin kendisinden naklen anlatmaktadır.

2- Ebu Zerr el-Gıfârî hazretleri, Ashab arasında müstesna bir şahsiyettir. Kendi anlatımından kaydedilen iki rivayetten de vazıh olarak anlaşılacağı üzere, herşeyden önce, kendisine islami davet yapılmadan, kendi kendine, içinden gelen merakla araştırıp, Resulullah'ı bulmuş ve hemen müslüman olmuştur. Onun İslam'a girişi bi'setin ikinci veya üçüncü yılı içerisinde olmalıdır. Bazı rivayetlerde ilk beş müslümandan beşincisi olduğu söylenebilecek kadar, müslümanlığı eskidir.

3- Ebu Zerr'in ismi hususunda çok ihtilaf edilmiştir. Cündeb İbnu Cünâde diyenler daha çoktur. Ancak Büreyr İbnu Adillah, Büreyr İbnu Cünâde, Büreyre İbnu Işrıka, Cündeb İbnu Abdillah, Cündeb İbnu Seken gibi başka isimler de ileri sürülmüştür. Annesi Remle bintu'l-Vukey'a (radıyallahu anhâ)'dır.

Ebu Zerr (radıyallahu anh), Ashab'ın büyüklerindendir. Daha Resulullah'ın bi'setini duymazdan önce kendi kendine ibadete başlamış olması, duyar duymaz, tahkik için kardeşi Üneys'i Mekke'ye yollaması, onun getirdiği haberle tatmin bulmayıp bizzat kendisinin Mekke yollarına düşmesi, onun ne derece manevi bir potansiyel taşıdığını, nasıl bir maneviyat adamı olduğunu göstermektedir. İslam olduktan sonra büyük ekseriyete ters düşen nevi şahsına münhasır bir İslam anlayışına ermesi ve bu münferidlik içinde hayatının sona ermesi, hep onun yaratılıştan sahip olduğu bu manevi potansiyelin kesafet ve sikletinden ileri gelmektedir. Ekseriyete şaz, düşen bu Ebu Zerrî anlayış İslam'a garib mi kalmaktadır. diye bir soruya tereddütsüz verilecek cevap: "Hayır! Asla!"dır. Zira, onun hak olan teferrüdünü, tavizsizliğini fıtratbin basîriyle keşfedip okuyan Resululah: "Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun, o tek başına yürür, (tek başına yaşar), tek başına ölür, tek başına haşr olur" diyerek, münferid de olsa o yolun hak olduğunu beyan etmiş, tebcil buyurmuştur. İslam sünnete ters düşmeyen farklı anlayışların hepsini meşru addeder. Sünnet ise zengin mi zengin.

Ebu Zerr, zahid bir kimsedir. Ashab arasında dünyaya en az kıymet veren odur. Resulullah onun zühdünü: "Ebu Zerr, ümmetim içerisinde Hz.İsa'nın zühdünü yaşayan kimsedir" sözleriyle ifade buyurmuştur.

Onun şahsiyetinde, ilmin de yüksek mertebede yer aldığını belirtmeliyiz. İlminin Abdullah İbnu Mes'ud'a denk olduğu kabul edilmiştir. Hz. Ali

"Ebu Zerr, insanların öğrenmekten aciz kalacağı derecede ilim kesbetti. Ancak sonradan (dağarcığının) ağzını sımsıkı bağlayıp, dışarıya bir şey sızdırmadı" der. Böylece onun geniş ilmine rağmen, bu ilmi neşretme gayretine girmediğine dikkat çeker.
Ebu Zerr'i diğer sahabelerden farklı kılan zühdü, onu, birkaç dinar ve hatta birkaç dirhem biriktirmeyi Tevbe suresinde zikri geçen "kenz" kabul etmeye itmiştir. Bu sebeple, kendisine beytu'lmaldan verilen tahsisatı o gün fakirlere dağıtmayı prensip edinmiştir. Ebu Zerr, Resulullah'ın: "Kıyamet günü, makamca bana en yakın olacak kimse, dünyayı terkettiği zaman, benim kendisini bıraktığım heyette olan kimsedir" hadisine uyarak, Resulullah zamanındaki heyetini ve hayat standardını değiştirmemeye gayret etmiş ve diğer sahabelerin hiçbiri buna riayet edemedikleri için, Kıyamet gününde Resulullah'a yakınlık kazanacağını ifade etmiştir.
Resulullah'ın vefatından sonra Şam'da yaşayan Ebu Zerr, Hz. Muaviye'nin sultanlar gibi debdebeli yaşayışını tenkid etmiş, bunun sünnete aykırı olduğunu, israf olduğunu söylemiş ve bu sözleri halk üzerinde te'sir halketmişti. Onun bu müessiriyetinden rahatsızlık duyan Hz. Muaviye, Halife Hz. Osman (radıyallahu anh)'a şikayet eder. Halife, Ebu Zerr'i Medine'ye çağırır, oradan da Rebeze'ye gönderir ve orada ikametini uygun görür. Hcri 31'de Rebeze'de vefat eder, (radıyallahu anh).
Resululah onun doğru sözlülüğünü takdiren: "Onun gibi doğru sözlü birisini ne yer taşıdı, ne de gök gölgeledi" buyurur (4370'de açıklandı). Bedir savaşına katılmamıştır ama Hz. Ömer, tahsisatta onu Ashab-ı Bedr'e ilhak etmiştir. İbnu İshak'ın Sire'sinde kaydedildiğine göre, Resulullah'a tebük seferine katılmayanlar haber verilip: "Falan da katılmadı" denince: "Bırakın onu, eğer onda bir hayır varsa Allah onu size ilhak edecektir! Hayır yoksa, Allah ondan sizi selamette tutuyor demektir" derdi. Ebu Zerr devesi ile yola çıkar, ancak deve bir türlü sür'at yapamayınca, deveyi bırakır, malzemesini sırtına alır, geriden tek başına yaya olarak orduya yetişmeye çalışır. Bir ara, Resulullah'a geriden birinin yaya gelmekte olduğu haber verilir. Efendimiz: "Bu Ebu Zerr ola!" buyururlar. Yaklaşınca gerçekten onun olduğu anlaşılır ve

Aleyhissalâtu vesselâm'a Ebu Zerr diye haber verirler. Aleyhissalâtu vesselâm:"

Allah Ebu Zerr'e rahmet buyursun. O tek başına yaşar, tek başına ölür, tek başına haşrolunur" buyururlar.

Yukarıda belirtildiği üzere, Ebu Zerr pek çok hususta münferid kalmış, münferid yaşamış ve münferid ölmüştür. [591]

*** HUZEYFE İBNU'L-YEMAN (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)**

ـ4447 ـ1ـ عَنْ حُذَيْفَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قَالَ:]سَألَتْنى أُمِّى مَتَى عَهْدُكَ بِرَسُولِ اللّهِ #؟ فَقلْتُ: مَالِى بِهِ عَهْدٌ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا، فَنَالَتْ مِنِّى. فَقُلْتُ لَهَا: دَعِينِى آتِي رَسُولَ اللّهِ # فَأُصَلِّى مَعَهُ الْمَغْرِبَ وَأسْألُهُ أنْ يَسْتَغْفِرَ لِى وَلَكَ. فَأَتَيْتُهُ فَصَلَّيْتُ مَعَهُ الْمَغْرِبَ فَصَلَّى حَتّى صَلّى الْعِشَاءَ ثُمّ انفَتَلَ فَتَبِعْتُهُ فَسَمِعَ صَوْتِى فَقَالَ: مَنْ هذَا: حُذَيْفَةُ؟ قُلْتُ: نَعَمْ قَالَ: مَا حَاجَتُكَ؟ غَفَرَ اللّهُ تَعَالى لَكَ وُلمِّكَ. إنَّ هذَا مَلَكٌ لَمْ يَنْزِلِ ا‘رْضَ قَطُّ قَبْلَ هذِهِ اللَّيْلَةِ، اسْتَأذَنَ رَبَّهُ أنْ يُسَلِّمَ عَلَيَّ وَيُبَشِّرَنِي أنَّ فَاطِمَةَ سَيِّدَةُ نِسَاءِ أهْلِ الْجَنَّةِ، وَالْحَسَنَ وَالْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أهْلِ الْجَنَّةِ[. أخرجه الترمذي .

1. (4447)- Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Annem bana: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ı (en son) ne zaman gördün?" diye sordu. Ben:

"Şu şu zamandan beri görmedim!" dedim. Annem bana (kızdı ve) azarladı. Bunun üzerine:

"İzin ver Aleyhissalâtu vesselâm'a gideyim, akşam namazını O'nunla kılayım ve bana da sana da mağfiret dileyivermesini taleb edeyim!" dedim. (O gün) Aleyhissalâtu vesselâm'a gittim. Akşamı onunla kıldım. Yatsıyı da kılıncaya kadar (orada nafile) namaz kıldı. Sonra ayrıldı. Ben de peşine düştüm. Derken sesimi işitti.

"Bu kim? Huzeyfe değil mi?" dedi.

"Evet, Huzeyfe'dir!" dedim.
"Hacetin nedir? Allah Teala Hazretleri sana da, annene de mağfiret buyursun. Şu bir melektir. Bu geceden önce arza hiç inmemiştir. Bana selam vermek ve Fatıma'nın cennetteki kadınların efendisi olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in de cennetteki gençlerin efendisi olduğun bana müjdelemek için Rabbinden izin istedi" buyurdu." [Tirmizî, Menâkıb, (3783).] [592]

ـ4448 ـ2ـ وعنه رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالُوا يَا رَسُولَ اللّهِ لَوِ اسْتَخْلَفْتَ؟ فَقَالَ: إنِّى إنِ اسْتَخْلَفْتُ فَعَصَيْتُمُوهُ عُذِّبْتُمْ وَلَكِنْ مَا حَدَّثَكُمْ بِهِ حُذَيْفَةُ فَصدِّقُوهُ، وَمَا أقَرَأكُمْ عَبْدُ اللّهِ بْنُ مَسْعُودٍ فَاقْرَءُوهُ[. أخرجه الترمذي .

2. (4448)- Yine Huzeyfe (radıyallahu anh) anlatıyor: "Ashab:
"Ey Allah'ın Resulü! yerinize bir halife tayin etseniz!" demişti. Şu cevapta bulundu:
"Ben birini yerime koysam, sonra da siz ona isyan etseniz, azaba maruz kalırsınız. Velakin, siz, Huzeyfe'nin size rivayet edeceği sözleri tasdik edin, Abdullah İbnu Mes'ud'un okuyacağını okuyun." [Tirmizî, Menakıb, (3814).][593]

AÇIKLAMA:

1- Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm), bu hadislerinde ümmet için her devirde, her mekanda ve her zamanda, her an ehemiyet taşıyan şeye dikkat çekmekte ve sanki şöyle demektedir: "Benim yerime birini seçmem sizler için çok ehemmiyetli değil, ehemmiyeti olmayan meseleyi bırakın. Velakin kitapla ve sünnetle amel etmek sizin için çok daha ehemiyetlidir. Bunlara dört elle sarılın." Bilhassa Huzeyfe'yi zikretmesi, onun Resulullah'ın sahib-i sırr'ı olmasından ileri gelir. Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh) münafıklarla ilgili sırlara vakıf idi. Herkes hayırdan sorarken, o hep şerden ve arkadan çıkacak fitnelerden sorardı. Resulullah o hususlarla ilgili birçok malumatı kendisine sır olarak tevdi etmiş idi.

Dünyevi fitnelere karşı halkı uyaran o idi. Adullah İbnu Mes'ud (radıyallahu anh) da uhrevi fitnelere karşı uyarma yapardı.

2- Bu hadiste, Resulullah'ın vefatından sonra halife seçimi esnasında Abdullah İbnu Mes'ud'un sarfettiği muknî sözlerle o meselenin hallindeki müsbet katkılarına da işaret etmiş olabilir. Zira o, hilafete Hz. Ebu Bekr'in seçilmesinin gerektiğini söyledikten sonra şu gerekçeyi ileri sürmüştü:

"Biz Resulullah'ın sağlığında öne geçirip, arkasında namaz kıldığı kimseyi, hilafet meselesinde geri atamayız. Nasıl olur da Aleyhissalâtu vesselâm'ın dinimizle ilgili olarak razı olduğu kimseden biz dünyamız hususunda razı olmaz, öne geçirmeyiz?"

Bu hususu te'yid eden bir Tirmizî hadisi şöyledir: "Benden sonra, Ashabımdan Ebu Bekr ve Ömer ikilisine iktida edin. Ammar'ın istikametiyle istikametlenin, İbnu Mesud'un vasiyetine de yapışın." (4371 numaralı hadise bakılsın.)

Bu hadisin başında Hz. Ebu Bekr ve Ömer'e iktida emredildikten sonra, aynı hadisin sonunda İbnu Mes'ud'un vasiyetine temessük (yapışma) emredilmiş olması, bu vasiyetin Hz. Ebu Bekr'e uyma hususundaki vasiyetiyle ilgili olduğu düşüncesine kuvvet veriyor. Efendimiz, mucize olarak istikbâlbin nazarıyla İbnu Mes'ud'un o tavsiyesini görmüş ve ashabına ona uymalarını vasiyet etmiştir.

3- Huzeyfe İbnu'l-Yeman'ın adı, Huzeyfe İbnu Hısl İbni Cabir'dir. Yeman ismi babasınının lakabıdır. Kavminde bir kan davasına karıştığı için Yemen'den kalkıp Medine'ye gelmiş ve orada, Beni Abdu'l-Eşhel ile halif olup yerleşmiştir.

Uhud'a katılmış, o savaşta babasını kaybetmiştir.

Huzeyfe'nin en bariz vasfı Resulullah'ın münafıklar hakkında sahib-i sırr'ı olmasıdır. Aleyhissalâtu vesselâm kimlerin münafık olduğunu sadece Huzeyfe'ye söylemiş idi. Bunu herkes biliyordu. Hatta, Hz. Ömer bir ara: "Benim memurlarım arasında münafık var mı." diye sormuş, "Evet! bir tane!" cevabını alınca, "O kimdir?" diyerek öğrenmek istemiş, ancak Huzeyfe: "Söylemem! demiştir. Huzeyfe, bir müddet sona Hz. Ömer'in onu azlettiğini söyler.

Hz. Ömer (radıyallahu anh), bir kimse öldüğü zaman, Huzeyfe'nin cenaze namazına katılıp katılmadığını sordurur, katılmış ise kendisi de iştirak edermiş.
Huzeyfe Nihavent savaşına katılmıştır. Komutan Nu'mân İbnu Mukaran şehid olunca, bayrağı alır. Bundan sonra Hamedan, Rey, Dinever onun eliyle fethedilir. el-Cezire'nin fethinde hazır bulunur. Nusaybin'e yerleşir ve orada evlenir.
Huzeyfe'nin diğer bir hususiyeti, sakınmak için şerden sormasıdır. "Herkes hayırdan sorarken ben kendimi korumak için şerden sorardım" der. Bu sebeple fitneye müteallik hadisleri çokça rivayet etmiştir. Müşrikler misak aldığı için Bedr'e katılmadığını daha önce belirtmiştik. Hendek savaşı sırasında küffar'dan haber getirmesi için geceleyin onların arasına gönderilmiştir.
Hz. Ömer, bir vali tayin ettiği zaman, tayin kararnamesine, gideceği yer ahalisine hitaben: "Size falancayı şu kadar ücretle gönderiyorum" diye yazardı.Huzeyfe'yi Medâin'e vali olarak gönderince, karanameye: "...Ona itaat edin ve istediğini verin" diye yazar. Huzeyfe Medâin'e gelince köy muhtarları (Dehâkin) onu karşılayıp kararnameyi okurlar.

"Ne miktar itiyorsan söyle!" derler. Huzeyfe (radıyallahu anh):

"Aranızda kaldığım müddetçe yiyeceğim ekmeğimi ve merkebimin yemini istiyorum" der. Hz. Ömer geri çağırdığı zaman, yolda karşılar. Bakar ki, gönderdiği zamanki kılıkkıyafeti içerisinde. Onun bu tevazuundan memnun kalarak kucaklar ve:

"Sen benim kardeşimsin, ben de senin kardeşinim!" der.

Hz. Huzeyfe (radıyallahu anh), Hz. Osman'ın şehadetinden kırk gün sonra, Hicrî 36 yılında vefat eder. Ölüm gelince çok fazla hayıflanır. Niçin ağladığı sorulunca:

"Dünyaya esef ederek ağlamıyorum, bilakis ölüm benim için daha sevgili. Ancak, ne üzerine öleceğimi bilemiyorum: Rıza üzerine mi, gadab üzerine mi?" der. Ölüm geldiği zaman:

"İşte dünyadaki en son ânım! Allahım, biliyorsun ki ben seni seviyorum, sana kavuşmamı mübarek kıl!" der ve ruhunu teslim eder, (radıyallahu anh).[594]

*** SA'D İBNU MU'ÂZ (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4449 ـ1ـ عن البراء رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]أُهْدِىَ لِرَسُولِ اللّهِ # جُبَّةٌ مِنْ سُنْدُسٍ، وَكَانَ يَنْهى عَنِ الْحَرِيرِ، فَعَجَبَ النَّاسُ مِنْهَا. وَفي روايةٍ: ثَوْبُ حَرِيرٍ فَجَعَلْنَا نَلْمُسُهُ وَنَتَعَجَّبُ مِنْهُ. فقَالَ: وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَمَنَادِيلُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ في الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْ هذَا[. أخرجه الشيخان والترمذي.»السُّنْدُسُ« مَا رَقَّ مِنَ اِبْرِيسمِ.و»ا“سْتبرقُ« مَا غَلُظَ مِنْهُ.

1. (4449)- Berâ (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a sündüs bir cübbe hediye edildi, elimizle yoklamaya başladık, hepimiz hayran olmuştuk"
"Nefsim (kudret) elinde olan Zât'a yemin olsun, Sa'd İbnu Mu'âz'ın cennetteki mendilleri bundan hayırlıdır" buyurdular." [Buharî, Libas 26, Bed'ül-Halk 8, Menâkıbu'l-Ensâr 12, Eymân 3; Müslim, Fezail 126, (2468); Tirmizî, Menâkıb, (3846).][595]

ـ4450 ـ2ـ وعن جابرٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: اِهْتَزَّ الْعَرْشُ؛ وفي رواية: اِهْتَزَّ عَرْشُ الرَّحْمنِ لِمَوْتِ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[. أخرجه الشيخان والترمذي.و»اِهْتِزَازُ الْعَرْشِ« كِنَايَةٌ عَن اِرْتياحِهِ بروحه حين صُعِدَ بِها لكرامَتِهِ عَلى ربّهِ، وكلُّ مَنْ خَفَّ ‘مْرٍ وارْتاحَ له فقَد اهْتَزّ لهُ، والمعنَى فرحَ أهْلُ العَرْشِ لِقُدومِهِ على اللّهِ لِمَا رَأوْا مِنْ مَنْزِلَتِهِ وَكرَامَتِهِ وفَضْلِهِ .

2. (4450)- Hz. Câbir (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: "Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatından

Arş titredi. -Bir rivayette "Arş-ı Rahmân titredi" buyurmuştur-" [Buharî, Menâkıbu'l-Ensâr 12; Müslim, Fezailu's-Sahâbe 125, (2467); Tirmizî, Menâkıb, (3847).][596]

ـ4451 ـ3ـ وعن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]لَمَّا حُمِلَتْ جَنَازَةُ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ رَضِيَ اللّهُ عَنّه قالَ الْمُنَافِقُونَ: مَا أخَفَّ مَا كَانَتْ جَنَازَتُهُ؛ يَعْنُونَ لِحُكْمِهِ في بَنِى قُرَيْظَةَ. فَبَلَغَ ذلِكَ رَسُولَ اللّهِ #. فقَالَ: إنَّ الْمَئِكَةَ كَانَتْ تَحْمِلُهُ[. أخرجه الترمذي.

3. (4451)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Sad İbnu Mu'âz (radıyallahu anh)'ın cenazesi taşındığı zaman münafıklar: "Cenazesi ne kadar hafif!" dediler. (Bu sözleriyle) Benî Kureyza hakkındaki hükmünü kastediyorlardı. Bu, Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın kulağına ulaştı. Hemen şunu söyledi: "Onun cenazesini melekler taşıyordu. (Bu sebeple insanlara hafif geldi)." [Tirmizî, Menâkıb, (3848).][597]

AÇIKLAMA:

Sa'd İbnu Mu'âz, Ensâr'ın bir yarısını teşkil eden Evslilerin lideri idi. Müslümanlara muallim ve İslâm'ın neşri için Resûlullah tarafından Medine'ye gönderilen Mus'ab İbnu Umeyr'in eliyle İslâm'a girmiş idi. Müslüman olur olmaz kavmi Abdu'l-Eşhed'i toplayıp: "Müslüman oluncaya kadar erkeklerinizin de kadınlarınızın da bana konuşması haramdır" der. Derhal hepsi müslüman olur

Sa'd İbnu Mu'âz (radıyallahu anh) İslâm'a fevkalâde hizmeti geçen zatlardan biridir. Medine'de İslâm'ın bidayette kökleşip inkişafında ve Resûlullah'ın himayesinde, katkısı büyük olmuştur. Bedir, Uhud, Hendek savaşlarına katılmıştır. Hendek'te koldaki ana damardan isabet alarak yaralanır. Yaralanan Sa'd şöyle dua eder: "Ey Allahım! Kureyş'le yapacak daha savaşımız varsa o savaş için ömrümü uzat! Ben, Resûlüne eza veren, onu yalanlayan ve yurdundan çıkaran bir kavimle savaşmaktan hoşlandığım kadar başka bir şeyden hoşlanmam. Eğer onlarla aramızdaki savaş sona erdiyse şu yaramı şehâdete vesile kıl. Benî

Kureyza'dan içim rahata kavuşmadan canımı alma!" Resûlullah onun tedavisiyle daha yakından ilgilenebilmek için Mescid'in içerisine çadır kurdurarak, oraya yatırmış, kanı durdurabilmek için dağlama tatbik etmiştir. Bir ara kesilen kan, Benî Kureyza hakkındaki hükmünden sonra tekrar akmaya başlar. Bütün ihtimama rağmen kan durdurulamaz ve kan kaybından vefat eder. Ancak ölmezden önce, savaş sırasında müslümanlara ihanet ederek Kureyş'le işbirliği yapmaya kalkan Benî Kureyza yahudilerinin cezalandırılmasında hakem olmuş, onların hakettikleri ve "Allah'ın hükmüne muvafık düşen" cezayı vermiştir: "Mukatillerin öldürülmesi, kadın ve çocukların esir edilmesi, mallarının taksimi."

Sa'd İbnu Mu'âz'ın vefatı anında Cebrâil aleyhissalâm Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelip: "Ey Allah'ın Resûlü! Kendisine sema kapıları açılan ve Arş'ı titreten bu zât kimdir?" der. Aleyhissalâtu vesselâm, elbisesini çekerek çarçabuk dışarı çıkar, Sâ'd'ın vefat etmiş olduğunu görür.

Resûlullah cenazesini defnedip dönerken sakallarının üstünden gözyaşları süzülür. Resûlullah, Sa'd'ın cenazesine, daha önce Arz'a ayak basmamış olan yetmiş bin meleğin indiğini, (onun gelmesinden duyduğu sevinç ve neşe ile) Arşu'r-Rahmân'ın ihtizaza gelip deprendiğini söylemiştir.

Sa'd'ın vefatı sebebiyle Arş'ın ihtizaza gelmesi ile ilgili hadis, bir çok Sahabî tarafından rivayet edilmiştir: Câbir, Ebu Saîd el-Hudrî Esîd İbnu Hudayr, Rümeyse, Esmâ Bintu Yezîd, Abdullah İbnu Bedr, İbnu Ömer (radıyallahu anhüm ecmâîn).

Tîbî, münafıkların sarfettiği "Sa'd'ın cenazesi ne kadar hafif" sözüyle, Sa'd'ı kötülemeyi gaye edindiklerini, Benî Kureyza hakkında verdiği hükümde adaleti gözetmeyip zulme yer verdiğine dair kanaatlerini izhar ettiklerini belirtir. İşte onların bu "hakaret niyetlerine", Resûlullah cevap maksadıyla anında: "Onun cenazesinin hafifliğinin, ona tazîmen meleklerin taşımasından ileri geldiğini" söylemiştir.

Sa'd'ı unutulmaz kılan hizmetlerinden biri olarak Bedir savaşı bidâyetindeki tavrı ve sözleri zikredilir: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Kureyş'in kervanının önünü kesmek gayesiyle Medine'den

ayrılmış, müslümanlar hedefe doğru yol alırken, yarı yolda kervanın kaçtığı, Kureyşlilerin savaşmak üzere yola çıktıkları haberi gelince, Resûlullah, kendileriyle sadece kendisini ve müslümanları himaye etmeleri hususunda antlaşma yapmış olduğu Ensâr'ın bu yeni durumda isteyerek savaşa katılmalarını arzu ediyor, ancak açıktan söylemiyordu. Bu sebeple Ashâb'ın ve bâhusus muhacirlerin sözcüleri durumunda olan Hz. Ebu Bekr ve Hz. Ömer gibi büyüklerle istişare ederek mevzuya girer. İşte bu sırada Sa'd İbnu Mu'âz, zekavat ve ferasetiyle Aleyhissâlatu vesselâm'ın niyetini sezer ve Resûlullah'ı son derece memnun edecek şu konuşmayı yapar:
"Allah'a kasem olsun, sanki siz bizi (Ensârîleri) kastediyorsunuz!" der ve "Evet!" karşılığını alınca, sözlerine devam eder:
"Biz sana inanmış ve seni tasdik etmişiz, senin getirdiğin şeriatın hak olduğuna şehadet etmişiz. Seni dinleyip itaat edeceğimize dair garanti vermişiz. Öyleyse ey Allah'ın Resûlü, dilediğine karar ver, biz seninle beraberiz. Seni Hak ile gönderen Zât-ı Zülcelal'e yemin olsun şu denize yürüyecek olsan biz de seninle birlikte dalacağız ve bizden tek kişi geri kalmayacak. Bizi yarın düşmanla karşılaştırmandan rahatsız olmayacağız. Bizler harp sırasında sabırlı, karşılaşma esnasıda da sebatkâr kişileriz. Umulur ki, Allah sizi memnun kılacak şeyi aramızda murad edecektir. Bizi Allah'ın bereketiyle sevket!"
Resûlullah bu sözlere son derece memnun kalır ve düşmanla karşılaşma hususunda şevke gelir.
Hâdiseyi anlatan İbnu'l Esîr: "Sa'd İbnu Mu'âz'a fahr için bu vak'a kâfidir, gerisini terkediyoruz" der.[598]

* ABDULLAH İBNU ABBÂS (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

ـ4452 ـ1ـ عن ابْنِ عبَّاسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قالَ:]ضَمَّنِى رَسُولُ اللّهِ # الى صَدْرِهِ، وَقَالَ: اللّهُمَّ فَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَفي روايةٍ: اللّهُمَّ عَلِّمْهُ الْكِتَابَ. وفي أُخْرى: الْحِكْمَةَ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4452)- İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) beni sinesine bastırdı ve: "Allahım, bunu dinde fakîh kıl" diye dua etti." Bir başka rivayette: "Allahım ona Kitab'ı öğret!"; bir diğer rivayette: "Hikmeti öğret" demiştir." [Buharî, Fezâil'l-Ashâb 24, İlm 17, Vudû 10, İ'tisam 1; Müslim, Fezâilu's Sahâbe 138, (2477); Tirmizî, Menâkıb, (3823, 3824).][599]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Abbâs (radıyallahu anhümâ) Resûlullah'ın en ziyade sevdiği amcalarından Abbâs İbnu Abdilmuttalib'in oğludur. Annesi Lübâbetü'l-Kübrâ Bintu'l-Hâris'tir. Aynı zamanda Hâlid İbnu Velîd'in teyzesinin oğludur. Habru'l Ümme denmiştir. İlminin genişliğine telmihen Bahr lakabı da verilmiştir. İbnu Ömer onun için: "Muhammed'e ineni en iyi bilen insan" demiştir.

İbnu Abbas hakkında yeterli bilgiyi birinci ciltte kaydettiğimiz için (s. 81 ve devamı) burada hayatı ve şahsiyeti hakkında teferruata girmeyerek, sadece sadedinde olduğumuz hadisle ilgili bazı açıklamalar kaydedeceğiz:

***** İbnu Abbas (radıyallahu anhümâ), bu duanın bereketine Kur'ân-ı Kerîm'i tefsir'de, ümmetin en büyük müfessir alimi olmuştur.

***** Burada, Resûlullah'ın İbnu Abbas'a yaptığı duanın üç veçhi kaydedilmiştir. Başka vecihler de farklı kitaplarda gelmiştir:

****** "Allahım ona kurân'ın te'vilini öğret".

****** "Allahım İbnu Abbâs'a hikmet ver ve te'vîli öğret".

****** "Allahım onu dinde fakih (anlayışlı) kıl, Kurân'ın te'vilini öğret.

"* Burada hikmetle ne kastedildiği hususunda da ülemâ ihtilaf etmiştir. Başlıca şu görüşler ileri sürülmüştür:

****** Sözde isabetlilik denmiş.

****** Allah adına anlama,

****** Sıhhatine aklın şehadet ettiği şey denmiş,

****** Vesveselerle ilham arasını tefrike yarayan nur denmiş,

****** Bazıları, Kur'an demiştir.

****** Kur'ân'la amel denmiştir.
****** Sünnet denmiştir.
****** Haşyet denmiştir.
****** Akıl denmiştir.
Şarihler, İbnu Abbâs (radıyallahu anhüma)'nın izhar ettiği hal'e bakarak, Aleyhissalâtu vesselâm'ın onun için yaptığı duanın Allah indinde kabule mazhar olduğunu belirtirler. "Zîra derler, tefsir bilmek, din ilminde diğer sahabeler arasında mümtaz bir mevki tutmaktadır."
Fıkıh kelimesi de, fehim yani anlayış mânasına gelir. Şu halde dinde fakih olmak, "dinde anlayış sahibi olmak" mânasına da gelir. Bu mâna "din ilmini bilmek" manasına da şâmildir.[600]

* ABDULLAH İBNU ÖMER (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

ـ4453 ـ1ـ عن عبداللّه بن عُمَرَ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما قال:]رَأيْتُ كَأنَّ بِيَدِى قِطْعَةً مِنِ اسْتَبْرَقٍ وَلَيْسَ مَكَانٌ أُرِيدُهُ مِنَ الْجَنَّةِ اَّ طَارَتْ بِى إلَيْهِ. قَالَ: فَقَصَصْتُهَا عَلى حَفْصَةَ: فَقَصَّتْهَا عَلى النَّبِىِّ # فقَالَ لَهَا إنَّ أخَاكِ رَجُلٌ صَالِحٌ لَوْ كَانَ يَقُومُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: فَمَا تَرَكْتُ قِيَامَ اللَّيْلِ بَعْدَ ذلِكَ[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4453)- Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ) anlatıyor: "(Rüyamda) elimde bir istirak parçası gördüm. Cennette her nereye istedi isem bu parça beni (bir kanat gibi) oraya uçuruyordu. Rüyamı (kızkardeşim) Hafsa'ya anlattım, O da Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a anlatmış. Aleyhissalâtu vesselâm, Hafsa'ya:
"Kardeşin Abdullah (Allah'ın ve kulların hakkına riayet eden) sâlih bir insan, keşke geceleyin de namaza kalksa!" buyurmuş. Ben bu vak'adan sonra gece namazını hiç bırakmadım." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab 19, Mesâcid 58, Teheccüd 2, 21, Tâbir 25, 35, 36; Müslim, Fezâilu's-Sahâbe 139, (2478); Tirmizî, Menâkıb, (3825).][601]
AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Ömer hakkında birinci ciltte yeterli bilgi verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz. (1. cilt, s. 71-74).[602]

* ABDULLAH İBNU'Z-ZÜBEYR (RADIYALLAHU ANHÜMÂ)

ـ4454 ـ1ـ عن عائشة رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالتْ:]أوَّلُ مَوْلُودٍ وُلِدَ في ا“سْمِ عَبْدُ اللّهِ ابْنِ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. فَأتَوْا بِهِ النَّبِىَّ # فَأخذَ تَمْرَةً فَكَهَا. ثُمَّ أدْخَلَهَا فيهِ. فَأوَّلُ مَا دَخَلَ بَطْنَهُ رِيقُ رَسُولِ اللّهِ #[.
أخرجه الشيخان .

1. (4454)- Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "İslâm'da doğan ilk çocuk Abdullah İbnu'z-Zübeyr (radıyallahu anhümâ)'dır. Doğunca onu Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a getirdiler. Bir hurma alarak ağzında gevdi, sonra (sevdiği şeyi) çocuğun ağzına soktu. Karnına ilk giren şey Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın tükrüğü oldu." [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45; Müslim, Adâb 26, (2146).] [603]

AÇIKLAMA:

Abdullah İbnu Zübeyr'in "ilk çocuk" olmasından maksad, hicretten sonra Medine'de doğan ilk çocuk olmasıdır. Değilse, Habeşistan'da Abdullah İbnu Ca'fer doğmuştur. Hicretten sonra Medine'de Ensâr'dan ilk doğan çocuk Mesleme İbnu Mahled olmuştur. Nu'man İbnu Beşîr'in, ilk doğan çocuk olduğu da söylenmiştir. Sadedinde olduğumuz hadis Abdullah İbnu Zübeyr'in, hicretin birinci yılı içinde doğduğunu ifade etmektedir. Vâkidî ise hicretten 20 ay sonra, ikinci yılda doğduğunu söylemiştir. Ancak önceki ifade esas kabul edilmiştir.
Abdullah'ın doğumu müslümanlar arasında büyük bir sevince ve ferahlamaya sebep olur. Çünkü yahudiler: "Biz muhacirlere sihir yaptık, artık onların çocuğu olmayacak" diye maneviyat bozucu propagandalar

yapmışlardı. Memleketleri olan Mekke'den ayrılmış, malsız, mülksüz ve de maddî sınkıntı içinde olan ve üstelik Medine'nin rutubetli havasına henüz intibak edememiş olmakla birtakım rahatsızlıklara mâruz kalmış olan muhâcir kitle üzerinde bu propagandaların menfî tesirleri oluyordu. Şu halde Abdullah (radıyallahu anh)'ın doğumu, yahudi propagandasının yalandan ibaret olduğuna yakîn hasıl ederek menfi havayı fevkalâde kırmış olacak ki müslümanlar safında büyük bir sevinç ve rahatlama hasıl etmiştir.[604]

ـ4455 ـ2ـ وعنها رَضِيَ اللّهُ عَنْها قالت:]رَأى رَسُولُ اللّهِ # في بَيْتِ الزُّبَيْرِ مِصْبَاحاً. فقَالَ يَا عَائِشةُ، مَا أرَى أسْمَاءَ إِلاّ قَدْ نُفِسَتْ فَ تُسَمُّوهُ حَتّى أُسَمِّيَهُ. فَسَمَّاهُ عَبْدَاللّهِ، وَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ بِيَدِهِ[. أخرجه الترمذي .

2. (4455)- Yine Hz. Aişe (radıyallahu anhâ) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Zübeyr'in evinde bir kandil görmüştü:
"Ey Aişe dedi. Ben Esmâ'yı nifas olmuş (doğum yapmış) zannediyorum. Sakın çocuğa isim koymayın, ben isim koyacağım.!"
Sonra ona Abdullah ismini koydu ve elindeki bir hurma ile de tahnîk yaptı." [Tirmizî, Menâkıb, (3826).][605]

AÇIKLAMA:

1- Tahnîk: Yeni doğan çocuğa süt vermezden önce yapılan bir muameledir. Şöyle ki hurma ağızda gevilir, sonra bu hurma gevişi ile çocuğun damağı ovulur. Böylece bebeğin midesine ilk giren şey hurma suyu olur. Bu, müstehabdır.
Hadis, yeni doğan çocuğa isim koymak, tahnîk yapmak gibi muamelelerle Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın bizzat ilgilendiğini göstermektedir.
2- Abdullah İbnu Zübeyr, Resûlullah'ın baldızı olan Esmâ Bintu Ebî Bekr'in oğludur. Baba tarafından büyükannesi Safiyye Bintu Abdilmuttalib'tir -ki Resûlullah'ın halasıdır-. Hz. Aişe de teyzesidir.

Annesi Esma'ya hamile olarak Medine'ye hicret etmiştir. Hicretten sonra hamile kaldığı da söylenmiştir.
Abdullah, çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, uzun uzun namaz kılan, şecâ'at sahibi bir kimsedir. Zamanını üçe taksim etmiştir: Bir gece sabaha kadar kıyam eder, bir gece sabaha kadar rükû eder, bir gece de sabaha kadar secde ederdi. Müslim İbnu Yennâk der ki: "Bir gün İbnu'z-Zübeyr bir rükûda bulundu, ben, o sırada Bakara, Âl-i İmrân, Nisa ve Mâide sûrelerini okudum, o hâlâ doğrulmamıştı." Cum'a'dan cum'a'ya hiç iftar etmeden oruç tuttuğu, açınca da cüz'î bir şey yediği belirtilir. Daha yedi veya sekiz yaşında iken babası onu Resûlullah'a biat etmeye getirmiş, Aleyhissalâtu vesselâm tebessüm buyurarak biat almıştır.
Abdullah İbnu'z-Zübyer İfrikiye'nin fethinde bulunmuş ve gerçekleştirmiştir.
Hz. Muâviye (radıyallahu anh) vefat edince, oğlu Yezîd'e biat etmemiş, Yezîd onu itaate getirmek için Müslim İbnu Ukbe'yi göndermiş, Müslim de Medine'yi muhasara etmiş ve Medineliler meşhur Harra vak'asını yaşamışlardır. İbnu'z-Zübyer'le savaşmak için buradan Mekke'ye hareket eden Müslim yolda ölmüş komutayı Husayn İbnu Nümeyr es-Sekûfî almış, Hicrî 64 yılında Zübeyr'i muhasara etmiştir. Bu muhasara sırasında Ka'be yakılmış ve bu yangında Hz. İbrahim'in İsmail'e bedel kurban ettiği koçun boynuzu da yanmıştır. Yezîd ölünceye kadar muhasara sürmüş, o zaman Huseyn, Abdullah'a -aralarında cereyan eden savaşta ölenlerin kanı heder olmak kaydıyla- biat etmeyi ve birlikte Şam'a gitmeyi ve orada hilafete oturtmayı teklif etmiş, ancak Abdullah: "Ben ölenlerin kanını heder edemem (cezasız bırakmam)" diyerek teklifi kabul etmemiştir. Husayn da: "Seni dâhi veya mâhir sayanı Allah çirkin kılsın. Ben seni hilafete çağırıyorum, sen ise beni katle!" demiştir.
Yezîd'in ölümünden sonra Abdullah'a biat edilir. Hicâz, Yemen, Irak, Horasan ahalisi ona itaat eder. İbnu'z-Zübeyr, Abdulmelik İbnu Mervân babasından sonra başa geçinceye kadar hilafette kalır. Şam ve Mısır'ı disipline sokunca ordu hazırlar. Irak'a yürür. Mus'ab İbnu'z-Zübeyr'i katleder. Hicaz'a Haccac İbnu Yusuf'u (Haccac-ı Zalim) gönderir. Haccac Abdullah'ı Mekke'de muhasara eder. Yıl 72, Zilhicce, Ebu Kubeys

dağına mancınık kurar. Ka'be' ye taş atmaktan çekinmez. Muhasara 73 yılının Cemadiyelâhire ayında Abdullah'ın şehid edilmesine kadar sürer.
Abdullah hilafeti sırasında Ka'be'nin tamirini yeniler, Hıcr'ı ona dahil eder. Ancak şehid edildikten sonra, Abdülmelik İbnu Mervan Ka'be'yi önceki haline çevirtir ve Hıcr'ı binanın tekrar dışında bıraktırır.
Abdullah İbnu'z-Zübeyr'in annesi Esma, bu vesile ile zikri gereken bir dirayet ve şecaat örneğidir. Haccac'la savaş sırasında oğlu Abdullah'a fevkalade destek vermiştir: Urve İbnu'z-Zübeyr anlatıyor. "Abdullah (radıyallahu anh)'ın katlinden on gün kadar önce, muhasara şiddet kesbetmişti. Abdullah'ın yanına annesi Esma müsellah olarak girer. Abdullah:
"Ölümde rahat var!" der. Annesi:
"Belki de bunu benim için temenni etmiş olmalısın! Ama ben senin iki tarafından biri bana getirilmezden önce ölmek istemiyorum: Ya öldürüleceksin, bu durumda sevabını ümid edip sabredeceğim, yahut da düşmanına galebe çalacaksın ve için huzur bulacak!" der. Abdullah güler. Öldürüldüğü gün gelince, annesinin yanına girdi. Annesi:
"Ey oğlum, sakın ölüm korkusuyla onlardan nefsine züll getireceğinden korktuğun bir mütareke kabul etmeyesin. Allah'a yemin olsun izzetle gelecek bir kılınç darbesi, zilletle gelecek bir kamçı, darbesinden daha hayırlıdır" der. Abdullah dışarı çıkar, Ka'be'de, saldırganlarla kahramanca çarpışır. Hangi köşeye hücum etmiş ise oradaki Şamlı askerleri hezimete uğratır. Ancak Safa tepesi cihetinden gelen bir taş iki gözünün arasına isabet eder ve yıkılmasına sebep olur. Şamlılar başına toplanıp şehid ederler."
Ya'la İbnu Harmele der ki: "İbnu'z-Zübeyr'in öldürülmesinden sonra Mekke'ye girdim. Annesi geldi. Uzun boylu, yaşlı bir kadındı. Gözleri kapanmıştı, başkası yediyordu. Haccac'a:
"Bu suvariye inme zamanı gelmedi mi?" dedi. Haccac ona:
"Münafık (oğlun) mu?" dedi. Esma:
"Hayır, vallahi o münafık değildi, bilakis çok oruç tutan, geceleri çok kalkan, (günlerce iftar etmeksizin) oruç tutan bir kimseydi" dedi. Haccac:

"Çekil buradan, sen bunamış bir ihtiyaresin!" diye bağırdı. Esmâ:

"Hayır, vallahi bunamadım! Ben muhakkak ki Resulullah'ın şöyle söylediğini işittim: "Sakif'ten bir yalancı, bir de mübir (insanları helak eden, yakıp yıkan) çıkacak." Yalancıyı gördük, mubir'e gelince, o mübir de sensin." Esma, yalancı sözü ile Muhtar İbnu Ebî Ubeyd'i kastediyordu."

Abdullah İbnu'z-Zübeyr İbnu Hacer'e göre 73 senesinin Cemâdi'l-Ulâ ayında şehid edilmiştir, (radıyallahu anh).[606]

*** BİLAL İBNU RABAH (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4456 ـ1ـ عن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ #: يَا بِلَلُ حَدِّثَنِي بَأَرْجَى عَمَلٍ عَمِلْتَهُ في ا“سْمِ مَنْفَعَةً عِنْدَكَ فإنِّى سَمِعْتُ اللَّيْلَةَ خَشْفَ نَعْلَيْكَ بَيْنَ يَدَيَّ في الْجَنَّةِ. فقَالَ: مَا عَمِلْتُ في ا“سْمِ عَمً أرْجى عِنْدِى مَنْفَعَةً مِنْ أنِّي َ أتَطَهَّرُ طُهُوراً تَاماً فِي سَاعَةٍ مِنْ لَيْلٍ أوْ نَهَارٍ إّ صَلَّيْتُ بذلِكَ الطَّهُورِ مَا كُتِبَ لِي أنْ أُصَلِّي[. أخرجه الشيخان .

1. (4456)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki:

"Ey Bilal! İslâm olalıdan beri işlediğin ve sen çok menfaat ümid ettiğin ameli bana söyler misin? Çünkü ben, bu gece (rüyamda), cenette ön tarafımda senin ayakkabılarının sesini işittim!"

Bilal şu cevabı verdi:

"Ben İslam'da, nazarımda, daha çok menfaat umduğum şu amelden başkasını işlemedim: Gece olsun gündüz olsun tam bir temizlik yaptığım (abdest aldığım) zaman, mutlaka bana kılmam yazılan bir namaz kılarım." [Buharî, Teheccüd 17; Müslim Fezailu's-Sahabe 108, (2458).][607]

ـ4457 ـ2ـ وفي رواية للبخاري عن جابرٍ قال:]كَانَ عُمَرُ رَضِيَ اللّهُ عَنْه يَقُولُ: أبُو بَكْرٍ سَيِّدُنَا وَأعْتَقَ سَيِّدَنَا، يَعْنِى بِّ رَضِيَ اللّهُ عَنْهما[.»حَشْفَ نَعْلَيْكَ« أىْ تَحْرِيكهُمَا .

2. (4457)- Buhari'nin bir rivayetinde Hz. Cabir (radıyallahu anh)'tan şu rivayet kaydedilmiştir: "Hz. Ömer (radıyallahu anh) derdi ki: "Ebu Bekir, efendimizdir, seyyidimizi azad etmiştir." Bundan, Bilal (radıyallahu anh)'ı kastederdi." [Buharî, Fezâilu'l-Ashab'ın-Nebi 23.][608]

AÇIKLAMA:

1- Bilal İbnu Rabah, Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın, Bilal-i Habeşi olarak bilinen meşhur müezzinidir. İlk müslümanlardandır ve inancı için Habbab İbnu'l-Eret, Ammar İbnu Yasir gibi en çok işkence çekenler arasında yer alır. Resulullah'ın hususi sevgi, iltifat ve takdirine mazhar olmuş bahtiyarlardandır.

2- Birinci hadisteki, Hz. Bilal, "kılması yazılan namaz" tabiriyle, farz ve nafile, hepsine şamil olacak bir ifadeye yer vermiş olmaktadır. İbnu't-Tin der ki: "Bilal böyle itikad etmektedir, çünkü Resulullah (aleyhissalâtu vesselâm)'dan namazın en efdal amel olduğunu, sırrî yapılan amelin cehrî olandan efdal olduğunu öğrenmişti. Bu açıklama ile, zikredilenin dışında salih amel zikredecek olanın zikri ortadan kalkar. Zahir olan şu ki, Bilal'den sorulmuş olan en ümid verici amellerden murad, nafile amellerdir. Çünük farz olanların efdal olacağı açıktır."[609]

3- Bazı Fevaid:

***** Hadis, ibadet için vakit tayini hususunda içtihadın caiz olduğunu gösteriyor. Çünkü Hz. Bilal, zikredilen ibadeti şahsi istinbatı ile yapmış, Resulullah da bunu tasvib etmiştir.

***** İbnu'l-Cevzî: "Hadiste, abdestin arkasınadan namaz kılmaya teşvik var ta ki abdest, maksaddan hali kalmasın" der.

***** Salihlere, Allah'ın kendilerine hangi salih amelle hidayet nasib ettiği sorulabilir. Böylece, bu amellere başkalarının da uyması sağlanmış olur.

***** Şeyh, başkasını da teşvik maksadıyla tilmizine, güzel olan amelinden sorabilir. Güzel olmayan amelinden sormaz, ondan nehyeder.
***** Bu namazın mekruh vakitlerde de kılınabileceğine istidlal edilmiştir. Çünkü hadiste mutlak bir üslubla: "Her vakitte..." denilmiştir. Nitekim, rivayetin başka vecihleri bu hususta daha sarihtir: "Bana bir hades ârız oldu mu hemen anında abdest alırım" veya "Abdestim bozulunca mutlaka abdest alır iki rek'at namaz kılarım." Bu ifadeler, hadesi abdestin, abdesti de iki rek'at namazın takip ettiğini ifade eder, vakit ne olursa olsun.
***** Devamlı abdestli olmak müstehabtir. Bunun mükafaatı cennete girmektir. Çünkü bir hadise göre, kişi yatıncaya kadar abdestli olur. Böylece geceye girerse ruhu yükselir ve Arş'ın altında secde eder. Şu halde bu sevap, zikredilen amel sebebiyle olmaktadır. Bu hadis "Kimse ameliyle cennete giremez" hadisine muhalif değildi. Çünkü bu sonuncu hadisle "Yaptığınız ameller sebebiyle cennete girin" (Nahl 32) âyeti arasını te'lifte şu meşhur mülahaza söylenmiştir: "Cennete giriş Allah'ın rahmetiyledir, fakat orada elde edilecek derece amele tabidir."
Hâdise rüyada cereyan etmiş olmalıdır. Çünkü, cennete dünyada iken girmek kimseye nasip olmaz. Rüya da olsa, rivayet Hz. Bilal'in faziletine delildir. Çünkü peygamberlerin rüyası vahiydir.
Bilâl'in Resûlullah'tan önde yürümesi yakaza halindeki adetinden ileri gelir. Çünkü Hz. Bilâl, yolda Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'ın önünde yürürdü. Şu halde aynı hali rü'yada da görmüş oldu. Bundan Bilâl' in cennete Aleyhissâlatu vesselâm'dan önce gireceği istidlal edilemez. Çünkü daima tâbi olma makamındadır. Resûlullah, bu hadisleriyle Bilâl' in hayatı boyunca bu hal üzere devam edeceğini müjdelemiş olmaktadır ki, bu, Bilâl (radıyallahu anh) için büyük bir menkîbe, fevkalâde bir şereftir.
***** Hadis, Mutezile'nin iddiası hilafına cennetin halen mahluk ve mevcut olduğuna delildir.
4- Hz. Bilâl'in hayatıyla ilgili bir kısım teferruata daha önce yer verdiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz (8. cilt, 351-354).
5- İkinci hadiste Hz. Ömer'in, Hz. Bilâl için "efendimiz" demesi, onun Hz. Ömer'den efdal olduğunu ifade etmez. Alimler, Hz. Ömer'in bunu

tevazû gereği söylemiş olabileceğini belirtirler. Bilâl, seyyidlerden olsa da seyyidliğin efdaliyet gerektirmediği söylenmiştir. [610]

*** UBEY İBNU KA'B (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4458 ـ1ـ عن أنسٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]قَالَ رَسُولُ اللّهِ # ُبَيّ بْنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللّهُ عَنْه: إنَّ اللّهَ أمَرَنِى أنْ أقْرَأ عَلَيْكَ لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أهْلِ الْكِتَابِ. قَالَ: وَسَمَّانِى اللّهُ تَعالى لَكَ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَبَكَى أُبَيٌّ رَضِيَ اللّهُ عَنْه[. أخرجه الشيخان والترمذي .

1. (4458)- Hz. Enes (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) Übey İbnu Ka'b (radıyallahu anh)'a: "Allah bana, Lemyekünillezine keferû'yu sana okumamı emretti!" demişti. Ka'b: "Yani Allah Teâla Hazretleri benim ismimi size zikir mi etti?" diye sual etti. Aleyhissalâtu vesselam:
"Evet!" buyurdular. Bunun üzerine Ubey (radıyallahu anh) ağladı". [Buhârî, Menâkubu'l-Ensar 16, Tefsir, Lem-Yekun 1; Müslim, Fezailu's-Sahabe 122, (799); Tirmizî, Menâkıb, (3894).][611]

AÇIKLAMA:

1- Übey İbnu Ka'b İbnu Kays el-Hazreci en-Neccârî el-Ensârî: Ensar'ın ilk müslümanlarındandır. Akabe biatına katılmıştır. Bedir ve diğer gazvelerin hepsine Resulullah ile birlikte iştirak etmiştir. Übey kaza yönüyle de öndedir. Mesrûk der ki: "Resûlullah'ın Ashabı içerisinde kaza ehli altı idi: Ömer, Ali, Abdullah, Ubey, Zeyd ve Ebu Musa." Ubey, Resûlullah Medine'ye geldiği zaman kâtiplik yapan ilk kimse olmuştur. Mektupların sonuna: "Bunu falan oğlu falan yazdı" diye not düşme işini de ilk o başlatmıştır.
Sadedinde olduğumuz hadiste Ubey İbnu Ka'b, Resûlullah'a Allah ismimi zikretti mi, yoksa "Ashabından birine oku" dedi de sen mi beni

tercih ettin? mânasıda Resûlullah'a sual tevcih etmiştir. Resûlullah, Cenab-ı Hakk'ın onu ismen zikrettiğini ifade edince, bu mazhariyete şükretmede kusur mu işlerim diye endişesinden veya böyle mazhariyetin verdiği ferah ve sürurdan ağlamış olmalıdır. İnsan bazı kere de neşesinden, sevincinden ağlar. Übey İbnu Ka'b'a Resûlullah'ın arzı, Übey'in Aleyhissalâtu vesselâm'dan kıraatı öğrenmesi ve o hususta hazâkat kazanması içindi. Ayrıca hadiste, Kur'ân'ı arzetmenin sünnet kılınması, Übey İbnu Ka'b'ın faziletini ilan, Kur'ân'ın hıfzında ve kıraatında üstünlüğünü ve otoritesini beyan gibi başka maksadlar da var.

Hadisten ayrıca, ehlinden ilim alırken kendi dûnunda bile olsa, talibin tevazû göstermesinin meşruiyeti anlaşılmıştır.

Kurtubî, Lemyekunillezine keferû suresinin zikredilmede imtiyazlı kılınmasını, onun muhtevasıyla açıklar: "Çünkü der, o sûre tevhid, risalet, ihlas ve peygamberlere inen suhuf ve kitaplara da şamildir, namaz, zekât, meâd (ahiret), cennet ve cehennem ehlinin kısaca zikirleri var."

Ubey İbnu Ka'b Hicrî 30 yılında vefat etmiştir. 32'de vefat ettiği de söylenmiştir. Başka rakamlar da ileri sürülmüştür, (radıyallahu anh). [612]

*** EBU TALHA EL-ENSARÎ (RADIYALLAHU ANH)**

ـ4459 ـ1ـ عن أبى هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]جَاءَ رَجُلٌ الى رَسُولِ اللّهِ #. فقَالَ: إنِّى مَجْهُودٌ. فأرْسَلَ الى بَعْضِ نِسَائِهِ. فقَالَتْ: والَّذى بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا عِنْدَنَا إ َّ مَاءٌ. ثُمَّ أرْسَلَ إلى أُخْرَى؛ فقَالَتْ مِثْلَ ذلِكَ. فقَالَ #: مَنْ يُضَيِّفُهُ يَرْحَمُهُ اللّهُ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ ا‘نْصَارِ يُقَالُ لَهُ أبُو طَلْحَةَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه فَقَالَ: أنَا يَا رَسُولَ اللّهِ، فَانْطَلَقَ بِهِ الى رَحْلِهِ. فقَالَ “مْرَأتِهِ: هَلْ عِنْدَكِ شَىْءٌ؟ فقَالَتْ: َ إ َّ قُوتَ صِبْيَانِى. قَالَ: فَعَلِّلِيهِمْ بِشَىْءٍ ثُمَّ نَوِّمِيهِمْ فإذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأرِيهِ أنَا نَأكُلُ فإذَا أهْوَى بِيَدِهِ لِيَأكُلَ فَقُومِي إلى السَّرَاجِ كَيْ تُصْلِحِيهِ فَأطْفِيهِ. فَفَعَلْتَ، وَقَعْدُوا وَأكَلَ الضَّيْفُ وَبَاتَا طَاوِيَيْنِ. فَلَمَّا أصْبَحَ غَدَا عَلى رَسُولِ اللّهِ

#. فقَالَ لَهُ # لَقَدْ عَجِبَ اللّهُ الْبَارِحَةَ مِنْ صِنِيعكُمَا بَضَيْفِكُمَا. فَنَزَلَ قَوْلُهُ تعالى: وَيُؤْثِرُونَ عَلى أنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ]. أخرجه الشيخان.»المجهودُ« الْمَهْزُولُ الجَائِعُ.
و»تَعليلُ الطِّفْلِ« وَعْدُهُ وَتَسْوِيفُهُ وَتَمْنِيَتُهُ وَصَرْفُهُ عَمَّا يُرَادُ صَرْفُهُ عَنْهُ، وَإذَا نَامَ الصَّائِمُ وَلَمْ يُفْطِرْ فَهُوَ طَاوٍ.و»الخَصَاصَةُ« الحَاجَةُ والفاقَةُ .

1. (4459)- Hz. Ebu Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir adam Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm)'a gelerek:
"Ben açlıktan bitkinim!" dedi. Aleyhissalâtu vesselâm derhal hanımlarından birine (adam) (gönderip yiyecek istedi. Ama kadın):
"Seni hak ile gönderen Zâût-ı Zülcelâl'e yemin olsun yanımızda sudan başka bir şey yok" diye cevap verdi. Aleyhissalâtu vesselâm bunun üzerine diğer bir kadına gönderdi. O da aynı şeyi söyledi. Aleyhissalâtu vesselâm sonunda:
"Bu (bitkin) açı kim misafir edip (doyurursa) Allah ona rahmet edecektir!" buyurdu. Ensardan Ebu Talha (radıyallahu anh) denen birisi kalkıp:
"Ey Allah'ın Resûlü! Ben misafir edeceğim!" buyurdu ve onu evine götürdü. Evde hanımına:
"Yanında yiyecek bir şey var mı." diye sordu. Hanım:
"Hayır, sadece çocukların yiyeceği var!" dedi. Bunun üzerine hanımına:
"Sen onları bir şeylerle avut, sonra da uyut. Misafirimiz girince, ona sanki yiyormuşuz gibi görünelim. Yemek için elini tabağa uzatınca lambayı düzeltmek üzere kalk ve onu söndür!" diye tenbihatta bulundu. Kadın söylenenleri yaptı. Beraberce oturdular. Misafir yedi. Karıkoca geceyi aç geçirdiler.
Saban olunca Aleyhissalâtu vesselâm'a geldiler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Ebu Talha'ya:
"Dün gece misafirinize olan davranışınız sebebiyle Allah Teâla Hazretleri taaccüp etti (ve güldü)!" buyurdu ve şu âyet-i kerime nazil oldu. (Meâlen): "...Ve kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları kendi nefislerine tercih ederler" (Haşr 9). [Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 10, Tefsir, Haşr 6; Müslim Eşribe 172, (2054).][613]

AÇIKLAMA:

1- Bu hâdise, fetihlerin başlamadığı ilk yıllarda cereyan etmiş olabilir. Çünkü İslâm'ın ilk yıllarında fukaralık fazla idi. Başta Resûllah (aleyhissalâtu vesselâm) olmak üzere, Ashâb'tan birçoğunun yiyecek ve hatta giyecek yönüyle darlık çektiklerini ve hatta karınlarına taş bağladıklarını biliyoruz.
2- Buradaki Ebu Talha'nın şahsiyeti hususunda şârihler ihtilâf etmiştir. Bazıları, bunun Sâbit İbnu Kays İbnu Şemmâs (radıyallahu anh) olduğunu ileri sürmüştür. Çünkü benzer bir hâdisede ismi geçmektedir. ancak İbnu Hacer bunu hâdisenin taaddüdüne hamleder.
Bazıları bunun, Ebu Talha Zeyd İbnu Sehl olduğunu söylemiştir. Hatibu'l-Bağdâdî, bunun meşhur olduğunu, dolayısıyla hakkında "Ebu Talha denen bir Ensarînin..." tabirini kullanılmasının makul olmayacağını, bir de Zeyd İbnu Sehl'in, en çok malı olanlar arasında yer alması sebebiyle böyle bir vak'anın başından geçmesinin düşünülemeyeceği mülahazasıyla, hadisteki Ebu Talha'nın Zeyd İbnu Sehl olmaması gereğine hükmetmiş olmalıdır. Fakat İbnu Hacer bu gerekçeleri zayıf bulur. Keza İbnu Beşkevâl de herhangi bir rivayete dayanmaksızın bunun İbnu Abdullah İbnu Ravâha olduğunu söylemiştir. Hadisi rivayet eden Ebu Hüreyre'nin kendisi olduğunu söyleyen de olmuştur. İbnu Hacer buradaki Ebu Talha'nın kim olduğu hususunda açık bir beyanda bulunmaz ise de, Zeyd İbnu Sehl olduğu kanaatını ihsas eder.
3- Hadiste ifade edilen "Allah'ın taacüb etmesi ve gülmesi" mecâzidir. Allah'a nisbet edilen bu iki bereşrî hal ile kastedilen şey, karıkocanın yaptığından Allah'ın râzı olduğunu belirtmektir.
4- Âyet-i kerimenin nüzûlüne sebep olan hâdisenin zikredilen vak'a olduğu umumiyetle kabul edilmiş olmakla beraber, İbnu Merduye bir başka hâdise daha kaydeder: İbnu Ömer'in anlattığına göre, bir adama bir koyun başı hediye edilir. Adam bunu, kardeşim falanca, buna benden daha muhtaç diye bir başkasına hediye eder. O da aynı düşünce ile bir başkasına hediye eder. Böylece kelle tam yedi el değiştirdikten sonra

birinci adama geri gelir. Bunun üzerine âyet nâzil olur. İbnu Hacer, âyetin bu sebeplerin hepsi için nâzil olmuş olabileceğini belirtir.
5- Ebu Talha'ya gelince: Bu zât Zeyd İbnu Sehl İbni'l-Esved İbni Harâm el-Ensârî el-Hazrecî'dir. Akabe ve Bedr'e iştirak etmiştir. Nakib' dir. Annesi Ubâde Bintu Mâliktir. Künyesi ile meşhurdur. Hz. Enes'in annesi Ümmü Süleym'in ikinci kocasıdır.
Hicretten sonra, Resûlullah Ebu Talha'yı Ebu Ubeyde İbnu'l-Cerrah (radıyallahu anhüma) ile kardeşlemiştir. Ebu Talha, Resûlullah'ın bütün gazvelerine katılmış, bilhassa Uhud'da Resûlullah'ı himaye hususunda büyük kahramanlık göstermiştir: Resûlullah'ın önüne geçmiş, önden gelecek her çeşit darbeye karşı kendi sinesini siper etmiştir. Ashab arasında atıcılık ve şecâatiyle ün alanlardandır. Huneyn savaşında yirmi müşrik öldürüp seleb'lerini aldığı rivayet edilir. Uhud'da Resûlullah'ın önünde ok attıkça, Resûlullah doğrulup, hedefe ulaşıp ulaşmadığına bakmıştır. Aleyhissalâtu vesselâm: "Ebu Ubeyde'nin ordu içerisinde sesi yüz kişiye bedeldir" buyurmuştur.
Ümmü Süleym'e evlenme teklifi yapınca şu cevabı alır:
"Ey Ebu Talha, senin gibi birisinin telifi reddedilmez. Ancak sen kâfirsin ben ise müslüman. İslâm'a gir, bu senin mehrin olsun, bensenden mehir olarak başka bir şey istemiyeyim." der. Kabul eder, müslüman olur.
Resûlullah'ın kabrini kazan ve defneden Ebu Talha olmuştur.
Ebu Talha, Resûlullah hayatta iken, hayatı hep gazvelerle geçtiği için oruç tutamaz. Resûlullah vefat ettikten sonra kırk yıl ara vermeden oruç tutar, sadece bayramlarda oruç tutmaz.
Hicrî 51 yılında yetmiş yaşında olduğu halde vefat etmiştir. Başka tarihler de söylenmiştir. Rivayete göre, Beraet sûresini okuyup انفِرُوا خفَافً وَثَقَاً âyetine gelince: "Görüyorum ki Rabbim beni gençken de yaşlı iken de cihada çağırıyor" der ve oğullarına, "Teçhizatımı hazırlayın!" emreder. Çocukları: "Siz Resûlullah'la birlikte, o ölünceye kadar savaştınız. Sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer'le de savaştınız. Artık senin yerine biz savaşalım (sen istirahat et, ibadet et)" derler. Ebu Talha ısrar eder, hazırlık yapar, gemi ile cihada çıkar. Deniz seferi sırasında ölür. Onu gömebilecekleri bir karaya, bir hafta boyu rastalayamazlar. Yedi gün sonra gömerler, cesedinde hiçbir değişme ve

kokuşmanın olmadığı görülür. Medine'de vefat ettiği de söylenmiştir. [614]

* SELMÂNU'L-FÂRİSÎ (RADIYALLAHU ANH)

ـ4460 ـ1ـ عن أبي هريرة رَضِيَ اللّهُ عَنْه قال:]تَ رَسُولُ اللّهِ # هذِهِ Œlيةَ: وَإنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ. فَقَالُوا: مَنْ يُسْتَبْدَلُ بِنَا؟ فَضَرَبَ # عَلى مَنْكِبِ سَلْمَانَ رَضِيَ اللّهُ عَنْه. ثُمَّ قَالَ: هذَا وَقَوْمُهُ، وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَوْ كَانَ ا"يمَانُ مَنُوطاً بِالثُّرَيّا لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ فَارِسَ[. أخرجه الترمذي.»المَنُوطُ« الْمُعَلَّقُ بالشَّىْءِ .

1. (4460)- Hz. Ebu Hüreyre (radıyallahu anh) anlatıyor: "Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şu âyeti okumuştu. (Meâlen): "Siz Allah yolunda bağışta bulunmaya çağırılan kimselersiniz. Fakat içinizden bazıları cimrilik eder. Cimrilik eden ise, kendi zararına cimrilik etmiş olur. Allah ganîdir; muhtaç olan sizsiniz. Eğer yüz çevirirseniz,) O, sizin yerinize başka bir topluluk getirir ki, onlar sizin gibi Allah'a itaatsizlik etmezler" (Muhammed 38).
(Orada bulunanlar):
"Bizim yerimize kimleri getirebilir?" dediler. Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Selmân-ı Farisî'nin omuzuna vurdu, sonra da:
"Bu ve bunun kavmi!" deyip sözüne devam etti:
"Ruhum elinde olan Rab Teâla'ya yemin olsun! Eğer ilim, Süreyya yıldızına asılmış olsa Fâris'ten (yetişecek bir kısım) kimseler ona yine de ulaşırlar." [Tirmizî, Tefsir, Muhammed, (3256, 3257).][615]

AÇIKLAMA:

1- Selmân-ı Fârisî (radıyallahu anh), İran asıllı bir sahabidir. Ramâhürmüz'dendir. Isfahan'ın Cey şehrinden olduğu da söylenmiştir. Künyesi Ebu Abdillah'tır. Selmânu'l-Hayr diye bilinir. Resûlullah'ın

mevlası (azadlısı)dır. Nesebi sorulduğu zaman Selman İbnu İslâm diye cevap vermiş; İslâm'da, imanda, peygamber sevgisinde fani olmuş bir bahtiyardır.
Müslüman olmazdan önce, İran'da iken mecusî idi ve ateş tapınağında hadimlik yapıyordu. Hıristiyanlarla karşılaşınca mecusiliği bırakıp hıristiyan olur ve hıristiyanlığın aslını Şam'da aramak üzere yola çıkar. Orada manastırda bir müddet kalır, arayışına devam ederek Musul'a gelir. Bir müddet de orada ruhbanların yanında kalır. Tavsiye üzerine Ammuriye'ye gelir. Orada yaşar, mal besler, servet edinir. Hep Hakk'ın arayıcısıdır. Yanında kaldığı rahip alim, ölümüne yakınca, "Hz. İbrahim'in dini Haniflik üzerine, hurmalıklı bir yerden yeni bir peygamber çıkacağını, onu bulmasını" tavsiye eder. Bu çıkacak şahsın bazı alametlerini, peygamberlik mührü taşıdığını vs. haber verir, hediye alıp sadaka kabul etmeyeceğini de söyler.
Alim kişi ölünce, bu tavsiye ile, Araplardan müteşekkil bir kafileye katılarak Vâdi'l-Kura'ya gelir. Maalesef yanındakiler onu orada "köle" diye bir yahudiye satarlar. Hurma ağaçlarını görünce aradığı memleketin orası olduğuna hükmeder. Orada bir müddet ikamet eder. Benî Kureyza'dan bir yahudi gelir ve onu satın alır. Medine'ye getirilir. Medine'yi görünce Ammuriyeli âlimin tavsifinden tanır, aradığı şahsın oradan çıkacağına hükmeder. Bu esnada Hz. Peygamber zuhûr eder, ama Selmân, Hicrete kadar ondan gafil kalır. Medine'ye Mekke'den gelen birisinin peygamberlik iddiasında olduğunu işitince, derhal ilgi kurar. Bir miktar hurma alarak Kuba köyüne gider, hurmayı sadaka olarak bu yeni gelen misafire vermek ister ama O, getirdiği sadakayı ashabına verir ve kendisi yemez. Selman kendi kendine: "Bu, birinci alamet!" der ve ayrılır. Tekrar bir miktar hurma ile gelir ve "Bu hediyemdir" diyerek takdim eder. Aleyhissalâtu vesselâm hurmadan yer ve ashabına da yemelerini emreder. Selmân: "Bu ikinci delil" der, kendi kendine. Sonra bir cenaze merasimi sırasında sırtındaki peygamberlik mührünü de görür, üzerine kapanıp öper ve ağlar. Aleyhissalâtu vesselâm yanına oturtur, konuşurlar. Selmân hayat hikâyesini anlatıverir.
Müslüman olan Selmân kölelik sebebiyle Bedir ve Uhud'a katılamaz. Resûlullah, efendisiyle mukâtebe yapmasını söyler. 300 hurma fidanı

dikmek ve 40 okiyye altın vermek üzere mukâtebe yapar. Ashab ona hurma fidanı temininde yardımcı olur. Resulullah da dikimde yardımcı olur. İstenen altın da temin edilir.

Hürriyetine kavuşan Selmân, Hendek savaşına Reshulullah'la katılır. Sadece katılmakla kalmaz, Hendek yoluyla şehri koruma fikrini o telkin ve tavsiye eder. Hendek'ten sonra yapılan bütün gazvelere katılır. Aleyhissalâtu vesselâm da muvafık bulur. Resûlullah, Selmân'ı, Ebu'd-Derdâ ile kardeşler.

Selmân İslâm'ın tebliğinde, neşrinde elinden gelen gayreti geri bırakmamıştır. İran'ın fethinde ırkdaşlarına karşı seferlere katılmış hatta kamutanlık yapmıştır. Resûlullah onun ihlasını takdir eder ve onu severdi. Bir hadislerinde: "Cennet üç kişiye iştiyak duymaktadır: Ali, Ammâr ve Selmân" buyurmuştur, ayrıca onun Ehl-i Beyt'ten olduğunu söylemiştir.

Selmân Ashab'ın en zahid, en faziletli en hayırlılarındandır. Resûlullah'a yakınlığı vardır. Resûlullah'la geceleyin günlük hususî görüşme saati vardır.

Hz. Ali'ye Selmân'dan sorulunca: "Evvelki ve ahirki ilmi bilir, tükenmez bir denizdir, Ehl-i Beyt'tendir" diye cevap vermiştir.

Selman, Resûlullah'tan sona Irak'a yerleşir. Kardeşi Ebu'd-Derdâ da-Şam'a. Ebu'd-Derdâ Selman'a yazdığı mektupta: "Senden sonra Allah bana mal ve evlad nasib etti. Mukaddes beldeye yerleştim" der. Selman verdiği cevapta: "Bana, Allah'ın mal ve evlad verdiğini yazıyorsun. Bil ki esas olan hayırdır, hayır ise ne mal ne de evlat çokuğundadır. Hayır, ilmin artmasıda, amelinin sana fayda vermesindedir. Bana Mukaddes Belde'ye yerleştiğini yazıyorsun. Bilki belde, kimse için amelde bulunmaz. Ahireti görüyormuşsun gibi çalış ve nefsini ölülerden addet" buyurur. Kendisine bağlanan beşbin dirhemlik tahsisatı alır almaz fakirler arasında dağıtır, kendi eliyle kazandığından yerdi. Hurma dalından eşya dokuma sanatını biliyordu

Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm), Selmân'ın teklifini kabul ederek hendek kazımını emrettiği zaman Ashab, Selmân'ı daha iyi takdir eder ve Ensâr'la Muhacirûn "Selmân bizdendir" diye

aralarında paylaşamazlar. Resûlullah araya girip: "Selman bizden, Ehl-i Beytt'tendir!" buyurur ve ihtilafı halleder.

Selmân'ın İslâm'daki yüce yerini anlamaya, bu yeterli bir menkîbedir.

Selmân (radıyallahu anh)'ın da vefat tarihi ihtilaflıdır. Hz. Osman (radıyallahu anh)'ın hilafetinin sonunda, Hicrî 35'te vefat etmiştir. Hz. Ömer devrinde öldüğü de söylenmiştir. Bazı rivayetler 250 ve hatta 350 yıl yaşadığını belirtir, (radıyallahu anh).[616]

şöyle buyrulmuştur: "Siz, ölmedikçe Rabbinizi göremeyeceksiniz." [617]

---

[1] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/5.
[2] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/5.
[3] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/6.
[4] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/6.
[5] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/7.
[6] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/7.
[7] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/8.
[8] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[9] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[10] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9.
[11] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/9-10.
[12] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/11.
[13] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/11.
[14] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/12.
[15] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/12-13.
[16] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/13.
[17] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/13.
[18] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14.
[19] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14.
[20] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/14-15.
[21] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15.
[22] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15.
[23] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/15-16.
[24] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/16.
[25] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/16-17.
[26] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/17.
[27] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/17-18.

[28] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/18.
[29] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/18-19.
[30] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/19.
[31] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/19.
[32] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/20.
[33] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/20.
[34] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[35] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[36] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/21.
[37] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.
[38] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.
[39] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22.
[40] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/22-24.
[41] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/25.
[42] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/25-26.
[43] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/26.
[44] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27.
[45] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27.
[46] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/27-28.
[47] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[48] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[49] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29.
[50] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/29-30.
[51] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/30.
[52] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/30-31.
[53] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.
[54] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.
[55] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/31.
[56] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/33.

[57] Ayise, belli bir yaşa varıp hayızdan kesilen kadınlara denir. Bu hale de iyâs denir. İyâs yaşı her şahsa göre değişebilir. Ortalama 55 yaş kabul edilmiştir.

[58] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/33-34.

[59] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/35.

[60] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/35.

[61] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/36.

[62] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/36.

[63] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/37.

[64] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/37.

[65] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38.

[66] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38.

[67] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/38-39.

[68] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/40.

[69] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/40.

[70] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/41.

[71] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.

[72] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.

[73] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/42.

[74] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/43.

[75] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/43.

[76] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44.

[77] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44.

[78] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/44-45.

[79] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/45.

[80] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/46.

[81] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/46-47.

[82] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/47-48.

[83] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/48.

[84] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/49.

[85] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/50-51.

[86] Nevevî'den bazı teferruatı almadık.

[87] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/51-53.

[88] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/53-54.

[89] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54.

[90] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54.

[91] Mebtûte, talak-ı bette (kesinlikle) boşanan demektir. Ric'iyye geri dönebilecek durumda olan demektir. (Tabirler Talak bölümü'nün baş kısmında açıklandı.)

[92] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/54-55.

[93] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/56.

[94] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/56-57.

[95] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/57.

[96] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/58.

[97] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/60-61.

[98] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/61-63.

[99] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/64.

[100] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/64-65.

[101] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/65.

[102] Bu rivayet bu babın birinci hadîsinde (4208) geçti.

[103] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/65-66.

[104] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/67.

[105] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/67.

[106] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/68.

[107] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/68-69.

[108] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70.

[109] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70.

[110] Bu söz aslında doğrudur. Hicrete teşvik için Resulullah bunu söylemiştir. Ancak Mekke Fethi'nden sonra bu hüküm kaldırılmıştır. Geniş açıklamayı hicretle ilgili bölümün sonunda kaydedeceğiz (5775-5777).

[111] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/70-73.
[112] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/73.
[113] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/73-74.
[114] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/74.
[115] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/74-75.
[116] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/75.
[117] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.
[118] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.
[119] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/76.
[120] Akib, çocuğu, çocuğunun çocuğu demektir, Ahfâd diye de ifade ederiz.
[121] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/77-79.
[122] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/79.
[123] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80.
[124] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/80-81.
[125] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[126] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[127] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[128] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[129] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/81.
[130] Bu hususu, Hicretle ilgili bölümün sonunda, daha derin bir tahlile tabi tutarak, sabır, hicret ve savaşın şartlara göre hedefe götüren farklı -fakat aynı müessiriyette- vasıtalar olduğunu göstereceğiz.
[131] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/83-85.
[132] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/85.
[133] Burada Bedr gazvesine kadar olanları çok kısa olarak tanıtacağız. İleride bunlar hakkında daha geniş bilgi gelecek.
[134] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/85-86.
[135] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/86.
[136] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/86.

[137] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[138] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[139] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/87.
[140] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/88-89.
[141] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/89-91.
[142] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/92.
[143] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/92-93.
[144] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/93.
[145] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/93.
[146] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/94.
[147] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/94.
[148] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/95.
[149] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/95-96.
[150] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/96.
[151] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/97.
[152] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/97-98.
[153] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/98-99.
[154] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/99.
[155] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/100.
[156] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/100-101.
[157] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/101-102.
[158] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/102.
[159] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/103.
[160] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/103-105.
[161] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/105-106.
[162] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/106.
[163] Bu antlaşma metnini Hicret'le ilgili bölümün Umumî Açıklama kısmında kaydedeceğiz.
[164] Az ileride Hendek savaşı anlatılacak (4259-4268. hadisler).

[165] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/106-108.
[166] Humus, ganimetten alınan beşte bir devlet payıdır. Daha önce genişçe açıklandı.
[167] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/108-110.
[168] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/111-112.
[169] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/112-114.
[170] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/115.
[171] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/116-117.
[172] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/118.
[173] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/118-119.
[174] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/119.
[175] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/119-120.
[176] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/121-123.
[177] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/123-124.
[178] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/124.
[179] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/125.
[180] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/125.
[181] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[182] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[183] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/126.
[184] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/127.
[185] Rebaiyye, iki öndişle köpek dişi arasındaki dişe denmektedir. Dilimizde onun ayrı bir ismi yoktur.
[186] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/127-128.
[187] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/128-133.
[188] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/133-134.
[189] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/134.
[190] Bir rivayette şöyle denir: "Ve aleykesselâm ya Hubeyb. Onu Kureyş katletti" der.
[191] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/136-138.
[192] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/138-140.

[193] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/140.

[194] Bu sözü, malından hayırda bulunması teklif edildiği zaman, Kârun söyler.

[195] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/141-142.

[196] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/143.

[197] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/144-145.

[198] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/146.

[199] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/146-147.

[200] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/147.

[201] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/148.

[202] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/149-150.

[203] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/150-151.

[204] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/151.

[205] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/151-154.

[206] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/154-157.

[207] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/158.

[208] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/158-159.

[209] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159.

[210] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159.

[211] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/159-161.

[212] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/162.

[213] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/162.

[214] (Zû-Karad ve Hayber Gazveleri de burada zikredilir.)

[215] Bahsin sonunda bu zât hakkında bilgi verilecek.

[216] Lât, Kureyş ve Sakîf'in tapındığı belli başlı putlardan biri idi. "Annenin bezrini yala" şeklinde sebbetmek, Cahiliye Araplarında bir küfür çeşidi idi.

[217] Vakidînin bir kıssasına göre, Mugîre İbnu Şu'be müslüman olmazdan önce, Sakîf'in Benî Mâk kabilesinden 13 kişiye Mısır Melikî Mukavkıs'ı ziyaret ederler. Mukavkıs, Mugîre dışında hepsine iltifatta bulunur, ikramlar yapar. Kendisine ayırım yapılmasına kızan Mugîre, dönüşte yol esnasında içip sarhoş olup uyuyan arkadaşlarını öldürür, mallarını gasbeder. Bu hâdise, Benî

Mâlik'le Mugîre'nin kabilesi olan el-Ahlâf'ın arasını açar. Amcası Urve İbnu Mes'ud, Mugîre'nin cinayetinin gerektirdiği 13 kişilik diyet ödeme cezasını üzerine alarak hâdiseyi yatıştırır ve onu ödemeye çalışır. Urve bu hâdiseye âtıf yapmaktadır.

[218] Bu rivayete göre, mezkur âyetler, Ebu Basîr hâdisesiyle ilgili olarak nâzil olmuş gözükmektedir. Halbuki 798 numaralı hadiste açıklandığı üzere (3.cilt s. 247), Resûlullah'a ani baskın yapmak için gelen 80 kişilik bir müşrik grubunun yakalanması üzerine inmiştir.

[219] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/172-181.

[220] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/181-182.

[221] "Sa', ile sendere kilesi ölçelim." Sa' küçük bir ölçektir. Sendere ise büyük ölçek demektir. Çabuk mânasına da gelir. Az bir güçle çok iş yaparım veya az zamanda çok iş yaparım gibi mânalara gelir.

[222] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/191-197.

[223] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198.

[224] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198.

[225] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/198-201.

[226] Süheyl, kolay mânasına gelen sehl kökünden gelen bir isimdir. Resûlullah'ın güzel isimle tefe'ülde bulunduğuna kaç sefer temas ettik.

[227] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/201-202.

[228] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/202-203.

[229] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/203.

[230] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/203-205.

[231] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/205-206.

[232] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/206-207.

[233] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/207-208.

[234] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/208-209.

[235] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/209-210.

[236] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/210-211.

[237] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/211-213.

[238] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/214-215.

[239] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/215.

[240] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/216.

[241] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/216.

[242] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/217.

[243] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/218-219.

[244] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/219-220.

[245] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/221.

[246] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/221-222.

[247] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/223-224.

[248] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/225.

[249] Bu ifadeyi, İbnu Hacer, başka sahih rivayetlere muhalif bulur. O, rivayetlere göre, "Halid radıyallahu anh Mekke'nin aşağı kısmından, Resûlullah yukarı kısmından şehre girmiştir. Muhacirlerin başında olan Zübeyr de yukarı kısmından, Kedâ'dan girmiştir..."

[250] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/226-228.

[251] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/228.

[252] İbnu Hatal, af dışı ilan edilenlerden biri idi. Az ileride fethi anlatırken temas edeceğiz.

[253] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/229.

[254] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/230.

[255] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/230-231.

[256] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/231.

[257] Bu bahisle ilgili geniş açıklama daha önce yapıldı (1408.hadis, 5.cilt, s. 513-521).

[258] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/232.

[259] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/233.

[260] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/233.

[261] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234.

[262] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234.

[263] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/234-235.

[264] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/235-237.

[265] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.

[266] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.

[267] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237.

[268] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/237-238.

[269] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.

[270] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.

[271] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.

[272] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238.

[273] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/238-239.

[274] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/239.

[275] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/239.

[276] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/240.

[277] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/240-242.

[278] Mekke sulh yoluyla mı, savaşla mı fethedildi, ihtilaflıdır. Ganimet kılınmaması sulh yoluyla fethedildi diyenlere delil olmuştur. Ancak ulemânın ekseriyeti savaş yolu ile fethedildiği, ancak, affedilerek ganimet kılınmadığı, fethedilen her beldenin ganimet kılınmasının vecîbe olmadığı, bunun başka beldelerde de uygulandığını söylemişlerdir. Teferruata girmeyeceğiz. mağlup tarafın insanı daima esir edilmiş, malı da ganimet.Mekke, sinesinde barındırdığı mukaddes emânetin hürmetine, kandan ve yağmadan korunmuştur. Resulullah o ilahi emanetin yani Ka'be mukaddesinin hürmetine, en azılı düşmanları olan Kureyşlileri de o mukaddesi muhafaza ve ona bakımda sebkat eden hizmetleri hatırına aff-ı umumiye mazhar etmiştir.Tabiî ki bu beklenmeyen bir şeydir.Kureyşliler, ilk vehlede, Resulullah'tan, böyle bir zafer kendilerine müyesser olması halinde, müslümanlara yapacakları muameleye paralel bir muamele beklemiş olmalılar.Nitekim bu endişe, bu babta kaydedilen hadislerde bile görülmektedir. Hatta, rivayetlerin daha umumi bir değerlendirilmesine gidilecek olsa, bu meselede, Medine menşe'li Ensâr ile, Mekke menşe'li muhacirler arasında bile bir fark görmek; Medinelilerin, buranın fethini de diğer fetihler gibi görmeye mütemâyil; Mekke menşelilerin ise şehrin kandan ve yağmadan korunmasına mütemâyil olduklarını görmek mümkündür.Söz gelimi, 4278 numaralı Urve hadisinde Medineli Sa'd İbnu Mu'âz, Ebû Süfyân'a:"Ey Ebû Süfyân! Bugün, savaş günüdür, bugün Ka'be'nin helal addedileceği gündür!" der.Bu rivayette (4278) açık değilse de, bir başka rivayette, Sa'd'ın ağzından çıkan bu cümlenin "bir muhacir tarafından" derhal Aleyhissalâtu vesselâm'a ulaştırıldığı belirtilir.Ebû Süfyân, Sa'd'ın bu sözü üzerine Resulullah'ın amcası Abbas'a, Resulullah nezdinde iltimasta bulunarak, şehrin "istihlâl"den yani "kan ve mal" yönüyle helal addedilmekten korumasını taleb eder: "Ey Abbas, (Sen Mekkelisin, üstelik Resulullah'ın amcasısın, müslüman da oldun). Bugün muhafaza vazifesi yapacağın en iyi fırsat. Göreyim seni (şehri yağmalatma!)" der. Bir başka rivayet, Abbas'ın bu endişeyi çoktan hissettiğini, Mekke'ye

zorla değil, halkına emân verilerek girilmesinin yollarını aradığını, bu maksadla şehre haber gönderecek bir oduncu bulmak üzere Resulullah'ın atına binerek gezintiye çıktığını, Erâk Vadisi'ne gelince Ebû Süfyan ve diğer iki arkadaşına rastladığını belirtir.

[279] Bu husus kaynaklarımızda ihtilaflıdır. Resûlullah, Sa'd'dan alınan bayrağı oğlu kAys'a veya Zübeyr'e vermiş olmalıdır. İbnu Hacer şöyle te'lif eder: "Ali, Sa'd'dan alınca, Aleyhissalâtu vesselâm Sa'd'ın gücenmiş olabileceğini düşünerek, Sa'd'ın oğlu Kays'a vermiştir. Sonra da Sa'd, oğlu Kays'ında Resûlullah'ın hoşuna gitmeyecek bir davranışı olabilir endişesiyle Resûullah'a müracaat ederek, sancağı ondan almasını taleb etmiştir. Bunun üzerine sonunda Aleyhissalâtu vesselâm Zübeyr'e vermiştir." Zübeyr'in de Mekkeli olduğu mâlum."Kavmi" ne kötülük yapmaması için başta Ebu Süfyan olmak üzere, Mekkelilerin Resûlullah'a muhtelif müracaatları olmuştur. Bunu şiir okuyarak yapan "kadın" da vardır. Resûlullah, Ebu Süfyan'a, Sa'd'ın "Bugün harb günüdür..." sözüne bedel: "Bugün rahmet, merhamet günüdür. Ey Ebu Süfyan Allah Kureyş'i aziz kılacaktır" diyerek teselli verdiğini görüyoruz.

[280] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/242-245.

[281] Bu hususta geniş açıklama ve kaynaklar için İslâm'da Çevre sağlığı adlı kitabımız görülebilir.

[282] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/245.

[283] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/245-246.

[284] Belki de diye ifade edebildiğimiz tereccî'nin Allah ve Resûlü'nün kelamında, ihtimalî değil, kesin vukû'u ifade ettiği usul kaidasidir (İbnu Hacer).

[285] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/246-249.

[286] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/249.

[287] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/249-251.

[288] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/252-253.

[289] **Tulekâ:** Talîk'in cem'idir. Mekke fethedilince esir durumuna düştüğü halde Hz. Peygamber'in esir muamelesi yapmayıp, azad ettiği Mekke halkı. İçinde müslüman olmayanlar da vardı.

[290] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/254.

[291] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/255-256.

[292] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/256.

[293] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/257.

[294] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/257-260.

[295] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/261-262.
[296] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/262.
[297] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/263.
[298] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/264.
[299] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/264.
[300] Bu meselede geniş bilgi 1. ciltte geçti: S. 456-457.
[301] Bunların hikayesi Ka'b İbnu Mâlik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4,14).
[302] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/265-267.
[303] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/267-268.
[304] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/268.
[305] Buna Serriyyetü'l Ensâri de denmiştir.
[306] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/269.
[307] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/269-270.
[308] Veda Haccından önce.
[309] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/271-272.
[310] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/272.
[311] Veda Haccından önce.
[312] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/273.
[313] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/274.
[314] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/275.
[315] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/275-276.
[316] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/276-277.
[317] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/277-278.
[318] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/279-280.
[319] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/280-281.
[320] Bunların hikayesi Ka'b İbnu Malik'in uzun bir rivayeti olarak daha önce kaydedildi. 654. Hadis (4/14).
[321] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/281-286.

[322] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/287.
[323] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/287-288.
[324] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/288.
[325] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/288.
[326] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/289.
[327] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/289-290.
[328] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/291.
[329] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/291-292.
[330] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/292.
[331] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/292-293.
[332] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[333] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294.
[334] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/294-295.
[335] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[336] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/295.
[337] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[338] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/296.
[339] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297.
[340] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/297-300.
[341] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/300.
[342] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301.
[343] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/301-302.
[344] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/302.
[345] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303.
[346] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303.
[347] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/303-305.
[348] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/305-306.
[349] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/307-308.
[350] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/308-310.

[351] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/309-310.

[352] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/311-312.

[353] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/312.

[354] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/312.

[355] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313.

[356] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313.

[357] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/313-314.

[358] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/314.

[359] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/314-315.

[360] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/316.

[361] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/316.

[362] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/317.

[363] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/317-318.

[364] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318.

[365] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318.

[366] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/318-319.

[367] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/321-323.

[368] "Günaha götüren bir söz bulunmadıkça veya arkadaşlarını sırf güldürmek gâyesi olmadıkça mizahta bir beis yoktur" (Hindiyye: 5/352). "Mizahda sıdktan ayrılmayan mizahçıyı Allah muâheze etmez" (Feyzu'l-Kadîr: 2/279).

[369] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/323-324.

[370] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324.

[371] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324.

[372] Ebu Dâvud, Edeb: 57; el-Edebü'l-Müfred: 2/683. Bu çeşit hadislere rağmen, İslâm âleminde, diğer bir kısım yasaklar gibi, güvecinle meşguliyetinde zaman zaman yaygın bir moda hâlini aldığını görülmüştür. Kalkaşandî, 565/1169 yılında Nuraddin Zengî ile başlatılan güvercinle meşguliyetin kısa zamanda yaygınlık kazanarak, devrin en ileri gelenlerini bile saran bir moda hâlini aldığını, kuşlara neseb defterleri tutulacak, tanesi 1000 dinara satılacak kadar ileri gidildiğini, güvercinlerin tam bit ticaret metâı halini aldığını vs. anlatır (Kalkaşandî: 14/390-391).

[373] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/324-325.

[374] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/325.

[375] Fetavâ'yı Hindiyye'de, yarışlarda tek taraflı şartın câiz olacağı, çift taraflı şartın ise haram olduğu belirtilir. "Şayet armağan, önceden belli olan bir cânib tarafından konmuşsa câizdir. Şöyle demesi gibi: "Şayet sen kazanırsan sana şu kadar armağan vereceğim, ben kazanacak olursam senden bir şey almayacağım." Armağanı her iki tarafın koyması kumardır. Bu ise haramdır" (5/324)

[376] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/325-327.

[377] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/327.

[378] Kur'ân mekteblerinde cereyan eden.

[379] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/327-328.

[380] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/328-329.

[381] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/329.

[382] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/330.

[383] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/330-331.

[384] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/332

[385] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/332.

[386] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.

[387] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333.

[388] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/333-335.

[389] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/341.

[390] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/341.

[391] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/342.

[392] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/342-343.

[393] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/344-345.

[394] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/345-347.

[395] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/347-348.

[396] Yani Resûlullah şöyle demiş olmalıdır: "Sabırsızlığı yüzünden Allah tarafından cezalandırılan Hz. Yunus'u küçük görerek: "Ben Yunus'tan hayırlıyım" demek hiçbir peygambere yakışmaz.

[397] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/348-351.

[398] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/351-353.
[399] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/353.
[400] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/353-355.
[401] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/355-356.
[402] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/356.
[403] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/356-357.
[404] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/357-358.
[405] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/358.
[406] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/359.
[407] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/359-362.
[408] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/362.
[409] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/363.
[410] İslâm âlimleri, burada geçen: "İsâ'ya uyanlar"ın müslümanlar olduğunu belirtirler. Çünkü müslümanlar, Hz. İsâ'nın gerçek kadrini bilirler, onun getirdiği tevhid'e tâbi olurlar. Hıristiyanlar ona, Allah, Allah'ın oğlu diyerek ondan uzaklaşmıştır.
[411] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/363-366.
[412] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/367.
[413] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/367-369.
[414] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/369.
[415] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/369-370.
[416] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/370-373.
[417] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/373.
[418] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/373-378.
[419] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/378.
[420] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/379.
[421] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/379-380.
[422] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/380.
[423] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/380-381.
[424] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/381-387.

[425] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/387.
[426] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/387-388.
[427] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/388.
[428] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/388-391.
[429] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/391-393.
[430] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/394.
[431] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/394-395.
[432] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/395.
[433] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/395.
[434] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/396.
[435] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/397-398.
[436] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/398-399.
[437] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/399.
[438] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/399-400.
[439] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/400.
[440] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/401.
[441] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/401.
[442] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402.
[443] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402.
[444] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/402-404.
[445] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/405.
[446] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/405.
[447] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/406.
[448] "Onlar da, "Ey Rabbimiz derler, bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin...""(Mü'min 11) âyeti ile ölme ve dirilme hadisesi "iki" ile sınırlıdır.
[449] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/406-407.
[450] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/407.
[451] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/408.
[452] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/408-409.

[453] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/411.
[454] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/411-414.
[455] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/414.
[456] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/415.
[457] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/415-416.
[458] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/416-417.
[459] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417.
[460] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417.
[461] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/417-418.
[462] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/418.
[463] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/418-419.
[464] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/420.
[465] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/421.
[466] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/421-422.
[467] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/422.
[468] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/422-423.
[469] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/423.
[470] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/424.
[471] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/424-425.
[472] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/425.
[473] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/425-426.
[474] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/426-427.
[475] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/427.
[476] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/427.
[477] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/428.
[478] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429.
[479] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429.
[480] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/429-431.
[481] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/431.

[482] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/431-432.
[483] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/433.
[484] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/433.
[485] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/434.
[486] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/435.
[487] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/436.
[488] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/436-441.
[489] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/441.
[490] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/442-443.
[491] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/443.
[492] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/444.
[493] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/445.
[494] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/445.
[495] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/446.
[496] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[497] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[498] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447.
[499] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/447-448.
[500] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/448.
[501] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/449.
[502] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/449
[503] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/450-451.
[504] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/451-452.
[505] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/452.
[506] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/453.
[507] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/454.
[508] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/454-455.
[509] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/455-456.
[510] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/456-457.

[511] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[512] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[513] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/457.
[514] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/458.
[515] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/458-459.
[516] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/459-460.
[517] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/461.
[518] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/462.
[519] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/463.
[520] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/463.
[521] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/464.
[522] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/464.
[523] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[524] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[525] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[526] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/465.
[527] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/466.
[528] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/466-467.
[529] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/467-468.
[530] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/468.
[531] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/469.
[532] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/470.
[533] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/470.
[534] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/471.
[535] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/471-472.
[536] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472.
[537] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472.
[538] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/472-473.
[539] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/474.

[540] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/474-375.
[541] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/475-476.
[542] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/476-477.
[543] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/478.
[544] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/478-479.
[545] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/480.
[546] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/480-482.
[547] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482.
[548] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482.
[549] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/482-484.
[550] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/484.
[551] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485.
[552] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485.
[553] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/485-488.
[554] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/488.
[555] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/488-489.
[556] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/489.
[557] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/489-490.
[558] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/490.
[559] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/490.
[560] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[561] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[562] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/491.
[563] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/492.
[564] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/492.
[565] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/493.
[566] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/493-494.
[567] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/494.
[568] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/494.

[569] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/495.
[570] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/495-500.
[571] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/500-502.
[572] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/502.
[573] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/503.
[574] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/503-505.
[575] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/505-506.
[576] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/506.
[577] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/506-507.
[578] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/507-509.
[579] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[580] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[581] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509.
[582] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/509-512.
[583] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/512.
[584] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/512-514.
[585] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/514.
[586] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515.
[587] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515.
[588] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/515-518.
[589] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/521-524.
[590] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/527-528.
[591] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/528-530.
[592] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/531.
[593] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/532.
[594] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/532-534.
[595] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/535.
[596] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/535.
[597] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/536.

[598] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/536-538.
[599] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/538.
[600] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/538-539.
[601] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[602] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[603] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/540.
[604] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541.
[605] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541.
[606] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/541-544.
[607] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/544.
[608] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545.
[609] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545.
[610] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/545-546.
[611] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/547.
[612] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/547-548.
[613] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/549.
[614] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/549-551.
[615] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/552.
[616] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 12/552-554.
[617] İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları: 13/297-298.